

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI**

KENT, KENTSEL GELİŞİM VE GÜVENLİK FENOMENİ

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Fulya CANKUL

ANKARA-2021

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI**

KENT, KENTSEL GELİŞİM VE GÜVENLİK FENOMENİ

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Fulya CANKUL

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL

ANKARA-2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

KENT, KENTSEL GELİŞİM VE GÜVENLİK FENOMENİ

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Fulya CANKUL

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1-Prof. Dr. Tayfun ÇINAR

2-Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL

(Danışman)

3-Dr. Öğr. Üye. Asmin KAVAS

BİLGİÇ

Yedek Üyeler

4-Prof. Dr. Can Umut ÇİNER

5-Doç. Dr. Uğur SADİOĞLU

Tez Savunması Tarihi: 16.04.2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL danışmanlığında hazırladığım “KENT, KENTSEL GELİŞİM VE GÜVENLİK FENOMENİ” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Tezi Hazırlayan: Fatma Fulya CANKUL

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde yaptığı rehberlik ve gösterdiği yol ile desteğini, yardımını esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL'e, akademik eğitim hayatım boyunca ve özellikle yüksek lisans eğitimim sürecinde maddi ve manevi her türlü desteğini esirgemeyen kıymetli aileme çok teşekkür ederim.

Fatma Fulya CANKUL

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KENTTE GÜVENLİK VE POLİTİKA TARTIŞMASINDA	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. SÖYLEM KAVRAMI ve MICHEL FOUCAULT’NUN SÖYLEM KURAMI	8
1.1.1. Michel Foucault ve Özne-Söylem-İktidar Teorisi.....	9
1.1.2. Foucault’nun İktidar Anlayışında Biyopolitika, Disiplin, Şiddet ve Cezalandırma.....	19
1.1.3. Foucault ve Yönetimsellik: Toprak (Territory), Nüfus ve Güvenlik Üzerine..	32
1.2. SEMBOLİK VE KÜLTÜREL POLİTİKA	45
1.2.1. Sembolik Politika ve P. Bourdieu	54
1.2.2. Kültür ve Sembolik Tüketimcilik.....	62
1.2.2.1. Tüketim Kavramı, Tüketim Kültürü ve Tüketim Toplumu.....	62
1.2.2.2. Kültürün Metalaşması, Kültür Endüstrisi, Estetik ve Sembolik Tüketimcilik	71
1.3. SÖYLEMSEL, SEMBOLİK VE KÜLTÜREL POLİTİKA İLE KENTSEL	
GÜVENLİK	80
1.3.1. Söylem, Biyopolitika, Yönetimsellik ve Kentsel Güvenlik	80
1.3.2. Sembolik ve Kültürel Politika Ekseninde Kentsel Güvenlik	87

1.3.3. Kentsel Politika Çerçevesinde Sembolik ve Söylemsel Politikanın Ortak Noktaları: Gözetim İdeolojisi ve Tüketim İdeolojisi	92
1.4. POST-MODERNİTE VE KENTSEL MEKÂN	93
1.4.1. Postmodernite Hâkimiyetinde Kentsel Mekân ve Tüketim.....	98
1.4.2. Post-modern Kentte Kamusal Alan ve Tüketim ile Gözetim İdeolojisi Etkisinde Kamusallığın Çözülüşü	103
1.4.3. Postmodern Kent ve Teknoloji	134
1.4.4. Söylemsel, Kültürel ve Sembolik Pratikler/Gözetim ve Tüketim İdeolojisi ile Postmodern Kentleşme Eğilimleri	140
1.5. GÜVENLİK KAVRAMI VE (POST-MODERN) KENTTE GÜVENLİK	156
1.5.1. Genel Olarak Güvenlik Kavramı	156
1.5.2. Kentte Güvenlik.....	170
1.5.2.1. Suç, Şiddet, Yoksulluk Olguları ve Kentsel Güvenlik	178
1.5.2.1.1. Suç Kavramı ve Güvenlik Ekseninde Kentte Suç-Şiddet Olguları	178
1.5.2.1.2. Kentsel Yoksulluk Kavramı ve Yoksulluk-Suç-Şiddet Ekseninde Kentte Güvenlik	187
1.5.2.1.3. Kentte Kamusal Alanın Çözülüşü ve Kentsel Güvenlik	201
1.6. GÜVENLİK VE KENT ODAĞINDA YENİ ASKERİ KENTÇİLİK, AKILLI KENT STRATEJİSİ VE KAPILI/KAPALI TOPLULUKLAR	204
1.6.1. Yeni Askeri Kentçilik (Kentsel Militarizasyon).....	204
1.6.1.1. Yeni Askeri Kentçilik (Kentsel Militarizasyon) Olgusuna Bakış: Stephen Graham ve Yeni Askeri Kentçilik Anlayışı	206

1.6.1.2. Yeni Askeri Kentçilik/Kentsel Militarizm ve Kentsel Mekân: Kentin Yıkımı, Kamusal Alanın Çözülüşü ve Askeri Kentçilik Paradoksu	217
1.6.2. Askeri Kentleşme, Kentsel Güvenlik ve Akıllı Kent Stratejisi	222
1.6.3. Yeni Askeri Kentçiliğin Bir Yansıması Olarak Kapılı/Kapalı Topluluklar .	235
1.6.3.1. Kentte Suç, Şiddet, Yoksulluk ve Güvenlik Olguları Ekseninde Kapılı/Kapalı Topluluklar	247
1.6.3.2. Kapılı/Kapalı Topluluklar, Kültür ve Sembolik Tüketimcilik Odağında Kentsel Güvenlik.....	262
1.6.3.3. Kapılı/Kapalı Topluluklar ve Kentte Kamusal Alanın Çözülüşü Kapsamında Kentsel Güvenlik.....	270
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE (YENİ) ASKERİ KENTLEŞME, AKILLI KENT STRATEJİSİ VE KAPILI/KAPALI TOPLULUKLAR EKSENİNDE KENTSEL GÜVENLİK	277
2.1. POSTMODERN ETKİ VE GENEL OLARAK TÜRKİYE'DE SOSYO-POLİTİK ASKERİLEŞME İLE ASKERİ KENTLEŞME EĞİLİMİ	277
2.2. AKILLI KENT STRATEJİSİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI.....	293
2.3. TÜRKİYE'DE ASKERİ KENTLEŞME VE KENTSEL GÜVENLİK ODAĞINDA KAPILI/KAPALI TOPLULUK OLGUSU GELİŞİMİ VE ÖRNEKLER	315
2.3.1. Türkiye'de Kentsel Mekânda Kapılı/Kapalı Toplulukların Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış	315
2.3.2. Türkiye'de Kentsel Mekânda Kapılı/Kapalı Topluluk Örnekleri İncelemesi	321

2.3.2.1. Suç, Şiddet, Yoksulluk ve Güvenlik Olguları Ağırlıklı Olan Kapılı/Kapalı Topluluk Örnekleri.....	322
2.3.2.2. Kültür, Sembolik Tüketim ve Kentsel Güvenlik Bağlamında İlgili Örnekler.....	331
2.3.2.3. Kamusal Alanın Çözülüşü ve Kapılı/Kapalı Topluluklar ile Alakalı Örnekler.....	340
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	349
KAYNAKÇA	355
ÖZET.....	395
ABSTRACT	397

GİRİŞ

Kentleşme, postmodernite ve küreselleşme kapsamında üzerinde oldukça fazla tartışmanın yürütüldüğü güncel konulardan biridir. Buna paralel şekilde tarihsel süreçte kentsel planlama ve gelişim olguları ekseninde meydana gelen ve bunlardan etkilenen sosyo-ekonomik, kültürel, siyasi vb. ilgili konular da tartışmaya değer meseleler olarak ortaya çıkmaktadır. Böyle bir çerçevede kentsel güvenlik konusu, kentleşme ve kentsel gelişim unsurları çatısı altında farklı boyutlardan incelenerek güvenliğe dönük analiz yapılabilir, güvenliği etkileyen faktörlere bakılabilir, kentsel güvenlik açısından ortaya konan politikaların durumu analiz edilebilir ve kentte güvenliğin temini hususuna ilişkin bir tablo sunulabilir. Bu kapsamda yürütülen bu tez çalışmasında küreselleşen, postmodern ve post-endüstriyel tüketim toplumunda neoliberal politikalar ve ileri kapitalizm ekseninde kentsel mekânda güvenlik unsurunun içeriğinin ne anlama geldiği, neleri yansıttığı, ne şekilde dönüştüğü ve nelerle alakalı olarak biçimlendiği konusu ele genel olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Tez çalışması kapsamında tezin araştırma konusu; ileri kapitalizm, post-endüstri, küreselleşme ve post-modernite şeklinde ele alınabilecek güncel tarihsel şartlar altında kent mekânının yaşadığı dönüşümler ve etkiler neticesinde değişen kentleşme paradigmasının kentsel güvenlik temini ve iktidar meselesine yansıma şeklinin ve kentsel güvenlik noktasında iktidarcı yürütülen çelişkili uygulamaların yol açtığı kentsel güvensizliğin tespit edilmesidir. Bu kapsamda sorunsal olarak beliren nokta; (paradoksal) askeri kentleşme mantığının yansıdığı akıllı kentleşme stratejisi ve kapılı/kapalı topluluklar oluşumu/yaygınlaşması durumlarında kentte güvenlik temini konusunun güvenlikleştirmeye, sembolik ve söylemsel pratiklere maruz kalması ve iktidar tarafından güvenlik temini konusunun ideolojik bir politik ikna aracına, güç, otorite ve meşruiyet

kaynağına dönüştürülmesi ve de bu durumun kentsel güvenliği riske etmesidir. Bu bakımdan ileri kapitalizm ve küreselleşme, tüketim kültürü ve toplumu gibi olgular ekseninde güvenlik kavramının metalaşması, yine sembolik tüketim ve kültür endüstrisi gibi unsurlarla da güvenliğin bir tüketim nesnesi olarak sembolik yönleriyle ön plana çıkması önemlidir. Bu durumlar sebep oldukları ve /veya sivrilttikleri toplumsal ve mekânsal ayrışma, yabancılaşma, ötekileştirme gibi sorunlarla kentte güvenliği olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla tezin araştırma noktalarından biri bu konu olacaktır. Ayrıca, kentte güvenlik temini yönünde işlevselleşen söylemsel politikalar ve güvenlikleştirme pratiklerinin etkileri kapsamında biyopolitika ve biyopolitik iktidar, sembolik ve kültürel politika, sembolik iktidar ve şiddet unsurlarının yarattığı noktaların belirlenmesi ve bunlar ışığına kentsel güvensizliğin incelenmesi tezin amaçları arasındadır. Bu bağlamda kentsel güvenliğin güvenlikleştirilmesi, üst bir norm haline getirilerek politik alanın dışına itilmesi, bir söylem olarak kentsel güvenliğin iktidara güç ve meşruiyet kaynağı yaratması, biyopolitika açısından ayrıştırma, şekillendirme, kapatma/cezalandırma, disipline etme gibi yollarla toplum mühendisliğine yer açması gibi noktalar tez kapsamında araştırılacak noktalardandır. Bu işlemler dahilinde tezin amacı ve önemi açısından; kentsel güvensizlik hususuna dikkat çekilmesi, güvensizliği yaratan noktaların belirtilmesi, kentte güvensizliğin etkilerine değinilmesi durumları öne çıkmaktadır. Yine tezin önemi açısından; tez çalışması akabinde kentte güvensizliğe sebep olan uygulamaların ve özellikle güvenlik temini adına gerçekleştirilenlerin paradoksal şekilde güvensizliğe yol açan yönlerinin anlaşılabilmesi bu kapsamda alınabilecek önlemlerin belirlenmesine, kentte güvenliğin gerçek anlamda sağlanabilmesine faydalı ve yardımcı olabilir. Tezin hipotezi; “Güncel post-modern koşullar ve kentleşme/kentsel gelişim eğilimi altında kentsel ortamda genel olarak güvenlik temini adına iktidarcı uygulanan

söylemsel ve sembolik stratejilerin, politikaların ve düzenlemelerin kentsel güvenliği riske edebildiği, bu bağlamda güvenlik kavramının içeriğinin boşaltılarak iktidar odaklarınca istenen mahiyette tanımlanması ve politik araç haline getirilmesi, güvenlikleştirilmesi durumu ve bunların da kentsel güvenliğe anlamlı bir katkı sağlamaması, hatta aksine güvenliği riske edebilecek durumları körüklemesi” şeklindedir. Burada genel olarak özellikle makro boyutta üzerinde durulan konu tüketim-gözetim ideolojisi ekseninde kentsel güvenlik olgusunun işlenmesi ve bu bağlamda (tez kapsamında akıllı kentleşme stratejisi ve kapılı/kapalı topluluk görünümüleriyle) askeri kentleşme ile güvenlikleştirme pratikleridir. Tezde kullanılan yöntem bakımından ana yöntem literatür taraması şeklindedir. Tez çalışması boyunca ele alınan konu kapsamında geniş bir literatür araştırması yapılmaya çalışılacaktır. Bu bakımdan farklı çalışmalarda bu tezde yer alan ana kavramların farklı şekillerde ele alınış biçimleri karşılaştırılacak ve tez aracılığıyla sentez bir fikir üretilmek amaçlanacaktır. Kentte güvenlik ve gelişim için yapılan uygulamalardan öne çıkanlar amaç-sonuç, verimlilik gibi kıstaslar altında incelenecektir. Kentleşme ve kentsel gelişim bazında ekonomik kazanımlar açısından kentte neo-liberal birikim ve üretim-tüketim süreci, sosyo-ekonomik olgular, iktidar ve mekânın kullanımı gibi noktalar arasındaki ilişki çözümlenmeye çalışılacaktır. Tezde yer alan tüm araştırmalar ve ilişkilendirmeler genel çerçevede sosyal, ekonomik ve siyasi boyutuyla ele alınarak bütüncül bir yöntem benimsenecektir. Tez yöntemi içerisinde kavramsal ve teorik tartışma akabinde elde edilen verilerle ilişkili somut örnekleri belirtmek açısından Türkiye’deki durum analizine de yer verilecek ve bu bağlamda kentlerde gözlemlenen bazı örneklerle değinilecektir. Tezin sınırlılıkları bakımından ilk sınırlılık süre bakımından belirlemektedir. Tez konusuyla ilgili akademik yazın oldukça çeşitlilik gösteren, geniş ve sayıca fazla çalışmalardan oluşmaktadır. Dolayısıyla ağırlıklı

yöntem olarak seçilen literatür taraması yöntemi, kapsamlı bir akademik yazının incelenmesi anlamına geleceğinden zaman kısıtlaması sebebiyle yapılabilecek yazın taraması da görece sınırlılık arz etmektedir. Bu bakımdan tez çalışması sürecinde mümkün mertebe, olabildiği kadar fazla sayıda tez konusuna ilişkin kaynaklar incelenmeye ve elde edilen fikirler bütünleştirilmeye çalışılacaktır. Sınırlılık bakımından ikinci olarak, genel olarak kentsel güvenlik yazınında değinilen kavram ve teorilerin tümünün somut örnek bakımından Türkiye eksenine aktarılamaması ve/veya ilgili örneklerin ve bunlara dair çalışmaların sayıca kısıtlı olmasıdır. Özellikle Türkiye’de akıllı kentleşme stratejisinin uygulanması ve yaygınlaşmasının dünya geneline göre daha yeni olması, uygulamaya ilişkin süreçler ve düzenlemeler ile ilgili eksiklikler olabilmesi gibi noktalar tez konusuna ilişkin örneklerin elde edilmesinde sınırlılık yaratmaktadır. Yine kentte güvenlik tartışması bakımından “yeni kentsel yoksulluk” konusunda Batılı literatürde ele alınan “gettolaşma, hiper-getto, bölgesel damgalama ve kapatılma” gibi noktalar Türkiye örneği bakımından ya mevcut olmamakta ya da kısıtlı örnekler bulunmaktadır.

Tez çalışmasının sistematik çerçevesi; ilk olarak kentte güvenlik temini ana hattında gelişen tartışma konusuyla alakalı olacak bir kavramsal çerçevenin üzerinde durulmasıyla kurulmuştur. Bu kapsamda güvenlik olgusunun çeşitli pratiklerce özellikle iktidar tarafından politik araç mahiyetinde işlevselleştirilmesi halini anlamaya yardımcı olacak bir kavram olarak söylem ve söylem politikasına değinilmiştir. Burada özellikle Foucault’nun ortaya koyduğu çerçeve çizilmiş ve bu çerçeve tezin kalanı için de işlevsel olmuştur. Daha sonra söylem kavramıyla paralellikler taşıyan ve ilişkili olan sembol, sembolik ve kültürel politika kavramları ele alınmış burada ise Bourdieu tarafından öne sürülen sembolik sermaye, iktidar ve şiddet unsurları ön plana koyulmuştur. Burada

ayrıca yardımcı kavramlar olarak kimlik, (sembolik) tüketicilik, tüketim kültürü, metalaşma, kültür endüstrisi ve estetik kavramlarına da başvurulmuştur. Kavramsal çerçeve içinde kentte güvenlik ve güvenlikleştirme tartışmasını yürütmek adına askeri kentleşme anlayışı ve bu bağlamda akıllı kentleşme stratejisi ve kapılı/kapalı toplulukların oluşumu konuları da yer almaktadır. Bu kapsamda tartışmanın yürütülmesine yardımcı fikirler olarak; parçalanmış kentleşme, küresel kentleşme ve yeni kentçilik anlayışları gibi kentsel mekânı sermaye birikimine eklemleyen, tüketimi önceleyen ve görece yeni olan kentleşme modelleri, rövanşizm, suç, yoksulluk, şiddet, gettolaşma, hiper-getto, bölgesel damgalama, korku ve güvensizlik, tüketimcilik, sembolik tüketim, tüketim toplumu ve kültürü, güvenlikleştirme, metalaşma, kültür endüstrisi, gösteri toplumu, simülasyon kuramı, gündelik hayatın estetikleştirilmesi, güvencesizlik, damgalanma, dışlanma, ötekileşme, kapatılma, hapsedilme ve cezalandırılma, sembolik şiddet, kutuplaşma/ayrışma, yabancılaşma, bireyselleşme, izolasyon, gözetim/denetim, biyoiktidar ve disiplin, teknoloji ve kent, kentkırım, kamusal alanın çözülüşü ve yapay kamusal alanlar (psedö-kamusal mekân) vb. ile ilgili fikirlere başvurulmuştur. Kavramsal çerçeveye ilişkin olarak son kerte de genel olarak güvenlik kavramına bakılmış ve tezin konusunu oluşturan kentsel güvenlik kavramı incelenmiştir. Tezin ikinci kısmında kentsel güvenlik odağında askeri kentleşme mantığı ve bu mantığın kentleşmeye yansımaları olarak akıllı kent stratejisi ve kapılı/kapalı topluluklar konularının Türkiye'deki yansımaları yer almıştır. Tartışmanın bir bölümünde Türkiye'deki durumu yansıtmak adına ilgili örnekler ele alınmıştır. Akıllı kentleşme stratejisi bakımından kentte söylemsel ve sembolik politikaların tüketim, mekânın özgülmesi ve teknolojik gelişmeler ekseninde yarattığı sosyo-mekânsal ayrıştırma, yabancılaşma ve parçalama durumlarına dair örnekler ve yine biyopolitika kapsamında

gözetim-denetim ve disiplin yapılarını güçlendirecek ve böylece güvenlikleştirme pratiklerine zemin yaratacak örnekler bakılmıştır. Tezde Türkiye kapsamında yer alan örnekler bakımdan kapılı/kapalı topluluklar ve kentsel güvenlik tartışmasında güvensizlik, korku, kaygı, endişe hissinden, tehdit, risk ve tehlikeden kaçış isteği, buna paralel olarak suç, şiddet ve yoksulluktan kaçma, istenmeyen unsurların bertaraf yöntemi olarak kapalı ve izole yerleşimler/mekânlar, biyopolitika ve kapatma/kapalılık, ayrıştırma, seçme-eleme ve homojenizasyon işlemleri, sembolik tüketim ve kültür endüstrisi gibi unsurların etkisiyle kapılı/kapalı toplulukların yaygınlaşması ve yine kapalı bir topluluk mekânı olarak yapay kamusalılıkların belirmesi şeklinde kendini gösteren örnekler değinilmiştir. Bu örnekler akabinde yapılan tespit bazında kentsel güvenlik güvenlikleştirilmiş ve politik araç olarak güvenliği riske edebilen yabancılaşma, ayrışma ve parçalanma, ötekileşme, marjinalleşme ve cezalandırılma/kapatılma, güvencesizlik, korku, kaygı, tehlike hallerinin yaygınlaşması, izolasyon ve bireyselleşme, kent mekânının ve kamusalılığın çözülüşü gibi durumlara zemin hazırlamıştır. Tezin sonuç ve değerlendirme kısmında tez boyunca ele alınan noktalar kısaca toparlanmış, bir özet verilmiş ve akabinde genel bir değerlendirme yapılarak tez bitirilmiştir. Bu bağlamda kentsel güvenlik unsurunun söylemsel ve sembolik boyutunun iktidar elinde politik araç olması, meşruiyet dayanağına ve güç kaynağına, kamuoyunu ikna aracına dönüşmesi, güvenlikleştirilerek politika dışı bırakılması, buna paralel şekilde kapitalizm, neoliberalizm, tüketimcilik ve gösteri hegemonyası çerçevesinde güvenlik söyleminin tüketim politikası, kültür endüstrisi elinde bir pazarlama, reklam, meta, statü haline getirilmesi durumları belirtilmiştir. Tüm bu tablonun ise kentte güvenliği sağlamaktan ziyade güvensizliğin artışına katkıda bulunacak olumsuz sonuçlar doğurduğu saptanmıştır. Buna dönük olarak kentsel güvenliğin suç, yoksulluk, şiddet, yabancılaşma,

kutuplaşma, metalaşma, tüketimcilik ve tüketim baskısı, gösterişçilik, fetişizm, kamusal alanın çözülüşü gibi unsurlarla ilişkili olarak maruz kaldığı olumsuz etkiler ele alınmıştır. Tez çalışması ekseninde kavramların işlenmesi ve kurgulanmasının fiziksel/mekânsal, psikolojik, sosyal ve siyasi boyutlarla kente etkimesi, böylesi süreçler etrafında biçimlendirmelerin bilinçaltına, algılamalara, duygu ve düşüncelere yansıma noktaları, sosyal etkileşimler, özneler arası ilişkiler, söylemsel, göstergesel ve sembolik öğeler gibi unsurların çeşitli çalışma metotlarına ve politika kurgulamalarına dahil edilmesinin faydalı olabileceği kanaatine varılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KENTTE GÜVENLİK VE POLİTİKA TARTIŞMASINDA KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Günümüz kent olgusunda güvenlik kavramını ve kentte güvenliğin sağlanması amacıyla uygulanmakta olan politikaları ve de faaliyetleri anlamlandırabilmek için bazı temel kavramların anlamına, içeriğine ve özelliklerine değinmek gerekir. Bu amaçla birinci bölüm altında söylem kavramı, söylemsel pratikler ve politikalar, sembolik politika, postmodern kent mekânı ile kentleşme eğilimleri ve güvenlik kavramlarına değinilmesi gerekir. Bu kavramlar, kentte güvenlik temini açısından yapılan faaliyetler ve kurgulanan politikalar açısından güvenlik kavramının ne olarak ele alındığını ve güvenliğin sağlanmasında ne gibi yöntemlere başvurulduğunu açıklamada ışıktutucu olacaktır.

1.1. SÖYLEM KAVRAMI ve MICHEL FOUCAULT’NUN SÖYLEM KURAMI

Söylem (discourse) kavramı; birçok farklı disiplin ve kuram tarafından ele alınmış, üzerinde pek çok teorilerin ve açıklamaların geliştirildiği, çok boyutlu bir kavramdır. Söylem, genellikle sosyal bilimlerden dilbilim temelinde açıklamalar ve analizler için olanak sağlayan bir tema olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak söylem kavramının vurgulanan yönü; söylemin içeriğinde yer alan dilbilimsel öğeler ve ifadelerin anlamları ve yapıları, söylemin çeşitli unsurları, söylemin içeriğinin nasıl bir kurgulama yaptığı ve bu kurgu ile sosyal ilişkiler açısından nasıl bir etkiye sahip olduğu üzerinedir. Söylem ile sosyal ilişkiler ağında bireyler, gruplar, topluluklar vb. arasında yapısal, eylemsel ve dilsel oluşumlar inşa edilir. Söylem, “dil ve diğer toplumsal göstergebilim biçimlerinin toplumsal deneyimi aktarmanın ötesinde toplumsal öznelerin (öznelliklerin ve bununla bağlantılı kimliklerin), özneler arasındaki ilişkilerin ve var oldukları alanın

oluşturulmasında oynadığı önemli rolü kavramamıza yardımcı olan terimi sunmakla, modern sosyal teorideki dilsel dönemeçte yer alır ve önemini bu dönemeçteki merkezî rolünden alır.” (Purvis ve Hunt, 2014: 11). Yani, söylem kavramı toplumsal olgular açısından öznelerin ve özneler arasındaki ilişkilerin önemine işaret eder. Bu bakımdan özneler arasında var olan iletişimsel boyut, söylem kavramında vazgeçilmez bir unsurdur. Buradaki iletişim vurgusu yalnızca sözel iletişim açısından olmayıp göstergesel, sembolik ve işaretsel iletişim açısından da düşünülmelidir.

Söylem kavramı ve ona ait kavramsallaştırmalar ya da söylem teorileri akademik açıdan oldukça geniş bir alanı ifade etmektedir. Bu bakımdan tüm tanımlamalara, açıklamalara ve teorilere değinmek imkansızca yakın bir deneme olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan tez kapsamında söylem kavramının kuramsallaştırılması bakımından öne çıkan önemli teorisyenlerden biri olarak Michel Foucault’nun söylem teorisi ve söylem ile ilişkili olarak ele aldığı fikirleri incelenecek ve dikkate alınacaktır.

1.1.1. Michel Foucault ve Özne-Söylem-İktidar Teorisi

Söylem kavramı açısından yapılan çalışmalar ve katkılar bakımından akla gelen önemli isimlerden biri de M. Foucault’dur. Foucault söylem kavramına post yapısalcı, post-pozitivist yönden ve farklı bir bakış açısı ile bakar (Hekman, 1999: 226). Yaptığı söylem analizinde temel unsurlar olarak bilgi, özne, söylem, iktidar/güç arasındaki ilişki ile bilginin toplumsal olgular açısından rolü ve tarihsellik sürecinde koşullar altında nasıl şekillendiği ve geçirdiği dönüşümler söylenebilir.

Foucault, söylem analizini sadece metinsel ve dilsel boyutu ile ele almaz. Söylem, Foucault açısından tarihsel bir nesnedir. Kapsamı çok geniştir ve insanlık açısından her çeşit tarihsel birliğin içinde yer alır. Foucault’ya göre söylem kendisi dışındaki hiçbir

şeyle analiz edilmemeli ve bir başka unsura bağımlı olmamalıdır. Söylem; yalnızca gizli bir psikolojiyi, ruhu, nesiller boyunca aktarılan tarihsel bir ifadeyi veya düşünceyi takip etmeye yarayan bir ip ucu ya da eklemelenmiş (articulated) bir önermeler/cümleler seti değildir; söylem, asıl olarak bir ilişkiler setidir ve diğer her faktör bu ilişkiler setinin içinde anlamlarını kazanır. Bunun yanı sıra Foucault'ya göre; evrensel, tek bir söylem (veya doğru) yoktur.

Foucault'nun söylem teorisinde ifade (statement) de önemli yer tutar. Foucault ifade kavramını; ne söylendiğine dair en basit kayıt (inscription) olarak ele alır (Deleuze, 1988: 15). Ona göre ifade, cümle gibi dilsel bir birim olmanın ötesinde yer aldığı söylem içerisinde bir işlev olarak ortaya çıkmaktadır (Foucault, 1972: 98). Bu işlev ise söylemle ifade edilen kurallar ve normların ortaya konulması ve de bunların birer iktidar ilişkisi açısından okunmasıdır (Foucault, 1972: 99). Buna paralel olarak Foucault, popüler kültür, medya vb. iletişim araçları vasıtasıyla üretilen ve yayılan bilginin yanında teknolojik ve bilimsel gelişmenin ve keşiflerin sunduğu bilginin aslında burjuvanın (gücü elinde tutanın, iktidarın) ahlaki ve etik anlayışını, stratejisini yansıtan birer olgu olduğunu ifade eder. Bu çerçevede kitlesel iletişim araçları, kültür, bilim, teknoloji tarafından ortaya atılan bilginin de iktidar açısından işlevsel olduğu noktası burada Foucault'nun öne sürdüğü önemli noktadır. Bu bakımdan Foucault burada, J. Habermas'ın (1970; 1989: 4, 25-26, 55-56, 175-176) medya, teknolojiyi ve bilimi ideoloji aracı olarak açıklayan ve de araçsal aklın insanların sömürülmesinde kullanılmasını eleştiren anlayışı paralelinde bir yaklaşım sergiler. Ancak Habermas doğrudan bilim ve tekniğin (teknolojinin) ideolojikleşmesine vurgu yaparken, Foucault bunları daha çok iktidarın normalizasyon müdahalesi sürecinde başvurduğu bilgi kavramsallaştırması konusunda yaptığı tartışma

bağlamında ele almaktadır. Yani Foucault, bilim ve teknolojiyi başlıca ideolojiler olmak yerine daha çok iktidar elindeki gücün kullanımına yarayan bir araç gibi görmektedir.

Foucault'nun söylem analizi açısından tarihsellik ön plandadır. M.Foucault (1977a: 139-164), söylem analizi üzerine fikirlerini belirtirken temelde iki yöntem kullanarak söylem yapılarını tarihle ilintili olarak inceler. Bu yöntemler; arkeoloji (kazıbilim) ve jeneoloji (geneoloji, soybilim) yöntemleridir. Arkeoloji yöntemi, merkezi konuma Kantçı çizgide bir içerikle özne olarak insan tasarımını koyar ve insanı olması gereken noktaya taşıma amacını güder. Yani, ideal insan tasarımını ifade eder denilebilir. Soybilim ise söylem dizgelerinin değişimi ve toplumsal iktidar yapılarının söylemsel olmayan pratiklerini açıklamada faydalıdır (Şahin; 2017: 121). Bu bakımdan arkeoloji, tarihsel süreçler odağında söylemsel oluşumların var olmasını mümkün kılar ve bu söylemlerin içeriğini oluşturan teorilerin ortaya çıkmasına imkân verir. Arkeoloji, söylemleri ortaya çıkarır ve betimler. Ayrıca, söylemleri birbirleriyle karşılaştırır, zıt söylemleri tespit eder ve söylemsel pratiklerin ortaya çıkışı ile dönüşümüne dair kuralları ortaya koymaya çalışır. Soybilim ise, iktidarın nerede olduğuna dönük bir araştırmayı yaparak iktidarın etkilerine ışık tutar. Foucault, jeneoloji (soybilim) üzerindeki düşüncelerini Nietzsche'nin, post-modern düşüncenin genel özelliklerine, tarihselliğe dair belirttiği fikirlere benzer şekilde bir içeriğe sahip olan tarih ve gelişim anlayışı bazında yani kısaca lineer, bütünsel ve evrensel olmayan bir tarih anlayışıyla açıklar.

Foucault'nun söylem teorisinde önemli bir yer tutan özne kavramı bir söylem ürünüdür. Foucault açısından özne kavramı, ötekiler tarafından kurgulanan ve kontrol edilen ve de kendi bilgi ve bilinci aracılığıyla bir kimliğe bağlanmış olandır (O'Farrell, 2006: 110; Coşkun, 2010: 14). Bu bakımdan Foucault'nun anlayışında özne, kurucu bir şey olmaktan ziyade kurulan bir şeydir. Modern özne; toplumsal ve sosyal süreçler

etrafında kurulan, tanımlanan, eğitilen, konumlandırılan, gözetlenen/denetlenen, kontrol edilen ve disiplin altına alınan kurmaca bir yapıdır (Best ve Kellner, 1998: 58). Dolayısıyla Foucault için öznenin nasıl oluştuğunun belirlenmesi asıl incelenmesi gereken noktadır ve amaç olarak “insanların kültürün etkisiyle özneye dönüştürülme kipliklerinin bir tarihini oluşturmak” onun için ön plandadır (Foucault, 2011: 58). Özne, toplumsal etkilerle kurgulanan bir şey olduğu için nesneleşmiştir ve bu nesneleşmenin bilgi odağında ne şekilde gerçekleştiğini anlamak Foucault açısından önemlidir. Nesneleşen özne; toplumsal süreç ve etkilerle şekillendirilirken bir kimlik kazanır ve belirli kategorilere sokularak konumlandırılır. Bu yolla da artık tanımlanabilir ve kontrol edilebilir bir hale gelir. İşte bu noktada da öznenin iktidar kavramına olan bağımlılığı ortaya çıkar (Foucault, 2011: 63). İktidar, özneye etkimesi bağlamında ortaya attığı çeşitli ikilemsel ve karşıtsal kategorilerle bir ayırım eylemine girer. Bu kategorilere örnek olarak Foucault; akıllı-deli, normal-anormal, sağlıklı-sağlıklı olmayan, genç-yaşlı vb. şekillerde türetilen ve de sıfatsal ve anlamsal olarak birbirine karşıtlığı içeren ikilikleri belirtir (Foucault, 1988a). İktidar açısından bu şekilde oluşturulan ikilikler de gücü elinde tutmak açısından ona meşruiyet sağlayan kaynaklardan biri olarak hizmet eder (Foucault, 1982). Ayrıca, bu şekilde tanımlamalar ve açıklamalar yapabilmek, o “şey”e dair bilgi üretmek demektir ve bu da bilgiyi üreten tarafa bir güç sağlar.

Söylem teorisine tarihsel süreç perspektifinden yaklaşan Foucault, öznenin bu süreçte söylem ve söylemsel pratikler etrafında ne şekilde kurgulandığını ve konumlandırıldığını inceler. Söylemsel pratikler, nesne ve olaylar açısından kavramsallaştırma için bir nevi kurallar oluşturur. Söylemsel pratikler; bir bilgi öznesi için akla uygun perspektifler tanımlamak yoluyla bir nesneler alanı karakterize eder (Coşkun, 2010: 27). Söylemsel pratiklerin kendileri ise insan hayatının her noktasına,

günlük hayatta her türlü etkileşimde kurumlar, bireyler, gruplar, insanların yaptığı çeşitli aktiviteler (örn; iletişim, basın ve yayın, bilim ve teknolojik buluşlar, tüketim-üretim işlemleri, kültürel ve sanatsal faaliyetler, siyasi faaliyetler vb.) gibi noktalara yerleşmiştir. Ayrıca bu pratikler, nesnelerin ve olayların tanımlanıp kategorilenmesinde bir kurallar bütünü öngördüğünden dolayı o nesneye ve/veya olaya ilişkin bilgiyi de içerir. Bilgi, iktidar ile ilişkilendirildiğinde ise bilgiye sahip olmanın beraberinde iktidara, bir güce sahip olmayı getirdiği söylenebilir (Foucault, 1972). Bu bakımdan Foucault'nun söylem teorisinde bilgi unsurunun vurgulanması da önemlidir.

Foucault'nun yaklaşımında bilgi ve söylem süreklilik arz eden, durağan olgular değildir; bunlar, değişen tarihsel koşullar ve iktidar sahibi ekseninde dönüşüme uğrar (Güneş, 2013: 55). Foucault'nun söylem analizi, söylemsel pratikleri ve iktidar dönüşümlerine ışık tutar. Buna göre, iktidar/güç sistemlerini elinde bulunduranlar politikalarında bilgiyi sosyal sermaye aracı olarak işlevselleştirir ve böylece bilginin kendilerinin söylemsel pratiklerini yansıtmalarını sağlarlar (Şahin, 2017). Yani söylem bu bakımdan, bilginin iktidar/güç sahipleri tarafından kendi istekleri doğrultusunda kurgulanması ve manipülatif olarak kullanılması amacına hizmet eder. Söylemsel pratikler, (biyopolitik)iktidarın elinde şekillenerek belirli bir “norm” ve “normal”ler kategorisi oluşturur. Bu kategoride tanımlanmış olan normalleştirmeler ve normlar, yine iktidarın elinde bulunan, ona denetleme, gözetleme, sınırlama, yasaklama gibi eylemleri gerçekleştirebilme fırsatı sunan kurumlar (örn; hastaneler, okullar, hapishaneler vb.) tarafından topluma gündelik hayatın her kesitinde dayatılır. Bu yolla kurumlar, söylemsel pratiklerin içeriklerinin belirlenmesine etkidiği gibi, bu pratiklerin gerçeğe aktarımını ve toplumsal kontrolün teminini sağlar (Foucault, 1982: 211). Ayrıca kurumlar, iktidarın ve onun söyleminin gündelik hayatın her yönüne gizli ve hissedilemez biçimde sızması

bakımından da işlevseldir. Söylem, bireylerin ve toplumların gündelik hayatında yaptığı tüm eylemlerin anlamlarını belirtir, bu eylemleri düzenler ve niteler (Punch, 2011: 214). Bu bakımdan da söylem, bir denetim ve kontrol mekanizması olarak işlev görür.

Foucault (1982: 220) iktidarı; bir aktörün başka aktörlerin iradesine rağmen eylemini etkileyecek tarzdaki edimler anlamında bireyler arasındaki ilişki olarak tanımlar. Foucault, iktidarın ancak eylemsel olarak, edimler olarak var olduğunu belirtir. Bu bakımdan iktidar, birilerinin veya birinin birilerine ya da birine (yani “diğeri” kategorisinde bulunana) uyguladığı bir şeydir. Başka bir söyleyişle; iktidar birey üzerinden gerçekleşir. Ayrıca, iktidar rızayla ilişkili bir şey de değildir. Çünkü iktidar dar bir kapsamla ele alınarak yalnızca birinin bir özgürlüğünden feragat etmesi, bir hakkın aktarılması veya kaybı ya da toplum sözleşmesi kuramlarında ele alındığı üzere tek tek herkesin sahip olup da vekaletini başka birine, kimi zaman üstün “hükümrân”a, verdiği bir şey olarak tanımlanamaz. Bir başka deyişle; “İktidar, doğası yüzünden bir anlaşmanın ya da mutabakatın ifadesi değildir” (Foucault, 1998: 161). İktidar, uygulandığı özne üzerinde bir yönlendirmedir (manipülasyondur) ve edilgenlik oluşturur ancak bu öznenin özgür olmadığı anlamına gelmez. Özgürlük, iktidarın varoluş koşuludur. Zira iktidarın varlığından bahsedebilmek için üzerinde iktidarın uygulanabileceği özgür öznelerin verilmesi gerekir. Buradaki özgürlüğün kapsamı; çeşitli yönlendirmelerin, tepkilerin ve farklı davranış biçimlerinin yer aldığı imkanlar alanı içinde seçimler yapmaktır. Kısaca, iktidar ile özne arasındaki ilişkide temel vurgu noktası iktidarın özneler üzerinden aktığıdır. Yani, iktidar sadece fiziksel güç, şiddet, ekonomik güç veya baskılama, yasal dayanakla temsil gibi yollarla değil ayrıca bilimin, normların, siyasal teknolojilerin hegemonyası ve birey açısından beden ve ruhun biçimlendirilmesiyle de ilgilidir (Best ve Kellner, 1998: 70). Ayrıca Foucault’nun iktidar anlayışında bir güç yarışı içinde rekabet

eden taraflar, bunların birbiriyle çekişmeli ilişkisi ve birbirlerine karşı uyguladıkları stratejilerden oluşan karmaşık ilişkisel bir anlayış yer alır (Dean, 2001: 325). Strateji kavramı, iktidar ilişkileri ağında iktidarı/gücü ele geçirebilme için ortaya konulan hamleler, yöntemler olarak ele alınabilir (Foucault, 1998: 167).

Foucault (1988b: 16), iktidar ilişkilerini “benliğin teknolojileri” (technologies of the self) diye isimlendirdiği bir kavram kapsamında ele alır. Bu bakımdan bireylerin kendilerince nasıl hareket ettiği ve bunun diğer bireyleri nasıl etkilediği ve de toplamda sosyal yapıda ne şekilde bir yansıma yarattığı konusu ön plandadır. Benlik teknolojisi hem kendini yönetme hem de başkalarına etkiye dolayımıyla diğerlerini yönetme (actions on the actions of others/ the conduct of conduct) bazında ele alınabilir. Foucault (1993: 94) açısından iktidar ilişkilerinin mlenmesinin önemi, bu ilişkisel yapı içinde etkilenen öğelerin ne şekilde etkilendiğinin belirlenmesi yönündedir. Foucault ele aldığı iktidar anlayışı çerçevesinde iktidar ilişkilerinin analizi açısından bazı noktalar ne sürer (1982: 223). Öncelikle bir iktidar ilişkisinin doğabilmesi için başkalarının eylemleri üzerinde eylemde bulunma olanağı sağlayacak bir “farklılaşmalar sistemi” gerekir. Yani; retim ilişkileri içinde üreten-tüketen olma, üretim faaliyetlerinde üretim araçlarının sahibi veya emeğin sahibi olma ya da zenginlik-fakirlik sıfatına sahip olma gibi ekonomik ve toplumsal farklılıklar, sınıfsal statü ve imtiyaz farklılıkları gibi siyasi ve toplumsal farklar, dil, etnisite ve ırk gibi kültürel farklılıklar bulunmalıdır. İktidar ilişkileri, bu farklılıkları hem üretir hem de bu farklılıklardan oluşur. İkinici nokta olarak; bir iktidar ilişkisi ele alınırken, iktidarı kullanmakta olanın bu iktidarla başkalarının eylemleri üzerinde ne amaç gttklerinin belirlenmesi önemlidir. Bu bakımdan farklı iktidarların farklı amaçları olabilir; örneğin, imtiyazların korunması, kâr birikiminin sağlanması, statüden veya sınıftan kaynaklanan otoritenin temini vb. amaçlar mevcut olabilir. İktidar

analizinde üçüncü olarak göz önünde bulundurulacak nokta, “araçsal kiplikler”dir. Araçsal kiplikler kavramıyla Foucault, “İktidarın silah zoruyla, sözün etkileriyle, ekonomik eşitsizliklerle, şu veya bu karmaşık kontrol düzenekleriyle, gözetim sistemleriyle, arşivli veya arşivsiz, açık ya da örtük, sabit ya da değişken kurallara göre, maddi aygıtlarla veya bu aygıtlar olmaksızın uygulanmasını olanaklı kılan” (Foucault, 1998: 164) araçlar unsurunu anlatır. Dördüncü olarak iktidar analizinde “kurumsallaştırma biçimleri” öne çıkar. Bunlar, (aile kurumunda olan iktidar ilişkilerinde görüldüğü gibi) geleneksel eğilimlerin, hukuksal yapıların, görenek veya modayla ilgili olguların bir karışımını içerebilirler. Ya da (eğitim kurumlarında veya askeri kurumlarda olduğu gibi) özgül konumlarıyla, yönetmelikleriyle, dikkatle tanımlanmış hiyerarşik yapılarıyla, görelî işlevsel özerklikleriyle kendi içinde kapalı bir aygıt biçiminde de olabilirler. Veya (devlet örneğinde olduğu gibi) işlevi her şeyi kanatları altına almak, genel gözetim kertesini olmak, düzenlemeler yapmak, belli bir ölçüde, verili bir toplumsal bütün içerisinde tüm iktidar ilişkilerinin dağıtımını sağlamak olan çok sayıda aygıttan oluşmuş çok karmaşık sistemler halinde olabilirler.” (Foucault, 1998: 165). Son olarak ise “rasyonelleştirme dereceleri”, iktidar ilişkisi değerlendirmesinde ortaya konması gereken bir noktadır. İktidarın var olabilmesi ve uygulanabilmesi açısından bir “olanaklar alanı”nın mevcudiyeti vazgeçilmez bir koşuldur. Bu olanaklar alanında iktidar ilişkileri yer alır ve değişken olabilen bu alanın içinde iktidar ilişkilerin ne derecede işleyeceği; uygulamada kullanılan araçların, tekniklerin etkinliğine ve sonucun kesinliğine veya en sonda ödenecek olası bedele (kullanılan araçların ekonomik “bedeli”ne, karşılaşılan direnişlerin tepkisel “bedeli”ne) bağlıdır (Foucault, 1998: 165). İktidar ilişkisel ölçütte her zaman direnme ile iç içedir. İktidar ilişkileri, direnme unsurlarının miktarıyla orantılı

olarak gelişir. Bu durum ise iktidar ilişkilerinin çekişmeli (antagonist) özelliğini vurgular (Foucault, 1993: 92: 102).

Sonuç olarak önceki paragraflarda değinilen açıklamalar ekseninde, Foucault açısından iktidarın kabaca iki işlevinden bahsedilebilir: üretme/biçimlendirme/dönüştürme ve denetleme/kontrol işlevleri. İktidarın bu işlevlerinden üretme/biçimlendirme/dönüştürme ve gözetim işlevi, Foucault tarafından ifade edilen “biyo-iktidar” kavramı ve buna dair açıklamalarda görülebilir. Bu noktada iktidar, bireye ilişkin fizyolojik ve maddi koşulları, durumları ve özellikleri tertip eder. “Normal olan”ı belirleyen ve işaret eden iktidar, üzerinde etkimekte olduğu bireylerden bu normale uygun davranmalarını ve uygun görünmelerini ister. Örneğin; belli durumlar karşısında gösterilmesi gereken uygun davranışları kodlamaya misal olarak, öğrencilerin sınıf ortamında otorite kaynağı olan öğretmeni sessizce ve dikkatlice dinlemesi ele alınabilir. Yine, farklı yerlere ve durumlara göre uygun kıyafet çeşidinin (dress code) belirlenmesi de bu bakımdan birey üzerinde etkiyen iktidarın yansımasıdır. Bu iktidar; dış görünüşü ve görünümü belirler, davranışları kurgular, üretir ve de biçimlendirir. İktidarın ikinci işlevi olarak denetleme/kontrol mekanizması fonksiyonu ise, onun normları ve normal olan kategorisini ve de bunlara dair bilgiyi belirlemesiyle alakalıdır. Yine bireyin fiziki ve maddi niteliklerine müdahil olan biyo-iktidar durumunda görüldüğü gibi iktidar, tanımlama ve kategorileme işlemiyle ortaya kendisine uyulmasını istediği ve beklediği birtakım kurallar, normlar bütünü koyar. Bu kurallar çerçevesinde de bireylerin uyup uymama durumunu süreğen şekilde kontrol edip denetler. Ve uymama durumunda iktidarını ve meşruiyetini kullanarak bazı yaptırımlara gider. Bu noktada iktidarın gözetim prensibi ve iktidar araçları konusu gündeme gelir ve Foucault’nun iktidar

tartışmasında ortaya çıkan bazı iktidar araçları kısaca; şiddet, baskılama, uzlaş, direniş, disiplin ve denetim mekanizmaları olarak sıralanabilir.

Foucault'nun söylem teorisi çatısında bu bölümde ele alınan, öne çıkan önemli özellikler toparlanarak kısaca açıklanırsa şu cümleler sıralanabilir; Foucault açısından söylem yalnızca dilsel özelliğı olan bir şey değildir, çok yönlü ve tüm toplumsal pratiğı içeren sosyal yönü de olan bir kavramdır. Ayrıca tek bir söylem yoktur, birbirinden farklı veya birbirine benzer olan, bir çekişme içinde bulunan pek çok farklı söylem mevcuttur. Söylem teorisi açısından tarihsellik, jeneoloji ve arkeoloji önemli unsurlardır. Foucault açısından özne, kurucu bir özelliğı sahip olmayıp söylem tarafından içi doldurulacak boş bir şeydir. Yani, özne söylemin ürünüdür. Bu noktayla alakalı olarak öznenin yapıtaşlarından kimlik unsurunun da söylem tarafından şekillendiğıne değinilebilir. Söylem, güttüğü belirli amaç ve çıkar kapsamında tanımlamalar, açıklamalar, çıkarımlar ve kategoriler yapar. Yine söylemin bu işlemlerine benzer olarak, belli bir söylemin birey ve toplumsal gruplar bazında içirme-dışlama yaptığı ve böyle bir pratik oluşturduğu belirtilebilir. İktidar ise Foucault'nun analizinde özellikle öznenin yaratımı ve biçimlendirilmesi süreci perspektifinden üreten, dönüştüren ve potansiyeli harekete geçiren bir olgudur. İktidar, tek bir odaktan kaynaklanmaz; iplik/ağ benzeri yapısıyla pek çok toplumsal ilişki içinde ve pek çok farklı çeşitte vardır. Çok sayıda bir mevcudiyet gösteren bu iktidar ilişkileri, iktidarı elde etmek amacıyla öne sürdükleri stratejiler vasıtasıyla bir rekabet içindedir ve de birbirlerine karşı antagonistik bir haldedir. Yani, iktidar olgusu içinde direnme olgusunu da barındırır. Foucault, iktidar kavramından, iktidarın etkileri ve araçlarından da bahseder. Bu hususla ilgili olarak söylemin ve söylemsel pratiklerin kabaca amacı iktidarın meşruiyetini ve güç kaynağını sağlamaktır. Çünkü, söylem bir bilgiye işaret eder. Yine bu noktayla alakalı olarak güç/iktidar ile bilgi

birbirinden ayrı düşünölebilecek şeyler değildir. İktidar, bilgiyi üretme faaliyetinde olduğu gibi, üretici ve dönüştürücü bir işleve sahiptir. İktidarın ikinci işlevi ise bir gözetim, kontrol ve denetleme kapasitesine sahip olmasıdır. Söylem iktidar açısından oynadığı rolüyle bir kontrol ve denetleme unsuru olarak da karşımıza çıkar. Bilgi; iktidar tarafından kullanıldığı şekliyle, özellikle “normalleştirme” etkisi bazında, denetleme, disipline etme ve kontrol açısından yardımcı bir araç olarak işlev görür. İktidar, söylemsel pratikler vasıtasıyla insanların gündelik hayatının tüm kesitlerine yayılmıştır. Bu bakımdan devlet çeşitli kurumları aracılığıyla denetleyici rol üstlenir. Ayrıca söylemsel pratikler, bireyin ve/veya grupların kimliklerini belirlemede de rol oynar. Foucault tarafından ele alınan iktidar kavramsallaştırmasının ve söylem ile iktidar ilişkisinin anlaşılabilmesinde yardımcı olması bakımından özellikle biyopolitika, disiplin toplumu ve disipline edici güç/iktidar, cezalandırma ve suç, devlet erki olarak şiddet gibi unsurların ele alınmasında fayda vardır.

1.1.2. Foucault’nun İktidar Anlayışında Biyopolitika, Disiplin, Şiddet ve Cezalandırma

M. Foucault söylem teorisinde iktidar/güç ilişkilerine oldukça fazla vurgu yapmıştır. Bu teoride yer alan güç kavramına dair belirgin bir özellik olarak, Foucault’nun güç anlayışı disipline edici nitelikte bir güçtür denilebilir. Gücün disipline edici özelliği ise topluma dayattığı normlardan; yani, güttüğü normalizasyon faaliyetinden kaynaklanır. Ayrıca, gücün baskılayıcı, dönüştürücü, üretici işlevleri gibi daha farklı ve çeşitli fonksiyonları da bulunmaktadır. Güç ve iktidar kavramları açısından Foucault’nun teorisinin ve yaklaşımının ana kemiklerinden biri olarak ifade edilebilecek kavram ise biyopolitikadır. Biyopolitika; biyolojik, fizyolojik, bedensel ve hatta ruhsal boyutta faaliyet gösterebilen ve etkiyen çok yönlü bir kavramdır. Biyopolitikanın etkinleştiği

aparatlar/aygıtlar/meکانیزmalar olarak ise cezalandırma, ödüllendirme, kapatma/hapsetme, tanımlama, sınıflandırma ve sınır belirleme eylemleri, üretim ve dönüştürüm işlevselliğine sahip çeşitli kurumlar, normalizasyon süreçleri gibi çoklu ve geniş spektrumda bir unsurlar sisteminden bahsedilebilir.

Foucault tarafından dikkat çekici bir önem kazandırılan biyopolitika kavramı en basit tabiriyle bedenlerin ve hayatın yönetilmesidir. Foucault açısından bu kavram modern çağda insanların hayatları üzerinde gücün/iktidarın nasıl tasarrufta bulunduğunu ya da etkidiğini açıklamak için başvurulmuş bir kavramdır. Görece yeni olarak ele aldığı biyopolitika kavramı ve cezalandırma üzerine tartışırken Foucault, klasik egemen devlet konseptinden faydalanarak açıklamalara girişir. M. Weber tarafından temelleri atılmış olan egemen devlet anlayışında iktidarın (yani egemenin) gücü; yok etme, öldürme hususundaki yetkinliğinden ve tehdidinden kaynaklanır. Ayrıca devlet, resmi ve hukuki olarak şiddeti kullanabilen tek varlıktır. Ancak Foucault'nun bahsettiği biyopolitika kavramında iktidarın gücü yok edici, öldürücü nitelikte olmayıp, daha ziyade belli bir yönde, iktidarcı belirlenen normlar ve standartlar yönünde üretici ve dönüştürücü niteliktedir. Biyopolitik güç, öyle bir güç çeşididir ki hayatın her yönüne, her aşamasına kılcal damarların vücuda yayılmasında olduğu gibi ağ şeklinde, derinden ve gözle görülemeyecek nitelikte ustaca yerleşmiştir. Foucault'nun algısında toplumsal kurumlar (hastaneler, fabrikalar, okul, hapisane, devlet kurumları vb.), biyopolitik güç kapsamında kendilerine dahil (ya da üye olan) bireyleri dönüştüren, onları normallik kıstaslarına göre şekillendirip işleyen araçlardır. Foucault tarafından “Anatomopolitik” (anatomopolitics) olarak adlandırılan yapıda iktidarın amacı; bireyleri topluma uyumlu ve üreten birer vatandaşa dönüştürmek, nüfusu gözetmek ve de çoğunluğun iyiliğinin gözetimini sağlamaktır. Modern toplumda iktidarın ilgi odağında hem birey hem de

çoğulluklar/kolektifler bulunur. Yani, yeni model yönetimin mantığında (yönetimselliğin mantığında) nüfus yeni bir yönetim birimi ve ilkesi olarak ortaya çıkmıştır (Srinivasan, Kasturirangan ve Driessen, 2020: 339).

Foucault açısından biyoiktidar ve biyopolitika; nüfus yönetiminin ve demografik politikaların kapsamında yer alan doğum kontrolü, doğum teşviki, doğum-ölüm oranları, salgın hastalıklarla mücadele, toplumun sağlığı açısından hijyenin sağlanması gibi nüfusbilimi ile topluma ve bireye dair data toplanmasını, analizini, sınıflandırılmasını ve depolanmasını ve ayrıca, her bir bireyden tüm topluma kadar uzanan bir skalada öznelerin/bedenlerin ve yaşamın her yönünün yönetimini içeren bir kavramdır (Foucault, 1978: 139-140). Yine bu hususla ilgili olarak biyopolitik güç, teknik ve bilimsel literatürün yanında popüler dergilerden, moda ve popüler kültür, websiteleri ve bloglara kadar uzanan geniş bir literatürü de kapsar (Arnason, 2012: 298). Bunların yanında Foucault önemli eserlerinden biri olan “Cinselliğin Tarihi” (1978: 32, 108) eserinde, biyopolitik pratik açısından iktidarın uyrukları üzerinde manipülasyon amacıyla haz ve ödül duygusunu tetikleyici stratejilerine de işaret eder. Burada iktidarın baskıcı niteliği yoktur, Foucault’nun asıl işaret ettiği iktidarın manipülatif stratejisi ile elde etmek istediği amaca ulaşmasıdır. Buna paralel olarak Foucault yönetimsellik çerçevesinde iktidarın bu yönünü daha detaylı olarak incelemiştir (Koç, 2018: 202).

Biyopolitika kavramıyla aynı çizgide duran, başka şekillerde söylenmiş kavramlar da vardır. Bunlardan G. Agamben’in kural dışılık/ayrımcılık/istisna (exception) diye ele aldığı ve C. Schmitt’in teorilerinin¹ zıttı olarak geliştirdiği biyopolitika ve şiddet

¹C. Schmitt’in egemenlik üzerine ortaya koyduğu fikirlerinin özeti olarak egemenin “olağanüstü” her şey hakkında karar veren olduğu ve buradaki “olağanüstülük” ya da “istisnailik” kavramının müphem kaldığı söylenebilir. Bknz. Sibel Yılmaz, (2017). ““İstisna Hali” Üzerinden Bir Egemenlik Kavramı Tartışması, Schmitt ve Agamben’in Teorileri Hakkında Bir Çalışma”, *TBB Dergisi* 2017 (132), ss. 383-410.

anlayışına değinmekte fayda vardır. Agamben'in yaklaşımında şiddet unsuru ve istisna kavramları rol oynar. İktidarın mutlakıyet gücüyle toplumu normlar ölçütünde bölebilmesi, ayırabilmesi ve bazı istisnalar yaratabilmesi, onun toplumsal kontrolü mutlak olarak sağlama yetkisini elinde tutmasıyla ilişkilidir. Modern çağ öncesinde egemen, hukukun üstündeydi ve hiçbir kurala, norma bağlı ve de baskıya/şiddete maruz kalması söz konusu değildi. Böyle bir egemen figürü, kendi egemenliğine aykırı davranan unsurları mahkûm edebilme yetkinliğine sahipti. Ancak modern dönemde hukuk üstünlüğünün varlığı egemenin eskiden var olan mutlak gücünü sınırlandırıcı rol oynamıştır. Bunun yanında modern egemen hukuku çiğnemedi; suçlu-suçsuz, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi kategorileri belirleme ve ayırma işlemi yapabilme yetkinliğine sahip olduğu için belli bir şey yönünden bazı istisnaları da belirleyebilme imkanına sahiptir. Gözetim ve denetim teknolojilerini kullanan modern egemen, tüm toplumu gözden geçirerek bir ayırma işlemine girip istisnai popülasyonlar (azınlıklar)/istisnai bir nüfus oluşturabilir (Agamben, 1998: 10-19). Buna örnek olarak Nazi toplama kampları verilebilir (Srinivasan, Kasturirangan ve Driessen, 2020: 341). Agamben açısından kamp oluşumu, biyopolitik gücün mekânsal/uzamsal etkisinin gözlemlenebildiği bir istisna yaratma ya da ayırma eylemidir. Nazi toplama kampı gibi yapılarda, kampta bulunan nüfusun "hukuka aykırılık teşkil etmeden" öldürülmesi, yok edilmesi, kafese kapatılır gibi hapsedilmesi vb. insanlık dışı uygulamalara tabi tutulması mümkün hale gelir. Agamben açısından bu gibi oluşumlarda mübah sayılan bu haller biyopolitik gücün şiddet unsurunu işaret eder. Buradaki fikirlerle Foucault'nun biyopolitika anlayışı bakımından bazı benzerlikler ortaya çıkar. İktidarın özne üzerinde etkimesi ve onu dönüştürmesi, gözetim altına alıp, denetleyip disipline etmesi, "kapatılacak-kapatılmayacak gruplar", hukuk dayanağında "öldürülecek-öldürülmeyecek grupları" belirleme işlemi ve bu yolla

yönetimsellik ekseninde “yönetilecekleri” ve “yok edilmek/öldürülmek suretiyle toplumdan ekarte edilecek, dolayısıyla bir ölü olarak yönetilemeyecekleri” belirleme ve ayırma işlemi bir biyopolitik pratiktir. Biyopolitik gücün şiddet yansıması konusunda fikir beyan eden bir düşünür de A. Mbembe’dir. Mbembe (2003: 11-13) “Necropolitics” ifadesiyle ele aldığı biyopolitika tartışmasında, Agamben’in (s. 25-32) bahsettiği üzere toplama kampı gibi yapılarda var olan öldürme, zarar verme ve şiddet unsurlarının normalleştiği ve de istisnalaştığı ortamın sömürgecilik ve koloncilik faaliyetlerinde de oluştuğunu söyler. Ancak kamp unsurundan farklı olarak Mbembe’ye göre, bir sömürge de bulunan kölelerin varlığı, yaşamlarını sürdürmelerinin ve üretmelerinin sağlanması sömürgecinin hayatta kalması açısından önem taşır. Toplama kampında yok etme, öldürme amacı ağır basarken, sömürge de özgürlüğün kısıtlanması, kaçışın engellenmesi bakımından “ölmeyecek kadar yaralama” mevcuttur. Ayrıca bir kolonide nüfus katı bir gözetim ve denetime tabidir. Gözetim ve denetim teknolojileri etnik/ırksal kategorilerle birleştirilerek kolonide nüfusu ayırma, yönetme faaliyetleri açısından kullanılır (Srinivasan, Kasturirangan ve Driessen, 2020: 342). Bu yönleriyle de Mbembe’nin fikirlerinde Foucault’nun biyopolitik iktidar, disiplin toplumu ve yönetimsellik fikirleri açısından benzerlikler bulunabilir.

Foucault, modern çağda disiplin toplumunun, J. Bentham’ın (2008 [1787]) Panoptikon (Panopticon) tasarımıyla birebir uyuştuğunu söyler. Panoptikon, geniş bir kitleyi gözetlemeyi amaçlayan bir hapishane tasarımıdır ve bu modelde hükümlülerin her an gözetlendiği hissinin yaratılması ön plandadır. Bu yolla ise her bir hükümlüde kendi kontrol mekanizmasının yaratılması ve disiplin, kontrol ile düzenin yaratımı amaçlanır. Modern disiplin toplumunda iktidarın yaptığı da buna benzer olarak, kendine tabi olanlar üzerinde doğrudan katı, yok edici gücün veya şiddetin kullanımı yerine birtakım araçlarla

toplumun üyesi olan her bir bireyde kendi kontrol mekanizmasını oluşturmaktır. Bu bağlamda Bentham projesinde önemli bir nokta olarak “gözetlemenin en etkin ve iyi şekilde yapılabilmesi için ‘görünmeden gözetleme’ ilkesi ile oluşturulan, gözetleyicinin merkeziliği” (Özdel, 2012: 23-24) -ki bu sayede gözetleyici, gözetleme yerinde olsa da olmasa da hükümlüde kendisinin gözetlendiği hissi uyansın, hükümlü, kurallara uysun, bu sayede de kendi kendini kontrol mekanizması geliştirsın ve böylece de otoritenin sürekliliği sağlansın- noktasına vurgu yapmıştır. Foucault Panoptikon tasarımını, modern disiplin toplumu çağında dönüşen ve değişen iktidar zihniyetini yansıtmak açısından faydalı bir metafor olarak görmüştür. Bu bakımdan eskiden iktidarın yalnızca uyruklarını kontrol etmesi, onlardan vatandaşlık görevlerini yerine getirmesi ve itaat etmesi beklentisi değişmiş ve artık iktidar; bireyin hayatıyla, aile gibi daha küçük toplumsal örgütlerle ve mikro-politik mevzularla ilgilenmeye de başlamıştır (Foucault, 2013: 105). Foucault (2012: 87) tarafından “İktidarın Gözü” diye anılan bu özellikleri gösteren iktidar yapısı; mutlak bir iktidar/egemen yerine çoklu aktörlerden oluşan, karmaşık, ağsal bir yapıya sahip bir biçimde olup birçok farklı yönetsel strateji, teknik ve taktiklere sahiptir. Birey ise, cezalandırma eylemini eskiye göre daha kapalı ve sistematik yapan bu yeni iktidar şeklinin caydırıcılığıyla kendi kendine kurallara uymaya başlar. Dolayısıyla sonuçta denetimli, uyumlu, düzenli ve otoritenin hüküm sürdüğü bir sosyal yapı ve durum elde edilir. Bentham tarafından sunulan Panotikon modelinde ulaşılmak istenen bu sosyal yapının ve durumun oluşmasında, projede ele alınan mimari teknikler ve tasarım da yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Bentham (2008) hapisanedeki hükümlülerin tutuklanma sürelerince yetenekleri doğrultusunda birtakım zanaat işlerinde çalışarak üretken ve ıslah olacakları, bunun da salıverilmelerinden sonra onların iyileşmesi, eğitilmesi, üretmesi, normalleşmesi açısından faydalı olacağı ve sonuçta topluma yarar sağlayacağı

fikrindeydi. Foucault da Bentham'ın bu fikrine benzeyen şekilde modern disiplin ve gözetim toplumunda gerçekleşen normalleştirme, denetleme, iyileştirme ve toplumsal fayda ile alakalı olarak fikirler öne sürmüştür.

Foucault'nun Panoptik modele başvurarak somutlaştırdığı gözetim ve disiplin toplumu açısından biyopolitik faaliyetler olan izleme, gözetleme, denetleme ve kontrol öncelikli olarak öne çıkan unsurlardır. Foucault'nun bu yaklaşımında ele aldığı Panoptik modellemesi, G. Deleuze ve F. Guattari tarafından da incelenmiş ve geliştirilmiştir. Özellikle denetimin değişken, hareketlilik gösteren (rhizomatic) boyutlarının da göz önüne alınması gerektiği vurgusu yapan Deleuze ve Guattari açısından diagramatik bir panoptik gözetim söz konusudur (Deleuze, 1988: xxvi- xxvii, 34; Deleuze ve Guattari, 2005: 5-9, 25). Bu bakımdan yatay eksen, yayılmacı bir nitelik gösteren denetim özellikle günümüzde modern teknolojik ve bilişimsel gelişmeler ışığında siber sistemlerin kullanımının yaygınlaşması, internet, kapalı devre kameralarla izleme gibi unsurların var olduğu bir ortamda denetimin çeşitliliğini ve daha geniş kapsamda etkilerin anlayabilmek için diagramatik model ve asamblaj faydalı görünmektedir (Yücedağ, 2017: 4). Bu modelde ortaya çıkan önemli özellik, denetimin sibernetik ve topografik karakterine ve boyutuna eğilmesidir (Elmer, 2003: 241). Bunun sonucunda ise bilgisayar teknolojilerinin de yardımıyla geleceğin tahmin edilebilmesi imkânı ortaya çıkmaktadır (Wiener, 1948: 13). Ayrıca topografik boyutta gücün mekâna yansması ve etkisinin analiz ile algılanması (örn: mimari etkiler, planlar ve düzenlemeler vb.) bakımından diyagram modeli daha kapsamlı bir zemin sunmaktadır. Diyagram modelinde panoptik gözetimde elde edilen dağınık datanın biriktirilmesi ve düzenlenmesi bakımından bilişimsel teknolojiler önemlidir. Deleuze modelinde dijital dilde kodlanmış devasa bir bilgi akışına nüfusun tamamıyla eklemlenmesini, nüfusun böyle bir hareketlilik, çeşitlilik

gösteren dijital bir dille kodlanmasını ve böylece bir bilgi deposunun oluşumunu ve simülasyonu öngörür (Deleuze ve Guattari, 1983: 87, 241). Bu sayede analiz edilip işlenen ve depolanan data ile yönetim açısından geleceğe dönük olası tahminleri yapmak da mümkün olmaktadır. Burada öngörülen teknolojik yöntem sayesinde günlük hayata dair veri akışı, olayların gerçekleşme anıyla eş zamanlı olarak izlenebilir. Bu noktada bir makine vurgusu da vardır; teknolojik araçların ve sistemlerin etkinliğiyle otomatik olarak toplanmakta olan bilgi panoptik denetim açısından bir otomatizasyonu ve denetimde devamlılığı sağlar. Bu noktada gözetim meselesine dair farklı bir başka fikri daha incelemek adına T. Mathiesen (1997: 217) tarafından ele alınan görece çokluk oluşturan bir grubun daha azlık ifade eden bir grubu izlemesi anlamını içeren “sinoptik gözetim” ve benzer şekilde pek çok odaktan gönüllü izlenmeyi işaret eden Z. Bauman (1998: 91-92) tarafından ifade edilen “akışkan gözetim” düşünceleri ışığında farklı gözetim anlayışlarına değinilebilir. Burada öne çıkan noktalar globalizasyon (küreselleşme) süreciyle, kitle iletişimi ve teknolojik gelişmelerle artık gözetimin ve denetimin genişlediği yayıldığı, uluslararası ve bütünleşik bir boyut kazandığı vurgusudur. Foucault’nun Panoptik gözetim sisteminde görece daha az bir sayı arz eden gözetleyici, buna karşılık daha çoğunlukta olan gözetlenen anlayışı yerine Sinoptik gözetimde daha büyük bir çoğunluk arz eden gözetleyiciler tarafından bireyin gözetlenmesine doğru bireyselleşen bir gidişat vardır. Bunun en iyi örnekleri televizyon, radyo vb. kitle iletişim araçlarıyla yayınlanan programların büyük bir seyirci kitlesi tarafından izlenmesi ya da görece azınlık oluşturan ünlülerin, sanatçıların, siyasetçilerin vb. bireylerin yine sayıca bir fazlalık ifade eden bir kitle tarafından takip edilmesi, izlenmesi durumları gösterilebilir (Okmeydan, 2017: 60). Yine Foucault’nun yönetsellik kuramı ışığında mikro-politika bağlamında, sinoptik gözetim olgusu etrafında görece çokluk/yoğunluk

ifade eden iktidar odaklarının azlığı ifade eden bireyi, grupları, aile, azınlıklar vb. toplumsal öğeleri, toplumsal sınıfları izlemesi durumu anlaşılabilir. Bu tezin konusuyla alakalı olabilecek sinoptik ve akışkan gözetim ekseninde başka örnekler bazında da AVM gibi kapılı/kapalı topluluk mekânlarında müşterilerin bu mekanları tercih ederek gönüllü şekilde güvenlik kameraları, güvenlik bandı, detektör vb. gibi teknolojik vasıtalarla gözetimi ve denetimi kabul etmeleri ve görece azlık ifade edecek güvenlik görevlilerince gözetimi, kontrolü kabul etmeleri örneği verilebilir. Yine bu bakış açısına benzer şekilde M. Castells (1996) günümüzdeki toplumu enformasyon toplumu olarak adlandırmış ve bilgi-iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimlerin bu toplumu biçimlendirdiğini ifade etmiştir. Bu bakımdan Castells'e göre, insanlar artık doğada hayatta kalmaya çalışmak yerine artık mekanik ve kültürel olarak yapılandırılmış bir "doğa" da hayatta kalmaya çalışmaktadır (Scott, 2001: 6). Özellikle sinoptik ve akışkan gözetim ile çevrelenen bir ortamda, yapay çevrede bireyin yaşamı birtakım zorluklarla karşı karşıyadır. Küresel boyutta birbiriyle bağlantı gösteren bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde toplumun yaşamındaki alışkanlıklar da değişmektedir. Bu hayat tarzı içinde özellikle zorlayıcı bir durum olarak, bireylerin özel yaşamı sürekli kontrol edilmekte gözetlenmekte ve kişisel veriler toplanmaktadır. Castells'in bakış açısına paralel şekilde Bauman (2001: 105) tarafından da insanlığın tarihsel anlamda daha önceleri doğayla mücadele ederek hayatta kalmak için kullandığı araçsal akıl modern toplumda teknolojik gelişmelere paralel olarak toplumun ve diğer bireylerin kontrol altına alınmasına hizmet eder olmuştur. Ayrıca Bauman tarafından ele alınan akışkan gözetim çeşidinde teknolojik ve bilişimsel gelişmeler sayesinde kullanımı artan sosyal medya, internet, mobil ve interaktif uygulamalar vb. ile insanlar bir nevi dijital egemenlik altına alınmıştır. Ancak burada öne çıkan önemli bir özellik bireyin dijital hakimiyeti gönüllü olarak kabul etmesidir

(Bauman ve Lyon, 2016: 19). Buradaki gözetim, hedeflediği birey açısından baskı ve güç kullanmak yerine gözetimde gönüllülük esasının ortaya çıktığı bir cezabetme durumunu kullanır. Sonuç olarak, farklı akademisyenlerce dile getirilmiş olan bu fikirler de özellikle günümüz toplumunda, modernite ve post-modernite çağında, enformasyon ve teknolojinin önem ve hız kazandığı küresel süreçte iktidarın denetim ve kontrol eylemlerini anlamlandırmakta yararlı olmaktadır.

İktidar ve şiddet tartışmasına eğilmek bakımından iyi bir başlangıç noktası olarak, “şiddet araçları üzerindeki denetim” iktidarın ana özelliklerindendir savıdır ve bu olmaksızın devlet ile iktidar açısından siyasal erk elde edilemez. Ayrıca devlet de iktidar da şiddet üzerinde tekeli hakimiyet sağlamaksızın devamlılığını sürdüremez (Poggi, 1990: 5). Bu bakımdan şiddet olgusuna/aracına iktidar çözümlemelerinde değinilmesinde fayda vardır. Foucault’nun şiddet olgusu konusundaki fikirleri içinde modernite öncesi dönemde egemenin birlikte anıldığı katı, yok edici, fiziksel şiddet anlayışı yoktur. Modern dönemde (biyopolitik) iktidarın şiddet boyutuna yansımaları bazında Foucault açısından konuşulurken psikolojik ve kişiliksel-kimliksel bir dönüşüm prosedürüne kimi zaman kapatılma, hapsedilme gibi uygulamalarla tabi tutulan, özgürlüğü kısıtlanmış veya engellenmiş bireyin geçirdiği ruhsal boyutta bir şiddetten bahsetmek fiziksel şiddet anlayışından daha ziyade yerinde olacaktır. Bu açıdan da belki Bourdieu’nün sembolik şiddet kavramsallaştırmasına benzerlik kurulabilir. Foucault açısından modern dönemde egemenliğin şiddet kolu hukuksal düzenlemelerde bulunur (Foucault, 1978: 144). Çünkü, modern dönemde yasal dayanak konusu önceliklidir ve üstün tanımlayıcı, belirleyici, açıklayıcı ve sınırlayıcı yasadır. Bu bakımdan bireyin özgürlükleri de yasaya tabidir; yasa çerçevesinde gelişir ve sınırlandırılır.

Foucault (1995: 8-10, 14, 104), cezalandırma konusuna tarihsel, sosyo-ekonomik ve psikolojik yönlerden yaklaşır ve iktidarın baskılayıcı, sınırlayıcı yönlerine ağırlık verir. Cezalandırma açısından söylenebilecekler için Foucault tarihsel bir bakış açısından bakarak modern dönemde eski dönemlere göre daha az cezalandırmanın olduğunu ancak kesinlikle daha “iyi” bir cezalandırma yapıldığını belirtir (s.16). Yani eski dönemde cezalar daha ağır, öngörüldüğü suça kıyasla orantısız, suçluyu/hükümlüyü öldürmeye dahi giden mahiyette katı iken modern dönemde temel olarak ceza hukuku gibi normlar sayesinde belli birtakım kurallar getirilmiş ve cezalandırma ağırlık, sayı ve nitelik bakımından azaltılmıştır denebilir. Cezalandırmada da asıl odak özneyi dönüştürme, manipüle olmuştur. Ancak bu noktada Foucault tarafından getirilen eleştiri, aslında bu normların da iktidarın elinden çıktığı ve bir normalizasyon dayatması olarak işlev gördüğü yönündedir. Yeni model cezalandırmada ceza bir aygıt olarak tüm toplumun kontrol edilmesine hizmet eder ve bu kontrolü gerçekleştirirken de toplumda var olan kurumlardan (örn: fabrikalar, hastaneler, hapishaneler vb.) da faydalanır. Bu kurumlar, disipline edici gücün modern sistemini yaratırlar. Foucault’ya (1995) göre bir disiplin toplumunu kontrol etmekte kullanılan temel olarak üç teknik vardır; hiyerarşik gözetim (hierarchical observation) (s.170), normalleştirici yargılama (normalizing judgement) (s.177) ve araştırma/tetkik (examination) (s.184). İlk tekniğe dair denebilecek en basit açıklayıcı ifade, bir şeyi gözlemlemeden ve bu yolla ona dair bilgiyi, gözlemi edinmeden çoğu durumda o şeyi kontrol edemeyeceğinizdir. Burada anlaşılmayı sağlayacak somut örnek olarak güvenlik görevlileri, kameralar, koruyucular ve onların gözetleme ve denetim yoluyla güvenliğini sağlaması gösterilebilir. Ayrıca bu tekniğin içeriğinde gözlem ile elde edilen bilginin düşük (mikro) seviyeden (makro seviyeye) daha yukarıya doğru, yani hiyerarşik bir aktarımı da/işlenişi de vardır. İkinci teknik açısından ise biyopolitik

pratikler; normalleştirme veya uyumlulaştırma meselesi gündeme gelir. Modern disiplin sisteminin temel fonksiyonu, aykırı davranışın ortadan kaldırılması ve düzeltilmesidir. Yani hatalı davranışta bir “reform” yapıp bu davranışın toplumun standartları ve normlarıyla uyumlu hale getirilmesi işlemi mevcuttur. Üçüncü yöntem olarak araştırma yönteminde diğer iki yöntem de ele alınarak gözetlenen nesneye dair elde edilen ham bilginin çözümlenmesi, işlenmesi veya elde edilmiş belli bilgilerin geliştirilmesi, ilişkilendirilmesi ve sonuç olarak işlevsel bir bilgiye dönüştürülmesi temel olarak yer alır. Bu anlayışta “bilgi, güçtür” fikrinin yansıması vardır. Ayrıca araştırma sayesinde araştırılan şeye (bireylere) dair bir kayıt tutulabilir, kategoriler yapılabilir, ortalama veya norm değerlere dair saptamalar belirlenebilir. Bunlar da temel olarak bilgiye kaynaklık edecek kayıtlardır. Sonuç olarak Foucault tarafından ele alınan cezalandırma eyleminin boyutu “bedenlerin değil ruhların cezalandırılması” yani cezaya tabi tutulmanın haklarını, özgürlüğünü ve bir nevi yaşama düzenini kaybetmesi şeklinde geniş çaplıdır. Ayrıca, cezalandırmanın tarihsel süreçte bu şekilde değişmesi ve niteliğinin üretici, biçimlendirici ve işleyici hale gelmesi cezalandırma eylemi açısından dönüm noktasını oluşturur (Arnason, 2012: 296). Foucault açısından cezalandırma konusu üzerine söylenebilecek en temel nokta ise onun öncelikle cezalandırma eyleminin doğasındaki değişmeyi-katı ve öldürücü cezalardan yapıcı, biçimlendirici ve dönüştürücü cezalara giden tarihsel değişim sürecini, ya da eziyet/işkence niteliğindeki cezalandırmadan hapisane cezalandırmasına geçiş sürecini- incelediğidir; daha sonra cezalandırmanın içeriğindeki değişimi- vücudun cezalandırılmasından ruhun cezalandırılması; yani, cezalandırılan öznenin mental bir dönüşüme tabi tutulması durumunu ve son olarak da cezalandırma ile oluşan sosyal düzendeki değişimi ve bu ikisi arasındaki ilişkiyi araştırdığıdır (Foucault, 1995; Caluya, 2010: 622-623).

Foucault özellikle “Hapishanenin Doğuşu” (1995) ve “Deliliğin Tarihi” (1988a) adlı eserlerinde cezalandırma eylemi ve baskıcı iktidar pratikleri üzerinde tartışırken kapatma/kapatılma konusuna da değinir. Foucault’nun anlayışında liberalizmde bireye “verili” olan özgürlük kendiliğinden doğan bir şey değildir. Liberalizm mantığı çerçevesinde özgürlük de yaratılmış ve sürekli devridaim olarak üretilmesi gereken bir unsurdur (Koç, 2018: 199). Liberal politika çerçevesinde özgürlük tanımlamaları ve sınırları belirlenmek için yasa gibi aygıtlar/aparatlar kullanılarak suni (yapay) bir özgürlük oluşturulur. Bu bakımdan hapishanede ve/veya klinikte hükümlü ile hapishane kurumu (cezaevi yetkilileri, gardiyanlar, devlet görevlileri vs.), hasta ile hastane kurumu (hastane çalışanları, doktor, vb.) arasında gündelik hayata yayılan biçimiyle bir iktidar ilişkisi ve gerilimi (antagonizması) vardır. İktidarı elinde bulunduran taraf olan kurumsal yapı ve yapıdaki aktörler yasalardan, yönetmeliklerden, politik belgelerden ve düzenlemelerden, vb. kaynaklardan aldıkları yetki ile hükümlü ve/veya hasta üzerinde kısıtlamalar uygularlar. Buradaki örnek bakımından iktidarın kapatması, bireyi özneleştirme sürecinde ona belli bir kimlik yaratması ve belli ayrımlara tabi tutarak sağlıklı-sağlıksız, deli-akıllı, suçlu-masum gibi sınıflandırmalar yapması eylemleri açıkça anlaşılabilir. İşte bu da biyopolitikanın ve biyopolitik gücün bireylerin özgürlükleri üzerindeki tasarrufuna işaret eder. Biyopolitik müdahale ile uygunsuz yani normal olmayan sıfat ve özelliklerin bireyden kaldırılması için bir üretim-dönüştürüm işlemi gerçekleşir (buna normalizasyon süreci de diyebiliriz) ve bunun alansal/mekânsal aracı ve aparatı da klinik, hapishane gibi kurumlar, güvenlik gibi teknolojiler olarak ortaya çıkar. Daha önceki satırlarda ele alınan Panoptikon örneği, baskıcı iktidar uygulamasının ve bu iktidarın kapatma eyleminin örneğini teşkil etmesi bakımından bu noktadaki fikirlerle ilgili olarak elverişlidir.

Toparlanacak olursa Foucault'nun biyopolitika konusundaki anlayışı üç madde ile anlaşılabilir; ilk olarak, iktidarın tarihsel süreç bazında modern dönemde geçirdiği niteliksel ve zihinsel dönüşüm; ikinci olarak, kimliğin ve özelliğin vurgulanarak ortaya çıktığı bir süreç ve bireylerden nüfusun yönetimine kadar uzanan geniş çaplı ve de çeşitli bir yönetim, üretim ve biçimlendirme ile son olarak da bireysel öz-denetim/öz-disiplin ve toplumsal düzen kapsamında liberal mantalitenin geliştirdiği üretim, fayda metodu- yani bilimsel yönetim tekniği/yönetimsellik- bu sıralama olarak ele alınabilir. Foucault açısından şiddet ve cezalandırma olguları, tarihsel süreçte değişime ve dönüşüme uğramış ve katı, yıkıcı, öldürücü, yok edici özelliğini nispeten kaybetmiştir. Modern dönemde bu olguların yeni versiyonları, biyopolitik iktidar paralelinde üretici, biçimlendirici, potansiyelleri serbest bırakıcı, düzenleyici, disipline edici, denetleyici, gözetleyici ve otoriteyi sürdürücü işlevselliktedir. Bunun yanında Foucault açısından disiplin kavramı da oldukça önemlidir ve kabaca temelde bir biyopolitik şekillendirme, hizaya sokma aracıdır. Ayrıca, disiplin toplumu yapısı yönetimsellik bakımından da “daha yönetilebilir vatandaşlar” yaratımını sağlayarak nüfusun da yönetiminde faydalıdır. Bu bakımdan Foucault'nun nüfus ve yönetim temelinde ele aldığı; toprak, nüfus, güvenlik ve yönetim kavramlarına ilerleyen bölümde daha detaylı bakılmasında fayda vardır.

1.1.3. Foucault ve Yönetimsellik: Toprak (Territory), Nüfus ve Güvenlik Üzerine

Nüfus, modern dönemde yönetim için (yönetimsellik için) yeni bir ilkedir. Nüfusun yönetimi ve bireylerin yönetimi temel dayanak olarak “toplumun bütün olarak iyiliği” ilkesine dayanır. Toplum için bütün olarak iyinin belirlenmesi ve buna göre yönetim için ise yönetenlerin gerekli birtakım donanım ve bilgiye sahip olması lazımdır. İşte bu bilginin ediniminde psikoloji, kriminoloji, pedagoji gibi görece yeni türemiş olan bilimlerden ve disiplinlerarası çalışmalardan faydalanılır. Bu bilimler, ilgili topluma ve

nüfusa dair gereken verinin/bilginin edinimi açısından iktidara yardımcı olur (Srinivasan, Kasturirangan ve Driessen, 2020: 340). Bu nokta bağlamında Foucault, yönetimsellik (governmentality) kavramına değinir. Kavramı ise yönetimin, nüfusu oluşturan bireyleri şekillendirip birer üretici vatandaş haline getirmesi üzerinden yola çıkarak açıklar. Foucault, bireyin bu biçimde uğradığı dönüşümü ise öznelleşme (subjectification) olarak isimlendirir. Bu dönüşümle birey bir işlenme sürecinden geçer ve yeni çeşitte bir kendiliğe, yeni aile yapısına, kimliğe, niteliklere vb. unsurlara sahip hale gelir. Yani bir bakıma öznelleştirme, bireyin hâkim güç tarafından tayin edilmiş, belirlenmiş ve kodlanmış “iyi”, “normal”, “standart” bilgisini içselleştirmesi ve benliğine eklemlemesi süreci anlamına gelir. Bu süreç bu yönleriyle öznenin yönetilebilir olma niteliğine ulaşmasını sağlar. Yönetimsellik açısından gözetim (surveillance) teknolojileri (örneğin güvenlik gibi) ve bilgi/veri elde etme rejimleri oldukça önem taşır. Devlet biyopolitika ekseninde, kurumları eliyle normlar ortaya koyar ve “iyi” olanın ne olduğunu belirterek nüfusunu oluşturan vatandaşların da buna riayet etmelerini sağlar. Böylece istenen karakteristik özelliklere sahip bireylerden (vatandaşlardan) oluşan bir nüfus/toplum oluşturulmuş olur. Bilgi ise bu bağlamda normal ile ab-normal arasındaki ilişki bazında belirlemelerin yapılmasını sağlar. İstenen özellikte bulunmayan (ya da ab-normal olan) unsurlara ise müdahalenin yolu açılır ve iktidarın bir kısım nüfusu izole edebilme, hapsedme, eğitimde reforma gitme vb. tarzda uygulayabildiği disiplin mekanizmasını, baskılayıcı gücünü kullanmasına meşruiyet sağlanır. Böylece biyopolitika kapsamında nüfus dönüşümü ve yönetimi gerçekleşir ve de istenen çizgideki toplumsal düzen elde edilmiş olur. Burada ayrıca değinilmesinde fayda olan nokta devletin (bir iktidar odağı olma niteliğiyle çoklu ve karmaşık ağsal yapıdaki iktidar çeşitlemelerinden nispeten daha üstün ve baskını olarak) uyruklarını “vatandaş” haline getirmesinin (yani işleyip “uygun”

olan forma kavuşturması ve kolektif bazda yararlı bireylere dönüştürmesinin) bir biyopolitika pratiği olduğudur. Toplumsal düzen ve üretkenlik açısından ele alındığında uygun bir vatandaş kimliğine ve sıfatına sahip olmak, iktidar açısından bireyin özneleştirilmesi sürecinde elde edilmek istenen şeydir, ulaşılmak istenen amaçtır. Zira bu halde birey; artık uyumlu, iktidarın belirlediği ve içini doldurduğu normlara, kurallara uyan, faydalı ve üretken bir “nesne” ve fonksiyon haline gelecektir. Bu durum toplumsal düzenin ve otoritenin sağlanması yanında iktidara bir meşruiyet ile güç sağlamak açısından da yardımcı olacaktır.

Yönetimsellik kavramı Foucault (2007) açısından yönetim kavramına dair “Yönetim nedir? Ne olmalıdır? Nasıl Olmalıdır?” benzeri soruların temel sorunsal olduğu “yönetim sanatı” (art of government) terminolojisi kapsamında gelişen tarihsel tartışmaların post-modernitede geldiği son hal yani siyaset bilimi ve yönetim bilimidir. Yönetimsellik kavramı ve içeriğinin mantığı, Machiavellist prensin egemenliğinin ve Rousseau, Hobbes gibi teorisyenlerce ele alınan toplumsal sözleşme, uzlaşma, irade, mülkiyet, vb. ve egemenlik üzerine geliştirilen tartışmalardan farklıdır (Foucault, 2007: 89-110). Machiavelyan prensin egemenliği tek ve aşkın (transcendental) olarak var olurken, yönetimselliğin içeriğinde yer alan mantık pek çok farklı çeşitte ve derecede yönetim ve de yönetim amaçları ön görür. Ayrıca, Machiavelli tarafından kurgulanan egemen figüründe (prenste) yönetim sanatına dair konuların ele alınış biçimi (örn: egemenin hüküm sürdüğü toprakların korunması, tebaanın egemene boyun eğmesi vb.) tümüyle egemenle olan ilişkisi yönüyle ele alınır. Yani örneğin tebaanın egemene rıza göstermesinin gerekçesi ve bu rızanın gösterilmesinin tebaa için “iyi” olan diye belirtilmesinin sebebi, prensin hüküm sürdüğü toprakların dışında bulunan düşmanlarına karşı gücünün zayıflamasının önlenmesi bağlamındadır; doğrudan uyruklukla veya

meşruiyetin kaynağıyla ilişkili olmak yerine prensliğin bekası ön plandadır. Ayrıca, Machiavelli'nin "Prens"inde ele alınan ve anti-Machiavellist literatürde yer alan toprak (territory) unsurunun iktidar/egemenlik açısından merkezi konumu (yani egemenliğin toprak üzerindeki hakimiyet üzerinden anlaşılması), yönetsellik mantığında yoktur: toprak ve mülkiyet, yönetilecek "şey"ler listesindeki diğer unsurlardan biri olarak mevcuttur ve ayrıca bir önem atfedilmemiştir. Aile yönetiminde baba rolünü temel alarak gelişen yönetim ve egemenlik teorilerden (paternalist teorilerden) farklı olarak yönetsellikte aile bir yönetim modeli değildir; aile yönetsellik açısından yönetim bazında bir araç/seviye olarak ortaya çıkar (Foucault, 2007: 105). Foucault'ya göre yönetsellikle yönetim kavramına dair eski yaklaşımları birbirinden ayıran temel kırılma noktası nüfusun yani bir çokluğun yönetimi meselesidir. Tüm bu çıkarımlardan sonra Foucault, yönetsellikle egemenliği birbirinden ayrı görür (Foucault, 2007: 98). Yönetsellik oldukça geniş bir içeriği kapsamaktadır ve bu yüzden de "şey"lerin yönetimi diye tabir edilebilir. Buradaki "şey" tabiri, toprak yönetimi, nüfus yönetimi, güvenliğin sağlanması, ekonominin yönetimi, birey ölçeğinden başlayarak aileler, toplumsal gruplar gibi bir üst seviyeye tekabül edebilecek toplumsal oluşumların yönetimini, kurumların yönetimi ve en son aşamada ise bu kompleks toplumsal yapıyı içinde barındıran devletin yönetimini kapsayan geniş bir içeriğe karşılık gelmektedir. Foucault'ya göre aile yönetimi, ev bütçesi yönetimi, okul yönetimi, hastane yönetimi vb. birçok seviyede farklı yönetim çeşitleri mevcuttur ve bunlar bütün olarak topluma eklemlenir. Ayrıca, bu yönetim çeşitlerinin her biri farklı bir amaç ve "iyi", öngörülen ve istenen bir "son" tanımlaması çerçevesinde işliyor olabilir. Yönetsellik açısından nüfusun kırılma noktası olması bu iyi bir "son"a ulaşım amacı açısından da mevcuttur. Devlet yönetiminde bu son bütün olarak nüfus açısından ele alınır; yani toplumu oluşturan

diğer yönetim birimlerinde ve çeşitlerinde güdülen sonların hepsinin üzerinde nüfus için öngörülen son (kamu yararı) yer almaktadır (Foucault, 2007: 105). Yönetimsellik kavramının çıkışı nüfusun bir toplam olarak yönetilebilmesi, yönetim için gereken bilgiye sahip olunması ve politik ekonomi (economic government- gücün ekonomiye uyarlanması; ekonomiye etkiyen güç ağları ve dağılımı, yani ekonomik yönetim kapsamında ekonomi ile nüfusa müdahalede bulunmak, nüfusun genelinin refahını temin edecek yönetim bilimi) kapsamında toplumun ekonomi ilişkileri açısından yönetiminin sağlanmasıyla ve geniş kapsamda toplumsal refaha erişilmesiyle ilgilidir. İşte bu noktada da devlet yönetimi, aile yönetimi gibi dar kapsamlı yönetim modelinden ayrışır. Yönetimin amacı bu çerçevede bir düzeni sağlamaktır. Ayrıca yönetimsellikte yönetimin kaynağı ve iktidarın meşruiyeti yalnızca yasa ve hukuk çerçevesinde anlaşılmamalıdır. Toplumsal refah için yönetimsellik nüfusun yönetiminde taktiklere, stratejilere, aparatlara ve disipline de başvurur. Foucault'nun disiplin toplumu ve biyopolitik güç anlayışının izleri yönetimsellik tartışmasına da yansımıştır. Bu bakımdan, nüfusun yönetimi meselesi disipline ihtiyaç duyma ve disiplini yönetimde kullanma meselesini gündeme getirir. Aynı zamanda bu şekilde ilerleyen süreç toplumu; egemenin toplumu olmaktan disiplin toplumu olmak haline getirir (Foucault, 2007: 107). Bu süreç ekseninde Foucault güç/iktidar olgusunun dönüşümünü de yeniden inşa eder: İlk olarak, monarşizm ekseninde adalet durumu (state of justice) yapısını ele alır ve özellikleri olarak da feodal toprak yapısına sahip, toplumu şekillendiren unsur olarak yazılı ve geleneksel yasanın etkin olduğu durumu ele alır. İkinci olarak, idari devlet (administrative state) halindeki durumu ele alır ve buradaki yapının disiplinli ve düzenlenmiş bir topluma tekabül ettiğini, yönetimsellik mantığının aşamalı olarak gelişmeye/etkimeye başladığını belirtir. Foucault bu incelemesinde son olarak modern dönemdeki durumla örtüşen biçimde

iktidarı; egemenin toprağı ile tanımlanan bir unsur olarak almak yerine, nüfusu ve nüfusunun özellikleri ile tanımlanan, bilgi olarak politik ekonomiyi esas alan ve güvenlik uygulamaları/aparatları tarafından da kontrol edilen yapıyı ifade eder (Foucault, 2007: 110). Bu son yapı/aşama, yönetimsellik anlayışının esaslarını içerir. Foucault, yönetimsellik kavramının ortaya çıkış sebeplerini (ya da kökenini) ise iktidar çeşitlemeleri tartışmasında değindiğı pastoral iktidara (belli bir toprak parçasından ziyade, bir topluluk/çokluk üzerinde egemenliğin kutsallığı vurgusu yerine “çobanvari” şekilde hüküm süren iktidar türüne), diplomatik-askeri bir tekniğin benimsenmesine ve kontrol mekanizması ile disiplin bazında öne çıkan polis kurumuna dayandırır (Foucault, 2007: 110). Kısaca Foucault’nun yönetimsellik (governmentality) kavramından anladığı; ilk olarak, nüfus üzerinde işlemeyi hedef alan gücün/iktidarın kurumlardan, prosedürlerden, enformasyondan, analizlerden, yansımalarından, hesaplamalardan, taktiklerden oluşan bir bütünlüğü ve bunun yanı sıra yer alan ve ana bilgi kaynağı şeklinde tezahür eden politik ekonomi ile oldukça önemli teknik bir araç olarak ortaya çıkan güvenlik aparatları; ikinci olarak, disiplin şeklinde hayata geçen güç/iktidarın varlığı (biyopolitika) ve bu bağlamda bir takım yönetimsel ve bilgisel aparatların gelişimi; ve son olarak da, yönetim kavramının ve teorilerinin (ya da Foucault’nun tabiriyle modernite ile beraber gücün araçları ve mekanizmaları anlamını karşılayan “dispositif”in²) dönüşüme uğradığı “süreç” ve/veya bu “sürecin sonucu” -ki bu sonuç da Orta Çağ’da var olan egemenin yönetimi ve devletinden (adalet ve monarkın devletinden), 15.-16.yüzyılın yönetimsel/idari devlet (administrative state) formunun oluşumudur-olarak sıralanabilir (Foucault, 2007: 108-109). Sonuç olarak ise yönetimselliğin modern dönemde devlet

²Dispositif kavramının daha net açıklaması için bkz. Jeffrey Bussolini, “What Is A Dispositive?”, *Foucault Studies*, No:10, Kasım 2010, ss.85-107. ve Ertuğrul Kızılkaya, “Foucault ve Agamben’de Dispozitif Kavramı ve İktisat”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, 2013, ss. 19-44.

açısından önemi, devletin mobil bir etki ve güç odağı olarak topluma etkimesidir (değişkenlik gösteren, dinamik bir devletçilik/etatizm ilkeleri serisidir) denilebilir (Foucault, 2007: 109).

Foucault tarafından ortaya konan yönetimsellik fikrinin örgütler/organizasyonlar üzerinde disipline edici mahiyetteki etkileri, F. W. Taylor (1997 [1911]) tarafından ortaya konan bilimsel yönetim modeli (scientific management) ve bu model kapsamında Fordist bir örgütlenme özelliğinde olan bir fabrikada işçilerin ve üretim sürecinin yüksek seviyede denetime tabi tutulması ekseninde düşünülürse daha kolay anlaşılabilir. Foucault'nun yönetimsellik anlayışındaki biyopolitika ve tüm nüfusun yönetime tabi olmasına benzerlik gösteren noktaları olması bazında A. Negri'nin (1989: 204) toplumun tümünün devasa bir sermaye birikimini önceleyen makinaya dönüşmesi şeklinde ifade ettiği Marksist çizgideki bir açıklama ışığında toplumda kapitalist üretim modunun yaygınlaşması ile oluşan denetim ve oluşan genel durum yaklaşımı da açıklama yönünden faydalı bir metafor olabilir. Bu çerçevede Bauman'ın modernite, insan özgürlüğü ve etik açısından ele aldığı fikirlerinden ise modern düzenin bozulmasından doğan endişenin insan yaratıcılıklarını ve özgürlüğünü bir derecede kısıtladığı çıkarımı yapılabilir. Bu çıkarımı sağlayan ipucu ise Bauman'ın (1988: 802-803) “ideal tip” kavramsallaştırmasıdır (Best ve Kellner, 1998). Bu kavramsallaştırmada ideal tip diye bir tanımlama ve içerik (kısıtlama) belirlenmesi suretiyle insan potansiyelinin yaratıcılık noktasına, öngörülemezlik durumlarının oluşmasına bir set çekmek mevcuttur. Yine Bauman açısından insanda özgürlük dürtüsü, bir baskının zoruyla; yani, bir şeyi yapmak isteğine sahip kişinin o şeyi yapamamasıyla ortaya çıkar. Bu bakımdan baskının yaygınlaştığı ölçüde özgürlük dürtüsü de (ve belki de ihtiyacı da) yaygınlaşır (Bauman, 1988: 808-809). Dolayısıyla baskının olduğu bir yerde dürtüsel derecede, en az seviyede

de olsa bir göreceli özgürlük vardır. Ayrıca tüm bu örneklerde denetimin yanı sıra öznelerin rölatif bir özgürlüğü de mevcuttur. Yani, özneler tamamıyla bir sınırlamaya tabii tutulmamış, bazı noktalarda az da olsa bir özgürlüğe ve seçim şansına sahip tutulmuştur. Burada önemli olan Foucault'nun örgütsel (yani çoğulluk) içinde biyopolitik güç ve politikanın analizinde işaret ettiği minimum özgürlük halini anlatmaktır. Foucault açısından (Bauman'ın anlayışına benzer olarak), özgürlük basitçe bir direniş olmayıp aynı zamanda gücün/iktidarın uygulanmasına özgü bir olgudur (Thompson, 2003: 122). Bu bakımdan yönetimsellik açısından da hem özgürlük hem de güç birlikte yapıcı unsurlardandır. Foucault'nun güç ilişkileri anlayışında, söz konusu ilişki içinde olan tarafların en azından çeşitli seçeneklerden birini seçebilecek kadar bir özgürlüğe sahip olması gerekmektedir. Bu bakımdan yönetimin yapısında böyle bir minimal özgürlüğün tanımlanması gerekir.

Yönetimsellik ve biyopolitika açısından güvenlik aparatı da Foucault'nun iktidar tahlilinde önemli bir unsurdur. Burada güvenlik unsurunun/aparatının; nüfusa/uyruklara dönük çalıştırılan bir disiplin mekanizması olarak ve nüfus ve de birey üzerinde istatistiksel, kategorik ve analizsel çalışmalar gerçekleştirilmek suretiyle toplam bir bilgi/data olduğunu tespit edebiliriz. Bu fikirler yanında güvenlik olgusu ekseninde Foucault açısından da gözetim kavramı; toplumun seyredilmesi, topluma ve bireylere ilişkin bilginin toplanması, biyopolitik güç ekseninde iktidarın bilgi üretimine, özneleri dönüştürmesi-biçimlendirmesine ve meşruiyetine yardımcı işlev görmesi, modernitenin disiplin toplumu olgusu bazında toplumsal ve bireysel disiplin ve denetimin sağlanması, gözetim eylemine kaynaklık ve meşruluk eden unsurun iktidarın normları ve düzenlemeleri olması gibi konular açısından öne çıkmaktadır.

Foucault ve güvenlik anlayışı noktasıyla bağdaştırılabilecek bir nokta da biyopolitikanın panoptik modelde yansımaları bulan disiplin/kontrol toplumunda iktidar açısından güvenlik olgusunun işlevsel bir aparat ve/veya mekanizma olmasıdır. Burada yönetsel, teknolojik ve bilimsel gözetleme, bilgi edinme, denetleme, disipline etme ve kontrol metotları önemli rol oynar. Güvenlik özellikle disiplin toplumundan daha da gelişmiş bir toplumsal versiyonu ifade eden denetim toplumuna geçiş (Hardt ve Negri, 2000: 7, 75, 106, 343) yönünde temel yapıtaşlarındandır. Modernitede var olan öldürme, yok etme yanlısı olmamak; bunun yerine dönüştürme, manipüle etme ve üretme yanlısı olmak şeklindeki iktidar mantığı, işlediği mantalite olan kapitalist üretim-gelişim, tüketim ve (neo)liberal değerler çerçevesinde taraftarı olduğu bu durumu (üretme, dönüştürme vb. durumları) elde etmek için üretim nesnesi, birimi, fonksiyonel aparat gibi gördüğü uyruklarını yani bireyi yok etmek istemez. Hatta iktidar; yaşam verici, potansiyelleri, üretim gücünü açığa çıkarıcı ve işleyici-dönüştürücü bir niteliktedir. Bu bakımdan güvenlik meselesi de hem iktidarın gözlem-denetim-kontrol-dönüştürme işlemlerine hem de olası düzen bozucu, riskli unsurları öldürmeden hizaya getirme ve kontrol altına almasına yardımcı bir mekanizma görevi görür. Ayrıca, Foucault'nun bahsettiği üzere direnişe içkin olan iktidar güvenlik aracılığıyla baskılama niteliğini kullanarak otoritesini sağlamlaştırabilir ve hatta güvenlik mevzusunu gündeme getirerek kendini meşrulaştırabilir (örneğin; iktidarın toplumsal hareketleri/direnişleri baskılamak için güvenlik meselesini öne sürmesi). Yani sonuç olarak Foucault açısından, modern çağda hâkim olan liberalizm ve kapitalizm çatısı altında biyopolitika ve biyopolitik güç baskın unsurlar olarak işlemektedir ve güvenlik uygulamaları ile düzenlemeleri de bunların hizmetindedir. Güvenliğin buradaki etkin rolü özellikle biyopolitikanın bireylerin özgürlüklerini yaptığı düzenlemeler ve tanımlamalar ekseninde hem yaratıp

hem de kısıtlaması ya da yok etmesi açısından öne çıkmaktadır (Foucault, 2008: 63-64). Bu çerçevede M. Foucault'ya (2013: 11) göre kısaca güvenlik; “kendisine ait olan mekanizmalara bir de eski yasa ve disiplin kalıplarını ekleyerek bunları işletmenin bir biçimidir.” Yani, kısaca güvenlik bir mekanizma ve araç olarak yasa ve disiplin kalıplarıyla yönetim ekseninde ortaya çıkan yardımcı bir unsurdur.

Yönetimsellik, biyopolitika, kontrol-gözetim-denetleme, disipline etme ve güvenlik konuları açısından öne çıkan bir başka nokta da mekân (spatiality) unsuru ve bu konularla mekân unsurunun ilişkisidir. Mekân, Foucault tarafından tarihi, sosyo-dinamik ve ilişkisel özellikleri açısından önemlidir. Ayrıca; mekân, bilgi ve güç ele ele giden bir üçlüdür (Cilliers, 2013: 5). Bu üçlünün birbirinden ayrılması, bunların anlaşılmasını imkansızlaştırır (Foucault, 1984: 246). Foucault'nun analizlerinde denetim ve kontrol üzerine yaptığı vurgu bazında mekân, bireylerin ve toplumun kontrolü ve gözetlenmesi açısından öne çıkan önemli unsurlardan biridir (Driver, 1985: 444). Ayrıca mekân, gücün yansımasıdır (Foucault, 2007). Yönetimsellik açısından ise mekânın öne çıkan rolü, yönetimsellikte hayati elementin nüfusun bütün olarak ele alınıp yönetimi olması ve nüfusun yönetimi bazında da nüfusu ve vatandaşı tanımlayan noktanın “üzerinde yaşanılan topraklar” (territory) olmasıdır (Foucault, 2007). Mekân unsurunun Foucault'nun felsefesi açısından öne çıkan bir yönü de söylem ve dil bazındadır. Mekânı yapıcı özelliklerden biri de dilin onu işaret etmesidir. Ayrıca, mekânın nasıl yansıtıldığı ve temsil edildiğinin ipuçları da dil ve dilin gücü etrafında anlaşılabilir (Foucault, 1977b: 35, 39). Bu paralelde mekân unsuru; iktidar ilişkilerinin, mücadelelerinin ve zıtlıkların doğabilmesi için gereklidir (yani mekân, “verili/aşkın”, “temel” bir ögedir). Ayrıca mekân kavramının felsefi niteliklerinin bir değerlendirmesi olarak D. Harvey'e göre Foucault'nun mekân ve coğrafya anlayışı; Kantçı özde bir mekân kavrayışı şeklindedir

(Harvey, 2000: 536). Kant açısından ise coğrafya (ya da mekânsal algı) anlayışı “düzenleyici uzama uygun biçimde, sentetik olarak örgütlenmiş bilgi” şeklindedir (Karaman, 2018: 270). Kant’ın genel felsefesinde olduğu üzere burada da mekân, verili, aşkın ve diğer şeylerin kendisine başvurularak tanımlanacağı veya var olabileceği bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Kant’ın mekânsal perspektifinde zaman, mekândan ayrı tutulmuştur. Ayrıca, Kant’ın coğrafya tanımı mekânsal yapıların ve düzenin ampirik bilgisi şeklinde yani deneyimsel bir boyut içerir. Bu bağlamda Harvey, Foucault’nun mekân konusuna yaklaşımını, zaman ve mekân unsurlarını birbirinden ayrı tuttuğu, bilgi olgusuna dayandığı için Kantçı görür. Kantçı felsefeye benzerlik bakımından, Foucault’nun heterotopya kavramını açıklarken zaman olgusunu mekândan ayırdığını iddia eder ve ampirik deneyimlemeye işaret eden açıklamalarda bulunduğunu belirtir.

Foucault (1986), farklılaşan mekânlar konusuna değindiği “Of Other Spaces” çalışmasında mekânın algılanış perspektiflerini oluşturan unsurların etkisine işaret etmiştir. Ayrıca yine bu eserinde “heterotopia” (s.24) kavramından bahsetmiş ve bu kavramı “mekkii” (l’emplacement) kavramını anladığı biçimde ilişkisel bazda açıklamıştır. Foucault’ya göre günümüz dünyasında uzam anlayışı yerini mekkii anlayışına; yani, noktasal yer belirlenimi algısı yerini, noktalar arasındaki mesafeye, farklı noktalar arasındaki mekkii ilişkiiye bırakmıştır. Zaman olgusu ise bu farklı unsurlar topluluğu olan mekkiiilerin dağılım ilişkilerinden, kipselliklerinden yalnızca biri olarak ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2016: 293). Mekkiiilerin hiçbirisi merkezde değildir, yine hiçbirisi birbirine benzer ya da geometrik bakımdan uyumlu değildir veyahut içlerinden birisi asli, kalanları ikincil önemde değildir; mekkiiilerin içinde bulundukları yapı bir ağ şebekesine benzetilebilir. (Karaman, 2018: 274). Foucault bu mekkiiileri iki ana türe ayırır ve heterotopya ile ütopya olarak sunar. Heterotopyalar, gerçekleşmiş olan

ve farklılaşmış mevkiilerdir. “Heterotopyalar fiilen gerçekleşmiş ütopyalar, karşı-mevki türleri olarak görülmelidir. Temel nitelikleri, belli bir kültürün içerisinde, ilişkilendikleri tüm gerçekliği ters çevirmek ve tartışmaya açmaktır. Yansıttıkları ve tartışmaya açtıkları yerlerin dışında olmalarıyla, onlardan farklı olmalarıyla kodlanmışlardır. Ütopyaların teskin edici olmalarının aksine, heterotopyalar tahrip gücü yüksek mevkiilerdir; ilişkide oldukları ve yaşayanların oldukça doğal biçimde içine yerleştikleri diğer yerleri gizlice sarsıntıya uğratar, hatta parçalarlar.” (Karaman, 2018: 275). Heterotopik anlayışta yerler (mekânlar) birbirleriyle teklifsizce (veya kendiliklerinden) birbirlerini nötrleştirici, baskılayıcı ya da ters çevirici bir ilişki içinde bulunurlar (Foucault, 1980: 68). Aynı zamanda heterotopyalar, kapatma ve kapanma eylemini içinde barındırabilir. Bu bakımdan heterotopyalar çerçevesinde “öteki” diye algılanan unsurların dışarıda tutulması, yani kapatılması ve/veya ben/biz algısı ekseninde içeri kapanma (izolasyon) durumları gerçekleşebilir. Ütopyalar, gerçektışı ve somut olmayan bir tasarımı yansıtır (ütopyalar için olasılıklar denilebilir); ayrıca var olan, yani mevcut toplumsal durumla karşıtlık içerisinde inşa edilirler ve mükemmellik örneği olarak ortaya çıkarlar (Foucault, 2013: 295). Heterotopya, gerçek olmakla birlikte bilinen uzamın dışındadır. Buna örnek olarak “hayvanat bahçesi” verilebilir. Çünkü, hayvanat bahçesi bir mekân olarak zıtlıkları; insanları ve hayvanları, etçil (örn: aslan) ve otçulu (örn: koyun)-ya da av ile avcıyı- bir araya getiren ve onları aynı mekânda bulunduran “alışılmadık” bir mekândır (Cilliers, 2013: 6). “Ayna” örneği de bu bakımdan heterotopyanın anlaşılmasında Foucault’nun verdiği başka bir örnektir. Ancak ayna örneği, daha kapsamlı olarak aynı anda hem ütopyaı hem de heterotopyayı karşılayan bir “yer” dir. Şöyle ki, ayna; “yeri olmayan yerdir” ve bu bakımdan bir ütopyadır. Aynaya bakan kişi aslında kendini olmadığı bir yerde görür. Aynı zamanda ayna bir heterotopyadır; çünkü, ayna sayesinde

olmadığımız o yerden, bulunduğumuz yere (yani aynaya baktığımız gerçek noktaya, mekâna) döneriz. Yani, aynanın heterotopya olarak bir geri döndürücü etkisi mevcuttur. “Utopia” kavramının işaret ettiği mevkiiler ise, aslında gerçekte var olmayan mevkiilerdir. Deleuze perspektifinden Foucault’nun mekân konusuna yönelik bakış açısını ele alırsak (özellikle Foucault’nun “Order of Things” (1994 [1966]: xix, 17) ve “Discipline and Punish” (1995: 82, 130, 137) eserlerinde okunabileceği üzere) Foucault, mekânsal tahayyülü hem bireylerin fiziki varlığıyla, yani vücutlarıyla gerçekleştirdiği hareketlerin hem de bu vücutların birbiri üzerine kurguladığı imajların (ya da görsellerin, algıların) yarattığı fikrindedir (Thrift, 2007: 55). Bunlardan hareketle Foucault’nun mekân kavrayışını temel olarak; mekânların birbirleriyle ilişkisi ve mekânların temsili ya da algılanışı şeklinde ele alabiliriz.

Foucault’nun toprak, nüfus ve güvenlik konusu ana ekseninde geliştirdiği fikirlerini yansıtmaya çalışan bu bölümle ilgili olarak özet bir toparlama yapılırsa belirtilmesi gereken hayati noktalar; nüfusun Foucault’nun iktidar ve yönetim unsurlarının tarihsel süreçte geçirdiği evreler sonrasında modernitede önemli ve yapı taşı bir unsur olarak ortaya çıktığıdır; Bu noktaya paralel olarak Foucault’nun yönetimsellik (governmentality) kavramsallaştırmasına gittiği ve bu zeminde tartışmasını derinleştirdiğidir; modern yönetimin temel uğraşının nüfus üzerinde olması ilkesinin yeniliği karşısında toprak konusunun ise eski dönemlerde (modernite öncesinde) egemenliğin kurucu unsuru olmasına karşılık, daha çok “şeylerin yönetimi” çağı olan modern dönemde yalnızca yönetimi şekillendiren, etkileyen ve yönetilen unsurlardan biri olarak ortaya çıktığıdır ve son olarak ise genel temaları olan biyopolitika ve biyopolitik güç, disiplin, gözetim-denetim meseleleri çerçevesinde güvenlik unsurunun iktidarın bir aparatı, mekanizması olarak işlevselleştiğidir.

Bu başlığa kadar genel olarak söylem kavramına; detay olarak da M. Foucault ve onun söylem, iktidar, toplum ve politika teorileri ve çözümlemeleri üzerine eğilinmiştir. Bu konular, genel olarak tezin kalan kısmı bakımından açıklamada, anlatmada ve örneklendirme gibi noktalarda dayanak olarak kullanılacağından ötürü önem arz etmektedir. Bunların yanı sıra, yine tezde (kentte) güvenlik konusunun toplumsal ve politik olarak nasıl ele alındığı meselesinin tartışılmasında faydalı olacak bir kavramsal çerçeve oluşturması kapsamında sembolik politika ve bununla ilgili noktalar da önem taşımaktadır.

1.2. SEMBOLİK VE KÜLTÜREL POLİTİKA

Sembolik politika kavramı genel olarak; iktidar tarafından ya da onun etkisiyle gerçekliğin kurgulanmış bir biçimini ifade eden birtakım sembollerin yaratımı ve bunların kitle manipülasyonu, iktidar propagandası ve de meşruiyeti gibi amaçlar bakımından sosyal, siyasi, ekonomik vb. yönlerden kullanılmasını içeren kültürel, söylemsel bir pratik olarak ele alınabilir (Cohen, 1976; Cassirer, 2011: 73). Sembolik politika içerisinde yer alan sembol unsuru doğrultusunda ortak değer yaratımı, duygu siyaseti, kitle manipülasyonu, kimlik yaratımı, aidiyet duygusu yaratımı, topluluk oluşturmumu (Walzer, 1967; Edelman, 1985; Assmann, 2001) ve gerçekliğin kurgulanması vasıtasıyla bilgi unsurunun dönüştürümü (Kertzer, 1988) gibi faaliyetler gerçekleştirilebilir.

Sembolik politika, bireylerin psikolojik ve duygusal yönüyle alakalıdır. Bu bakımdan da sembolik politika bir yönüyle duyguların yönetilmesi ve siyaset aracı olarak kullanılmasını da içerir. Yani siyasetin ve güç ilişkilerinin; kitlenin ve bireylerin duyguları, manevi boyutu ve psikolojisi ekseninde de bir ilişkisi vardır (Goodwin ve Jasper, 2006: 616). Siyaset ve insanda duygu, psikolojik boyut ilişkisine örnek belirtmesi

açısından S. J. Kaufmann (2001) bireylerin kâr-zarar hesaplaması bazında seçimleri ve iradeleri üzerine geliştirilen rasyonel seçim teorisini eleştirmiş ve duyguların bu teoride göz ardı edildiğini öne sürmüştür. Hatta Kaufmann’a göre bir sembolik seçim teorisinden bahsetmek gerekir. Öyle ki bu teoriye göre; sembollerin bireylerde çağrıştırdığı duygu ve anlama karşılık olarak bireyler, duygusal ifadelerini yansıtan siyasal tercihler geliştirmektedir (Kaufmann, 2001: 27-28). B. Spinoza (2011 [1677]), “Ethica” çalışmasında psikoloji ve etik konularına yoğunlaşmıştır. Spinoza’ya (2011: 347) göre; duygular insan kapasitesini artırıcı veya azaltıcı yönde etkiyebilen, bedenin eylem gücüne etkili olan hallerdir. Bu bakımdan Spinozist bakış açısını sembolik politika açısından yorumlayacak olursak insanlardaki duygu potansiyellerine çağrışımında bulunan bir siyasal güç istediği sonucu elde edebilmesine yarayacak duygulanımları etki ettiği öznelerde oluşturma ve kitleyi bu yönde manipüle etme yoluna gidebilir. Spinoza açısından iyi-kötü, erdem, vb. etik kavramlar, zeminini insan psikolojisinden alır. Bu bakımdan da Foucault’nun söylem ve biyopolitika teorisini uygulamaya koyarsak, elde edilmek istenen duruma yönelik kurgulanan söylemsel pratikler, iyi-kötü gibi kavramların tanımlamasını yapmak suretiyle bireylerin ve toplumun psikolojisi üzerinde etkiyerek iktidar tarafından istenen sonucun alınmasına yardımcı olabilir.

Sembolik politika çoğu kez kültürel politika ile yana yana ve/veya içe içe geçmiş şekilde ilerler. Çünkü semboller de kültürün bir parçasıdır. Buna paralel şekilde J. B. Thompson (2013: 9, 16, 127) kültür ile sembol arasında bir ilişkilendirme yapar ve kültürü bir sembolik biçimsellik ile ele alır. Thompson biçim bazında ise sembollerin inşası, bunların toplumsal süreçlerde, tarih içinde ne şekilde üretildiği ve kullanıldığı, yorumlandığı, hangi maksatlara hizmet ettiği gibi yönlerden bir tartışma geliştirmiştir. Sembolik ve kültürel politika açısından değinilebilecek bir konu popüler kültür

kavramıdır. Popüler kültür kavramının ideolojik yönden eleştirisini yapan H. Marcuse ve E. Fromm gibi isimlerin öne çıktığı Frankfurt Okulu, psikanaliz çerçevesinde eleştirilerini geliştirmiştir (Güllüoğlu, 2012: 69). Popüler kültür, toplumda var olan seçkin, üst bir sınıf tarafından idealize edilerek kitlelere verildiğinde ve kitlelerce bu popüler kültür benimsenip alındığında kültürel siyaset bazında bir ideolojik eylemden söz edilebilir (Adorno, 1989 [1967]: 128–135; Artan, 2020: 31). Bu noktada kültür olgusu bir siyaset aracı olarak televizyon programları gibi çeşitli kitle iletişim araçlarında yayınlanan programlar, meşhur insanlar tarafından kullanılan ürünler vb., moda, reklam gibi unsurlar aracılığıyla oldukça kapsamlı bir içerikle formülize edilmiş ve popüler yani yaygın hale getirilmiştir. Burada bahsi geçen husus, tezde önceki bölümde yer alan Foucault ve onun söylem, biyopolitika ve disiplin toplumu konularına dönük yapılan tartışmayla paraleldir. Popüler kültür, bu şekilde siyaset elinde araçlaştığında bir normalizasyon aracı olup standartları belirlemeye, normları ve kuralları koymaya yarayacaktır.

Sembolik ve kültürel politika bağlamında iletişim unsuruna değinmekte fayda vardır. İletişim olgusu içerisindeki sembolik kodlar göz önüne alındığında bulunulabilecek bir çıkarım olarak; “İletişim, sembolik politika açısından önemli rol oynayan bir unsurdur.” saptaması ortaya çıkar. Sembolik siyasetin ilerleyebilmesi için kitle iletişim araçları gibi iletişim kanalları vasıtasıyla toplum ile temasın kesilmemesi önemlidir. Bu noktada J.Habermas tarafından ifade edilen kamusal alanda demokratik fikir alış-verişi ve “ideal iletişim durumu” kavramına değinilebilir. Habermas’ın teorisinde kamusal alan, farklı fikirlerin beyan edilebilmesi için varlığı gerekli bir koşuldur. Habermas’ın teorisine göre kamusal alanın işlevini yerine getirmesi ve demokratik uzlaşma zemin oluşturması için “ideal iletişim durumunun” mevcut olması gereklidir. Bu çerçevede Habermas politika teorisinde “ideal iletişim hali” olarak iletişim

kavramını; kapsayıcı eleştirel tartışma şeklinde ve katılımcıların birbirine eşit davranıp bir işbirliğine girebileceği, bu eşitliği sağlayacak biçimde herhangi bir sosyal ya da ekonomik baskıdan uzak bir ideal durum olarak tasarlamıştır (Habermas, 1989: 32-33, 36-37). İletişim kavramına ilişkin geliştirilmiş olan teorilere dönük olarak ele alınabilecek bir isim de H. Arendt'dir. Arendt (1998 [1958]: 24-27) fikirlerinde söylem ve söylemin siyasi boyutuna eğilir ve toplumsal alanda iletişim unsurunu da kapsayıcı şekilde kamusal/toplumsal konuşma (public speech) kavramı şeklinde belirtir ve de dil, iletişim ve politik eylem arasında bağdaştırma yapar. Bu bakımdan Arendt siyasetin özünün konuşma (speech) eylemi olduğunu işaret eder. Bu görüşe göre; ortak olarak paylaşılan dil unsuru sayesinde kamusal alanda yapılan konuşmalar ile belirli bir politikanın mobilizasyonu yapılabilir. Bu noktada sahip olunan konuşma ve ikna kapasitesine bağlı olarak istenen politikanın hedefine ulaşma durumu değişir. Yine Arendt'e göre, gerçek bir kamusal alan ve bu alanda konuşmanın varlığından bahsedebilmek için o kamusal alana ait olan bireylerin manipüle edilmeye, dinleyip ikna olmaya ya da kısaca alımlamaya açık olması gerekir (Arendt, 1998: 200). Bu bakımdan sert, katı yaptırımlar, şiddet ve güç gösterileri kamusal anlamda politikanın işlevselliği yönünden faydalı değildir; zira, katılımcıların (yani kamusal alanda bireylerin) yönlendirilebilme kapasitelerini olumsuz olarak etkileyip bu kapasiteyi düşürmektedir. Kısaca Arendt, dilin ve iletişimin güç kavramı açısından kaynak teşkil ettiğine, konuşma eyleminin ikna kabiliyetinin seviyesine bağlı olarak konuşmanın amacının başarıya ulaşmasının değişeceğine ve de iletişim unsurunun güç ilişkilerini sürdüren pratik olduğuna değinir. Yine buradaki noktalarla alakalı olarak F. Dallmayr (1984) da dilsel ve sembolik iletişimin politik toplulukları düzenlemek ve sürdürmek açısından önemine değinmiştir.

Z. Bauman, toplum ve birey boyutunda sembolik sistemlerin ve unsurların rollerini açıklamakta yardımcı olabilecek fikirler ortaya koymuştur. Bauman açısından toplum, “doğanın insanlaştırılması” ya da akla uygun hale getirilmesidir. Toplum; insanların birlikteliğini devam ettirmede ve tanımlanmış bireysel kimlikler üzerinden bireyin sosyalleşmesini ve topluluğa ait olmasını sağlama işlevi gören bir unsurdur. Bireyler toplumsal ilişkileri ekseninde toplum tarafından kabul edilme ve varlığını onaylatma, devam ettirme işlemleri açısından toplum unsurundan faydalanırlar. Bireyler, bu doğrultuda, bir arada yaşanan toplumdan birbirlerinden farklılaşmak ve ayrılmak yönünde semboller geliştirirler. “Bu semboller kişisel olan(isim), grubun aidiyetine dayanan (arkadaşlık, aile soyadı, sosyal ve kültürel gruplar içinde bulunmaktan kaynaklı cemaat, aşiret gibi) ya da toplumun kendiliğini (dini, etnik, kültürel birliktelikler vs.) tanımladığı kavramlar etrafında yürümektedir. Bundan başka toplum tarafından bireylere yöneltilmiş yaptırımların ve ayırıcı mekanizmaların ürünü olarak damgalama, etiketleme gibi durumlar da mevcuttur (Bauman, 1995: 57)” (akt. Kanbir, 2012: 2). Sembolik politika bazında ise özellikle sosyal etkileşimcilik, toplumsal ve performatif roller, kimlik oluşumu, topluluk yaratımı ve toplumsal aidiyet hissinin yaratılması açısından Bauman tarafından belirtilen bu fikirler işlevseldir.

Sembolik ve kültürel politikanın önemli bir ayağı da topluluk, kimlik ve temsil politikalarıdır. Semboller; farklı kimliklerin yaratılması, kimliklerin birbirinden ayrılması ve hatta yeniden yapılandırılması gibi eylemlerde öne çıkan önemli öğelerdendir. Bu bakımdan sembolik ve kültürel politikalar ile kimlik ve temsil arasında bir bağlantı mevcuttur. Kimlik kavramı genel hatlarıyla toplum içinde kendine has özellikleriyle var olan belli bir kesime aidiyet ile ilişkilidir. Genel olarak Marksist ve neo-Marksist literatürde kimlik politikaları, toplumda var olan güç ve sınıf ilişkileri bazında, ekonomik

eşitsizlikle bağlantılı üst-yapısal bir mesele olarak ele alınmaktadır. Burada kimlik politikaları kapsamında ele alınan hususlar ekonomik ve sınıfsal eşitsizliklerin, sınıfsal ayrışmanın ortadan kaldırılması, sosyal değişim hedefleyen öznelerin ve toplulukların, toplumsal hareketlerin varlığı olmaktadır (Bernstein, 2005: 49) Öte yandan kimlik politikaları konusuna ağırlıklı olarak kültürel çözümleme perspektifinden bakan, kültürü merkeze alan yaklaşımlar da mevcuttur. Örneğin; L. A. Kauffman (1990: 67) kültürel bazda kimlik politikalarını, kimlik unsurunun kendisini, kimliğin yayılmasını, gelişimini, ifadesini ve kimlik ilişkilerini politik eylem için vazgeçilmez olarak ele alır. Bu bağlamda politik alanda cinsiyet, kişiler arası ilişkiler, hayat tarzı ve kültür gibi konuların çözümlenmesine eğilir. Kimlik, temsil ve topluluk pratikleri ekonomik, sosyal ve kültürel boyutunun yanı sıra söylemsel, sembolik/göstergesel ve dilsel pratikler boyutuyla da öne çıkmaktadır. Bu bakımdan kimlik ile baskılanma unsurlarının beraberliği noktasına dair fikirler geliştiren B. Epstein (1995: 3-19) ise söylemsel ve sembolik boyutta değerlendirilebilecek bir nokta olarak; kimlik politikalarının ahlak, etik ve norm oluşumu çerçevesinde dil ve temsil unsurlarıyla alakasına işaret etmiştir. Ayrıca Epstein, postmodernite bağlamında kimlik politikalarına rövanşist bir direniş olarak herhangi bir sosyal aktörün süregelen durumda tarihsel bir dönüşüme neden olabileceğini belirtmiştir. Bu açıdan kimlik ve topluluk kurgusunda “politik düzeltme” (political correctness) gibi homojenleştirici ve farklılıkları gidererek bütünlüğü elde etmeyi amaçlayan birleştirici faaliyetleri eleştirmiştir. Dolayısıyla bu eleştirinin hedef aldığı noktanın işaret ettiği üzere, söylemsel/sembolik/kültürel bakımdan kimlik ve temsil pratikleri/politikaları vasıtasıyla topluluk yaratımı veya topluluğu ayırıştırma işlemleri yapılabilir.

Sembolik ve kültürel politika tartışmasında kimlik politikasıyla bağıntılı olarak topluluk oluşturma pratikleri bazında değinilebilecek başka kuramcılar da mevcuttur. Bu

çerçeve Hobsbawm (1983), sembolik politik eylemlerden biri olarak değerlendirilebilecek geleneklerin kurgulanması, anlatı ve simgelerin oluşturulması ile topluluk kurgusu gibi vurgular yapmıştır. Hobsbawm'ın fikirlerinde “İcat edilen gelenekler”; amacı belirli davranışsal değerleri ve normları tekrarlatmak ve benimsetmek olan sembolik içerik taşıyan pratiklerin oluşturulmasını, ritüellerin geliştirilmesini kapsayan ve bu yolla da otomatik olarak istenen doğrultuda kurgulanmış bir tarihsel “geçmiş” ile devamlılığın yaratımını sağlayan bir settir (Hobsbawm, 1983: 1). Belirli isteklere ulaşma amacı doğrultusunda kurgulanan bir tarihsellik ve geçmişe dayanan bu çeşitte gelenekler, belirli bir çeşitteki tekrar etme davranışını empoze ederek bir formalizasyon ve ritüelleştirme sürecini gerçekleştirir. Bu süreç içinde eskinin yeniyle değişimi ve yeni olarak ortaya konmuş, kurgulanmış bu geleneklere toplum ve kurumlar tarafından adaptasyon süreci de gerçekleşir. Var olan geleneklerin ve göreneklerin bu şekilde modifiye edilmesi, ritüelleştirilmesi ve kurumsallaştırılmasının altında yatan temel sebep değişen, ortaya çıkan yeni ulusal amaçlar olmaktadır (Hobsbawm, 1983: 6). Ayrıca Hobsbawm'a (1983: 9) göre icat edilmiş bu gelenekler genel olarak üç çeşit olarak sınıflandırılabilir; ilk olarak, sosyal düzeni ve uyumu sağlamaya dönük geliştirilmiş ve/veya bunları sembolize eden gelenekler; ikinci olarak, otoritenin kurumlarını, statüsünü ve/veya güç ilişkilerini kuran veya meşrulaştıran gelenekler ve üçüncü olarak ise, asıl amacı sosyalizasyon olan, inanç ve değer sistemlerini ve de davranış biçimlerini telkin eden geleneklerdir. Bunlar toplumsal bir formülasyon yaratılması, toplumsal bütünleşme/homojenizasyon sağlanması ve topluluk kurgusu bakımından beliren işlevsel politik araçlar olarak değerlendirilebilir. Yine topluluk ve kimlik politikaları bazında B. Anderson (1989) ise toplulukların imgesel yönünü; (“imagined communities”) yani sosyal yapıların, toplulukların kurgulanma yoluyla oluşumunu, ortak değerlerin

yaratımını ve yayılımını incelemiştir. Anderson (1989: 15), topluluk kavramını yaratılmış bir unsur olarak, yani yapay olarak görür ve oluşum sürecinde etkiyen faktörler olarak moderniteden, bireylerin duygusal olarak bağlanmasını sağlayıcı faaliyetlerden, topluluk (community) hissiyatının yaratımından bahsetmiştir. Bu noktada çeşitli toplulukları (cemaatleri) birbirinden farklı kılan ise onların gerçekliğinin derecesinden ziyade ne tarzda hayal edildikleri konusudur. Genel olarak bu isimlerin fikirlerinde de izleri görülebileceği üzere sembolik politika; bir yaratım, oluşturma, kurgulama, tanımlama, belirleme faaliyeti olması yönüyle de işlevseldir. Bu bakımdan topluluk ve kimlik politikası bakımından da topluluk ve aidiyet hislerini yaratacak ortak değerlerin, alışkanlıkların, normların oluşturulması, bütünleştirmenin yaratımı gibi sembolik, kültürel ve söylemsel eylemler de politik bir öz taşımaktadır.

Söylemsel, kültürel ve sembolik politika içerisinde değerlendirilebilecek bir hareket, eylem örneği olarak C. Schmitt'in fikirlerinde ele aldığı bazı noktalar da irdelenebilir. Bu örneklerden özellikle söylem ve sembol boyutunun öne çıktığı bir örnek; C. Schmitt (2007) için siyasal olan dost-düşman arasındaki ayrımın çizilmesidir. Schmitt'e (2007: 26) göre; "Dost düşman ayrımı, bir ayrışma, bölünme ya da birleşmenin, birlik oluşturma veya birliğin dağılmasının en uç yoğunluk derecesini ifade eder" (Güran, 2017: 4). Schmitt'in bakış açısında kamusal düşman yaratımı, siyaset için adeta bir hammadde görevi görmektedir. Dost-düşman ayrımı, dilsel ve söylemsel ölçütte de bir gerçeklik yaratımına işaret eder. Tüm bu yönler ise sembolik politika teorisindeki ana materyallerle uyur. Yine burada sembolik politika içinde değerlendirilebilecek biçimde mana ve gösterge düzeyinde sembolik olarak "düşman" figürüyle bir tehdit yaratımı ve bu tehdit karşısında toplumda bütünleştirici bir etkinin oluşturulması söz konusu olabilir. Ayrıca, Schmitt'in değinilen teorileri söylem bazında ele alındığında Foucault'nun

fikirlerine paralellik gösterir. Schmitt'in öne sürdüğü egemen kavramının özelliği bakımından normal olanı belirleme kapasitesine sahip olması; Foucault'nun iktidarın özellikle biyopolitika kapsamında gerçekleştirdiği normal olanı belirleme ve normalizasyon süreçleri açısından benzerdir.

Söylemsel, kültürel ve sembolik pratikler neticesinde politika geliştirimi bazında ele alınabilecek başka bir durum da kentsel güvenlik tartışması açısından da öne çıkan “suçluluk” ve “suçlu” kavramlarının açıklanması ve tanımına ilişkindir. Bu çerçevede A. Young (1996) tarafından belirtilen fikirlerde suç olgusunun söylemsel ve sembolik pratiklerle nasıl manipüle edilebileceğini anlayabiliriz. Young (1996: 16) bu konudaki fikirlerini geliştirirken J. F. Lyotard (1984: 369) tarafından dile getirilen bir soru olarak basitçe kültürel oluşumların ve süreçlerin kendilerinin kriminal olabileceği (ya da suç olgusunun meydana gelişinde etkili olabileceği-örneğin kitlesel medyanın suç olgusunun kurgulanışındaki rolü) şüphesini dillendirmiş, suç ve suçlu konusuna dair yasal belgelerin, prosedürlerin kriminal olanı tanımlaması/tahayyülü konusundaki krize yönelmiş ve de suç olgusu bakımından sembolik, kategorik unsurların merkezîyetine işaret etmiştir. Ayrıca Young'a göre, toplum “suçlu” ile arasına bir ayrım koymakta ve “biz” ile “onlar (suçlular)” karşıtlığı yaratmaktadır. Bu yolla toplum bilinci, “kurban” olarak toplum psikolojisi ve buna bağlı olarak paylaşılan kurban olmuşluk hissi ekseninde “suçlu”lar topluma karşı var olan ve dışarıdan kaynaklı tehditler olarak etiketlenmektedir. Böyle bir etiketleme ise suçlu olarak ele alınanların üzerinde denetim, gözetim, kısıtlama, cezalandırma gibi işlemlerin uygulanması için yol açmış olur (Young, 1996: 9). Bu durum; Foucault'nun biyopolitik güç ve disiplin toplumu çözümlemeleriyle ve de J. Baudrillard (1993: 37) tarafından söylenen simülasyon, hipergerçeklik kavramları ekseninde geliştirdiği fikirleri içinde bulunan “süper oluşturucu/belirleyici olaylar

(superconductive events)” diye kavramsallaştırabileceğimiz olguyla alakalı noktalar taşımaktadır. Tüm bu yönleriyle Young tarafından belirtilen bu fikir; söylemsel, kültürel ve sembolik politika açısından suçluluk kavramının kullanılabilmesine dair ip uçları barındırır.

Sonuç olarak sembolik ve kültürel politika kavramları, sembol ve kültür unsurları ve de bunlarla ilişkili meseleler oldukça geniş bir yelpaze arz etmektedir. Bundan dolayı konuyla ilgili tüm noktalara değinilememiş olsa da bu tezde faydalı olabilecek noktalar ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda genel olarak; sembol, kültür kavramlarının içeriği, sembolün kültürel bir yapı olduğu, sembollerin çok-anlamlılık ve muğlaklık niteliğine sahip olması, farklılık, aidiyet, kimlik, duygu ve psikoloji gibi başka unsurlarla kültürün ve sembollerin ilişkisi, sembolik politika kavramı ve işlevselliği, bu bazda kitlesel yönlendirme aracı olması, topluluk oluşturmada, insanları bir araya getirmekte veya bölmekte kullanılabilmesi, sembolik politikada hegemonya ve ideolojinin yansıması gibi noktalar ele alınmıştır. İlerleyen bölümde P. Bourdieu’nün sembolik sermaye, güç ve şiddet kavramsallaştırması ve bunlara dönük teorileri ise tezin devamındaki kısım açısından değinilmesinde özellikle fayda görülen bir noktadır.

1.2.1. Sembolik Politika ve P. Bourdieu

Sembolik ve kültürel politika tartışması kapsamında sembolik siyaset konusuyla bağlantılı bir nokta teşkil etmesi bakımından P. Bourdieu ve fikirlerinde yer alan özne, habitus, sembolik güç, sermaye ve şiddet, sosyal etkileşimcilik gibi unsurların incelenmesi ele alınan konuların anlaşılmasında faydalı olacaktır.

P. Bourdieu ve onun genel teorisinde yer alan hususlarda özne kavramına dönük tahlilleri, özne unsuru ile söylem arasındaki ilişkinin anlaşılması açısından yardımcı

kaynaklardan biri olabilir. P. Bourdieu, yapısalcılık (structuralism) ve inşaacılık (constructivism) teorileriyle özne (agency) unsurunun nasıl birleştirilebileceğini, nesnel yapıların içindeki özne unsurunun belirlenmesinin nasıl olabileceğini incelemiştir. Bu açıdan objektif (nesnel) olanla sübjektif (öznel) olanın birleştiği yerin fiziksel vücut olduğunu belirtir. Burada çözümlenebilmenin kolaylaşması açısından “habitus” kavramını öne sürmüştür. Sosyal etkileşimcilik perspektifinde incelenen habitus kavramı; bireyin kendi kapasitesini ve yapısını ifade eder. Bireysel özne, kendini saran çevre karşısında kendi içinde hissettiklerini ve öğrendiklerini bu kapasiteleri kullanarak yorumlar. Böylece çevresinde bulunan objektif gerçekliğin sübjektif bir şekilde algılanmış çeşidini ortaya koymuş olur. Bireyin bu şekildeki düşünüş ve algılayış şekli çevresindeki sosyal yapının ve pratiklerin etkisinde biçimlenir. Bu biçimlenme genelde sosyal alanda yer alan hâkim moda, popüler fikirlerden veya öğelerden elde edilmiş saptamalarla oluşur. Bu bakımdan öznenin ulaştığı yargılar ve gerçeklikler aslında kendi çevresini saran dominant/baskın etkiler sayesinde şekillenen unsurlardır ve bu mekanizma ile baskın etkenler kendilerinin oluşumlarını sağlayan döngünün devam etmesini sağlarlar. İşte habitus- bireyin/öznenin içsel yapı ve kapasitesi- bu sistemin işleminde ve baskın unsurların yeniden üretiminde anahtar bir işleve sahiptir (Bourdieu, 1977: 72-87, 233; 1990: 16, 68-69, 73,75, 104, 107-108, 176).

Habitus ile bireyin bedenine işlenen toplumsal olan açığa vurulur; yani habitus, aynı zamanda kolektif bir öznelliktir (Bourdieu ve Wacquant, 2016: 116). Ayrıca, habitus kolektif bir yapılandırmayı ifade eder; toplumda var olan kurumlar, bireylere davranış, eylem, anlamlandırma ve değerlendirme yöntemlerini aşıl原因 mekanizmalar oluştururlar (Calhoun, 2014: 105). Habitus kavramı sayesinde aynı zamanda bireyler birbirlerinin davranışlarını anlamlandırabilir ve sezgisel olarak tahmin edebilirler. Yani,

“Bourdieu’ya göre habitus; eyleyicilerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir.” (Alkan, 2015: 20). Bu bakımdan habitus kavramı, bir sembolik etkileşim çağrışımı da yapmaktadır. Ayrıca habitus, alanın (dar anlamda mekânın, geniş anlamda somut ve sosyal alanın) kurulmasına katkıda bulunur ve alan da habitusu şekillendirir (Bourdieu ve Wacquant, 2016: 118). Alan (“field”), hakimiyet kurma mücadeleleri açısından da bir platformdur. Bourdieu açısından strateji kavramı da öne çıkan bir kavramdır. Öznelerin (faillerin, eylem gerçekleştirenlerin) alana etkimesi ve onu dönüştürebilmesi bakımından strateji önemli bir olanak yaratmaktadır. Strateji, habitus ile bağlantılı olarak bireylerde gelişen sezgisellik ve sezgisel pratik ile ilgilidir. Sosyal aktivitelere katılım çerçevesinde bireyler çocukluktan itibaren sezgisel pratikler geliştirirler (Bourdieu, 2014: 110). Sezgisel pratikler, bireyin bulunduğu sosyal konum ile birleşerek stratejilerin oluşumunu sağlar. Yine bu pratikler ve stratejiler ekseninde sosyal arenadaki mücadeleler ve çekişmeler, egemenlik ve iktidar üzerine savaşımalar okunabilir (Bourdieu, 2015: 66). Güç mücadelesi bakımından Bourdieu tarafından dile getirilen sermaye kavramı da önemlidir. Sembolik sermaye kavramı ışığında, bir alanda eyleyiciler (eylemde bulunan bireyler) gücü elde etmek için mücadele ederken aynı anda o alana özgü sermaye ve otoriteye sahip olan eyleyiciler bu mevcut durumlarını korumaya dönük stratejileri kullanır, yine bu alanda daha az sermayeye sahip olanlar ise otorite sahibi bu eyleyicileri yıkmaya dönük, ayrıkçı stratejiler uygulamaya koyarlar (Bourdieu, 2016: 139). Yani alanda eyleyiciler olarak bireyler çıkarları doğrultusunda stratejiler işlevselleştirirler. Ayrıca, eyleyici olarak bir alanda var olan dengeleri değiştirmek için o alana dahil olmak, o alanın kurallarıyla oynamak ve o alana dönük özellikleri bilmek gerekmektedir (Bourdieu, 2016). Genel olarak Bourdieu tarafından ele alınan sermaye kavramlaştırmasına bakılırsa Bourdieu’nün dört farklı türde sermaye

kavramı açıkladığı görülür; ekonomik sermaye, kültürel sermaye, sosyal sermaye ve sembolik sermaye şeklinde ifade ettiği bu sermaye kavramları bireylerin alanda stratejik olarak kendi çıkarlarını elde etmek ve kendilerine değer katmak açısından kullandıkları unsurlardır. Ekonomik sermaye, eyleyici bireyin sahip olduğu (parasal olarak dönüştürülebilen) maddi değerlerdir. Sosyal sermaye, eyleyici bireyin içinde yer aldığı ve yakın ilişkili olduğu sosyal ağıdır. Bu sosyal ağ içinde eyleyici bireye destek verebilecek, toplumsal yönden etkili insanların bulunması sosyal sermayeyi güçlendirici bir unsurdur. Kültürel sermaye, algısal boyutta eyleyici bireylerin ekonomik, fiziksel veya toplumsal sermayeyi algılayış şekillerini yönlendirir. Yani, bireyin sahip olduğu kültürel birikim ve eğitim seviyesinin bir göstergesidir. Sembolik sermaye ise, eyleyici bireyin görünüşü, postürü, tavırları ve davranış biçimi, jest, mimik, aksan ve konuşma alışkanlıkları, sahip olduğu onur ve prestij sağlayıcı nitelikleri gibi özelliklerini içerir (Bourdieu, 1990: 50). Bir sosyal yapıda veya alanda bireyin konumunu sahip olduğu bu sermayelerin zenginliği ve yoğunluğu belirler. Ayrıca sermaye, bireyin stratejilerini de şekillendirir. Her alanda, o alanın özelliği doğrultusunda bireyler kaynaklarını yatırır, ürünlerini üretir ve kendi çıkarları doğrultusunda faaliyet gösterirler (Topper, 2001: 41). Bu tezde söylem kavramının ve ilişkili teorilerin genel çerçevesinin ele alındığı kısımda belirtildiği üzere, Bourdieu teorisinde geliştirdiği çıkarımlarda dilsel unsurlara da habitus kavramı etrafında vurgu yapmıştır. Bu bakımdan Bourdieu’da söylemsel ve sembolik unsurlar bütünlük içinde ele alınabilir.

Sembolik politika tartışması ışığında Bourdieu’nün kültür ve sembolik sistemler, sembolik şiddet ve sembolik güç kuramları da önemlidir. Bourdieu, sembollerin toplumdaki öznelere, grupları bütünleştirip bir araya getirmesi fikrinin aksine sembolik tahakküm, güç ve şiddet açısından bir okuma yapar. Bourdieu açısından kültür, toplumsal

yapı ile ilişkiler ve eylem kavramları ekseninde semboller bireylerin gerçeklik algılarını şekillendirir. Semboller, toplumsal ilişkilerin hem kurulmasında hem de bu ilişkilerin yansıtılmasında (temsilinde) etkilidir. Ayrıca semboller, toplumsal hiyerarşinin yerleşmesinde yardımcı rol oynarlar (Bourdieu ve Wacquant, 2016: 22). Bourdieu, sembolik yapıların tahakküm ve baskı unsuru olabilme boyutuna bu noktalardan dikkat çeker. Buradaki tartışmayı ise sembolik güç ve sembolik şiddet kavramlarıyla detaylandırır. Sembollerin, toplumsal hiyerarşi ve ayrışma ile ilişkisi penceresinden bakıldığında, sembollerin fonksiyonlarına dair olumsuz bir sonuç olarak toplumsal ayrışma, ezilme ve ötekileştirmeyi tetikleyici ve/veya pekiştirici rol oynadığı bazı durumlar görülebilir. Buna paralel olarak sembolik iktidar, sembol kavramının doğasına özgü olan ikilik (zıtlık) yaratma, dışlama, sınıflandırma eylemi etrafında şekillenerek sembolik sistemi görece yeni çeşitte bir şiddet aracı (sembolik şiddet aracı) olarak kullanır (Bourdieu ve Wacquant, 2016). Sembolik iktidarın burada başvurduğu kaynak, zıtlıkların ve ayrımlaşmanın yer aldığı sembolik sermayedir. Bourdieu'ye göre sembolik sermayenin öne çıkan bir özelliği, çıkar ilişkilerini örtülü olarak içermesidir. Yani sembolik sermaye, ekonomik sermayeyi görünürde olumsuzlayan ama aslında ekonomik sermayenin görünmez şekilde işleyen biçimidir. Bu bakımdan aynı zamanda iktidar ilişkilerinde meşrulaştırıcı bir rol de üstlenir (Bourdieu, 1991: 72-77). Toparlanırsa Bourdieu açısından; sembolik iktidarın sahip olduğu bu sembolik gücünü, sembollerin temsil özelliğini ve sembolik sermayelerin farklılaşan doğasını baskılama, ayırma, zorlama, ötekileştirme vb. yönlerde kullanmasıyla sembolik şiddet oluşur.

Bourdieu'nün (1990: 109, 125-127, 133), sembolik şiddet kavramını detaylandırırken Bourdieu tarafından ortaya konan bu kavramın söylemsel bir içerik taşıdığını belirtmek faydalı olacaktır. Bu bakımdan ise sembolik şiddet; söylemlerin

içinde yer alan soyut ancak muhatabına cezai bir sonuç getiren yapıda, otoritenin buyruklarına uyum sağlanması ve muhatabın davranış ve algılarını etkilemek, dönüştürmek amacını içeren bir fiziksel olamayan şiddet türüdür biçiminde açıklanabilir. Buyrukvari olan bu şiddet türü, fiziksel şiddetten daha etkilidir ve muhatabı tarafından benimsendiği her seferde aynı zamanda yeniden üretilir (Bourdieu, 2015: 181). Sembolik şiddet, bireylerde ve toplumda var olan alışkanlıklar çerçevesinde ilerler. Monoton olan bu alışkanlıklar süreklilik taşırlar ve böylece toplum ve birey tarafından yadırganmazlar. Bu monoton alışkanlıklarla bağlantı kuran sembolik şiddet de böylece yadırganmaz. Dil vasıtasıyla da toplumun bu alışkanlıklarına yerleşen ayrışmalar, toplumsal düzen, kültürel yapı, aile, eğitim, din, devlet kurumları gibi unsurlar aktarılır (Bourdieu, 1991: 4-8, 13, 25-26, 39). Ve sembolik şiddet de böylece yeşereceği zemine ulaşmış olur. Sembolik şiddet içeriğinde bir “itaat etme arzusu” barındırır (Bayrakdar, 2020: 37). Yani hükmedenler ile hükmedilenler arasında hükmedilenlerin rızası söz konusudur. Bu arzu, hükmedilenlerin sosyal ilişkilere hükmedenler tarafından kurgulanan lenslerle bakmasından da kaynaklanır. Bu yüzden aslında bir tahakküm ilişkisi niteliği gösteren hükmeden-hükmedilen ilişkisi, hükmedilenin algısında çarpıtılır, yadırganmaz ve doğal bir şey olarak benimsenir. Tezin söylem kavramı ve söylemsel siyaset bakımından genel bir çerçeve çizen kısmında H. Arendt’in kamusal ve toplumsal olana dair çözümlemelerini ifade ettiği fikirlerinde politikanın ifade ile etkileşimi bazında dinleyenin dinleme rızası ve yönlendirilme olması noktasına benzer şekilde Bourdieu da sembolik şiddet bakımından bir rıza kavramsallaştırması yapmıştır. Ancak Bourdieu’nün ifade ettiği rıza, bilinçli bir rıza olmayıp bireyde ve toplumsal mahiyette öğrenilmiş alışkanlıklar, sürdürüle gelen davranışlar vb. bazında refleksel ve bilinçsizce sergilenen bir yapı göstermektedir. Zira, baskın karakter gösteren, hükmedenlerce formüle edilen bu

alışkanlık vb. söylemsel pratikler, dilsel pazarda (farklı dilsel ve iletişimsel öğelerin mevcut olduğu takas bölgesi) kendilerini doğru ve geçerli kılarak (yani meşrulaşarak) öne çıkarırken diğerlerini baskırlar (Topper, 2001: 46).

Bourdieu, siyasi katılım üzerinde dilin, söylemin ve baskılamının (domnation) ve de bunlar arasındaki ilişkinin etkisine de vurgu yapmıştır. Bourdieu teorisinde güç ilişkilerinin dilsel bağlamda, iletişim ekseninde nasıl işlediğine dönük açıklamalar yapar. Bourdieu açısından dil yalnızca ifadelerin bireyler arasında aktarımına yarayan bir araç değil, “şiddetsel olmayan iletişim” (non-violent communication) olma özelliğiyle aynı zamanda sosyal manada ayrımcılık, baskı ve şiddet açısından da bir araç olabilir (Topper, 2001: 54). Bourdieu bu yöndeki çıkarımını, açıkladığı sembolik sermaye, güç ve şiddet kavramlarına dayandırır (Topper, 2001: 45). Bourdieu dilin kullanım biçiminin, konuşanın sosyal ilişkilerinin, konuşmanın/ifadenin kurgusunun bu yönde sembolik bakımdan şiddet, baskı vb. türevlerdeki sosyal ilişkilere işaret edeceğini belirtir ve de bu noktayı kısaca bireyin toplumsallaşma kapasitesi, bireysel pratikler ve toplumsallığın bireydeki yansıması diye açıkladığı yapı olan “habitus” kavramı ile ilişkilendirir (Bourdieu, 1977).

Bourdieu, sosyal pratik kavramına değinmiş ve bu kavramı, kültür unsurunun sosyal alan içinde ne şekilde etki ettiği konusuyla ilişkilendirmiştir. Bu bağlamda, sembolik güç toplumsal- sınıfsal ilişkiler ve kültür çözümlemesi ekseninde popüler kültürün bu ilişkilerdeki rolü öne çıkmaktadır. Bourdieu’nün kültürel alan analizinde, söylem kavramının içeriğine benzer şekilde egemen değerlerin kurgulandığı, bir söylem halini aldığı ve rasyonelleşerek bir kültür olarak sunulduğu düşüncesi yer alır. Bu şekilde formüle edilen popüler kültür bu kapsamda iktidarcı kurgulanan değerlerin ve kültürel pratiklerin rasyonelleşmesi ve yayılmasını sağlar. Rasyonalizasyon, egemenin isteğini ve

pratiklerini meşrulaştırır ve kitlelerin bunu benimsemesini kolaylaştırır (Köse, 2020: 43-44, 46). Yani popüler kültür işlevsel özellikleriyle; iktidar tarafından üretilmiş olan ve iktidarın çıkarlarının ve de isteklerinin değerler olarak yansıtıldığı, kitleyi bu istek ve çıkarlar doğrultusunda kültürel değerler açısından örtük bir şekilde manipüle ederek istenilen hizaya sokan meşrulaştırıcı bir (biyo)politik araçtır. Bu süreç dahilinde aslında hâkim gücün çıkar ve değerlerini içeren bu egemen değerler, egemenlik altına alınmış olanlar tarafından içselleştirilerek bir çeşit “kültür” nosyonu altında özümseir. Bu bağlamda Bourdieu’ya göre meşruluk özelliğine kendiliğinden sahip olan popüler kültür kavramı vasıtasıyla “aşağı sınıflar” olarak damgalanan sosyal sınıflar kültürel itki/tahakküm ile uğratıldıkları bu küçümseyişi, hor görmeyi ve mağdurluğu doğal karşılamaktadır. Bahsedilen bu durumda sembolik bir şiddet varlığı da mevcuttur. Zira hakir görülen bu sınıflar sessiz bir kabul ediş ile kendilerine tahakküm eden egemen sınıflara boyun eğer ve onlarca belirlenen standartlara uyum sağlamaya çaba gösterir (Bourdieu, 1991: 21-22, 43, 229). Sembolik şiddetin bu noktada en net yakalanabileceği toplumsal durum “sosyal dışlanma” halidir. Zira, normal olana uymayan ve aşağı görülen sosyal sınıflar toplum tarafından da kabul edilmeyecektir ve pek çok şeyden mahrum kalacaktır. Bu çerçevede sembolik-kültürel bir pratik olarak popüler kültür; özellikle uzman görüşü, kitlesel medya araçlarının yansıtıkları/kurguladıkları, pazarlama ve reklam teknikleri, moda vb. etrafında bir dışlama ve sembolik şiddet aracına dönüşebilmektedir.

P. Bourdieu’nün sembolik ve söylemsel politika çerçevesinde değerlendirilebilecek fikirleri olarak özne, habitus, sosyal etkileşimler, iletişim ve dil, sembolik güç, sermaye ve şiddet kuramlarına değinilen bu bölüm sonunda tez çalışmasının ilerlemesinde önemli bir ayak olan sembolik-söylemsel politikalar ve de

pratiklerle de ilişkili olarak kültür, sembolik tüketim, kültür endüstrisi ve gündelik hayatın estetikleştirilmesi kavramlarıyla ilerlenecektir.

1.2.2. Kültür ve Sembolik Tüketimcilik

Sembolik politika, kültür ve tüketim arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu tartışmada kültür kavramı ve kitlesel üretim olgusu ekseninde kültür olgusunun (post)modern dönemde geçirdiği değişimler sonucunda tüketimi destekler ve önceler hale gelmesi esas odak noktasıdır. Burada tüketici kimliği kavramının ortaya çıkması, tüketimin sembolleşmesi, tüketim eyleminin ve tüketilen ürünlerin niteliklerine göre sembolik bir anlam ve değer kazanması marifetiyle toplumsal statü ve prestiji gösteren bir çeşit sembolik sermaye unsuru halini almasından, tüketim ve kültür vasıtasıyla toplumsal mühendislik ve manipülasyondan bahsedilebilir. Genel olarak ise günümüzde hâkim politik paradigma olan neoliberalizm ve kapitalist üretim ekolü altında tüketim unsuru temel ve kurucu taşlardan birini oluşturmaktadır. Bu yüzden de tüketimi destekleyici, sürdürücü ve hatta arttırıcı yönde politik inisiyatifler geliştirilmesi önemli görülmektedir.

1.2.2.1. Tüketim Kavramı, Tüketim Kültürü ve Tüketim Toplumu

Tüketim kavramı içerik olarak bir şeylere sahip olmayı, onları kullanmayı, dönüştürmeyi, onlardan faydalanmayı kapsar. Temel ve ihtiyaç boyutuyla tüketim hayatın devam ettirilebilmesi için gereken şeylerin elde edilmesi ve kullanılması olarak anlaşılabilir. Ancak zamanla ve özellikle postmodernite süreciyle beraber pek çok olgu gibi tüketme olgusu ve davranışı da değişime uğramış, kapsamında birtakım farklılıklar meydana gelmiştir. Yalnızca ihtiyaç olanın elde edilmesinin ve hayatın devam ettirilmesinin yanında tüketim artık alışkanlık, yaşam stili, hayata bakış şekli, kimlik,

statü, moda, popüler, kültür, sanatsal ve estetik anlayışın ifadesi vb. unsurların rol oynadığı kapsamlı bir kavram halini almıştır. Tüketim kavramı, en çok günümüz modern kapitalist düzeniyle ilişki içinde bir kavramdır; zira tüketim davranışlarını açıklamada en iyi dayanak kapitalist düzenin kendisi olmuştur (Batı, 2015: 94-99, 222, 230). Tüketicinin ana muhatabı olan “meta”, bireylerin ihtiyaç ve isteklerini giderici bir rol üstlenen mal ve/veya hizmet türevinden şeydir. Metalar, kapitalist üretim düzeninde kullanım değeri olarak tabir edilebilecek bir değere sahiptir (Marx, 2011: 50). Bu değer, kendisini yalnızca üretim ve tüketim süreçleri kapsamında gerçekleştirebilen, maddi serveti oluşturan, ticari mübadelede maddi ölçütü ortaya koyan bir değer olarak vardır. Mübadele değeri açısından ise “bir türdeki kullanım değerlerinin bir başka türdeki kullanım değerleriyle mübadele oranı, zamana ve yere göre sürekli değişen bir ilişki olarak görünür.” (Marx, 2011: 50) çıkarımı yapılabilir. Toplumsal ilişkileri, politik ve ekonomik olguları, kültürel, sosyolojik, ticari, resmî, diplomatik vb. pek çok öğeyi metaların bu kullanım ve özellikle de değişim (mübadele/takas) değeri belirler ve de etkiler (Gültekin, 2006: 263). Günümüz kapitalist sisteminin devam edebilmesi için tüketim anahtar bir rol üstlenir ve sistemin kendi kendisini üretebilmesine olanak sağlar. Kapitalist sistemde sermaye birikimi için tüketime, tüketimin oluşabilmesi için ise “ihtiyaç” ögesine ve tüketme eğilimine gerek vardır. Bu bakımdan metaların birikimi, dolaşımı, takası “ihtiyaç” unsuru etrafında şekillenmektedir (Marx, 2011: 156). Kâr maksimizasyonunun hayati önemde olduğu kapitalist birikim stratejisinde tüketimin sürekli artışı, buna bağlı olarak da üretimin arttırılması, sistemin artı değeri üretebilmesi için ihtiyaç unsurlarının gerekliliği, devamlılığı ve bu unsurların arttırılması önem taşır. Bahsedilen bu artışların gerçekleştirilebilmesinde ise maddi ve somut öğelerin yanında soyut, manevi, imgesel, psikolojik, hedonik içerikleri kapsayan öğelerin tüketim ve ihtiyaç unsurlarına

yedirilmesi önemlidir. İhtiyaç unsurunun arttırılmasında özellikle hedonik (hazcı) tüketimin ön plana çıkarılmasının rolü büyüktür. Çünkü, nesneler ve birey arasında tüketme faaliyetini haz ile ilişkilendirmek ve haz duygusuna aç topluluklar oluşturmak (Baudrillard, 2004: 251) kritik bir hamledir zira kapitalist çağda tüketim özellikle haz demektir. Tüm bu tabloda hem üretim (proletaryanın üretim araçlarıyla meta üretmesi, emeğini kapitaliste satması, işçi sınıfı olarak denetim, baskı ve sömürü altına alınması) hem de tüketim faaliyetleri (tüketici bireylerin mal ve hizmet, meta edinmeye çalışması, tüketim araçlarını kullanması, hedonik tüketim kapsamında tüketimin sınırsızlaşması ve bunların sömürü ve denetime imkân sağlaması) insanın sömürülmesi ve denetim altına alınabilmesinde yardımcı rol üstlenen araçlardır (Ritzer, 2000: 82, 86).

Tüketim kültürü; tüketme olgusunun üretme ve biçimlendirme rolüne ışık tutar ve tüketici bireyin kendi kişiliğini, kimliğini, sosyal çerçevesini/statüsünü, yaşam tarzını ve amaçlarını ortaya koyabilmesi için reklam, marka ve somut ürünlerde yer alan sembolik olarak kodlanmış anlamları dönüştürmesi ve kullanması üzerine eğilir (Arnould ve Thompson, 2005: 871). Tüketim kültürünün bu kapsamda tüketimi tetikleyen başlıca etkenler olan duygular ve isteklerle bir ilişkisi de vardır (Campbell, 1987: 69-78, 85-88, 222; Slater, 1997: 2-5, 8-10, 24, 63). Tüketim kültürü kavramı literatürde genelde iki anlama gelebilecek şekilde kullanılır. Bunlardan ilki; çeşitli toplumlara ait öznel tüketim geleneklerinin, tarzının ve şeklinin belirtilmesine olanak veren bir tanımlama iken ikincisi; Pazar ekonomisi merkezinde bir açıklama olup tüketim kültürünün bu ekonomiye hâkim olduğu ve bu durumun da özellikle post-modernite süreci ve de bu süreçteki toplum yapısıyla alakalı olduğu yönündedir (Odabaşı, 2006: 41, Orçan, 2004; 18-20). Bu anlayış neticesinde günümüz dünyasında ortaya çıkan yeni tüketim kültürü toplumun büyük kısmında görülen, toplumun çoğunluğuna hâkim olmuş tüketim şeklidir

(Çınar ve Çubukçu, 2009: 279). Tüketim kültürünün egemen paradigma olduğu bir toplumda meta üretimi devamlı olarak şekil değiştiren malların artan miktarlarda satılması durumu ve tüketicinin de yaşadığı kaynak artışını bu metaları artarak tüketmek üzere kullanacağı eğilimi mevcuttur (Yanıklar, 2006: 53-54; Douglas ve Isherwood, 1999: 43). Tüketim kültürü, tüketim toplumunun yaratılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Tüketim toplumunun yaratımında en öncelikli adım ise bu kültürün yerleşebilmesi ve tüketimin teşviki için “çalışma”, “emek”, emeğin sonucu olarak “ürün” ve “tüketme” konusunda bazı değişikliklerin yapılmasıdır. Bu bakımdan eski olarak ele alınabilecek anlayış olan üretmenin ve çalışmanın ayakları üzerinde yükselen, örgütlenmiş akılcı bir üretim düzeninin gözetildiği, tasarrufun ve hesaplamanın önemli ve üretimin öncelikli hedef olduğu anlayışın (Touraine, 1994: 163; Bauman, 1999: 13) biçim değiştirerek tüketimin merkeze konması gerekir. Emek sahibinin emek verdiği ürünü tüketmesi, tasarruf ve birikim gibi planlamalarla bireysel tüketimin ertelenmemesi, tüketimin artarak devam ettirilmesi bu bağlamda önem arz eder. Yenilenen çalışma ve emek etiğinde var olan anlayış ise biyopolitika çerçevesinde Foucault’ya (1995: 6-11, 83, 86, 106-110) göre, iktidarın birey üzerinde baskı ve denetim mekanizması kurabilmesini sağlamaya dönük bir içeriğe sahiptir. Bu içerikte, kapitalizmin üretim faaliyetleri için insan vücudu, emeği, zihni ve zamanı en temel girdiler olarak dönüştürüldüğü için ve bu girdiler çalışma eylemiyle ilgili olduğundan ötürü çalışma unsuru hayati bir önem kazanmış ve artık “zorunlu” hale gelen çalışma kapsamında işsiz ve düşkün olmak hâli hastane, tımarhane, hapisane gibi kurumlarda kapatılma, sınırlama vb. mekanizmalarla cezalandırılır olmuştur. Çalışma kavramının bu şekilde dönüşümü ile sürekli tüketim sağlanabilmesi için sürekli üretimin de sağlanabileceği bir zemin kurulmuş olur. Eski anlayışta çalışmanın birbirine bağladığı bireysel güdüler, toplumsal bütünleşme ve

sistemin üretimi mevzusu ise artık tüketim faaliyeti çevresinde bir araya gelmektedir (Bauman, 1999: 44). Böyle bir dönüşüm ise çalışma ve emek açısından insanın güvencesizleşmesi ve yabancılaşması sendromunu ortaya çıkaracaktır. İşçinin ve çalışanın kendi emeğine ve emeğinin ürününe yabancılaşması hâli olan bu hâlde insanın kendi özü, emeği kapitalist düzende gitgide ona karşı bir durum almakta ve hayat standardıyla kalitesini aşağı çekmektedir. Çalışmanın baskıcı bir zorunluluk halini alması ile birey kendisini ancak çalışma/iş dışındayken özgür ve “kendi” gibi hissedebilir olmuştur. Yani sonuç olarak, çalışma olgusu dışsal ve yabancı bir faaliyete dönüşmüştür (Swingewood, 1998: 88).

Postmodern kapitalist çağda tüketim toplumu; Veblenci (1899: 33) “gösterişçi tüketim” ve Sombart’ın (1998) hedonik tüketim mantığının izleri ekseninde metaların özellikle statüsel, sembolik, imgesel içeriklerinin tüketilmesiyle özdeşleşen bir yapıdır (Baudrillard, 2004: 251; Sarıbay, 2004: 4). Bu dönemde artık tüketilen ürünler açısından bir statü tüketimi ve kendini tüketim çerçevesinde ifade etme, belli bir imaj yaratma, prestij sağlama, kimlik yaratımı, bir şeye ait olma durumu mevcuttur. Bu bakımdan tüketim aynı zamanda özellikle sembolik ve söylemsel düzeyde sahip olduğu nitelikler dolayısıyla bir iletişim çeşidine, mesaj vermeye ve yaşam stiline dönüşmüştür. Tüketim toplumu bu kapsamda artık ihtiyaç üzerine tüketim davranışlarını sergileyen bireylerden değil; tüketme davranışını amaç edinmiş, hayatın ayrılmaz bir parçası olarak tüketim olgusunu benimsemiş bireylerden oluşur. Böyle bir toplumda artık tüketmenin kendisi metalaşmış ve bir ihtiyaç halini almıştır. Ayrıca tüketim toplumunun bir diğer özelliği olarak hiçbir şeyin kalıcı olmaması, her şeyin gelip geçicilikle, moda ve popüler kültür gibi unsurlarla çevrelenmesi durumu öne çıkar (Bauman, 1988, 1999; Baudrillard, 2004). Baudrillard (2004: 251) post-modern kapitalizmin egemen olduğu dünyada tüketici

kültürü içinde metaların sembolik ve göstergesel değişim değerine dikkat çekmiştir. Ona göre artık “sosyal” olanın sonu gelmiş ve tek bir merkezin ya da gerçekliğin mevcudiyetinden söz edilemeyecek bir hipergerçeklik dünyasının ve simülasyonun doğuşu gerçekleşmiştir. Bu bakımdan 20.yüzyılda ortaya çıkan kitlesel üretim ve tüketici kültürü ile tüketici ekonomisi gibi unsurlar çerçevesinde artık metaların ekonomik değerinden ziyade onların kültürel değer sistemi içinde kodlanmış olan, ifade ettikleri simgesel değerın takası baş rolü oynamaktadır. Bu şekilde bir sistemde ise artık gerçek (gerekli) ihtiyaçlar ile gerçek olmayan (gereksiz) ihtiyaçlar arasındaki ayrım yok olmuş, geriye yalnızca göstergelerin tüketimi kalmıştır. Bu simülasyon dünyasının içinde ise artık tüketim ve üretim sonlu olgular olamayıp, sürekli üretim ve tüketim döngüsü içinde dinamik olarak değişen, süregelen bir sistem mevcut olmaktadır. Bu noktaya paralel olarak tüketim kültüründe tüketim kalıplarının belirlenmesi, dönüşmesi ve yaygınlaşmasında kitle iletişim araçlarının, medyanın rolü büyüktür. Hipergerçeklik ve simülasyon teorisi bakımından özellikle popüler kültür ve moda gibi unsurlardan bir hayli etkilenen kitle iletişim araçlarında yer alan unsurların ifade ettiğı kurgulanmış gerçekliğin ve göstergelerin tüketimi durumu bu noktada meydana çıkar (Baudrillard, 2004: 27). Bu bakımdan özellikle televizyon programları ve yayınları, reklamlar, pazarlama taktikleri üzerinden gerçekleşen etki yadsınamaz derecededir. Tüketim olgusunun kitle iletişim araçları vasıtasıyla gelişen enformatik boyutuna işaret eden bu süreçte bu araçlar sayesinde müşteri ile satıcının buluşabileceğı, alıcıya (müşteriye) ürünle ilgili zihinsel mesajların, imgelerin aktarılabilceğı, pazarlama ve reklam faaliyetlerinin sürdürülebileceğı bir platform yaratılmış olur (Topçuoğlu, 1996: 161). Tüketim toplumu olgusunu ele alan fikirlerden bazılarında bu toplumun bir özelliğı olarak da tüm toplumsal süreçlerin içeriğine oldukça önemli bir unsur mahiyetinde tüketim olgusunun konmuş

olmasıdır (Douglas ve Isherwood, 1999: 8). Yani tüketim olgusu yalnızca çalışma olgusu ekseninde değerlendirilmemeli ve salt çalışmanın sonucu ya da hedefi şeklinde idrak edilmemelidir. Bu açıdan günümüzde daha kapsamlı olarak tüketim olgusu insanların toplum içinde sosyal ilişkiler kurabilmesine zemin ve aracı olacak malzemeler, bağlamlar yaratmaktadır. Tüketim olgusunun somut boyutu olarak da anlaşılabilecek bu noktaya örnek olarak; misafire sunulan ikramların, birine verilen hediyein sevgi, sevinç ve mutluluk gibi olumlu duygulara işaret ederken siyah kıyafetlerle cenaze törenlerine katılmanın üzüntünün paylaşımını ifade etmesi verilebilir (Douglas ve Isherwood, 1999: 8).

Tüketim toplumu anlayışında tüketim olgusu bazı olumsuzluklara da yol açmaktadır. Bu noktayla alakalı olarak kitlesel tüketimin yarattığı baskıya eğilinebilir. 1960'lı yıllardan beri kapitalizm altında ücret artışlarının desteklediği sürekli tüketim davranışı olağanüstü ve ivmeli bir biçimde gelişmiş, yaygınlaşmış ve kitlesel tüketim tarzına dönüşmüştür (Wagner, 1996: 130). Bu durumu destekleyen ideoloji Fordizm ve Taylorizm içinde bulunabilir. Fordizm içinde çalışanlara yüksek ücret ödenmesiyle bu çalışanlarca üretilen ürünün ilk etapta kendileri tarafından satın alınabilir olmasını sağlamak ve böylece tüketimi yaygınlaştırmak fikrinin; Taylorizm de ise “bilimsel yönetim” eşliğinde ilerleyen üretim sürecinde emeğin organizasyonunun örneği olarak üretim montaj hattının geliştirilmesi ve bunun da kitlesel üretime kapı aralaması durumunun varlığı bulunur (Callinicos, 2001: 207). Kitlesel tüketim çerçevesinde tüketim toplumunda yaşayan bireylerin (ya da tüketicilerin) sürekli tüketme davranışına yönlendirilmeleri neticesinde özgürlüklerinin bir nevi ellerinden alındığı, nesnelere/metalara yani şeylere bağımlı hale getirildiği, mutluluk, haz ve refah gibi unsurların tüketmeyle özdeşleştirilmesinden dolayı doyumsuzlaştığı ve de yine bu

bağlamda sınırsız tüketim baskısı ekseninde bir türlü doyuma ulaşamamaktan ötürü mutsuzluk ve kendine, diğerlerine, topluma, doğaya, emeğine vb. pek çok şeye yabancılaşma hallerinden muzdarip olduğu söylenebilir (Odabaşı, 2006: 18). Buradaki çerçeve J. Lacan psikanalizinde “objet petit a” (boş gösteren nesne) (terimin bazı kaynaklarda çevrilmiş hali olarak “küçük öteki nesnesi”, “a nesnesi”, “ulaşılmaz arzu nesnesi”³) ifadesiyle yer bulan obje kavramıyla da ilintilidir. Özne-obje ilişkisi açısından bir pencere açan bu anlayışta özne sahip olduğu boşluğu, kendini bir obje (meta) aracılığıyla tanımlamak suretiyle doldurmaya çalışır. Objenin anlamını kendini ona entegre ederek doldurur. Böyle bir tanımlama ise öznenin o objeye yatırım yapmasını, bir nevi kendini yatırım olarak ortaya koymasını içerir. Tanımlama beraberinde, Lacan’ın ifadesiyle bir mutluluk, haz (jouissance) getirir. Bu mutluluk ise objenin kendisini tüketmekten kaynaklanmaz, aslında bu haz objeyi tüketmeye dönük arzusunun tatmininden doğar. Bu bağlamda tüketim toplumunun haz ve mutluluğu tüketime endeksleyen yapısı içinde birey kendini ancak tüketerek var edebilir ve tatmin olur. Yine burada bahsedilen noktalara paralel olarak kültür endüstrisi ve kitlesel üretim kapsamında Frankfurt Okulu düşünürlerinden E. Fromm’a (1993: 61) göre kapitalist ideoloji altında sürekli tetiklenen ve güdümlenen tüketim arzusu bireylerde psikolojik olumsuzluklara yol açabilmektedir. Dizginlenemeyen tüketim isteği ve hayatın anlamının yalnızca tüketime endekslenmesi bireylerin varoluşsal sıkıntılar çekmesine, tüketim alışkanlığının uyuşturucu ve alkolizm gibi bağımlılık haline gelmesine, psikolojilerinin bozulmasına ve de suç ve şiddet gibi olumsuzlukların doğmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca, bu çerçevede bireyler

³ Can Güngen, Dr. Can Güngen’in felsefe ve psikanaliz arşivi, Lacancı Terimler Sözlüğü. 2012, URL: <http://www.cangungen.com/> (Erişim Tarihi:26.02.2021).; Kamil Tuzgöl, Lacanyen Psikanalitik Kuram ve Öznenin Konumu. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Ocak 2018, s. 10; Ali Görken Paliçko, Jacques Lacan’da İktidarın Biçimsel İnşası: Sembolik Olan. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,2019, s.57.

kendilerini artık özgür aktörler olarak algılamak yerine pazarlanabilecek mallar gibi ekonomik boyutlardan değerlendirmekte ve kişisel değerlerini kitle toplumu tarafından dayatılan sosyo-ekonomik ölçütlere göre belirlemektedir (Fromm, 1993: 62). Bu durum ise bireye ancak ve ancak tüketirse var olabileceği dayatmasını yapar ve tüketimde yapacağı herhangi bir aksaklığı cezalandırır. Belirlenen kriterlere uymayan kişiler toplum gözünde adeta “suçlu” olarak algılanır ve toplumdan dışlanır (Fromm, 1997: 54).

Günümüz modern dünyasında tüketimin ve tüketilen ürünlerin sosyal kimlik ve kabul edilişle olan ilgisi bazında Bauman’a göre, tüketici üzerinde bir harcama baskısı mevcuttur. Bu kapsamda sembolik tüketim açısından harcama baskısı bireylerde; “toplumsal seviyede sembolik çekişme, ayırım ve fark elde etme yoluyla benlik inşası, yaşam tarzı ve toplumsal kabul arayışı baskısı, yaşam tarzı ve sembolik üyelik yoluyla toplumsal kabul arayışı baskısı olmaktadır” (Duman, 2017: 138). Tüketimin sembolikleşmesi ve tüketme baskısının yarattığı olumsuzluklara ilişkin olarak sembolik tüketim ve şiddet yaklaşımları perspektifini destekleyen bir yaklaşım da T. Veblen (1899) tarafından ortaya konan “gösterişçi tüketim” (conspicuous consumption) kavramıdır. Tüketimin statü, ayrıcalık ve prestijle ilişkisine değinen Veblen (1899), tüketemeyen grupların hor görüldüğüne, statüden yoksun kaldığına işaret eder. Bu bakımdan sembolik tüketim kavramı açısından belirtilebilecek psikolojik boyutta toplumsal harcama baskısı Veblen’in gösterişçi tüketim yaklaşımında da mevcuttur (s.17, 85, 221). Bu açıdan Veblen’in çizdiği bu tabloda Bourdieu (1990) tarafından ifade edilen türde bir sembolik şiddet varlığından da söz edilebilir.

Tüketim, tüketim kültürü ve tüketim toplumu kavramlarına değinilen bu başlığın bitiminde tüketim olgusunun sembolik ve söylemsel boyutunun detaylandırılabilmesi için

kültürün metalaşması, kültür endüstrisi, sembolik tüketimcilik ve estetik konularına değinilerek devam edilecektir.

1.2.2.2. Kültürün Metalaşması, Kültür Endüstrisi, Estetik ve Sembolik Tüketimcilik

Tüketim kültürü ve tüketim toplumu unsurları çerçevesinde özellikle iktidar ve güç unsurlarının alakasını anlamak açısından önemli olgular olan kültürün metalaşması ve kültür endüstrisinin ortaya çıkması olguları en çok post-modern dönemde öne çıkmıştır. Özellikle kitlesel üretim ve tüketim olgularının baskısı altında gelişen bu süreç tüketim olgusunun modern zamanlardaki dönüşümünü hızlandırmış ve bu duruma estetik, sembolik tüketim, kimlik, performatif sosyal roller, sembolik şiddet ve iktidar gibi unsurların daha da yoğun olarak dahil olmasının önünü açmıştır. Metaların gitgide artan çokluktaki kitlesel üretimi, metaları absorbe edecek büyük bir tüketici yığına ihtiyaç duyar. Bu bakımından kapitalist mantığın ekseninde üretim için gereken işgücü unsurunun yaratılmasında kitlesel emeğin ve bedenin sömürüsünün yanında küresel kapitalist dönüşümler ve post-modernite mantığı sürecinde artık tüketim için de bu şekilde bir sömürü ve kitlesel bir pazar gereklidir (Lasch, 2006: 124-125). Eagleton'a (2004: 18-20) göre, yaşadığımız çağda kültür, ilk defa kitle üretimi için anahtar bir rol üstlenen unsur olmuştur. Kültür, artık bir sermayedir ve sermaye ise işaretler, semboller, stiller, anlatılar ve imajlar çerçevesinde kültüre doymuştur. Bu kapsamda kültürün kendisi de pek çok şey gibi metalaşmış ve tüketimin konusu haline gelmiştir. Bu durumun oluşumu kültür endüstrisi kavramının doğuşuyla da ilişkilidir. Kültür artık endüstriye konu haline gelince iktidar odağında kültürel metalar sayesinde tüketici toplumunu yönlendirmek, bu topluma etkimek ve onu şekillendirmek mümkün olmuştur. Kültür ürünlerinin üretime tabi hale gelmesi ayrıcalık, estetik, beğeni, kişisel zevk ve görüş gibi konular açısından da bazı durumlar yaratır. Bunun açıklayacak bir örnek olarak; kitlesel

ve seri üretim altında birbirinin aynı olarak üretilen ürünleri tüketicilerin bazılarının bir zaman sonra sıkıcı ve alelade bulmasından kaynaklı olarak özel sipariş üzerine üretilen, tasarım, sadece sipariş eden için üretilmiş ve tek bir adet üretilen, yüksek kalitede, lüks ve pahalı ve de tüm bu yönleriyle piyasadaki genel ürünlerden ayrılan ürünlere dönük tüketme eğilimi göstermesinde bulunabilir (Bourdieu, 1984: 6, 31, 56, 257, 274, 338). Bu durum aynı zamanda tüketimin sembolik boyutunun ağır bastığını, imaj, statü ve gösterge tüketiminin ön planda rol oynadığına da işaret etmektedir. Ayrıca kültür metalaşması ve endüstrisi etrafında tüketimin teşviki, tüketici bireyin ve kimliğinin yaratılması, tüketim eylemlerinin planlanması/manipülasyonu ve biçimlendirilmesi/düzenlenmesi unsurları ve de tüketimi yaratacak üretimin sağlanması meseleleri biyopolitik ve yönetsel pratiklere işaret etmektedir.

Post-modern dönemin tüketim toplumunun öne çıkan özelliklerinden biri de metaların, ürün ve hizmetlerin, kısaca var olan birçok olgunun hızla gelip geçtiği, sürekli değişen ve yenilenen, dinamik ve esnek bir yapıda olmasıdır. Bu yönüyle kapitalist ideolojinin ilerlemek için iyice likit hale gelen sermayeyi tutabilecek odaklar yaratabilmesi iyice önem kazanan bir mesele halini almıştır. Bu bakımdan kültür endüstrisi şeklinde ortaya çıkan endüstriyel üretimde kültürün başlı başına metalaşması sürecinde tüketicinin ilgisinin devamlı çekilebilmesi, sürekli farklı metalarla tüketicinin cezbedilebilmesi, değişen tüketim alışkanlıklarına yanıt verilebilmesi kapitalist birikim stratejisinin gelişimi için oldukça kilit bir işleve sahiptir (Bauman, 1988). Bu bakımdan kültür gibi çok kapsamlı ve akışkan bir olgunun Baudrillard'ın (2011: 240) tespiti doğrultusunda tüketimin zemini olması ile insanların “tüm dünyayla ilişkisi olarak aktif bir ilişki biçimi şeklinde kültür zemininde yükselen bir tüketimin varlığı” ve “tüketimin sistemli bir etkinlikler bütününe ifade etmesi” noktaları önemli unsurlar olmaktadır.

Kültür endüstrisi kavramı; Neo-Marksist çizgide duran Frankfurt Okulu'ndan M. Horkheimer ve Thedor W. Adorno'nun fikirleri çerçevesinde gelişmiştir (1972 [1947]: 102, 126, 131). Bu kavramın temel vurgu noktası; geçmişten farklı olarak günümüzde insanları, kitleleri baskı ve denetim altına almak yöntem ve pratiklerinin değiştiği ve de çok daha detaylı, ince bir hal aldığı şekliendir. Bu bakımdan “kitle kültürü”nün sunduğu araçlar bireyleri tahakküm altına almak ve birey üzerinde toplumsal bakıları arttırmakta tüketicilik vasıtasıyla işlemektedir (Horkheimer ve Adorno, 1972). Bu mekanizmada tüketici kitlesinin sınıflandırılması, ayrıştırılması ve etiketlenmesi gibi bilişsel işlemler oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Toplumdaki bireyler ise bu istatistiki kategorizasyon işlemi sonuçlarından doğan çeşitli özelliklerde sunulan, kendi tipine uygun olarak seri şekilde üretilen türlü türlü ürünler içinden kendine uygun olanı belirlemek ve almak rollerini oynarlar (Horkheimer ve Adorno, 1996: 11-12). Kültür endüstrisi, artı değer girdileri yaratmak ve kapitalist sistemin devamlılığını sağlayabilmek adına tüketiciyi bitmek bilmeyen bir baskı altına alarak devamlı tüketmeye iletir ve bu sebeple de bireyleri bir nevi uyuşturur (Adorno, 2008: 75). Bu bakımdan iktidar için tüketim olgusu sayesinde sembolik bir egemenlik ve baskı aracı olmak özelliğini de gösterir. Özellikle pazarlama faaliyetleri ekseninde reklam etkinlikleri içinde ürünlerin propagandasının yapılması, tüketicinin manipüle edilerek istenen ürüne yönlendirilmesi ve tahakküm altına alınması durumu bu baskının izlerinin görülebileceği bir örnektir (Horkheimer ve Adorno, 1996: 58). Tüm bu stratejiler sonucunda insan unsuru işlenmekte ve tüketme ihtiyacı gibi yaratılan “sahte ihtiyaçlar” sayesinde otonom olamayan “yarı-bireysellik”ler ortaya çıkmaktadır (Marcuse, 1997). Marcuse (1997: 17-18) açısından bu yarı-bireysellik halinin karakteristiği, liberal kapitalist toplumda yer edinen ve zıtlıkların varlığı ile beslenen “baskıcı hoşgörü”den kaynaklanır. Böyle bir

sahte hoşgörü altında var olabilen zıtlıklar sözde özgürlük havası sunarak toplumu manipüle etmekte ve denetim altına almaktadır (West, 1998: 97).

Post-modern kültürel dönüşümler çerçevesinde kapitalizm de dönüşüm geçirmiş ve artık kapitalist ideoloji içinde kültürel biçimler ve anlamlar öne çıkarak kültür unsurunun bütünüyle metalaşması hali baş göstermiştir. Kapitalizm altında ürün ve hizmet sunumu biçiminde beliren ekonomik aktivitelerin giderek artan bir yoğunlukla estetik veya gösterge (semyoloji) unsurlarıyla iç içe geçtiği gözlemlenmektedir (Scott, 1997: 323). Bu bakımdan kapitalist gelişim ve üretim mantığı içinde “kültür üreticileri” diye ele alınabilecek bir grubun doğuşu olmuş ve kültürün metalaşması sürecinde bu kesim tarafından özellikle “yüksek kültür” ile “popüler kültür” arasındaki ayrışmanın silikleştirilmesi gerçekleştirilmiş ve yine gündelik tüketim ürünlerinin Featherstone’nun (2005) açıkladığı şekliyle sembolik değer kazanmaları faaliyetleri etrafında “gündelik hayatın estetikleştirilmesi” gerçekleştirilmiştir (akt. Wynne ve O’Connor, 1998: 844). Bourdieu’ye (1984: 310) göre; kültür üreticileri/ kültür kullanıcıları kesimi içinde iktidarı elde etmek için mücadele halinde olan pek çok farklı fraksiyonu barındırır. Burada çatışma halindeki sınıflar gücü ele geçirebilmek ve sosyal olanı kontrol edebilmek için kendilerinin sahip oldukları yarı-bağımsız kültürel ve ekonomik sermayelerini kullanarak hakimiyet kurmak istedikleri sosyal alanda kendilerinin propagandalarını yaparak sembolik bir iktidar kurmaya çalışırlar ve bunu yaparken de postmodern dönemin özdeşleştiği durumlar olan kültürün metalaşması ve tüketim kültüründen faydalanırlar. Tüm bu yaşanan dönüşümler de post-modern kültürün karakteristik özelliklerinden biridir.

Post-modern dönüşüm şemasında estetik unsuru da kültürün metalaşması ve kültür endüstrisi tartışmaları bakımından ilgili noktalara sahiptir. Bourdieu tarafından ele

alınan kültür, estetik ve iktidar çözümlemesinin yanında Harvey tarafından estetik konusu daha farklı bir perspektiften ele alınmıştır. D. Harvey tarafından değinildiği üzere post-modern dönüşüm ekseninde kültürel ve politik yaşama “radikal bir öznelcilik, dizginlenmemiş bireycilik ve bireyin kendini gerçekleştirme arayışı” dalgası altında estetik müdahalenin yolu açılmıştır (Harvey, 2019a [1990]: 33). Estetik unsuru etrafında modernizmin bir türü olarak yüksek modernizm kapsamında seçkin zevkler ve kültürler öncelik kazanırken sıradan insanın zevkleri, beğenisi ve kültürü dikkate alınmaz. Yaşam tarzı olarak belirli bir elit zümreye hitap eden koşullar, sanat, kültür anlayışı ve ürünleri esas olarak yüksek modernliği oluşturur. Bürokratik iktidar ve rasyonalite bu tür modernizmde övülen unsurlardandır. Bu nokta, kültürel ürünlerin metalaşması ve piyasa ticaretine konu haline gelmesiyle yakından ilgilidir. Harvey’nin (2019a: 35-37) görüşüne göre, “kültür üreticileri” denilebilecek bir grup tarafından gerçekleştirilen bu aktivite sonuç olarak, estetik anlamda ve geniş çerçevede kapitalizm süreçleri açısından da yaratıcı yıkım süreçlerini güçlendirmektedir. Piyasayı etkileyebilecek kapasitede, rekabet koşullarına ayak uydurabilecek bir “sanat yapıtı” oluşturma çabası, rekabet mekanizması altında yürütülen bireysel bir mücadeleye dönüşmektedir. Sanatçı; özgün, benzersiz ve bir tekel fiyatından pazarlanabilecek nitelikte bir eser, kültür ürünü yaratmak için bireyselliğini damıtmalı ve yaratıcılığını kullanmalıdır. Bu bakımdan vurgu genel olarak birtakım yüksek duygular, elitizm çağrışımı yapan eserler üzerinde yoğunlaşır ve popüler kültürü hor gören bir bakış açısı geliştirilir. Bunun yanında modernizmin bir kanadı da politik bağlılık esas alan bir sanat anlayışıyla şekillenmiştir (s.53, 76-78). Bu çerçevedeki anlayışta sanat için üretirken bir yandan da propaganda gerçekleştirip ideolojik ve toplumsal değişimler yaratabilme maksadı görülür. Burada sanatı ideolojik bir araç olarak kullanıp kitlesel manipülasyonu sağlama amacı vardır. Bu da daha çok devrimci nitelikte

olan hareketlerde, özellikle modern ve post-modern zamanlar açısından güncelliğini koruyan kentsel toplumsal hareketlerde kendini gösterir. Hegemonik çekişmeler, ifade özgürlüğü, demokratikleşme ve adalet kavramları, bu türdeki modernizm anlayışı açısından ön plana çıkan unsurlardır. Tüm bu tabloda artık estetik gündelik operasyonlara nüfuz eden bir olgu olmuş ve gündelik hayatın estetikleşmesi gerçekleşmiştir. Bu konudaki tartışmaya katkı sağlayabilecek bir isim de modern kapitalizm çağında estetik, algılama, deneyim, pratik/bilişsel bilgi, kültürün endüstrileştirilmesi ve kültür-sanat ürünlerinin metalaşması, teknolojik gelişim, sanatın politikleştirilmesi gibi konuları ve bunlar arasındaki ilişki ve de dönüşümleri inceleyen W. Benjamin'dir. Benjamin, kapitalizm çağında çok övülen rasyonellik ve akılcılık unsurlarının gerçekten mümkün olamayacağını, zira kapitalist “büyü” ile büyülenen bireylerin bu dönemde her zamankinden daha çok “mitolojik” etkilere maruz kaldığını, bireyin kendi adına düşünüp karar alamadığını, rasyonel hareket eden bir özne olmadığını ve aksine hayatının onun adına düşünülüp verilen kararlarla derinden kontrol edilip yönetildiği ve kişinin itaatkâr bir fonksiyona sokulduğunu öne sürmüştür (Benjamin, 2002: 389, 391). Bu pasifize edilmiş kişiliklerin oluşturduğu kalabalık; yaşadıkları bu dönemin ilerleme çağı olduğu, hayatın güzelleştiği, modern metropoliten hayatın idealleştiği bir zaman olduğu yanılması içindedir. Bu yanılgı günlük hayata ve estetiğe politik müdahalenin ürünüdür. Modern yaşam bu örüntüde fantazivari bir hal almış, kurgu ve görüntü oyunları üzerine inşa edilmiştir (Oskay, 2014: 227). Bu tür bir büyülenme içinde uyuşukluk ve edigenlik halinde olan bireylerin deneyim ve algı olgusu parçalanmaya başlamış ve aynı zamanda insan yabancılaşmaya ve kolektif deneyimi yaşayamamaya başlamıştır. Bu bakımdan Benjamin, modern kapitalizmde kronik bir sorun haline gelen yabancılaşma problemi ile ilgili olarak da konuşmuştur. Yabancılaşma problemine ve kolektif deneyimin

bozulmasına yönelik bir çözüm olarak insana özgürleşme olanağı sunacağından ötürü sanatın politikleştirilmesini öne sürmüştür. Bu bakımdan Arendt'in (1998) estetik anlayışına paralel olarak Benjamin açısından estetik, “algısal deneyim ve biliş/bilgi (cognition) için temel bir kuram” olması itibarıyla önem kazanır ve estetik ile politika arasındaki ilişki temelde deneyim ile algı arasındaki karşılıklılıktan kaynaklanır. Ayrıca Benjamin (2006: 256-257, 269-270), politikanın estetikleştirilmesine karşı çıkar. Bu karşı çıkışta faşizmin politik estetizasyon çabalarının doğurduğu sonuçların eleştirisinin bir etkisi mevcuttur. Çünkü estetik unsurunun ideoloji için baskıcı, manipülatif ve propaganda amacıyla kullanımı kitlelerin özgürlüklerini kısıtlar, algılarını bozar, sekteye uğratar ve onları yanılsama içinde uyuşturur. Yani kısaca teknolojik gelişmelerin, medyanın, kültür ve sanat ürünlerinin kullanım şekli oldukça önemlidir. Bu araçlar kullanılma amacı ve biçimi doğrultusunda kitlenin “şoka uğrattılıp” deneyiminin kaybolması, deneyimin parçalanması ve kopuklaşması, anlamsız ve alelade deneyim yığınlarıyla dolu bir hayatın ortaya çıkması ya da kitlenin uyuşturulup algısının bozulması ve edilgenleşmesi gibi olumsuz sonuçlardan “duyumların ve algıların yeniden biçimlendirilmesi”, yeni deneyimlerin yaratılması, toplumsal dönüşüme zemin hazırlanması gibi olumlu olabilecek sonuçlara kadar varabilen geniş yelpazede önemli sonuçlar doğurur.

Estetik unsurunun gündelik hayata yoğunlaşarak gelişen nüfuzunun detaylandırılması G. Debord'un “gösteri toplumu” kuramında yapılabilir. Debord'a göre (1996: 13-14) günümüzde her şey temsil ile alakalıdır. Bu bakımdan modern üretim tarzının egemen olduğu toplumlarda “tüm yaşam devasa bir gösteri birikimi” olarak görünür. Metanın yaygınlaşması bu gösterinin emaresidir. Bu açıdan meta, toplumsal yaşamı bütünüyle işgal etmiş, somut ve önemli hale gelen ise meta ile kurulan ilişki

olmuştur (Debord, 1996: 27). Artık gözlemlenebilen dünya, metanın dünyasıdır. Bu dünyada gündelik hayatta bireyler tarafından estetik anlayışının devam ettirilmesiyle işte bu gösteride yer alan metaların gösterge bazında imaj ve sembol olarak akışı modern dünyayı karakterize eder. Bu akışta imaj ve göstergeler bireylerin arzularını şekillendirmek ve onları manipüle etmek üzere bir rol oynar. Özne, sürekli olarak imajların baskının etkisiyle arzusunun oluşumu, dönüşümü ve tatmini yönünden manipüle edilir haldedir. Bu tabloda imaj bireyin isteğini yaratarak onu bireyselleştirmekte, bir yandan da bireyin kendisini, kendi dışında bir kaynak olan imajda bulmasını sağlayarak onu nesneye bağımlı hale getirmektedir. Ayrıca, gösteri toplumu, üyelerinin kendilerini kurguladıkları ve birbirlerini gözetlediği bir düzlem olarak başkası tarafından gözetlenme kaygısıyla “iyi”, “uyumlu” ve “güzel” görünmek endişesini içinde barındırır (Featherstone, 2005: 181). Bahsedilen bu özellikleriyle çağımız gösteri toplumu fetişizm ile karakterizedir. Tüm bunların yanında Debord (1996: 19) tarafından içeriği bu şekilde sunulan gösteri toplumunda “uzmanlaşma” unsuru öne çıkmıştır. Uzmanların tavsiye ettiğinin, dediğinin yapılmasının “iyi” ve “doğru” olanı yapmak olarak algılandığı bu toplumda uzmanlık artık bir iktidar türüdür. Birey, uzmanların tavsiyesini yerine getirmeye çalışırken çoğu kez moda ve popüler kültürü takip etmek durumundadır. Bu çerçevede “gösteri”; herkes adına konuşan uzmanlaşmış toplumsal iktidarın kendisi olarak ortaya çıkar. Gösteri toplumu kuramıyla ilgili konuşurken söylenmesinde fayda olarak, tezin birinci bölümünde sembolik ve kültürel politika başlığında özellikle sembolik tüketim mevzusuna değinirken bahsedildiği üzere estetik unsurunu bireysel bakış açısı, yargı yetisi, dünyayı kodlama biçimi, var oluş ve iletişim gibi noktalardan ele alan Adorno ve Arendt de nesne ile özne arasındaki ilişki, gösterge, sembol ve imaj üzerinden gelişen toplumsallıklara değinmeleri yönünden Debord’un öne

sürdüğü çizgiye paralel fikirler belirtmiştir. Yine Debord'un kuramsallaştırdığı gösteri toplumunda Bourdieu'nün sembolik sermaye ve iktidar teorisi bakımından benzer noktalar da tespit edilebilir.

Kitlesel üretim-tüketim döngüsünde küresel kapitalizm etkisi altında sembolik ve göstergesel yönleriyle tüketim olgusunu açıklamak için değinilen kültürün metalaşması ve kültür endüstrisi unsurlarının özellikle estetik ögesi etrafında sembolik boyutunun açıklanmaya çalışıldığı bu bölümde genel olarak tüketim olgusunun geniş ve kapsamlı bir içeriğe sahip olduğuna işaret edilmiştir. Kültürün kendisinin başlı başına bir meta haline gelmesi ile tüketimin çapının soyuta doğru genişlemesi, sembolik yönlerin ağırlık kazanması, kültür endüstrisi kavramına yönelik açıklamalarla öznenin ve iktidarın bu çerçevede geçirdiği dönüşüm ve aldığı biçim konuları bu bakımdan önemli kalkış noktalarını oluşturmaktadır. Postmodernite, globalizasyon ve yaşanan hızlı dönüşümler tüketimin metalaşmasını, tüketim kültürünü ve tüketim toplumunun genişlemesini arttırıcı yönde seyretmektedir. Modern tüketim toplumunda tüketim artık bir alışkanlık halini almış, sürekliliği gereken ve bundan dolayı da teşvik edilen bir olgu olmuştur. Bu toplumsal yapı içinde artık sembolik özelliği ve anlamı öne çıkan, statü değerinde bir tüketici kimliği var olmuştur. Artık tüketim, var olmak ile aynı anlama gelecek denli önemli bir rol oynar hale gelmiştir. Tüketimin sosyal boyutta çözümlenmesi bakımından sembolik ve gösterişçi tüketim anlayışları önem taşımaktadır. Veblenci gösterişçi tüketim kavramı açısından toplumsal hiyerarşide statü ve saygınlık gibi mevzular ön plana çıkmaktadır. Adorno ve Horkheimer tarafından ele alınan kültür endüstrisi ve metalaşma çerçevesinde de bu durum açıklanmaktadır. Yine önemli bir kavram olması bakımından popüler kültür kavramı da tüketim, ideoloji, kültür endüstrisi ve kitle manipülasyonu açısından ele alınmış ve popüler kültürün etkileri, işlevleri değerlendirilmiştir. Estetik

kavramı tüketim tartışması bazında ele alınmış; bu çerçevede estetik unsurunun gündelikleştirilmesi gibi noktalar ifade edilmeye çalışılmıştır. Tüketimcilik olgusunun (sembolik tüketimin) toplumsal ve bireysel kapsamda olumsuz etkilerine değinebilmek açısından yabancılaşma, harcama baskısı ve toplumsal/sosyal dışlanma olguları da kısaca ele alınmıştır. Buradaki tartışma bakımından önceki tartışmalarla bütünlük sağlanmasına dönük olarak yine biyopolitika, söylem, sembolik sermaye ve şiddet gibi unsurlarla ilgili noktalara da değinilmiştir.

1.3. SÖYLEMSEL, SEMBOLİK VE KÜLTÜREL POLİTİKA İLE KENTSEL GÜVENLİK

1.3.1. Söylem, Biyopolitika, Yönetimsellik ve Kentsel Güvenlik

Foucault'nun söylem ve iktidar teorileri ışığında, biyopolitika ve yönetimsellik kuramları, güvenlik aparatı kapsamında tez tartışması bakımından kentsel güvenliğin durumuna dair ilişkilendirmeler yapılmaya çalışılabilir. Öncelikle Foucault'nun özne-söylem-iktidar olguları ve ilişkisi çerçevesinde ele aldığı fikirler kapsamında bir değerlendirme yapılabilir. Foucault söylem analizi bakımından arkeoloji ve soybilim yöntemine işaret etmiştir. Bu bağlamda bir söylem olarak (kentte) güvenlik olgusunun inşası, onun var olduğu tarihsel dönem olan postmodernite ile şekillenmektedir. Güvenliğin bir iktidar pratiği olarak işlevi bazında da bu yöntemler analiz açısından faydalı olmakta ve iktidarın nerede olduğuna ve de etkilerine ışık tutmaktadır. Bu çerçevede kentte güvenlik açısından iktidar odakları postmodern tüketim ve gözetim ideolojisi altında hem devlet kurumları ve yönetim organları olmakta hem de özel teşebbüsler ve özel sermaye olmaktadır. Buraya ayrıca kimi durumlarda özellikle bilim ve teknoloji gibi unsurların etkisinde uzmanlaşmış meslekler, bilim insanları, mimarlar,

planlamacılar, mühendisler, mucitler, kültür ve moda ikonları, kültür üreticileri, sanatçılar ve ünlü insanlar da iktidar odağı ve/veya iktidara yardımcı odaklar olarak eklenebilmektedir. Bu figürler etkisinde iktidar tarafından bilgi yaratımı sağlanmakta, data toplanmakta, üretim-tüketim döngüsü sürdürülmekte, tüketimin teşviki ve propagandası yapılmakta, tüketme eylemleri düzenlenmekte ve yönlendirilmektedir. Güvenlik unsuru da ya başlı başına metalaşarak tüketime haiz bir meta olarak bu tabloya katılmakta ya da genel tüketim şeması ve ürünleri/nesneleri (metaları) açısından tüketimin devamlılığı ve güvencesi için, sistemin/döngünün verimliliği ve sürdürülebilirliği için etkili bir araç olarak belirlemektedir. Özellikle son işlevi, yani sistemi sürdürmekte bir araç olma vasfı gözetim ideolojisine de referans vermektedir ve tüketim-gözetim birlikteliği yaratmaktadır. Kent bağlamında bu tezde değinilen kapılı/kapalı topluluklar açısından güvenliğin söylem boyutu, metalaşması, kapılı/kapalı birer topluluk olarak AVM vb. mekânlarda güvenliğin işlevleri, kapatma/kapanma, disiplin ve gözetim pratikleri, seçme-ayırıştırma, “riskli/risksiz” vb. gibi etiketleme, kontrol-denetim faaliyetleri noktaları, “savunulabilir mekân tasarımı” gibi gözetim ideolojisini içeren tasarım modellerinin benimsenmesi, kentsel planlama ve tasarım bakımından teknolojinin öne çıkışı ve gözetim ideolojisine haiz kısımlarıyla akıllı kentleşme stratejisi gibi uzmanlaşma ve rasyonaliteye öncelik veren bir mantığın var olması, tüketim-gözetim ideolojisi bağlamında teknolojinin işlevselleşmesi ve bu bağlamda akıllı kent stratejisinin de bazı noktalarının ilişkili olması gibi durumlar bu kapsamda değerlendirilebilir.

Foucault’nun iktidar ve özene teorisi bakımından ise öznenin söylem ürünü olduğu savı ışığında, kimlik ve temsil olgularını göz önünde tutarak tüketim-gözetim ideolojisi birlikteliğinde özellikle tüketen öznenin ve tüketici kimliğinin iktidarcı

yaratılması durumu ele alınabilir. Bireyin bu şekilde özneleşmesi akabinde tanımlanabilir bir hale gelmesi mevcuttur. İktidar, bu süreç sayesinde tüketici özneye dair bilgi üretebilir. Dolayısıyla da birey, iktidar tarafından yönetilebilir hale gelir. Tüketim ideolojisini, Foucault'nun (1998) belirttiği iktidarın kurumsallaştırma biçimleri dahilinde ele alırsak popüler kültür, moda, kültür endüstrisi vb. vasıtalarla normalizasyon işlemi ve “ideal”ın belirlenmesi bakımından bir etkinin varlığını söyleyebiliriz. Normal olanın tüketmek olması, tüketimde neyin ve nasılın ideal ve normal olduğu, tüketen özne olmanın ideal olması gibi noktalar bu etki çemberine dahildir. Yine tüketim ideolojisi bakımından iktidarla alakalı olarak Foucault (1978) tarafından işaret edilen uyruklarına yönelik haz ve ödül mekanizması kurgulama noktası, biyopolitik bir strateji olarak hedonik tüketim olgusu etrafında anlaşılabilir. Bunlar aynı zamanda gözetim ideolojisi çerçevesinde birer biyopolitik ve yönetsel pratiği içerir. Kentsel güvenlik bazında da tüketim-gözetim ideolojisi etrafında etkiler yaratır.

Özne ve iktidar ilişkisine dair olarak yine Foucault'nun (1998) fikirleri akabinde vurguladığı iktidarın varlığının bir koşulu olarak farklılaşmalar sisteminin mevcudiyeti noktasına da değinilebilir. Bu noktada biyopolitik pratiklerden kategorizasyon ve ayırım işlemleri önem taşır. Bunlar akabinde yapılan tanımlamalar, sınıflandırmalar ve etiketlemeler kapsamında iktidar üzerinde akabileceği özne unsurlarına kavuşur. Aynı zamanda bu süreç farklılıklara odaklandığı nispette bir “öteki” yaratımını da gündeme getirir. Bu bağlamda iktidarın araçsal kiplikleri olarak gözetim aygıtları, güvenlik aparatı ve yaratılan eşitsizlikler/zıtlıklar etrafında iktidar açısından gücün uygulanacağı alan yaratılmış olur. Kent bağlamında ise özellikle Foucault'nun ütopya-heterotopya kavramları ışığında bu nokta ele alınabilir. Bauman (2011: 84-86) tarafından belirtilen bir durum olarak; modern dönemde yaygın bir eğilim şeklinde ideal tipte bir tasarım yaratma

güdüsünün kent plancılığına hâkim olması ve bunun kaçınılmaz sonucu olarak birbirinin kopyası olan mekânsal ve kentsel planların yapılması tespiti, Foucault'nun ütopya-heterotopya kavramsallaştırmasıyla benzer noktalar taşır. Kent planlamalarının idealleştirdiği tasarımlar birer ütopya olarak idealliği yansıtırlar ancak ütopyanın yayılımı heterotopyanın yayılımını da beraberinde getirir. Bu bağlamda heterotopya, ideal kent tablosuna ait olarak görülmeyen unsurların uzaklaştırılacağı, kapatılacağı mekânları yaratır. Kentsel güvenlik ile bunlar ilişkilendirildiğinde güvenlik temini bakımından ele alınan bir kentsel planlamanın idealliği hedef aldığı ölçüde ideal olmayan diye algılananları da kaçınılmaz olarak hayata geçireceği anlaşılabılır. Dolayısıyla kentte güvenlik bakımından ideal olmayan çöküntü alanları, yoksulluk bölgeleri, mekânsal ve sosyal ayrışma ifade eden yapı/konut adacıkları, özerk ve seçici geçirgen bölgeler ütopyalaşan bir tasarımla kaçınılmaz ve paradoksal olarak ortaya çıkacaktır. Öte yandan yine heterotopya paradigmasını kullanarak bu tezde yer alan kentleşme ve kapılı/kapalı topluluklar olgusuna da bakabiliriz. Önceki cümlelerden de anlaşılabileceği üzere zıtlığa ve çelişkiselliğe içkin modern planlama, farklılaşmalar sistemi ve farklılaşan mevkiler kurgulamakta/yaratmakta oldukça aktiftir. Bu sistemin göstergelerinden biri de kapılı/kapalı toplulukların varlığıdır. Bir heterotopya olarak bu topluluk oluşumları; bütünleşmiş bir kentleşme pratiğinin aksine parçalanmış bir kentleşmeyi ve kapanma/izolasyon eğilimini yansıtırlar. Burada insanın mekânla ilişkisi olarak; kapanma eylemi, (kapalı alanın dışında kalanlar olarak) “öteki” unsurunun yaratımı, sahiplik/iyelik hissi, aidiyet, sahip olma hali gibi noktalar da ön plana çıkmaktadır. Günümüz kentinde yaygın bir kapılı/kapalı topluluk türü olarak rezidans, AVM, eğlence merkezi gibi heterotropik oluşumlar ekseninde güvenlik, tüketim, hayat tarzı, gösterişçilik, fetişizm vb. gibi motivasyonlarla bir gönüllü kapanma hali mevcuttur. Ancak parçalanma,

ayrışma, kapanma/kapatılma ve izolasyon gibi durumlar kentte güvenlik açısından pek de istenebilecek sonuçlar yaratmamaktadır ve yine güvenlik temini adına çelişkili görünümlere meydan verebilmektedir.

Post-modern dönemde düzenleme/kurgulama ve denetleme özeğinde bir yapıya bürünen kentsel mekânda planlama ve düzenleme faaliyetleri biyopolitik pratiklerle ve yönetimsellik mantığıyla iç içe geçmektedir (Scott 2008: 167-228, Foucault, 2016). Dolayısıyla kentsel güvenlik temini bazında yapılan düzenlemeler, eylemler ve planlar da biyopolitika, yönetimsellik ve söylem olgularından payına düşeni almaktadır. Kentsel planlama faaliyeti bazında öncelikli adım olarak gerekli bilgilerin toparlanması, bu bağlamda gereken istatistiklerin ve incelemelerin, kategorizasyonların yapılması gibi işlemler ve yine planlamada esasın “çoğunluğun iyiliği/kamu faydası” şeklinde belirtilmesi, bu kapsamda kentsel nüfusun yönetimi ve düzenlenmesi Foucault’nun belirttiği üzere iktidarın biyopolitik pratiklerinden olup yönetimsellik mantığının kentsel boyuta olan iz düşümlerinden olmaktadır. Yine kentsel güvenlik politikası bazında risk unsurlarının belirlenmesi, değerlendirilmesi, sınıflandırılması ve bunlara ilişkin bir bilgi setinin oluşturularak belli stratejiler ekseninde planlamaların kurgulanması sayesinde bu unsurların önceden bertarafına çalışılması işlemleri yönetimsellik mantığını ve devlet aklının araçlarından güvenlik teknolojilerinin işlevselleşmesini ortaya koymaktadır. Burada hegemon paradigma olarak (neo)liberalizmin bünyesinde barındırdığı tehlike ve güvensizliğe meyilli bir dünya yapısı yaratımı akabinde tehlike, korku, risk ve güvensizliğin yaygın ve ağırlıklı olarak hayatın her alanında, her köşesinde kol gezdiği algısı aynı zamanda yönetimselliğin güvenlik teknolojilerine bir meşruiyet ve otorite sağlamaktadır (Foucault, 2008: 65-66). Bu durum da genel olarak güvenlik olgusunun

önemini arttırmakta ve kentsel düzlemde de güvenlik meselesini önemlileştirmekte ve güvenliği politikleştirmektedir.

Kentsel planlama unsurunun siyasi boyutu onun iktidarca (biyo)politik bir araç olarak kullanılmasına zemin yaratır. Özellikle kentsel mekân üzerinde etkiyen eylemler bazında mekânın özgülenmesi ve örgütlenmesi biçimleri, soylulaştırma, kentsel dönüşüm ve yenileme gibi faaliyetler çerçevesinde mekânsal dönüşümlerin gerçekleşmesi, kentli nüfusun gündelik hayatına ve mekânlarına yönelik tasarrufta bulunulması kentsel planlamanın siyasi yanını ve biyopolitik özünü ifade eder. Yine biyopolitik özünü kentsel planlama ile sosyal ve kültürel dönüşümler ve etkiler de yaratılabilir. Bu bağlamda kentli nüfusun hareketliliğine, birikimine, kümelenme odalarına, tercihlerine ve yaşam tarzına yönelik işlemler ele alınabilir. Kent içinde sosyo-ekonomik ve kültürel yönden farklılaşan çeşitli yerleşim bölgelerinin oluşmasına etkiyen planlama vasıtasıyla yapılan politik uygulamalar, yine hakim kentleşme paradigmasının ve bunla ilişkili planlamaların etkisiyle oluşan kentsel mekânın, fiziksel, toplumsal ve mekânsal dokunun parçalı ve ayrışan yapısı, bunların yansımaları olarak kentsel imar projeleri, konut adacıkları, çöküntü bölgeleri, dezavantajlı kesimlerin oluşumu, kamusal alanların dönüşümü ve çözülüşü gibi noktalar genel olarak biyopolitikanın kentte etkileri ekseninde değerlendirilebilir. Kentsel planlamanın ekonomi ağırlıklı yönü itibarıyla da D. Harvey'nin (2019a: 84-119) işaret ettiği üzere kentleşmenin kapitalist birikim sürecine paralel seyrinin sağlanması ve sistemin devamlılığının temini önceliği bazında şekillenmesi durumu mevcuttur. Bu noktada da kentin küresel piyasalara eklemlenmesinin sağlanmasına yönelik çeşitli sosyal, siyasi ve beşerî kurgulamalar gerekmektedir. Zira bu düzenekte rekabet unsuru neoliberal yönetimin mantığını ve esas öğelerinden birini oluşturmaktadır (Foucault, 2008: 120). Ayrıca neoliberal sistemde

ağırlıkla vurgulanan ekonomi, piyasa ve genel olarak hayatın bir çok perspektifi bazında serbestlik aslında içeriğinde sistem devamlılığını sürdürme zorunluluğu nedeniyle gereken hayati müdahalelerin alınmasını, ihtiyat ve güvenlik sağlanmasını içerir (Foucault, 2008: 132). Bu kapsamda kent biyopolitikası ve yönetimsellik paradigması bakımından sistemin devamlılığının sağlanması ve korunması/güvenliğin sağlanması, rekabet edilebilirliğin temini, bu bağlamda nüfusun üreten, düzenli ve faydalı birimlere dönüştürülmesi, işgücü ve emek, tüketici kitlesi mekanizmalarının oluşturulması ve düzenlenmesi, nüfusun sermaye birikim sürecine anlamlı katkı sağlayan bireylerden oluşması, üretim-tüketim döngüsünün işletilmesi (Hardt ve Negri, 2000: 294-303), kentsel gelişimin temini ve mekânsal inisiyatiflerin de bunu desteklemesi, güvenli bir kent ortamının varlığı önem taşımaktadır. Bu kapsamda kentte güvenliğin teminine dönük planlama ve politika kentleşmenin ve kentsel gelişimin sağlanması açısından da üzerinde durulacak bir nokta olmaktadır. Buraya bağlantılı olarak söylemsel politika ekseninde kentsel planlama ve düzenleme içinde kentte güvenlik temini hususuna dair yürütülen faaliyetler de biyopolitik iktidarın eylemlerindendir. Bu çerçevede ilk etapta güvenlik tanımlaması yapılması, risk ve tehdit unsurlarının işaret edilmesi, güvenlik tedbirlerinin belirlenmesi, buna yönelik faaliyetlerin ve politikaların kurgulanması ve işleme konması durumları söylemsel pratikler etrafında gelişir. Ayrıca postmodernitenin getirisi gözetim ideolojisi ve toplumu bakımından öne çıkan bir olgu olan disiplin mekanizması bakımından güvenlik aparatı iktidara disipline edici bir araç olmaktadır. Kentte güvenlik söylemi bu bağlamda işlendiğinde gözetim ideolojisine zemin yaratır. Kentsel nüfusun ve mekânın güvenlik ekseninde düzenlenmesi ve dönüştürülmesi biyopolitikanın disiplin edici yönlerini barındırır. Bu bağlamda tez kapsamında değinilen askeri kentleşme pratiği, akıllı kentleşmenin yansımaları, kapılı/kapalı toplulukların oluşumu, alansal

sınırlamalar, kamusallığın kurgulanması noktaları biyopolitik kentsel planlama akabinde gözetim ve tüketim-sermaye birikimi ideolojisine açıklayıcı referanslar olmaktadır.

1.3.2. Sembolik ve Kültürel Politika Ekseninde Kentsel Güvenlik

Sembolik ve kültürel politikanın kente yansımaları, söylemsel politikayla paralel şekilde kentsel politika ve planlama bazında değerlendirilebilir. Bu kapsamda sembolik ve kültürel öğeler, vasıtalar aracılığıyla kentsel boyutta yürütülen bir politik kurgulama/inşaat mevcuttur. Göstergelerin, hipergerçekliğin (Baudrillard, 1993) öne çıktığı post-modern dünyada metanın ve nesnenin kendisinin yanında ifade ettiği sembolik değerin, imajının (taklidinin), anlamın ve içeriğin daha ağır bastığı bu süreçte politik inisiyatifler etrafında kentsel mekânın tasarımı, düzenlenişi, mimari tasarımlar, yapılar ve projelerde öne çıkan eğilimler de dönemin ruhuna uygun olarak şekillenmektedir. Bu çerçevede kentsel güvenliğe dönük politikalar ve düzenlemeler de sembolik ve kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Bazı durumlarda da önceki başlıkta söylemsel politika açısından ifade edildiği üzere sembolün de çelişki ve zıtlıklara yatkınlığı akabinde sembolik ve kültürel pratiklerle kentsel güvenlik temini açısından gerçekleştirilen faaliyetler aksi sonuçlar yaratabilir.

Sembolik, kültürel politika ve tüketim ideolojisi ekseninde postmodernite bağlamında kentsel boyutta güvenlik unsurunun metalaşması ve estetizasyonu durumları gözlenebilir. Sembolikleşen tüketim kültürünün, hedonik tüketimin, gösteriş, popüler kültür, moda ve kültür endüstrisi gibi unsurların etkisinde gerçekleşen güvenliğin metalaşması durumunun bir yönü de güvenliğin statü simgesi haline gelmesidir. Bu bağlamda konut ve mekân seçiminde kapalılık, sınırlılık ifade eden, bu tezde değinilen kapılı/kapalı toplulukların seçimi güvenliğin temininden ziyade sembolik bir eğilimle

statüsel göstergenin dışavurumunu, prestij arayışını belirtmektedir (Davis, 1992: 224). Bu nokta içinde kültürün metalaşması, tüketici kimliği, kitlesi, estetik ve temsil meseleleriyle de alakalı şeyleri barındırır. Kültürün metalaşması bazında çalışan kültür endüstrisi odağı tarafından yaygın tüketici kimliğini oluşturan elementleri ifade eden seçimlerin, popüler tercihlerin, modanın, “ideal” ve “güzel/estetik/uygun” olanın işaretlenmesi/kurgulanmasıyla örtüşen konut, yerleşim ve planlama gibi kentsel faaliyetler ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kentsel mekânın fiziksel, kültürel, sosyal, ekonomik bir metaya dönüşerek tüketime haiz hale gelmesi paralelinde kentli nüfusun da tüketici kimliği ve kültürüyle boy göstermesi öne çıkar. Kentsel mekânın üzerinde karar vericiliğe sahip iktidarca mekânın özgülmesine, düzenlenmesine dönük politik kararlar da buna dönük şekilde (kısaca tüketim ideolojisine dönük şekilde) gerçekleşir. Dolayısıyla iktidar tarafından kentsel planlama, imar projeleri ve düzenleme gibi yönetsel faaliyetler bazında kapılı/kapalı topluluk oluşumları gibi güvenlik estetizasyonunu içeren oluşumlara, tüketime özgülünen mekânlara (sermaye birikim odaklarına), gösterişi betimleyen mega ölçekli projelere (örn. gökdelenler, plazalar, rezidanslar, büyük ölçekli planlar), soylulaştırmaya dönük seçimler ve düzenlemeler yapılır. Bu faaliyetler kapsamında Bourdieu’nün (1984) fikirleri ekseninde, kültür üreticileri olarak ilgili iktidar odaklarının kentte güvenlik alanına ilişkin bir rekabet içinde olduğu da söylenebilir. Dolayısıyla estetik müdahale ve metalaştırma, bu alan içinde farklı eyleyicilerin iktidar elde etmek açısından geliştirdiği stratejilere de referans verir. Aynı zamanda tüketim toplumu ekseninde ihtiyaç unsurunun genişletilmesi eğilimi, kent ortamında güvenlik ihtiyacı ve temini yönünde gelişen eğilimle paralel seyretmektedir. Bu çerçevede güvenlik olgusunun kapsamı ve anlamı genişlemekte ve iktidarca güvenliğin sağlanmasına dönük yapılacak işlemlerin tasarruf alanı da genişlemektedir.

Sembolik ve kültürel analiz bakımından güvenlik gibi amaçlarla kapılı/kapalı topluluklar gibi özerklik ifade eden oluşumların seçimi, kapalılık ve sınırlılık varlığı fiziksel ayrışmanın yanında aynı zamanda sosyal ayrışımı ve hatta bazı durumlarda kutuplaşmayı da yansıtmaktadır. Kentsel mekânda gerçekleşen böyle bir ayrışma ve bireylerin çeşitli yönlerden benzeştikleri kimselerle bir arada olmayı ve “istenmeyen unsurlar” diye algıladıklarından uzak kalmayı seçmesine bağlı olarak ortaya çıkan bir kentlileşme eğilimi olarak yakınlık/benzerlik kentleşmesi oluşur. Bu noktada sembolik özde bir topluluk yaratımı mevcuttur. Kentsel mekânlar bu çerçevede tüketici topluluğu olmanın yanı sıra prestij bakımından yüksek nitelikte bulunan bir topluluğu, elit bir zümreyi ifade eden bir biçimde özgülenir. Burada tüketim ideolojisine bağlantılı bulunan iktidar tarafından topluluk yaratımına ilişkin pratikler mevcuttur. Hobsbawn’ın (1983) belirttiği üzere icat edilen gelenek olarak kentsel mekâna dönük belli tüketim ve yaşam kalıbı seçimlerinin kentli nüfusa empoze edilmesi ve nüfusun manipülasyonu, sermayeyi tutan odakları oluşturacak mekânsal düzenlemelerin yaygınlaşması ve benimsenmesinin ritüelleştirilmesi, alışkanlık dizisi haline getirilmesi Anderson’ın (1989) da fikirleriyle beraber kurgulanmış bir kentsel topluluğun ortaya çıkmasına ve bu topluluk bakımından da homojenleştirici etkiye, aidiyet ve topluluk hissi yaratımı açısından da tüketici kimliğine sahip olmanın yanında ayrıcalıklılık unsuruna sahip olmaya da işaret eder.

Benzerlik ve farklılık mantığıyla gerçekleşen kentsel politika popülist özde “istenen-istenmeyen”, “zararlı-zararsız”, “dost-düşman”, “iyi-kötü” gibi bir içerikle hareket eder. Sembolik ve söylemsel bir pratiği işaret eden bu durumda C. Schmitt’in (2007) politik olanı belirleyenin zıtlıkların yaratımı ve işaretlenmesi olduğunu belirtmesinin yansımaları vardır. Bunun yanı sıra bu noktada kentte ötekileştirilmiş/marjinalleşmiş kesime (örn. işsizler, evsizler, yoksullar, kadınlar,

eşcinseller, göçmenler, etnik ve kültürel azınlıklar) karşı orta-etnik beyaz sınıfın gösterdiği agresif bir tutum olarak kentte rövanşist harekete dikkat çeken N. Smith'in (1996) fikirlerinin yansımaları da vardır. Kentte “suç, şiddet, uyuşturucu, kullanımı, işsizlik, göçmenler ve ahlak-düşüklüğü” gibi durumların yaygınlığı ve riski yönünde medya ve de siyaset kanadınca yaratılan kaygı ve “ırk/sınıf/toplumsal cinsiyet” öğeleri merkezinde yürütülen karalama kampanyası sembolik bir politika olarak ilerler ve “düşman”, “kötü”, “istenmeyen” ve “tehdit” unsurlarını kentli marjinal kesim olarak işaretler. Böylece kentli orta-etnik beyaz sınıfın kendisinin olan fakat kaybettiği şeyleri elde etmekte tehdit olarak algıladığı marjinal unsurunu kentteki hayat tarzı açısından tehdit olarak konumlandırır ve bunları hoşgörüsüz bir biçimde yargılar. Sonuç olarak kent bu kesimin etkisinden çıkarılması, kentin “geri alınması” gerektiğine inanır ve bu marjinal gruba yapılacak ve onların olanaklarını geliştirecek herhangi bir uygulamayı (örn. sosyal yardım gibi) tasvip etmez. İktidar da genel seçmen ve destek kitlesi bu agresif kesimden oluştuğu için onların bu tutumunu destekleyici şekilde popülist söylem ve politikalarla hareket eder. Bu çerçevede iktidar; kentte yaygınlaşan, popülerleşen, moda halini alan sembolik ve statüsel planları, gösterişi (örn. rezidanslar, gökdelenler, plazalar vb. yüksek, anıtsal, mega ölçekli yapılaşma ve imar), mekânsal kısıtlamayı, özerk alan yaratımını, kontrol, düzen ve güvenliği öne çıkaran yapıları benimseyen projelere ve uygulamalara dönük politikalar gerçekleştirir, mülksüzleştirme ve yerinden etme pratikleri geliştirir ve bu bakımdan üzerinde daha sonra durulacak konular olarak askeri kentleşme, küresel kentleşme, yeni kentçilik, parçalı kentleşme gibi eğilimler de ortaya çıkar.

Tüketim ideolojisinin kentsel yansımalarından biri olarak kentsel ayrışma ve çelişki/kutuplaşma açısından üzerinde durulacak meselelerden biri olarak toplumsal

yabancılaşma konusu gündeme gelir. Bu nokta kentte özellikle zengin/elit sınıfların kendilerini kent toplumunun geri kalanından ayırmak yönünde bir eğilim göstermesi ve kentsel toplumda özneler arasında oluşan birbirine yabancılaşma hali ile alakalıdır. Burada tartışmanın teorik zeminini yaratan destekleyici araçlardan biri olarak Bourdieu'nün (1993) "habitus" kavramı, popüler kültür ve modanın bireyi manipülasyonu ile Habermas'ın (1987) "yaşam dünyası (lifeworld)" kavramı, farklı toplumsal sınıfların benimsediği kültür, tutum, eğilim ve davranışların anlaşılabilmesinde faydalı olacaktır. Ayrıca özellikle Bourdieu'nün sembolik sermaye ve güç kuramıyla ilişkili olan bir kavram olarak J. Lévy (2013) tarafından ifade edilen "mekânsal sermaye (spatial capital)" kavramı da buradaki noktalarla ilişkili olarak öne çıkmaktadır. Sembolik, kültürel politika ve tüketim ideolojisi bazında ele alınabilecek mekânsal sermaye kavramı kentsel sosyal ayrışma, yabancılaşma ve de adaletsizlik olgularının - bunlara sebebiyet veren öğelerden biri olması vesilesiyle- oluşmasında önemli yer tutar. Bu bağlamda soylulaştırma, kentsel yenileme ve dönüşüm inisiyatiflerinin incelenmesi esnasında mekânsal sermayenin ayrıştırıcılığı, yatırım tercihlerinin kentsel mekânlarda zengin ve avantajlı bölgelerde yoğunlaşması akabinde gerçekleşen erişme ve dağılım sorunları ve kentsel eşitsizlikler/adaletsizlikler değerlendirilebilir. Burası ile alakalı olarak tüketim ideolojisinin kentsel mekânda sembolik politika ve mekânsal sermaye bağlamında yarattığı sorunlardan biri de harcama baskısı ve erişim üzerinden doğan sembolik şiddet olarak sosyal dışlanma durumudur. Yabancılaşma, ötekileşme ve ayrışma/dışlanma bakımından kentsel güvenlik; suç, şiddet, yoksulluk, parçalanmışlık vb. olumsuzlukların derinleşmesi, topluluk hissinin zayıflaması, güvensizlik hissi oluşumu ve kentsel toplumun sürdürülebilirliğinin risk altına girmesi gibi unsurlar etrafında risk altına girmektedir.

1.3.3. Kentsel Politika Çerçevesinde Sembolik ve Söylemsel Politikanın Ortak Noktaları: Gözetim İdeolojisi ve Tüketim İdeolojisi

Söylemsel, sembolik ve kültürel politika olguları birbiriyle iç içe geçen olgulardır. Tez kapsamında kentsel güvenlik ve buna dönük politika tartışması yapılırken başvurulacak ana politika türü; söylem, sembol ve kültürel pratikler ekseninde akan politikadır. Bu bağlamda kentsel güvenliği ve güvenlik politikalarını, tüketim ve gözetim ideolojisi olarak adlandırılabilen iki düzlem etrafında değerlendirmek mümkündür. Tüketim ve gözetim ideolojisi de birbirine paralel giden, birbirini var eden ve/veya birbirinin varlığına yardımcı olan, çoğunlukla kesişen ve birbiri içinde çözünen paradigmalardır. Bu çerçevede kentte biyopolitika ve biyopolitik iktidarın postmodern dönemin ileri kapitalizmiyle ilişkisi bazında nüfusun ekonomik süreçlerin girdisi olması, yine nüfus unsurunun üretim ve tüketim birimi belirtmesi bakımından tüketim ideolojisinin getirdiği sermaye birikimi ilkesinin güvencesi olarak denetim, düzenleme ve gözetim altında tutulması hem tüketim ideolojisiyle hem de gözetim ideolojisiyle örtüşmektedir. Bu bağlamda kentte güvenlik ve politika tartışması ekseninde tüketim ile güvenlik meselelerinin kesiştiği noktalar, tüketim ideolojisi ekseninde kent nüfusunun tüketici kimliğiyle ve kültürüyle manipülasyonu, bunların birbiriyle ve iktidarla kültür endüstrisi, metalaşma, estetizasyon gibi vasıtalar etrafında alakası, yine iktidar bakımından kentte gözetim ideolojisini temin aracı olarak güvenlik olgusu, güvenlik olgusunu biyopolitikleştirmek, güvenlikleştirmeye tabi tutmak akabinde gerçekleştirilen yönetsel stratejiler etrafında tüketim ideolojisinin mantığıyla ve öncelikleriyle de paralel olacak şekilde kentsel nüfusun kurgulanması, düzenlenmesi noktaları tez tartışmasında zemin yaratacaktır. Tüketim eyleminin gerçekleştirilmesi ve/veya verimli şekilde ve istenen yönde gerçekleşmesi, sürdürülebilmesi için güvenlik vazgeçilmez bir

gereklilik arz etmektedir. Kentsel mekân, tüketim ideolojisinin ve eyleminin aktığı, kapitalist sistemin üretim-tüketim döngüsünün sürdüğü alandır. Bu yönüyle kentsel ortamda tüketime özgülünen her yer, otomatik olarak güvenlik olgusu ve gerekliliğiyle de iç içedir.

1.4. POST-MODERNİTE VE KENTSEL MEKÂN

Postmodernizm kavramı genellikle eleştirel tartışmalar tarafından iki farklı yönden ele alınır; bu bakımdan post-modernite dönemi, modern dönemin ardılından gelen bambaşka ve eleştirel bir dönem olarak veya modernitenin devamında yer alan onun farklılaşmış bir bölümü şeklinde ele alınmaktadır. Bu kapsamda post-modernlik diye ayrı bir dönem anlayışına sahip olmayan teorisyenlere örnek olarak J. Habermas, (1994: 44) ve A. Giddens (2004: 48, 142) ele alınabilirken post-moderniteyi apayrı bir dönem bazında değerlendirenlere örnek olarak J.F. Lyotard (1997: 155) ve Z. Bauman (2003) gibi isimler ele alınabilir. Aynı zamanda kavrama ilişkin tam, kesin ve net bir tanımlama olmamakla birlikte bu dönem için kendine has, birtakım önemli özelliklerden bahsedilebilir (Kırılmaz ve Ayparçası, 2016: 41). Postmodern süreç nitelikleri itibarıyla bünyesinde bazı önemli noktalar barındırır. Bu kapsamda belirtilebilecek bir nokta post-modernite döneminin çoğulluklar, farklılıklar, öznellikler kabulünü esas aldığı ve tek, kesin, evrensel, yegâne ve mutlakiyetçi varsayımları benimsemediğidir. Bu bakımdan bireysellik ve öznellik önemli unsurlardır. Çok anlamlılık, parçalanmışlık, muğlaklık, adem-i merkezîyetçilik, zıtlıkların birlikteliği, dinamizm, esneklik ve geçicilik, “öteki” unsurunun ve farklı kimliklerin, ifadelerin varlığı post-modern dönemin karakteristiklerindendir (Bauman, 2003: 131, Harvey, 2019a: 54-70). Postmodern dönemin bu özelliklerini tümüyle içeren ve çeşitli dönüşümleri tetikleyen unsur post-modern kültür olarak nitelenebilir. Postmodern dönemin önemli bir yanı da küreselleşme

süreciyle paralel ilerlemesidir. Bu bakımdan küreselleşmeyle gelen ileri kapitalist üretim-tüketim-dolaşım süreci farklılıkları, emek-iş unsurlarının dönüşümü, sermayenin akışkanlığı, gelip-geçicilik, esneklik, parçalanma, küresel rekabetçilik, mekânsal değişim ve dönüşümler gibi noktalar post-modern dönemin mihenk taşlarındandır.

Post-modern dönemde kentsel mekânın şekillenışı (kentleşme), küreselleşme süreciyle paralel giden bir olgudur (Harvey, 2019a: 84-119). Kısaca küreselleşme olgusuna değinilecek olursa; küreselleşmenin bir süreç olarak işlemesi, dünya çapında ekonomik, kültürel, toplumsal, enformatik, teknolojik ve bilimsel vb. yönlerden yaşanan gelişmelerin yaygınlaşması, ekonomik sistemlerin, piyasaların, ticaretin ve rekabetin küreselleşmesi, zaman-mekân gibi sınırların ve katılıkların silikleşmesi/akışkanlaşması ve tüm bunlar neticesinde dünyanın ortak bir zemine doğru kayması ifadeleri sıralanabilir (Harvey, 2019a: 291-317). Yine küreselleşme ve dönüşüm bağlamında postmodern dönemin özellikleri açısından kentleşmeye etkileyen hâkim üretim, tüketim ve dolaşım/dağılım biçimleri açısından birtakım farklılaşmalar gözlemlenmektedir. Bu bağlamda ağ toplumunun yükselişi (Castells, 1996) paralelinde üretimde mekanizasyon ve otomasyonun had safhada olması, zihinsel emeğin ön plana çıkması, yüksek teknolojinin ve bilişimsel gelişmelerin sürece yoğun biçimde entegrasyonu, kitlesel üretim, Fordizm, üretim bandı, akışkan/esnek üretim ve imal süreçleri dahilinde üretim sürecinin, ölçeğinin ve ürünün parçalanması, esneklik, geçicilik, dinamizm, bilimsel organizasyon ve üretim süreci, rasyonel iş bölümü, Taylorizm vb. durumlar/olgular ve de tüm bunlar ışığında zaman-mekân olgusunun kapitalist üretim sistemi ve sermaye birikim yöntemi içinde dönüşmesi (yaratıcı yıkım süreçleriyle karşı karşıya kalması) gerçekleşmektedir. Üretimde verimlilik, maliyet düşmüş, kâr artmış, işgücüne bağımlılık azalmış, dolaşım esnekleşmiş ve de hızlanmış iken aynı zamanda üretim sürecinde bilgi, teknoloji,

enformasyon, hizmet gibi unsurlar öne çıkmış ve akabinde bu unsurlara dayanan sektörler baskınlaşmaya başlamıştır (Castells, 1996: 5, 16). Büyük resim olarak tüm bu değişim ve dönüşümler ekseninde zaman-mekân olgusu kırılmış, sınırlar ve coğrafi engeller silikleşmiş ve likit-dinamik bir yapı meydana gelmiştir. Bu kapsamda kent de coğrafi bir öge olarak mekânsal ve sosyal boyutlarıyla değişimden etkilenmiştir. Bu yapılanmada teknolojik, bilişsel ve bilimsel gelişmelerin rolü ve yardımı da büyük olmuştur. Tüm bu hız, hareketlilik, esneklik ve akışkanlık özelliklerine, büyük ölçekli üretim, tüketim, dolaşım faaliyetlerine yönelik takip, gözetim, istatistiki bilgi edinme, analiz, düzenleme, organizasyon vb. işlemler bazında teknoloji ve bilim oldukça önemli katkılar sağlamıştır.

Bir değişim süreci olarak postmodernite birçok radikal farklılaşmayı beraberinde getirmiştir. Bunlar arasında toplumsal yapıda birtakım farklılaşmaların gerçekleşmesi, yeni bir üretim sürecinin hayli parçalı ve akışkan bir yapıda olması, tüketim olgusunun değişimi, yeni bir çalışma/emek biçiminin ortaya çıkışı (zorunlu çalışma ideolojisi), kimlik temsili konusuna ilişkin yeni arayışlar ve tutumlar yer alır. Bu bakımdan söylemsel, sembolik ve kültürel politika kapsamında değinilen unsurlardan olarak tüketim toplumu ve kültürünün doğuşu, kültürün metalaşması, sembolik tüketim olgusunun, tüketim ideolojisinin, kültür endüstrisinin ve kültür üreticilerinin ortaya çıkışı, gündelik hayatın estetikleştirilmesi gibi noktalar önemlidir. Aynı zamanda post-modernitenin önemli bir unsuru olan hızlı gelişimin, teknolojik ve bilişsel ilerlemelerin gerçekleşmesi de genel olarak birtakım farklılıklara yol açmaktadır. Teknolojik gelişmeler kimi zaman ortaya koyduğu ürünlerle ve sonuçlarla sosyal, mekânsal, kültürel, ekonomik, siyasi eşitsizliklerin devam etmesine veya daha da kötüleşmesine neden olabilmektedir. Bu bakımdan kültürel-bilişsel kapitalizm altında esnek sömürünün varlığı ve yeni bir toplumsal sınıf olarak prekarya sınıfının doğuşu, güvencesizliğin oluşumu,

yayılması ve ideolojileşmesi, bireylerde ve toplumda yabancılaşma, bencilleşme ve bireyselleşme gibi hallerin görülmesi gibi durumlar da post-modern dönemde yaşanan durumlardır (Bourdieu, 2001: 25-26, 31, 37, 83-84). Bu yaşananların post-modern kentte yansımalarının tespit edilmesi mümkündür.

Postmodern dönem analizi açısından teknolojik ve bilimsel gelişmelerin, bilginin dönüşüm şeklinin ve tüm bunların post-modern kültür ile ilişkisinin önemi büyüktür. Bu bakımdan Lyotard'a (1997: 16) göre; post-endüstri toplumunda ileri bilişsel teknoloji ekseninde bilgi dönüşüp kurgulanmaktadır. Böylece bilgi ve teknoloji, postmodern dönemde toplumsal oluşumları ve değişimleri etkileyen, onları belirleyen bir rol oynamaktadır. Bu dönemde oluşan ve gözetim toplumu olarak da ifade edilebilen toplumsal yapı M. Castells'in (1996) ifadesiyle yüksek enformasyon, bilişim teknolojisi ve bilgi unsurlarının etkin rol oynadığı "ağ toplumu" yapısıdır. Ağ toplumunda toplumsal yaşamın tüm unsurları ve bütün kurumlar birbirine küresel uzamda bağlı bir niteliktedir. Bu sistemin işleyişinde gözetim toplumu stratejisinin yansımaları bulunur. Yani ağ toplumunda özellikle teknolojik olanakların kullanılması vasıtasıyla gerçekleştirilen izleme, takip ve kontrol gibi noktalar ön plana çıkmaktadır. Yine bu bağlamda teknolojinin ve ağ toplumu yapısının yükselişiyle ekonomik modeller ve süreçler de değişime uğramaktadır. Castells'e göre çağımızda sermaye; yeni bilişim ve iletişim teknolojileri sayesinde küresel ölçekte işler hale gelmiş ve de zamanın tutsaklığından kurtulmuştur ve hatta artık zamanın kendisi bir kaynak olarak para yaratmaktadır (Jessop, 2002: 104). Bu durumun göz önünde tutulması da post-modern dönemde küreselleşen akışkan sermaye olgusunu ve sermayeye dönük birikim stratejileri kapsamında tüketim ideolojisini anlamakta ve yine tüm bunlar neticesinde mekânsal dönüşüme dair ip uçlarını kent bağlamında takip etmekte faydalıdır. Bu bakımdan post-modern kent; Castells'in

(1996: 433-436) ifadesiyle bilişsel/enformatik kapitalizmin yükselişi nedeniyle zamanın lineer olarak algısının çözülmesi ve zaman kavramının daha dinamik, ölçülemez, tahmin edilemez bir özde “zamansız zaman (timeless time)” haline gelmesinin paralelinde bir “mekânsız mekân (placeless place)” örneği şeklinde, toplumu biçimlendiren, yapım-bozum faaliyetleriyle dönüştüren bir mekân olarak var olmaktadır. Bu açıdan post-modernitenin özelliklerini yansıtan post-modern kent; zamana bağımlı olmayan, dinamik, likit, özel alan ile kamusal alanın iç içe geçtiği, göstergesel ve sembolik unsurların öne çıktığı bir nitelikte ileri kapitalist dönemin kent yapısıdır.

Postmodernitenin özelliklerini yansıtmaya bakımından postmodern kentin diğer temel özellikleri arasında; toplumsal hayata ve algıya güvensizlik olgusunun etki ettiği ve bundan dolayı gözetimin (gözetim ideolojisinin) ön planda olduğu (Giddens, 2000: 503), tüketmeye güdülenme, yabancılaşma, bireyselleşme ve izolasyon halleri etkisinde kamusalın ıssızlaştığı ve çözüldüğü (Sennett, 2010: 183-184), tüketim ideolojisinin/politikalarının ve toplum yapısının hegemon olduğu, kültürün metalaşması, sembolik tüketim ve kültür endüstrisi gibi olgular etrafında gündelik hayatın estetikleştiği (Featherstone, 2005: 181) gibi önemli noktalar sayılabilir. Sembolik unsurların, tüketim ideolojisi ve gözetim stratejisinin iktidar odağında iç içe geçip birleşerek mekânsal bir hakimiyete kavuştuğu alan post-modern kenttir. Bu bakımdan post-modern kentte mekânın temel özgülüne (sembolik) tüketim ve gözetim üzerinedir. Buna bir örnek olarak Foucault’nun biyoiktidar paradigmasının varlığında ve disiplin toplumunda herkesin kendi kendini gözetip disipline etmesi fikri ve Debord’un (1996) gösteri toplumu ışığında modern kent mekânlarını karakterize eden alışveriş merkezlerinin rolü ve tasarımı hususu verilebilir. Günümüz kentsel mekânlarında hayli yaygın bir mekânsal özgülüne olan AVM, Debord’un ortaya koyduğu üzere gösterişçi toplumun tüketim

kültürünü işaret ederek karnavalı, eğlenceyi, özgürlüğü vb. unsurları çağrıştırmasına rağmen aslında güvenlik teması altında, Foucault'nun fikirlerine benzer şekilde bireylerin görünmez bir disiplin altında olduğu ve kameralarla izlendiği bir panoptik mekânı tasvir etmektedir. Ayrıca tüketici kitleyi manipüle etme ve tüketici davranışlarını belirleme/dönüştürme bakımından tüketim ideolojisinin bu mekânlardaki yansıması da biyopolitik gözetim ideolojisiyle tüketim ideolojisinin kol kola gezdiği bir örneğe işaret etmektedir. Bu örneğin gösterdiği çerçevede post-modern kent ile alakalı bir çalışma yürütüldüğünde tüketim ve gözetim ideolojilerinin ağırlıklı rolünün etkilerinin göz önünde bulundurulması oldukça önemlidir. Tez kapsamında post-modern dönemin kentsel durumu günümüz şartlarını işaret ettiğinden dolayı kentte güvenlik olgusuna ve güvenliği temine dönük politikalara yönelik tartışmada gözetim ve tüketim ideolojisinin merkeze konması faydalı görünmektedir.

1.4.1. Postmodernite Hâkimiyetinde Kentsel Mekân ve Tüketim

Post-modern kentin imgeler ve söylemler üzerinden gelişmesi ve bu sürece eşlik eden tüketim olgusuyla ilişkisine değinmek için tezin önceki başlığında da bahsedildiği üzere Debord tarafından ortaya konan gösteri toplumu kuramının kentsel mekâna yansıması ve tüketim olgusuna etkisi arasındaki alakaya değinilebilir. Debord (1996: 129) açısından günümüzde var olan “gösteri toplumu” içinde kapitalizm kentsel mekâna, doğal ve beşerî çevreye hâkim olmakta ve bu çevreyi biçimlendirmektedir. İktidar sahipleri bu mekânda göstergesel illüzyonlarla, gösteri formlarıyla bir simülasyon yaratarak kitlelerin algısını sosyal olandan koparır (Woodworth, 2015: 415). Kentsel alanda bu işleme tabi tutulan bireyler kendilerine, başkalarına, topluma, emeğine, çevresine, doğaya ve isteklerine yabancılaşır (Pinder, 2000: 361). Bu durumun somut hali günümüz sokak unsurunda görülebilir. Debord'a (1996: 130) göre; iktidarın gücünü muhafaza etmeye

Çalışma etkinliği sokağa uzanır; zira, “düzensiz, ‘eski’ sokaklar gösteriye özgü statükoyu tehdit eder” (Merrifield, 2019: 227) ve kullandığı araçlar mahiyetinde sokak neredeyse yok olmaya yüz tutar. Bu bakımdan kapitalizm mantığı altında işleyen iktidar tüm toplumsal alanları kuşatmıştır. Kapitalist kentleşme bu kapsamda mekânı tümüyle yutmuş ve kent mekânını büyük bir tüketim mekânı olarak homojenleştirme etkinliğine başlamıştır. Bu kapsamda şehre el koyan kapitalist ideoloji yaratmak istediği imgeyi oluşturabilmek için tüm teknolojik ve teknik araçları da kullanır (Merrifield, 2019: 228). Debord’un gösteri biçimlerini sınıflandırmasında yer alan bir gösteri türü olarak ideolojik bir tutumu ifade eden ve “Amerikalaşma” diye özetlenebilecek “yaygın gösteri”, diğer bir gösteri türü olan ve de tüm gerçekliğe nüfuz eden “bütünleşmiş gösteri” (Merrifield, 2019: 236) şeklinde günümüz post-modern kentlerinde tüketim kültürünü ve tüketimin metalaşması faaliyetlerini yansıtmaktadır. Buna paralel bir görüş olarak Harvey açısından da kentsel alanda tüketim kültürü yaygınlaşmakta ve kapitalizme motor sağlaması için bireylerde harcama eğilimini teşvik etmekte ve de likit, hayli dinamik olan küreselleşen sermayenin göreceli olarak tutulabileceği geçici sabit mekânlar (spatial fix) oluşmaktadır (Brenner, 1999: 43-44). Yani modern şehir hayatı metalaşmayı ve tüketimi arttırıcı rol oynamaktadır.

19.yüzyıldan bu yana kentsel mekânın dönüşümünde metalaşma süreci (commodification), tüketici ve tüketim için mekânlar (hatta saray, katedral görkeminde alanlar) yaratılması merkezi bir rol oynamaktadır (Benjamin, 1973). Buna paralel olarak kentlerin günümüz post-modern dünyasında tüketen unsurlar olarak ortaya çıkması ve “tüketici kent” kimliğine bürünmesi Baudrillard (1994) tarafından sözü edilen hipergerçeklik ve simülasyon kuramlarıyla da yakından ilgilidir. Gerçek dünyanın taklitlerinin/benzeşimlerinin (simulark) insan hayatına yön vermesi ve giderek gerçeklik

ile imgenin iç içe geçtiği günümüz gerçeküstü dünyasında Baudrillard açısından benzeşimler artık insan hayatının tüm noktalarına etkimekte, insanın yiyip içmesini, giyinişini, yaşayışını, davranışlarını, görünüşünü; kısaca insan ile ilgili her şeyi belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda uzmanlaşmış üretim merkezleri diye ele alınabilecek kurumlar (ya da kültür endüstrisi mantığıyla kültür üreticileri) tüm bu belirleyiciliği sağlamakta önemli bir rol üstlenirler. Kentsel imge de bu çerçevede toplumsal düzenleme formunun yeniden yapılanışında anahtar bir rol oynar. Bu durumu kentsel mekândaki (kapılı/kapalı topluluk oluşumları olarak) hipermarket, AVM, alışveriş temalı fuar vb. etkinliklerin düzenlendiği tüketim odaklı mekânların, rezidans, gökdelen, plaza gibi büyük ölçekli projelerin kentin içinde bir alt-kent yaratması, bu yerlerin tıpkı bir banliyöleşme/alt-kentleşme biçiminde şekillenmesi (“suburbanisation”) noktalarında yakalayabiliriz. Bu durumun D. Harvey (2019a) tarafından belirtilen kapitalizmin “yaratıcı yıkımı” sürecinde gerçekleşen “zaman-mekân sıkışması” konusuyla da ilgisi vardır; zira, günümüz postmodern kenti yaşanılan zamana göre gelişen paradigmlar neticesinde mekânsal değişikliklerle sürekli dönüşmektedir. Böylece sosyal fenomenler, toplumsallıklar etkisiyle dönüşmekte olan kapitalist ideolojinin sermaye birikim sürecini devam ettirebilmesine yarayacak yeni alanlar oluşturulması ve bu yolla özü itibarıyla akışkan ve hareketli olan sermayenin göreceli olarak tutulup biriktirilebileceği alanlar yaratılması işlemi, kent üzerinden çözümlenir ve de kent açısından temelde birbirini takip eden kentsel dönüşüm evrelerini (kentleşme modelini) ifade eder. Bu bağlamda kentte özel kesimin rolü, gücü, seçimleri, eğilimi, özel müdahale ve teşebbüsler ağırlık kazanmakta ve de kentsel mekânın dönüşümünde etkili olmaktadır. Kentsel mekânda tüketim unsuru bakımından özel kesimin artan rolü ve küreselleşen, ölçekçe büyüyen rekabet ekseninde öne çıkan noktalar vardır. Bu çerçevede S. Sassen’e (2000: 83) göre küresel kentleşme

mantığı bağlamında metalaşan tüketim, kültür endüstrisi gibi kuvvetlerle yol alan ileri kapitalist düzen eskiden birbirinden farklı olma özelliği gösteren kentsel mekânları da artık birbirine benzeştiren AVM, küresel mağazalar zinciri, uluslararası şirketler vb. türevinden sermaye birikim odaklarıyla donatmaktadır ve kentsel mekânları küresel çapta aynılaştırmaktadır (homojenize etmektedir). Bu nokta şehir imarı, emlak, konut sunumu gibi faaliyetler ekseninde site, rezidans, gökdelen vb. tarzdaki mimari yapılaşmaların bir çok küresel mega kentte neden yaygın ve benzer şekilde görüldüğünü ve de bu tür yapıların kentte çoğalmasında küresel çapta niçin bir yarış halinin gözlemlendiğini açıklamada faydalı olacaktır.

Kültürün metalaşması, kültür endüstrisi ve sembolik tüketimcilik tartışmalarında değindiğimiz estetik konusunun kent mekânına küresel kapitalizm ve post-modernite etrafında tüketim olgusu ekseninde ne şekilde etkidiğine de değinilmesi, tüketim ideolojisi bağlamında kentsel mekân ve tüketim arasındaki ilişkinin başka bir boyutunun detaylandırılmasında ve kentte özelleşme olgusunun ilişkilendirilmesinde faydalı olacaktır. Günümüzde estetik unsuru kentsel mekânın dönüşümünde oldukça faal bir rol oynamaktadır. Özellikle (özel kesimin baş rolde olduğu) soylulaştırma projeleri kapsamında mekânın kendine has nitelikleriyle ayrıştırılıp özgülenmesi, sosyolojik olgular kapsamında değişimi açısından R. Florida (2004: 224) tarafından değinilen “yaratıcı sınıf (creative class)” ve bu sınıfın hayat tarzının, seçimlerinin ve anlayışının kente etkimesi noktasına bakılabilir. Florida yaratıcı sınıf kavramsallaştırması içine bilim, teknoloji, sanat, müzik, kültür, eğlence, tasarım, mimari, vb. sektörlerde yer alan insanları koymuştur. Kent bazında ise kültür endüstrisi ve kültürün metalaşması noktasıyla da ilişkili olarak bu insanların hayat tarzı seçimlerinin soylulaştırma projelerinin yayılımıyla yakından ilgisi olduğunu öne sürmüştür. Kentte ekonomik gelişimin büyük oranda

yaratıcı sınıfın desteğiyle hız kazanacağı görüşünü ileri süren Florida açısından kentte (ekonomik) gelişimin yakalanmasında yaratıcı sınıfın anlayışını yansıtan mekânların kurgulanması ve bu sınıfın cezbedilmesi için soylulaştırma elverişli bir araç olmaktadır. Benzer şekilde A. Scott (2014) kentsel mekânda gerçekleşen dönüşüm projelerinde yer alan galeri, müze, opera binası vb. kültür ve eğlence faaliyetleriyle ilişkili girişimlerin, büyük çaplı yatırımların çoğunlukla soylulaştırma projeleriyle de ilgisi olduğuna işaret etmiştir. Bu anlayışta soylulaştırma projelerinin amacı yaratıcı sınıfın ilgisinin çekilmesi ve kentsel ekonominin bu şekilde ivme kazanmasının sağlanmasıdır. Burada bahsedilen yönleriyle kentsel tasarım, yaratıcı sınıfın seçimlerine endekslenmiş bir sembolik tüketim boyutuyla öne çıkmakta ve mekânın şekillenmesinde rol oynamaktadır. Ancak burada eleştirilecek bir nokta olarak soylulaştırma ekseninde konut değeri ve fiyatlarında yükselme, sosyo-mekânsal dokunun parçalanması, ötekileşme, kutuplaşma, yabancılaşma vb. gibi nedenlerden ötürü oluşabilecek bir mülksüzleştirme, yerinden etme pratiğinin doğması potansiyeli mevcuttur (Atkinson ve Easthope, 2009: 74-75; Gibson ve Klocker, 2005: 93; Peck, 2005: 741-744 & 2012: 481). Bu bağlamın kentsel mekâna yansımaları ise sosyal kutuplaşmanın keskinleşmesi doğrultusunda mekânsal parçalanma, çöküntü bölgelerinin daha da beter bir hale bürünmesi ve kentteki dezavantajlı kesimin hayat kalitesinin giderek düşmesi yönünde olumsuz bir şekilde olacaktır. Bu durum ise kentte güvenlik temini konusunda tartıştığımız şiddet, suç, yoksulluk, ötekileşme, ayırma/dışlanma, güvensizlik gibi olumsuz değişkenlerin kronikleşmesine neden olacak ve güvenliği riske atacaktır.

1.4.2. Post-modern Kentte Kamusal Alan ve Tüketim ile Gözetim İdeolojisi Etkisinde Kamusallığın Çözülüşü

Kentsel dönüşümün hegemon üretim modu olan kapitalizme eklemlenmesi akabinde kentin üretim-tüketim süreçlerindeki önemli rolü, beraberinde özel kesimin tasarruflarına ve eylem alanına bir ağırlık kazandırır. Bu bağlamda kentsel mekân düzenlemeleri şekillenmekte kentin tümüne ve kentte kamusal alana özel kesimin müdahalesi neticesinde bazı durumlar oluşmaktadır. Kentsel mekânın dönüşümü paralelinde kamusal alanın dönüşümü tartışması çerçevesinde de bu durum ele alınabilir.

Kamusal alan kavramının içeriği ve tam olarak ne olduğuna dair üzerinde anlaşılmış bir fikir birliği yoktur. Bu benzer nokta kamusal alan-özel alan ayrımı için de kimi durumlarda geçerlidir (Turan ve Aydılek, 2017: 283). Bu bakımdan öncelikle kamusal alan ve özel alan kavramlarının temel farkını anlamak için bunların anlamlarına, niteliklerine kısaca eğilmek yararlıdır. Kamu, kamusal ve kamusal alan kavramları temel olarak “halka ait, yaygınlık, görünürlük, kolektiflik, ortaklık/müştereklik, çoğulluk, katılımcılık, demokrasi, herkes için, herkese açık”, “kamuoyu ve sivil toplum alanı” gibi anlamları içerirken özel ve özel alan “kişinin kendisine has, bireysel”, “kişinin kendisi ve yakın çevresindekileri kapsayan yaşam alanı, mahrem alan” gibi anlamları ifade eder (Özbek, 2004: 24-30, 39-55). Ancak belirtmekte fayda olarak, postmodern çağın, neoliberalizm ve küresel kapitalizmin hâkim olduğu günümüz dünyasında tipik olarak görülen olgulardan biri olarak pek çok ayrım arasındaki sınırın yok olması, silikleşmesi veya bulanıklaşması hali kamusal-özel ayrımı için de yaşanmıştır. Bu bakımdan küresel kapitalist mantığın zaman-mekâna karşı gerçekleştirdiği birikim mücadelesinde üretim-tüketim-dolaşım ve mübadele çerçevesinde sisteme kaynaklık edecek yeni ve geniş içerikli fonksiyonel birimlerin yaratılması maksadı sayesinde artık kamusalın da özeline

de bazı durumlarda birbiri içinde karışması veya birbirine dönüşmesi hali gerçekleşmektedir. Bu kapsamda artık akla gelen ilk şekliyle özel alan olarak Habermasian anlayışta var olan bireylerin “yaşam dünyası”; tüketim, el koyma, mülksüzleşme kapsamında mahremlikten koparılıp sömürgeleşmekte; aynı zamanda da kamuya ait işler, alanlar, olgular, özelleştirme, katılım, yönetim, işbirliği vb. ilkeler ve pratikler içinde özel alana doğru bir kayma göstermektedir.

Kamusal alan kavramı ilk olarak özellikle 1970’li yıllarda gündemde olmuş ve J. Habermas, H. Arendt gibi isimler tarafından tartışılmıştır. Tezin başlangıcında söylem kuramları üzerinde genel bir çerçeve çizmeye çalışılan bölümde Habermas ve Arendt’e dair kamusal alan, söylem, ideal iletişim durumu, fikir alış-verişi, müzakere, çoğulculuk, kamuoyunun oluşumu, ikna eylemi ve iletişimsel eylem, kamusal alanda var olmak ve iletişimsel güç gibi unsurlar ekseninde bahsedilen noktalar bu bakımdan ilgilidir. Bu kapsamda “ideal” kamusal alan kavramı için kısaca; yurttaşların özgürce erişebildiği, boy gösterip çeşitli tartışmalarda kendi özgür iradesiyle fikirler belirtebildiği, demokratik olarak farklı fikirlerin görüşülüp konuşulduğu ve ortak bir karara varılması gerektiği takdirde işbirliği ve müzakere süreçlerinin gerçekleştiği, çeşitli söylemlerin mevcudiyetinde dinleyicinin inanmak istediği söylemi seçebildiği, yine bu kapsamda söylemsel pratikler eşliğinde muhatabın fikirleri ve algıları üzerinde etkimek için bir platform ifade ettiği söylenebilir. Temel olarak Arendt tarafından ele alınan kamusal alan kavramsallaştırması politik alanı ifade ettiğinden Habermas’ın fikirlerinin paralelinde ancak daha kapsamlı bir teori olarak okunabilir. Bu bakımdan Habermas’ın kurumsallaşmış kamusal alan tahayyülüne C. Calhoun (1993: 267-288) tarafından belirtilen şekilde bu kuramda eksik ve yetersiz değinilmiş olan noktaları; yani, kamusal alanın politik alan olarak özgürleşme ve demokrasi alanı belirtmesi bakımından devlet ile

ilişkinini, bu kapsamda kamusal alanın politik rolü nedeniyle kamuyu ve sivil toplumu biçimlendirme ve dönüştürmedeki işlevini eklemeli ve şu soruların üzerinde durulmalıdır: “Toplumsal ve/veya ulusal bağlamda bütünleşmeyi sağlayan politik eylem ve politika dediğimiz şeyler, ne ölçüde para, tahakküm ve cebir ilişkileriyle, ne ölçüde rasyonel-eleştirel fikir ve irade oluşumuyla yönlüyor? Politik katılım ve söylem, ya da rasyonelini kamusal iletişimden alan politik güç, kapitalist birikimin rasyonalitesini ve devletin milliyetçi ve bürokratik yapısını ne ölçüde dönüştürebilir; dönüştürüyor mu?” (Özbek, 2004: 75). Bu sorular temel olarak kamusal alanın tüketim ideolojisi akabinde nasıl dönüştüğünü/çözüldüğünü, politik araç şeklinde nasıl kullanılabileceğini, toplumu etkilemek ve dönüştürmekte nasıl bir rol oynayabileceğini ve de meşruiyet meselelerini anlamak açısından anahtardır.

Kamusal alan kavramsallaştırması konusuna eğilmiş bu düşünürlerin yanında kamusal alan tahliline ilişkin daha farklı fikirler öne süren ve postmodern dönemin kamusal alanını anlamakta faydalı olabilecek önemli bir başka isim de R. Sennett’dir. Modern dönemin ileriki evrelerinde insanın yaşadığı, deneyimlediği durumlara eğilen Sennett, kamusal alan kavramını bir çözülüş içinde ele almıştır. Sennett’in (2010: 149) kavramı irdelemekte temel kalkış fikrine göre; kamusal insan, kamusal alanda bir aktör olarak belirir ve faaliyet gösterir. Bu kapsamda kamusal alanın önemini yitirmesi, bireyselliğin öne çıkması, toplumsal olandan kopuş, umursamazlık, toplumdan izolasyon, içe dönüklük, yabancılaşma, kolektif deneyimin parçalanması gibi hallerin oluşması biçiminde görülen durumlar birbiriyle alakası ekseninde incelenmiştir. Bu bakımdan günümüz kamusal alanı geç modern bireyler için tıpkı bir yükümlülük gibi formel bir nitelikte görülmekte ve daha çok resmi işlerle ilişki kapsamında dar bir çerçeveden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Sennett’in bahsetmiş olduğu çözülmekte olan kamusal alan

ve kamusal alan, Habermas ve Arendt gibi kamusal alanın işlevsel özelliklerini ön plana çıkaran, kamusal alanın rolünü önemseyen ve ideal iletişim ile toplumsal alan, politika ve de eylem açısından kamusal alanı anahtar olarak gören isimlerin fikirlerinden çok farklı bir tablo sunmaktadır. Kamusal alanın çözülmesi, önceden birer kamusal insan olan bireylerin artık kendi içine dönüp birbirinden uzaklaştığı, ötekileştiği ve birbirine yabancılaştığı bu tablo, bu tezin kapalı/kapalı topluluklar ve kentsel güvenlik bazında tartıştığımız ana temaları suç, şiddet, yoksulluk, tüketim ve güvenlik arasındaki karşılıklı ilişkiler olan bölümleriyle paralel bir içerik sunmaktadır. Bu kapsamda kapalı/kapalı topluluk oluşumları kentsel mekânda özellikle tehdit, risk, güvensizlik ve belirsizlik duygusu, kaygı ve korku gibi olumsuz hislerin tetiklediği kapanma/kapatma eylemi, ötekileşme, yabancılaşma, bireyselleşme/izolasyon ve kamusal alanın çözülmesi için birer odak noktası olmaktadır.

Kamusal alan fikrine katkı yapan görüşleriyle Sennett (2010) kentte kamusal alanı belirtmesi açısından özellikle cadde, sokak, meydan, halka açık park gibi fiziksel alanları işaret etmiş ve bu alanların kentin ruhunu oluşturduğunu; kenti mekânsal, sosyal ve sembolik olarak dönüştürdüğünü, yeniden biçimlendirdiğini ifade etmiştir. Kentte kamusal alan; toplum için sosyalleşme, temsil, deneyim ve kimliği ifade etme imkânı sunan özgür bir platformu, toplumsal değerleri ve normları, kültürel kaynaşmayı ve aynı zamanda kolektif mücadeleler için bir zemini belirten dinamik bir yapıdır. Ancak modernizmin ileri safhalarında (özellikle endüstri kapitalizminin ivme kazandığı süreçte) gerçekleşen bir olgu olarak kentin ekonomik işlevinin dönüşüme uğraması bu kamusal alanlarda da birtakım değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur (Sennett, 2010: 183-184). Bu çerçevede kamusal alanlar eskiden ifade ettikleri anlamları, canlılığı, var oluşu, hareket ve dinamizmi, farklı düşünceler için buluşma noktası olmayı, buna paralel şekilde

farklılıkların kaynaştığı bir demokratik platform olarak insanın bireysel/kişisel gelişimine kapı aralayabilme gibi fonksiyonlarını yitirmiş ve “yaşanan mekânlar olmaktan çıkıp, gelip geçilen yerlere dönüşmüştür.” (Fırat, 2002: 41-72). Ayrıca Sennett (2010: 190), bu süreçte kentte kamusal alanın geçirdiği dönüşümlerle ortaya çıkmakta olan mağazaları, alış-veriş mekânlarını da ilişkilendirmiştir. Bu kapsamda alıcı statüsündekilerin ürünlere kendi benliklerinden bir çağrışım yüklemesini sağlayacak şekilde ürünlerin sunumu, vitrin tasarımı gibi aktivitelerin yapımı ile piyasanın canlandırılmasının sağlanması, ticaretin kârlı hale getirilmesi (yani tüketim ideolojisi) öne çıkmıştır. Kişiler artık bu kamusal alanda aktif ve toplumsal rollerini kaybetmiş; bunun yerine, pasif ve gözlemci, bireyselleşmiş bir karaktere bürünmüşlerdir. Bu bireyler için kamusal alan artık gezinti, alış-veriş gibi basit etkinliklerin gerçekleştirildiği bir mekândan başka bir şey değildir. Sennett, bu noktayı modern kültürde bireylerin psikolojisinde yer bulan “açılma korkusu” nosyonu ile ilişkilendirir. Açılma korkusunun kaynağı olarak “iç-dış”, “tanıdık-yabancı” gibi ayrıştırma biçimlerini işaret eden Sennett bu korkunun bireyi görebileceği bir zarara karşı temkinli davranmaya ittiği, mahremiyeti teşvik ettiği, bunlara bağlı olarak da bireyin sessiz ve kimliksiz adeta nesneleşen, edilgen bir özde boy gösterdiği çıkarımını yapar. Kamusal alanın bu şekilde silikleşmesi ve özel alan içinde erimesinin sebebi olarak da yine bu korku halinin gölgesini gösterir. Buradan da anlaşılabacağı üzere post-modern dönemde yaygın arayışlardan biri olan güvenlik ihtiyacı, kamusal alanın dönüşümünü ve biçimini de etkilemektedir.

Sennett tarafından üzerinde konuşulmuş yabancılaşma, mahremiyet, bireyselleşme gibi konularla ilgili olarak kültür kavramının kamusal alana yansımaları önemlidir. Bu bakımdan kolektif kültür olgusunun, kamusal alanda etkileşimler ve sosyallığın oluşumu ile ilişkili noktalar içerdiğinden ötürü kamusal alan kavramı

tartışmamız kapsamında ele alınmasında fayda vardır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise; kent olgusunun tek bir boyuttan ele alınmayıp farklı kimlik, kültür, sınıf, etnisite, ırk vb. özellikteki öğeleri bir arada barındıran heterojen ve kozmopolit bir yapı olmasıdır. Bu bakımdan kentsel mekânda kamusal alan sosyal etkileşimin, deneyimin ve karşılaşmanın gerçekleştiği alanlar olarak karşımıza çıkar. Özelleştirme; insanın “kamusal” niteliğini ve kimliğini yitirmesi, bireyselleşme, ayrışma, yabancılaşma gibi faktörler neticesinde kentte kamusal alanın çözülüşü ise sosyalliği etkilemesi ve sekteye uğratması sebebiyle sorunlar oluşturmaya meyilli bir durumdur. Bu bakımdan yabancılaşma, sokakların boşalması, kamuya ait müştereklerin giderek artan bir oranda özel kesime devredilmesi, toplumda orta ve üst sınıfların kapılı/kapalı topluluk biçimindeki yerleşimlere kaçması ve kentin kalanından soyutlanması, yapay kamusal alanlarda gözetim ideolojisi ekseninde kontrol, seçme ve ayrıştırmanın, aynılaştırma işleminin öne çıkması, kentte disiplin-gözetim-denetim gibi militarist unsurların ağırlık kazanmaya başlaması gibi olumsuz durumlar genel olarak kamusal alanın çöküşü ve/veya yozlaşmasıyla ilgilidir (Mitchell, 2003: 18-19; Smith, 1996; Low ve Smith, 2006). Bu gibi hallerde kamusal alanın müşterekliği, kapsayıcılığı, heterojenliği bozulmakta, kolektif deneyim sekteye uğramakta, kamusal alanlar ıssızlaşmakta ve asıl işlevlerini yitirmektedir. Kamusal alanın çözülüşünde yabancılaşma ve toplumsallığın erozyonu ile ilgili olarak sosyal etkileşim ve deneyim akabinde bireylerin birbirlerini nasıl anlamlandırdıkları, bu anlamlandırma işlemine nelerin etkidiği gibi unsurlar öne çıkan konular olmaktadır. Bu çerçevede kolektif kültürel etkileşim, kamusal alanda karşılaşma ve bireylerin birbirlerine ilişkin algıladıkları konularıyla alakalı olarak A. Amin (2008: 15-22) tarafından öne sürülen fikirlerde kamusal alanda gerçekleşen insan ve nesneler sirkülasyonuna dahil olmak noktası anahtar işlevdedir. Bu kapsamda Amin, kamusal

alandaki sirkülasyon sonucunda oluşan materyalist/maddi (somut) kültürel öğeler vasıtasıyla insanların önceden edindikleri bilişsel unsurlar ve refleksler neticesinde sosyal ve politik davranış biçimini belirlediğine işaret etmiştir. Durumsallığın öne çıkartıldığı bu görüşe göre insanlar kamusal alanda birbiriyle etkileşimleri etrafında “yabancı”ya/“öteki”ye karşı ne şekilde bir tanışıklık hissi geliştirir, güvensizlik durumunun üstesinden nasıl gelir ve böylece kamusal ortamda bir arada bulunulur soruları üzerinde durulması önemli olan noktalardır. Amin bu noktaları açıklarken D. Massey (2005) tarafından ifade edilen ve “bir araya atılmışlık” diye çevrilebilecek bir kavram olan “throwntogetherness” kavramını referans verir. Bu kavrama göre; birbirinden farklı farklı özellikler gösteren pek çok unsur bir arada kentsel ortama/mekâna atılmış ve bir sirkülasyon içinde mekânın ve materyal unsurların etkisi, bunların sembolik ve göstergesel yorumlanması etrafında anlık olarak birbiriyle etkileşmektedir. Böyle bir okuma ekseninde kamusal alan oldukça dinamik, değişken, kaotik ve farklı unsurların bir arada kaynadığı bir alanı ifade eder. Bu bakımdan Amin’e göre, daha önce Simmel tarafından bahsedilen yabancıların bir ortamda birbirine karşı duydukları hisler, gösterdikleri davranışsal tepkiler ve birbirinden kaçınma halinin açıklaması olarak sirkülasyon kapsamında içinde bulunulan mekânın anlık değişimlere elverişli olmasından dolayı (ya da kaotik özünden ötürü) kişi üzerinde uyarıcı bir şok etkisi yaratması, kişinin mekânı öngörülemez ve kontrol edilemez olarak algılaması hali verilebilir. Bu noktadan yola çıkarsak özellikle postmodern süreçte kamusal alan olgusu bakımından değişkenlik ve akışkanlığın niteleyici özellikler olduğunu, göstergesel ve sembolik anlamlandırmaların önemli rol oynadığını söyleyebiliriz. Yine bu paralelde post-modern kamusalda sosyal karşılaşmalar ve etkileşimler bazında güvensizlik hissinin ağır bastığının, bu nedenle de güvenlik ihtiyacının ve güvenlilik yaratacak unsurların, tedbirlerin öne çıktığını ifade edebiliriz.

Ancak yine burada da özellikle kamusal alan tahlili ve kamusalda güvenlik etrafında, tezde daha önce de dile getirildiği üzere güvenlik temini amacıyla yola çıkan fikirlerin, uygulamaların aksi etki yaratarak çelişkili bir sonuca varabileceği noktasını unutmamak gereklidir.

Amin'in çalışması kapsamında kamusal alanda sosyalliğin oluşumu konusu, bilişsel bir unsur olarak pratik bilginin ve deneyimin önemine işaret eder. Bu kapsamda bir benzerlik olarak, pek çok başka kuramla benzerliğinin yanında Baudrillard'ın simülasyon kuramıyla da benzerlikler taşıyan bir çalışma olarak W. Benjamin'in (1973) teorilerinde pratik bilgi, deneyim, tecrübe gibi ögelere değinmesi ele alınabilir. Benjamin için "tarihsel değişim ve teknolojik yeniliklerin sonuçlarının hayata geçtiği" mekân/sahne, modern kent mekânıdır (Britzolakis, 1999: 72). Aynı zamanda (post)modern kent Benjamin (1973) açısından sunduğu yeni teknolojiler, sahip olduğu kalabalık, trafik, kaotik ortam ile insanı süreğen şekilde şoka maruz bırakır ve bu yüzden de deneyimin parçalanmasına neden olur. Bu bağlamda Benjamin modernite çağında kapitalizm ve hâkim üretim tarzı sistematüğinde gündelik hayatta kolektif deneyim imkânı sunan olanakların azaldığını ve toplumsal bütünleşmenin ve de dönüşümün gerçekleşebilmesine zemin yaratacak unsurların geri planda kaldığına dikkat çekmiştir. Buna paralel olarak sosyal-bilişsel deneyimin azaldığı ölçüde kamusallığın erozyona uğradığı saptaması yapılabilir. Bu noktalar da yine post-modern kamusallığın güvensiz olarak algılanmasında ve gözetim ideolojisinin ağırlığına vurgu yapmakta öne çıkan nedenleri işaret etmektedir. Ayrıca Benjamin (1973), modern kentin dönüşüme uğramakta olan kamusal alanlarında tüketim, üretim, lüks, estetik, kültür, metalaşma, eğlence, politik aktivizm gibi pek çok unsur ve olgunun iç içe geçtiğini vurgulamış ve kamusal alanın karmaşık hale gelmesi ile tüketici, kullanıcı gibi özellikleriyle kısaca

kamusal alanda var olan bireyler olarak toplumun bu ekseninde geçirdiği dönüşümler üzerinde durmuştur. Bu çerçevede kültür endüstrisi ve hedonizm unsuruna dayanan endüstriyel üretim bağlamında kentsel mekânın tüketimi önceleyen kamusal alanları tıpkı Debord'un tabiriyle bir "gösteri" ortaya koymakta ve kitlesel kültür ile şekillenen toplumu her şeyin metalaştığı ve hazzın öne çıktığı "düşşel, fetişist, fantastik bir dünyaya" (Ferris, 2008: 116) iletmektedir. Bu bağlamda post-modern kente özgün olan tüketim-gözetim ideolojisinin biraradalığı kamusal alanda da görülebilir. Bu bakımdan Benjamin tarafından üzerinde durulan modern kentsel mekânda yer alan "dünya fuarları" konusu ilginçtir. Bu fuarlar içinde gerçekleştikleri çağ olan 19. yüzyılda teknolojik gelişmesinin ve ilerlemeciliğin/aydınlanmanın ivmelenmesi olgusunu fetişizm boyutuyla ortaya seren yerlerdir ve "kült ikonlar olarak malları ve teknolojik gelişmeleri" birleştirmiş "kitlelerin kendilerini büyüleyen ikonografilere kendilerini maruz bırakmalarına ve böylece yeni toplumsal homojenleştirme biçimlerini kabul etmelerine olanak tanımışlardır." (Koepnick, 1999: 156). Benjamin'e (2013: 94) göre bu kurgulanmış mekânlar ürünlerin metalaşmasını sağlayan, eğlence gibi unsurlara yer vererek hedonist endüstrinin gelişimine katkı yapan yerlerdir. Haz mekanizması altında bu yerler insanın yabancılaşmasına, kapitalist sistemin kontrolü altında özgürlüğünün azalıp edilgenleşmesine, bireyselliklerin biyopolitik bazda düzenlenmesine, kontrolüne ve homojenleşmesine neden olan bir etki yaparlar. Bu bakımdan kozmopolitliği azaltıp kolektif deneyim önüne set çektiklerinden dolayı kamusalılığı olumsuz etkilerler.

Kamusal alanın dönüşümü tartışması çerçevesinde tüketim ve gözetim ideolojileri içerisinde kamusala özel kesimin müdahalesi neticesinde yaşanan olgular bakımından üzerinde durulabilecek bir konu; önceki paragrafta Benjamin'in fikirlerinde değinilen egemen üretim modu kapitalizmin etkisiyle tüketim odaklı, kitle kültürünün ön planda

olduğu ve fetişizm ile karakterize toplumda kentsel mekânın kullanım biçiminin hedonist endüstri bazında eğlence, boş zaman, alış-veriş vb. aktivitelere özgülmesidir. Burada yürütülecek tartışma açısından O. Negt ve A. Kludge (1993) tarafından kamusal alanın tecrübe/deneyim olgusu etrafında çözümlendiği fikirlere değinmek faydalı olabilir. Negt ve Kludge öne sürdükleri fikirlerinde “üretimin kamusal alanları” konusundan bahsetmiş ve bu durumu liberal burjuva mantığında üretimin kamusalıktan ayrışması halinin sonu olduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede üretimin kamusal alanları; “fabrika topluluklarından’ şirketlerin halkla ilişkilerine ve ticaret ve tüketim alanlarından ‘bilinç endüstrisi’nin özel mülkiyetteki medyalarına dek çeşitli bağlamlar içerirler.” (Özbek, 2004: 163). Bu çeşitlilikte var olan bağlamlar içinde endüstriyel ticari kamusal alanlar, kitle iletişim araçları ve devlet kurumları arasında bir ittifak hali mevcuttur. İttifakı sağlayan nokta ise endüstriyel ticari kamusal alanlar için üretimin devamlılığı ve gelişimi olmakta iken klasik kamusal alan kurumları içinse kültürel saygınlık ve siyasi meşruluğun elde edilmesi olmaktadır. Böyle bir tabloda gerçekleşen ittifakın işlevi ise egemen ideolojinin (tüketim-gözetim ideolojisinin) yeniden üretimini sağlamaktır. Aynı zamanda da bu tablo kamusal alanı kurgulayarak dönüştürür, homojenleştirir ve bir bütünlük içindeymiş gibi bir simülasyon üretir (Özbek, 2004: 164). Ayrıca, endüstriyel kamusal alanlar tüketicinin bütünüyle yaşam dünyasını kendilerine hammadde yaptıkları için insanı işgal eden, sömürgeleştiren, metalaştıran ve içeriksizleştiren doymak bilmeyen bir iştahla karakterize olurlar. Bu bakımdan Negt ve Kludge için kamusal alanın değişen işlevi; gündelik hayat bağlamında endüstriyel ticari kamusalılık sayesinde maddi, psikolojik ve toplumsal yeniden üretimde temellenen söylem oluşturma işlevidir (Özbek, 2004: 164). Burada gözetim ideolojisinin bir parçası olarak biyopolitik düzenlemenin ve tüketim ideolojisinin yansımaları beraber ilerlemektedir.

Negt ve Kludge'in (1993) bahsettiği kamusal alanın metalaşması sürecini ifade eden ve endüstriyel ticari kamusal alan çözümlemesinde yer alan fikirlere benzer olarak kamusal alan, kamusalılık, müştereklik kavramı sayesinde politik unsurların, söylemlerin, ideoloji ve zihniyetlerin klasik ve alışlagelmiş kurumsal ve otorite-iktidar bazında ilişkisel kalıplarından çıkarılıp gündelik hayata yedirilmesi meselesi de önemlidir. Burada göstergenin, imajın, imgenin, sembolün, gösterinin ve söylemin rolü oldukça etkindir. Bu kapsamda alış-veriş, tüketim, boş zaman değerlendirme faaliyetleri, eğlence, turizm vb. çeşitlilikte birçok aktivitede politik ve ideolojik işlevsellik kazanabilir. Bu konudaki tartışmayı geliştirmek için M. Sorkin'in (1992) Amerikan kentlerinde gerçekleşen değişimi, tema ve eğlence parklarını ve alış-veriş merkezlerini konu alan "coğrafyasız şehir", "yersiz yer (placeless place)" anlayışına eğilinebilir. Sorkin'in bu perspektifte ele aldığı korporatif kent olgusunda kentsel mekân küresel mekânın bir parçası olup toplumun ve kültürün ekonomi fenomeni tarafından yer yer kesildiği ve aşıldığı bir mekândır. Bu mekânsal örüntüde uluslararası şirketlerin, özel ortaklıkların oldukça önemli bir rolü vardır. Bu aktörler kentsel mekânı çoğunlukla tüketim eylemine özgüleyerek homojenleştirir. İlerleyen paragraflarda bahsedilecek psedö-kamusal alan kavramında olduğu gibi kentsel mekânın ve kamusal alanın yapaylaşması ve bahsedilen dönüşümlere uğraması neticesinde bir simülasyon yaratılır. Ayrıca, Sorkin'e göre özelleşmenin arttığı kentsel alanda buna paralel olarak giderek artan bir güvenlikleşme eğilimi de mevcuttur. Sorkin'in (1992) "coğrafyasız şehir" anlayışında Deleuze'nin (1983) enformasyon, teknoloji, makineleşme ve sibernetik çağında yaşanan gelişmeler ekseninde montaj (assemblage), örüntü, diyagram, akışkanlık gibi ögelere dair bildirdiği görüşlerine bir benzerlik vardır. Bu bağlamda Sorkin açısından postmodern kent enformatik bir özelliğe sahiptir ve tıpkı elektrik devresi gibi bir ağ yapısına benzer. Aynı

zamanda postmodern şehrin montajvari/örüntü özelliği televizyon unsuruyla da oldukça benzeşir. Sorkin, enformatik şehirdeki toplumsal yaşam şeklini “televizyon ekranlarının dünyayı birbirinden kopmuş küçük ‘puzzle’ parçacıklarının yapçatlarından oluşmuş görüntülerle yüzyüzeliğimizin yerini alacak biçimde görüş alanlarımızı kapladığı bir soyut mekân modelidir.” diyerek açıklar (Özbek, 2004: 658). Ayrıca bu modelde özel alan ve mahremiyet sıklıkla televizyon dünyasının içe dönük mekânında yer alır. Buna paralel olarak televizyonda sunulan kopuk ve çok parçalı manzaralardan mütevellit mekânlar artık bireyin kamusal alanı haline gelmiştir. Ayrıca bu eksenle bireyin kendine ve dış dünyaya dair deneyimleri ve bilişsel bilgisi artık büyük oranda televizyon gibi kitlesel iletişim aygıtları ve medya araçları etrafında biçimlenmektedir. Bu durumda deneyim unsurunun ve kitlesel kültürün metalaşmasından da bahsedebiliriz. Bu haller, kamusallığın çözülüşü savını desteklemektedir. Tespit edilen bu noktaların somut örneklerle anlaşılabilmesi bakımından Sorkin’in Disneyland analizinde olduğu üzere günümüz kentlerinde sıklıkla karşılaşılan tema parkı, eğlence parkları gibi alanların çözümlenmesi yerinde olacaktır. Sorkin’in (1992: 205) Disneyland çözümlemesinde kitlesel kültürün fiziksel ve mekânsal tasarım unsuruyla birleştirilmesi, tasarıma sembolik ve duygu çağrışımları yapan anlamların yüklenmesi durumu ışığında kapitalizmin hedonist endüstri dalı, simgeler üzerinden üretim-tüketim olgusu ve Negt ile Kluge (1993) tarafından bahsedilen endüstriyel ticari kamusalılık konusuna benzer bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada Disneyland bir eğlence ve tema parkı olarak kapladığı büyük kentsel alan ve psedö-kamusal alan ile kentsel dokuda göze çarpan önemli bir yapı oluşturmaktadır. Burası Sorkin’in enformatik ve teknolojik gelişmeler etkisinde belirttiği kente ve TV çerçevesinde oluşan türde olanlar gibi ortaya çıkmakta olan yeni kamusalılıklara yönelik anlayışından izler de taşır. Aynı zamanda kentsel mekânın

metalaşması, psedö-kamusal alan yaratılması vasıtasıyla mekânsal ve sosyal homojenizasyon (aynılaştırma) (Crilley, 1993: 153) işleminin yapılması ve bir aynılık illüzyonunun yaratımı bakımından iyi bir örnek teşkil eder. Parkta bulunan sosyal dokunun homojenleşmesi parkta bulunanların, burayı kullananların özellikle tüketici kimliğinin ön plana çıkması bazındadır. Bu çerçevede Disneyland hayallerle, imajlarla, illüzyonlarla, sembollerle yüklenmiş, idealleştirilmiş ütöpik bir dünyayı, günlük yaşamı, hayat tarzını bir simülasyon olarak temsil eder (Sorkin, 1992: 206). Disney parkın tasarımında yer alan fiziksel, mekânsal ve diğer tüm unsurlar Amerikan kitlesel kültürüyle ilişkili olarak geçmişin idealize edilmiş bir halini, bir nostaljiyi sunar (Finch, 1973: 48, 61; 1978). Kentsel model olarak bu simülasyon E.Howard'ın bahçeşehir modelinin hedonistik bir çeşit ütopyasıdır (Sorkin, 1992: 212). Aynı zamanda Disneyland “coğrafyasız kent” “yersiz yer” örneği de teşkil eder ve yaratımını hem parkın hem de Disney’e ait TV kanalının birlikte işlemesi sonucu oluşan pratiğe borçludur (Sorkin, 1992: 208). Psedö-kamusal alan kavramına benzetilebilecek bir mekân olarak Disneyland, psedö-kamusal alanların karakteristiği olarak sınırları ve kontrolü içindeki alana yoğunlaştırılmış bir güvenlik politikası uygular ve bu çerçevede giriş-çıkışların denetimi, güvenlik noktaları, kameralı izleme sistemleri vb. pek çok denetim-kontrol ve güvenlik uygulaması gerçekleştirir. Aynı zamanda bu noktayla bağlantılı olarak park mekânının içinde bulunabilecek sosyal unsurları da belirler ve seçer. Bu durum da kamusal alanın erozyonuna neden olup kamusal alanın özelliğine ters olarak mekânda yalnızca tüketici olanın (tüketici kimliğiyle belirenin, tüketebilenin) var olabilmesi neticesinde bir ayrıştırma ve dışlama politikasına yol açar. Bu sayede gözetim ideolojisinin güvenlik aparatı, biyopolitik bir işlevle ayrıştırma ve belirleme/seçim yaparak tüketim ideolojisinin bir ürünü olan yapay kamusal alanın içinde bulunabilecek

öğeleri seçer. Bu çerçevede aynı zamanda Disneyland'in hedonist endüstri ve tüketim ile ilişkili noktaları da vardır. Sorkin (1992: 208) burasını tarif ederken “yeni haz makinesi” ifadesini kullanır. Bu nokta uygulanan güvenlik stratejisiyle ilişkili olarak ele alındığında Disneyland'in tüketicilere F. W. Taylor'ın (1997) mantığının yedirildiği bir eğlence sunduğu ve beraberinde onları Panoptikon mantığı ile de disipline ettiği saptaması yapılabilir (Sorkin, 1992: 219, 222-223). Sorkin'in burada bahsedilen fikirlerine paralel bir çalışma da J. Hanningan (1998) tarafından yapılan “Fantasy City” isimli çalışmadır. Bu çalışmada Hanningan da Sorkin'e benzer şekilde postmodern kent ve kentin tasarımı altında iktisadi kâr ve eğlence-haz olgularının nasıl kesiştiğine ve bu ilişkinin mekânda nasıl yansımalar yarattığına değinmiştir. Ayrıca Hanningan'a göre; mekânsal planlama ve örgütlenme tarzı ve mekânın üretim şekli kitlesel kültürün biçimlenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu perspektifte kentsel mekânın tüketime özgülenmesinin yeni tarzları olduğuna dikkat çeken Hanningan ayrıca özellikle eğlence, turizm, kültür-sanat aktiviteleri gibi hedonist deneyim sunan aktivitelerin teknolojik ilerlemeler sayesinde hitap ettikleri tüketici kitlelerine (ki bu kitle genel olarak genç varlıklı orta ve üst sınıf bireylerinden oluşmaktadır.) “sterilize” olanaklar sunduğunu, ağırlıklı olarak görsel ve bilişimsel teknolojilerin yardımıyla sunulan “paketlenmiş” eğlence teklifleriyle (özellikle “istenmeyen” türden) sosyal etkileşimden arınmış eğlenme imkânları yarattığını vurgulamıştır. Bu durumda benzerlik/farklılık mantığı üzerine tüketici niteliğine sahip öznelerce “istenmeyen” diye belirlenen unsurların “kamusal alanda” varlığını sınırlayıcı bir eğilimi gösterir. Aynı zamanda kamusalılığın çözülüşünü işaret eder. Ve yine gözetim-tüketim ideolojisinin yansımalarını bünyesinde barındırır. Aynı zamanda tema parkı, eğlence merkezi, alış-veriş kompleksleri gibi yerleri geliştiren tasarımcılar açısından da iktisadi kazanç ve tasarımın hedefine ulaşmasındaki başarı yönünden, Sorkin'in ana

hatlarını çizdiği bu “Disneytification” pratiği, kaybetme ve risk unsurunu azaltan avantajlı bir seçenek olmaktadır. Bu noktayla alakalı olarak Hanningan, tema ve eğlence parkı gibi alanlarda artış gösteren rasyonalleşme ve denetim ağırlıklı olma eğilimi bakımından Ritzer’in (1993) belirttiği toplumun “McDonaldization” pratiğine ve kültürüne entegrasi tartışmasını da gündeme getirir. Ritzer’in bu teorisinde McDonaldization açısından öne çıkan temel prensipler; verimlilik, hesaplanabilirlik, tahmin edilebilirlik, artan kontrol ve denetim, insan unsurunun teknoloji ve de makinayla değiştirimi⁴ gibi verimlilik, performans, akılcılık ve bilimsellik temelli Taylorist bilimsel yönetim kurallarının benzeri olan öğelerdir. Tüm bu noktalar biyopolitik pratik ve yönetimsellik mantığıyla örtüşmektedir. Ayrıca yine bu eğlence mekânlarının yaratıcıları bakımından eğlence kavramının kapsamının genişletilmesi içeriğine yeme-içme, gezi, turizm, eğitim gibi aktivitelerin de karıştırılmasıyla tüketim ideolojisi teşvikinde sektörün kazançlılığını arttıracak biçimde bir genişleme yaratılması durumu, Hanningan’ın kitabında yer almıştır. Bunların yanı sıra Hanningan kültürel olarak böyle bir değişimin yaşanmasının ve özellikle McDonaldization ve Disneytification pratiklerinin ağırlık kazanmasının kentsel mekânda gerçekleşen olumsuz etkilerine de değinmiş özel kesimin kentsel planlamada bu denli önemli bir konuma gelmesi ve güç elde etmesinin yarattığı sıkıntılara eğilmiştir. Bu bakımdan kentsel dönüşüm ve soylulaştırma gibi faaliyetlerin durumunu irdeleyen Hanningan, bu projelerin, proje bölgesinde yaşayan yerel halk ve kesim için nasıl etkiler doğurduğunu S. Zukin’in (1995) bu konulardaki çalışmalarına benzer bir biçimde incelemiştir. Bu kapsamda Hanningan (1998: 199), dönüşüm projelerinin kaybedeninin yerel kesim olduğunu ve sosyal, ekonomik, mekânsal ve

⁴ Bknz. <https://www.cpp.edu/~ddwills/courses/ant352/readings352/McDonaldization.htm> (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

fiziksel pek çok dışlanmayla yüz yüze kaldıklarına işaret etmiştir. Tüm burada konuşulanlar kapsamında kentte kamusal mekân açısından özelleşmenin artışı, tüketim odaklılığın ekseninde kamusalın herkes için olması durumunun ve müşterekliğinin yok olması, kamusal alanların parçalanması ve ayrışması, “yeni” kamusalılıklarda güvenlik mazeretiyle denetim-kontrol-gözetim ve disiplin gibi militarist unsurların ağırlık kazanması (gözetim ideolojisinin önemli bir rol oynaması) ve bunların paralelinde toplumun bazı kesimlerinin dışlama, ayrıştırma, ötekileştirme ve yabancılaşma gibi olumsuzluklara maruz kalması durumları kentsel kamusal alanlar ve kamusalılık için çok iç açıcı ve ideal bir tablo sunmamaktadır; ve kısaca kamusalılığın ve kentsel mekânın çözülüşünü resmetmektedir. Aynı zamanda da kentsel güvenliği riske eden suç, şiddet, yoksulluk, güvencesizlik, yabancılaşma, ötekileşme, dışlanma, bireyselleşme gibi hallere katkı sağlayacak sonuçlar doğurmaktadır.

Kentsel kamusal alana dönük simülasyon ve sembolik kurgulanma tartışması bakımından katkı yapan bir diğer isim de M. Boyer’dır. Boyer (1994: 408) kitlesel hafıza, simülasyon, sembolizm ve deneyim çerçevesinde ilerilettiği fikirlerinde görsel hafızanın, göstergelere ve görseelliğe kodlanmış anlam ve sembollerin toplumsal dönüşümü, politik hareketleri ve pek çok başka unsuru tetikleyebilecek etkide manipülatif işlevler üstlenebileceğine işaret etmiştir. Ayrıca Boyer kentsel tasarım bakımından da sembolik anlamın ağırlığını gözlemlemiş ve kentlerde bazı bölgelerin oldukça özenli bir şekilde ancak toplumun tümüne hitap etmeyecek biçimde ayrıştırıcı olarak tasarlanmasına karşın kalan yerlerin ilgisizlik ve çözülme içinde olduğuna değinmiştir. Buradaki noktalar da sembolik politik pratikler kapsamında mekânsal sermaye kavramı ve kentsel planlamada soylulaştırma, kentsel dönüşüm gibi projelerin yoğunluklu olmasıyla alakalıdır. Anlamaların kodlanmış değerinin tüketimi mekânsal tüketime ve düzenlemeye, mekânsal

sermaye bazında yansıdığı taktirde kentte eşitsiz gelişim yaşanmakta ve sosyo-mekânsal açıdan parçalanmış eğilimde bir kentleşme usulü doğmaktadır. Bu kapsamda da hem kentsel mekânın bütünü hem de kamusal alanın çözülme, kentsel güvenliği riske atan olumsuzluklar derinleşmektedir.

Kentsel mekânda kamusal alan tartışması bağlamında neoliberal ve küresel kapitalist politikalar ekseninde kentsel tasarımın giderek özel sektörün baş rolü oynadığı bir faaliyet alanına gelmesi, özel kesimin sahip olduğu güç, bu bağlamda kamu-özel ortaklığı ve/veya özelleştirme eğilimin arttığı gerçeği ekseninde bu durumun kamusal alan kavramı üzerinde oluşturduğu etkilerden de bahsetmek faydalı olacaktır. Bu eğilimin, tezde değindiğimiz üzere küreselleşme neticesinde piyasa mekanizması ve kapitalist birikim mantığının farklılaşmasının başlıca etkiler olarak ortaya çıkmasında rol oynadığı, S. Sassen, D. Harvey, N. Smith, N. Brenner, E. Soja gibi isimlerin değindiği gezegensel/küresel kentleşme ve yeni şehircilik mantığıyla yakından alakası vardır. Bu perspektiflerde küreselleşme etkisiyle yaşanan gelişmeler sonucu kentin ölçeği yeniden tanımlanmış ve bir genişlemeye tabi olmuştur. Aynı zamanda kentsel mekânda artan bir soylulaştırma ve kentsel dönüşüm faaliyetleri gözlemlenmeye başlamıştır. Bu tablo neticesinde kamusal alanın dönüştüğü yeni model; özel kesimin veya kamu-özel ortaklığının sahipliği ve kontrolünde, birtakım ayrıştırma pratikleriyle karakterize, yapaylıkla, yapma olmakla ilişkili olmuş ve “kamusal alanmış gibi” duran ancak gerçek manada kamusal alanı sağlayamayan ve de klasik kamusal alan anlayışından bu bakımdan ayrılan “psedö- kamusal alanlar (pseudo-public space)” ortaya çıkmıştır (Banerjee, 2001). Psedö-kamusal alanın temel özelliği kamusal alan anlamını ve özel kontrolü içermesidir (Dovey, 1999: 160). Bu durumun kentte kamusal alana ana etkisi olarak fiziksel, mekânsal, sosyolojik ve toplumsal bazda ayrışma ve parçalanma durumları ortaya

çıkılmaktadır. Bu yapma kamusal alanlar birinin mülkiyetinde imiş gibi olduğundan dolayı üzerinde malikin yapabileceği işlemlere açıktır. Dolayısıyla bu tipteki kamusal alanlarda buralara girebilecek, buralarda bulunup buralardan faydalanabilecek kişileri seçmek, istenmeyenleri uzaklaştıracak uygulamalar, stratejiler ve pratiklere başvurmak, mekânın kullanılış şeklini belirlemek gibi pek çok mekân bağlantılı tasarruf yapılabilmesi (gözetimsel pratiklerin varlığı) imkânı oluşur. Bu şekilde gerçekleşen ve kendisini fiziksel tasarım, planlama gibi unsurlar etrafında gösteren bir ayrıştırma, kategorileme ve seçme pratiği kentte toplumsal olarak dezavantajlı kesim içinde sayılabilecek marjinaler, yoksullar, evsizler, engelliler, yaşlılar, kadın ve çocuklar, gençler, etnik ve kültürel azınlıklar vb. pek çok grubun dışlanmasına yol açacak ve kamusal alanın en temel özelliklerinden olan müşterekliği ve herkes için olma niteliğini yıkacaktır (Loukaitou-Sideris ve Banerjee, 1998: 280-291, Dovey, 1999). Kentte kamusal alanın özelleşmesi ve tüketime özgülenmesi ekseninde dikkat çeken bir tespit de özel kesim elinde şekillenen yapay kamusal alanların sahipleri tarafından “apolitik” mekânlar haline getirilmeye çalışılmasıdır (Loukaitou-Sideris ve Banerjee, 1998: 291). Bu bakımdan böylesi mekânlar kamusal alanın doğasına aykırı olarak sosyal ve politik hareketlerin, olguların göz önüne gelmeyeceği, yalnızca bu alanı tasarlayanın istediği amaç (ki bu amaç özellikle tüketim amacıdır) doğrultusunda işlevselleşecek şekilde tasarlanır. Ayrıca belirtmekte fayda olarak, burada değinilen tüm bu noktalar kentsel kamusal alanda özelleşme neticesinde gerçekleşen denetleme, ayırım, düzenleme, seçme, güvenlikleştirme vb. işlemler bakımından ilerleyen başlıklarda detaylıca ele alınacak kentsel militarizasyon ve yeni askeri kentçilik olgusu ile de ilgilidir.

Kamusal alan tartışmaları içinde önemli bir yer tutan kamusallığın özellikle giderek özel kesimin müdahalesinde kalması bağlamıyla ilişkili olarak bir konu da

toplumsal grupların kentsel mekânda ayrışması, sosyo-mekânsal homojenleşme eğiliminin varlığı ve bireylerin çeşitli yönlerden benzeştikleri kimselerle bir arada olmayı seçmesine bağlı olarak ortaya çıkan bir kentleşme modeli olarak “yakınlık/benzerlik” kentleşmesi (“affinity urbanism”) ve bunun sonucunda toplumsal yabancılaşma, ötekileşme/marjinalleşme ve ayrışmanın oluşması/derinleşmesi konusudur. Burası kent bağlamında özellikle ayrıcalıklı ve prestijli atfedilen zengin/elit sınıfların kendilerini kent toplumunun geri kalanından ayırmak yönünde bir eğilim göstermesi ve kentsel toplumda özneler arasında oluşan ötekileşme ve birbirine yabancılaşma hali ile alakalıdır. Burada Bourdieu’nün (1977) “habitus” kavramı ile Habermas’ın (1987) “yaşam dünyası (lifeworld)” kavramı, farklı toplumsal sınıfların benimsediği kültür, tutum ve davranışların anlaşılabilmesinde faydalı olacaktır. Ayrıca özellikle Bourdieu’nün sembolik sermaye kuramıyla paralel içerikte bir kavram olarak J. Lévy (2013) tarafından ifade edilen “mekânsal sermaye (spatial capital)” kavramıyla ilişkili olarak da sosyal ayrışma ve de adaletsizlik olgularının- mekânsal sermaye kavramının bunlara sebebiyet veren öğelerden biri olması vesilesiyle- tartışılması mümkündür. Mekânsal sermaye kavramı içerik olarak bir öznenin yer ve mekân ile bağlantılı olarak sahip olduğu kaynaklar setine işaret eder ve bu çerçevede bireysel stratejileri etrafında kâr ve kazanç elde edebilmek için kullanabileceği toplumun mekânsal boyutunu karşılar (Rérat, 2018: 104). Bu bakımdan mekânsal sermaye, özellikle ölçek unsuru önemli olarak coğrafi düzlemleri/öğeleri kontrol etmeye yarayacak avantajları içinde barındırır (Lévy, 2014: 48). Yine bir tanımıyla mekânsal sermaye “nesnel maddi koşullar ve öznel sosyokültürel koşulların birleşiminden ortaya çıkan bireysel olarak içselleştirilebilir bir kentsel kaynak türü olarak tanımlanmaktadır.” (Apaolaza, vd, 2016, Akt. Tüylüoğlu ve Şentürk, 2020: 52). Mekânsal sermaye olgusunun ulaşım, hareketlilik gibi bakımlardan hız unsuruyla ve

dolayısıyla teknolojik gelişmelerle de ilgisi vardır. Çünkü mekânsal sermayeyi etkili kılan en önemli nokta bir yere, mekâna ulaşmada veya erişimde olabildiğince süratli olmak ve söz konusu yere kolayca erişebilmektir. Bu sayede o yer veya mekân açısından, mekânsal sermaye yönünden bir zenginlik durumu söz konusu olur ve bu da o yer/mekânla alakalı olarak mekânsal sermaye sahibi kişiye bir güç sağlar. Bu kapsamda kentler yüksek hızın ve teknolojinin kümелendiği mekânlar olarak mekânsal sermaye unsuru bakımından önemli bir yere sahiptir (Rérat, 2018: 104). Bu noktaya paralel olarak Lévy (1994) mekânsal sermaye kavramının çeşitlerine ilişkin yaptığı ikili ayrımında “pozisyon sermayesi (position capital)” diye adlandırdığı mekânsal sermaye çeşidi açısından kentte ikamet edilen yerin mekânsal sermaye bakımından özellikle ulaşım konusunda kolaylık ve hız sağlayan lokasyonlar içinde bir yer olmasının önemine işaret eder. Böyle bir lokasyonda mekân “nadir meta/ürün” niteliğine bürünür ve rekabet konusu haline gelir. Aynı zamanda bu şekliyle mekân, tüketim ideolojisi kapsamında tüketime özgülenen bir meta olarak da önem arz eder diyebiliriz. Lévy (1994) mekânsal sermaye unsurunun ikinci çeşidi olarak ele aldığı “durum sermayesi (situation capital)” kavramı etrafında ise bir mekân/yer ile ilgili olarak bireyin söz konusu mekânı/yeri kontrol etmesine yarayacak hareketlilik kapasitesine değinmiştir (Rérat, 2018: 104). Buradaki ilişki neticesinde mekânsal konum sermayesi bazında var olan eksiklikler hareketlilik vasıtasıyla aşılabilmektedir. Bu bakımdan hareketlilik ve konum önemli sermaye girdileri olarak mekânsal sermayenin yapıcı unsurları arasında yer alır. Mekânsal sermaye tartışmasıyla ilintili olarak V. Kaufmann’ın (2002) bahsettiği biçimiyle gerçekleşmiş pratikleri ve hareket potansiyellerini bir arada içeren “motility” unsuru kapsamında mekânların kullanıma özgülenmesi bakımından yapılabilecek bir saptama; bireylerin gerçekleştirmek istedikleri projelerine, uygulamalarına dönük olarak her mekânın uygun olamayacağı

yönündedir. Bu bakımdan gerçekleştirilmek istenen projelere dönük olarak ilgili alanın taşıma kapasitesi, lokasyonu, coğrafi özellikleri, ulaşım, büyüklük, çeşitli sosyal, ekonomik vb. bakımından sahip olduğu avantajlar önemli bir rol oynamaktadır. Yani mekânsal planlama ve projelerde seçim bazında mekânın sahip olduğu mekânsal sermaye önemlidir. Kentsel mekân bakımından bu durumun yansıması bazı alanların daha “istenebilir” özellikte görülmesi ve revaçta olması, bu mekânlara dönük yatırım, gelişim, çeşitli projeler gibi unsurların yoğun olması iken kimilerinin başıboş, kendi haline bırakılmasıdır. Bu nokta kentte yaratılan park, yeşillik alanı, eğlence, alışveriş amaçlı tesisler, gibi fiziki kamusal alanların ve rezidans, gökdelen, site gibi özel projelerin ve de planlamaların yapılacağı yerlerin seçimi bakımından oldukça geçerli bir tespittir. Bu çerçevede kapitalist birikim stratejisinin mantığıyla ilerleyen yeni kentçilik, küresel kentleşme gibi trendler eşliğinde neden kentte bazı bölgelerin daha çok gelişip refaha ulaştığı, bazılarının ise kendi haline terk edilip yoksulluk, mahremiyet gibi olumsuzluklara mahkûm edildiği sorusu bakımından mekânsal sermaye kavramı ve kentsel mekânın çoğunluğunun ve kamusal alanın özelleşmesi, çoğunlukla özel sektör elinde ve de piyasa odaklı şekillenmesi noktaları iyi birer cevap olacaktır. Adaletsiz ve eşitsiz gelişim ve dengesiz bir kentleşme modeli ortaya koyan bu durumda özellikle soylulaştırma ve kentsel dönüşüm gibi faaliyetlerin sonucunda gözlemlenen bir durum olan kamusal alanın parçalanması ve adacıklara ayrılması tablosu gerçekleşmektedir. Buna bağlı olarak da gitgide özel ile kamusalın birbirine karıştığı kentlerde sosyal dokuda ve toplumda bir yabancılaşma, bireyselleşme, umursamazlık, ayrışma, kendi gibi olanlarla bir arada bulunma isteği gibi kentsel toplumun sürdürülebilirliğini riske eden eğilimler oluşmaktadır. İşte bu noktada “yakınlık/benzerlik” kentleşmesi (“affinity urbanism”), Habermasçı yaşam dünyası kavramı ve Bourdieu’nün sembolik sermaye kavramı

eşliğinde Lévy'nin mekânsal sermaye kavramının kentsel hayata yansması gözlemlenir. Burada kamusal alan açısından yürüttüğümüz tartışma bazında ise yine kamusalın ve kamusal alanın çözülüşü iddiasına katkı sağlayan bir tespit yapılabilir.

Akademik yazında kentçilik karşıtlığı (antiurbanism) kanadının tartışmalarında yer alan bir nosyon olarak artan özelleşme eğilimi çerçevesinde postmodern kentte alt-kentleşme (suburbanism) eğiliminin yaşam tarzı haline gelmesi ve bu bağlamda şehir merkezlerinde gözlemlenen gelişmeler bakımından (özellikle temel olarak kent elitlerinin kentin işlek bölgelerini terk etmesi manasına gelen “secessionism” tartışması açısından, kapılı/kapalı topluluk oluşumları gibi kapanma mekanizmaları açısından) kamusal alanın canlılığını yitirmesi ve kamusalın çözülüşüne dair çıkarımlar yapılabilir (Lawton, 2020: 159-166). Bu bakımdan küresel kapitalizmin mantığı ve görünümü, mekânsal ve uzamsal değişimler ve (arabanın icadıyla yaygın olarak kullanımı gibi) yaşanmakta olan teknolojik gelişmeler konunun çözümlenmesinde yardımcıdır. Bu kapsamda mekânsal sermaye kavramı bakımında da değinildiği üzere özellikle teknolojik yenilikler ve olanakların rolü; mekânı geniş bir çerçevede fiziksel-uzamsal boyutunun yanında sosyal, kültürel ve ekonomik kaynakları, yönleriyle kullanma ve kontrol etme imkanlarının yaratılmasını sağlamakta ve de mekânsal sermayeyi güçlendirebilecek araçlar olarak hareketlilik, ulaşım, erişim gibi faktörler açısından öne çıkmaktadır. Bu çerçevede teknolojik gelişme çatısı altında ele alınabilecek bir olgu olarak otomobil, sahibine modern kentin panoptik tasarımından bir kaçış olanağı, izlenen-denetlenen ve sınırlanan bir mekânda hareketlilik imkânı akabinde bir özgürlük sağlar (Sheller, 2003). Aynı zamanda hareketlilik unsurunda artış yarattığı ve hareket etme imkanlarını genişlettiği ölçüde kişinin sahip olduğu mekânsal sermayeyi de besler. Öte yandan otomobil hız, dinamizm, tüketim, rekabet, özgürlük vurgusu, statü, sembolizm, rasyonalite, yüksek teknoloji, medeniyet

seviyesinde gelişmiş bir düzeyde bulunma gibi ileri kapitalist çağımızın karakteristik özelliklerini ve söylemlerini de bünyesinde barındırır (Şentürk, 2000: 123). Ancak otomobilin burada bir örneği olarak alındığı teknolojik gelişmeler sayesinde insan hayatına giren imkanlar bireyi özgürleştirmiş gibi görünse de aslında gözetim toplumu yapısını güçlendirip bireyi otomatlaştırarak biyoiktidar kurulumu için gerekli altyapıyı sunmak rolünü üstlenmiştir (Köse, 2014: 33-34). Ayrıca otomobil kentsel toplumda üyelerin birbirine yabancılaşma sendromunu ve bireyselleşmeyi/izolasyonu besleyip kamusal alanın çözülüşüne de neden olur. Buna örnek olarak araba unsurunun kentleşme bazında etkisine değinen bir çalışma olan J. Henderson (2006) ve D. Mitchell'in (2005) özellikle SUV tipi araç sahibi olmak ve kent olgusuna (ve de kamusalığa) karşı antipatik hisler duymak arasındaki ilişkinin konu edildiği çalışmalar ele alınabilir. Bunlardan Mitchell'in (2005) çalışmasında, kamusal alanın politik ve yasal düzenlemeler ekseninde özellikle risk ve güvenlik öğeleri etrafında nasıl bir "tampon bölgeye (buffer zone/ bubble zone)" dönüştürülüp asıl işlevinin bozulduğuna dönük somut olay incelemesi vardır. Mitchell'in (2005: 86-87) ele aldığı bu örnekte yapılan yasal düzenlemeler neticesinde kamusal alanın erişilebilirliği ve tüm kamuyu (herkesi) kapsamaması unsuru bozulmuştur. Mitchell (2005: 97) çalışmasında SUV tipi araçları kullanan bireylerin artık kişilik özelliklerinin ve vatandaşlık biçimlerinin de SUV model aracın özelliklerine benzediğine; bu bakımdan bahsedilen araba modelinde var olan özelliklere benzer şekilde güvenlik altında olmak, minimum sosyal etkileşimde bulunmak ve istediğini yapabilmek gibi özgürlüklere sahip olmak şeklindeki özelliklerin bireylerin kişiliklerine ve de kamusal alanda etkileşimlerine yansıdığına işaret etmiştir. SUV araç tipi bireye vaat ettiği avantajlı özellikler, sağladığı bireysellik-tekillik ve özgürlük gibi unsurlar etrafında kendini toplumun geri kalanından üstün hissetme illüzyonu yaratır. Birey, otomobilinin içinde

güvenlikli bir “balon”daymışçasına kentte boy gösterir ve sosyal etkileşim açısından da “güvenlik” altında hisseder. Bu çeşitte bir güvenlik balonu bireyin toplumsal düzlemde istediği etkileşimlere girmesine, istemediği unsurlardan kaçınmasına yani bir seçme imkânı olmasına yol açar. Bu bakımdan SUV araç tipi kentte ayrışma (seccession) açısından da bir vasıta yaratmaktadır (Lawton, 2020: 166-167). Burada Mitchell’in ele aldığı olaya benzer şekilde güvenlikleştirme pratiğinin kentte kamusal alana yansımaları durumunda kamusal alanın özünün bozulması ve dönüşmesi oluşmakta; zira, o alan içinde bulunabilecek unsurların, sosyal dokunun ve kişi ile grupların kimler ve de neler olabileceği belli prosedürler, izleme ve denetleme-kontrol etme yöntemleri, teknoloji destekli güvenlik önlemleri gibi elementler etrafında belirlenmekte ve kısıtlanmaktadır.

Günümüz kentlerinde kamusal alanın önceki paragraflarda bahsettiğimiz üzere çözümlüğe uğraması kent olgusunun en önemli yapıtaşlarından biri olan sokak unsurunun ve onunla ilişkili unsurların da olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Kent için sokak olgusu oldukça hayatidir. Sokak; kentin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi mimari boyutlarıyla ilişkili bir unsur olarak aynı zamanda fiziksel ve mekânsal tasarım ve planlama, kentsel alanın dağılımı, farklı bölgelere ayrılması vb. işlevler sunma açısından da öne çıkar. Jacobs’a (1961: 29) göre; kentsel mekân ve kent olgusu denilince genellikle akla ilk gelen şey sokak olmaktadır. Ayrıca yine Jacobs tarafından belirtildiği üzere bir kentin sokaklarının görünüşü o kent ile ilgili bir izlenim vermekte ve ilginç görünen sokaklara sahip kentler de ilginç görünmektedir. Tarihsel süreç içinde de kentler genellikle sokakları çerçevesinde biçimlenmiştir (Svensson vd. 2004; UN-Habitat, 2013). Ayrıca sokak, kentsel ekonominin işleminde oldukça önemlidir (UN-Habitat, 2013: 3). H. Lefebvre’in (2019) kentsel mekân kuramından bahsederken belirtilebileceği üzere sokak, kent mekânı için bir karşılaşma ve mübadele alanı olup mekânsal üretimde oldukça

önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda sokak; aidiyet duygusunu yaratmak, toplumun oluşumunda yardımcı bir rol üstlenmek, eğlendirme, sosyal etkileşim, alış-veriş, vb. birçok faaliyete ev sahipliği yapmak, kentsel yaşamı, hareket ve dinamizmi oluşturmak, kentte kentli haklarının savunulması, çeşitli fikirlerin ifade edilebilmesi için bir kamusal alan yaratmak gibi oldukça önemli işlevlere sahiptir. M. Castells'e göre de sokak, kentsel mekânda gündelik hayat içinde kolektif üretim ve tüketim mekanizmaları çerçevesinde kentin metalaşmasında oldukça etkili bir faktör olmaktadır. Yine G. Debord açısından da sokak postmodern düzenin bir "gösteri" olarak gündelik hayata yansıdığı bir mekân, metalaşmadan ve meta fetişizminden pay alarak bir ürün haline gelmiş bir alan olmaktadır. Ayrıca sokaklar, önemli bir kamusal alan olarak kentte sosyalliklerin oluşumu ve iletişimde önemli yer tutar. Bu bakımdan sokak, sosyal ve bilişsel bilinin tecrübe/deneyim etrafında elde edilmesinde etkili olur. Sokak; fikirlerin sunulmasında sunduğu özgür olanaklar, sosyal etkileşim zemini ve anlık gelişebilen olgulara yer veren dinamizmi ile demokrasiyi de destekler (Lynch, 1990). Ancak önemli bir kamusal alan olan sokağa ilişkin modernizmin yarattığı yıkıcı etki akademik yazında son zamanlarda oldukça gündemde olan tartışma konularından bir olarak ortaya çıkmaktadır. "Sokağın ölümü" (Marshall, 2005: 6) diye nitelenen bu modernist etki, hareket ile mekân arasındaki ilişkinin rasyonelleştirilmesinden ve yollar ile binaların trafiğin akışı gözetilerek birbirinden bağımsızlaştırılmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumun sonucu olarak sokaklar eskiden sahip oldukları canlılık ve sosyallik alanı olma özelliklerini yitirmiş, binalar ile olan anlamlı ilişkisi kaybolmuş ve varlıkları Le Corbusier'nin (1967: 167) "radyan şehir" kent modelinde olduğu şekilde hareket ve akış için basitçe bir "koridor olmak" işlevine indirgenmiştir (Jones vd., 2007). Bu bakımdan sokakların kamusalılığı çözülmüş, bununla ilişkili olarak günlük hayattaki önemleri azalmış ve işlevleri de sadece

birer gelip geçme yeri olma işlevine dönüşmüştür. Bu tabloda sokak R. Trancik (1986) tarafından öne sürülen bir kavram olan “kayıp mekân (lost space)” olgusuna dönüşmüştür. Öte yandan “iyi” tasarlanmış bir sokak sosyal, kültürel, ekonomik, fiziksel özelliklerini yitirmeyecek ve böyle bir sokakta kamusallığın kozmopolit yapısı muhafaza edilip farklı insanlar için bir kaynaşma ve buluşma mekânı olacak ve de bireylerde katılım işteği oluşturacaktır (Jacobs, 1993: 8). Kentsel mekânda sokağa dönük olarak oluşan bu olumsuz tabloda önceki paragrafta değindiğimiz ulaşımda araba ve toplu taşımanın etkilerinin kentte yarattığı etkiler rneği bazında teknolojik gelişmelerin, özelleştirmenin, soylulaştırma ve kentsel dönüşüm gibi faaliyetlerin, kısaca postmodern kapitalist dönüşüm ekseninde kentleşme pratiği bakımından ortaya çıkan yeni kentçilik ve küresel kentleşme gibi akımların da etkileri vardır. Bu bakımdan literatürde özellikle gökdelen, yüksek binalar, yeşillikli büyük plazalar vb. gibi büyük ölçekli planların kentsel mekânda açık alan yaratımını ve sokak oluşumunu olumsuz etkilediği, özellikle sokağın sosyal boyutunu (dolayısıyla kamusallığını) yıprattığı tartışması yapılmaktadır (Tuna Ultav vd., 2015: 138-140; Brill, 1989: 21-22). Tüm bu ekseninde sembolik ve söylemsel politika, gözetim-tüketim ideolojisinin, sembolik tüketim olgusunun kamusallığı yıprattığı noktalar açığa çıkmaktadır.

Kamusal alanın özellikle kentsel ölçekte zlş kentsel güvenliği riske eden su, şiddet, yoksulluk ve sosyal dışlanma-kutuplaşma gibi olumsuz durumların ortaya çıkmasında yardımcı bir işlev de üstlenir. Akademik tartışma içinde özellikle bir kamusal alan olarak sokak unsurunun ötekileştirilmiş, dezavantajlı, yoksul kesimin sosyalleşmesinde ve topluluk hissi oluşumunda etkisine değinilmiş ve bu konular çetecilik, su, şiddet ve güvenlik perspektifinden ele alınmıştır (Assari vd., 2020; Alladi Venkatesh ve Levitt, 2000; Sandberg, 2008: 154-157; Anderson, 1994 & 1999; McCarthy

ve Hagan, 1992). Bu çerçevede kentsel mekânda özellikle çöküntü bölgelerinde yoğun olarak gözlemlenen kriminal aktivite, suç, şiddet, çetecilik gibi olumsuz olgular ve uyuşturucu satışı, insan ve mal kaçakçılığı, fuhuş vb. yasa dışı faaliyetlerle mücadelede kamusal alanların denetimi önemli olmakla beraber bu sorunların köklü çözümüne asıl yardımcı olacak çözümler olarak böyle çöküntü alanlarında yaşayanların çevresindeki kamusal mekânların kalitesinin arttırılması, ilgili kesimin kamusalığa ve kamusal mekânlara erişiminin kolaylaşması, bu düzlemde ideale yakın bir sosyal etkileşim ve iletişim zemininin oluşturulması, sorunların çözümüne dönük toplumsal mekanizmaların oluşturulması ve bu bağlamda halkı, sivil toplumu, özel ve kamu kesimini bir arada barındırabilecek yerel işbirliği ağlarının yaratılması gibi daha kapsamlı çözümler olmalıdır. Bunun aksine olarak çöküntü bölgelerinde kamusal alanlarda kamusalığın doğasına aykırı olarak militarist unsurların arttırılması, buradaki kesim ile devlet arasındaki yegâne ilişkinin cezalandırma ve güvencesizliğin yaygınlaştırılması (Wacquant, 2009) şeklinde olması suç, şiddet, yoksulluk, ötekileştirme, sosyal ayrışma gibi olumsuzlukları daha da vahim hale getirecek ve kentsel güvenliği iyice riske edecektir. Bu bakımdan kamusal alanların kentte çözülüşünün çöküntü bölgelerine yansması meselesi de kentte güvenlik bakımından üzerinde durulması gereken önemli bir konu olmaktadır.

Kamusal alan kavramına ve kentsel kamusal alan tahayyülüne ilişkin olarak farklı bir görüşü belirtmesi nedeniyle Hardt ve Negri (2002) tarafından ele alınan kuramlardan bahsedilebilir. Foucault'nun biyopolitika kuramsallaştırmasıyla oldukça paralel bir anlayış sergileyen Hardt ve Negri'nin (2002) egemenlik biçimi olarak "imparatorluk" kavramının çağdaş kapitalizm sürecinde geçirdiği dönüşümleri, ekonomik değişimler neticesinde kavramda meydana gelen farklılıkları ele aldıkları çalışmalarında

küreselleşen siyasa ağı içinde artık ulus devlet egemenliğinin çözüldüğünü, yeni bir küresel düzenin geliştiği, bu bağlamda ulus-aşırı yeni türde özeksiz bir egemenlik biçiminin ve yönetim mantığının ortaya çıktığını, bu çerçevede “biyopolitik üretim” etrafında çokluğun/kitlenin biçimlendirildiğini, maddi olmayan ürünlerin metalaşması ve üretimi çerçevesinde duygu, sembol, iletişim ve işbirliği gibi kavramların merkezi rol oynadığına değinmişlerdir. Bu çalışma neticesinde ulaştıkları çıkarımlar kapsamında günümüz postmodern dünyasında yaşanan ekonomik, siyasal ve kültürel dönüşümlerin aydınlatılabileceğine vurgu yapmışlardır. Bu görüşe göre, modern dönemde etkili olan iktidar anlayışının belirgin özelliklerinden olarak zıtlık ve çelişkilere (örn. “iç” / “dış” ayrımı gibi) yapılan vurgu (Newman, 2006: 27-28) sona yaklaşmış ve yerini tüm dünyada hâkim olan tek bir iktidarlık şekline, emperyalist bir biçime bırakmıştır. Bu bağlamda iktidarın varlığından doğan ve muhatabı olan “çokluk” ise yeni bir kitlesel formasyon olup tek ve belirgin bir özne, kimlik, toplumsal sınıf belirtmemekte; aksine, kurumsallaşmamış, heterojenik bir topluluğu ifade etmektedir. Burada ifade edilen çokluk kavramı, emperyalist iktidara ve kapitalist rasyonelliğe karşı demokratik mücadele verecek ve tarihselliğe etkiyecek özne olmaktadır. Hardt ve Negri bu düşünceleri ışığında toplum olgusunda bir değişim ön görmüş ve Deleuze (2001) tarafından yapılan “gözetim toplumu” kavramsallaştırması yönünde “komuta (denetim) mekanizmalarının giderek daha fazla toplumsal alana içkin hale geldiği, yurttaşların beyinleri ve bedenleri üzerinden dağıtıldığı bir toplum” tahayyülü ortaya koymuşlardır (Hardt ve Negri 2002: 47). Bu bakımdan biyopolitik üretim kavramı da hayatın tümüyle üretilmesi bazında geniş bir pencereden okunmakta ve üretim fenomeninin artık zaman-mekân boyunduruğunu aştığı vurgusu yapılmaktadır. Hardt ve Negri’nin genel kalkış noktası bu şekilde olan teorilerinin, biyopolitik üretim mantığının kentsel mekâna

yansımasının, gözetim ve tüketim ideolojileri bakımından da öne çıkan bazı noktaları vardır. Negri ve Hardt tarafından kent olgusuna dair bu kapsamda ifade edilen fikirler Lefebvre'nin mekânın üretimi ve metalaşan kent fikirlerine paralel olan bir seyirde biyopolitik üretimin kentsel mekânda sermayenin işleyişi neticesinde gösterdiği etkilere eğilir. Bu bakımdan metropol artık disiplin toplumu ve kurumları yapısını geride bırakan bir özellikte, somut olandan çok imge, sembol, gösterge gibi soyut değerlerin üretildiği ve zenginleştiği bir biyopolitik gözetim mekânı olmaktadır. Bu bağlamda metropol; çokluk unsurunun işlevselleştiği, yeni bir çeşitte öznelliğin üretildiği mekân (Negri, 2017: 48) olarak yaşanan sosyo-mekânsal değişimlere ışık tutar. Ayrıca metropol; topluluğun karşılaştığı, birbiriyle iletişime geçtiği ve etkileştiği bir mekân olarak müşterek olanı (kamusalı) yaratır. Bu anlayışta yer alan “müşterek” kavramı temel olarak “herkesin olan ve o yüzden kimsenin olmayan; ortak olan, ortak yönetilen ve üzerine ortak karar verilen” toplumun bütününe ortak zenginliği olan her şeyi kapsar (Adaman, vd. 2017: 14). Bu çerçevede post-modern kamusal alanın dönüşümü/çözülüşü ve içerdiği biyopolitik pratikler ve gözetim ideolojisi unsuru anlaşılabilir. Hardt ve Negri tarafından yapılan önemli bir tespit de postmodern günümüz dünyasında artık fiziksel emek ile zihinsel emek arasındaki çizgi kaybolmaya başlaması ve birbiri içine geçmesi şeklindedir. Bu bakımdan Castells'in (1996) vurguladığı “enformasyon çağı”/“ağ toplumu” fikrine paralel olarak artık iletişim ve düşünsel emek ön planda yer alan unsurlar olmaktadır. Bu çerçevede günümüz kapitalizminde sermaye artık yalnızca emeğin ürününe ve kâra el koymakla yetinmeyip ortaya çıkan değer, sembolik anlam vb. soyut içerikli unsurlara da yani zihinsel, bilişsel ve duygusal emeğe de el koymaktadır. Bu durumun bazı yansımaları olmaktadır; özellikle çalışma ve emek bakımından yansıması olarak ortaya modernite çağında çalışmanın giderek yarı-zamanlı, güvencesiz ve esnekleşmesi özelliğinin bir

kural gibi sürekli tekrarlanan kronikleşmiş ve normal bir hale bürünmesi durumu çıkar, buna bağlı olarak güvencesizlik içinde işsizlik tehditi altında var olmaya çalışan, prekarya niteliğine dönüştürülmüş çalışanların daha fazla çalışmaya ve zorunlu çalışma ideolojisini özümsemeye ikna edilmesi hali gözlemlenmektedir. Yine bu bağlamda bilişsel-kültürel kapitalizm etkisinde kentsel mekânın ve ortak değerlerin metalaşmasıyla aynı zamanda sermaye tarafından kentsel alanda kamusal olana, müşterek olana el konulması durumu gerçekleşmektedir. Bu bakımdan Hardt ve Negri (2002: 312, 313) tarafından “Modern dönem boyunca kamusal mülkleri özelleştirme yönünde sürekli bir hareket görülür... İkinci doğa, örneğin Kuzey Amerika’nın batısında olduğu gibi büyük nehirler üzerine barajlar kurularak ve kurak vadiler sulanarak yaratılır ve ardından bu yeni servet az sayıdaki tarım işletmesine devredilir. Kapitalizm kamusal mal ve hizmetlerin sürekli olarak yeniden özel ellere geçiş döngüsünü harekete geçirir.” şeklinde ifade edilen fikirlerde ortak olanın çözülüşüne ve giderek özelleşmesine dair bir işaret vardır. Bu noktadaki fikirler Harvey’in postmodern kapitalist mantığının dönüşüme uğraması ve aldığı yeni biçimdeki rolleriyle ilgili yaptığı çıkarımlara benzerlik gösterir. Sermayenin zenginleşmek ve artı değeri sistemin akışına yeniden katmak için yaptığı faaliyetler kapsamında Harvey (2004: 123); mülksüzleştirme, yerinden etme ve el koyma usulüyle sermaye birikiminin sağlanmasına değinmiştir ve bu bağlamda Hardt ile Negri’nin fikirlerine benzer bir noktayı vurgulamıştır. Ayrıca bu tabloda ortak paydaların ve müştereklerin ele geçirilmesinin baskısıyla kent, çokluk için bir hareket ve mücadele alanı olarak ortaya konmaktadır. Yani kentsel kamusal alan bu baskı mekanizması ve müştereklerin özel ellere geçmesi neticesinde Lefebvre, Harvey gibi daha önceki teorisyenlerin değindiği gibi bir mücadele alanı olarak önem kazanmaktadır. Ancak neoliberal politikaların ve inisiyatiflerin eğilimiyle giderek daha fazla görülen kamusal

alan özelleştirmeleri bu bağlamda bir sorun yaratmakta ve kamusal alanın çözülüşüne sebebiyet vermektedir.

Son olarak kentte kamusal alan tartışması bakımından Lefebvre, Castells, Harvey, Soja, Sassen vb. pek çok önemli kent kuramcısı tarafından da dile getirildiği üzere söylemekte faydalı olan bir nokta kamusal alanın kent hakkı bağlamındaki önemidir. Bu çerçevede kentli için kamusal alan yaşanan hoşnutsuzlukları, haksızlıkları protesto edecek, sesini duyurmaya yarayacak bir sivil itaatsizlik, demokrasi ve kentsel devrim platformudur. Bu bağlamda Kluge'nin değindiği üzere; "Kamusal alan, mücadelelerin savaş dışı yollarla karara bağlandığı yerdir." (akt. Hansen, 2004: 141). Ancak tezin bu kısmında değindiğimiz durumların, kamusal alanın çözülüşünün işaret ettiği üzere kamusal alanın güncel hali ve işlevi bundan oldukça uzaktadır. Ve yine kamusal alanın çözülüşünün kentte güvenlik temini yönünden yarattığı olumsuzluklar akabinde bir hak niteliğinde olan kamusal alanın yitimi, güvenliğe de olumsuz etkiyecektir.

Bu başlıkla ilgili kısmı bitirirken değindiğimiz noktaları kısaca özetlersek; kentte kamusal alanın sembolik , göstergesel boyutu, kentte kamusal mekânın çözülüşü hattında kamusal alanın işlevsel ve içeriksel değişimi, bu bağlamda sosyal etkileşim, politik ifade vb. yönlerden fonksiyonlarını yitirip bir kayıp mekâna dönüşmesi, mekânsal düzenlemeye özelleşmenin müdahalesinin ağırlık kazanmasıyla birlikte gerçekleşen kamusal yapaylıklar ve psedö-kamusal alanlar, bu alanların endüstriyel-ticari kamusal alanlar olarak tüketimi öncelmesi (temel ilkelerinin tüketim-gözetim ideolojisi olması) ve de hedonist kapitalizm, metalaşma ve kitle kültürüyle ilişkisi, teknolojik gelişmeler çerçevesinde yaşanan dönüşümlerin (örn. araba ve toplu taşıma olguları) kamusal alanı tehdit etmesi, mekânsal sermaye, hareketlilik ve erişebilirlik ile kentsel planlama yönünden kamusal alanın ilişkisi (örn. özellikle eğlence, alış-veriş kompleksi gibi büyük

yatırım projeleri ve soylulaştırma ile dönüşüm projelerinin seçiminde mekânsal sermaye unsuru), kamusal mekânlarda düzenleme ve kontrol-sınırlama faaliyetlerinin ağırlık kazanması (örn. psedö-kamusal mekânlarda güvenlik odaklı olarak yapılan aramalar, kontroller, kameralı gözetleme sistemleri vb.) akabinde kamusal alanın herkes için olma özelliğini yitirmesi ve sosyal ayrışmaya sebep verilmesi, kentsel toplumun kamusalıya ve kolektiviteye katılmayı reddetmesi (örn. SUV tipi kentli kültürü) paralelinde gelişen yabancılaşma, bireyselleşme, ötekileştirme unsurları ve benzeşme kentleşmesi pratikleri, biyopolitik üretim ve politikanın kentsel mekâna ve kamusalıya yansımaları gibi noktaları işaret edebiliriz.

1.4.3. Postmodern Kent ve Teknoloji

Tezde önceki bölümlerde ağ toplumunun yükselişi (Castells, 1996), hizmet ve bilişim sektörü gibi alanların önem kazanmasıyla bilişsel, zihinsel ve duygusal emeğin öne çıkması ve sömürsü, mekânın ve zamanın silikleşmesi ve akışkanlaşması, sermaye birikim stratejisi, tüketimin ve gözetimin önemli birer post-modern ideolojiler olması gibi olgular etrafında günümüzde kentte teknoloji etmeni de oldukça belirleyici ve önemli olmaktadır. Bunun yanında geniş ölçekte teknoloji olgusu günümüz modern dünyasında ve insanının hayatında oldukça önemli bir yer tutmakta, kimi zaman sunduğu olanaklar ve avantajlarla hayatı kolaylaştırıp bireylerin yaşamı kaliteli hale getirirken kimi zaman da ortaya koyduğu ürünlerle sosyal, mekânsal, kültürel, ekonomik, siyasi eşitsizliklerin devam etmesine, daha da kötüleşmesine neden olabilmektedir. Bu çerçevede W. Benjamin teknoloji unsurunun yanlış kullanımı kapitalist üretim ilişkilerinden bağımsız olarak değerlendirmez ve “Teknoloji, kapitalist üretim ilişkileri içerisinde var olduğu müddetçe bir felaket aracına dönüşmek zorundadır.” şeklinde bir saptamada bulunur (Erkek, 2019: 8). Buna paralel şekilde Bauman (2003: 327) da Habermasian bir anlayışla

araçsal aklın teknolojinin sağladığı birtakım avantajlar vesilesiyle insanların baskıya uğramasına sebep olduğu halleri ve toplumsal tahakkümü eleştirir. Modernleşmenin getirdiği Aydınlanma düşüncesi, rasyonalite, verim ve örgütlenme mantıklarının dayatımı altında öne çıkan makineleşme olgusu ve metaforu da teknolojinin gelişimi içinde insan hayatını etkisi altına alan ve pek çok unsuru dönüşüme uğratan bir olgudur. Bu noktada F. Engels ve K. Marx (1992) tarafından ifade edilen; “Makineleşme ve modern endüstriyle birlikte yoğunluk ve kapsam bakımından çığı andıran bir taarruz başladı. Tüm ahlak ve doğa, yaş ve cinsiyet, gece ve gündüz sınırları yok edildi. Sermaye kendi şölenini kutluyor.” fikri yaşanan dönüşümün keskinliğini belirtmekte açıklayıcı olmaktadır. Bu bakımdan Marx, makinanın ve teknolojik gelişmenin kapitalist üretim hegemonyasında kullanılış biçimiyle sosyal ve sınıfsal ilişkiler üzerinde yarattığı dönüştürücü, yıkıcı etkiye işaret etmiş, eşitsizliklerin sürdürülmesinde teknolojinin bir üretim aracı olarak ne şekilde etki yarattığını çözümlemiş ve bu bağlamda insanın, üretim sürecinin ve de toplumun makineleşmesi şeklinde bir metaforla sermayenin kârını önceleyen, maddi birikim stratejisini her şeyin önüne koyan endüstri çağının insan üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi yabancılaşma kavramıyla ifade etmiştir (Engels ve Marx, 1996). Bu görüşe paralel olarak biyopolitik üretim mantalitesi bakımından Negri, burjuvanın kalbinde yer alan sermaye “makinasının” (artı) değere el koyma işlemini fabrikanın sınırlarının dışına taşıyarak yeni kamusalılıklar bazında (tezde önceki başlıkta kamusalılığın çözülüşünde ifade edilenlere benzer olarak) bütün bir kültür ve ekoloji üzerinde egemenlik kurmaya taşımamasını “ekolojik makine” tabiriyle açıklamış; ilerleyen süreçte ise Hardt ile birlikte geliştirdikleri emperyalizm kuramı çerçevesinde emperyalizmin kültürel aygıtlara dayanarak küresel bir rejim kurma eğilimini “Soyut Makine” kavramıyla ele almıştır (Hardt ve Negri, 2000: 118, 128). Buralarda bahsi geçen

makineleşme tahayyülünde toplum ve insan, metalaşma kapsamında (tüketim ideolojisi altında değerlendirilebilecek bir durum olarak) sermaye birikim makinası türünden bir makine bütünü ve makinanın parçalarını ifade etmekte, çeşitli makinelerin toplamından oluşan bir makine ağından bahsedilmekte ve bu doğrultuda devlet de tüm kurumları ve bu kurumların içerisinde yer alan insanlarıyla bir makine veya aygıt olarak bu ağda yer almaktadır. Bu tabloda insan, makine kültürünün ve ağının içinde giderek bizatihi makineleşmekte, kaçınılmaz şekilde makine ağının bir parçası olmakta ve kendi özüne yabancılaşmaktadır. Toplum da makineleşerek yeniden üretim döngüsünde işlevsel bir parça halini aldığından aynı yabancılaşma durumu toplumun tümü için yani toplumsallık için de geçerli olmaktadır. Buradaki içeriğiyle yabancılaşma olgusu, tez çalışması akabinde kentte güvenlik başlığı kısmında daha da detaylı olarak açıklanacağı üzere kentte sosyal dışlanma, yabancılaşma, ötekileşme, bireyselleşme/izolasyon gibi durumlarla kaynaşmakta ve kentsel güvenlik temini açısından zorluklar yaratan hallere, suç, şiddet, yoksulluk gibi olumsuzluklarda artışa neden olabilmektedir.

Daniel Bell tarafından kavramsallaştırılmış post-endüstri toplumu dönemi (Bozkurt, 2014) olarak karakterize olan, deneyimlemekte olduğumuz bilgi çağında teknik aygıtlar, makineler insan hayatının pek çok yönünün dönüşümünün ana düğümlerini oluşturmaktadır. F. Guattari'ye (1995) göre makinenin işleyiş ilkesi olan mekanizma unsuru, toplumsal kurumlardan ve kurumlardaki öznelerden ayrı düşünülecek bir şey değildir. Bu bakımdan makine metaforu kapsayıcı ve üst bir norm olarak tüm toplumu, toplumsal oluşumları ve özneleri kendi parçaları olarak içeren büyük bir yapıdır. Bu paralelde teknolojik gelişimin bir yansıması olan makineler teknik aygıtlar olmanın yanında aynı zamanda toplumsallardır (Deleuze, 1988: 34-37). Bu bakımdan Deleuze ve Guattari'ye (1983: 38, 145-146) göre, çağımız toplumu birbirinden farklı çeşitlilikte ve

özellikle makinaların birbirine bağlanmış olduğu bir makine ağı toplumdur. Bu yapının içinde bir “arzu makinesi” olarak insan diğer insanlara ve makinalara bağlanmakta ve arzu üretiminde bulunmaktadır. Arzu makinesi metaforu altında teknoloji özeğinde özellikle tüketim ideolojisinin sembolik tüketim, gösterişçilik, fetişizm, hedonizm, kültür endüstrisi, sembolik iktidar ve estetizasyon noktalarını yakalamak mümkündür. Bu bağlamda tüketim ideolojisi ekseninde faaliyet gösteren ve arzuyu baskılayan toplumsal makinaların zincirleri bireyleri tahakküm altına alır. (Deleuze ve Guattari, 1983: 8-9, 254). Bu bakımdan gündelik hayatın, operasyonların ve sosyal ilişkilerin makineleşmesi veya makine kültürünün etkisi altına girmesi toplumsal baskı mekanizmalarını besleyeceğinden insanın özgürleşmesini engelleyici olacaktır. Bu halde de başta (güvenlik başlığında açıklanacak bir güvenlik türü olarak) insani güvenliğin ihlali gerçekleşir ve dolayısıyla kent boyutunda da güvenlik açısından olumlu bir gelişme ortaya çıkmaz. Buradaki tartışmaya çok benzer şekilde L. Mumford (1996: 403-490) tarafından dile getirilen “mega makine” kavramı ekseninde kapitalist rejimin hüküm sürdüğü sanayi toplumunun totaliter yapısı işaret edilmektedir. Makinecilik anlayışının hâkim olduğu bu tabloda makinenin, teknolojinin ve bilimin üstünleştiği ve ilahlaştığı bir algılama söz konusudur (Mumford, 1996: 55-70). İktidarın hakimiyet kapasitesinin makine sistemiyle özdeşleşip onun bir parçası olarak aşkınlaşması neticesinde insan doğası da özünden koparılıp mekanikleşmekte, baskılanan doğasıyla bu sistemin bir parçası olarak işlemeye koyulmaktadır. Aynı zamanda bu süreçte etik, insani ve ahlaki değerler de çözünmektedir. Tüm bunlar K.Marx tarafından üzerinde durulan yabancılaşma unsuruyla örtüşür. Dolayısıyla da güvenlik temini bakımından istenmeyen hallerin doğmasına zemin yaratır.

Teknoloji, toplumsal değişim ve sosyal etkileşim açısından da etkilidir. Bu çerçevede teknoloji etrafında gelişen toplumsal eşitsizlik olgusu ve bir sömürü pratiği olarak güvencesizlik akabinde ortaya çıkan prekarya sınıfının da kentte güvenlik tartışması açısından göz önünde tutulması gereklidir. Post-modernitenin getirdiği dönüşümler paralelinde, hegemon neoliberal politikalar ve (teknolojik-bilişsel-kültürel) kapitalizmin altında, zorunlu çalışma ideolojisi ve esnekleşen/akışkanlaşan emek/istihdam tetiklemesiyle oluşan prekarya sınıfı geniş boyutlu bir güvencesizlikle karşı karşıya gelmektedir. Bu durumun yarattığı olumsuzluklar da güvenlik temini unsurunu zorlaştırmaktadır. Yine güvencesizlik durumunda olduğu üzere kentin zaman ve mekânsal ölçütlerden soyutlandığı post-modern dönemde teknolojik gelişmeler ve kentsel altyapı açısından parçalanmış kentleşme eğiliminin de işaret ettiği üzere teknolojinin yarattığı kentsel eşitsiz gelişim durumları mevcuttur. Bu nokta mekânsal sermaye, soylulaştırma ve tüketim ideolojisi ekseniiyle de iç içe geçmektedir ve kentsel güvenlik bakımından yaralı etkiler oluşturmamaktadır. Burada kentsel altyapı unsurlarının, teknolojik olanakların fetişleşmesi ve metalaşması durumu etrafında tüketilmesi mevcuttur (Kaika ve Swyngedouw, 2000: 123-124). Yine burayla alakalı olarak kentsel düzlemde meta fetişizmi, kültürün metalaşması, kültür endüstrisi ve tüketim ideolojisi ekseninde teknoloji ve kültürün mimari tasarım/planlama açısından estetik altında birleştirilmesi durumu gerçekleşmektedir. Bu bakımdan modern mimari tasarımda ileri teknolojik ürünler olan ve teknolojik estetiği simgeleyen metal, cam vb. ürünlerin, havalandırma sistemi, asansör, raylı sistem gibi teknolojik imkanların planlamalara dahil edilmesi, tasarlanmış derinsizlik, anıtsal ve büyük ölçekli planlama (örn. gökdelen ve plaza tasarımları) gibi modern toplumun ileri teknolojik gelişimine atıf yapan yeni tasarım modellerinin/stillerinin kullanılması teknolojinin estetikleşmesiyle

(dolayısıyla kültür endüstrisi ve metalaşma bağlamında tüketim ideolojisiyle) alakalıdır (Marx, 1994: 252). Ayrıca gözetim ideolojisi açısından teknoloji etkili bir araç olmakta ve kentte biyopolitik üretim ile yönetimsellik bazında oldukça önemli roller üstlenmektedir. Elektronik iletişim teknolojileri ve bilişimsel teknolojiler ışığında oluşan yeni bilgi olgusu bilişsel kapitalizm çatısı altında yeni çeşitte bir iktidarın doğuşuna da işaret eder. Postmodern dönemde hâkim olan bilişsel kapitalizm de iktidarla ilişkisi bazında bilgi de artık bir üretim girdisi ve üretimde kullanılan araçlardandır. Ağ toplumu yapısında egemen olan bilgi ve servis/hizmet odaklı ekonomiler açısından bu durumda materyal olmayan bir üretim girdisi olarak bilgi unsuruna sahip olmak bir güce sahip olmayı da beraberinde getirir. Bu çerçevede teknolojinin ürettiği bilgi bazında, bir biyopolitik araç olma niteliği ve hayata hakimiyeti anlaşılabilir.

Kent tartışmaları bakımından teknoloji unsurunun önemi bu tez kapsamında özellikle akıllı kentleşme stratejisi bakımından ortaya çıkmakta ve askeri kentleşmenin bir görünümü olarak akıllı kent pratiklerinin kentte güvenliğe etkileri açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda akıllı kent pratiklerinin içinde yer alan kamera ile gözetleme, denetim, detektör, X-ray cihazı vb. unsurlarla kontrol gibi teknolojik imkanların kapılı/kapalı topluluklarda da kullanılması yönüyle tez kapsamında teknoloji unsuru sıklıkla boy göstermektedir. Ayrıca teknoloji unsurunun yansıması neticesinde günümüz egemen kentleşme pratiklerinden olan yeni kentçilik bağlamında özellikle “akıllı büyüme” ilkesi etrafında sürdürülebilir gelişim ve büyüme fikirleri açısından da akıllı kentleşme pratiği ve teknoloji birlikteliği öne çıkmaktadır. Yine bu paralelde küresel kentleşme pratiği ve sermayenin birikimi stratejileri akabinde de teknoloji önemli bir rol oynamakta ancak bir yandan da parçalanmış kentleşme pratiğine eğilim yaratarak birtakım olumsuzluklara da sebebiyet vermektedir. Yine tezde değinilen kamusallığın

çözölüşü ve kentkırım, yabancılaşma, ötekileşme, dışlanma, izolasyon/bireyselleşme, eşitsizlik, güvensizlik, biyopolitik ve yönetimsel faaliyetler, tüketim-gözetim ideolojisinin tetiklediği pratikler gibi yönlerden de tez açısından teknoloji olgusu önem taşımaktadır.

1.4.4. Söylemsel, Kültürel ve Sembolik Pratikler/Gözetim ve Tüketim İdeolojisi ile Postmodern Kentleşme Eğilimleri

Kentin ve de kentleşmenin modern ve post-modern dönemdeki durumu, özellikleri üzerine eğilmek, yine bu dönemlerde kentsel bir fenomen olarak kentte güvenlik olgusunun dönüşümü ve durumu üzerinde tartışma yürütülmesi açısından işlevsel olacaktır.

Modern dönemde kentsel mekânın ve kent olgusunun neyi ifade ettiği ve temel özellikleri açısından bazı akademik kuramlara ve teorisyenlerin fikirlerine bakılması kentleşmenin anlaşılabilmesinde ve kavramsal çerçeve bazında kentte güvenlik tartışmanın yürütülebilmesinde yardımcı olabilir. Modern kent fenomeni temel olarak, tarihsel şartlar altında kapitalizmin yeni hâkim üretim modu olması ve sanayileşmenin artışı ile ilişkilidir. Bu bağlamda modern kent kuramları ekseninde kapitalizm olarak değişen ve baskınlaşan üretim şekli ve kentleşme arasındaki ilişkilerin incelenmesinde H. Lefebvre ve onun kent kuramlarına eğilinerek başlanabilir. H. Lefebvre (2014) için genel olarak mekân kavramlaştırması zihinsel mekânın, sosyal ve fiziksel bağlama oturtulması şeklinde gerçekleşir. Buna paralel olarak Lefebvre için “sosyal mekân (social space)” kavramsallaştırması zihinsel mekân (mental space) ve gerçek mekân (real space) arasında bulunan geleneksel ayrımı birleştirecek bir bütünsel teori yaratma amacını taşır. Bu bakımdan sosyal mekân; sosyal pratiklerin ve mekânsal pratiklerin bütünleştiği bir sosyal

hayatın mekânı olarak ortaya çıkar. Bu noktada G. W. F. Hegel'in üretim nosyonunu kullanan Lefebvre bütünleşik bir mekân teorisine ulaşmak için sosyal mekânın sosyal bir ürün olduğunu ifade ederek fiziksel, zihinsel ve sosyal mekân arasındaki bağlantıyı kurmuş olur (Madanipour, 1996: 341). Lefebvre'nin (2014) bu teorisine göre; tarihsel süreçte her toplum, o dönemde benimsenmiş olan üretim biçimine göre kendi mekânını yaratır. Bu bakımdan kapitalizmin kurucu elementlerinden olan metalaşma bağlamında mekân “sosyal ve politik bir ürün olmasının yanı sıra insanların satım ve alım işlemlerini gerçekleştirebileceği bir ürün” (Burgel vd., 1987: 29-30) olarak da karşımıza çıkar ve böylece mekân unsurunun fiziksel boyutu, kapitalizm altında hâkim üretim biçimi ile ilişkilendirilerek sosyal bir ürün haline getirilir. Bu kapsamda Lefebvre kent olgusunu da bir mekânsal kurgu olarak tarihsel süreçte var olan üretim modları eşliğinde ele alıp inceler ve kentsel mekânı sosyal, fiziksel ve politik bir mekân olarak ifade eder. Lefebvre (2019: 7-12) açısından kent kavramı ve kente ilişkin konular toplumsal dönüşüm süreçleri (ki o bu süreçlere kentsel devrim der) kapsamında ele alınır. Ayrıca kentsel mekân açısından günlük yaşam ve kamusal bazında gerçekleşen etkileşimler, toplumsal ilişkiler ve kapitalizmin yansımaları önem taşıyan unsurlardır. Dolayısıyla kentleşme ve kent olgusu bakımından Lefebvre “toplumun bütün halinde kentleşmesi” çıkış noktasını ele alır. Bu kapsamda tarihsellik, hâkim üretim biçimi ve toplumsallık-sosyal mekân unsurları ekseninde Lefebvre'e göre, kapitalist sosyal ilişkiler, kentsel mekânın günlük kullanımı ve kentleşme pratikleri içinde yeniden üretilir. Lefebvre'nin bu kuramları kentleşme kapsamında tarihsel süreçte paradigma değişimini üretim bazında ekonomik temelli olarak açıklayıcıdır. Bu bakımdan modern dönem için kapitalist üretim modelinin hâkim paradigma olması ve bu durumda modern kentsel mekânın kapitalist ilişkileri sürdürmek olarak beliren işlevi (tüketim ideolojisi yönündeki işlevi) ve bu bağlamdaki

kentleşme önemlidir. Yine ekonomik konjonktür ve kentleşme arasındaki ilişki meselesi açısından üretimin yanında tüketim modelinin ve eğiliminin de önemli bir etken olarak ortaya çıktığını anlamak açısından M. Castells tarafından belirtilen fikirlere değinilebilir. Castells (2017: 255) açısından modern kentsel mekân; farklı sosyal ağları birleştiren bir yapı olarak, kapitalist üretim modu ve ortak tüketim odağında bölüşüm ilişkileri açısından öne çıkar. Bu bağlamda Castells (2017: 33-151) işgücünün/emeğin yeniden üretilmesi, kapitalist sermaye birikim süreçleri sorunsalı kapsamında kente eğilir ve kenti toplumsal sınıflar arasındaki çatışmalar/çekişmeler ve hâkim üretim şekli olan kapitalizm sebebiyle ortaya çıkan eşitsizlikler bazında ele alır. Bu bakımdan kentte kolektif tüketim bağlamında dağılımda birtakım eşitsizlikler ve ayrışmalar mevcuttur. Castells'in kuramlarından modern dönemde kent ve kentleşme için üretimin yanı sıra tüketim unsurunun da etkili ve belirleyici bir unsur olduğu anlaşılabılır. Aynı zamanda kent ortamında çeşitli yönlerden farklılaşan mekânların bulunma nedeni, mekânsal özgülenmenin farklılaşması noktaları da bu kapsamda anlaşılabılır. Yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümler ve kentleşme arasındaki ilişkinin takip edilmesinde fikirleriyle yardımcı olabilecek bir isim de D. Harvey'dir. Harvey'nin bu konudaki çıkarımlarının bazı noktaları Lefebvre ve Castells tarafından ortaya konmuş fikirler ile örtüşür niteliktedir. Harvey (2019a), Lefebvre'nin ortaya koyduğu kapitalist metalaşma üzerinden sosyal, politik ve fiziksel kentsel mekân okumasını ekonomik açıklamalarla detaylandırarak yürütmüştür. Kapitalizmin yaratıcı yıkım mantığı, yani sermayenin birikimi için yeni alanlar oluşturulması ve bu yolla özü itibarıyla akışkan ve hareketli olan sermayenin göreceli olarak tutulup biriktirilebileceği alanlar yaratılması işlemi, kent açısından temelde birbirini takip eden kentleşme süreci ve kentsel dönüşüm evreleridir. Harvey açısından kentin en önemli işlevi, sermayeyi ve işgücünü yeniden üretilip dolaşıma

ve kapitalist döngüye yeniden katma olanağını sunmasıdır. Kapitalist üretim şeklinde oluşan artı değerın yeniden sisteme dahil edilmesi, artık birikimin ve üretimin devreye yeniden dahil olması sorunsalı Harvey'e göre kent üzerinden ikinci bir sermaye akışı ile çözümlenir. Bu kapsamda kentler, artı değerin coğrafi ve toplumsal olarak yaygınlaşmasından doğmuştur. Kentleşme sayesinde hem tüketimin ölçeğı genişler ve böylece de artı değerin sisteme geri dönüşü için yol yaratılmış olur hem de kentleşme faaliyetleri kapsamında ortaya çıkan fiziksel uğraşlar bağlamında büyük çaplı yatırımlar gerektiren altyapı/üstyapı faaliyetleri sayesinde artı değeri yeniden üretim döngüsüne girer. Bu sayede kentsel mekânın yaratılmış alanında üretim, dolaşım, mübadele ve tüketim için artı değeri soğurup çelişkiyi çözümleyecek yeni mekânlar doğmuş olur. Buradaki dönüşüm sirküler ve geçici bir özelliğindedir; zira, artık birikim sirküler bir karakteristik gösterir ve geçici olmasının sebebi ise kapitalizm altındaki aşırı/artık yatırımın seyrine göre şekillenen krizlerdir (Jessop, 2002: 99-113). Yine bu bağlamda Harvey açısından politik özde bir araç olan (kentte) planlama, artı değerin büyük yatırımlarla sisteme dönüşünün sağlanmasına olanak yaratabilecek ve bu yolla kapitalizm altında oluşması oldukça muhtemel olan krizi önleyebilecek yardımcı araçlardan biridir. Bu noktalar postmodern kentin ve kentleşme eğilimlerinin durumunu anlamakta ve ilerleyen süreçte tezde yürütölen kentte güvenlik tartışması ekseninde askeri kentleşme, akıllı kentleşme ve kapılı/kapalı topluluk oluşturmumu gibi eğilimler altında güvenlik temini söylemiyle kentsel mekânın nasıl kurgulandığı, tasarlandığı ve kullanıldığına ilişkin çözümlemelerde yardımcı olacaktır. Özellikle üretim ve tüketimin kentsel mekân bazında edindiğı bu belirleyici rol kapsamında güvenlik olgusunun metalaşması, tüketilecek bir ürün haline gelmesi ve sembolik tüketim, estetik, kültür endüstrisi gibi unsurlar etrafında yeni bir boyut kazanarak politik alanda etkili bir araca dönüşmesi

noktasını açıklayıcı olacaktır. Modern dönemde etkin olan kent ve kentleşme olgusunu anlamlandırmak için bakılan bu teoriler sonrasında, post-modernite diye anılan süreç ile kent ve kentleşmeye; yine bu bağlamda etkili bir paradigma olan küreselleşmeye değinilmesi faydalı olacaktır.

Küresel piyasa ve sermaye birikim stratejisi kapsamında kent; bu yapıda öne çıkan yerelleşme eğilimi, sermaye birikimi ve sistemin yeniden üretimi ekseninde küresel ağda önemli bir merkez olarak belirmiştir (Harvey, 2019a: 164-171, 192, 317-328). Bu bağlamda S. Sassen'e (2000: 83) göre küresel kent olgusunu ortaya çıkaran küresel kentleşme, sermaye biçimlerinde ve sermayenin yatırım alanlarında var olan esneklik ve göreceli birikim olguları eşliğinde birtakım farklılıklar yaratmıştır. Bu çerçevede günümüzde kentler özel sektör ve kamu kesimi elinde yatırımın mekâna çekilmesinde gereklilikler ne ise o doğrultuda şekillenmektedir ve bu açıdan da küreselleşen kentler ekonomik anlamda yerelleşen birikim süreçlerine ön ayak olmaktadır. Aynı zamanda yeni kentleşme ve küresel kent (gezegensel kentleşme) paradigmatlarıyla alakalı olan bu noktalara ek olarak belirtilebilecek olan bir durum; kentte planlama ekseninde yaşanacak dönüşümleri küresel rekabetin ölçeklerinin belirlemesidir. Buna paralel olarak kentsel girişimcilik, markalaşma gibi faaliyetler akabinde planlamaya ve kentsel politikaya etkiyen aktörler ise çeşitlenmekte, mikro ve makro düzeyde dönüşümler ve politikalar kente hâkim olmaktadır (Özgül, 2020: 12, 122-123).

Belirtildiği üzere post-modernitenin getirdiği özellikler bağlamında kentleşme lensinden küreselleşme olgusu, özellikle küresel kent -ya da diğer söyleyişlerle “dünya kenti (Friedmann, 1986: 75)”, “mega şehir (Castells, 1996: 405-407)”- olgusu gibi olguların ortaya çıkışında etkilidir. Farklı literatür kaynaklarından yola çıkılarak söylemek gerekirse küresel kent; küreselleşmenin yansımasının sahnelendiği bir

yer/mekân, dışa ve mal, hizmet, bilgi gibi çeşitli unsurların dolaşımına oldukça açık ve elverişli, içinde barındırdığı kent sakinleri ve sosyal doku açısından genellikle heterojen, kozmopolit ve çok-uluslu ama bir yandan da insanları zevk, beğeni, tüketim, kültür, bakış açısı vb. gibi yönlerden aynılaştırıcı (ya da homojenleştirici) etkiye sahip, dünya çapındaki küresel ağda yer alan önemli ve hiyerarşik olarak üstün bir bilgi, teknoloji, endüstri, hizmet, ticaret, finans ve ekonomi merkezi olmak gibi özellikleri bünyesinde barındırır (Hall, 1966; Reed, 1981; O'Brien, 1992; Sassen, 2000). Sahip olduğu bu özellikleriyle küresel bir kent, sermayeyi tutma kapasitesindeki yetkinliği nedeniyle kentsel büyüme ve gelişim açısından avantajlı gözükmektedir. Kentleşme/kentsel gelişim bağlamında küresel kentin büyümeyi tetikleyen bu özelliklerinin korunması ve devamlılığı ise kentte güvenliğin sağlanmasıyla yakından ilişkilidir. Zira güvenli bir kent ortamı sermayenin kentsel mekâna çekilmesinde başta gelen öncelikler arasında yer almaktadır. Yine küresel kent misyonu açısından kentsel mekân bazında piyasa ve tüketim öncelikli politikaların ve düzenlemelerin rolü ön plandadır. Tüketim-gözetim ideolojisi birlikteliğinden ve güvenlik temini meselesinin öneminden ötürü de gözetimsel pratiklerin küresel kent nitelikli kent ortamında ağırlıklı olması durumu mevcuttur.

Küresel kent olgusundan anlaşılabilceği üzere postmodern kentin genel özellikleri arasında tüketim ideolojisinin ve kültürünün yansımaları, güvenlik ihtiyacı, mekânsal düzenlemelerde ve kentsel politikalarda bu çerçevede hamlelerin yapılması noktası mevcuttur. Bu bakımdan postmodernite hakimiyetinde ortaya çıkan kentsel mekânda gezegensel/küresel kentleşme diye ele alınabilecek yeni kentleşme eğilimlerinin varlığından bahsedilebilir. Küresel/Gezegensel kentleşme bakımından öne çıkan en önemli nokta günümüz dünyasında coğrafi düzlemlerin giderek kent istilasına, kentsel mekânın hakimiyetine girmesidir. Bu anlayışta; postmodern dönemin tetikleyicileri

olarak tüketim ideolojisi, girişimcilik gibi olgular akabinde kentsel mekânın sürekli ekonomik ve fiziksel büyüme eğilimi ile coğrafi ve fiziksel anlamda bir sınırsızlaşması hali mevcuttur (Merrifield, 2013: 910; Brenner ve Schmid, 2013: 734; Soja, 2002: 285–306). Yani kentleşmenin yayılması ve hızlanması neticesinde oluşan mekânsal tekdüzelik, yegâne coğrafi-mekânsal ve uzamsal oluşumun kent silueti olması noktası vurgulanmaktadır. Bu bakımdan güncel kentleşme pratikleri, yapılaşma anlayışları, mekânın özgülmesi ve kullanılması dünya genelinde birbirine pek benzer olarak kent kurgusu içinde biçimlenmektedir. Tez kapsamında değinilen günümüz koşullarında kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının (örn. AVM, çok katlı rezidans tipi konutlar vb.) dünya genelinde soylulaştırma, kentsel dönüşüm gibi faaliyetler ekseninde hızlı bir şekilde yayılması ve hâkim yapılaşma, kentsel mekân düzenlemesi halini alması durumları bakımından gezegensel/küresel kentleşme anlayışının işaret ettiği bu nokta açıklayıcıdır. Özellikle metropol, büyükşehir gibi kent biçimlerinde görülen bir misyon olarak küreselleşme arzusu, post-modern dönemin gereklerine ayak uydurmak açısından hayatidir. Bu kapsamda küresel ekonomik rekabete, birikim yarışına güçlü bir şekilde entegre olmak ve bunun gereklerini yerine getirmek bakımından sermayeyi tutacak yerel odakların yaratılması önemlidir (Sassen, 2000: 83). Ayrıca yine bu kapsamda kentlerin amaçları sermayeyi kendilerine çekmek, yatırım için en elverişli alanın ve kentin kendileri olduğuna sermayedarları ikna etmek ve bu yolda kültürel, ekonomik ve sosyal alt ve üst yapısal tüm varlıklarını pazar gerekliliklerine göre işlemek, bunların gerçekleşmesi için güvenli bir ortamı temin etmek olarak belirlemektedir ve tüm bunlar kentte sembolik kodlarda, kültürel değerlerde, kentin fiziksel mekânında, sosyal ilişkilerde, idari yapısında çeşitli dönüşümlere yol açmaktadır (Soja, 2002: 295). Tez kapsamında değerlendirilen kapılı/kapalı topluluk oluşumları; (sembolik) tüketim

ideolojisi bakımından yaygın ölçekte benimsenen yeni kentsel konut tipi, mekânsal düzenleme olarak bu yönlerden de etkili olup kentte yerel ölçekte bir sermaye birikim odağı işlevi üstlenebilmektedir. Aynı zamanda gözetim pratiklerine haiz özellikleriyle, güvenlik noktasına yaptıkları vurguyla gözetim ideolojisi açısından da işlevsellik göstermektedir.

Özellikle postmodern tüketim ideolojisi ile alakalı bir olgu olarak küresel kentleşme paradigmasının benimsediğı nosyonlardan biri de Harvey (2019b: 154) tarafından kent tartışmaları etrafında bahsedilen kentsel girişimcilik mevzusudur. Günümüz dünyasında kentsel girişimcilik hem ulusal hem de uluslararası boyutta giderek önem kazanmaktadır. Burada girişimin yapıcılarını olarak; devlet (merkezi ve yerel yönetimler ekseninde, metropoliter, bölgesel, ulusal ve ulus-aşırı seviyelerinde), sivil toplum (ticaret odaları, sendikalar, mahalle grupları, sivil toplum örgütleri gibi kuruluşlar) ve özel kesim (şirket ve şahıs) üçlüsünden oluşan bir koalisyon mevcuttur. Buradaki girişimde iş birliğinin amacı kentsel ve/veya bölgesel gelişimin desteklenmesi ve de yönetiminin sağlanmasıdır. Bu yönetim sistemlerine “kentsel büyüme makinaları” da denmektedir (Aydın ve Şentürk, 2016: 374). Harvey’nin (2019b: 159) kentsel girişimcilik konusundaki bu açıklamaları günümüzde oldukça gündemde olan kent markalaşması çabalarıyla da ilişkilidir. Marka kent yaratımı sürecinde yerel güç, kapasite ve çaba ön plana çıkmaktadır. Bir şehrin markalaşması ve bir özelliğıyle kendini diğer şehirlerden ayırıcı bir özelliğıe ulaştırması ve de bu yolla global pazarda rekabet kapasitesini geliştirmesi (ki bu da kentin kapitalist gelişme elde etmesi ve büyümesi demektir) için, o kentte var olan sosyal, kültürel, ekonomik, turistik, ticari vb. potansiyel kentin yerel halkından olan ticaret odaları gibi sivil girişimlerle, özel kesimi ifade eden yerel halktan yatırımcılarla ve devletin yereldeki örgütlenmesi olan valilik, belediye,

kaymakamlık gibi birimlerce yapılan faaliyetler gerçekleştirilir. Bu açıdan Harvey'nin bahsettiği kentsel girişimcilik ve büyümenin motoru kavramlarına karşılık gelen bir faaliyet söz konusudur. Tüm bu faaliyetler; yönetim, katılımcılık ve işbirliği açısından taraflar olarak özel kesim ve devlet birlikteliği, iktidarın bu birliktelikte aldığı inisiyatifler ekseninde güttüğü politikalar (özelleştirme politikaları ve bu kapsamda ele alınabilecek kentsel tasarım projeleri gibi inisiyatifler), kentin bir aktör olarak girişimciliğinin öne çıkarılması, markalaşma ve küresel düşünüp yerel hareket etmek suretiyle piyasanın gereklerine yönelik hareket etmek noktaları post-modern dönemde hâkim paradigmalardan biri olarak (sembolik) tüketim ideolojisinin ve kapitalist sermaye birikim stratejisinin kent ve kentsel planlama açısından etkili olduğuna işaret eder niteliktedir. Bu bağlamda post-modern kentte planlama dahilinde yürütülen soylulaştırma, kentsel yenileme, dönüşüm, rehabilitasyon gibi faaliyetler açısından (sembolik) tüketim ideolojisinin yansımaları, piyasa gereklerine göre kentsel mekânının düzenlenmesi durumu ve güvenlik temini yönünden de bunların etkileri yakalanabilir.

Küreselleşme ve post-modernleşme etkisinde neoliberal ve kapitalist stratejiler, tüketim ve gözetim ideolojisinin paralelinde küresel kent olgusu bakımından kent ekonomisinin mekâna bağlı bir biçimde örgütlenmesi, sistemin devamlılığı için sosyal boyutta yeniden üretim yapıları ve mekanizmaları oluşturulması ve de işgücü sürecinin örgütlenmesi gerçekleşir. Bu şekilde seyreden sermayeyi önceleyen bir mekânsal örgütlenme ve planlama sonucunda ise post-modern kentin yaygın özelliklerinden biri olan eşitsiz gelişimin mekânda dağılımı durumu oluşur. Dolayısıyla post-modern dönemde kentleşmenin etkileri ve kentte güvenlik olgusu incelenirken bakılması gereken bir nokta da Harvey'nin (2019a) belirttiği üzere post-modern kentte mekânın kullanım ve mübadele değeri ile eşitsiz gelişim olgusu bazında yürütülen tartışmalar kapsamında öne

çıkılmaktadır. Bu bakımdan özellikle mübadele değeri mevzusu, kentte sınıfsal çatışmalar üzerinden değerlendirilmeli ve kapitalizmde mekânın üretimi sürecinde sömürünün, dışlamanın ve baskının coğrafik/fiziksel/mekânsal yapısına ve de sistemin bütün olarak bu şekilde yeniden üretimine dikkat edilmelidir. Bu bakımdan küresel/gezegensel kentleşme ve parçalanmış kentleşme gibi pratikler kentte eşitsiz coğrafi, mekânsal ve sosyal gelişim hususuyla alakalıdır. Eşitsizlik ve yoksunluk ise daha önce de belirtildiği üzere kent ortamında güvensizlik yaratacak risk durumlarına yol açabilmektedir.

Post-modern kentleşmenin (küresel/gezegensel kentleşmenin) özellikleri bakımından öne çıkan eşitsiz gelişim unsuru akabinde günümüz kentsel mekânlarında parçalanmış kentleşme eğilimi (splintering urbanism) (Graham ve Marvin, 2001) olgusu sıklıkla görülen bir durumdur. Parçalanmış kentleşme eğilimi kalkış noktası olarak daha önceki paragraflarda bahsedilen ağ toplumu (Castells, 1996) yapısının özelliklerini, post-modern koşulların yansımalarını ve teknolojinin kente etkimesi ile kentsel altyapı ve düzenlemelerin, planlamaların dönüşüme uğraması noktalarını ele alır. Bu çerçevede kentte ortaya çıkan sosyal ve mekânsal örgütlenme/biçimlenme parçalı ve seçici gelişmektedir. Parçalanmış kentleşmede önemli bir referans noktası olan kentsel altyapı bakımından önem taşıyan unsurlar olarak ulaşım, enerji, su, atık gibi klasik fiziksel altyapı sistemlerinin yanı sıra teknolojik, iletişimsel, çevresel, sembolik, kültürel vb. unsurların da oluşturduğu sistemlerin kentsel altyapı bazında değerlendirilmesi durumu mevcuttur (Wiig vd., 2022: 3-5). Bu bağlamda parçalanmış kentleşme yaklaşımı, (post)modern kentin telekomünikasyon, teknoloji, bilişim, sembolik ve kültürel öğeler, altyapısal elementler etkisinde giderek parçalara ayrılan, sosyo-mekânsal olarak ayrılmış ve parçalı bir dağılım gösteren bir forma ulaştığını savunur (Graham ve Marvin, 2001: 33).

Parçalanmış kentleşme eğilimi paralelinde özellikle iletişimsel ve sosyal etkileşimsel bir parçalanma ve ayrışma durumu geliştiği için kentsel mekânda bir kişinin ve/veya grubun (ki bu kişi veya grup genellikle marjinal kesimle ilişkilidir) zaman ve mekân bakımından etkinliği kısıtlanmış olur (Graham ve Marvin, 2001: 288). Bu noktada parçalanmış kentleşmenin işaret ettiği üzere sosyal, kültürel ve ekonomik hizmetlere, kentsel altyapıya erişimde oluşan ayrışma derinleşir ve benimsenen kentleşme modeli dahilinde zengin mekanlar daha da zenginleşip gelişirken görece yoksul mekanlar (veya “istenmeyen” diye etiketlenen kentsel yoksul, işsiz, göçmen, vb. kitlenin yoğunluklu yaşadığı marjinal bölgeler yahut kimi zaman çöküntü bölgeleri) kentleşmenin nimetlerinden faydalanamadığı için giderek daha da yoksullaşır. Bu durum aynı zamanda bir kentsel altyapı türü olarak mekânsal sermaye açısından da eşitsizliği yaratır. Dolayısıyla bu durumlar, kentte eşitsiz mekânsal ve sosyal gelişimin tablosunu ortaya çıkarır.

Parçalanmış kentleşme, kentsel altyapının dağılımı ve erişimde yaşanan ayrışma/adaletsizlik akabinde anlaşılabilir kentsel eşitsiz gelişim durumu mekânsal sermaye kavramıyla da ilişkilidir. J. Lévy (2013; akt. Rérat, 2018: 104) tarafından ifade edilen “mekânsal sermaye (spatial capital)” kavramı, kısaca bir mekânın sahip olduğu çeşitli özellikleri, potansiyelleri ve avantajları içerir. Kentsel planlama ve yatırım bazında da bu olgu akabinde çeşitli projelerin (gökdelen, plaza vb. mega ölçekli projeler, site, rezidans oluşumları, park, yeşil alan tayini vb.) nerelerde gerçekleşeceğine dönük bir belirlenme yapılmaktadır. Bu çerçevede kapitalist birikim stratejisinin mantığıyla ilerleyen yeni kentçilik, küresel kentleşme gibi trendler eşliğinde parçalanmış ve eşitsiz gelişimle karakterize olmuş kentleşme modelinin, sosyo-mekânsal adaletsizliklerin ortaya çıkış sebepleri anlaşılabilir. Adaletsiz ve eşitsiz gelişim ve dengesiz bir kentleşme

modeli ortaya koyan bu durumda özellikle soylulaştırma ve kentsel dönüşüm gibi faaliyetlerin sonucunda gözlemlenen bir durum olan kamusal alanın parçalanması ve adacıklara ayrılması tablosu da gerçekleşmektedir. Buna bağlı olarak da gitgide özel ile kamusalın birbirine karıştığı, yapay kamusalılıkların hüküm sürdüğü kentlerde sosyal dokuda ve toplumda bir yabancılaşma, bireyselleşme, umursamazlık, ayrışma, kendi gibi olanlarla bir arada bulunma isteği gibi kentsel toplumun sürdürülebilirliğini (ve dolayısıyla kentsel güvenliği) riske eden eğilimler oluşmaktadır. Bu durum ise genel çerçevesiyle modern kentte ortaya çıkan bir eğilim olarak kentkırım (urbicide) kavramı bakımından incelenmeye değerdir.

Ken Hewitt'in (1983) tabiriyle mekânın yok edilmesi (place annihilation) faaliyetinin içinde yer aldığını söyleyebileceğimiz bir unsur olarak kentkırım (urbicide) faaliyeti; kentsel mekânın yıkımı/tahribatı ya da kentin kendisinin stratejik biçimde şiddete nesne olması ve amaçlı bir yıkımla karşı karşıya kalması durumudur. Kentkırım; "kent ve kent yaşamına ve kentli haklarıyla ilgili her türlü değere karşı yapılan saldırılardır" (Karasu, 2008: 52). Buna paralel olacak şekilde M. Coward (2007; 2009) tarafından ele alınış şekliyle "urbicide" kavramı kentin tüm alanının yıkımından ziyade binaların ve yapıları çevrenin yıkımı içerisinde kentsel anlam ve sembollerin yıkımına odaklanır. Bu kapsamda binaların anlamları yarattığına, sembolizm ile alakasına vurgu yapan ve de bu bağlamda binaların ve yapıları çevrenin heterojenliğe işaret ettiğine değinen Coward'a (2009: 129) göre, urbicide faaliyetiyle yapılan yıkımda binalar yok olmakta yani kentteki kozmopolitliğe ve heterojenliğe karşı bir saldırı gerçekleşmektedir. Buna paralel olarak kent içindeki topluluk açısından da farklı yaşam biçimlerine ve anlamlara yönelik bir saldırı varlığından bahsedilebilmektedir. Literatürde "urbicide" faaliyetlerine yani kenti öldürme pratiklerine yönelik temel olarak; kentsel mekân üzerinde bir politika

aracı olarak “urbicide”, kentin sosyal ve fiziksel varlığının yıkımı kapsamında kentin altyapı sisteminin yıkımı, kentin tasarımının ve kentsel mekândaki unsurların yıkımı, kent topluluğunun yerinden edilmesi, bozulması ve/veya yıkıma uğratılması şeklinde “urbicide” ve kentin soyut varlığının yıkımı kapsamında kentsel mekânda kültürel ve sembolik unsurların, yapıların yıkımı şeklinde “urbicide” faaliyeti olmak üzere bir çerçeve çizilmiştir. Fiziksel bir şiddet içermekten çok kültürel bir yıkımı, sembolik şiddet veya yapısal şiddet⁵ bazında gerçekleştirilen bir yıkma faaliyetini içeren kentkırım neticesinde kentle ilişkili toplumsal ve kültürel değerler yıkıma uğrar. Buna örnek olarak kentte yaşanan sağlıksız ve plansız kentleşme modeli neticesinde ve kentsel mekânın işlenmesinde rantçılığa yer verilmesi sebebiyle gerçekleşecek kentsel değerlerin yıkımı, hayat kalitesi düşüşü ve kentli haklarının ihlali durumu da bir kentsel yıkımı/kentkırımını belirtmektedir (Keleş, 1993: 2; akt. Karasu, 2008: 54). Bu örnek bakımından mekânsal sermaye kavramıyla açıkladığımız eşitsiz kentsel gelişim etrafında oluşan durum neticesinde mekânsal inisiyatiflerin kendi lehlerinde olmaması nedeniyle kentte gelişimden, kentleşmenin nimetlerinden yararlanamayanlar, mahremiyet alanlarında kalanlar bakımından kentleşme modeli (ki buna parçalanmış kentleşme modeli de diyebiliriz) bir kentkırım faaliyetini ifade etmektedir. Bu dezavantajlı kesim kentsel faydanın dağılımından eşitsiz olarak yararlanabildiği üzere kentli hakkı, insani güvenlik, sosyal ve kültürel değerler gibi yönlerden bir haksızlığa uğramış olacaktır. Yine mekânsal parçalanmanın ve eşitsizliğin yarattığı sosyal dokuda ve toplumda gözlemlenen yabancılaşma, bireyselleşme, ötekileşme, kutuplaşma gibi haller kentkırımın sosyal, kültürel ve sembolik boyutunu öne çıkarır. Aynı zamanda ortaya çıkan sağlıksız ve

⁵Bknz. yapısal şiddet, structural violence; Paul Farmer, “An anthropology of structural violence”, *Current Anthropology*, 45(3), 2004, s.307.

dengesiz kent tablosu, parçalanmış ve çözülmüş kamusalıklar da kentkırımın sosyo-mekânsal boyutunu ortaya koyacaktır.

Kentkırım olgusu günümüz koşullarında gözetim ve tüketim ideolojileriyle de gerçekleşmektedir. Kentsel düzenekte mekânsal ve sosyal öğeler arasından bir seçme, düzenleme ve yıkarak yeniden kurgulama işlemi yapılması, biyopolitik pratiklerin mekânsal pratiklere yansması bunun paralelinde norm dışı olarak belirlenen, iktidarın amaçlarına hizmet etmeyen mekânların, mekânsal düzenlemelerin yıkıma uğratılması ve dönüştürölüp değıştirilmesi (biyopolitik üretim-dönüşüm) mantığını gösteren kentkırım kentsel planlama unsurunun bu özüyle biyopolitika ve yönetimsellik bağlamında işletilmesine (Uz Baki ve Ateş, 2020: 51) ve gözetim-tüketim ideolojisinin güçlenmesine yaramaktadır. Bu bağlamda küresel kentleşme, yeni kentçilik, parçalanmış kentleşme gibi trendlerin özellikleriyle boy gösteren kentleşme durumunda kentin sermaye birikim sürecine eklenmesi ve biyopolitik üretim süreçleri kapsamında ilerleyen tüketim-gözetim ideolojisi birlikteliğı kentte mekânsal ve sosyal düzenlemeleri etkileyen inisiyatiflerin bu kentsel gelişim önceliklerine ve sermaye birikimine yönelik olarak alınması sonucunda kent çapında hem fiziki/mekânsal hem de sosyal, kültürel ve sembolik bir kırım ve yıkım oluşabilmektedir. Buna ilişkin açıklayıcı örnekler olarak; kentsel soylulaştırma ve dönüşüm gibi faaliyetler sonucu oluşan yerinden edilme, mülksüzleştirme pratikleri, parçalanmış ve ayrıışmış bir kent varlığı, kamusalığın özellikle özelleşme eğilimi ağırlığında çözölüşü, aynı tip mekânsal düzenlemelerin ve/veya yapılaşmanın/konut tipinin (örn kapılı/kapalı topluluk oluşumları, gökdelen, plaza vb. büyük ölçekli projeler, AVM, fuar vb. yapay kamusalık yaratan ve/veya tüketime özgülenmiş kamusal alan oluşturma nitelikli projeler gibi) kent düzlemini egemenliğı altına alması sonucu oluşan tek-tipiklik durumu akabinde gelişen

heterojenliğin, özgünlüklerin ve kimliklerin erozyonu sorunu, yine özelleşme eğiliminin baskısı ve mekânsal sermaye unsuru etrafında kentleşmenin sonucu oluşan eşitsiz gelişim, kültürel ve sosyal dokuda yıpratıcı etkiler olarak mekânsal ve sosyal özgünlüklerin, tarihi dokuların, zenginliklerin yok olması durumları sıralanabilir. Bu tablo ekseninde parçalanmış kentleşme ve kentkırım olgularının iç içe geçtiği ve sonuçta yerinden etme, mülksüzleştirme, kutuplaştırma, adaletsizlik gibi sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırladığı görülebilir. Bu çerçevede dolayısıyla da kentkırıma sebebiyet veren kentleşme faaliyetlerinin, politik pratiklerin kentsel güvenlik adına olumlu etkiler yaratmayacağı belirtilebilir.

Burada bahsedilen tüketim-gözetim ideolojisinin yansımaları bağlamında post-modern kent ve küresel kentleşme, yeni kentçilik, parçalı kentleşme gibi kentleşme eğilimleri, kentsel mekânın güvensiz bir yere dönüşmesine neden olan kentsel suç, yoksulluk, şiddet unsurları, toplumsal ve mekânsal parçalanma, kutuplaşma, yine bireysel ve toplumsal boyutta yabancılaşma, ötekileşme, dışlanma, izolasyon gibi sendromların ortaya çıkışı gibi durumlarla yakından ilgilidir. Bu bakımdan kentsel güvenlik ve güvenlik teminine ilişkin politikaların tartışılması sırasında bunlar göz önünde bulundurulmalıdır. Tez kapsamında kentsel güvenlik temini ve bu kapsamda iktidarcı yürütülen politikalar bazında tartışma gerçekleştirilirken değinilen askeri kentleşme anlayışı ekseninde kentte kapılı/kapalı topluluklar ve bir kentleşme eğilimi olarak akıllı kent stratejisi bakımından da bu durum geçerlilik arz etmektedir.

Ele alınan tüm bu noktaların söylemsel, kültürel ve sembolik politika üst başlığında kentsel güvenlik temini tartışması açısından alakalı noktası kentsel ortamda güvenliğe dair kurgulanan politika ve uygulamaların anlaşılabilmesi noktasıdır. Bu kapsamda söylemsel politika ve Foucault tarafından ifade edilen biyopolitika,

yönetimselik, disiplin toplumu yapısı unsurları etrafında kentsel güvenlik temini söylemiyle kent nüfusuna ve bireylere uygulanan politikalar; kentsel güvenliğin güvenlikleştirilmesi, güvenlik kavramına ilişkin içeriğin kurgulanması ve uygulamaların belirlenmesi, güvenliğin disiplin toplumunda bir denetim-gözetim mekanizması olarak işlevselleşmesi, kentsel mekân tasarımının ve kent toplumuna dönük uygulamaların bu fikirler paralelinde şekillenmesi (örneğin; kapatma ve baskılama mekanizmalarının, disiplin unsurunun ön plana çıkacağı tasarım türleri, kentte marjinal ve yoksul kesime, bölgelere yönelik uygulamalar, kentsel toplumsal hareketlere yönelik baskılama eğilimi, tez konusu açısından da askeri kentleşme eğiliminin esas aldığı mantalite ve tasarımlar gibi) noktaları iktidar tarafından gerçekleştirilen politikalarda güvenlik temini olgusunun bir otorite/güç ve meşruiyet kaynağına dönüşmesiyle, kamuoyunun iknasında, yönlendirilmesinde ve şekillendirilmesinde etkili olacak bir politik araca dönüşmesi durumuyla ilişkilidir. Yine bu bağlamda kentsel mekânın post-modern dönemdeki durumu bazında tüketime özgülenmesi, kentte tasarımın bu paralelde gerçekleşmesi, mekânın algısal, sembolik, söylemsel ve göstergesel özelliklerinin ön plana çıkması (yine bu noktaya benzer şekilde “mekânsal sermaye” olarak sembolik sermaye unsuruna katılması), kimlik politikaları, aidiyet hissi ve topluluk yaratımı, homojenleştirme ve ayırma pratikleri, temsil ve sosyal etkileşimcilik, fetişizm, hedonizm, estetik, sembolik iktidar, özel kesimin müdahalesi, kültür endüstrisi bazında kentsel mekânsal biçimlenmenin sembolik ve kültürel politikalarla iç içe geçmesi durumu mevcuttur. Güvenlik kavramının metalaşması ve tüketime özgülenmesi, tüketim ideolojisi ekseninde ortaya çıkan harcama baskısı ve sembolik şiddet kapsamında kentsel toplumda yaşanan ayrışma, ötekileşme, sosyal dışlanma gibi hallerin mevcudiyeti, bunlara paralel olarak ve bununla birlikte sembolik tüketim ve kültür endüstrisi gibi faktörler etrafında kentsel

tasarımın gerçekleştirilmesi (örneğin soylulaştırma ve kentsel dönüşüm projelerinde ortaya çıkan durumlar), savunulabilir mekân anlayışı gibi (askeri kentleşme mantığındaki) tasarımların estetikleştirilmesi (bu gibi tasarımların yansımalarını tez kapsamında örnek olarak kapılı/kapalı topluluk oluşumlarında bulması) ve bu tasarımların kentte sosyo-mekânsal yıkıma (kentkırırma) sebep olabilen özelleşme faaliyetlerine zemin yaratması noktaları kentsel güvenlik politikası kapsamında değerlendirilmelidir. Önceki cümlelerde bahsedilen noktalar minvalinde gerçekleştirilen politikalar ile kentte suç, şiddet, yoksulluk gibi olumsuzlukların etkisinin derinleşmesi ve bunların kentsel mekânın parçalanmasına, kamusalılığın çözülüşüne ve akabinde yabancılaşma, ötekileşme, izolasyon, sosyo-mekânsal ayrışma ve parçalanma gibi olumsuzluklarla karşı karşıya kalınması durumları oluşmakta ve bunlar da kentsel güvensizliği körüklemektedir. Tüm bu tablo kent ortamında çoğunlukla güvenliği sağlama önceliğiyle hareket eden faaliyetlerin, pratiklerin ve anlayışların aksi şekilde etki yaratarak güvensizliği derinleştirmesi çelişkisini de açığa vurmaktadır. Tez açısından kentte güvenlik olgusu bazında kentleşme ve kentsel tasarım türü olarak askeri kentleşme kapsamında ele alınan akıllı kentleşme stratejisi ve kapılı/kapalı topluluk oluşumları bu noktaların yakalanmasında yardımcı olacaktır.

1.5. GÜVENLİK KAVRAMI VE (POST-MODERN) KENTTE GÜVENLİK

1.5.1. Genel Olarak Güvenlik Kavramı

Güvenlik kavramı; farklı disiplin ve literatürlerce ve de farklı teorisyenlerce üzerinde farklı tanımlamalara ve açıklamalara gidilmiş, bu yönüyle oldukça tartışmalı bir ve geniş bir kavramsal çerçeve barındıran bir kavramdır (Baylis, 2008: 73). Güvenlik kavramı, özellikle uluslararası boyutta önemli bir konu olarak ortaya çıkmakla beraber

birçok toplumsal olguda yer alan ve pek çok özneyi (örn: birey, sosyal gruplar/sınıflar, toplum, devlet, uluslararası örgütler vb.) ilgilendiren bir kavramdır. Güvenlik kavramı olarak tarihsel şartlar ve süreçlerle değişime de uğrar, ancak genel özellik olarak olağanüstü önlemlerin öngörülmesi noktasını muhafaza eder (Brauch, 2008: 2). Güvenlik kavramının içeriğinin tartışmalı olması bakımından literatürde bazı kaynaklar tarafından kavramın bir nevi karşıtıyla anlamlandırılabilmesi amacıyla güvensizlik unsuruna işaret edilmiştir. Güvensizlik, tehditlerin varlığını ve korku halini ifade eden bir durumdur. Bu durumun derinliği ölçüsünde ise güvenlik kavramının ve güvenlik düzeyinin tespiti mümkün olacaktır (Booth, 2012: 128, 133). Bu noktada öne çıkan tehdit kavramının da içeriği açısından “sonradan verilecek bir ceza ile korkutma, gözdağı” veya “bir tarafın talepleri karşılanmadığı takdirde karşı tarafı cezalandırmayı şartlı bir taahhüde bağlayan eylemler” noktaları ön plana çıkar (Küçükşahin, 2006: 18). Yani, tehdit unsuru belirten şey içeriğinde bir cezalandırma, bedelini ödeme vurgusu vardır. Daha genel bir tanımla ise tehdit kavramı; “bir devletin, topluluğun veya bireyin varlığına veya refahına yönelik olası olumsuz etkileri bulunan bir eylemdir. Buna göre adı geçen kavram, gelecekte meydana gelmesi muhtemel bir olaydır ve etkilerinin kapsamına göre yöneldiği süjenin varlığına veya refahına menfi olarak tesir eden bir özelliğe sahiptir.” (Krahmann, 2005: 4; Akt. Ergüven, 2016: 777). Tehdit kavramının bir yönü de “somut bir tehlike”yi belirtmesi bakımından (Ergüven, 2016: 777) “mücadele edilebilir ve muhtemel zararlarına karşılık hazırlık yapılabilir” (Elmas, 2013: 74) bir kavram olmasıdır. Tehdit kavramının bu çerçevede önem arz eden bir özelliği olarak ortaya çıkış biçimleri ise kısaca üç madde olarak; “eldekini kaybetme riski”, “diğer süjelerin etkisinde bulunan unsurları ele geçirememek veya üçüncü bir süjeye kaptırmak” ve son olarak da “uluslararası sistemin hiçbir süjesinin tek başına sebebiyet vermediği, tek süjeden

bağımsız, küresel tehditler” (Dedeoğlu, 2008: 63; Akt. Ergüven, 2016: 777) şeklinde sıralanabilir. Ayrıca güvenlik kavramına dair önemli bir nokta da bir çok farklı güvenlik çeşidini ve ilgili pek çok başka kavramı da içinde barındırmasıdır (Küçükşahin, 2006:9-10).

Güvenlik kavramının içeriğine dönük bazı tanımlama, açıklama ve özelliklere değinerek güvenlik kavramını ele almakta tez konusu açısından fayda vardır. Güvenlik kelimesi sözlüksel anlam itibarıyla “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet, asayiş” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Güvenlik kavramı; farklı teorisyenler ve disiplinlerce ele alınmış ve hakkında literatürde oldukça çeşitli tanımlamalar yapılmış bir kavramdır. Farklı akademik disiplinler içinde güvenlik kavramına dair çalışmalara en çok yönelen dal ise uluslararası ilişkiler olmuştur. Bu bakımdan uluslararası ilişkiler disiplininde öne çıkan teorisyenlerce ortaya konan bazı güvenlik tanımlamalarına ve güvenlik kavramıyla ilgili açıklamalara, tartışmalara değinilmesi faydalı olacaktır. Güvenlik kavramı A. Wolfers (1952: 481-502) tarafından “Güvenlik, nesnel olarak, kazanılmış değerlere yöneltilen tehditleri ölçmektedir, öznel olarak, bu değerlere saldırılacağı yönünde korkuların olmamasıdır.” şeklinde değerlendirilirken; R. H. Ullman (1983: 129-153) tarafından da “Güvenlik için verilen ödünleri tartışırken güvenliği sadece amaç olarak değil aynı zamanda bir sonuç olarak tanımlamamız gerekmektedir. Güvenliğin ne olduğunu veya ne kadar önemli olduğunu güvenliği tanımladığımız unsurları kaybetme tehdidi altında olmadan anlayamayabiliriz. Bu yüzden güvenlik tehditler aracılığıyla tanımlanır ve önemi anlaşılır.” şeklinde ifade edilmiştir. Ullman’ın da işaret ettiği üzere güvenlik kavramının tanımlanmasında tehdit, risk unsuru ya da başka bir ifadeyle güvenlik sorunsallarının belirlenmesi ve buna bağlı olarak risklerin tespiti önemlidir.

Buna paralel olarak D. Baldwin (1997: 5-26) güvenlik sorunsalını belirleyebilmek amacıyla bir kavramsal çerçeve yaratabilmek için güvenliğin temel unsurlarına dair “Kimin/ne için güvenlik (korunması gereken süje), hangi tehditlere/risklere karşı güvenlik, hangi araçlarla güvenlik, ne kadar ve ne pahasına güvenlik, ne kadar süreyle güvenlik” sorularını yöneltmiştir. Baldwin ifade ettiği bu sorularla, bir güvenlik tanımlaması yapılırken belirlenmesi gerekli unsurlara dair tespitlerin yapılmasını sağlayan ve bu yolla da her duruma/olaya özel olarak güvenlik tanımlamasının yapılabilmesi imkanını yaratan, güvenlik kavramı içeriğinin formasyonunu oluşturmada temel ve geniş bir çerçeve/formül sunmuştur. Kopenhag Okulu’nun önde gelen isimlerinden B. Buzan’ın (1983: 214–242) ele aldığı geniş anlamıyla güvenlik kavramı ise; “her türlü tehditten uzak olmak” tır. Buzan’ın güvenlik anlayışı; insanların ve onların değer verdikleri şeylerin her türlü tehditten uzak olması, bir bakıma her türlü tehditten uzak olunabilecek bir özgürlüğe sahip olabilmeleri ile düşmansı olabilen bir değişimin baskısına karşın bağımsız kimliklerini ve kimliklerinin fonksiyonel entegrasyonunu korumayı sürdürmek için gereken yeteneğe sahip olabilmeleriyle alakalıdır (Bodunde vd., 2014). Buzan’ın güvenlik kavramı analizinde siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve askeri boyutların/sektörlerin birlikte ele alındığı geniş çerçeveli bir anlayış hakimdir. Buzan, bu kapsamda güvenlik unsurunu yalnızca askeri alanda ele almayıp insan hayatının tüm boyutlarını etkileyen diğer alanları da kapsayacak şekilde ele almıştır. Buzan’a göre, uluslararası düzeyde güvenlik kavramı düşünülürken devletlerin yalnızca kendilerini referans alarak kurguladıkları güvenlik politikaları terk edilmeli ve komşu devletlerin güvenlik çıkarları da hesaba katılmalıdır. Güvenlik kavramına dair kısa ve öz olarak söylenebilecek açıklamalardan olarak, en temel anlamıyla güvenlik; “önem verilen değerlere dönük tehditlerin azaltılması” (Williams, 2013: 1) ve/veya “tehditlerin

bulunmaması” (Booth, 2003: 61) ya da “canlı veya cansız tüm varlıkların, tehdit ve tehlikelere karşı korunması” (Urhal, 2009: 57) biçiminde ele alınabilirken toplumsal boyutta da “tehlike, risk, düzensizlik ve korkuya karşılık, koruma, risk yokluğu, kesinlik, güvenilirlik, itimat ve öngörülebilirliğe yönelik” (Brauch, 2008: 4) durumların ve de “elde edilmiş değerlerin korunmasının” öne çıktığı bir kavramdır (Ergüven, 2016: 774). Bu çerçevede güvenliği nesnel ve öznel boyutlarıyla ele alacak olursak; “nesnel anlamda güvenlik, söz konusu değerlere ilişkin tehditlerin yokluğunun tespit edildiği durumu ifade etmekte” iken, öznel anlama dönük olaraksa güvenlik “ilgili değerlerin saldırıya uğrayacağına ilişkin korkunun olmaması anlamına gelmektedir.” (Ergüven, 2016: 744; Wolfers, 1952: 150).

Güvenlik kavramının içeriğine değin yukarıda bahsi geçen ifadeler haricinde güvenlik kavramı tanımlamasına gidilirken genel olarak tanımlamayı yapan teorisyenin, ekolün, okulun vb. bağlı olduğu akımın fikirleri, farklı fikirlerde yer alan güvenlik teorisinde analiz açısından yola çıkılan odak noktasının değişkenlik göstermesi ve birey, devlet, toplum, özgürlük, kimlik vb. gibi farklı unsurlar olması etkili olmuştur. Tez kapsamında ele alınan tartışmaya faydalı olabilmesi bakımından kimi güvenlik yaklaşımları genel hatlarıyla ele alınabilir. Bu bakımdan güvenlik kavramına dönük post-modern yaklaşım, post-yapısal güvenlik yaklaşımlarından bazıları ve inşacı yaklaşım, eleştirel güvenlik yaklaşımı ve güvenlikleştirme teorisi, insani güvenlik konularına değinilebilir.

Güvenlik kavramına ilişkin kuramlar bazında post-modernizm anlayışından yansımalar taşıyan post-yapısal yaklaşım açısından genel olarak söylem, yorum, dil, bilgi, ifade, öznellik gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır (Aydın-Düzgit, 2015: 153-155). Bu bakımdan evrensel ve tek tipte bir güvenlik yaklaşımı ve kavramsallaştırması da post-

yapısalcı anlayışta yer almaz. 1980’li yıllarda ortaya çıkmış post-yapısal bakışta güvenlik kavramı söylemsel olarak Foucault ve Derrida’nın fikirleri ışığında öznelere oluşturan ve kendi gerçekliğini yaratan bir söylemdir. Ayrıca güvenlik kavramı inşa edilirken buna zıtlık ifade eden olan güvensizlik ve tehdit kavramları da inşa edilmektedir.

Eleştirel güvenlik çalışmalarını odağa alan ve özellikle 1990’lar sonrası dönemde ivme kazanan eleştirel yaklaşımlar güvenlik kavramının farklı boyutlarının anlaşılmasında etkilidir. R. Cox’un temelini attığını söyleyebileceğimiz eleştirel teori yaklaşımında, sorunlara sebebiyet verebilen kabul edilmiş yargıların diyalektik olarak eleştirilmesi ve irdelenmesi esastır (Cox ve Sinclair 1996: 96–97). Marksizm ve Gramsci yaklaşımıyla hegemonya perspektifinden bakan Cox açısından tarihsel süreçte çeşitli teorilerin gelişimi ve yaygınlaşması belli bir soruna dönük çözümün ve/veya bir durumun açıklanması amacıyla ortaya konmaktadır (Cox, 1981; akt.Okur, 2015: 133). Temel olarak Cox’un tarihsel ve yapısal determinizm anlayışında tarihsel yapılar ve unsurlar, eylemleri ve oluşları belirlemez; fakat, bunların şekillenmesinde etkin olan beklentilerin, alışkanlıkların ve baskıların sınırlarını belirleyerek eylemin gerçekleştiği bağlamı gösterir (Cox, 1981: 97-98; akt. Okur, 2015: 134). Cox’a göre düşünceler tarihsel materyalizm metodu ile Gramscian hegemonya ışığında öznelere etkileşim gözetilerek çözümlendiğinde ikiye ayrılır ve de öznelere arası anlamlar ve kolektif imajlar şeklinde sınıflandırılabilir (Cox ve Schechter, 2002: 28). Burada öznelere arası anlamlar, dünyaya dair bir insan grubu arasında mevcut bulunan hâkim algıyı ya da ortaklaşa paylaşılan “hakikat” anlayışını karşılayan bir içeriktedir. Yani öznelere arasılık, dünyada var oluş şartları altında bir çeşit kümülatif olarak üretilmiş toplumsal bilgi şeklinde anlaşılabilir (Cox ve Schechter, 2002: 89). Bu bakımdan eldeki teoriler, yaratıldıkları dönemin şartlarını ve yaratanının bakış açısını içerir (Cox ve Sinclair 1996: 87). Bu açıdan kim

zaman, bilinçsizce olsa bile ideolojik ve hegemonik yönde de hâkim/baskın çıkarların devamlılığını ve güçlenmesini sağlayabilen teorilerin eleştirel lenslerle de görülmesi önemlidir (Cox ve Sinclair 1996: 90). Eleştirel teori, temelde bu paradoksu çözmeye çalışır ve çeşitli perspektifler üzerinde bir perspektif geliştirme çabası sarf eder. Ayrıca, eleştirel teorilere göre, analizde devlet yerine bireye odaklanmak gerekir. Bu kapsamda güvenlik, en iyi biçimiyle “bireyleri ve grupları normal koşullar altında yapabileceklerinden alıkoyan sosyal, fiziki, ekonomik, siyasi ve diğer kısıtlamalardan özgür kılmak olarak tanımlanan birey özgürleştirilmesiyle (human emancipation) sağlanabilir.” (Baylis, 2008: 81). Bu bakımdan eleştirel güvenlik yaklaşımının en temel özelliği özgürleştiriciliğe vurgu yapmasıdır (Smith, 2010: 30). Yine eleştirel güvenlik çalışmaları güvenliğin nasıl sağlanacağı sorunsalının yanı sıra güvenliksizliğin nedenlerine de eğilmiştir (Birdişi, 2014: 229).

Önemli bir eleştirel güvenlik okulu olan Frankfurt Okulu (Alman ekolü), güvenlik kavramını geniş bir pencereden ele alarak sosyolojik ve ekonomik unsurların iç içe geçmişliğine dikkat çeker. Bu ekolde Derrida, Foucault, Baudrillard gibi düşünürlerin fikirleri ışığında toplumsal gerçeklikler ve sosyolojik çözümlemeler yapıbozumu mantığıyla işleyen söylem, metin, soybilim, vb. usullerle incelenir. Ayrıca, Frankfurt Okulu açısından güvenlik kavramı sabit, statik (durağan) ve somut bir kavram olmayıp çeşitli etmeler ışığında sürekli değişen ve inşa edilen bir kavramdır. Frankfurt Okulu, İngiltere’de de yankı uyandırmış ve Aberyswyth Üniversitesi akademisyenleri tarafından geliştirildiği süreçte Galler Ekolü (Welsh School) olarak da bilinir hale gelmiştir (Birdişi, 2014: 233). Galler Ekolü, güvenlik sorununa özgürleştirme kapsamında değinmiş ve “kimlik sorunları ve ötekileştirmenin neden olduğu marjinalleşme” konularına işaret etmiştir (Krause ve Williams, 1997: 48). Bu ekolden güvenliğin kültürel boyutuna eğilen

K. Booth (2003) güvenliğin “türetilmiş” bir kavram olduğu yönünde bir vurgusu yapmış ve bireylerin, toplumların güvenlik anlayışının onların dünya görüşü, kültürleri gibi etmenlerden etkileneceğı fikrini belirtmiştir. Yine eleştirel bir yaklaşım olan ve post-pozitivizm ve yapıbozumu anlayışı çerçevesinde şekillenen Paris Okulu da Frankfurt Ekolüne benzer şekilde güvenlik kavramını somut ve sabit olarak görmemiş ve güvenlik kavramının durmaksızın inşa edilen bir kavram olduğı vurgusuyla beraber güvenlikleştirme pratiklerinin altını çizmiştir. Paris Okulu açısından güvenlik unsuru aynı zamanda bir yönetim tekniğidir. Paris Okulu’na göre, güvenlikleştirme pratikleri ve güvenlik olgusunun içeriğinin kurgulanışı hem güvenlik hususuyla ilgili elit iktidar sınıfı tarafından hem de güvenlik uzmanları (professions) tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde özetlenebilecek olan Paris Ekolü genel hatlarıyla Foucault’nun panoptik izleme kuramı ve Bourdieu’nün hegemonik sosyal düzeni devam ettiren kültürel, sembolik ve hiyerarşik yapılar analizi (eylem kuramı) gibi fikirlerden etkilenmiştir.

İnşacı/ konstrüktivist (constructive) güvenlik yaklaşımı güvenlik çalışmaları açısından tarihsel süreç ekseninde 1980’li yıllardan itibaren öne çıkan bir yaklaşım olmuştur (Ergüven, 2016: 800). İnşacı ya da sosyal inşacı bakış açısında yapıların ve aktörlerin (öznelerin) rolü ve özneler arası ilişkiler öne çıkar. Yapı-aktör iskeleti bakımından yapı ile aktör arasında onları var eden bir etkileşim mevcuttur (Wendt, 2013: 4-6). Bu bakımdan aktörlerin davranışları ve eylemleri açıklanırken onların içinde bulundukları öznel koşullar ve durumlar dikkate alınır. Buna paralel olarak aktörlerle ilişkili unsurlar olması açısından kimlik, kültür, söylem, dil vb. hususular da ön plandadır (Gezer, 2019: 1). Sosyal gerçeklerin nasıl oluştuğı/inşa edildiğı, özneleri ne şekilde etkilediğı ve öznelerin bunlara nasıl tepki verdikleri bu yaklaşımda incelenen noktalardandır. Güç ve çıkar ilişkileri, tutum ve davranışlar, güvenlik meselesi gibi

oluşumlar (yapılar), inşacı yaklaşıma göre sistem içerisinde sosyal olarak inşa edilmiştir (Holsti, 1998: 29). Ayrıca inşacı yaklaşıma göre, sosyal gerçeklik objektif (nesnel) bir yapı değildir. Sosyal gerçeklik, o gerçekliğe yaklaşan ve onu ele alan özneye (süjeye) göre değişir. Bu bakımdan, gerçekliği ele alan öznenin kendine has özellikleri, kimliği, karakteri vb. unsurlar gerçekliğin yorumlanmasında ve algılanmasında farklılıklar yaratan önemli unsurlardır.

Eleştirel yaklaşımların en vurucu olanlarından biri güvenlikleştirme teorisini geliştiren Kopenhag ekolünden gelir. Temel olarak güvenlikleştirme, inşacı bir yaklaşım sergileyen bir kuram olarak özneler-arası etkileşimlere odaklanır (Buzan vd., 1998: 31: akt. Baysal ve Lüleci, 2015). B. Buzan ve O. Waever tarafından geliştirilen bu ekolde güvenlik kavramının içeriği genişletilmiş ve askeri sektör/alanın yanı sıra politik, ekonomik, sosyal ve çevresel sektörlerde/alanlarda/boyutları da kapsayacak şekilde bir güvenlik kavramı ele alınmıştır. Bu kategorizasyonda “askeri sektör; kuvvete dayalı ilişkileri, siyasi sektör; otorite, yönetim statüsü ve tanıma ilişkileri, iktisadi sektör; ticaret, üretim, finans ilişkileri, toplumsal sektör; kolektif kimlik ilişkileri ve çevresel sektör ise insan faaliyetleri ve gezegenin biyosferi ile ilgilidir.” (Buzan vd., 1998: 7; akt. Baysal ve Lüleci, 2015: 72). Güvenlikleştirme yaklaşımına göre; güvenlik bir objektif olgu değildir, aksine algısal ve sübjektif yönü ağır basan bir olgudur. Bu açıdan güvenlik kapsamındaki problemler de yaratılmış, inşa edilmiş problemlerdir. Buna paralel olarak Güvenlikleştirme yaklaşımına göre güvenlik problemlerinin kurgulanmasında söz edimi eylemi (speech act) unsuru önemli rol oynar. Belli aktörler tarafından uygulanan güvenlikleştirme pratiği ile problemler olağanüstü hâl benzeri bir özellik kazandırılarak politikanın dışına itilir ve hatta siyaset üzeri bir mesele haline getirilir (Buzan vd., 1998: 23; akt. Baysal ve Lüleci, 2015: 63, 74-77). Bu yüzden de sorunların çözümünde

demokratik ve siyasi mekanizmaların rolü devre dışı bırakılmış olur. Bu bağlamda güvenlikleştirme eylemi, yapıcısı olan aktöre daha fazla otorite ve güç sağlamaya dönük olarak gerçekleştirilir. Bu bakımdan Kopenhag ekolü güvenliksizleştirme (güvenlik dışılaştırma) taraftarıdır (Williams, 2003: 523). Yani, sorunların politik ajanda dışına itilmeyip kamuoyu nezdinde demokrasi, uzlaş ve siyaset kapsamında çözümünden yanadır.

Güvenlikleştirme kuramını biraz daha detaylı şekilde incelemek modern dönemde güncel olarak ortaya çıkan eleştirel güvenlik yaklaşımlarını ve kavramsallaştırmalarını anlamakta faydalı olabilir. Güvenlikleştirme kuramının dayandığı ögeler olarak güvenlikleştirme pratiğinin unsurları; referans nesnesi, güvenlikleştirici aktör ve işlevsel aktörler olarak ele alınabilir (Buzan vd., 1998). Burada referans nesnesi, güvenlik tehdidinin hedefinde bulunan, yani tehdit altında olduğu söylenen nesnedir. Güvenlikleştirme pratiği ile alınan olağanüstü tedbirler referans nesnesinin devamlılığını sağlamak ve onu korumak adına alınır (Buzan vd., 1998: 36). Güvenlikleştirme pratiğinde yer alan başka bir unsur olarak güvenlikleştirici aktör ise güvenlik konusunda söz-edimi gerçekleştiren kişi/ grup/ topluluktur. Bu aktörler genellikle siyasi gruplardan figürler, politikacılar, bürokratlar, hükümetler, devletler, lobi ve baskı grupları olarak belirmektedir (Buzan vd., 1998: 40). Güvenlikleştirici aktör, güvenlikleştirme pratiğinin yapıcısı olarak referans nesnesine dönük tehdidi gösteren, bu bakımdan olağanüstü tedbirleri alan ve bu konudaki otoritesi meşrulaştıran aktördür. Güvenlikleştirme pratiği bakımından son unsur ise işlevsel aktörlerdir. Bu aktörler sektörel dinamiklere etkileri bakımından önemli rol oynadıklarından ötürü, güvenlikleştirme pratiğinin gerçekleştirildiği sektöre (askeri, politik, ekonomik, sosyal ve çevresel sektörlerle) göre farklılık gösterebilir. Buzan (1998: 36) işlevsel aktörleri, güvenlikleştirme açısından

alınacak güvenlik kararlarına önemli derecede etkiyebilen aktörler olarak ifade eder. İşlevsel aktör olarak, dilsel ve söylemsel pratiklerin yanında özellikle görsel pratik açısından en sıklıkla dile getirilen aktörlerden biri olarak medya örnek olarak verilebilir (Baysal ve Lüleci, 2015: 81; Williams, 2003: 524). Yine bilimsel bilgi ve uzmanlık unsurları da kolaylaştırıcı koşullar açısından örnek olarak ele alınabilir. Bu bağlamda bilimsel, teknik bilgi ve/veya uzmanlığın kimi zaman kasıtlı ve ya kasıtsız olarak güvenlikleştirme eylemini kolaylaştıran, bu eylemi destekleyen yönde etkimesi durumu yer alır. Buradaki etki bakımından bilimsel, teknik bilgi ve/veya uzmanlığın özellikle nesnel doğruluk ve tutarlılık konusundaki güvenilirliği güvenlikleştirme pratiği bakımından önemli bir dayanak oluşturmaktadır (Buzan vd., 1998: 73, 78). Güvenlikleştirme eyleminin temel öğelerinin yanı sıra Kopenhag Okulu, güvenlikleştirme pratiği açısından “kolaylaştırıcı koşullar” (facilitating conditions) kavramına da değinir (Buzan vd., 1998: 17, 31-33, 57, 177). Kolaylaştırıcı koşullar; var olduklarında güvenlikleştirme eyleminin başarısını sağlayan ya da yokluklarında güvenlikleştirmenin gerçekleşmesini engelleyen koşullardır. Kolaylaştırıcı koşullara örnek olarak; eylemin niteliği, konuşmacının konumu, tehdit algısı gibi unsurlar verilebilir. Güvenlikleştirme eylemi açısından kolaylaştırıcı koşullar içsel (dilsel) koşullar ve dışsal (toplumsal) koşullar olarak temelde ikiye ayrılabilir. Başarılı bir güvenlikleştirme pratiği bu iki kolaylaştırıcı koşulun varlığı ve bütünleşmesiyle gerçekleşebilir. Burada yer alan içsel ya da dilsel/dilbilimsel koşullar, güvenlikleştirici aktörün kullandığı ve başvurduğu dil, söylem ile ilgilidir. Dışsal ya da toplumsal koşullar ise genelde toplumun söz-edimiyle işaretlenen tehdide yönelik tarihsel bakış açısı, zihniyeti gibi bir unsur olmaktadır.

Eleştirel yaklaşımın etkisinin de bulunduğu güvenlikleştirme kuramında güvenlikleştirme eyleminin (pratiğinin) ne şekilde gerçekleştiği ve başarısı da önemlidir. Bu bakımdan güvenlikleştirme pratiğinde bir konunun halihazırda var olan bir tehdit olarak etiketlenmesi ve sunulmasının, olağan kuralların rafa kaldırılıp olağanüstü tedbirlerin alınmasının ve meşruluğun sağlanmasının güvenlikleştirme eyleminin başarısı açısından önemli ve temel olmasının yanı sıra Buzan’a (1998: 24-26) göre başarılı bir güvenlikleştirme pratiği üç temel öge içerir. Bunlar; halihazırda var olan tehdit veya tehditler, acil olarak tedbir alınması gerekliliği savı ve olağan kuralların yıkılmasının ilişkilere etkimesidir. Ayrıca, güvenliğin konusu olan referans nesnesine dair bir şeyin tehdit oluşturması yönünde etiketlemeyi gerçekleştiren söz-edim eyleminin tek başına yapılmış olması güvenlikleştirme pratiğinin hayata geçmesi için yeterli olmaz. Bunun yanında güvenlikleştirme eylemi, öznel-arası inşa edilen bir eylem olduğundan ikna mekanizması ve dinleyicilerin (hedef kitlenin/alımlayıcı kitlenin) kabulü yani söz-edimle tehdit olarak işaretlenen şeyi tehdit olarak kabul etmesinin sağlanması da başarılı bir güvenlikleştirme açısından önem taşır (Aktaş, 2011: 16).

Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren yaygınlaşan güvenlik kapsamında güncel ve alternatif yaklaşımlardan ve kavramlardan biri de insani güvenlidir (human security). İnsani güvenlik kavramı, insan ihtiyaçlarının tüm boyutlarını ve yönlerini kapsayan ve diğer tüm güvenlik çeşitlerine bir zemin oluşturan temel bir güvenlik türüdür (Afolabi, 2015: 4). İnsani güvenlik kavramının özünde insanların şiddet içeren ve/veya içermeyen tüm tehditlerden uzak olması; insan hak ve özgürlüklerine, yetenek, kapasite ve hayatına dönük baskı ve tehditlerin olmaması ve bu bakımdan gereken güvenlik ile korunmanın sağlanması vardır (Hubert, 1999: 3). “İnsani güvenlik” ifadesi, BM Kalkınma Programı (United Nations Development Programme-UNDP) tarafından 1994 yılında hazırlanan

raporda “insani gelişmişlik” ile ilgili olarak yer almıştır (Ergüven, 2016: 821). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının 1994 yılı İnsani Kalkınma Raporu’nda insani güvenlik kavramının içeriğine dair ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, çevre güvenliği, kişisel güvenlik, toplum güvenliği ve siyasi güvenlik olmak üzere yedi kategori öngörülmüştür (UNDP, 1994: 24-25; Torun, 2017: 225). Ekonomik güvenlik içinde garantili temel bir gelire sahip olunması ve yine ekonomik kapsamda insan güvenliğini tehlikeye sokan yoksulluk, işsizlik, gelire sahip olamama gibi durumların giderilmesi; gıda güvenliği bazında hem her zaman temel gıda maddelerinin mevcut olması hem de insanların daimi buna sahip olabilmeleri, bu açıdan gerekli hem fiziksel hem de ekonomik kapasiteye sahip olabilmeleri; sağlık güvenliği açısından topluma bütüncül bakış ile gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler, kırsal ve kentsel nüfus, yoksul ve varlıklı gruplar bazında belli sağlık standartlarının ve hizmetlerinin sunulabilmesi ve bu sayede günlük hayatta hastalıklardan korunmanın ve gerekli asgari sağlık koşullarının sağlanması; çevre güvenliği için yerelde ve tüm dünyada yoğun seyreden sanayileşme ve hızlı nüfus artışının çevre üzerinde sebep olduğu olumsuz etkilerin bertarafı; kişisel güvenlik kişilerin genellikle ani ve öngörülemez fiziksel şiddete maruz kalmamasıyla ilgili olup bu kapsamda kişisel güvenliğe tehdit oluşturan savaş, işkence, çeteler, çocuk istismarı gibi pek çok tehditten uzak olunması ile ilgilidir (Torun, 2017: 226; Afolabi, 2015: 5-6; UNDP, 1994). Toplum güvenliği, temel olarak insanları geleneksel değerlerini ve ilişkilerini kaybetmekten, mezhep ve etnisite çatışmalarından korumayı amaçlar ve genellikle tehdit altında olan azınlık topluluklarını yönelik güvenliğin sağlanması durumuna da eğilir (Afolabi, 2015: 6). Toplum güvenliği kapsamında yer alan aile, cemaat, kurum, etnik grup gibi bir gruba/ topluluğa üye olmak kişilere kimlik ve çeşitli değerler sağlamasının yanı sıra pratik açıdan destek de sağlar (Torun, 2017: 226). Siyasi

güvenlik ise insanın sahip olduğu en temel haklardan biri olan siyasi özgürlük hakkının ve vatandaşlık haklarının savunulması ve de insanların temel insan haklarını koruyan bir toplumda yaşayabilmesi ile ilgilidir (Torun, 2017: 226; Afolabi, 2015: 5-6; UNDP, 1994). Bu çerçevede BM tarafından insani güvenlik unsurunun evrensel olduğu, odağının insan olduğu ve insani güvenlik kavramının tüm insanlara dönük ortak tehditleri ve bunlardan önleyici tedbirler ışığında korunmayı işaret ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca, insani güvenlik unsurunda yer alan parçalar ve kategoriler birbiriyle bağımlı ve iç içedir. Bir yerde bir konuda yaşanan güvenliği tehlikeye atan bir sıkıntı, çoğu kez dünyanın her yerinde etkisini hissettirmekte ve insani güvenliği oluşturan diğer faktörleri de riske etmektedir (UNDP, 1994). Literatüre bakıldığında insani güvenlik kavramının geniş ve dar yorumlamaları olduğu görülür. BM ve Japonya gibi aktörlerin referans aldığı (Torun, 2017: 227) geniş yorumda insani güvenlik; “yoksulluk ve yoksunluktan arınma (freedom from want)” şeklinde anlaşılmıştır. Bu bakımdan BM tarafından ilgili raporda ifade edilen yedi kategori (ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, çevre güvenliği, kişisel güvenlik, toplum güvenliği ve siyasi güvenlik) çerçevesinde “insanların evde, işyerinde, toplum içinde, günlük yaşamda ani ve ıstırap verici dalgalanmalar karşısında korunması durumu” geniş kapsamda yorumlamada içerik olarak karşımıza çıkar. Bunun yanı sıra; insanların özgürlüklerinin ve insan yaşamının öz değerlerinin korunması, insanın ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, insana yaraşır bir hayat için gereken niteliklerin varlığının sağlanması da bu kapsamda değerlendirilebilir. İnsani güvenliğin Kanada gibi aktörler tarafından ele alınan dar yorumunda (Torun, 2017: 227) ise “Korkudan arınma (freedom from fear)” vurgusu vardır. Dar anlamda insani güvenliğin odağında “insanların savaş, etnik temizlik, soykırım gibi doğrudan şiddet içeren olguların mağduru olması” ve bunu engellemeye dönük güvenlik tedbirleri yer alır. Bu kapsamda dar anlayışla insani

güvenlik yaklaşımı, insanlık krizi ve/veya çatışma yaşanan yerlerde uluslararası toplumun kriz ve/veya çatışma yönetimi ekseninde diplomatik ve askeri müdahalesini meşru ve gerekli görür. Ayrıca bu noktayla ilgili olarak bir koruma sorumluluğu fikri de öngörülmüştür. Genel olarak insani güvenlik anlayışı kapsamında sorumlu aktörler/özneler olarak devletler, uluslararası örgütler ve platformlar, sivil toplum kuruluşları gibi unsurlar ele alınırken insani güvenliği sağlamaya yönelik yöntemler için ise kriz yönetimi, çatışma çözümü, uluslararası ve ulusal kalkınma planları gibi noktalar sıralanmıştır

Sonuç olarak kentleşme ve güvenlik ilişkisinin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal boyutlarını anlamaya çalışan bu tez çalışması bakımından ele alınacak güvenlik kavramsallaştırması olarak; söylemsel, kültürel ve sembolik yapılara, inşacılık, kimlik, sosyal etkileşim, insan hakları, özgürleştirme, insanca yaşama, sömürü pratikleri, sembolik şiddet gibi unsurlara verdikleri referansla post-modern, post-yapısall ve inşacı yaklaşımlar, eleştirel yaklaşım ve bu yaklaşım kapsamında Frankfurt (Alman) Ekolü, Galler Ekolü ile Paris Okulu tarafından öne sürülen noktalar ile güvenlikleştirme teorisi ve insani güvenlik kavramı faydalı olmaktadır.

1.5.2. Kentte Güvenlik

Güvenlik kavramına yönelik genel bir çerçeve çizmeye çalışan ilk bölümün ardından tezin merkezi konularından olan kentte güvenlik kavramına yönelmek ve bu kavramı daha detaylı incelemek faydalı olacaktır. Pek çok kavramda ve güvenlik kavramında da olduğu gibi kentsel güvenlik kavramı açısından da literatürde birçok tanımlama ve içerik ön görülmektedir. Bu açıdan kentte güvenlik olgusunu ve kentsel güvenlik kavramını geniş kapsamda anlamak bakımından ve bunlara ilişkin bir çerçeve

sunması açısından farklı tanımlara değinilebilir. Bu kapsamda genel ve kısa bir tanımlama olarak kentsel güvenlik kavramı; “kentte yaşayan bir bireyin ya da grubun, kentsel yaşamına dair ihtiyaçlarını karşılarken ve ilişkilerini gerçekleştirirken bunu güvenlik içinde yapabilmesinin mümkün kılınmasıdır” şeklinde tanımlanabilir (Kaya, 2008; akt. Kaypak, 2016: 42).

Kent ortamında güvenlik açısından kentsel güvenlik kavramı literatürde “urban safety and security” şeklinde anılmaktadır. Buradaki referans hem emniyet hem de güvenlik kelimelerinin kavramsal içeriğine yöneliktir. Bu bakımdan “safety” kelimesine karşılık olarak “emniyet” kelimesinin kavram olarak anlamı kentte emniyet bazında gereken önlemlerin alınması, tehlike ve riskin bertaraf edilmesi ya da en aza indirilmesi ve bu suretle de herhangi bir zararın oluşmayacağı bir durumun elde edilebilmesine, tehlike ve riskten muaf olma haline işaret eder (Gerede, 2006: 29). Yani emniyet kelimesinin kastettiği anlam; güvende bulunmak, bir riskten veya tehditten uzak olmak anlamında bir son durumdur. “Security” kelimesinin karşılığı olarak “güvenlik” kelimesinin kavramsal içeriğinin kentte güvenlik ve/veya kentsel güvenlik yönünden belirttiği nokta ise kısaca kentte emniyetin sağlanması sürecidir. Burada güvenlik kavramının emniyet kavramından ayrı olarak işaret ettiği en önemli nokta bir şeye yönelik olası tehdit ve riskin halihazırda var olduğu ya da var olması oldukça muhtemel olduğu ve buna dönük gereken tedbirlerin alınacağı/alındığı şeklindedir (Gerede, 2006; Kaypak, 2016: 40).

Kentsel güvenlik kavramını anlayabilmek için, güvenlik kavramına sosyoloji merkezli bir pencereden bakıldığında ve toplumsal/sosyal güvenlik açısından kavrama yaklaşıldığında güvenlik kavramının toplumsal ilişkiler örüntüsünde bireyselliklerden ve kişilerin sahip olduğu kimlikler ile statülerden etkilendiği fark edilebilir. Bu bakımdan

Bauman (1996: 51) “yoğunlaşmış sosyallikler” diye andığı kavramla toplumda kurulan güvenlik ilişkilerine, ağlarına ve tarzlarına değinir. Bauman (1996: 52) bu kavramı, dolayısıyla toplumsal güvenlik ilişkilerini; “Yoğun sosyallik zeminine dayalı güvenlik, genişletilmiş ya da akışkan bir toplumsal ortama aktarılamazdı; çünkü üretimde kullanılan beceri “öteki”ni bilinir kılmak, onu bilinen dünya içinde sabit bir konumu olan, tamamen bildik bir bireye dönüştürmekti.” ifadeleriyle açıklamaktadır. Burada özellikle modern dönem öncesinde insanın belirsizlik ve bilinmezlik karşısında duyduğu güvensizliğin, sosyal bir gruba ve kimliğe ait olmakla, aynı şeyleri paylaşıyor olmakla (veya karşılıklılık ilkesiyle), bir etiketleme ve belirlemeyle ya da sabit kılmayla üstesinden gelmeye çalıştığına yönelik bir vurgu vardır. Modern dönem öncesinde toplumsal yapıda bu gibi cemaat, topluluk benzeri sosyal mekanizmalarda yer alan sıkı denetim, kontrol, sosyal statü ve aidiyet unsurları güvenlik sağlamakta işlevseldi. Tarihsel dönüşüm ekseninde gelen modern dönemde ise sosyal yapıda cemaat örgüsü çözüldüğü ve dolayısıyla klasik kuramların işaret ettiği sıkı denetim mekanizması bozulduğu için güvenlik yönünden de bir değişim yaşanmış ve modern dönemde güvenliği sağlayıcı unsurlar olarak resmi, merkezi ve bürokratik denetim yani devlet eliyle denetim, yasalar ve normlar eliyle resmi bir denetim ön plana çıkmıştır. Burada çözümlenen ve anlatılan toplumsal alanda güvenlik olgusunun içeriğine paralel bir bakış açısı kentleşme literatüründe önemli ekollerden biri olan ve kentsel alanlarda güvenlik tartışmaları bakımından öncü sayılabilecek Chicago Ekolü’nün kentte güvenlik ve suç konusundaki fikirlerine benzerlik taşır. Bu bakımdan Chicago Okulu tarafından öne sürülen ekolojik yaklaşım çerçevesinde kentsel alanda toplumda var olan bireyler arasındaki geleneksel bağlar çözüldüğünden, F. Tönnies (2019 [1887]) anlayışı çerçevesinde cemaat yapısının cemiyet yapısına dönüşmesinden, bireyler birbirinden uzaklaştığından ve birbiriyle daha

çoğunlukla ikincil derecede toplumsal ilişkiler kurduğundan ya da kısaca bireysel anomali ve yalnızlaşmanın gerçekleştiğinden ötürü kentte suç olgusu ortaya çıkmış, yaygınlaşmış ve de kentsel güvenlik tartışmaları ortaya çıkmıştır (Karasu, 2012:177-178). Bununla beraber kentte güvenliğin sosyal boyutunun bir başka ayağı olarak küresel kapitalist kentsel gelişimin etkisinde oluşan eşitsiz gelişim, sosyal refah ve yarar dağılımı, çarpık kentleşme, kentte kamusallığın kayboluşu, tüketim-gözetim ideolojisinin dayatmaları, kentsel hizmet ve servislerin kent idaresinde yeterli ve/veya etkin şekilde yerine getirilememesi, kentsel suç, şiddet ve yoksulluk oranlarının artışı, kentsel popülasyonun hızlı ve kontrolsüz şekilde artışı gibi konular açısından da kentte güvenlik ekseninde birtakım sonuçlar oluşmaktadır. Bu bakımdan öne çıkan sorunlardan kentsel yoksulluk, ötekileştirme, kentsel marjinalite, gettolaşma, mekânsal ayrışma ve tabakalaşma ve bu gibi olguların kentsel mekâna yansımaları durumunda soyutlaştırma faaliyetleri, yoksulluğu görünmez kılma, zorla bir yerden başka bir yere taşıyarak göçebe hale getirme ve/veya sosyal ve mekânsal olarak baskılayarak etkisizleştirme/görünmezleştirme (kapatma) gibi faaliyetler kentsel yönetimde güvenlik teması altında gerçekleştirilebilmektedir (Wacquant, 2014: 1687; Cernea, 2006: 9-11).

Postmodern dönemin, küreselleşmenin ve ileri kapitalizmin etkileri bakımından da kentsel güvenlik konusu öne çıkmaktadır. Güvenlik olgusunun postmodern dönemin etkisinde genel olarak bir dönüşüme tabi tutulması bazında güncel güvenlik meseleleri ulus-aşırı boyutlara ulaşmış, bu bakımdan sınırlar silikleşmiş, mikro ve yerel ölçekler ön plana çıkmış ve küresel terör, uyuşturucu ticareti ve insan kaçakçılığı, küreselleşen göç hareketleri vb. güncel güvenlik meseleleri artık kent düzlemi ile alakası bakımından da ele alınır olmuştur (Ashworth, 1991; Bigo, 2002; Graham, 2004a & 2011; Shawn, 2004; Coaffee ve Wood, 2006; Karadeniz, 2016). Bu durum ise kentte güvenlik meselesinin

genişlemesine ve önem kazanmasına neden olmuştur. Postmodernite, küreselleşme ve kapitalist birikim olgularının kente yansması bakımından ele alınabilecek küresel kentleşme eğilimi sonucunda ortaya çıkan küresel kent için ekonomik ve sosyal gelişim ve sermaye birikimi ön plandadır. Bu bakımdan günümüz koşullarında esnekleşen, akışkanlaşan ve dinamikleşen sermayeyi biriktirmeyi ve bu bakımdan yatırımları kendisine çekmeyi amaçlayan küresel kent misyonunda kentin güvenliğinin sağlanması kentsel gelişimin aracı olacak sermaye birikimi açısından olmazsa olmaz bir koşuldur. Küresel kent olgusunda açığa çıkan durumla birlikte bütün olarak (post)modern dünyada gerçekleşmekte olan kentleşme süreci etrafında kentlerin yerleşim, toplumsallaşma, birikim, üretim, dağıtım, paylaşım, dolaşım, (siyasi, sosyal, sınıfsal, kültürel, etnik vb.) çatışma, ayrışma gibi yönlerden (özellikle askeri kentleşmenin işaret ettiği üzere) yeni merkezler olması da güvenlik meselelerini kentsel alanda öne çıkarmaktadır (Auvinen, 1997; Goldstone, 2002; Graham, 2004a; Abrahamsen vd., 2009). Yine bu bakımdan da kentte güvenliğin temini ve buna dönük politik ve idari uygulamalar önemli bir husus olarak tartışılmaktadır.

Kentte güvenlik meselesi aynı zamanda, günümüzde doğal bir hak olarak ele alınmaktadır ve bir hak olarak kentte güvenlik; kentin her yerinde, her şartta ve kentte her zaman diliminde güvende olmayı, güvende hissetmeyi içeren bir konudur (Kaypak, 2016: 36, 38). Bu bağlamda savunulabilir kent tasarımı mantığı çerçevesinde kentsel alanların güvenliği, güvenli kent yaklaşımı ve kentli hakları konusuyla ilgili önemli bir nokta Avrupa Konseyi'nin kentsel politikaları kapsamında gerçekleştirdiği, 1992 tarihli Avrupa Kentsel Şartı belgesinde yer alan kentte güvenliğin sağlanması konusudur. Bu bakımdan belge Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi kapsamında; mümkün mertebe kentin suçtan, şiddetten ve yasadışı olaylardan arınmış güvenli ve emin bir alan olması ve de kent

sakinlerinin suç korkusu duymayarak yaşayabilmeleri gereğine dikkat çeker. Burada kentte güvenlik, kent sakinlerinin sahip olduğu bir hak olarak nitelendirilmiştir (Baş, 2017: 8). Ayrıca, belgede kentte güvenliğin sağlanması ve kentsel güvenliğe ilişkin politika yapımı hususunda yer alan ifadeler genel olarak yönetim, katılımcılık, bütünlük, diyalog, entegrasyon, önleyici tedbirlerin alınması (proaktif yaklaşım) gibi noktalarla ilgilidir. Bu kapsamda kentte güvenlik tartışmasıyla alakalı olan bir kavram olarak güvenli kent kavramı, Hollanda ve İngiltere’de doğmuş ve Avrupa Kentsel Şartı, BM-Habitat Güvenli Kentler Programı gibi belgelerin de işaret ettiği üzere Birleşmiş Milletler ile Avrupa Birliği tarafından da benimsenmiştir (Gündüzöz, 2016: 335, 348). Güvenli kent yaklaşımı, tez içerisinde değinilen askeri kentleşme mantığının da benimsediği üzere savunulabilir bir kent tasarımı içselleştirir. Bu bakımdan güvenli kent yaklaşımında kentsel alanlarda suçun önlenmesi ve/veya azaltılabilmesi amacıyla kentsel tasarımın ve planlamanın rolüne değinilmiştir. Bu bağlamda güvenlik amaçlı fiziki, mekânsal, kentsel ve çevresel tasarım konusunda fikirler ifade edilmiştir. Bu yaklaşım ekseninde güvenli kent mantığı içinde kentsel alanda duvarlar, çitler gibi yapılarla mekânı sınırlama, kontrol noktaları oluşturma, güvenlik yönünden önemli alanların aydınlatılması ve genel olarak gözetlenmesinin kolay olacak şekilde tasarlanması gibi eylemler ışığında kentsel tasarım unsurlarıyla (savunulabilir alan yaratımıyla) kentte güvenlik teminine yardımcı uygulamalar ele alınmıştır (Gündüzöz, 2016: 340-344, 357-360). Literatürde bu şekilde değerlendirilen savunulabilirlik özekli kentsel tasarım; kentsel mekân ve toplum üzerinde neden olduğu olumsuzluklarla aksi olarak kentte güvenliği zayıflatabilir. Bu bakımdan aşırıya kaçan kontrol, kısıtlama uygulamaları içeren tasarımlar, savunmanın yanında post-modern (sembolik) tüketim ideolojisinin de desteklediği kenti sosyo-mekânsal olarak parçalayan soylulaştırma gibi

faaliyetler akabinde ortaya çıkan ayrışmalar, yabancılaşma, bireyselleşme, izolasyon gibi faktörler kentsel güvenlik açısından olumlu yansımalar yaratmamaktadır.

Genel olarak tez tartışması bakımından kentte güvenlik kavramından ne anlaşılacağını ifade etmeye yönelik önceki paragraflardaki bilgiler akabinde kentte güvenlik temini meselesinin siyasi bir boyutu olduğunun altını çizmek gereklidir. Bu bakımdan genel olarak güvenlik kavramında değinilen post-modern, post-yapısal ve inşacı yaklaşımlar, eleştirel yaklaşım ve güvenlikleştirme teorisi bazında değerlendirilen noktalar kentsel güvenlik tartışması bakımından da geçerlidir. Güvenlik kavramının kavramsallaştırılması ve içeriğinin doldurulması, kentte buna paralel olarak gerçekleştirilen güvenlik uygulamaları ve politikaları bazında ilerleyen kısımlarda değinileceği üzere söylemsel, kültürel ve sembolik pratikler/politikalar açısından genel güvenlik teorilerinde değinilen postmodern koşulların etkisi, inşacılık, öznellik, etkileşimcilik, söylem, sembolik şiddet, kimlik, güvenlikleştirme pratiği, insani güvenlik gibi noktalar bir benzerlik taşımaktadır. Bu kapsamda kentsel boyutta güvenlik kavramının içeriğinin doldurulması, güvensizlik yaratan risk, tehlike ve tehdit gibi unsurların belirlenmesi gibi işlemler açısından güvenlik teorilerinde işaret edilen inşacı, post-modern ve yapısalcı güvenlik kuramlarının bahsettiği noktalar yer almaktadır. Yine kimin/ne için güvenlik, nasıl bir güvenlik ve ne şekilde güvenlik temini gibi noktalar açısından da bu kuramların vurguladığı şeyler önemlidir. Güvenlikleştirme teorisinde ele alındığı üzere kentsel güvenlik referans noktası olduğunda güvenlikleştirme aktörleri olarak iktidarın (yerel ve ulusal ve hatta ulus-aşırı boyutlarda etkili olan güç odaklarının, kimi durumlarda bu şemaya eklenen özel kesimin) ve özel teşebbüs tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin yarattığı atmosfer bağlamında güvenlik olgusuna dönük kurgulamalar ve bir inşa faaliyeti gerçekleşmektedir. Sembolik ve söylemsel politik

pratikleri içeren bu faaliyetler kapsamında kentte güvenlik olgusu oldukça üst bir norm olarak güvenlikleştirilerek başka politik emellerin, çeşitli kazanımların aracı haline gelebilmektedir. Bu çerçevede gözetim ve tüketim ideolojisi açısından ortaya çıkan durumlar değerlendirilebilir. Gözetim bağlamında kentsel güvenlik olgusu etrafında iktidarın otorite ve güç kaynağı yaratması, meşruiyet ve ikna aracı oluşturması, uygulamalarına yönelik zemin yaratması ve iktidarını sağlamlaştırması ele alınabilir. Bu bakımdan söylemsel politika bazında P. Bourdieu'nün ifade ettiği sembolik güç teorisi ve M. Foucault tarafından dile getirilen biyopolitik pratikler, yönetimsellik mantığı ve disiplin ile gözetim anlayışı ilgili incelemede yardımcı olacak temel odak noktalarıdır. Tüketim ideolojisi bağlamında ise özellikle özel kesim ile işbirliği kapsamında gerçekleştirilen birikim stratejisine dönük eylemler yine iktidar açısından güçlendirici ve faydalı bir tablo oluşturacaktır. Ancak kentte güvenlik temini meselesinin sembolik ve söylemsel pratiklerle manipüle edilmesi hali olarak değerlendirilebilecek paradoksal durumda güvenliği derinden yaralayan haller ortaya çıkmaktadır. Buradaki tartışma bakımından post-modernitenin günümüz koşulları olan kapitalist tüketim ideolojisi ekseninde gelişen tüketim kültürü, tüketim toplumu, fetişizm, sembolik tüketim ve hedonik, gösterişçi tüketim unsuru, kültür endüstrisi ve kültür üreticileri olguları, gündelik hayatın estetikleştirilmesi pratiği gibi noktalar işlevseldir. Bu bağlamda özellikle güvenliği esas alan askeri kentleşme pratiğinin ön ayak olduğu parçalanmış kentleşme eğilimi, baskı ve gözetim mekanizmalarının sıkılaşması (buna örnek olarak akıllı kentleşme eğiliminde yer alan bazı unsurların gözetim ideolojisine hizmet etmesi) gibi durumlar ve küresel kentleşme gibi tüketim ideolojisinin tetiklediği olguların akabinde kentsel mekânda gerçekleşen dönüşümler (örneğin soylulaştırma faaliyetleri kapsamında değerlendirilebilecek bir unsur olarak kapılı/kapalı toplulukların oluşumu)

çerçevesinde kentte güvenlik unsurunun sağlanması yerine daha da güvensizlik yaratan durumların (örn. sembolik şiddet hallerinin oluşması, yabancılaşma, ötekileşme, bireyselleşme ve izolasyon, kamusalılığın çözülüşü bunlarla paralel seyreden suç, şiddet ve yoksulluk olgularının olumsuz etkileri) oluşumu gözlemlenebilmektedir. Tüm bu olumsuzluklar insani güvenlik kavramı etrafında ele alındığında ise kentsel ortamda yoksulluk, güvencesizlik gibi olumsuzluklardan uzak olunamadığı, korku ve kaygı hallerinden sıyrılıp insani gelişim ve ideal yaşam şartlarına erişme durumunun zarara uğradığı, hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı tespiti yapılabilir. Bu çerçevede kentte güvenlik unsurunun doğru değerlendirilmesi, kurgulanması bakımından çok boyutlu bir ve kapsayıcı bir bakış açısının gözetilmesi ve güvenliğe dönük uygulamaların/politikaların da bu seyrinde olması önemlidir.

1.5.2.1. Suç, Şiddet, Yoksulluk Olguları ve Kentsel Güvenlik

Önceki paragraflarda değinilen bilgilere paralel olarak, kentte güvenlik konusunda tartışılırken genellikle üzerinde durulan merkezi konulardan biri kentsel suç, şiddet ve yoksulluk ile kentsel güvenlik arasındaki etkileşimdir. Kentsel suç, şiddet ve yoksulluk kavramları birbirinin içine geçmiş ve birbiriyle paralel ilerleyen kavramlardır ve kentsel güvenlik temini bakımından risk yaratmaktadır. Bu çerçevede kentte güvenlik ve politika tartışması bakımından kentsel suç, şiddet, yoksulluk hususlarının incelenmesi tez kapsamında yürütülen çalışma için faydalı olacaktır.

1.5.2.1.1. Suç Kavramı ve Güvenlik Ekseninde Kentte Suç-Şiddet Olguları

Kentte güvenlik bakımından kentsel suç üzerine tartışılacakken genel olarak suç kavramı açısından temelde bilinmesi gereken noktalara değinilerek başlanması yerinde olacaktır. Suç kavramı çok boyutlu ve karmaşık olup; “hukuk, psikoloji, sosyoloji,

çevresel kriminoloji” disiplini (Düzgün, 2007: 4), ekonomi, coğrafya, antropoloji gibi dalları içeren çok boyutlu bir inceleme gerektirmektedir (Güllü, 2014: 104). Suç kavramı temel olarak var olan bir toplumda yürürlükte olan kuralların, normların çiğnenmesi (Burkay, 2008: 3) ve topluma zarar verici eylemlerde bulunulması (Ayhan ve Çubukçu, 2007: 31) olarak anlaşılabilir. Ancak buradaki ayırıcı ve önemli nokta suç sayılan davranış ve durumların yasa koyucu tarafından belirlenen ceza yaptırımlarıyla sonuçlanmasıdır (Kızılçelik ve Erjem, 1996: 402). Yani suç olgusunun içeriğini yasa belirler ve yasada gösterilmeyen/sayılmayan hiçbir eylem suç oluşturmaz. Bununla birlikte suç üzerine literatürde suç kavramı için oldukça çeşitli tanımlar ve fikirler bulunmaktadır (Güllü, 2014: 104).

Literatürde suç unsurunun açıklaması ve sebepleri bakımından öne çıkan sosyolojik çözümlemeler açısından beliren noktalar kısaca; sosyal yapı, kurumlar, toplumda davranışların yansımaları olarak ilişkiler, etkileşimler, toplumsal değerler ve normlar gibi sosyal ve toplumsal unsurlardır (Burkay, 2008: 8). Sosyolojik bakıştan suç kavramına eğilen teorilerde suç kavramına yaklaşımların genel olarak “işlevselci” (fonksiyonel/kurumsal) ve “sosyal yapı teorileri” (Düzgün, 2007: 4) diye anılabilecek şekilde olduğu görülebilir. Bunların kısaca önemli noktaları ele alınırsa bu yaklaşımlardan E. Durkheim, R. Merton ve A. K. Cohen gibi teorisyenlerce ele alınan işlevselci yaklaşım kısaca toplum yapısı ile suç olgusu arasında ilişki kurmuş, toplumsal çelişkilerin suç olgusunu yarattığına değinmiştir. Yine bu yaklaşım altında toplumsal kurumlardaki bozulma ve dengesizliklerin, yabancılaşmanın, toplumdaki yapıların değişiminin, bozulması ve yozlaşmasının ve de toplumdaki kültürel çatışmaların suç unsuruna yol açtığına işaret etmiştir (Düzgün, 2007: 4). Sosyal yapı teorilerinde ise ekolojik ve ekolojik olmayan teoriler ayrımı çatısı altında bir inceleme yapılmış ve

ekolojik teorilerde birey ile çevresinin etkileşimi göz önünde tutularak suç olgusuna dair açıklamalar yapılırken, ekolojik olmayan teoriler başlığı altında ise genel olarak birey ve toplum etkileşimi ekseninde birey odaklı bir çerçeve sunulmuştur (Düzgün, 2007: 4). Genel olarak sosyal yapı teorilerinde öne çıkan noktalar ise; birey ile çevresinin etkileşimi/ilişkisi, bunun bireyin kimliği, kendini algılaması ve topluma bakış açısı üzerindeki etkisi, etiketleme ve damgalama teorileri ekseninde suç kavramı, kontrol teorisi ekseninde insan doğasının iyi ve kötü kavramlarına eşit mesafede yer aldığı ve toplumsal kurallar ve de normların bireylere toplum tarafından uygulanması/dayatılması, sosyal düzensizlik ve karmaşanın suça neden olması, suça eğilimin alt-kültür kavramıyla ilişkisi, sosyal süreçler ve çatışmalar ile suç kavramının alakası, suç davranışının öğrenilmesi ve bununla çevrenin ilişkisi olarak sıralanabilir (Düzgün, 2007: 4; Burkay, 2008: 8-13). Bu sınıflandırmaya bazı akademik kaynaklar toplumsal cinsiyet kavramına dayanan ve cinsiyetler arasındaki eşitsizliğe vurgu yapan feminist suç teorisi (Heidensohn, 1995; Britton, 2000) ile toplumsal eksende sınıf çatışması, mücadelesi ve sosyo-ekonomik kaynakların dağılımındaki eşitsizlikler, kapitalizmin suçu tetiklemesi bakımından suç kavramına eğilen Marksist suç kuramı (Bonger, 1916) başlıklarını da eklemektedir. Sonuç olarak suç olgusu; sosyal, değişken, karmaşık, toplum, yer zaman ve mekâna vb. göre farklılık arz edebilen bir olgudur (Güllü, 2014: 104). Bu bakımdan günümüz post-modern dünyasında çeşitlenen suç türlerine paralel olarak gelişmekte olan “post-modern kriminoloji” (Milovanovic, 1996) ekseninde “yeşil (çevresel/ekolojik) kriminoloji” (White, 2005), “beyaz yakalı suçlar” (Braithwaite, 1985) yaklaşımı ve “siber kriminoloji” (Jaishankar, 2007) vb. gibi yeni çeşitte suç kuramları ortaya çıkmaktadır. Bu kuramlar akabinde kentsel suç kavramı da değişip dönüşmektedir ve post-modern dönemde kent boyutunda da yeni ve farklı çeşitlerde suç türleri meydana çıkmaktadır.

Kentsel suç ya da kentte suç olgusu kavramı üzerine eğinildiğinde ilk olarak konuya dair öne çıkan noktalar özellikle kentleşme ve kentsel gelişim süreçleri çerçevesinde oluşan durumlardır. Konuya ilişkin akademik çalışmaların perspektifinde kentleşme süreci kapsamında aile, din, kültür, değerler vb. toplumsal oluşumların erozyona veya dönüşüme uğraması, farklı sosyal/sınıfsal grupların çıkarlarının çelişmesi, toplumsal gerilim, kutuplaşma ve çatışma (Cordella ve Siegel, 1996; Gökulu, 2010: 214), kente göç ve göç olgusunun yönetiminde var olan eksiklikler ve sorunlar (Es ve Ateş, 2004), teknik-donanımsal ve stratejik-politik eksikliklerle koordinasyon sıkıntıları gibi süreç yönetiminde yaşanabilen aksaklıklardan dolayı kentsel nüfusun barınma, yaşama, eğitim, istihdam vb. ile ilgili sosyo-ekonomik ihtiyaç ve isteklerine dair yeterli ve/veya kaliteli sunumun yapılamaması (İspir, 1986), bireylerin kentleşme sürecine ayak uyduramaması ve “yabancılaşma”, “anomi” (Durkheim, 1992; Merton, 1938) gibi süreçlerin sonucunda kent toplumundan kopması/ ötekileşmesi (Habermas, 2015; Van Dijk vd., 2015: 91; Wacquant, 2001, 2013), bir “alt-kültür”/”marjinal” grup (Wacquant, 2011 & 2014) ifade eden azınlık gruplarına dönüşmesi, buna paralel olarak kentsel nüfusun ve mekânın parçalanması (Howell, 2017) gibi etkenlerle kısaca (post)modern kentleşme sürecinde birey(ler) ile toplum arasında kentsel bütünleşme ve kentsel uyumun yakalanamaması ile toplumsal ayrışmanın ve farklılaşmanın yaşanması durumu kentte suç olgusuna zemin hazırlayan temel faktör olmaktadır. Akademik yazında kentleşme ile suç olgusu arasındaki bağlantıların analizini yapmaya ve bunları açıklamaya çalışan ilk fikirler 1920’li yıllarda Chicago Ekolü altında ortaya çıkmıştır. Bu görüşte suçun mekânsal, bölgesel özellikleri öne çıkarılmış ve suça meyilli olarak nitelenen grupların rehabilitasyon programları ve sosyal aktiviteler dahilinde iyileştirilebileceği savunulmuştur (Gökulu, 2010: 215). Ekolojik okul olarak nitelenen Chicago Okulu, temel

olarak çevrenin sosyal yaşam üzerindeki etkisine odaklanmış ve kent ortamında geleneksel yaşam tarzının ve sosyal bağların kopuşunu, kentte yüzeysel olan ikincil sosyal ilişkilerin bulunmasını ve toplumsal bütünleşme ile örgütlenmenin çözülüşünü kentte suç olgusunun doğuşunda ana etkenler olarak yorumlamıştır (Park, 1925; Serter, 2013). Chicago Okulu, kent yaşamını bir yaşam stili olarak değerlendirmiş, kentin insanları kültür, sosyal ve ekonomik hayat gibi pek çok yönden etkilediğini ve bireylerin kentsel alanlarda rekabet, yarışma, iş bölümü, denge-uyum gibi faktörlerin etkisinde bir dağılma gösterdiğini ifade etmiştir (Wirth, 2002: 127). Bunların yanında Chicago Ekolü kentsel mekânda bireylerin dağılımını, toplumsal ayrışmayı doğadakine benzer hakimiyet ilişkileriyle açıklamıştır. Bu noktada tıpkı doğada türlerin fertleri arasında olduğu şekilde insanlar arasında da hâkimiyet mücadeleleri, çatışmalar, rekabet, istila, yerine geçme, uyum sağlama (adaptasyon) vb. durumların var olduğu iddiasından yola çıkılmıştır. Bu iddianın kentsel mekânda yansıması ise kent merkezlerinde daha üst gelir seviyesindekilerin, üst sınıfların hakimiyet kurduğu fikridir (Yörükan, 2006: 90). Chicago Ekolü altında yürütülen teorik tartışmaların genelinde çoğunlukla tespit edildiği üzere ve reel hayata yansıyan veriler ışığında kentsel mekânlarda suç oranının yüksek olduğu gözlemlenmektedir (Sutherland, 1947; Cressey, 1970). Chicago Okulundan bu yana, kentlerde suç oranının kırsal alanlardakine göre daha yüksek olması ve kentsel mekân içinde de bu oranin özellikle kent merkezinde artış göstermesi hususu kentsel suç literatüründe bu yönden değinilen diğer bir önemli noktadır (Dönmezer, 1994: 62). Ayrıca Chicago Ekolüyle beraber literatürde ilerleyen süreçte kentleşmenin ve gelişmenin önemli bir ayağı olan (post)endüstrileşme, makineleşme, (post)modernizm, neoliberal ve kapitalist politikalar, bu politikalar ekseninde büyüyen ve teşvik edilen tüketimcilik karşısında eşitsiz dağılan maddi ve sosyal fırsatlar, buna paralel olarak

gelişen toplumsal çatışmalar, toplumda egemen sınıf ile diğer kesimlerin çıkarlarının uyuşmaması ve de iktidar sahiplerinin suç olgusuna dair yürürlükte olan uygulamaları ve düzenlemeleri kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmesi, küreselleşme, esnek ve akışkan, zorunluluk halini alan iş ve üretim modelleri, güvencesizlik, mekânsal-sınıfsal ayrışma vb. güncel konuların da kentte suç olgusuna önemli etkisi olduğu sık sık dile getirilmiştir (Taylor, Walton ve Young, 1973; Quinney, 1977; Shelley, 1981; Harvey, 2019a).

Kent ve suç arasındaki bağlantıya ilk olarak işaret eden Chicago Ekolünden sonra bu konuda gelişen akademik yazında genel olarak kentte (özellikle gelişmekte olan ülkeler bazında değerlendirildiğinde) suç unsurunun var olma sebepleri; “yoksulluk, aile değerlerinin yok olması, kent sakinlerinin kayıtsızlığı/umursamazlık, adaletsizlik, devlet yapısındaki zayıflık ve eksiklikler ile genel olarak yönetim anlayışı çerçevesindeki sıkıntılar, suça karşı duyulan korku” olarak sıralanabilir (Leones 2006:139-141). Bu çerçevede suç korkusu kavramı literatürde çeşitli yönlerden açıklanmıştır. Buna göre suç korkusu genel olarak; toplumsal örgütlenmenin ve duyarlılığın yetersizliği, örgütlenmedeki eksiklik paralelinde sosyal bağların, normların ve kültürel değerlerin zayıflaması yüzünden sosyal kontrol mekanizmasının aksamaması gibi nedenlerle ilgilidir. Suç korkusu, suç olgusuyla ve yaşanan mekânla yakından ilgili bir unsurdur. Hatta kimi kez suç olgusuna karşı duyulan korku da suçun oluşmasında rol oynayabilmektedir. Bu açıdan kimi durumlarda suç karşısında duyulan korku nedeniyle işlenmiş bir suç ilgili resmi makamlara iletilmediğinde suç korkusunun suç olgusunun oluşumu üzerindeki örtülü etkisi ortaya çıkar (Leones 2006: 139-141). Yine suç korkusu ile suç olgusu arasındaki etkileşime değinmek için A. K. Cohen (1955) tarafından belirtilen fikirlerden yararlanılabilir. Cohen’e göre bir değer sistemi ve yaşayış biçimi anlamına gelen suçluluk

alt-kültürüne sahip kriminal bireyler, toplumun ekserisinde gözlemlenen ve benimsenen egemen (hegemon) kültürden farklı bir anlayışa sahiptir (akt. Beirne ve Messerschmidt, 1991:398-399). Bu bakımdan suçluluk kültüründe yer alan “suçlu olmak” sıfatının (etiketinin), içerimlediği anlamlardan biri olarak “başkalarını korkutmak, kişilerde genel olarak korku uyandırmak” özelliği ele alındığında, bunun suçluluk kültürünü benimseyenler arasında hoş giden ve istenen bir itibar unsuru belirtebileceği söylenebilir. Buradan yola çıkılarak da insanlar üzerinde korku, endişe gibi duygulara sebebiyet verme olanağının da bazı durumlarda bireyi suç işleme meyline sevk edebileceği çıkarımı yapılabilir. Yine bu dönem içinde değerlendirilebilecek kimi çalışmalarda kentsel suç ile tarihsellik süreci içinde var olan kent yapısı arasındaki ilişkiyi çözümleyen çalışmalar da mevcuttur (Ferdinand, 1991). Böyle bir çalışma kapsamında işlenen suçun çeşidi ile içinde bulunulan tarihsel dönemdeki sosyal yapı arasında var olan bir alaka tespit edilmiş ve örnek olarak sanayileşme sürecini daha erken geçirmiş kentlerde mala karşı hırsızlık suçu gibi suçların yoğun olduğu, buna karşılık henüz sanayileşmeye başlamamış kırsal kesimlerde şiddet suçlarının daha çoklukla işlendiği gösterilmiştir (Gruenewald vd., 2006; Ceccato vd., 2002; Gökulu, 2010: 219). Ayrıca tüketim ideolojisi etrafında sanayileşme ve gelişme unsurunun postmodern kentte suçla etkisi bakımından gelişmiş ve endüstrileşmiş kentlerde baskın eğilim olarak görülen materyalizm, tüketim kültürü ve tüketme davranışlarının bu kentlerde mala karşı işlenen suç çeşitlerinin yoğun görülmesinde rol oynadığı çıkarımı da yapılabilir (Gökulu, 2010: 219). Kentte suç olgusunu etkileyen diğer faktörlerden olarak; kentin nüfusu ve kalabalıklığı (Levitt, 1998), kentsel bölgenin coğrafi ve fiziksel büyüklüğü, kentte suç önleme ve cezalandırma açısından uygulanan politika ve stratejiler, istihdam oranı, işsizlik (Ackerman, 1998; Gruenewald vd., 2006), çarpık kentleşme, etnisite, kimlik,

kültür, değer, norm gibi sosyal unsurlar türünden sosyo-ekonomik ve demografik nitelikli değişkenler de sıralanabilir (Aslanoğlu, 1998; Gümüş, 2004).

Kentsel suç kavramına dair genel, kısa bir girişi hedefleyen bu bölümü bitirirken bazı teoriler çerçevesinde kentte suçu önlemeye dönük yapılabileceklerle de değinilebilir. Bu kapsamda kentlerde suç olgusuna ve suçun önlenmesi bazında alınacak tedbirlere dair teorik yaklaşımlardan bazıları kırık camlar teorisi (broken windows theory), rasyonel tercih teorisi (rational choice theory), rutin aktiviteler teorisi (routine activities theory) ve durumsal suç önleme teorisi (situational crime prevention theory) olarak sayılabilir (Doğan ve Sevinç, 2011: 30). Bu teoriler kısaca incelenecek olursa ilk olarak kırık camlar teorisinde düzensizlik ile suç arasındaki ilişkinin öne çıktığı, bu teoride bir şeyde var olan eksikliğin, bozulmanın veya düzensizliğin giderilmediği müddetçe o şeyde yer alan diğer sağlam ve iyi haldeki unsurların da çözüleceği fikri bir binada var olan kırık camlar üzerinden metaforlaştırılmıştır (Wilson ve Kelling, 1982). Burada düzensizlik ve bakımsızlığın insanlarda sahipsizlik, denetimsizlik ve kontrolsüzlük hissini körükleyeceği ve sonuçta küçük nitelikli suçlar da olsa bazı suç meyilli davranışlara teşvik edebileceği vurgusu yapılmıştır. Bu teorinin kentte yansıması ise özellikle fiziksel planlama bakımından metruk ve yıkık binaların, izbeliklerin bertarafı, cadde, sokak, yol vb.nin yeterli aydınlatılması, güvenlik ve denetleme birimlerinin gerekli yerlere yerleştirilmesi gibi uygulamalarda gözlemlenebilir. Ayrıca çöküntü bu düzensizlik özelliklerini barındıran bölgelerin (ya da genel adlandırmasıyla çöküntü bölgelerinin) özellikleri suç, yoksulluk ve şiddet arasındaki bağlantıyı da kuramsal olarak açıklamaktadır. İkinci olarak rasyonel tercih teorisine değinilecek olursa; burada bireyin suç işlemekte bir kâr-zarar hesaplamasına gittiği ve bu analizi sonucunda kârının daha ağır bastığı fikrine varmasıyla riski göze alması ve suç işlemesi durumu ana temadır

(Cullen ve Agnew, 1999: 254). Bu teoride suçu önleme adına verilen tavsiyeler genellikle proaktif ya da önleyici nitelikte tedbirlerin alınmasına dönüktür. kentsel alanda bu önlemlere örnek olarak hırsızlık suçunun önlenmesinde kilitli, kepenkli, alarm vb. güvenlik sistemine sahip mekânların caydırıcı özellik göstermesi verilebilir. Diğer bir teori olan rutin aktiviteler teorisinde ise insanların günlük hayatlarındaki rutinler merkeze alınmıştır. Burada daha çok suç olgusunun zamansal ve mekânsal boyutu ön plandadır (Cohen ve Felson, 1979: 588). Bu teoriye göre; “suç işlemeye motive olmuş bir suçlu”, buna uygun bir hedef (örn: şahıs, mekân ve/veya mal) ve bu hedefi suçtan ve de suçludan koruyabilecek önlemlerin ya da koruyucunun olmaması faktörleri bir araya geldiğinde suç meydana gelir (Cohen ve Felson, 1979). Burada yansıtılan fikre göre birçok insan, günlük yaşamın rutin akışı içinde suç işlemek için uygun fırsatı beklemekte olan potansiyel suçlu gibi ele alınmaktadır (Doğan ve Sevinç, 2011: 33). Bu çerçevede kentsel alanda rutin aktiviteler ve günlük yaşam kapsamında suçun önlenmesi bakımından başvurulabilecek tedbirler olarak özellikle okul, hastane, kamu binaları, alışveriş merkezleri, toplu taşıma araçları gibi işlek ve kalabalık yerlerde hırsızlık, gasp, taciz vb. suçların işlenmesinin daha kolay olduğuna kent sakinlerinin dikkatlerinin çekilmesi ve bilinçlendirme örnek olarak verilebilir (Demirbaş, 2019: 63). Son olarak durumsal suç önleme teorisi kapsamında suç işlemenin cazipliğini yitirmesini sağlamak ve kârlı görünmesini engellemek, suç işlemeye dönük olanakları azaltmak adına uygun ve gerekli önlemleri, stratejileri, teknik uygulamaları ve çevresel tasarım ile araçları devreye sokma fikirleri öne sürülmüştür (Clarke, 1997). Bu teori, rutin aktiviteler ve rasyonel tercih teorilerinin fikirlerine paralel olan, geniş bir çerçeve üzerinden suçun engellenmesine dönük hamlelere odaklanır. Örnek olarak; mala yönelik hırsızlık suçlarının engellenmesinde barkod ve alarm sistemi gibi tedbirlerin alınması, binalarda özellikle alt

katlarda yer alan konutlarda pencerelere demir parmaklıklar takılması, güvenlik kameralarıyla izleme, güvenlik personeli görevlendirme vb. faaliyetler sıralanabilir (Dolu, 2009:19). Bu gibi faaliyetler tasarım ekseninde kentsel güvenlik temini açısından da değerlendirilen “savunulabilir mekân tasarımı” mantığını içerir. Oscar Newman (1973) gibi teorisyenlerce üzerinde durulan savunulabilir kentsel mekân ve tasarım anlayışının mantığına göre tasarım, mekân üzerinde gözetime, kontrole ve denetime olanak verecek bir biçimde planlanmalıdır. Bu yolla kentsel tasarım sayesinde mekânda hem sembolik hem de fiziksel kısıtlar oluşturulur. Böylece söz konusu mekândan faydalanacakların o mekânı kendilerinin kontrol edebilmesi, mekânın kalitesinin ve güvenliğinin artırılması hedeflenir. Bu bakımdan tezin konusu kapsamında kentsel güvenlik teminine dönük politikalarca benimsenen mekânsal kontrol ve kısıtlama, gözetim gibi yollarla güvenlik teminini amaçlayan askeri kentleşme mantığının içeriğinde barındırdığı unsurlardan birisi de savunulabilir mekân tasarımı ve buna dönük düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir.

1.5.2.1.2. Kentsel Yoksulluk Kavramı ve Yoksulluk-Suç-Şiddet Ekseninde Kentte Güvenlik

Kentsel yoksulluk kavramı (post)modernite ve küreselleşme süreciyle ön plana çıkan kavramlardandır. Genel bir yoksulluk kavramının çatısı altında alt başlık gibi ele alınabilecek kentsel yoksulluk kavramına değinmeden önce yoksulluk kavramının genel içeriğine ilişkin bazı bilgilerin verilmesi yararlıdır. Bu bakımdan çok boyutlu sosyal bir sorun olarak yoksulluk temel olarak mahrumiyet, bir şeye/şeylere sahip olamama halini ifade eder. Yoksulluk kavramının tek bir tanımı olmamakla beraber öne çıkan genel noktalar olarak; yoksul olarak nitelenenin düşük bir gelire sahip olması, istihdam

sermayesinin/beşerî sermayesinin⁶, finansal ve sosyal sermayesinin düşük olması durumlarının altı çizilebilir (Chamhuri, vd., 2012: 805). İlgili literatürde yoksulluk kavramı üzerine geliştirilen yazına bakıldığında yoksulluğun hayatı sürdürmekte gereklilik taşıyan etkinlikleri ve şeyleri karşılamakla alakalı olmakla (Rowntree, 1901) beraber yalnızca yaşamsal gerekliliklere ya da ihtiyaç duyulan şeylere sahip olamama halini içermediği, kabul edilebilir ve istenebilecek şartlarda bir hayat standardının yakalanabilmesiyle (Henderson, 1975; World Bank, 1990) ve toplumsal açıdan da bir toplumun üyesi olarak kabul edilebilmek için gereken asgari kaynaklara/imkanlara erişmekteki yetersizlikle de (Townsend, 1979) alakalı olduğu söylenmelidir. E. J. Hobsbawm (1969: 398) yoksulluk olgusunu üç anlamı açısından ifade eder. Bunlar; toplumsal yoksulluk, sefalet ve moral (etik) yoksulluktur. Bunlardan “toplumsal yoksulluk” kavramı; yoksulluğun sadece ekonomik boyutta ölçülen özelliklerle ortaya çıktığına değinmek yerine, ekonomik ölçütlerin yanında toplumsal bağlamda “bağımlılık, sömürü ilişkileri ve aşağılık hissinin duyulması” noktalarının da yoksulluk olgusunda ölçüt olduğuna işaret eder. “Sefalet” kavramı ise bir toplumda asgari hayat standartlarının altında bulunma ve dolayısıyla başkalarından gelecek yardıma muhtaç ve bağımlı olma halini ifade eder. “Moral yoksulluk” ise sosyoloji ve etik açısından bir olgu olarak toplumsal yoksulluk ve sefalet hallerinin varlığının bir sonucu olarak doğar (Akt. Çiğdem, 2007: 206). Yoksulluk kavramı en basit tanımlamasıyla “herkese iyi bir hayat temin edecek yeterli ve erişilebilir kaynakların olmayışı” şeklinde tanımlanabilir (Sipahi, 2006: 175) ve kısaca ekonomik bakımdan gelir düzeyindeki yetersizliği, sosyal bakımdan da toplumsal faaliyetlere katılım fırsatlarındaki azlığı ifade eder (Werner, 1998: 703; akt.

⁶ Bknz. “human capital” terimi; bir işte çalışan olabilmek için ekonomik anlamda kıymetli olan gerekli deneyime ve yeteneğe sahip olmak olarak açıklanabilir. (<https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital>; <https://www.oecd.org/insights/37967294.pdf>) (Erişim: 20.09.2021).

Özel, 2015: 157). Bununla beraber yoksulluk, görelî bir içeriğe de sahiptir; zira, soyut (manevi, psikolojik, kavramsal) ve somut (maddî, fiziksel, olgusal) boyutlar içeren yoksulluk kavramı bakımından kaliteli ve istenecek bir minimum hayat standardı belirlemek her toplum, zaman ve mekân gibi etkenlere bağılı olarak değişebilmektedir (Özel, 2015: 161-162). Akademik yazında insanların çoğunlukla suç ve yoksulluk arasında bir birliktelik olduğu inancına, yoksulluğun (ve hatta farklılığın/marjinalliğin) bulunduğu yerlerde suçun da bulunacağı kanısına sahip olduğu ve de bu bakımdan toplumsal arenada da bu tutumun yansımalarının gözlemlenebileceği durumların sıklıkla yaşandığını dile getiren çalışmalar mevcuttur. Örneğin suç yazınında değinilen “Kırık Camlar/ Kırık Vitrin” ve “Sıfır Tolerans”⁷ kuramı bazı durumlarda kolluk kuvvetinin kamusal alanda en küçük yasadışı hareketi bile sıkı takip etmesine değinirken kurala ve düzene en ufak bir aykırılık içeren kural-dışı eylemin büyük bir şüphe ile karşılandığına ve yasadışı olarak etiketlediğine değinmiş ve buna paralel olarak toplumsal açıdan marjinal ve yoksul kesimlere şüphe ile yaklaşıldığını bu kesimin barındığı yerlerin olası suç bölgeleriyle eşdeğer tutulduğunu işaret etmiştir (Zengin, 2014: 95). Bu anlayışta Foucault’nun (1995, 2011) felsefesinde yer alan fikrilerden biri olarak “aykırı”, “farklı” olanı, “normal” olmayanın “anormal” ve “tehlikeli” kategorisine sokularak iktidar tarafından gözetim, denetim, baskı altına alınmasının yolunun açıldığına dair ipuçları vardır. Ayrıca bu örnekte, habitus ve sembolik şiddet- sembolik iktidar odaklarından Bourdieu (2018: 111) felsefesi yönünden yapılabilecek bazı saptamalar da mevcuttur. Zira habitus, içinde yaşanılan alanı (habitat) yaratır ve bunun oluşumu da toplumsal kullanımlar vasıtasıyla gerçekleşir. Ayrıca bahsi geçen bu kesimin “sınıf-altı” gibi

⁷ 1993 yılından beri New York polisi tarafından uygulanan, “Kırık Vitrin” Kuramına dayanan özel politika. Bknz. H. S. Zengin, “Kentsel Siyasetin Öteki Yüzü: Kentsel Yoksulluk”, *İdealkent*, Sayı: 12, Nisan 2014, ss. 95.

olumsuz bir içerik barındıran bir adlandırmayla anılması ve potansiyel suçlu çağrışımı, bunlara yönelik uygulanacak cezalandırma faaliyetlerinde fırsat yaratacak ve cezalandırma yönünden etik sorumluluğu da ortadan kaldıracaktır (Bauman, 1999: 112-114, 144).

Kentsel yoksulluk olgusu ise, kente ait bir yoksulluk türü olarak değerlendirilmeli ve kente özgü koşullarda ele alınmalıdır. Kentsel yoksulluk kavramı açısından da çok boyutlu bir kavramsal içerik var olmakla beraber yine kavramın açıklanmasında başvuru belirlenmiş noktalara değinilebilir. Bu bakımdan kentte yoksul olarak nitelenenin analizi için öne çıkan karakteristik özellikler; metalaşma (nakit ekonomisine dayanma, nakde bağımlılık), aşırı kalabalık yerleşimlerde yaşama (örn. çöküntü bölgeleri, gecekondu, “slum” bölgeleri), çevresel zarar/tehlike varlığı (yaşanılan bölgelerin popülasyon olarak kalabalık olmasından ve çevresel nitelik olarak çevresel kirliliğin varlığı gibi uygunsuz, sağlıksız özelliklere sahip olmasından kaynaklanan tehlike), eğitim-öğretim, sağlık vb. olanaklara erişimde yetersizlik/yoksunluk, sosyal/toplumsal parçalanma (kırsal bölgelere kıyasla toplumsal/sosyal güvenlik açısından “topluluk” olgusunun ve konut-içi mekanizmaların var olmaması) (Moser, Gatehouse, ve Garcia 1996), suç ve şiddet olgularının varlığı, trafik kazalarının, kronik hastalıkların ve intiharın sık görülmesi (Stephens vd., 1997) noktaları sıralanabilir (Baharoğlu ve Kessides, 2002: 124-129). Analiz açısından ele alınabilecek bu noktalardan yola çıkılarak kentsel yoksulluk olgusunun kendine özgü bir yoksulluk türü olduğu ve içeriğinde “sosyal koruma, sağlık, eğitim, konut, kişisel güvenlik, alt yapı gibi yoklukları kapsayan, dinamik ve potansiyel boyutları” barındırdığı anlaşılabılır (Öz ve Yıldırım, 2009: 455; akt. Özel, 2015: 160). Hem genel anlamda yoksulluk hem de bu yönleriyle kentsel yoksulluk, başta insani güvenlik olmak üzere güvenlik olgusunu ve teminini tehdit etmektedir.

Küreselleşme sürecinin ivmesiyle birlikte pek çok olgu gibi kentsel yoksulluk olgusu da dönüşmüş ve bazı yeni özellikler göstermiştir. “Yeni kentsel yoksulluk” diye adlandırılabilir bu durumun en belirgin noktası, dünyanın farklı bölgelerinde yoksulluğun küresel olarak artan bir seyirde yaygınlaşma eğilimi göstermesidir (Kaygalak, 2001: 126). Bu durumun oluşmasında başlıca etkenler ise küresel düzeyde Keynesyen (Keynesian) anlayışa karşıt eksende şekillenen neo-liberal politikaların yaygınlık ve ağırlık kazanmasına karşılık sosyal devlet, refah devleti anlayışının gerilemeye başlamasıdır (Akyıldız, 2009: 860-861). Ayrıca serbest piyasa ekonomisi ve sermaye birikim stratejilerinin, esnek birikim süreçlerinin, post-Fordizm anlayışının, makineleşmenin, üretim sürecinin parçalanmasının ve esnek üretim modelinin benimsenmesinin, taşeron vasıtasına başvurulmasının ve istihdamda azaltıma gidilmesinin de kentte yoksulluk olgusunun yayılmasına ve artmasına etkisi vardır (Mühürdaroğlu, 2019: 31-33). Yine servis ve hizmet sektörünün teknoloji ve enformasyon olguları paralelinde öne çıkarken niteliksiz iş gücü gerektiren sektörlerin gerilemesi ve bunun da süregelen bir işsizlik sorununu doğurması, güvencesizlik halleri de kentte yeni yoksulluk olgusunun ortaya çıkışında etkili olan faktörlerdendir (Marshall, 1999: 202-203; Hirst ve Zeitlin, 1991: 7; Kaygalak, 2001: 127). Tüm bunlar yoksulluk bazında kentsel mekânda toplumsal açıdan sivil hakları ve özgürlükleri olumsuz etkileyen, işsizlik, yoksulluk ve güvencesizlik içinde bir hayata hapseden, çeşitli sosyo-ekonomik kaynaklara ve hizmetlere ulaşmada imkânsızlık yaratan, sınıfsal eşitsizlik, sosyal ayrışma ve kutuplaşma, ötekileştirme ve sosyal dışlama doğuran sonuçlar olarak ortaya çıkarken aynı zamanda kentte fiziksel mekân üzerinde de olumsuz sonuçlar doğurur. Fiziksel mekânda olumsuz sonuçlar yoksulluğun mekânda yoğunlaşması (Bıçkıcı, 2005: 105), düzensiz yerleşimler, sağlıksız çevresel şartlar (Aytaç, 2013: 67), bölgesel

damgalama (Wacquant, 2001, 2011), kontrolsüz göç ve popülasyonun yığılması, kentsel alanın şişmesi şeklinde ortaya çıkan etkin yönetimi sağlanamamış hastalıklı ve süratli bir kentleşme tablosu çizer (Giddens, 2000: 562). Bu küreselleşme, eşitsiz gelişim ve giderek keskinleşen toplumsal kutuplaşma (özellikle ekonomik ve ırksal kutuplaşma) tablosunu J. H. Mollenkopf ve M. Castells (1991: 3-5) tarafından dile getirilen “ikili kent/bölünmüş kent (dual city)” kavramı da açıklayıcıdır. Bu kavramsallaştırmada sosyo-ekonomik açıdan zengin/elit/burjuva kesim ile fakir/seçkin sınıf haricinde halkın kalanı/emek kesimi arasında oluşan toplumsal ayrışma, mekânsal ayrışma düzeyine de yansımış kentte kamusal alanı olumsuz etkilemiş ve ayrıca ifadesini “getto”laşmak ve de “yeni kentsel yoksulluk” olgusunda da bulmuştur. Tüm bunlar ekseninde küresel boyuttan bakıldığında 1980 ve 1990 dönemlerinden beri görülen ekonomik gelişmenin eşitsiz bir kalkınma şeklinde ilerlediği ve de zengin ile yoksul arasındaki ayrışmayı iyice derinleştirdiği çıkarımı yapılabilir (Wacquant, 2011: 38). Bu dönemden önce var olan sömürgecilik anlayışından doğan bastırılmış ve keskin yoksulluk, sefalet, toplu şiddet, etnik-ırksal bölünme gibi olgular artık bu dönemle ve kapitalizmin tetiklemesiyle birlikte kentlerin merkezlerine geri dönmüştür. Zira bahsedilen dönüşüm ve kalkınma çerçevesinde toplumun tüm kesimleri gelişmemiş, çoğu kez üst tabaka sınıfın kalkınması şeklinde ilerleyen bu ayrımcı kapitalist gelişim mantığı ekseninde zengin olan daha da zenginleşirken fakir olanın fakirliği kronikleşmiş ve derinleşmiştir (Mingione, 2013: 18). Sonuç olarak ise kentsel mekânlarda ileri marjinallik durumu ve hiper-getto diye adlandırılan olguları kapsayan yeni yoksullar ve yoksulluğun mekândaki izdüşümü unsurları ortaya çıkmıştır. Buradaki tartışma açısından L. Wacquant’ın (2011) yeni yoksulluk olgusunun toplumsal ve mekânsal etkileri ve sonuçlarının değerlendirilmesi kapsamında ele aldığı kavramlardan ikisi olan “ileri marjinallik (advanced

marginalisation)” ve “hiper-getto (hypergetto)” kavramlarının yanı sıra kentsel yoksulluğu incelemekte bir analiz çerçevesi oluşturmak açısından “kent paryaları (urban pariah)”, “ötekileştirme/sosyal dışlanma (social exclusion)”, “bölgesel damgalama (territorial stigmatisation)” gibi kavramlar da işlevseldir. Bu açıdan kent paryaları kavramı; özellikle ileri sanayileşmiş toplumlarda yayılan ve kentsel mekânda yoğunlaşan yoksul, üretim gücünde yer almayan, işsiz, marjinalleşmiş ve dışlanmış ve hiper-getto yapısına dönüşmüş, mekânsal olarak izole edilmiş, suç ve şiddet olgusunun gölgesinde, risk, tehlike ve güvensizlik hissinin fiziksel ve sosyal olarak ağır biçimde hissedildiği yoksulluk alanlarında yaşayan kitleyi ele almaktadır (Wacquant, 2011: 65-69). İlgili akademik yazında kent paryası kavramına benzer şekilde bir içerik gösteren birçok kavramsallaştırma/adlandırma yapılmıştır ve bunlar aslında aynı çizgide bir noktayı işaret etmektedir. Örneğin; “lumpen-proletarya (lumpenproletariat)” (Marx ve Engels, 1848), “tehlikeli sınıflar” (Himmelfarb, 1985), “sınıf-altı (underclass)” (Myrdal, 1962; Aponte, 1990: 118; Gans, 1993: 327), “berduş (vagaond)”, “kenar mahalleliler (slum, getto)”, “hak etmeyen yoksullar (undeserving poor)” (Gans, 1994: 270) vb. terimlerin ortak yönü sembolik ve söylemsel olarak toplumsal bir sınıfın damgalanması ve dışlanması etkinliğini dışı vuran noktaları göz önüne sermektir (Wacquant, 2013: 134-135).

Yeni yoksulluk olgusunun tartışılması açısından Wacquant’a göre (2007: 67, [2011]); “Yaftalanmış mahalle hissiyatı Atlantik’in her iki yanında da belirmektedir.” (Akt. Wacquant ve Akçaoğlu, 2019: 24). Wacquant burada işaret ettiği “Atlantik-ötesi yakınsama tezi”nin reddi ile “1970’ler sonrası kentleşme sürecinde Avrupa metropollerinde yeni ortaya çıkan yoksulluk formlarının etnik-ırksal ayrımcılıkla örtüşmesi” fikrinin ilgili yazında ortaya çıktığına, Amerika ile Avrupa açısından yeni yoksulluk olgusunun yansımalarında bazı farklılıklar olduğuna ancak yine de bu iki

örneğin benzerlikleri (örn. bölgesel damgalama gibi) dolayısıyla karşılaştırılabileceğine değinir (Mühürdaroğlu, 2019: 40). Burada, yazında açıklamaların ve analizlerin yürütülmesinde sıklıkla gettolaşma ve sınıf-altı kavramlarının kullanılmasını eleştirirken kendisi yeni yoksulluğu çözümlemede ileri marjinallik kavramının kullanılması gerektiğini savunmuştur. İleri marjinallik eksenindeki açıklamada ise sosyal ayrışmanın dayandığı temel nokta etnik/ırksal olmaktan çok sınıfsal bir ayrımdır. Ayrıca Wacquant’a göre, “getto” tabiri yeni yoksulluk olgusunun Amerika versiyonu açısından açıklayıcı olup getto alanı içindekilerin etnik/ırksal, kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan daha homojen, bütün, ortak kimlik ve aidiyet hissi bakımından daha tutarlı ve bütüncül olduğuna, ayrıca Amerikan gettosundakilerin devlet tarafından terk edilmiş, kendi haline bırakılmış olmasına değinir ve bu bakımdan Fransa gibi Avrupa devletlerinde görülen yoksulluk olgusunun mekânsal izdüşümü olarak ele alınan “banliyö (ya da “anti-getto”)” gibi yerlerin etnisite, ırk, kültür vb. öğeler yönünden heterojen ve parçalı olduğunun, komünal aidiyet hissi, topluluk hissiyatı gibi duyguların yer edinmediğinin, hatta yaşanılan yere dair utanç hissetmek gibi duyguların varlığının (“bölgesel yabancılaşıma”) ve de buralara devlet müdahalesinin daha yoğun olduğunun altını çizer. Banliyö açısından ayrıca burada yaşayan kesimin dışlanmasında mekânsal damgalamanın rol oynadığını, getto da ise etnik ve ırksal ayrıştırmanın ön planda olduğunu söyler (Wacquant, 2002). Bu durumda da getto kavramı yerine ileri marjinalliğin izdüşümü şeklinde “hiper-getto” anlayışının daha kapsayıcı olacağını düşünür (Wacquant, 2008a: 115 & 2008b).

Tarihsel süreçte post-modern ivmenin vuruşunun en etkili hallerinin gözlemlenmeye başladığı bu 1970’ler sonrası dönem açısından küreselleşme ve daha önceki paragraflarda anlatılanlar beraberinde oluşan etkiler ekseninde önceleri hâkim anlayış olan “sosyal devlet” mantığının çözülmesi ve piyasa ile rekabet unsurlarının ön

plana çıktığı, sosyal yükümlülüklerinin çoğundan sıyrılmış bir “gölge devlet”, “ceza devleti” biçiminde kendini gösteren devlet anlayışının kentsel yoksulluğun dönüşüp yeni bir form almasında etkisi önemlidir. Wacquant (2001, 2009) tarafından Bourdieu’nün (2001) yorumladığı devlet anlayışının detaylandırılmasında yer alan fikirlerde bu etki anlaşılabilir. Bourdieu’ye (2001) göre; “devletin sol eli”, sosyal devlet rejimi bazında çalışan gruptan oluşan figürleri. örneğin; gençlik liderlerini, ilk ve orta öğretim gibi temel eğitim-öğretim basamaklarında yer alan öğretmenler gibi kimseleri, toplumsal açıdan koruyan, gözetten, eşitsizlikleri azaltmaya çalışan kesimi ve bunların yer aldığı mali harcama yönünden aktif olan ve eskinin sosyal devlet anlayışından kalma kurumları kapsarken; “devletin sağ eli”, hazine ve banka teknokratlarının oluşturduğu düzen, ekonomi ve ahlak noktalarıyla iştigal eden gruptur. Bu grup finansal dengenin yakalanmasına obsesif olarak takılmış, sağ eli oluşturan grubun problemlerinden bihaber ve genelde sağ el tarafından istenen mali kaynaklarda kısıtlama yapan kesimdir ve bununla bağlantılı olarak sağ el aslında kendilerinin yaptıkları kısıtlamalardan ötürü genelde pahalıya patlayan sosyal sonuçlarla çok kere karşı karşıya kalan kesimi de ifade eder. Wacquant’a (2010) göre Fordist-Keynesçi rejimlerin hakimiyetini kaybettiği neoliberal küreselleşme döneminde devletler birçok rolünü, özellikle de sosyal refahı temin yönünden olan rolünü, yitirmiştir. Özel sektörün öne çıktığı yönetim temelli modellerle sağlanan uygulamalar ve politika oluşturma süreçleri bazında devlet artık ikinci planda kalmıştır ve meşruluğunu, otoritesini dayandıracağı yeni bir zemin bulmak zorundadır. Bu yüzden de devlet artık ceza devleti modelini devreye sokmuştur. Wacquant, devletin disipline edici bu yapısı için “Devletin Sağ Eli” der ve ceza devleti modelinde öne çıkan polis, mahkeme ve hapisane unsurlarının varlığı gibi önemli özelliklere değinir. Günümüzde devletin piyasayı destekleyici politikaları, metalaşmayı

desteklemesi yeni biçimlerde sosyal ayrışmalara ve ötekileştirmelere neden olduğundan dolayı toplumsal istikrarı tehlikeye atması anlamına gelmektedir. Wacquant bu fikrini açıklarken K. Polanyi (1944) tarafından ortaya atılan “toprağın, paranın, emeğin metalaşması toplumsal ilişkileri erozyona uğratar.” fikrine başvurur. Ayrıca, Carl Schmitt’in (2007) siyasetin başlangıcı olarak “biz” ve “onlar” biçiminde ifade ettiği ötekileştirme ve etiketleme yapmayı işaret ettiği fikrinden yola çıkan Wacquant’ın da benzer şekilde dile getirdiği gibi, önceleri iktidarın gücünü meşrulaştırmasında oldukça etkin olan dış kayaklı düşman sembolü değişime uğramıştır; “düşman” artık sınırlar ötesinde aranmayıp devlet tarafından içeride yaratılmaktadır. Tasarlanan bu iç düşman imgesi değişken bir özelliktedir, örneğin; iş sahibi toplumsal grup karşısında işsiz kesim düşman atfedilir, yerlilerin karşısında göçmenler düşman olarak ele alınır, suçsuz vatandaşın karşısında suç işlemiş vatandaş potansiyel düşman olarak ifade edilir ve sonuçta bir toplumsal ayrışma oluşur ve iktidar bu ayrışmayı kullanarak kendisini meşrulaştırır (Wacquant ve Akçaoğlu, 2019: 14-17). Wacquant tarafından çalışılan getto, ileri marjinallik, anti-getto, hiper-getto gibi kavramlar açısından devletin baskıcı yönü kentsel yoksulluğun mekânsal olarak hapsedilerek yok edilmesine, göz önünden kaldırılmasına olanak sağlar. Bu kapsamla alakalı olarak, neoliberalizmin etkisi altında şekillenen sosyal ilişkiler komünal hissiyatı yok edici rol oynamıştır ve artık eskiden getto bölgelerinde var olan ortak duygu ve değerler, aidiyet hissi ve kimlik yıkıma uğramıştır. Bu sebeple “hiper-getto” ve “anti-getto” yapıları vardır. Bu yapılarda bulunan dezavantajlı toplumsal grup ayrıca Wacquant’ın “bölgesel damgalama” dediği durumun olumsuz sonuçlarını da yaşamaktadır. Bu bakımdan Wacquant, Goffman’ın (1963: 18) bireyleri “istenmeyen” bir farklılıkla “normallerden” ayıran “mikro düzeydeki ilişkisel damga” görüşünü ve Bourdieu’nün (1991) “sembolik iktidar” (yaratılmış gerçekliğin

temsillerini gerçek hayata aktaran performatif kapasite), farklı sınıflar arasındaki sembolik mücadele, otoriter kurum ve öznelere kendi çıkırlarına uygun bir toplumsal dünya yaratımı ve bunu diğerlerine dayatımı teorisiyle birleştirerek ileri marjinallik mekânları olarak ele aldığı etnik, ırksal, kültürel, dinsel vb. yönlerden heterojenik özellik gösteren bölgelerde yaşayan bireyler arasında büyük oranda paylaşılan “mekânsal utanç” ve “kimliğin yaşanılan yer ile tanımlanması” durumunu ifade etmiştir (Wacquant ve Akçaoğlu, 2019: 22-25). Bütün bu çıkarımlarıyla Wacquant, kent çalışmalarına sosyolojik açıdan önemli bir katkı yapmış ve kentteki marjinalliğin üretilmesinde sembolik yapıların oynadığı role dikkat çekmiştir (Slater, 2017). Bu konuyla ilgili olan önemli bir nokta da Wacquant’ın (2010) neoliberalizm altında şekillenen ceza devleti aygıtını kullanan iktidarın yoksulluğu düzenlerken baskı ve cezalandırma yöntemlerini kullanımının artması (prisonfare) vurgusudur. Bu vurguda Bourdieu’nün “bürokratik alan” kavramı, Foucault’nun (1995, 2008) “disiplin toplumu (disciplinary society)” görüşü, David Garland’ın (2001) “kontrol kültürü” kuramı ve David Harvey’nin (2019a, 2005) neoliberal politikayı karakterize edişinin etkileri vardır (Wacquant, 2014: 1695). Cezalandırma konusuyla alakalı olarak cezalandırmanın bir yöntem olarak meydana çıkışının aslında suç varlığı anlamına gelen güvensizlikten dolayı değil de devletin rolünün değişmesinden doğan (“prisonfare-cezalandırma” ve “workfare-zorunlu çalışma, istihdam” kavramlarıyla açıkladığı rol) sosyal güvensizlikle baş etme yolu olarak doğduğunu ifade eden Wacquant (2010), yoksulluğun bu şekilde cezalandırılmasının amacının sanayi-sonrası toplumdaki işçi sınıfında gözlemlenmekte olan kentsel düzensizliğin, komünal duygunun ve birliğin kopuşunun ve prekaryalaşmanın sürdürülmesi olarak açıklar. Burası ayrıca güvenlik temini politikalarının ve uygulamalarının neden aksi sonuç olarak güvensizlik yarattığına da bir yönden cevap

verir. Aynı zamanda Wacquant’a göre; sosyal güvenliksiz ortamında iktidar zorunlu çalışma ve cezalandırma yöntemlerini birleştirerek yoksulluk probleminin görünmezleşmesini sağlar. Çünkü neo-liberal devlet bir yandan sosyal yardım, hizmet sunumu gibi refah fonksiyonlarını rövanşizmin (Smith, 1996: 210-232) de etkisiyle kaldırmış ve (zorunlu) çalışma vurgusu altında bir düzen belirlemiştir, bir yandan da yoksulluğu kriminalize etmiş, giderek kapsamını ve etkisini genişleten bir cezalandırma yöntemiyle yoksulları kontrol etme, izleme, belirli bölgelere (örn. hipergetto, kenar mahalle vb.) kapatma ve hatta hapisanede kilit altında tutarak izole etme (“hiper kapatma”- “hyperincarceration”) gibi yollarla bu popülasyonun kentsel ortamda fiziksel kontrolünü sağlamıştır (Wacquant, 2010).

Özellikle kentte yeni yoksulluk tartışması bakımından üzerinde durulabilecek bir konu da güvencesizlik meselesidir. Güvencesizlik bahsedildiği üzere kapitalizmin tarihsel koşullar altında postmodern dönemde geçirdiği dönüşümlerin bir sonucu olan, servis ve hizmet sektörünün, bilişsel ve teknolojik bilginin ve gücün öne çıktığı ağ toplumu içerisinde yaygınlaşmaktadır. Bu durumun sosyal, kültürel ve ekonomik boyuta yansımaları bakımından “prekarya” (Standing, 2015) unsuru öne çıkmaktadır. Toplumsal bir sınıf olarak prekarya sınıfı; klasik orta sınıf olgusunun yanında nispeten yeni bir sınıf olarak yüz yüze geldiği belirsizlik, güvencesizlik ve gelecek kaygısı sebebiyle orta sınıfın muzdarip olduğu sıkıntılardan daha çetin sorunlarla uğraşmaktadır. Postmodern kapitalizmin/ bilişsel kapitalizmin etkisiyle fiziksel emeğin yanında zihinsel emeğin de değersizleşmesi, güvencesizlik olgusunun yaygınlaştırılması ve güvencesizlik politikalarıyla pratiklerine uygulanma alanı olarak yeni ortamların ortaya çıkmasında da etkili olmaktadır. Belirsizlik, geçicilik, akışkanlık, esneklik, güvensizlik ve gelecek kaygısıyla yüz yüze gelen prekarya, emeğin sömürsünde yeni bir boyutu da işaret eder.

Akışkanlaşan ve esnekleşen, belirsiz iş ve emek kapsamında fiziksel emeğin yanında zihinsel emek de sömürüye tabidir ve değersizleşmiştir. Sistemin işleyişi kapsamında zorunlu çalışma ideolojisi ekseninde esnek ve geçicilik odaklı istihdam piyasasının yarattığı esnek sömürü paralelinde gelişen kendiliğinden sömürüyü kabul etme hali (Bourdieu, 2001: 25-26, 31, 37, 83-84) ve kapatılma, sürülme, dışlanma korkusunun yarattığı güvencesizlik ve şiddet doğrultusunda (Wacquant, 2011: 271) emeğin sömürüsü günümüz kültürel-bilişsel kapitalizminin genel tablosunu nitelemektedir. Bu bağlamda güvencesizlik olgusu yaygınlaşır ve güvencesizlik politikalarına yeni alanlar doğar. Öte yandan güvencesizlik sadece meslek, iş, emek, kazanç gibi konular açısından hakimiyet kurmamakta barınma, konut edinme, mülk edinme, sosyal ilişkiler kurma gibi hayatın tüm yönlerini, refahı ve kişisel gelişimi, insanın geleceğini kapsayan geniş bir çerçeveye egemenliğini yaymaktadır (Foti, 2004; akt. Neilson ve Rossiter, 2008: 52). Bu tabloda genişleyen güvencesizlik bir politika şekli ve egemenlik olarak kalıcılışmaktadır. Ayrıca belirtmelidir ki, Foucault'nun (2011) biyopolitika ve biyopolitik iktidar kuramlarının içeriği ve Hardt ile Negri (2000) tarafından üzerinde durulan biyopolitik üretim meselesi bu tabloyla uyuşur niteliktedir.

Genişleyen boyutuyla güvencesizlik halinin ve politikalarının kente yansıması tartışması özellikle mekânsal sermaye üzerindeki mücadeleler ekseninde kentkırım içinde yapılabilir. Buna örnek olarak mekânsal bir pratik olarak rantçılığın öne çıkması ve sağlıklı kentleşme halinde oluşan kentkırım durumu ele alınabilir. Bu durumda küresel kentleşme eğiliminin tetiklediği mantıkla oluşan kentsel tasarım, mekânsal düzenlemeler ve imar projeleri etrafında soylulaştırma gibi pratiklerle ortaya çıkan mekânsal adaletsizliklerin yaşanması durumu oluşur ve bu bağlamda işçi sınıfının ve yoksulların yerinden edilmesi (Zukin, 1987); emek sınıfının var olan formunun bozulması ve

Harvey'nin (2019a) değindiği üzere proletaryanın prekaryalaşması süreci görülebilir. Bunlar yeni yoksulluk kavramı ışığında değerlendirildiğinde anlaşılabilceği üzere kentsel mekânda marjinalleşmeye/ ötekileşmeye ve bölgesel damgalamaya maruz kalacak birey sayısını ve kitle miktarını arttıracaktır. Bu bağlamda da kentsel güvenlik unsuruyla bir ilişki kurulabilir. Sayıca ve yoğunlukça artan bu dezavantajlı kesim akabinde suç, yoksulluk ve şiddet hallerinin tetikleyicisi olarak kentte ötekileşme, yabancılaşma, parçalanma, kutuplaşma, sosyo-mekânsal eşitsizlik gibi durumlar ele alındığında güvensizlik hallerinde artma, suç ve şiddet oranları artışı, suça karşı duyulan korku ve kaygı da yayılma ve artış gibi güvenliği riske eden haller meydana çıkacaktır. Yine tüketim ideolojisinin, gündelik hayatın estetikleşmesinin ve kültür endüstrisinin akabinde gerçekleşen sembolik şiddet olarak harcama eğilimi unsuru ve sembolik tüketim kültürü eşliğinde mekânsal sermaye üzerinden yürüyen ayrımcılık dezavantajlı kesimlerin genel durumunu daha da kötüleştirecek, bu kitlede birtakım psikolojik, sosyal ve ekonomik sıkıntılar ve baskılar yaratacak ve suç, şiddet, yoksulluk gibi güvensizlik hallerini derinleştirerek kentsel güvenliği olumsuz etkileyecektir.

Bahsedilen tüm bu tablonun, yoksulluğun yaygınlaşmasının, güvencesizlik halinin derinleşmesi ve genişlemesinin bir güç unsuru ve politika alanı haline gelmesinin askeri kentleşme pratiğiyle bir alakası vardır. Bu bakımdan ilk etapta teknoloji ve bilimin, bilgi gücünün körüklediği, yıkımın ve dönüşümün karakteristikleştiği, esneklik, geçicilik ve dinamizmle özdeşleşen sistemde çok boyutlu bir güvencesizlik halinin yaygın ve hâkim olması durumu gerçekleşmektedir. Bunun akabinde güvencesizliğin yeni bir (biyopolitik) iktidar kaynağı halini alması ve bu kapsamda sömürü ve de baskılama mekanizmalarının işlevsel araçlar olması durumu oluşur. Bu mekanizmaların içerikleri, askeri kentçilik ile örtüşmekte ve dolayısıyla kentte askerileşmeyi desteklemektedir. Bu

kapsamda kent; militarist yaklaşımda bir politik araç olmakta, baskılama ve sömürü pratiklerinin yaygınlaşacağı farklı zeminleri yaratmaktadır. Ötekileşme, dışlama, etiketleme, bireyselleşme ve yabancılaşma durumları bazında da tabloyu kötü etkileyen bu süreç militarist anlayışın hakimiyetiyle iyice derinleşir. Güvenlik kavramıysa özellikle geniş manasıyla bir biyopolitik pratik olarak güvencesizlik politikası kapsamında işlenir. Bu bağlamda güvenlik; iktidar için bir güç ve meşruiyet kaynağı olur, iktidarın tasarruf alanının genişletir ve kendisine etkiyen söylemsel pratiklerle ve de sembolik boyutuyla da güvenlikleştirmeye içkin hale gelir. Yine güvenlik söylemi etrafında korkunun, kaygının, güvencesizlik ve tehlikenin toplumu disipline edici bir araç halini alması, bilginin gücü bağlamında toplumsal gözetim, veri madenciliği, istatistik ve denetim faaliyetlerinin öne çıkması askeri kentleşme politikasıyla birlikte işler. Bu açıdan güvenliği temin politikaları çoğunlukla gerçekten güvenlik temini için değil, onun yerine toplumsal disiplin ve gözetim stratejisi içinde işlevselleşir. Ve kaçınılmaz olarak güvensizliği derinleştirmek şeklinde çelişkili sonuçlar doğurur.

1.5.2.1.3. Kentte Kamusal Alanın Çözülüşü ve Kentsel Güvenlik

Kentte güvenlik tartışması ve güvenliği temine dönük ilişkili noktalara dönük olarak önceki kısımlarda kent boyutunda suç, şiddet, yoksulluk, güvencesizlik gibi olgulara değinildi. Tüm bu olgular kentte güvenliği tehdit eden yönleriyle belirtildi ve bu kapsamda kentte sosyal, mekânsal, kültürel, ekonomik, siyasi bakımlardan ayrışma, kutuplaşma, etiketlenme, dışlanma yabancılaşma, ötekileşme/marjinalleşme, bireyselleşme/izolasyon, güvensizlik, eşitsizlik vb. olumsuzluklara zemin yaratmaları ve/veya bunları derinleştirmeleri noktasındaki etkileri işaret edildi. Bu başlıkta kamusal alanın çözülüşü odağında kentte güvenlik ile alakalı olarak yapılacak tartışma, önceki başlıklarda belirtilen bu noktalar ve tartışmaları kapsayıcı bir üst tartışma şeklinde

belirmektedir. Bu yönüyle daha önceden değinilen tüm noktalar aynı zamanda kamusallığın çözülüşünde etkili olan etmenlerden olmakta ve kentte güvenliği riske edecek sonuçların oluşumuna neden olabilmektedir.

Daha önceki başlıklarda gözetim ve tüketim ideolojisi çerçevesinde kentsel mekânın yıkımı, kentkırım ve kamusallığın çözülüşü açısından bahsedilen noktalar kentte güvenlik unsurunu da etkilemektedir. Bu bağlamda yapay kamusalılıkların oluşumu, kamusallığın dönüşerek tüketime özgülenmesi ve sıkı gözetim ideolojisinin pratikleri durumlarında oluşan ayrımcılık, seçici-geçirgenlik, homojenleşme, apolitiklik gibi durumlar gerçek anlamında kamusallığın sahip olduğu özellikleri çözmekte ve kapsayıcılığını, müşterekliğini bozmaktadır. Bu haliyle kamusal alan kentte kentli haklarını silikleştirmekte, ifade özgürlüğüne, var oluş zemini yaratmaya, kozmopolitliğe, kolektif etkileşim, deneyim ve hareketlere sağladığı imkanları yitirmekte ve kentliler açısından oluşan kutuplaşma, yabancılaşma, ötekileşme, bireyselleşme/izolasyon gibi durumları körükleyici bir rol oynamaktadır. Bunlar da kentsel güvenlik bakımından olumsuz olan suç, şiddet, yoksulluk ve güvencesizlik gibi durumları da kötüleştirmekte ve güvenliğe riskler yaratmaktadır.

Kentsel alanlarda güvenlik ve emniyet olguları ile kentte güvenlik politikası bakımından önceki paragraflarda yapılan açıklamalar ekseninde genel bir çerçeve sunulduktan sonra kentte güvenlik tartışması bakımından güvenlik uygulamalarının paradoksal ve çelişkili görünüşleri ve etkilerine dönük olarak konuşmak yerinde olacaktır. Bu bakımdan kentsel güvenlik olgusunun güvenlik(siz)leştirilmesi (urban securitization) durumu ortaya çıkar. Bu durum özellikle kentsel yoksullukla, şiddetle ve suçla mücadele, kentsel marjinalite ve ötekileştirme, mekânsal ayrışma gibi konularda ve kentsel güvenlik stratejileri açısından katı denetleme-gözetleme-bilgi toplama vb.

faaliyetler eşliğinde ilerleyen akıllı kentler, kent içi kamera ve görüntü sistemleri, kentte hareketliliği takibe yarayan birtakım teknolojik ve bilişsel uygulamalar vb. şeklindeki olgular kapsamında ortaya çıkar. Bu durumlar kentte güvenlik meselesini ideal boyutunun dışına taşıyarak güvenliği yönetsel, ekonomik, sosyal ve siyasi bir malzeme haline getirir. Güvenlik mevzusu daha çok sembolik ve söylemsel seviyede hapsolarak ideal içeriğini yitirir. Bunun sonucunda ise kentte güvenlik sivil toplum ve kamuoyu nezdinden dışarda ayrık bir konu halini alır ve güvenliğe yönelik yapılan uygulamaların kapsamı genişletilerek aksine daha az güvenli ve özgür bir kentsel ortam oluşumuna sebebiyet verilir. Bu tezde ele alınan merkezi konu olarak kentte güvenlik ve/veya kentsel güvenlik kavramının ideal şeklini oluşturmayan bu güvenlik(siz)leştirme eylemleri, doğurduğu bazı sonuçlar çerçevesinde kentsel alanı daha da karmaşık, kaygan ve güvenliksiz hale getirebilmektedir. Bu kapsamda kentlerde yer alan askeri kentleşme eğilimi içinde kapılı/kapalı topluluklar genel olarak; kentsel şiddet, yoksulluk ve suç olgularının yarattığı sosyo-mekânsal sonuçlardan olan suç korkusuna karşı bir reaksiyon, yoksulluğun bertarafı, taşınması veya görünmez edilmeye çalışılması, elit gettolaşması, kentsel zengin kesimin (kent burjuvazisinin) sembolik araçları gibi durumlara yol açarken kent yönetimi bakımından ortaya çıkan olumsuzluklar olarak da kentte güvenliğin salt söylem malzemesi olması, kentkırımın oluşması ve kamusalığın çözülüşü, kentsel planlama ve imarın ağırlıklı olarak özel kesim aracılığıyla ve rant odaklı gerçekleştirilmesi ve bunun sonucunda kentsel gelişmenin mekânsal ve sosyal fırsatlar bazında bazı eşitsiz durumlara yol açması sonucunu doğurur. Bu noktaya paralel olarak kentte güvenlik temini başlığı altında aşırıya kaçan güvenlik stratejileri, akıllı kent vb. oluşumlar içinde yer alan bazı noktalar, teknolojik ve bilişsel uygulamalar, katı ve militarist gözetim-denetim-kontrol ve bilgi toplama faaliyetleri de kentsel ortamın ideal

güvenlik durumunu tehdit eden bir boyuta ulaşabilir. Burada ilerleyen başlıklarda değinilen söylemsel ve sembolik siyaset, biyopolitik güç ve politika, sembolik şiddet, gözetim ve disiplin toplumu, yönetsellik, yönetişim (governance), güvenlik(siz)leştirme pratikleri, sembolik tüketim ve sermaye gibi konular açısından bağlantılı noktalar ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan tezin ilerleyen kısmında kentte güvenlik fenomeninin yansımaları ve çarpıtılmış güvenlik kavramı konusunda daha dar ve somut birer örnek teşkil etmesi bakımından kentsel mekânda askeri kentçilik anlayışının yansımaları bazında kapalı/kapılı topluluklar ve akıllı kent uygulamaları kapsamına dahil edebileceğimiz güvenliğin teminine dönük bazı uygulamalara yer verilmesi uygun görülmektedir.

1.6. GÜVENLİK VE KENT ODAĞINDA YENİ ASKERİ KENTÇİLİK, AKILLI KENT STRATEJİSİ VE KAPILI/KAPALI TOPLULUKLAR

1.6.1. Yeni Askeri Kentçilik (Kentsel Militarizasyon)

Kentleşme fenomeni üzerinde konuşurken bahsedilebilecek bir tartışma da “yeni askeri kentçilik/kentsel militarizasyon (new military urbanism)” anlayışının kent mekânına yansımaları ve bu yansımanın sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel unsurlarla etkileşimi konusudur. Askeri kentleşme fenomeni açısından güvenliğin temini, kapalı ve kontrol altında tutulabilen bir alan yaratımı, kontrol-denetim-gözetim ve takip, teknolojik ve bilişimsel imkanların kullanımı, anlamlar, sembolik unsurlar ve değerler üzerinde hakimiyet kurulması gibi stratejiler ve unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan günümüz kentleşme pratikleri içinde yer alan kapalı/kapalı topluluk oluşumları ve akıllı kentleşme stratejileri genel olarak askeri kentleşme anlayışı içinde

değerlendirilebilir (Graham, 2004b: 186; Graham, 2009a: 393; 2009b: 284; Graham, 2012: 141-143).

Yeni askeri kentçilik ve kentsel militarizasyon tartışmaları, kapılı/kapalı topluluk oluşumları ve bunlarla alakalı olarak irdelenen konularla da bağlantılı olarak görülebilecek noktalar taşır. Özellikle kamusal alanın ve kamusallığın dönüşümü, çözülüşü ile alakalı olarak okunabilecek militarizasyon tartışması bakımından güvenlik meselesi oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü, yeni askeri kentçilik anlayışında yer bulmuş, militarist bir öz sergileyen katılıkta ve benzerlikte olan güvenlik temini için alınan uygulamalar, stratejiler ve kullanılan araçlar en temel sebep olarak güvenliğin sağlanması hususu öne sürülerek etkinleştirilmekte, çoğunlukla sıkı ve katı bir nitelik sergileyen uygulamaların meşruiyeti güvenlik olgusuna dayandırılmaktadır. Ancak uygulama noktasında gerçek hayatta alınan bu inisiyatiflerin etkinliği ve başarısı meselesi üzerinde durulmaya değerdir. Bunun yanı sıra akıllı kentleşme anlayışının getirdiği uygulamalar, imkanlar ve stratejiler güvenlik temini gibi amaçlar doğrultusunda kimi zaman ideal durumu dışında gerçek hayata uyarlanmakta ve kentsel militarizasyonun sıkı, katı ve baskıcı bir biçiminin oluşumuna hizmet edebilmektedir. Bu bakımdan tezin tartışma konusu kapsamında bu inisiyatiflerin kentsel güvenliği sağlamakta ne kadar etkili ve gerçekçi olduğu üzerinde durulacaktır. Bu inceleme yapılırken, kentte güvenlik temini adına hayata geçirilen uygulama ve politikaların etkinliği ve verimi bakımından söylemsel pratikler, sembolik politik öğeler ve güvenlikleştirme gibi eğilimler noktasında da tespitlere yer verilecektir. Bu çerçevede öncelikle akıllı kent stratejisine değinilecek daha sonra ise kapılı/kapalı topluluk oluşumları açısından bir inceleme yürütülecektir.

1.6.1.1. Yeni Askeri Kentçilik (Kentsel Militarizasyon) Olgusuna Bakış: Stephen Graham ve Yeni Askeri Kentçilik Anlayışı

Yeni askeri kentçilik kuramı, temel olarak militarizmin ve savaş, çekişme, sıkı denetim, katı güvenlik, denetim, kontrol ve gözetimde askeri araçların ve yöntemlerin kullanılması gibi militarist unsurların gündelik hayata sızmasını, bu bağlamda kentsel mekânda etkin bir konuma yerleşmesini ifade etmektedir. Yine güvenlik ve mücadele ile ilgili hususların alanın genişlemesi ve yayılması ekseninde askeri kentleşme pratiğinin kapsamı da genişlemiş; kentte hem fiziksel, mekânsal, uzamsal öğeler hem de sosyal, kültürel, sembolik, anlamsal öğeler açısından da kentsel militarizasyonun etkileri meydana çıkmıştır. Bu bakımdan gündelik hayata militarizmin yansımaları olarak kent merkezlerinin yeni savaş, mücadele ve müdahale alanları olarak ortaya çıkması; bunun somut örnekleri olarak da kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının kentte yaygınlaşması, akıllı kentleşme stratejisi gibi yaklaşımlar eliyle kontrol-takip-gözetim ve denetim gibi faaliyetlerin katılaşması, yapay kamusal alanlardaki sıkı güvenlik önlemleri ve uygulamaları ve genel olarak şehir planlamalarının ve kentleşmenin kapalı, ayrışmacı, denetime-gözetime ve kontrole fazlasıyla muhatap bir nitelikte ilerlemesi durumları ele alınabilir. Bu durumun kentte hem fiziksel/mekânsal alana hem de sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanlara etkisi olmakta ve kentliler arasında sınıf, ekonomik kapasite ve sembolik sermaye gibi unsurlarla ilişkili ayrışmalar yaşanmakta ve bu ayrışma ve de ötekileştirme kentsel mekâna küreselleşme ve postmodernite ekseninde genel olarak ayrılmış ve parçalanmış bir kentleşme⁸ şeklinde yansımaktadır (Bilgin, 2006: 136-137). Ayrıca bu noktada daha önceki bölümlerde açıklandığı üzere küresel kentleşme,

⁸ Bknz. “splintering urbanism” kavramı; Stephen Graham and Simon Marvin, *Splintering Urbanism: Networked Infrastructures, Technological Mobilities and the Urban Condition*, New York, Routledge, 2001.

parçalanmış kentleşme gibi pratiklerin tüketim-gözetim ideolojisiyle alakasından ötürü askeri kentleşme pratiği de bir post-modern kentleşme eğilimi olarak tüketim ve gözetim ideolojisiyle ilişki içindedir. Kentsel militarizasyon bakışında kent mekânı; tehdit, şiddet, tehlike, korku, kaygı, kaos gibi unsurların kol gezdiği ve bunların türediği bir yer olarak var olmaktadır (Süalp, 1999: 76-82). Bu olumsuzlukların kentle alakası ve kent hayatının güvenliksiz olduğu özdeşleştirilmesi bireylerin ve toplumun belleğinde sınıfsal ve toplumsal ayrışmalar ve de kutuplaşmalar ekseninde algılanmaktadır (Wacquant, 2013: 125-142). Yine kentin sermaye birikim unsuru olması ve biyopolitik üretim olgusu etrafında, kentsel güvensizlik askeri kentleşme bakımından riskli addedilmekte ve militarize olan kentsel planlama ve politika olguları çerçevesinde tüketim ve gözetim ideolojisinin gereklerine ilişkin güvenliğin teminini de içeren kentsel düzenlemeler yapılmaktadır. Bu bağlamda yeni askeri kentçilik anlayışında var olan militarizm olgusu içinde, bu anlayışta yer alan disiplin unsuru bakımından Foucault'nun (1978: 184) devlet kurumlarının (özellikle okul ve ordunun) bireyleri biyopolitik dönüşüme tabi tutması, onları “istenen” özellikte birer vatandaşa dönüştürmesi ve itaatkâr-üretken bedenler olarak kurgulaması fikri (biyopolitik üretim mantığı da) de yer almaktadır.

Kentsel militarizasyon mantığı içinde kentsel mekânda gerçekleşen şiddet, suç gibi unsurları içeren yasadışı ve olumsuz faaliyetlere karşı mücadele, kamu güvenliğini tesis ve bu yolda gerekli tüm önlemlerin alınması ve de tasarrufta bulunulması anlayışı önemli bir yer tutar. Bu bakımdan neyin suç olduğunu, hangi sorunların suç kategorisi altında bulunduğunu ve suçun ne olduğunu belirleyebilme kapasitesi yani Bourdieu'nün (1987: 837-840) anlayışıyla meşru adlandırma (legitimate naming) faaliyeti kentsel militarizasyonun işleyişinde önemlidir. Ancak bu belirleme ve kategorileme yetisi sunan kapasite yozlaşmaya ve amacından farklı şekilde kullanılmaya oldukça meyilli bir

yapıdadır. Suçun ne olduğunu ve nelerin suç olduğunu bu şekilde belirleme yetisine sahip olmak çoğu kez güvenlik olgusu bağlamında meşrulaştığı için bu kapasite de gerçekleşen bir bozunma da güvenlik olgusuna yönelik algıyı ve içeriği de bozacaktır. Öte yandan güvenliğin bozulan içeriğinin politik amaçlarla kamuoyunun rızasının kazanılması için kullanılması, güvenlik söylemiyle yapılan faaliyetlerde meşruluğun elde edilmesi durumu ve de kontrol kültürü etrafında güvenlik olgusunun bir nevi tüketilmesi dünyada (ABD ve Birleşik Krallık gibi) bazı ülkelerde görülebilen bir şeydir (Garland, 2001: 127, 193; Simon, 2007; Goold vd. 2010: 16). Bu noktalar genel olarak söylemsel politika ve güvenlikleştirme eyleminin özelliklerini taşımaktadır. Burada bahsedilen noktalar A. Young (1996) tarafından üzerinde konuşulan bir konu olarak suç olgusunun söylemsel ve sembolik pratikler ve stratejilerle ne gibi bir şekilde manipüle edilebileceğine dair tartışmayla da benzerlikler taşımaktadır. Neyin suç, kimin suçlu olduğuna karar veren temel faktörler olarak yasal düzenlemeler ve uygulamalar bu bakımdan hayati önemde bir role sahiptir. Bu çerçevenin kentsel mekânda yansıması olarak Wacquant'ın (2001, 2009, 2010) ele aldığı şekilde yeni kentsel yoksulların devlet ile yaşadığı karşılaşma ve bunun sonucunda genellikle maruz kaldıkları kapatılma, cezalandırılma ve hapsedilme hali paralelinde legal kodlamanın, tanımlama ve kategoriler yapma işlemlerinin önemi anlaşılabilir. Askeri kentçilik anlayışının da önemli bir ayağını oluşturan bir element olarak ötekileştirme ve yabancıya karşı takınılan şüpheli tutum, C. Schmitt'in (2007) siyasetin başlangıcı olarak "biz" ve "onlar" biçiminde ifade ettiği ayrışma, bu bağlamda ötekileştirme ve etiketleme yapmak şeklinde ortaya attığı fikrinde yer alan "biz-öteki" karşıtlığından yola çıkan Wacquant'ın da benzer şekilde dile getirdiği gibi, önceleri iktidarın gücünü meşrulaştırmasında oldukça etkin olan dış kayalı düşman sembolü değişime uğramıştır; "düşman" artık sınırlar ötesinde aranmayıp devlet tarafından

“istenmeyen unsurlar” genel başlığı altında, içeride yaratılmıştır. Bu nokta tezde daha önce değindiğimiz Smith (1996) tarafından ortaya konan rövanşist kent kuramında beyaz, orta sınıf ve üst sınıflar tarafından toplumda marjinal olarak görülen işsizler, güvencesizler, azınlıklar gibi sınıflara karşı benimsenen agresif tutum ile de ilişkilidir.

Kentsel militarizasyon tartışması günümüz küresel ve postmodern dünyası etrafında gerçekleşmekte olan dönüşümler ile alakalı olarak irdelenmektedir. Bu bakımdan M. Davis’e (1992: 87, 130) göre post-modern kentin günümüzdeki durumunda önceki kent kuramcılarının değindiği durumdan çok keskin ve radikal bir biçimde ayrılan bir durum söz konusudur. Bu bağlamda kapatma teknolojilerinin kente hâkim olması, hapisane, disiplin ve gözetim toplumu nitelikleriyle ele alınabilecek bir kent toplumu tasviri en belirgin farklılıktır (Soja, 2002: 294-295). Buna paralel olarak sokak unsurunun militanlaşması, özel alan ile kamusal alanın keskin bir kopuşla ayrıştığı ve parçalandığı site, lüks konutlar vb. şeklinde tezahür eden konut projelerinin yarattığı konut adacıkları, bunlarla bağlantılı olarak mekânda giriş ve çıkışın silah, bekçi, çit, tel, duvar, kapan, barikat vb. askeri/militarist unsurlarla kontrol edilip kısıtlandığı bir kentsel mekân, yüksek teknoloji ve olanaklarla donatılmış kolluk kuvveti olarak kent polisi tablosu kentsel militarizasyon olgusunu özetler biçimdedir. Bu tabloda küresel kapitalist sermayenin yarattığı eşitsizlikler, Post-Fordist endüstriyi benimsemiş metropoliste sürekli büyüme eğilimi, çoklu kültürel yapı, kutuplaşma gibi unsurlar etrafında aslen sermaye ve devletin yaptıklarının tetiklemesiyle oluşmuş şiddet ile yine iktidarca geliştirilen kapatma teknolojileri bir arada bulunmaktadır. Bu bakımdan kapatma teknolojileri ve ideolojisi ekseninde, kapılı/kapalı topluluk oluşumları, kentsel mekânda bulunan kentsel çöküntü alanları ile getto, anti-getto ve hiper-getto gibi oluşumlar aslında iktidar tarafından varlığı sürdürülmek istenen, var olması istenen olgulardır; çünkü,

bunlar sayesinde istenmeyen unsurlar ve toplumsal sınıflar mekânsal olarak buralara sürülüp kapatılmaktadır (Massey ve Denton, 1993: 193-199).

Askeri kentçilik anlayışında kentlerde uygulanan baskıcı iktidar modelinin yansımaları özellikle kentsel yoksulluk bölgelerinde, çöküntü bölgelerinde ve ileri marjinal alanlarda (yani genel olarak etnik, ırksal, dinsel vb. yönlerden toplumsal olarak damgalanmaya, ötekileştirilmeye ve dışlanmaya maruz kalmış sosyal grubun yaşadığı bölgeler) L. Wacquant tarafından ifade edilen fikirlerde gözlemlenebilir. Tezde yeni kentsel yoksulluk tartışması esnasında kapılı/kapalı topluluklar ve güvenlik başlığı altında daha detaylı olarak bahsedileceği üzere Wacquant’a (2001, 2009, 2010) göre, yaşanmakta olan neoliberal küreselleşme ve hegemon kapitalizm çağında artık devlet olgusunun ve biçiminin sosyal refah devleti modeli ve de rolü sona ermiş, bunun akabinde güvencesizlik olgusu etrafında, sosyal olarak dezavantajlı kesimlerin (örn. yoksullar, evsizler, düşkünler, marjinaler, sınıf-altı, güvencesizler, işsizler gibi kitlelerin) devletle münasebeti cezalandırma ve kapatma faaliyetlerine indirgenmiştir. Buna paralel şekilde, özel sektörün önemli bir aktör olarak öne çıktığı bu çağda devletin sarsılan rolünü tekrar yapılandırması ve meşruluğunu yeniden elde edebilmesi için “istenmeyen”i simgeleyen bu dezavantajlı kesime yönelik olarak suç, cezalandırma, hapsedme ve kapatma mekanizmaları (yani genel olarak “devletin sağ eli”) işlevsel hale gelmiştir.

Önceki paragraflar ekseninde askeri kentçiliğin mekânlar kadar anlamlar üzerinde de hakimiyet kurduğu ve tasarrufta bulunduğu söylenebilir. Yasal ve politik kararlar bazında gerçekleştirilen tanımlamalar, kurgular, belirlemeler ve kategorizasyonlar gibi işlemler genel olarak anlamların kurgulanmasını ve belirlenmesini içerir. Bu düzenleme setiyle iç içe geçen askeri kentleşme bir tür sembolik iktidar odağı olarak işlevselleşmekte, semboller ve anlamlar üzerinde tahakküm kurulmasına, bunların birer

baskı ve sömürü aracı olarak işlemesine ve gözetim ideolojisinin güçlenmesine işaret etmektedir.

Genel çerçevesiyle önceki cümlelerde çizilmeye çalışılan askeri kentleşme paradigması bakımından Stephen Graham'ın yeni askeri kentçilik kuramı ilgili tartışmalarda sıklıkla dile getirilen başlıklardandır. Graham'ın (2011: 16, 60) fikirlerinde askeri kentçilik açısından “yeni” olarak belirttiği noktalar; Soğuk Savaş dönemi için artık mücadelede (ya da yeni savaş paradigmasında) stratejik olarak kentlerin önemli mekânlar haline gelmesi, kentsel militarizasyonun bu bağlamda kentlerde dirilmesi, oldukça canlı hale gelmesi ve kapsamının genişlemesi, kentsel mekânda askeri kentleşme bakımından güvenlikleştirme unsurunun ve Soğuk Savaş döneminin karakteristik özelliklerinden biri olan savaş tellallığının önemli bir rol oynaması, dünyanın tasvirinde ve algılamada iyi-kötü, düşman-dost gibi aşırı zıtlıkların ve çelişkili kategorilerin etkisinin baskınlaşması⁹ olarak sıralanmış ve gözlemlenmekte olan bu noktaların tarihsel süreçte öteden beri var olan kentsel militarizasyon eğiliminde neleri farklılaştırdığına işaret etmiştir (Monaghan, 2012: 328). Graham'ın (2011) ifade ettiği fikirlere göre; güvenlik meselesi kent platformuna geri dönüş yapmıştır ve neoliberal politikalar devletleri kentlerde daha militarist ve saldırgan yapmış, günümüz kentlerinde gözlemlenen parçalanmış kentleşme eğilimini arttırmıştır. Bu bakımdan kentte sıkı militarizasyonun yansımaları olarak Graham'a (2011) göre, kensel güvenliği sağlamak amacıyla temelde askeri düşünceler olan izleme, takip etme, hedef belirleme ve imha, risk haritalandırması, veri bankası oluşturma, stratejik kamu binalarının korunması, güvenlik güçlerinin riskli bölgelere

⁹ Bknz. “Manici Dünyalar”, Stephen Graham, Kuşatılan Şehirler: Yeni Askeri Kentçilik, (Çev.) Levent Aydeniz, NotaBene Yayınları, 2013, s.37 ve “Manichaeon thinking”, Jeffrey Monaghan, “Review of Graham's Cities Under Siege: Cities Under Siege: The New Military Urbanism”, Surveillance & Society, 9(3), 2012, s.328.

konuslandırılması, kontrol noktası oluşturma, duvar örme, kapan ve kapı kullanma gibi yöntemler (ki bunlar çoğunlukla parçalanmış kentleşme fenomenini de besleyici bir etki yaratır) artık sıklıkla kentlerde vatandaşlara yönelik olarak uygulanmaktadır. Bu noktayla alakalı olarak, kamu düzenini sağlamak için iktidar teknoloji kullanımını kentlerde yaygınlaştırır ve akıllı şehir stratejisi pratikleri içerisinde kapalı devre kameralarla izleme (CCTV), giriş-çıkış ve erişimi sınırlama, alanı kordona alma, elektronik ve bilgisayarlı sistemlerle data oluşturma ve veri analizi, uydu ile takip, güvenlik meseleleri kapsamında sınır-ötesine varan işbirliği ve bilgi akışı vb. etkinliklerin benimsendiği yöntemler ortaya çıkar. Burada iktidarın halkını izleme ve takibi, Foucault'nun (2011: 75) da üzerinde durduğu J. Bentham tarafından tasarlanan "Panoptikon" hapishanesi projesini andıran biyopolitik bir tutumla gelişir. Bahsi geçen bu projede hapishane içinde gözetleme yeri olan kulenin yerleşimi tasarımda öyle bir şekilde konumlandırılmıştır ki mahkumlar o sırada gerçekten gözetlenmiyor olsalar dahi kendilerini gözetleniyormuş gibi hissederler ve böylece bir nevi kendi kendilerine kontrol ve disiplin mekanizması geliştirirler. Bu sayede de iktidarın düzeni sağlama işi kolaylaşmış, gözetim ideolojisi sağlamlaşmış olur. Yine Foucault (2003: 103) tarafından ortaya konan "bumerang etkisi" kavramına göre, günümüzde devletlerin eskiden sömürgelerinde kullandıkları şiddet, baskı ve tahakküm unsurları kendi iç işlerine ve sınırlarına geri dönüş yapmıştır ve devletler bu unsurları kentlerde uygulamaktadır yani bu süreçte bir tür iç kolonizasyon yaşanmaktadır. Bumerang etkisi kavramıyla güvenlik meselesinin kente geri dönüşü, iktidarın kendisine tabi olanların gündelik kentsel hayatına karışmasında kullandığı yollara da dikkat çekilir (Monaghan, 2012: 329). Foucault'nun öne sürdüğü bu fikirler, Graham'ın yeni askeri kentçilik teorisiyle örtüşen içeriktedir.

Kentlerde güvenliğin sağlanması söylemi zemininde iktidar tarafından sorunsallaştırılmış sosyal hareketler olgusunun bastırılmasında kullanılan yöntemlere yönelik meşruluğun sağlanması askeri kentleşme ekseninde kentsel mekâna güvenlik sorunsalının geri dönüşü içinde değerlendirilebilir. Bu değerlendirme kapsamında ele alınabilecek bir nokta, D. Harvey (2019b [2013]: 143-151, 154-168, 176, 195-216) tarafından da “Asi Şehirler” kitabında anlatıldığı üzere kentsel düzlemde kent hakkı kavramı açısından toplum ile iktidar arasında kentsel mekânın kullanımı, hizmetlere erişim, benimsenen kentleşme ve kentsel gelişim pratikleri gibi konularda ranta öncelik verildiğinde gerilimlerin yaşanmasıdır. İşte bu (kent-içi) gerilimlere (toplumsal hareketlere) dönük olarak iktidar baskılama mekanizması geliştirmektedir. Bu baskılama mekanizması askeri kentçilik ekseninde değerlendirilebilecek özellikler taşır.

Foucault’nun (2003) bumerang etkisi anlayışının (ya da kente geri dönen güvenlik sorunsalının) Graham’ın (2011) yeni askeri kentçilik teorisine ve parçalanmış kentleşme (splintering urbanism) anlayışına, askeri kentleşmenin anlamlar ve semboller üzerindeki egemenliği unsuruna yansıdığı bir nokta da yaşanan teknolojik ve bilişsel gelişmeler ile alakalı olmaktadır. Bu bağlamda SUV tipi araç seçimi ve gözetim-tüketim ideolojisi eşliğinde sembolik tüketim ve iktidar, kültür endüstrisi, yabancılaşma, kamusal alanın çözülüşü tartışmasında D. Mitchell’in (2005) SUV tipi araç ve oluşan yeni vatandaşlık biçimi, kamusal alanın çözülüşü, yabancılaşma ve bireyselleşme, “öteki” unsurundan kaçış gibi konuları ifade ettiği çalışmasında yer alan fikirler bu noktayla örtüşmektedir. Kentsel mekânın ve özellikle kamusal alanın politik ve yasal düzenlemeler ekseninde (yani sembolik iktidar bağlamında) özellikle risk ve güvenlik öğeleri etrafında nasıl bir “tampon bölgeye (buffer zone/ bubble zone)” dönüştürülüp asıl işlevinin bozulduğu ve güvenlileştirme pratiğinin gerçekleştirildiği bu durumda kamusal alanın

erişilebilirliği ve tüm kamuyu (herkesi) kapsaması unsuru bozulmuştur. Yine burada işaret edilen SUV tipi araçları kullanan bireylerin artık kişilik özelliklerinin ve vatandaşlık biçimlerinin de SUV model aracın özelliklerine benzemesi noktası akabinde bireyselleşme, izolasyon ve ötekileşme gibi durumlar açısından parçalanmış kentleşmeye dair ip uçları okunabilmektedir. Ayrıca bu noktalar kentte militarizm etkilerini öne çıkarmakta; anlamsal ve sembolik tahakküm, sembolik iktidar, biyopolitika nitelikli seçme, ayrışma, izolasyon, gözetim-denetim ve kontrol gibi pratikleri işaret etmektedir.

Yeni askeri kentçilik anlayışında Graham (2011) bakımından öne çıkan önemli bir nokta da şehir planlamacılığı hususudur. Çünkü Graham'a göre (2004a: 35); demokratik özellik gösteren toplumlar olarak ele alınan toplumlarda dahi planlanmış kentsel uygulamalar, yeniden yapılandırma projeleri gibi unsurlar sıklıkla devletin despotik yönünü, şiddeti, kentsel yıkımı içermekte, askeri kentleşmeye ışık tutmakta ve tüm bu olumsuzluklar modernite, gelişim, medeniyet, güvenlik vb. söylemler aracılığıyla meşrulaştırılmaktadır. Bu bakımdan "sivil planlamacılıkta sıklıkla kullanılan analitik ve istatistiki yöntemler" (Graham, 2004a: 35), ideolojik bir araç olarak böylesi söylemler etrafında "uygun olmayan", "modern olmayan", "ilkel", "sağlıksız", "güvensiz" vb. unsurlara normalizasyon pratiği ekseninde devlet ve resmî kurumlar tarafından müdahale edilmesine zemin hazırlamakta ve bu kapsamda bireylerin ve mekânın güdülen ideoloji çerçevesinde ulaşılmak istenen sonuç yönünde biçimlendirmesi (yani biyopolitik üretim-dönüşüm) yapılmaktadır. Bu noktada askeri kentleşmenin kentte planlama etrafında biyopolitik ve yönetsel mantıkla paralelliği ortaya çıkmaktadır. Normalizasyon pratiği ekseninde kentte istatistiki bilginin oluşturulması, ayırım ve seçimlerin, yıkım ve yeniden yapım işlemlerinin gerçekleştirilmesi (ya da geniş anlamıyla kentkırım pratikleri), kentsel

nüfusun türlü vasıtalar etrafında biçimlendirilmesi bazında askeri kentleşme söylemsel, kültürel ve sembolik politik bir araç olarak işlevselleşmektedir.

Graham'ın fikirleri çerçevesinde kentlerin militarizasyonu ya da askerileşmesi bakımından ortaya çıkan unsurlar; kentlerde “ortaya çıkan yeni risk ve tehditlere karşı, kamu güvenliği çerçevesinde şehir ve içindeki sivil nüfusun izleme, denetleme, gözetleme ve hedef tespiti gibi askeri fikirlerle koruma altına alınması, her daim tehdit oluşabileceği ve bu tehditlerin caydırılması, sadece seferberlik dönemleri değil sürekli bir savunma durumunda olması, şehirlerde risk alanlarının tespit edilmesi ve stratejik öneme sahip devlet binalarının koruma altına alınması, ayırıştırma ve kapatma teknolojilerinin kullanılması, konuşlandırılan askeri birliklerle askeri kente dönüşme, kamusal ve özel alanlarda silahlı askerlerin daha fazla görevlendirilmesi, şehirleri kontrol edebilmek için askeri uyduların kullanılması, kontrol noktalarının oluşturulması, duvar örme, güvenlik çemberi altına alma ve önceden hapsedme gibi şehirlerde güvenlik adaları meydana getirme olarak değerlendirilmektedir. (Graham, 2011: 14-18)” (akt. Alaca, 2019: 207). Bu anlayışın içinde gözetim, denetim, kontrol ve takip gibi hususlar bakımından teknolojinin son gelişmelerinin yarattığı olanakların kullanılması da önemli bir yere sahiptir (Graham, 2011: 163). Bu bağlamda “en son teknoloji sayılan ‘yapay zekâ ve yönetim’ çalışmaları ortaya ‘Yeni Nesil Akıllı Şehirleri’ çıkarmış ve bir çok dünya ülkesinde var olan şehirlerin dönüşüm süreçlerini başlatmıştır.” (Alaca, 2019: 208). Bu durumun yansıması olarak belirtilebilecek bir ifade, “Bilgisayarlı takip ve gözetleme sistemleri (biyometrik- kapalı devre TV sistemleri (CCTV) veri madenciliği, radyo frekans sistemleri, GPS gibi) entegre edilmiş denetleme noktaları, internet filtreleri, pasaport takip cihazları, sınırlara duvar inşa etme ile güvenlik bölgeleri oluşturma şehir askeri faaliyetleri içerisinde yer almaktadır. Şehrin hedef olabilecek stratejik yerlerinin

yol kapatma, ayaklı demir parmaklık konarak çember içine alma ve kontrol noktası kurularak güvenli bölge haline dönüştürülmesi, sokakların insanların kullanımına kapatılması, protesto bölgelerine protestocu girişiminin kısıtlanması, sokaklara yerleştirilen askerler, helikopter yada zırhlı araçların devriye gezmesi gibi uygulamalarda askeri kentçilik olarak görülmektedir. Şehirlerde askeri üs ve birliklerin bulunduğu kışla alanları kenti askeri kent statüsüne de sokmaktadır.” (Alaca, 2019: 208-209) şeklinde olmaktadır.

Sonuç olarak; Graham, eleştirel güvenlik perspektifinden savaş paradigmasını incelemiş ve bunu kent olgusuna yansıtmıştır (Kıyıcı, 2015: 148). Graham (2011: 296) tarafından ele alınan yeni askeri kentçilik anlayışında kentsel mekân bir savaş meydanı olarak yeni mücadelelerin verildiği alan olup, kentsel toplumun militarizasyon mantığının kente yansması olan uygulamalara ve kentsel tasarıma ikna edilmesinde en önemli dayanak güvenlik söylemi olmakta ve bu bakımdan da günümüz kentleşmesi ve kültürel anlayışı üzerinde militarizmin dayattığı güvenlik söylemi emperyalist özüyle bir iç-kolonizasyon yaratmaktadır. Bu bağlamda “düşman”, “tehdit”, “istenmeyen” diye etiketlenen unsurlar (örn, yeni kentsel yoksullar, işsizler, sınıf-altı diye tabir edilen kesim, kimi durumlarda muhalefet eden gruplar, sınıflar gibi unsurlar) güvenlik açısından riskli addedilmekte ve bunlara yönelik bertaraf, yok etme, bu işlemler olmuyorsa kapatma, hapsedme, sürme, cezalandırma gibi uygulamalar güvenlik olgusu altında gerçekleştirilmektedir. Günümüzde genellikle güvenlik problemine yönelik olarak birçok devlet, yeni askeri kentçilik yaklaşımını olası çözümlerden biri olarak değerlendirmektedir (Acar, 2019). Buna işaret eden bir nokta olarak Chiarelli ve Michaelis (2005) tarafından belirtilen bir husus olarak; kentte ilgili iktidar odaklarınca “kontrollü şiddet uygulaması”nı kentin güvenliğini sağlamak için gerekli bulmaları

gösterilebilir (Graham, 2009b: 279). Ancak bu durumla alakalı sorunlar oluşabilmektedir. Bu bağlamda güvenlik olgusunun oldukça üst bir norm olarak konumlandırılması ve siyaset ve de genel olarak konuşma dışı bırakılması yöntemiyle de ortaya bir güvenlikleştirme pratiği çıkmakta ve kentsel mekânda güvenlik olgusunun güvenlikleştirilmesiyle yeni askeri kentçilik giderek güç kazanmakta, biyopolitik pratikler ve çoğunlukla tüketim ideolojisiyle el ele veren gözetim ideolojisi sağlamlaştırmakta ve de iktidar odaklarına üzerinde özgürce tasarruf edebilecekleri geniş bir alan sunmaktadır. Bu durum da kentsel güvenliğin gerçek manada temini açısından bir kazanç yaratmaktan çok sebep olduğu kısıtlama, etiketleme, yabancılaşma, ayrışma, ötekileşme, kaygı ve korku hali gibi etkenlerle kentsel toplumu yıpratmakta ve kent güvenliğini de tehdit etmektedir. Buradan sonraki kısımda öncelikle yeni askeri kentçilik ve kentsel militarizasyon olgularının kentsel mekânda yarattığı etki özellikle kamusal alanların çözülüşü bazında değerlendirilecek; sonra akıllı kent stratejisine değinilecek ve daha sonra askeri kentçilik anlayışının ve bazı yönlerinin bir yansıması olarak kapılı/kapalı topluluk oluşumları ele alınacak ve bunların kentsel mekânda güvenliği ne şekilde etkilediğine bakılarak devam edilecektir.

1.6.1.2. Yeni Askeri Kentçilik/Kentsel Militarizm ve Kentsel Mekân: Kentin Yıkımı, Kamusal Alanın Çözülüşü ve Askeri Kentçilik Paradoksu

Günümüz küresel dünyasında küreselleşen ve uluslararası boyuta taşınan terörizm, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, insan ticareti vb. illegal faaliyetlerin meydana getirdiği güvenlik tehditleri için artık kentler asıl sahne haline gelmiş ve özellikle dünyanın ilgisinin üzerinde olduğu küresel kentleri bu anlamda hedef olmaya başlamıştır. Bu durumun güvenlik olgusuna yansıması ise güvenliğe dönük tedbir politikaları, stratejileri ve uygulamaları adem-i merkezileşmiş yani odak noktası yerel eksene kaymış,

özel sektörün güvenlik konusunda etkinliği artmış ve kentlerde güvenlik meselesi iyice ön plana çıkmıştır (Bugliarello, 2005: 287-293). Güncel durumda kentler artık “informal”, “asimetrik” “yeni” savaşların (klasik anlamıyla devlet ile ilişkili savaş olgusundan mikro düzeye, günlük hayata ve hanelere taşan, uzanan savaş olgusuna dönüşen savaşların) arenasına haline gelmiştir (Campbell vd., 2007; Graham, 2004b: 167). Bunu en iyi yansıtan ve günümüzde kentlerin savaş/mücadele olgusunda hem aktör hem de hedef olduklarına işaret olan bir görünüm modern kentlerin gitgide yaygınlaşan bir eğilimle güvenlik takviyelerini arttırıcı şekilde (örn. duvarlar, barikatlar, çitler vb. konumlandırarak savunulabilir alanlar yaratmak) biçimlenmesi durumudur (Graham, 2004b: 165-166). Graham’ın (2004b: 166) ortaya koyduğu tarihsel süreçte kent olgusuyla militarizmin ilişkisini ve iç içe geçmişliğini izleyerek 19.yüzyıl ve 20.yüzyıl dönemlerinde endüstri kentinin, küreselleşen ve sanayileşen ve akabinde ölümcül teknolojilerle donanan küresel Kuzey cephesinin 20.yüzyılın endüstri savaşlarına zemin hazırladığını, aynı zamanda endüstri kentlerinin artık hedef olduğunu ve böylece bombardımanların kentlerde belirli bölgelere yapılması yerine tüm kentin bombalanması durumunun yani kentsel alanın tamamen bir tahribatının meydana geldiğini saptayabiliriz (Shaw, 2003: 131). Artan güvensizlik, kaotiklik ve yayılan/genişleyen yeni mücadele paradigması etrafında oluşan bu halde kentkırım diye nitelenebilecek bu tablo, askeri kentleşme motivasyonlarından biri olmakta ancak kimi yönlerden de askeri kentleşme pratiğinin kendisi bir kentkırım haline sebebiyet verebilmekte ve ortaya paradoksal durumlar çıkmaktadır.

Kentsel militarizasyon/askeri kentleşme açısından kentkırım faaliyeti yalnızca mekânsal, fiziksel öğelerin dönüşümü ve/veya yıkımını içermekle kalmayıp daha ağırlıklı olarak sosyal, kültürel, sembolik ve anlamsal öğelerin, niteliklerin yıkımını içer. Bu

çerçevede Boyer (1994) tarafından kentin kitlesel hafıza, simülasyon, sembolizm ve deneyim boyutlarına yapılan vurguda ekseninde askeri kentleşme pratiği çatısı altında kentkırım faaliyeti kentte heterojenliğin yıkıma uğratılması ve kamusal alanın bozulmasına ayrıca toplumsal hafızaya ve ilişkilere de yıkıcı etkiler oluşmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda söz konusu kent ve kentte yaşayanlar kimlik erozyonuna uğramak ve yabancılaşma, bireyselleşme gibi unsurlardan, korku ve kaygıdan, güvensizlik hissinden muzdarip olma gibi olumsuzlukları daha kötüleşen bir tabloda deneyimlemektedir. Bu haliyle askeri kentleşme eğilimi çelişkili bir sonucu doğurmakta ve öncelediği güvenlik temini hususunu gerçekleştirmeye dönük faaliyetleri akabinde aksi şekilde, hedeften sapıp güvensizliği besleyecek kentkırım gibi araçlara ve etmenlere neden olmakta ve kentte güvenliği riske edebilmektedir. Yine Boyer tarafından işaret edildiği üzere görsel hafızanın, göstergelere ve görselliğe kodlanmış anlam ve sembollerin toplumsal dönüşümü, politik hareketleri ve pek çok başka unsuru tetikleyebilecek etkide manipülatif bir etkisi olabileceği hususu mevcuttur. Bu kapsamda sembolik kontrol ve direniş bakımından bir platform olan kentsel mekânın kentkırım faaliyetleri ile yıkılmasında ortaya çıkan unsurlar olarak kolektif hafıza ve deneyimin, anlamların ve değerlerin olumsuz etkilenmesi akabinde kentte birtakım hareketlerin, gerilimlerin doğabileceği tespiti yapılabilir. Bu da yine askeri kentleşmenin güvenlik temini bakımından paradoksal, çelişkili bir görünümünü göz önüne serer.

Askeri kentleşmenin çelişkili bir halinin anlaşılabilmesi bakımından kentsel planlama odağında savunulabilir kent tasarımı da değinmek yerinde olacaktır. Temel kalkış noktası mekânsal tasarım ve düzenleme akabinde güvenlik temini olan bu yaklaşım bu yönüyle askeri kentleşme mantığıyla örtüşmektedir. Ancak askeri kentleşmede ortaya çıkan çelişkili durumlar gibi bu tasarım anlayışı da kimi kez aksi sonuçların ortaya

ıkışında etkili olabilir. Savunulabilir alan fikriyle oluşturulmuş tasarımları eleştiren bir örnek olarak; A. Coleman'nın (1985: 80) alışmasında ele aldığı planlı konut yerleşkesinde bu tasarım zihniyetinin grafiti, çöp dökme, vandalizm gibi anti-sosyal davranışları teşvik ettiği ve evre kalitesini düşürüp topluluğun yaşam kalitesini de azalttığı saptaması vurgulanmıştır. Bu bağlamda çelişkili bir görünüm olarak özellikle insani güvenlik olgusu etrafında bir güvenlik temini problemi oluştuğu fark edilebilir. Yaşam kalitesini azaltan bu durumlar, temel ilkelerinden biri olarak hayat şartlarında insana yakışacak koşulların oluşturulmasını ve kaliteli bir hayatı esas alan insani güvenlik açısından güvensizliği getiren unsurlar olarak belirlemektedir. Bu yönüyle de güvenliğini temin etmeye çalışırken aksi şekilde işleyerek güvensizliğe dönük etkiler yaratmaktadır.

Askeri kentleşme, kentkırım ve kamusallığın çözölüşü başlığı altında ele alınabilecek ilgili bir nokta daha vardır. Bu nokta; kentsel militarizasyon çerçevesinde bir kentkırım örneği olarak kamusallığın çözölüşü değerdirmesinin parçalarından biri olan yapay kamusalıklar bakımından tüketim ideolojisinin gözetim ideolojisiyle birlikteliği noktasının yakalanmasıdır. Tüketime kamusal mekânı olarak yaratılan yapay kamusalıklar tüketim ideolojisinin mantığıyla çalışmaktadır. Aynı zamanda bünyelerinde barındırdıkları biyopolitik stratejiler, mekânsal ve sosyal ayrıştırma, seçici-geçirgenlik, kontrol ve kısıtlama, hâkim olduğu mekânı ve mekânda bulunan öğeleri (kamera vb. teknolojik ve elektronik sistemlerle) izleme, takip ve kontrol etme, söz konusu mekânda güvenlik noktaları ve uygulamaları oluşturma unsurları ekseninde sıkı bir gözetim ideolojisine bağlılık göstermektedir. Bu çerçevede özellikle, önceden de örnek olarak ele aldığımız tüketim özekli AVM biçiminde kurgulanan yapay kamusal nitelikli kapılı/kapalı topluluklar tüketim ile gözetim stratejisinin beraber olduğu, askeri kentleşmenin, akıllı kentleşme anlayışının ve parçalanmış kentleşmenin, kentkırım ve

kamusallığın çözülüşü hallerinin gözlemlendiği düzenekler olmaktadır. Bundan başka askeri kentleşme tartışması içinde kamusallığın özelleşmenin baskısıyla çözülüşü paralelinde ortaya çıkan özel güvenlik olgusu ve güvenliğin metalaşması durumu da kentte tüketim ve gözetim ideolojilerinin iç içe geçtiği bir örnek olmakta ve yine en iyi yansımasını AVM gibi yapay kamusallık örneğinde göstermektedir. Bu bağlamda özel güvenlik işlevi yönünden yapay kamusallıkta tüketim ideolojisinin devamını sağlayacak sosyo-mekânsal gereklerin gerçekleştirilmesini ve gözetimini garantiler (örn. tüketicilerin mekânda güvenli hissetmesi ve tüketme faaliyetlerini rahatlıkla yapabilmeleri, “uygunsuz”, “istenmeyen” nitelikte öğelerin mekândan bertarafı vb.), aynı zamanda kullandığı teknolojik imkanlar etrafında akıllı kentleşme stratejisine ve gözetim ideolojisiyle de askeri kentleşmeye bir referans verir. Ayrıca özel güvenlik olgusunun kendisi hem güvenliğin tüketim ideolojisi ekseninde metalaşmasına hem de güvenlik aparatının biyolojik olarak insan bedeniyle ve de güvenlik örgütlenmesiyle temsiline işaret ettiğinden ötürü başlı başına bir tüketim-gözetim ideolojisi karışımı yaratmaktadır.

Askeri kentleşme; kentkırım eylemine içkin olup, gözetim ve tüketim ideolojisiyle paralel seyretmektedir. Aynı zamanda teknolojik ve bilimsel gelişmelerin sağladığı imkanların ve mantığın kullanılmasını da içerirler. Bu çerçevede M. Sorkin (1992) ve J. Hanningan’ın (1998) fikirleri çerçevesinde değinilen kamusal alanın tüketime özgülenmesi, kapitalist kültür endüstrisinin yarattığı tüketim alanlarından biri olması, kamusal özünü yitirmesi, yapaylığı ve özelliklerinin Baudrillard’ın (1993: 43) simülasyon kuramında yer alan görüşlerine ve de Debord’un (1996) gösteri toplumu fikirlerine benzer yönler taşıması noktaları aynı zamanda P. Goldberger (1996: 135-147) tarafından postmodernitenin kamusal kavramına dönük olarak dile getirilen “urbanoid” alan (urbanoid space) terimiyle de örtüşen bir içerik taşır. Urbanoid alanlar kısaca, görünüşte

gerçek gibi olan ancak aslen özelleşmenin ve müdahalenin elinde kozmopolitliğini ve kamusallığını yitiren alanları ifade eder. Bu bakımdan simülasyona benzer yanlar taşıyan urbanoid alanların hâkim olduğu şehirdeki durum, “Ölçülmüş, kontrol altına alınmış, organize olmuş bir çeşit kent deneyimi...bu deneyim gerçek kentin tesadüfe içkinliğini, zorluklarını ve düzensizliğini küçümser. Böyle bir kent; sert köşelere, bir geçmişe ve otantik kent yaşamının ve deneyiminin getirdiği zorluk ve karmaşalara karşı saygıya sahip değildir.” (Goldberger, 1996: 135) şeklinde ifade edilebilir. Mekanizasyonu, sistematiği, kurgulanmışlığı, rasyonaliteyi ve düzeni önceleyen böyle bir modern perspektifte kent sahip olduğu fiziksel ve sembolik alanın yanında, teknoloji ve bilimin ilerlemesinin öncülüğünde bilişsel boyutuyla da öne çıkmaktadır. Bu bakımdan mekân kavramı da dönüşmekte, akışkanlaşmakta ve ortaya yeni mekânlar çıkmaktadır. Kamusal alan ve kamusalılık da bu dönüşüm içinde işlenmekte ve farklı türde kamusal alan kavramları doğmaktadır. Aynı zamanda teknoloji unsurunun da sürece eklemlendiği, kentsel mekânın yıkımı, kentkırım ve kamusallığın çözülüşü ile alakalı durumlar oluşmaktadır.

1.6.2. Askeri Kentleşme, Kentsel Güvenlik ve Akıllı Kent Stratejisi

Akıllı kent stratejisi kavramsal içerik olarak oldukça kapsamlı ve boyutlu olmakla birlikte temel olarak kent olgusu ile doğa ve doğal kaynakları gözetken, kamusal alanları daha güvenli kılmayı, hizmet sunumu ve erişiminde gelişimi, sınırlı kaynaklar karşısında verimliliği ve insan hayatını kalitelileştirmeyi hedefleyen (Avrupa Birliği websitesi¹⁰), kentsel alt yapı ve üst yapı unsurlarını ve bunları bütünleştirmeyi kapsayan (Hall, 2000: 1), insan aklı ile bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sunduğu çözüm ve olanakların bir

¹⁰https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives/smart-cities_en (Erişim Tarihi: 2.11.2021).

araya getirilmesini içeren, kentsel ağ yaratımı (Harrison vd., 2010: 2), hesaplama, akıllı büyüme ve sürdürülebilirlik mantığına vurgu yapan ve kentsel sorunlara ve politikalara böyle bir düzlemde eğilmeyi benimseyen bir stratejidir (Sınmaz, 2013: 76; Yıldız vd., 2015: 2; Herzberg, 2017: 25; Uçar vd., 2017: 1786; Birleşmiş Milletler, 2017: 25). Akıllı kent yaklaşımı içeriğinde yer alan bileşenler ve aktörler, kapsamlı ve çok boyutlu olmakla beraber yönetim mantığı özeğinde kısaca önemli aktörler olarak; kent yönetimi, özel sektör (uluslararası firmalar, yatırımcılar, finansörler vb.), kent halkı, sivil toplum ve üniversiteler gibi uzman kuruluşlar bulunmakta ve önemli bileşenler olarak da şeklinde “akıllı yönetim, akıllı ekonomi, akıllı hareketlilik, akıllı çevre, akıllı insanlar (akıllı vatandaş/akıllı toplum) ve akıllı yaşam” bileşenlerini kapsamaktadır (Cohen, 2012; Smart Cities Council, 2014: 18). Akıllı kent kavramının bileşenleri kısaca açıklanırsa “akıllı yönetim” unsuru; katılımcılık esaslı, kamu, özel ve sivil paydaşların karar alma süreçlerinde etkin yer aldığı, işbirliği, erişilebilirlik, hesap verilebilirlik ve şeffaflık gibi ilkelerin yönetim mantığına eklemlendiği bir yönetim modelini ele alır (Biçakcı, 2014: 27; Vanolo, 2014: 887). Diğer bir bileşen olan “akıllı ekonomik büyüme” maddesine ilişkin; “Akıllı ekonomi, yerel ve küresel ekonomik ağlarla bütünleşmenin yanı sıra ekonomik rekabet edebilirlik kapsamında girişimcilik, yenilikçilik, ekonomik imaj, markalaşma, verimlilik, işgücü piyasasının esnekliği (Chourabi vd, 2012: 2293), uluslararası yerleşmişlik, değişebilme ve dönüşebilme yeteneği ve iş piyasalarının esnekliğini de kapsamaktadır (Giffinger ve Gudrun, 2010: 14).” (akt. Örselli ve Akbay, 2019: 231) açıklaması yapılabilir. Bu çerçevede akıllı ekonomi ve akıllı büyüme unsuru akıllı yönetim ve yeni kentçilik ekseninde, piyasa gereklilikleri ile sürdürülebilirlik ve çevre koruma gibi faktörleri de göz önünde tutarak gerekli mali kaynakların verimli ve akılcı şekilde kullanımını ve de bu süreç içerisinde teknolojik imkanlara önemli işlevler

verilmesini içerir. Akıllı kent bileşenlerinden “akıllı hareketlilik/mobilité” maddesi için kısaca “bilgi ve iletişim teknolojileri destekli nakliye ve lojistik hizmetlerini kapsamaktadır (Bilici ve Babahanoğlu, 2018: 131).” (akt. Örselli ve Akbay, 2019: 232) denmektedir. Bu kapsamda çevreyi koruyan ulaşım sistemlerinin varlığı, sürdürülebilirlik mantığının ulaşım sistemlerine entegrasi ele alınırken ayrıca, kentte trafiği ve akışı düzenleyecek, erişilebilirliği sağlayacak akıllı sistemlerin, uygulamaların, araçların ve düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve böylece kentin akıllı kalkınması ilkesine yönelik olarak da bir gerekliliğin yerine getirilmesi esastır. Diğer bir bileşen olan “akıllı çevre” açısından; sürdürülebilirlik temelli faaliyetler ele alınmakta, doğal kaynakların sürdürülebilir ve bilinçli kullanımı, çevreye dönük olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin desteğiyle kontrol ve izleme uygulamaları, çevre zararlarının bertarafı gibi konular üzerinde durulmaktadır.¹¹ Akıllı kent yaklaşımında “akıllı insanlar”/ “akıllı toplum”/ “akıllı vatandaş” faktörü bazında farkındalığı, katılımcılığı ve işbirliği yüksek, esneklik, kozmopolitlik, hoşgörü, hayat boyu öğrenme prensiplerini benimsemiş, bilişim teknolojilerini hayatına dahil etmiş, yaratıcılığı yüksek bireylere ve toplumlara vurgu yapılmakta ve bu bileşen altında “sosyal altyapı (eğitim, sağlık, kültür, turizm, sanat, spor ve sosyal yardımlar gibi insanın ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik faaliyetler ve hizmetler), kültürel etkileşim (farklı yaşam tarzları, mensubiyetleri ve kimlikleri olan bireylerin ,geniş bir ortak zemin üzerinde harmonize edilerek huzurlu ve üretken bir şekilde yaşayabilmelerini sağlayacak ortam, imkan ve şartlarının oluşturulması) ve bağımlılık (sigara, alkol, uyuşturucu madde gibi fiziksel bağımlılıklarının ve kumar, alışveriş ve teknoloji bağımlılığı gibi davranışsal bağımlılıklarının, kişinin hayatını işgal etmesi, çevresi ile olan iletişimini bozması,

¹¹Bknz. <https://www.akillisehirler.gov.tr/akilli-cevre/> (Erişim Tarihi:2.11.2021) ve Alberto Vanolo, “Smartmentality: The Smart City as Disciplinary Strategy”, *Urban Studies*, 51(5), s.887.

gündelik yaşamına engel olması, fiziksel ve ruhsal sağlığına zarar vermesi ve bağımlılıkla mücadele)” konuları üzerinde durulmaktadır.¹² Son olarak akıllı kent kavramında “akıllı yaşam” bileşeni; “kamu güvenliği, suçla mücadele (kamera ya da sesli takip sistemleri), kentsel acil müdahale ve denetleme, afet yönetimi, itfaiye, sağlık ve eğitim hizmetleri, kültür ve turizm hizmetlerinde iletişim/yönlendirme konularında belediyelerin uygulamaları” gibi uygulamaları içermektedir (Varol, 2017: 55). Bu maddeler akademik literatürde genel olarak bir akıllı kenti oluşturan unsurlara işaret etmek için sıralanmıştır ancak farklı birer stratejik çalışma öznesi olarak her kent için akıllı kent stratejisi belirlemede ayrı ve özel bir çerçeve oluşturulması gerektiğine vurgu yapan anlayışlar da mevcuttur (Cohen, 2012). Akıllı kent stratejisi bakımından kullanılan işlevsel pek çok araç ve uygulama bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak; “mobil cihazlar, İnternet, nesnelerin interneti, sosyal medya platformları ve dijital platformlar, büyük veri, açık veri, bulut bilişim teknolojileri, üç boyutlu teknolojiler, drone (uçangöz) teknolojisi gibi izleme-takip vb. faaliyetlere imkân veren uzaktan kontrollü araçlar, sensor vb. kontrol sistemleriyle kendiliğinden işleyen otonom araçlar, GSM teknolojileri, coğrafi bilgi sistemleri, kent bilgi sistemleri, merkezi denetleme kontrol ve veri toplama sistemi, elektronik trafik denetleme ve yönetim sistemleri, yönetim bilgi sistemi, elektronik ödeme sistemleri, akıllı şebeke/sayaç/ulaşım/kavşak/otopark/sulama/aydınlatma/atık toplama uygulamaları ile akıllı bina/ev ve kent güvenlik sistemleri, yenilenebilir enerji, hasta takip, bilgilendirme ekranları, yaygın İnternet altyapısı ve ücretsiz Wi-Fi sunumu, yaşayan laboratuvar, e-devlet, e-belediyecilik uygulamaları” gibi örnekler verilebilir (Gürsoy, 2019: 63-80; Örselli ve Akbay, 2019: 232-233). Akademik yazında akıllı kent kavramına ilişkin olarak bu kavramla yakın anlamlara gelen ve/veya örtüşen içeriklere

¹² Bknz. <https://www.akillisehirler.gov.tr/akilli-insan/> (Erişim Tarihi:2.11.2021).

sahip olan bazı başka kavramlara da değinilmiştir. Bunlara örnek olarak; “dijital kent (digital city)”, “teknolojik kent (technocity)” (Ishida, 2017: 1151), “siber şehir (cyber city)”, “zeki kent (intelligent city)”, “sanal kent (virtual city)”, “‘her yerde birden bulunan kent’ (ubiquitous city)”, “bilgi kenti (information city)” (Gül ve Atak Çobanoğlu, 2017: 1544-1545; Varol, 2017: 44), “kablolu kent (wired city)”, “eko-kent (eco-city)” ve “sürdürülebilir kent (sustainable city)” (European Parliament, 2014) kavramları gösterilebilir.

Günümüzün bilgi ve ağ toplumunda kentsel ölçekte başlıca etkenler olarak postmodern dönüşümle etkinliğini gösteren neoliberalizmin, kapitalizmin, küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin, gözetim-tüketim ideolojisinin etkisi sonucu kentler açısından yaşanan gelişmeler olarak küreselleşen piyasa ve pazar mekanizmalarına dahil olma, küresel rekabetçilik içine girme, hızla artan nüfusu ve ihtiyaç duyulan hizmetler ile altyapı sistemlerini oluşturma ve yönetme, çevre sorunlarıyla mücadele ve kirliliğin-zararın bertarafı, hızlı bir şekilde çoğalan ve yenilenen çeşitli veri kaynaklarını yönetme ve depolama gibi aktiviteler açısından dijitalleşen ve teknolojikleşen çağımız dünyasına ayak uydurma gibi gelişmeler genel olarak akıllı kent stratejilerinin sağladığı avantajlar, kolaylıklar ve çözümler neticesinde bu stratejilerin kullanılmasını teşvik eder nitelikte olmuştur (Clarke, 2013: 2; Vanolo, 2014: 892). Bu bağlamda akıllı kentleşme stratejisi oldukça popülerleşmektedir ve sıklıkla benimsenen bir uygulama olmaktadır.

Akıllı kent stratejisi ideal formuyla uygulandığında pek çok avantaj sunmak potansiyeline sahip olmakla beraber bu stratejinin amacından farklı şekilde kullanıldığı hallerde bazı sıkıntılar görülebilmektedir. Bu çerçevede akıllı kent yaklaşımına dönük eleştiriler de mevcuttur. Öncelikli bir eleştiri noktası “akıllı” kavramının içeriğine dönük

olarak yapılmakta, kavramın tanımlanmasındaki standart ve ölçüt eksikliğinin karmaşaya neden olduğuna, gerçek manada akıllı bir kentin nasıl olacağına yönelik kıstas eksikliğinden ötürü “akıllı şehir” ifadesinin içeriğinin boşaltılmasına ve akıllılık unsurunun yalnızca pazarlama ve markalaşma taktiklerinde kullanılan bir reklam aracı haline getirilmesine yönelik eleştiriler ifade edilmektedir (Hollands, 2008: 303-320). Yine bu paralelde akıllı kent olgusu sadece teknoloji ve bilişim bazında değerlendirilmemelidir; zira, bir kentte teknolojik araçların ve uygulamaların yaygınlığı o kenti doğrudan bir akıllı kent yapmaya yetmeyecektir (Hollands, 2008: 314). Teknolojinin varlığının yanı sıra, onun nasıl kullanıldığı ne amaca hizmet ettiği ve teknolojinin kullanımının kamu yararını güdüp gütmmediği, insan hayatını kalitelileştirip kalitelileştirmede, herkesin teknolojiden faydalanabilmesi bakımından teknolojik unsurlara erişiminin mümkün olup olmadığı, akıllı kent yaklaşımı kapsamında kullanılan stratejiler ve teknolojinin var olan toplumsal ve yapısal sorunları, eşitsizlikleri derinleştirme şeklinde mi yoksa çözme şeklinde mi etkidiği soruları bu bakımdan önemli kriterler olmaktadır (Dameri, 2013: 2545). Bu çerçevede kullanılan akıllı kent uygulamalarının büyük kısmının uluslararası şirketler tarafından geliştirilmesi, bir meta olarak pazar ve piyasanın işleyişine tabi olması durumları da bu uygulamaların güvenilirliğini ve verimliliğini sorgulamaya neden olabilmektedir (Kitchin, 2014: 10; Hollands, 2008: 308). Öte yandan akıllı kent stratejilerine dönük olarak yapılan diğer bir eleştiri de daha çok büyük veri, açık veri, bulut bilişim teknolojisi, kameralı sistemlerle takip ve kaydetme gibi faaliyetlere dönük olarak kişisel mahremiyetin ihlal edildiği ve toplanan özel bilgilerin başka amaçlarla kullanılması, üçüncü partiden kişi ve/veya kurumlarla paylaşılması tedirginliğine yöneliktir (Kes Erkul, 2017). Toplumsal akışın, gündelik hayatın çoğunluğunun kayıt altına alınması, böyle bir teknolojiyi kontrol

edenlere yadsınmaz nitelikte bir bilgi gücü verecektir. Bu bilgilerin amaca uygun kullanılmadığı, manipülatif olarak işlevselleştirildiği, siyasi baskı aracı olarak kullanıldığı veya kişisel çıkar elde etme gibi faaliyetlerde kullanıldığı hallerde oluşacak sorunların boyutu büyüktür. Bu şekilde bilgi toplamanın bir tehdit unsuru olarak kullanılması bireylerde her an gözetleniyor olma endişesi altında bir güvensizliğe yol açacak ve toplumsal hayatı sekteye uğratacaktır (Kılınç, 2019: 1106). Bu bakımdan akıllı şehir stratejisinin sunduğu imkanların ve bu kapsamda yürütülen politikaların ne şekilde kullanıldığı, nasıl işlevselleştirildiği ve akıllı şehirleşme stratejisinin sürecinin nasıl ilerlediği unsurları öne çıkmakta, bu bağlamda sürecin akılcı, dürüst, şeffaf, adaletli ve gerçekçi yönetimi, sivil toplum, halk ve uzman kuruluşların da sürece etkin katılımının sağlanması bazında demokrasi ve katılımın kağıt üzerinde kalmayıp hayata geçirilmesi, kişisel verilerin toplanıp saklanmasına ilişkin olarak gereken kısıtlayıcı, koruyucu mekanizmaların ve düzenlemelerin yasal normlar gibi görece katı kontrol sağlayabilecek unsurlar tarafından devreye sokulması önem kazanmaktadır (Ertan, 2014 :134; Ferraz ve Guimaraes Ferraz, 2014: 843; Zhang vd., 2017: 125; Brauna vd., 2018: 500). Buradaki eleştiriler gözetim ve disiplin ideolojileri bağlamında biyopolitik pratiklerle de alakalıdır. Akıllı kentleşme stratejisi sunduğu imkanlar ve avantajlar çerçevesinde gözetim ideolojisini güçlendirecek nitelikte kullanılırsa kentli nüfusa dönük gözetleme/izleme, takip, kontrol, kısıtlama, düzenleyip biçimlendirme içerikli biyopolitik ve yönetsel uygulamalar etrafında kent ortamında katılan bir gözetim, denetim ve disiplin mekanizması için elverişli bir ortam yaratılmış olur. Buna paralel olarak hegemon gözetim ideolojisinin kuvvetlenmesine yarayacak bir atmosfer meydana gelir.

Akıllı kent stratejisine dair önceki paragraflarda değinilen noktalar ve açıklamalar ekseninde yapılabilecek bir çıkarım olarak belirtilebilecek bir ifade; “akıllı kent

stratejilerinin askeri kentçilik ve kentsel militarizasyon konularıyla yakın bir ilişkisi vardır.” şeklindedir. Bu nokta en temelde askeri kentleşmenin de akıllı kentleşme gibi gözetim ve tüketim ideolojisine hizmet eden bir niteliğe bürünebilmesiyle alakalıdır. Askeri kentçilik/kentsel militarizasyon yaklaşımlarının içeriğine ve kamusal alanın, kentsel mekânın, kentsel sosyal, kültürel ve sembolik öğelerin yıkımına (kentkırırma), toplumsal yıkım bazında da yabancılaşma, ötekileşme, etiketleme ve ayrışma sorunlarına değindiğimiz önceki başlıklar çerçevesinde akıllı kent stratejisinin yanlış kullanımının ya da amacından saptırılmasının yaratabileceği sorunlar az çok tahmin edilebilir niteliktedir. Teknoloji unsurunu ilahlaştırarak, kenti tamamen ve salt olarak teknolojinin eline bırakarak, yalnızca teknolojik ve bilimsel gelişmeleri kente uygulamak şeklinde basit ve doğrudan bir felsefe güdülerek akıllı kent yaklaşımının ele alınması işlevsiz ve riskli olabilmektedir (Keleş, 2012: 9). Sorumluluk unsurundan bir nevi kaçışı ifade eden, sorunlara yönelik kalıcı çözümleri önermeyen, insan faktörüne gereken önemi vermeyen bu durum hem kentin fiziksel mekânının hem de soyut, kültürel değerlerinin/varlıklarının ve de toplumsal unsurlarının çözülüşüne yardımcı olacaktır. Buna paralel şekilde kentsel adaletsizlik ve eşitsizlik sorunlarının çözümüne dönük olarak yalnızca akıllı stratejilerin uygulamaya konması ve dayanak olarak teknolojinin kilit taşı yapılması bu sorunlara dönük anlamlı ve kalıcı bir çözüm getirmeyecektir. Ayrıca bu noktada kimi hallerde teknolojinin kendisinin eşitsizlik ve adaletsizlik durumlarını yaratabildiği ve/veya güçlendirebildiği tespiti akabinde salt teknolojiye dayanarak hareket edilmesi, etik, insani ve ahlaki boyutların yeterli seviyede gözetilmemesi de problem yaratacaktır. Demokrasi, katılım, eşitlik, baskının ve tahakkümün yokluğu, erişilebilirlik, işbirliği, uzlaş, şeffaflık, hesap verilebilirlik, güvence, dürüstlük ve açıklık gibi ilke ve unsurların gerçek manada akıllı kent stratejisinin yansıması olan uygulamalarda etkin biçimde yer alması bu

bakımdan hayatidir. Aksi halde devasa bir bilgi birikimini, deposunu ve dolayısıyla gücünü elde tutmayı ifade eden bu akıllı uygulamalar, çözüm ve kalkınma sağlamak yerine askeri kentçiliğin ve güvenlikleştirme pratiklerinin uç ve yozlaşmış halleri olarak iktidarın gözetim, disiplin, baskı ve tahakküm pratiklerine katkı sağlayan araçlar olacaktır. Akıllı kent uygulamalarının özel sektörün ağırlıklı olarak rol aldığı bir sistemde üretilmesi ve metalaşan yönü itibarıyla da bir sorun ortaya çıkmakta ve özellikle kentsel mekânın ve kamusal alanın durumu bazında planlama ve projelerde kentsel altyapının, mekânsal sermaye unsurunun yarattığı tetiklemeyle eşitsiz gelişim ve sosyal dışlamanın birer görünümü olabilecek durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda akıllı kent stratejisini de kapsayan türde gelişen askeri kentçilik uygulamaları vasıtasıyla militarize edilerek el konulmuş, sınırlandırılmış ve iktidarın üzerinde tasarruf etme kapasitesine dahil olmuş kentin ekonomik getiri, sosyal doku, fiziksel özellikler, konum vb. öğeler yönünden görece daha “kıymetli” mekânları özel sektörün büyük yatırımlı planlama ve projelerinde yer almakta, bunun neticesinde bu mekânlarda önceden var olan yapı ve burada yaşamakta olan kitleler olumsuz etkilenmekte; mekânın yıkımı, marjinalizasyon, yabancılaşma, dışlanma, mülksüzleştirme ve yerinden edilme gibi durumlar gözlenebilmektedir. Ve ya böylesi projeler etrafında kentte eşitsiz sosyo-mekânsal gelişim gözlenebilmektedir. Aynı zamanda akıllı kent stratejisinin sunduğu imkanların kapatma teknolojileri bazında kullanılması, sıkı gözetleme ve tedbir yöntemlerinin uygulanması, katı denetim ile harmanlanarak bu stratejinin mekânsal kısıtlamaların, damgalamanın, ötekileştirmenin, hapsedilmenin ve marjinalizasyonun gerçekleşmesi açısından yorumlanması kentsel mekânın ve toplumun sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemekte ve bu tezin odak tartışma noktası olarak kentsel güvenlik temini bakımından da engeller yaratabilmektedir.

Akıllı kent stratejisinin eleştirilen noktalarından biri olarak, kentin teknolojiyle entegrasyonu bazında teknolojik unsurlara ulaşım ve kullanım açısından doğabilecek birtakım eşitsizlikler, ayrıcalıklar ve dışlanmalara da işaret edilmektedir (Graham ve Wood, 2003; Graham, 2005). Bu bakımdan askeri kentçilik içinde de yer alan akıllı kent yaklaşımı kapsamında hizmet sunumunda dijitalleşme pratikleri yeni kentçilik (new urbanism) ve parçalanmış kentleşme (splintering urbanisation) anlayışıyla birleştiğinde ortaya sermaye birikimini ve piyasa önceliklerini ön plana koyan bir perspektif ve de giderek artan bir bireyselleşme, metalaşma ve tüketimcilik eğilimi tablosunu çıkarmaktadır (Graham ve Marvin, 2001; Graham ve Wood, 2003: 229). Bu tablo günümüz tüketim-gözetim ideolojisinin bir yaratımıdır. Böyle bir tabloda ekonomik, mekânsal, kültürel, sosyal vb. yönlerden dezavantajlı durumda olan kesimler açısından hizmete erişememe, hizmeti kullanamama ve makro ölçekte de kentsel hizmetlerden toplumun eşit faydalanamaması ve politikalara, karar alma süreçlerine eşit katılımın sağlanamaması durumu gerçekleşmektedir. Ayrıca akıllı kent stratejisi eliyle toplum ve bireyler hakkında takip, gözetleme sistemleriyle bilgi toplama, depolama, bilgileri analiz etme ve kategorileme gibi faaliyetler ister istemez toplumsal unsurların bir sınıflandırılması ve ayrıştırılması durumunu yaratmaktadır. Bu bakımdan gözetleme pratikleri ve veri toplama kasıtsız olsa bile toplumsal sınıfsal ayrışmaların yaratılmasına, kutuplaşmaların oluşumuna, sosyal dışlanma, ötekileşme gibi halleri yaratmaya ve sembolik şiddet (“beyaz şiddet” söylemi¹³) türünden şiddet ve baskıya zemin yaratmaktadır (Çimen, 2020: 225). Bu duruma maruz kalan, her an her yerde akışkanlaşan bir biçimde ve süregelen şekilde gözetlenen ve de denetlenen insanlar kendilerini güvensiz hissetmektedirler (Bauman ve Lyon, 2016: 115). Bu halde de yine kentsel güvenlik

¹³ Bknz. Barış Çoban, “Gözün iktidarı üzerine”. Barış Çoban & Zeynep Özarslan (Ed.) Panoptikon: Gözün İktidarı içinde. (B. Çoban, Z. Özarslan, Çev.). İstanbul: Su Yayınları, 2016, s.112.

açısından olumlu bir durum yakalanamamakta ve yabancılaşma, güvensizlik, ötekileşme gibi sendromlar ile bunlarla iç içe geçen suç, şiddet, yoksulluk ve güvencesizlik halleri, kamusallığın yok oluşu etrafında kentsel güvenlik riske olmaktadır.

Tüketim ve gözetim ideolojisi bağlamında akıllı kentleşme; askeri kentleşmenin ve parçalanmış kent olgusunun bir yansıması olarak belirmektedir. Bu bağlamda kentin biyopolitik üretim-dönüşüm mantığı akabinde sermaye makinasının işlevsel bir parçası, üretim birimlerinden biri olması kapsamında tüketim ideolojisinin varlığı; tüketim-üretim sirkülasyonunu ve döngüsünü garantiye alacak gözetim ideolojisinin disiplin, güvenlik, biyopolitika ve yönetimsellik pratikleriyle birleşmektedir. Akıllı kentleşmenin bünyesinde barındırdığı birtakım stratejiler de bu eksende bir role sahip olabilmektedir. Özellikle daha önce kent düzleminde AVM oluşumu örneği bakımından somutlaştırdığımız bu nokta açısından gözetim pratikleri bağlamında savunulabilir mekân tasarımı örnek alan planlamaların yapılması, mekânın kapalı devre kamera sistemiyle izlenmesi, (özel) güvenlik hizmetlerinin ve personelinin bulunması ve güvenliğin teminine dönük detektör ile arama, mekânda bariyer, tümsek vb. kullanılması, X-ray cihazıyla çanta, paket vb. kontrolünün yapılması, araçların otopark girişlerinde olası risklere karşı kontrolden geçirilmesi gibi aktiviteler akıllı kentleşme pratikleri olarak saptanabilmektedir. Burada ayrıca belirtilmesinde faydalı olarak akıllı kentleşme stratejisinin bileşenlerinden kamu güvenliği (bu örnek-AVM- bakımından yapay kamusal mekânda güvenlik) ve güvenliğin temini noktaları öne çıkmaktadır. Bu çizgide AVM gibi tüketime özgülenmiş bir yapay kamusalılıkta tüm ve yegâne amaç tüketim eyleminin sağlanması ve emin bir şekilde devam ettirilmesi olduğundan ötürü buralarda gözetim ideolojisinin pratikleri tüketim ideolojisini desteklemek ve var etmek üzere bir roldedir. Akıllı kentleşmenin askeri kentleşmeye benzerliği yine en temelde güvenlik etrafında

değerlendirilmelidir. Bu çerçevede güvenliğin temini adına özellikle teknolojik vasıtalarla alınan tedbirler, yapılan uygulamalar, mekânsal ve sosyal kısıtlamalar, denetim-gözetim-kontrol ve takip gibi unsurlar, güvenlikleştirme pratikleri, biyopolitik ve yönetsel uygulamalar akıllı kentleşmeyle askeri kentleşmeyi birbirine bağlayan ortak noktalar olmaktadır. Burası aynı zamanda askeri kentleşmenin parçalanmış kentleşme pratiğiyle iç içe geçmişliği akabinde akıllı kentleşme stratejisinin parçalanmış kentleşmeyle alakasına da bir köprü oluşturur. Bu bağlamda bahsedilen tüm pratikler, gözetim-tüketim ideolojisinin tetiklediği yönelimler, politikalar ve sebep olduğu eylemler kentin geniş kapsamda parçalanmasına ve süregelen kentleşme modelinin de parçalanmış kentleşme olmasına neden olmaktadır.

Askeri kentleşme ve kentsel militarizasyon eğiliminin yansımalarından biri olarak akıllı kent stratejisinin ve bu bağlamda kentsel güvenlik unsuruyla ilişkisinin tartışıldığı bu bölümü sonlandırırken kısa bir toparlama yapmakta fayda vardır. Akıllı kent stratejisi; içeriğinde yer alan teknoloji ve bilişim vurgusu, rasyonalite, hesap ve mantık çizgisinde verimli işleme güdüsü ile bünyesinde yer alan teknolojik, bilişsel ve mekânsal denetim, gözetim, sınırlama, kontrol, görüntü yakalama, depolama, veri ayıklama, istatistik, bilgi işleme ve yorumlama gibi unsurlar vasıtasıyla askeri kentleşme anlayışıyla oldukça örtüşen prensiplere sahiptir. Böyle bir tabloyu önümüze seren akıllı kentleşme pratiği yine askeri kentçilik mantığıyla örtüşür biçimde kentsel güvenlik temini konusuna oldukça büyük önem atfetmekte ve yürürlüğe koyduğu çoğu uygulamayı “akıllı yaşam”, “akıllı toplum” gibi bileşenler altında güvenlik kapsamında gerekçelendirerek performe etmektedir. İlke bazında kâğıt üzerindeki düzenlemeleri böyle olan akıllı kent stratejisinin gerçek hayata uyarlanmasında maalesef bazı aksaklıklar ve/veya olumsuz sonuçlar doğabilmektedir. Bu kapsamda ideal formundan uzaklaşmış bir akıllı kentleşme anlayışı,

askeri kentçiliğin ekstrem ve katı bir versiyonunun işleme konmasına yardımcı olacak bir rol üstlenmekte ve kentsel yapıyı bozguna uğratmaktadır. Akıllılığın getireceği olanakların yoz veya yanlış kullanıldığı hallerde ortaya çıkacak insani güvenlik ihlalleri, güvencesizlik, mahremiyet ve insan hakları ile özgürlüklerinin zarara uğraması, izleme/takip/gözetim/denetim/kayıt vb. faaliyetlerin oluşturacağı baskı, tahakküm mekanizmaları ve sembolik şiddet unsuru, bölgesel ve sosyal damgalama, kısıtlama ve kapatma, bireysel ve toplumsal yabancılaşma, ötekileştirme, damgalama, dışlanma, kutuplaşma ve bireyselleşme/izolasyon gibi tüm olumsuz durumlar toplam olarak kent ve kentsel topluluk aşçısından iyi bir tabloyu yansıtmamakta ve kentte güvenlik unsurunun gerçek manada temini bakımından işlevsel olmaktan çok güvenliğin teminine engel yaratmaktadır. Ayrıca güvenliikleştirme pratikleri ve güvenlik olgusunun sembolik ve de söylemsel pratiklerde işlenmesi ile ilgili olarak ideal formundan ve dozundan uzaklaşmış olan akıllı kentleşme ve askeri kentçilik unsurları yardımcı rol üstlenmekte ve güvenlik meselesini basit bir politik araca, halihazırda iktidarı elinde tutan fraksiyon için meşruiyet ve güç kaynağı yaratmaya, yine bu fraksiyon için iletişimsel ve enformatik sermaye ile güce, kısaca iktidar mücadelelerinin öznesine dönüştürmektedir. Bu kapsamda akıllı kent stratejisi bakımından sivil toplum-özel kesim-kamu kesimi-yerel halk unsuruna ve ideal akıllı kentleşme modeline dönük olarak demokrasi, etkin katılım, işbirliği, uzlaş, şeffaflık, hesap verilebilirlik, yalnızca teknolojinin sisteme entegre edilmesi durumuna bel bağlamamak, insan faydasının ve öznesinin ekonomik vb. kazanımların önüne konması gibi noktalar önemli olmakta ve bunların etkin biçimde özümsemediği modellerde tam ve gerçek olarak bir akıllı kentleşme olanağı mümkün gözükmemektedir. Bu konuda yalnızca söylem ve sembol seviyelerinde kalan her türlü pratik ve faaliyet

başarı açısından anlamlı olmamakta, akıllı kent perspektifinin ideallerini hedefinden saptırmaktadır.

Bünyesinde barındırdığı bazı özelliklerden ötürü askeri kentçilik eğilimiyle özdeşleşebilen, işlevselleştirilme şekline göre kentin militarizasyonuna hizmet edebilen akıllı kentleşme stratejisi tartışması ve kentsel güvenlik konusu üzerinde durulduktan sonra yine askeri kentçilik mantığının ve özellikle kontrol edilebilirlik bir kapalılık yaratmakta bazı teknolojik imkanlara başvurulmasından ötürü akıllı kentleşmenin bazı özelliklerini yansıtan kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının kentte güvenlik bazında çözümlenmesiyle teze devam edilecektir.

1.6.3. Yeni Askeri Kentçiliğin Bir Yansıması Olarak Kapılı/Kapalı Topluluklar

Kapılı/kapalı topluluklar olarak ele alınabilecek kentsel konut ve yerleşim alanları, kentsel dönüşüm ve gelişim süreçleri çerçevesinde ortaya çıkmış bir olgudur. Genel olarak bu olgu; post-endüstri ve küreselleşme döneminde gerçekleşen sosyo-ekonomik kentsel süreçler, neo-liberal politikalar ve sembolik sermaye, tüketim kültürü gibi etkenlerle ilgili olarak şekillenmektedir (Akyol Altun, 2010: 216, 221-226; Güzey, 2014: 93-94; Şahin, 2019: 113). Dünya genelinde kapılı/kapalı toplulukların ortaya çıkma ve yayılma dönemi olarak özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşen banliyöleşme veya kentin çeperlerine yerleşme hareketleri ele alınabilir (Onur, 2020: 204). Kapalı/kapılı toplulukların ilk olarak ortaya çıkışında etkili olan en belirgin nedenler olarak ise sanayi sonrası ortamda hızlı ve kontrolden çıkan kentleşme ile kentsel gelişimin bazı dezavantajlarının oluşması, bunun sonucunda ise yerleşimin ağırlıklı olarak kent merkezlerinden kent çeperlerine kayması, kent çeperinde daha sakin, düzenli, dengeli, kaliteli ve istikrarlı bir yaşam arayışı, dayanışma içinde kendi kendine yetebilen,

komünal ve aynı zamanda bireyselleşen bir hayat ve yerleşim şekli arzusu sıralanabilir (Roth, 2000: 587). Kapılı/kapalı toplulukların akademik literatürde ağırlıklı olarak ele alınan bir araştırma konusu olmaya başladığı dönem ise 1990'lar olarak söylenebilir (Roitman, 2010: 31). Kent çalışmaları literatüründe kapılı/kapalı topluluklar olgusunun incelenmesi ve açıklanmasına zemin sağlayan bazı çalışmalar olmuştur. Bunlardan biri sanayi sonrası kentleşme sürecinde oluşan kentsel problemlere çözüm önerisi ve kaliteli, sağlıklı ve ideal bir yerleşim/konut tipi modeli olarak E. Howard (1898,1902) tarafından ortaya atılan “Bahçeşehir (Garden City)” modelidir (Akyol Altun, 2010: 222). Bu modelde yer alan fikirlerden olan hızla kalabalıklaşan kentsel nüfusun ideal şekilde dağılımının ve yerleşiminin sağlanabilmesi, bunun için kentin merkezinden çeperlerine doğru yerleşim ve nüfusun akması yoluyla kentsel nüfusunun bütünüdür dengeli dağılımının sağlanabilmesi, kent sakinlerinin daha sağlıklı, kaliteli ve iyi bir yaşam standardına ulaşabilmeleri ile ilgili olarak geniş, ferah, sağlıklı, kendi kendine yetebilen, özeksiz, komşuluk ve dayanışma ilişkileri içinde bulunan bir yerleşim ve yapılaşma şekli (Mumford, 1961: 175) gibi fikirler kapalı/kapılı topluluk yerleşimlerinin içeriğinde de bulunabilen fikirlerdendir. Bahçeşehir ekolünün de fikir olarak temsil ettiği bu banliyöleşme ya da kentsel yerleşimde ve genişlemede kentin çeperine doğru kayma hareketi, bu döneme kadar kentte hâkim durum olan yerleşimin ve nüfusun kent merkezinde yoğunlaşması fenomenini tersine çevirmiştir (Mumford, 1961: 175-177).

Genel olarak kapılı/kapalı toplulukların öne çıkan özelliği bu yerleşimlerin kamusal alandan ayrılarak özelleşen bölgelerinin duvarlar, çitler, tel örgüler, nizamiye/kapı vb. tarzda bölgeye girişi-çıkışı denetleyecek ve kısıtlayacak şekilde kontrole imkân veren yapıları içermesidir (Blakely ve Snyder, 1997; Low, 2003). Kapılı/kapalı topluluklar ve /veya yapılar; içeri ile dışarı ayrışması yaparak mekânsal ve

uzamsal sınır belirlemek suretiyle özel bir kontrollü ve kurallı alan yaratır (Blakely ve Snyder, 1997: 53). Bu topluluk ve/veya alanlar genel insan ve araç trafiği vb. içermek üzere hareketliliği kısıtlar, içinde yaşayan üyelerine bazı ortak özellikler, imkanlar, etkinlikler ve hizmetler vb. sunarak kentsel dokunun genelinden ayrılan kolektif bir mekân üretir (Grant ve Mittelsteadt, 2004: 913-914). Akademik literatürde yer alan çalışmalar ekseninde kapılı/kapalı topluluklar kavramının içeriğine dair bazı temel ve önemli noktalara değinmek konunun ilerleyen kısımlarının anlaşılabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda ilk olarak kısaca belirtilebilecek nokta kavramın isimlendirilmesinde kapalı/kapalı yerleşmenin amacına, özelliklerine ve/veya türüne göre pek çok değişik seçeneğin kullanıldığıdır. Bunlardan yaygın olarak anılanları; “kapılı/kapalı topluluklar/konutlar (gated communities)” (Blakely ve Snyder, 1997; Grant ve Mittelsteadt, 2004; Roitman, 2010; Akyol Altun, 2010); “kapalı konut yerleşmeleri (enclosed housing developments)” (Glasze, 2003); “kapalı mahalleler (enclosed neighbourhood)” (Landman, 2000); “kenar şehir (edge city)” (Garreau, 1991), “duvarlarla çevrelenmiş yerleşim bölgeleri (fortified enclaves)” (Caldeira, 1996); “kapalı kondominyumlar (closed condominiums)” (Caldeira, 2000; Roitman, 2010), “korunaklı yerleşimler” (Berköz, 2008), “güvenlikli gökdelenler” (Pérouse ve Danış, 2005), “güvenlikli siteler/toplumlar”, “kapalı adacık”, “çevrili komşuluk birimi”, “refah adacıkları”, “kilitli yerleşmeler” (Aliagaoglu, 2015), “rezidans” yapıları (Erdinç, 2017) olarak sıralanabilir.

Kapılı/kapalı topluluklar; oluşma biçimleri, örgütlenme ve organizasyon şekilleri, dışa kapalılık dereceleri (kentsel kamusal alandan ayrışma miktarları), içerisinde ikamet eden topluluğun özellikleri, bulundukları yer/alan, sahip oldukları ve sundukları sosyal aktivite imkanları gibi açılardan farklılıklara sahiptir (Tümer ve Dostoğlu, 2008: 56;

Onur, 2020: 207). Bu yüzden kapılı/kapalı topluluklara yönelik literatürde birbirinden farklı pek çok sınıflandırma bulunmaktadır. Kapılı/kapalı toplulukların tipolojisi ya da sınıflandırılmasına dönük olarak en çok ele alınan çalışmalardan biri E. J. Blakely ve M. G. Snyder (1997) tarafından ortaya konmuştur. Bu çalışmada, kapalı/kapalı topluluğun içinde yer alan sakinlerin sosyal özellikleri ve bu tür yerleşmeleri neden seçtikleri ön plandadır (Tümer ve Dostoğlu, 2008: 56). Blakely ve Snyder (1997: 57-58) çalışmalarında kapalı/kapalı toplulukları; “yaşam tarzı toplulukları (lifestyle communities)”, “prestij toplulukları/elit topluluklar (prestige communities)” ve “güvenlik bölgesi/kurtarılmış bölge toplulukları (security zone communities)” olmak üzere genel olarak üç başlık altında toplamıştır (Tümer ve Dostoğlu, 2008: 57; Berköz, 2008: 112). Akademik çalışmalarda sıklıkla kabul görüp referans alınan bu sınıflandırmanın içeriğine kısaca değinilirse “yaşam tarzı toplulukları” maddesinde kapalılığın ve kapının “içerideki” ile “dışarıdaki” unsurlarını birbirinden ayırmak işlevini gördüğü ve kapılı/kapalı mekân içinde gerçekleştirilen faaliyetlerin oraya ait olanların faydalanması ve eğlenmesi için var olduğu belirtilmiştir. Yani burada yaşayan biri sosyal faaliyet ve aktivitelerin işaret ettiği, “farklı” olarak nitelediği bu hayat tarzını satın almış olur (Blakely ve Snyder, 1997: 92). Bunlara örnek olarak emekliler için yaşam kompleksi (retirement resorts), golf ve boş zaman aktiviteleri toplulukları, “yeni şehir” (suburban new towns) diye anılan planlı topluluklar verilebilir (Aalbers, 2000: 5). “Prestij toplulukları” başlığında ise kapılı/kapalı topluluğun ekonomik, sosyal statüsü ve sembolik değeri öne çıkmaktadır. Burada kapılı/kapalı topluluk zenginliği, üst-sınıfa mensup olmayı ifade eden bir olgudur (Blakely ve Snyder, 1997). Son olarak “güvenlik bölgesi/kurtarılmış bölge toplulukları” kategorisinde ise hayati vurgu alanı/mekânı suçtan, şiddetten, tehlikeden korumak ve savunmaktır (Blakely ve Snyder, 1997). Bu tip

mekânda göze çarpan göstergeler yerleşimde yaşayanlarca oluşturulmuş genellikle barikatlar, kapanlar vb. gibi savunmayı kuvvetlendirici tahkikatlardır. Bu unsurlar orada yaşayanlara güvenlik ve kontrol hissi sağlar (Blakely ve Snyder, 1997: 43-44). M. Burke (2001) tarafından yapılan sınıflandırma da ise kapılı/kapalı topluluk yerleşmelerinin fiziksel ve mekânsal özellikleri dikkate alınmış, bu yerleşmelerin bulundukları bölgeler tipolojide belirleyici olmuştur. Burke ise sınıflandırmasını beş başlıkta ele almış ve “kentsel güvenlik alanları (urban security zones)”, “güvenli apartman kompleksleri (secure apartment complexes)”, “güvenli banliyö yerleşmeleri (secure suburban estates)”, “güvenli sayfiye toplulukları (secure resort communities)” ve “güvenli kırsal yerleşmeler (secure rural- residential estates)” olarak sıralamıştır (akt. Tümer ve Dostoğlu, 2008: 57). Benzer şekilde J. Grant (2003) kapalı/kapılı toplulukların fiziki ve uzamsal özelliklerine eğilmiş, sınıflandırmasında odak noktası olarak da bu yerleşmelerin dışarıya kapanma şekillerini göz önünde tutmuştur. Grant’ın çalışmasında yer alan kategorileme de ise kapalı/kapılı topluluk oluşumları; “dekoratif kapı kullanımı (ornamental gating)”, “duvarlı alt-yerleşmeler (walled subdivisions)”, “barikatlı caddeler (barricaded streets)”, “kapıyla kontrol edilen girişler (faux - gated entries)”, “kısmen kapatılmış caddeler (partially gated roads)”, “tamamen kapatılmış caddeler (fully gated roads)”, “girişi yasaklanmış sınırlanmış yerleşmeler (restricted entry bounded subdivisions)”, “girişi yasaklanmış korunan yerleşmeler (restricted entry guarded subdivisions)” maddeleri ile sınıflandırılmıştır (akt. Tümer ve Dostoğlu, 2008: 57).

Kapılı/kapalı topluluklar kavramının içeriğine dair önemli noktalardan başka biri ise bu toplulukların, sosyal/ekonomik/sınıfsal ve kültürel ayrışmanın mekâna yansıması olmalarından ötürü post-modern global dünyada yaşanan parçalanmış kentleşme ve eşitsiz yayılan kentsel gelişimin simgelerinden biri olarak ele alınabilmesidir.

Kapılı/kapalı topluluklar, kapitalist sermaye birikim mantığının kentleşmeye yansımaları; yine bu mantığın ve postmodern baskının etkisiyle gelişen sembolik ve ideolojik sürekli (hedonik) tüketim ve tüketim kültürü, izole ve bireyselleşmiş bir kapalı devre yaşam tarzı ile davranışlarını (Şahin, 2019: 117-118), yine sembolik minvalde statü yansıtmak amacı güden toplulukların oluşumu ile pazarlanmasını (Güzey, 2014; Solak ve Oktay, 2017:381; Becan, 2017) ve de bunların konut, yerleşim bölgelerinin tekilleşmesini, özelleşmesini ve özerkleşmesini, burada yaşayan sakinlerin görece homojen bir topluluk özelliği göstermesini; ayrılmış ve parçalanmış bir toplumu ve mekânsal ayrışma ile ortaya çıkan kentsel soylulaşmış alanlar ile mekânsal ve sosyal eşitsizliği; bir tür kentsel yoksulluk alanlarından kaçış stratejisini ve kentte yoksulluğun üzerinin örtülmesini; yine bunlarla paralel gerçekleşen durumlardan biri olarak güven(siz)lik kaygılarını ve suç ve şiddete yönelik hissedilen risk, korku, tehlike ve belirsizlik ile alakalı endişeleri; güvenlik temini adına mekânsal denetim ve kısıtlamanın sıklaştığı ve geniş çerçevede kentsel politika ve iktidarın yansıması konuları açısından da mekânın ve toplumun planlama yoluyla kontrolünü, ayrışmasını ve sınıflandırılmasını içeren, simgeleyen bu bakımdan da askeri kentleşme anlayışından izler taşıyan kentsel olgulardandır (Davis, 1992; Pérouse ve Danış, 2005; Kurtuluş, 2005: 163; Roitman, 2010: 34; Akyol Altun, 2012: 41; Karaarslan ve Karaarslan, 2013: 1200; Aliagaoglu, 2015; Onur, 2020).

Kapılı/kapalı topluluklar olgusu etnisite, ırk, kimlik, sosyal ve performatif roller, kültür ve sosyal sermaye gibi unsurlar, toplumsal ayrışma ve topluluk oluşumu ve bunların mekâna yansıması bağlamında da bazı noktalardan ele alınabilir. Bu bakımdan kapılı/kapalı topluluklar kavramının anlaşılabilmesi için kimlik, sosyal sermaye ve roller konularıyla alakalı olarak şehir merkezinden uzak yerleşmeleri anlatan “banliyö”

bölgeleri ve kentte bulunan dışlanmış ve marjinal addedilen varoş, kenar mahalleri ifade eden, içinde genellikle azınlık grupları barındıran mahrumiyet alanı-kentsel çöküntü bölgesi şeklindeki “getto” / “slum” bölgeleri benzer örnek olarak düşünülebilir. Banliyö oluşumları kent merkezinden uzaklaşma, kalabalıktan kaçma ve güvenlik arayışının yansıması olarak (Çetin, 2012: 178) kapılı/kapalı topluluk oluşumlarıyla benzerlik gösterir. Getto oluşumları daha çok etnik, ırksal, dinsel, kültürel, sınıfsal vb. yönlerden kentin geneline kıyasla azınlık ifade eden toplumsal grubun ikamet ettiği yeri ifade eder (Çetin, 2012: 171). Genellikle ghetto bölgeleriyle aynı anlamda kullanılan slum bölgesi diye ele alınan bölgeler ise çoğunlukla yoksul ve varoş alanları ifade eder. Kentte slum alanları; düzensiz, kent minvalinde uyumsuz ve insan yaşamı için kalitesiz mekânları, yoksulluktan dolayı dışlanmış ve ötekileştirilmiş, kentte var olan birçok olanak ve hizmete erişemeyen, mahrumiyet hayatı sürdüren bir kitleyi içeren alanlardır. Slum bölgelerinde genelde fuhuş yapanlar, suçlular, kanun kaçakları ve serseriler gibi bir nüfus barınır (Dhadave, 1989: 5). Bu özellikleriyle ghetto ve slum yerleşimleri; kentin kalanından ayrılmış, yalıtılmış ve kendi alanına kapanmış bir mekânı resmeder ve kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının bir kısmında görülen kendi içine kapanma, izole olma haline benzerlik gösterir.

Kapılı/kapalı topluluklarda birbirine benzer unsurların ve bireylerin yaşaması şeklinde değerlendirilebilecek homojenlik durumu da sosyolojik bazda kimlik, kültür, sosyal roller vb. açısından değerlendirilebilir. Kapılı/kapalı topluluklara dair bu noktada “kulüp teorisi (club theory)” (Sandler ve Tschirhart, 1997: 336-338) bakış açısından bir inceleme yürütülürse kimi durumlarda bir kapılı/kapalı topluluğa üye olmanın (örn; rekreasyon faaliyetleri sunan topluluklar, siteler vb.) gönüllülük esasını içerdiği fark edilebilir. Zira topluluğa üye olmak rıza ile olan bir şeydir. Ayrıca kulüp teorisi sayesinde

kapılı/kapalı toplulukların sunduğu imkanlardan ve avantajlardan yararlananların yalnızca o topluluğa üyelerin olması, dışarıdaki kimselerin ise bu bağlamda dışlanması ya da kısaca topluluğa ait şeylerin (örn: mallar, hizmetler, tesisler vb.) kamu mallarından ayrılarak kolektif ve spesifik bir nitelikteki özel mala dönüşmesi durumu da teorik bir şekilde açıklanabilir.

Kapılı/kapalı topluluklar, kent toplumunu sosyal ve sınıfsal olarak ayrıştırması, gruplar halinde homojen özelliklere sahip sosyal topluluklara dönüştürmesi ve kentsel kamusal alanı kimi kez yok ederek kimi kez de parçalayarak (ya da başka bir ifadeyle kamusalın çözülüşüne neden olarak) özerk/bağımsız özellikteki yeni bir kamusalılığı yaratması (Le Goix, 2005: 323) bakımından iktidar kavramıyla da ilgilidir. Sınırlarını fiziksel-mekânsal, ekonomik ve sosyal olarak çizmiş ve belirlemiş olan bir kapılı/kapalı topluluk sahip olduğu otonomluk sayesinde kendini ilgilendiren hususlarda kendi kararını alabilme yetisine sahip olur ve böylece bir çeşit iktidar odağı haline gelir. Kapılı/kapalı topluluklar sahip oldukları özel ve özerk alan olma, kendi kurallarını belirleyebilmek ve bunlara uymayanları mekân dışı edebilmek gibi yaptırımlar sayesinde kurallara uyulmasını/ bu kuralların benimsenmesini sağlayabilme özellikleri sayesinde Foucault'nun (1995) bahsettiği üzere uyguladıkları disiplinle sakinleri üzerinde bir otokontrol sistemi ve öz-denetim/disiplin mekanizması yaratmaktadır. Bu bakımdan kapılı/kapalı toplulukta yaşayanlar özgürlükleri yerine kuralları ve düzeni tercih etmişlerdir. Ayrıca, insanlık tarihi boyunca süregelen siyasi, sosyal ve ekonomik güç ve ideolojik yönelimler konut ve yerleşme kavramında bazı değişikliklere neden olmuştur (Sey, 1999). Bu bakımdan kapitalizm ve neoliberalizm etkisi altında iktidarın tüketim kültürü ve ideolojisini empoze etmesinde bir araç olması yönüyle kapılı/kapalı topluluklar, kentsel politik ve ideolojik rejim bakımından iktidarın kentsel mekândaki

somutlaşmış göstergelerinden biri olarak ele alınabilir (Low, 2003: 17; Grant ve Mittelsteadt, 2004: 914). Yani kapılı/kapalı topluluklar açısından, H. Lefebvre'in (2014: 370) ifadesiyle iktidarın mekân altında gizlenmiş biçimlerinden biridir yorumunda bulunulabilir. Ayrıca, bu süreçte küreselleşme ve post-modernitenin tetiklediği zaman ve mekânın yeniden kurgusu ve yaratıcı yıkımı (Harvey, 2019a) ekseninde post-modern bir ürün olarak kapılı/kapalı topluluklar toplumsal açıdan gündelik hayatın içeriğini ve biçimini de kökten değiştirmektedir. Bu bakımdan kapılı/kapalı topluluklar toplumu, toplumsalı ve süreçler, olgular ve uzam bağlamında parçaladığı için Habermas'ın (1984, 1989) belirttiği ideal iletişim durumu ve kamusal alanın erozyona uğramasına da sebep olur. Bu durumda da toplumsal eksende uzlaş ve işbirliği ile akılcı kararlar alınması için gerekli mekanizmalar da olumsuz etkilenecektir. Ayrıca yine Habermas'ın (1987) belirttiği üzere bireylerin modernite süreçleriyle yıpranan "yaşam dünya"ları da kapılı/kapalı topluluk olgusundan payını alır. Bireyler bu yıpranmadan olabildiğince kaçınmak için izole, kendi içine gömülmüş, statik, düzenli ve kurallı kapalı/kapalı topluluk içinde yaşama yolunu seçebilmektedir. Bu bakımdan kamusalılık, paylaşım, fikir alışverişi ve özgürlük kısıtlanmakta bu da daha ileri düzeylerde iktidar, güç paylaşımını ve de dengesini olumsuz etkilemektedir. Zira, kentsel mekânda kapalı konut adacıkları şeklinde zincirlenen yaygın ve pek çok kapılı/kapalı topluluk yerleşmelerinin mevcudiyeti kamusal alanın parçalanmasına, ideal iletişimin kopmasına, fikir alışverişi ve tartışma ortamının sekteye uğramasına, mantıksallığın ve akılcılığın zayıflamasına, uzlaş ve işbirliği ihtimalinin azalmasına yol açacak şekilde etkiyebilmektedir. Bu durumda bir öznenin ortamda var olan farklı söylemler arasında hangisinin doğru ve geçerli olduğunu anlayabilmesine yardımcı olacak kıyas ölçütleri sınırlanır; söylemlerden en ikna edici olan özne üzerinde etkili olacağından ve öznenin seçebileceği seçenekler

sınırlı olduğundan bireysel karar verme mekanizması ve irade de sekteye uğrayacaktır. Sonuçta tüm toplum nezdinde kamuoyunun bozulmasıyla ve yıpranmasıyla akılcı kararlar alınamayacak ve iktidar/güç dengesi bozulacaktır. Ya da kapılı/kapalı topluluklaşma sürecinde ideal iletişim durumu kopacağı, hatta belki de yok olacağı için kamusal alanda iktidar sahipliğini sağlayan iletişimsel güç de yok olacak ve kamuoyunu etkilemenin yolu olan iletişim kanalı ve dolayısıyla iktidar da yok olacaktır. Bu noktayla benzer olarak Arendt ve onun kamusal alan, iktidar ve iletişim üzerine fikirleri de irdelenebilir. Arendt (1998) de Habermas'a benzer şekilde iktidarın var olabilme şartı olarak kamusal alanda kamusal iletişimi, konuşmayı/eylemi şart görmektedir. Arendt için siyasetin özü konuşma eylemidir zira konuşma bir politikanın mobilizasyonunu sağlar. Ayrıca, yine Habermas çizgisinde olarak bir konuşma eyleminin ikna edicilik kapasitesi bu eylemin alakalı olduğu politikanın başarısını da etkiler. Bu bakımdan benzer şekilde, yukarıda Habermas'ın fikirleri üzerine kapılı/kapalı toplulukların kentsel düzlemde iktidar ve kamusal alan boyutundan tahlilleri, Arendt'in fikirleri için de yürütülebilir.

21.yüzyılda korunaklı ve güvenli yerleşme özelliğine sahip, pek çok avantaj vadeden kapalı/kapalı topluluklar kentsel çevre/mekânı değiştirme potansiyeline sahip yeni bir olgudur (Landman, 2000). Bu bakımdan kentsel dönüşüm-gelişim ve kapılı/kapalı topluluklar konusu birçok yönden incelenmeye değer görülmüştür. Kapılı/kapalı topluluklar kavramı ile kentte güvenlik fenomeni ve söylemsel-sembolik siyaset ekseninde güvenlik(siz)leşen kentsel güvenlik tartışması ilgili olarak öne çıkan önemli noktalar bu tezin konusu açısından dikkat çekicidir. Kentte güvenlik temini ile ilgili olarak kentte suça, şiddete karşı duyulan korku ve güvenlik/güvende olma ihtiyacı, kentsel kapılı/kapalı toplulukların oluşum süreciyle yakından alakalıdır. Bu açıdan kent sakinleri güvenlik ile ilgili emin bir yerde yerleşmek ve ikamet etmek, emlak/ev/konut

sahibi olmak, kendini ve aile bireylerini-özellikle çocuklarını- korumak gibi maksatlarla kapılı/kapalı topluluk yerleşimlerini tercih edebilmektedir (Aalbers, 2000: 3). Bu bakımdan kapalılık ve sınırlılık sağlayan yerleşimin girişinde ve çıkışında mevcut kapılar, engeller, tümsekler, kapanlar, güvenlik görevlisi niteliğindeki personeller ya da gözetim, denetim ve kontrol ifade eden güvenlik kameraları, güvenlik teknolojileri içeren akıllı ev sistemleri vb. gibi güvenliğe dair uygulamalar özellikle kapı/kapalılık olgusunu bir piyasa malzemesi olarak sunmakta ve böylece sembol ve söylem bakımından bir güvenlik algısı yaratmaktadır (Aalbers, 2000: 5). Aynı zamanda kapılı/kapalı topluluk sakinlerinin çoğu kez birbirine benzer sosyal, ekonomik ve kültürel sınıflardan gelen kimseler olmasının yarattığı homojenlik de bu algıyı ve emin bir mekânda, savunulan bir yerde (mahallede) yaşamak fikrini perçinleyen unsurlardandır (Suttles, 1968: 25-26). Kapılı/kapalı toplulukların güvenlik mevzusu açısından vadettiği avantajlara rağmen bunların kentte güvenlik temini bakımından tamamen faydalı olduğu fikrine varmak hatalı olacaktır. Nitekim bu tip oluşumlar kentsel mekânda fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak parçalanmalar, kopmalar ve sınırlar yaratmakta; kamusal alan içerisinde özel alan adacıkları oluşturmak suretiyle kentsel bütünlüğü yıpratmaktadır. Hatta bazı durumlarda kapılı/kapalı topluluklar sahip oldukları özel ve özerk alan olmak niteliğiyle kamu güvenliğinin temini için zorluk oluşturmaktadır. Bu durum özellikle suç işleyen kişinin/kişilerin kapılı/kapalı topluluk içinde ikamet edenlerden olduğu ve saklanmak için konutlarını kullandıklarında ortaya çıkar. Sosyolojik çözümleme perspektifinden bakıldığında ise kentte marjinalleşen, dışlanan ve ötekileştirilen yoksulluk kesimleri, yasadışı suçların gerçekleştiği kenar mahalleler vb. bölgelerde yaşayan toplulukların kendi bölgelerini kontrol edebilmek, bölgede gerçekleşen uyuşturucu ticareti, kaçakçılık vb. yasadışı kriminal faaliyetlerini sürdürebilmek için kapalı bir mekân yaratmaları; yani

dışlanan grupların buna tepki olarak kendileri ve daha da zayıf gruplar üzerinde sınırlar dayatmaları, kendi içine kapanarak bir çeşit “dual/duble kapanma (dual closure)” yaratmaları (Aalbers, 2000: 7), bu mekândan kentsel nüfusun kalanını ve kolluk güçlerini uzak tutmaları da kentte güvenlik açısından sorun yaratmaktadır. Ayrıca kapılı/kapalı topluluklar kentte sosyal dokuyu parçaladığı ve sınıfsal/mevkiisel semboller yaratmak bakımından kentsel toplumun varlığını ve toplumsal bütünlüğü yıkıcı etkimektedir. Bu bakımdan birbirine ötekileşen, yabancılaşan kent kitlesi arasında güven ve güvende olma duygusu da yok olmaya başlayacak ve kaotik, belirsiz, riskli kısaca güvensiz bir ortam algısı oluşacaktır. Kent sakinleri sahip oldukları bu algı bağlamında hareket edip sosyal gerçekliği bu noktaya göre kurguladıklarında ise güvenliğin sorunsal olduğu bir duruma gelinecek ve kentte iktidar odakları için güvenlik temini konusu siyasi ve ideolojik bir araç olarak söylemsel ve sembolik bir boyut kazanacak, aynı zamanda da güvenlik adına yapılan uygulamaların hayati olduğu algısından dolayı kentte güvenlik, bunun için bir araç olan kapılı/kapalı topluluk oluşumları da güvenlikleştirilecektir.

Kapılı/kapalı topluluk kavramının içeriğine dair genel bilgilerin sunulmasını amaçlayan bu bölümü bitirirken kısa bir toparlama yapılacak olursa öne çıkan noktalar olarak; kapılı/kapalı toplulukların güncel bir olgu olduğu, post-modernite ve küreselleşme süreçleri paralelinde kentsel mekânı ve toplumu birçok yönden etkilediği ve dönüştürdüğü, neoliberalizm ve kapitalizm ile teşvik edilen tüketimcilik, hedonizm, sembolik ve lüks tüketim/hayat tarzı ile ilgili bir olgu olarak ekonomi ve piyasa temelli boyutun yanında sosyal ve kültürel bir boyutunun da olduğu, bu bakımdan kimlik, kültür, benzerlik (homojenlik)-farklılık (heterojenlik) gibi unsurlarla da ilişkili olduğu, yine kentsel alanda yerleşim üzerinde kent sakinlerinin suç korkusu, kaygı, tehlike, yabancılaşma, ötekileşme, güvenlik ihtiyacı gibi arayışları bazında kapılı/kapalı

toplulukların bir seçenek olarak ortaya çıktığı, ancak bu durumun gerçek manada kentte güvenlik adına faydalı olmadığı ve aksine güvenliksizliği arttırdığı, hatta kimi zaman güvenliği sağlama meselesini kapılı/kapalı topluluk uygulamaları bazında (örn: çok sıkı güvenlik önlemleri, ölçüsü kaçan miktarda izleme-takip etme, kontrol etme) büyütüp içeriğini boşlaştırarak tartışmaya açık olmayan bir mesele haline getirip güvenlikleştirdiği noktaları ele alınabilir.

1.6.3.1. Kentte Suç, Şiddet, Yoksulluk ve Güvenlik Olguları Ekseninde Kapılı/Kapalı Topluluklar

Kentsel gelişim, dönüşüm ekseninde kentte güvenlik tartışması bakımından literatürde öne çıkan meselelerden biri de kentsel suç ve yoksulluk olguları ile bunların kentte yansımaları olarak suç ve tehlike korkusu, belirsizlik ve riske karşı duyulan endişe, yoksulluğu tehlikeli olarak görme ve yoksulluktan kaçınma hareketleri ile bunların büyük ölçüde tetiklediği güvenlik ihtiyacı ve daha fazla güvenli alan yaratma tercihi ve/veya baskısıdır. Bu bakımdan kentsel suç, suça ve tehlikeye karşı güvenlik önlemleri alma, kentsel yoksulluğu bertaraf etme veya bunun üzerini örtme türünden hareketler, gözetimsel ve tüketimsel ideolojiler, biyopolitik ve yönetsel pratikler, askeri kentleşme, parçalanmış kentleşme, küresel kentleşme gibi olgular sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik ve mekânsal/fiziksel perspektiflerden ele alınarak kentte güvenlik sağlama bazında yürütülen stratejiler, politikalar ve uygulamalar gibi olgular etrafında verimlilik ve gerçekçilik yönünden incelenebilir. Böyle bir inceleme ile bu faaliyetlerin gerçekten güvenlik sağlama bakımından faydalı olup olmadığı veya aksine doğurduğu sonuçlarla kentsel ortamı daha da güvenliksizleştirdiği tespiti ve bu tespitin yanı sıra böyle faaliyetlerin güvenlikleştirme pratikleri ve de söylemsel-sembolik politik çözümlemesi çok boyutlu olarak değerlendirilebilir. Ve yine tüm bu değerlendirme ekseninde konuyla

ilişkili olarak kapılı/kapalı topluluklar noktası da tartışılabilir. Dolayısıyla bu tezin ana konusu olarak kentte güvenlik fenomeni ve bununla ilgili mevzular bakımından böyle bir çalışma planını takip etmek için öncelikle kentte suç ve yoksulluk olguları ve bunlarla ilintili başka olgular açısından bazı önemli ve temel noktalara değinilmesi uygundur.

Kentte suç olgusunun etkilerinden biri de özellikle ekonomik gelir, eğitim düzeyi vb. değişkenler yönünden toplumsal gruplaşmada “orta sınıf” ve “üst sınıf” diye ele alınabilecek, bu değişkenlerin miktarı, niteliği gibi açılardan iyi derecede bulunan, bu değişkenlere yüksek düzeyde sahip olan kentsel kesimlerin kent merkezinden taşraya ya da daha kentin daha seyrek nüfuslu bölgelerine doğru kayması durumudur (Zukin, 1987: 129-130). Suç oranlarının kent merkezlerinde yoğunlaşması ve artış göstermesi bu gibi grupların özellikle aile kurumunun güvenliği, çocukların emniyeti gibi hususlardan ötürü banliyö yerleşimi şeklindeki kentin dışında kalan alanlara yönelmesine (Cullen ve Levitt, 1999: 166-167; Gökulu, 2010: 220) ve/veya güvenli siteleri gibi kapılı/kapalı topluluk yerleşmemelerini tercih etmelerine neden olmaktadır. Bu durumun kentsel yoksulluk ile çöküntü alanları ve ayrışma eğilimi (secessionism), kentleşme bazında kentsel dönüşüm, soylulaştırma faaliyetleri, parçalı kentleşme, askeri kentleşme gibi paradigmalarla doğrudan ilişkisi vardır. Ayrışma eğilimi etrafında bu kesimler tarafından yapılan kentsel yoksulluk, suç ve kent merkezi ilişkilendirmesinden dolayı kent dışı bölgelerin yerleşime daha elverişli ve güvenli görülmesi bu kapsamda açıklanabilir. Aynı zamanda yine bu kesimin yaygın olarak konut ve yerleşim yeri tercihlerinde kapalılığı, erişimi sınırlayan, güvenliğe vurgu yapan kapılı/kapalı topluluklar gibi özerk oluşumları seçmesi de bu kapsamdaki yansımalarındandır. Yine bazı durumlarda ise kentsel rövanşizm eğilimi altında kent merkezi dışına kaçma odaklı ayrışma eğiliminin aksine kent merkezlerinin yeniden ele geçirilmesi, “istenmeyen” unsurların uzaklaştırılması bağlamında parçalı bir

kentleşme eğilimi, soylulaştırılması arayışları ön plana çıkabilmekte ve bu kapsamda da kapılı/kapalı topluluk oluşumları faydalı birer araç olabilmektedir. Bu bağlamda kentte suç, yoksulluk, şiddet gibi olumsuzlukların yuvaları olarak addedilen çöküntü alanlarının, “istenmeyen” nitelikteki bölgelerin ve mekânların bertarafı, ele alınıp yeniden kurgulanması ve düzenlenmesi işlemleri biyopolitik ve yönetsel pratikler/politikalar etrafında askeri kentleşme mantığı çerçevesinde cereyan etmekte ve imar ve de tasarım şekli, bir planlama unsuru olarak da sıklıkla kapılı/kapalı topluluklar tercih edilmektedir.

Kentte çöküntü bölgelerinin karakteristik özelliği, fiziksel ve sosyo-ekonomik imkanlar ve hizmetler bakımından gelişmemiş olmalarıdır (Işıkkaya, 2008: 23, 29). Dolayısıyla çöküntü bölgeleri; kentsel yoksulluğun, yine yoksullukla ilişkili olarak kentsel suçun birikme yerleri olarak değerlendirilebilir (Işıkkaya, 2008: 33-34). Yine çöküntü bölgelerinde gözlemlenebilen bir durum da bu bölgelerin çoğu kez kentsel toplumun bütününden ayrıştırılmış, dışlanmış ve damgalanmış yerleri ve toplumsal kesimleri içermesidir (Adaman ve Keyder, 2006: 1, 123-132). Bu yüzden çöküntü alanları kentte sosyolojik olarak azınlık, yoksul, “istenmeyen”, “uygun olmayan”, marjinal ve/veya radikal addedilen kesimlerin daha sıklıkla bulunduğu yerler olabilmektedir. Soylulaştırma faaliyeti ise esas olarak neo-liberal ve kapitalist tüketimci politikanın kentte uzanan mantığı içinde; çöküntü bölgesi gibi istenmeyen nitelikte, kötü durumda bulunan yerlerin temizlenmesi, düzenlenmesi, yenilenmesi, kalitelileştirilmesini ve tekrardan kullanımını/işlevselleşmesini amaçlar (Işıkkaya, 2008: 13, 44). Yani uygulamada öncelikli olarak soylulaştırma ekseninde kent merkezlerinde toplanmış yoksulluk, suç, sağlıksız ve kalitesiz standartlar gibi olumsuz unsurların bertarafı sayesinde yukarıda bahsi geçen sosyal sınıflar gibi kesimlerin kente dönüşü, bunlara uygun konut ve yerleşim alanı sunumu, kent merkezlerinde steril bir yaşam alanının

oluşturulması, kaliteli ve sağlıklı standartların sunulması faaliyetleri gerçekleştirilir. Soylulaştırma bu yönüyle planlama bazında istenen bir kentleşme modelini devreye sokuyor olsa da madalyonun öteki yüzünde yoksul kesim, azınlık kesimi (örn. göçle gelmiş, çoğunlukla dışlanmış/ötekileştirilmiş, uyum sorunu yaşayan topluluklar, marjinal addedilen kültürlerden bireyler, etnik/ırksal/dinsel azınlıklar vb. gibi gruplar) gibi toplumsal kesimlerin mağduriyetine de sebep olabilmektedir (Lees ve Davidson, 2010: 397-399). Burada özellikle yoksulluğun yok edilmesi/giderimi yerine üstünün örtülmesi, başka bir yere taşınması, bu dezavantajlı kesimin ise yerinden edilmesi, mülksüzleştirilmesi (dispossession) ve radikalleştirilmesi olumsuzlukları gibi eşitsizlikler ve adaletsizlikler oluşur (Lees ve Davidson, 2010: 403). Bu kesimi yerinden eden ve yer değiştirmeye zorlayan faktörler genel olarak soylulaştırma faaliyetleri sonrasında değişen paradigma ve ortaya çıkan materyalizasyon ekseninde artan konut ve kira fiyatları, kamusal alanların özelleştirilmesi, sosyal dışlanma ve kutuplaşma, yapılan düzenlemelerde orta-sınıfın (soylulaştırma ile gelen kesimin) eğilimlerinin dikkate alınması gibi sebeplerdir. Ayrıca buradaki haliyle soylulaştırma hareketi kültürel yeni bir sınıfın yeniden yaratımı için ideolojik bir rol oynayabilmektedir (Ley, 1994: 56). Akademik literatürde kentleşme olgusuna dönük olarak yapılan tartışmalarda değinilen fikirlerden biri olarak Post-Fordizm etkisinde “rövanşist kent (revanchsim)” fikri de burada bahsedilen noktayı destekleyicidir (Gray ve Wyly, 2020: 335; Smith, 1996). Bu fikirde kentsel alandan daha önceden uzaklaşma eğilimi göstermekte olan zengin, durumu iyi sınıfların neo-liberal dönüşümler ekseninde kente yeniden dönüşü, kenti yeniden zapt edişi ve kent merkezlerinde yoğunlaşması unsuru ile bu dönüşümler ve politikalar ekseninde kent merkezlerini orta ve üst sınıfın tüketimi ve yerleşimi için cazip hale getirebilmek amacıyla kent yoksulları ve kentteki marjinal kesimlerin “cezalandırılarak”

kentsel alandan uzaklaştırılması, uzaklaşmaya mecbur bırakılması unsurunun teorik temelleri bulunabilir (Smith, 1996; Gray ve Wyly, 2020: 335).

“Gezegensel Kentleşme (Planetary Urbanization)” kavramında açıklanan biçimde küreselleşen kentleşme eğilimi ve dünya yüzeyindeki her oluşumun neoliberal politika, global kapitalizm, piyasa ve ekonomik büyümenin aracı olması teorisi doğrultusunda (Merrifield, 2013: 910; Brenner ve Schmid, 2013: 734), kentlerde gerçekleşen soylulaştırma faaliyetleri günümüz kentsel politika ve kamu politikası penceresinden oldukça istenen bir planlama çeşidi olarak ortaya çıkmaktadır. Soylulaştırılan bölgelerde genelde iktidar tarafından da desteklenen ve sistematik olarak ilerleyen çok geniş çaplı konut projelerine sıklıkla rastlanmaktadır (Merry, 1993: 87). Ayrıca küresel soylulaştırma mantığının ticari kazanç, piyasa bazlı eğilimleri emlak fiyatlarını yükselterek bu bölgelerde radikal sosyal doku değişimine neden olmakta, bölgenin eski sahiplerini dışlayarak merkezden uzağa ötelemekte ve yerinden etmektedir (Smith, 2002: 20-21; Wacquant, 2008a: 199). Bu bakımdan soylulaştırma ve kentsel dönüşüm mantığı, kapılı/kapalı toplulukların oluşumu ve yaygınlaşması sürecini destekleyici bir rol oynar. Özellikle politika ve söylem bazında incelendiğinde “kentsel dönüşüm”, “soylulaştırma” kavramlarının çağrıştırdığı dışlama ve mülksüzleştirme vurgusundan dolayı (Lees ve Davidson, 2005: 1172-1173, 1187) bu gibi faaliyetler resmiyette çoğunlukla üstü örtük şekilde desteklenir ya da farklı adlandırmalarla anılır (örn. “kent rönesansı -urban renaissance” Lees & Davidson, 2005; Smith, 2002) ve reklam, pazarlama, medya vb. araçlar vasıtasıyla soylulaştırmaya dönük faaliyetlerin yalnızca kent yaşamında bireylere sunacağı kalite, konfor ve avantajların afişe edilmesi tercih edilir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde ortada bir söylem ve sembol yoluyla kurgulamanın var olduğu ve güvenlik meselesinin, soylulaştırma gibi faaliyetler ile kapılı/kapalı topluluklar etrafında

kalite, konfor, vb. unsurlar gibi güvenlikleştirildiği, söylemsel ve sembolik boyutta kaldığı çıkarımı yapılabilir. Bu bakımdan soylulaştırma ve soylulaştırma içinde değerlendirilebilecek kapılı/kapalı topluluklar açısından ortaya çıkan tablo ise ayrışmanın, sosyal ve mekânsal dokudaki kopuklukların üzerinin kapatılması ve de güvensiz bir kent ortamına daha da yer açılması şeklindedir.

Kapılı/kapalı topluluklar vasıtasıyla kentte kamusal alanın ve sosyal dokunun ayrışması noktası aynı zamanda sosyo-kültürel bir boyut olarak bireylerin yabancılaşması ve izolasyonu durumunu da ortaya çıkarır. Kentte birbirinden haberdar olmayan ve birbirini umursamayan bu bireyler kalabalıktan ve heterojenlikten kaçmak, homojen, sabit ve izole bir mekânda bulunmak için yalıtılmış kapılı/kapalı topluluk yerleşimleri gibi mekânları sıklıkla tercih ederler. Bu noktada ise P. R. Kornhauser'in (1978: 18, 63, 75) "kültürel zayıflama" tabiri ekseninde bireylerce kültürel değerlerin önemsiz görülmesi, sosyal bağların zayıflaması, toplumsallığın çözülüşü ve sonuç olarak toplumda sosyal düzensizlik tablosunun oluşması ihtimalinin artması durumuna değinilebilir. Bu durumda ise literatürde suçun oluşmasını engelleyici mekanizmalardan biri olarak geçen sosyal kontrolün (Buendia, 1989: 5) sağlanmasına yardımcı olacak kültürel değerler yozlaşır ve düzensizlik hâkim olur. Sonuç olarak, suç olgusunun oluşumu ve/veya artışı için olası bir zemin yaratılır; kentte güvenlik ortamı risk altına girmiş olur.

Genel olarak suç literatüründe ve kentsel suç literatüründe suç olgusu üzerine duyulan korku, endişe ve/veya güvensizlik hissi konusu da sıklıkla üzerinde durulan konulardan biridir. Tez kapsamında daha önceki bölümlerde değinildiği üzere suç korkusu ile ilişkili olarak kentte suç işlemeye yönelik eğilim ve suç oranları artabilmekte, güvensizlik, kaygı ve korku hissi derinleşmektedir. Bunlar da kentsel güvenliği riske

etmekte ve yine güvenlik temini açısından zorluklar yaratan topluluk hissinin zayıflaması, yabancılaşma, bireyselleşme, izolasyon vb. halleri yaratabilmektedir. Kapılı/kapalı topluluklar kapsamında kentte suç olgusuna dönük hissedilen korku, endişe ve güvensizlik hissinin tetiklemesiyle kent merkezlerinden uzaklaşmaya çalışmak, kamuya açık alanlara haddinden fazla bir güvensizlik şüphesiyle yaklaşmak ve kapılı/kapalı topluluklar gibi yerleşim tiplerini tercih etmek gibi durumlar kentte bulunan sosyal etkileşimi ve kısıtlayacağı, kolektif deneyimi sekteye uğratacağı ve hatta yok edeceğinden, özgürlüğü tehdit edip kentsel mekânı ıssılaştıracağından, kutuplaşma ve ayrıma neden olabileceğinden ötürü aslında kent ortamında var olan ve/veya olması mümkün suçlara davetiye çıkarmakta, suç oranlarında artış için uygun bir zemin yaratmaktadır.

Kentsel mekânda görülen suç korkusu/endişesi ve güvensizlik hissiyatı, aynı zamanda toplumsal bağları olumsuz yönde etkiler ve “topluluk bilinci” ile “topluluk olma hissi/topluluk duygusu (sense of community)” unsurlarını zayıflatır. Bu durum özellikle toplumun sürdürülebilirliğini ve gelişimini engelleyici olumsuz bir faktör olarak gözükmektedir (Wilson-Doenges, 2000: 107-108). Sosyal ve psikolojik unsurlar açısından toplulukta bulunan bireylerin birbirlerine karşı duyduğu hisler, edindiği izlenim ve fikirler, algılamalar bir sosyal ağ olarak toplulukta etkileşim üzerinde belirleyici faktörlerdendir. Bu bakımdan topluluğun bireyleri arasında birbirlerinin farklılıklarına duyulan tolerans, herhangi bir önyargıdan uzaklık gibi olumlu hisler ve unsurlar topluluk üyeleri arasındaki etkileşimi perçinleyip topluluğun var oluşunda önemli yer tutan topluluk hissini kuvvetlendirici rol oynayacaktır. Aksi durumda ise birbirinden uzaklaşma, üyeler arası yabancılaşma ve korku hissinin artışı topluluğun sürdürülebilmesine zarar verecektir (Clark, 1993: 770-791). Blakely ve Snyder (1997)

tarafından “kapılı/kapalı topluluk tarzındaki yerleşmeler, topluluk hissi arayışı ve güvensizlik hissinin bertarafı için bireylere vurguladıkları kısıtlı ve kontrollü alan, güvenlik vb. noktalar ile cazip bir seçenek sunmaktadır.” fikri sunulmuştur. Bu bağlamda kapılı/kapalı topluluklar bakımından topluluk hissi ve güvenlik kavramları piyasa aracı olarak ortaya çıkmakta ve propaganda, reklam ve tanıtım işlevlerini üstlenmektedir. Gerçek düzlemindeyse topluluğun devamlılığını sağlayacak bireyler arasında paylaşılan ortak değerler, topluluk hissi vb. unsurlar var olmamakta, yani anlamlı bir ortaklık ve aidiyet yaratacak zemine ilişkin elverişli özellikler bulunmamakta; kapılı/kapalı topluluk içinde ikamet edenler arasında ortak olarak öne çıkan noktalar genellikle güvenlik arayışı, yaşam stili, sosyal aktiviteler, imkân ve hizmetler gibi yönlerden ortak ilgiler ve gelir düzeyinin birbirine yakınlığı olmaktadır (Blakely ve Synder, 1997: 71-74). Tüm bunlar değerlendirildiğinde hem kapılı/kapalı topluluk yerleşiminde var olan topluluk bakımından hem de kentsel topluluk bakımından kapılı/kapalı yerleşimlerin topluluk hissi ve topluluğun sürdürülebilmesine gerçekten olumlu bir katkısı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Ayrıca bu noktada, suç korkusu ve güvenlik bakımından da kapılı/kapalı yerleşimlerin suçu engelleme bakımından anlamlı şekilde katkıda bulunmadığı, suç oranlarını düşürmediği ve hatta kimi zaman olumsuz olarak insanlarda gereksiz, aşırı ve kurgusal bir korku hissi ile alakalı olduğu, bunun paralelinde sosyal etkileşim ve ilişkileri bloke ettiği, yabancılaşma, izolasyon ve birbirinden şüphe etmeye sevk ettiği çıkarımları yapılabilir. Bu haller de yine kentsel güvenlik bakımından faydalı olmayacaktır.

Kapılı/kapalı topluluklar olgusu, kentte mekânın parçalanması ve de sosyal, kültürel ve performatif etkileşimler sonucunda kategorizasyonu/etiketlenmesi konusuyla da alakalı noktalar taşır. Buna ilişkin olarak R. Shields (1996: 231-236) tarafından ele

alınan mekân-iletişim-temsil ve sözcüğün kullanıldığı bağlamın Derrida'nın teorisi kabilinden yapı-bozum analizi incelenebilir. Buna göre; bir mekânın iletişimsel ve söylemsel olarak içerdiği ve çağrıştırdığı anlam bakımından “tehlikeli bölge” şeklinde ifade edilmesi oranın güvenliksiz olarak etiketlenmesine yol açar. Ancak bu noktada söylemin göreceliliği bakımından tehlike ve güvensizlik sözleriyle anlatılmak istenen nedir, bu bölge kime/kimlere veya neye göre tehlikelidir ya da neden tehlikelidir soruları kesinlik ifade etmediğinden aslında tehlikelilik de yalnızca kurgusal boyutta kalmaktadır. Ayrıca, bahsi geçen “tehlikelilik” evrensel olmayıp yalnızca bazı kesimler tarafından kabul edilmektedir. Dolayısıyla benzer mantık kapılı/kapalı topluluklar olgusunda işletilecek olursa, bu tipteki yerleşmelerin sunduğu olanaklar ve hizmetler sayesinde daha güvenli bir mekân yaratacağı genel kanısı ve iddiası şeklinde ortaya çıkan fikir de söylem ve semiyoloji boyutunda kalmakta ve yalnızca bazı kesimler için doğru/geçerli olmaktadır. Bu durumda da kentte kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının iddialarının aksine, gerçek anlamda güvenlik ortamının temini bakımından olumlu etkilediği savı pek de tutarlı görünmemektedir. Benzer şekilde M. Douglas (2005) kentsel alanlarda var olan güvenli siter analizinde ele aldığı korku/belirsizlik, risk/tehlike ve güven tartışması ekseninde kapalı/kapalı yerleşimlerin mekânsal temsiline ve söylemsel inşasına değinmiş ve de bu tarz yerleşimlerin sembolik boyutunu işaret etmiştir. “Temizlik” karşısında “kirlilik”, “korku” karşısında “güven” imgelerinin yarattığı zıtlıklar temelinde ilerleyen bu çözümlemede modern dünyanın kaotikliği karşısında bireyin belirsizlik etkisinde hissettiği korkuyu, bunun neticesinde toplumsal izolasyon, yabancılaşma ve bireyselleşme eğilimini ve de bunların mekânsal bir yansıması olarak kapılı/kapalı yerleşmeleri ele alan Douglas (2005), kapılı/kapalı yerleşmelerin temiz, sınırlı, güvenli, kontrollü ve düzenli olmaları bakımından kategorik dünya betimlemesinde tabu

kavramına benzetmiş ve işlevsel olarak tıpkı tabular gibi bu yerleşimlerin sınır çizdikleri, kontrol ve düzen sayesinde risk ve belirsizliği bertaraf ettikleri, devamlılığı sağladıkları için güvenlik vaat ettikleri noktasına değinmiştir (s.12-14, 25-30, 55-59). Yine Douglas’a göre bu perspektifte kentte çöküntü alanları gibi kontrolsüz, düzensiz alanlar sakıncalı olarak algılanmış ve “kirlilik” imgesiyle bağdaştırılır olmuştur. Ayrıca Douglas (2005), modern dünyada kamusal alanın silikleşmesi ve de toplumun izolasyon, yabancılaşma ve bireyselleşme eğilimini güvensizlik unsuruna ve bunun sonucunda korkuları artan bireylere ve gündelik hayatı korku/güvensizlik öğelerinin işgal etmesine bağlamıştır. Tüm bu noktalar kentte güvenlik tartışması bakımından değerlendirildiğinde kapılı/kapalı topluluk türündeki yerleşimlerin kentsel ortamın güvenliğine anlamlı bir katkı sağlayamadığı iddiası güçlenmiş olur.

Kentte güvenlik, suç, şiddet ve kapılı/kapalı topluluk öğeleri bazında yürütülen tartışmada öne çıkan olan bir mevzuu da medyanın, popüler kültürün ve söylemin suç olgusu, suç korkusu ve korku siyaseti üzerindeki etkileridir. Medya ve popüler kültür unsurlarının suç olgusunu yaratmakta, anlamlandırmakta ve sunmakta gösterdiği etki literatürde birçok tartışmanın konusu olmuştur. Bu kapsamda suç olgusu iktidar tarafından medya ve popüler kültür aracılığıyla ideolojik bir araç olarak kullanılabilir. Buna örnek olarak ilgili literatürde televizyon programlarının hegemonik bir bakış açısıyla dünyayı sundukları ve güç statükosunun ve ilişkilerinin halihazırda mevcut olduğu biçimi sürdürmek için şiddeti ve suçu sembolik olarak kullandıkları çıkarımında bulunan çalışmalar mevcuttur (Gitlin, 1986: 3-8; Hall, 1997). Yine izleyicilerin korkularına oynayan medya içerikleri (örn. şiddet içerikli haberlere ve sansasyonel olaylara yer veren ana haber bültenleri gibi), suç olgusunu istedikleri etkiyi almaya dönük olarak kurgulayarak bir ürün haline getirebilir (Dowler, vd., 2006: 839). Korkuyu

tetikleyen bu gibi hamleler ile de kamuoyu manipüle edilebilir, toplum “kanun ve düzen” sloganı etrafında istenilen şekilde konumlandırılabilir. Bu bakımdan sivil haklar üzerinde otoriter gücün arttırılması, sosyal kontrolün güçlendirilmesi, ceza ve baskı mekanizmalarının sıkılaştırılmasına bir gerekçe yaratılmış ve toplum da buna göre biçimlendirilmiş olur (McMullan, 1986: 178-179, 183). Böyle bir tablo, S. Cohen’in (2002 [1972]: xxxi) analiziyle ahlaki panik yaratımı ve sosyal kontrol şeklinde tezahür eden korku politikası ve kültürü ekseninde siyasiler, polis gücü ve medya aktörlerinin birlikte yarattığı yeni suç ve korku çeşitleri kurumların toplumda uysal, istenen nitelikteki bireylerin üretimini sağlayıcı (Foucault, 1995) bir rol üstlenir. Suçun bu şekilde sembolik ve söylemsel olarak yorumu sosyal kontrolün yolunu açmış olur. Sosyal kontrol vasıtasıyla iktidar kendine bir dayanak yaratmış olur. İktidar tarafından kentte suç olgusunun söylem ve sembol pratikleriyle abartılması, yeni çeşitte suç ve şiddet türlerine vurgu yapıp kent toplumunda korkuları ve kaygıları körükleyici bir tavır benimsenmesi sonuç olarak ideolojik bir hamledir ve toplumsal kontrol ile egemenliğin devamlılığını amaçlar. Bu bakımdan kentsel alanlarda hayli yaygın bir şekilde ilerleyen kapılı/kapalı yerleşim konutları vadettikleri güvenlik vurgusuyla bu korku politikasının yardımcı bir parçası olurlar ve bu tipteki projeler de iktidar için elverişli araçlar halini alır ve de iktidardan destek görür. Burada sembolik ve söylemsel politika eşliğinde gözetim ve tüketim ideolojisiyle kapılı/kapalı topluluklar kentte yayılım ve hakimiyet gösterir. Böyle bir durumda ise kentsel güvenliğin gerçekten sağlanması amacına hizmet eden bir şey gerçekleşemez. Hatta suç olgusunun abartılması, çarpıtılması, toplumda suç olgusuna ve gerçekte var olan suçlara karşı olan bilgi eksikliğinin manipülasyon aracına çevrilmesi sosyal kutuplaşmaları, yabancılaşmayı, ötekileştirmeyi ve dolayısıyla illegal hareketlere

eğilimi tetikleyici rol oynar. Kentte güvenlik ise bu durumun etkisinde iyice risk altına girmiş olur.

Kentte şiddet ve suçun iç içe geçtiği bir olgu da tezde daha önce açıklandığı üzere kentsel yoksulluktur. Bu çerçevede kapılı/kapalı topluluklar ve kentte güvenlik olgusu bakımından tezde önceden bahsedilen (yeni) yoksulluk, getto/hipergetto, ileri marjinallik/ötekileşme, yabancılaşıma, izolasyon, bölgesel damgalama ve kapatma, parçalanma, kutuplaşma, yoksulluğun cezalandırılması, izolasyonu ve sürgün edilmesi, güvencesizlik rejimi gibi konular, kentsel suç ve şiddet olgularıyla da alakalı olarak kentte güvenlik temini açısından öne çıkmaktadır. Özellikle bahsettiğimiz üzere medya ve iktidar kanalları aracılığıyla yoksulluğun kriminalize edilişi, bölgesel olarak hapsedilmesi ve denetim altına alınması konusu bu bakımdan öne çıkar. Burası kentte rövanşizm (Smith, 1996) eğilimiyle de alakalıdır. Bu eğilim sonucu yoksulluğun ve farklılığın kriminalizasyonu, iktidarın hiper-getto, bölgesel damgalama, kapatma/ayırıştırma vb. pratiklere dönük eylemleri yoğunlaşmaktadır. Yoksulluğun ve marjinalliğin böylece sembolik olarak suçlulaştırılmasına zemin hazırlanmış olur. Hapishane, tutukevi, mahkeme, polis vb. kanallar bu bakımdan cezalandırma, izolasyon ve denetim işlemini devreye koyacak olan mekanizmalar olarak bir rol üstlenir (Wacquant, 2009: 57). Burada yine güvenlik ve suç olgusuna dönük söylemsel ve sembolik pratiklerin etkinliği öne çıkmaktadır. Foucault'nun biyoiktidar ve disiplin toplumu özünde ilerlettiği fikirlerine ve Bourdieu'nun sembolik sermaye, iktidar ve şiddet teorilerine benzer noktalar taşıyan bu durum açısından kapılı/kapalı topluluklar özellikle üst ve orta tabakaya (elit kesim) hitap eden lüks konut, rezidans, güvenli site vb. oluşumlarıyla bu elit kesim için suçlulaşmış bu yoksulluktan bir kaçış, güvenlik ve kontrol açısından emin bir mekân olarak belirlemektedir. Öte yandan marjinalliğin ve yoksulluğun kapatıldığı alanlar olarak hiper-

getto, anti getto gibi ileri marjinal mekânlar ve hapishane, ıslahevi gibi kapatma kurumları da bir bakıma kapılı/kapalı topluluk rolü üstlenmektedir. Ancak belirtilmesi gereken önemli bir nokta bu tip bir kapalılıkta bazı kapılı/kapalı topluluk oluşumlarında görülebilen ortak duygu, aidiyet, topluluk hissi ve topluluğun sürdürülmesi, ortak bir amaç, ilgi vb. varlığı gibi yönlerden bir benzerlik durumu söz konusu değildir. Ancak; giriş-çıkışın kontrol edilmesi, söz konusu alanın denetlenmesi, gözetlenmesi, bu alanda bulunanların kimliğinin belli olması, bunların takip edilmesi ve izlenmesi, yine bu alanda bulunmak için birtakım şartların yerine gelmiş ve niteliklerin var olması, suç olgusuna dönük olarak güvenliği sağlamak üzere tel, çit, duvar vb. gibi fiziksel kısıtlayıcı unsurların yer alması gibi durumlar özellikle marjinalliğin cezalandırıldığı hapishane, hastane gibi kurumsal oluşumlarda gözlemlenebilmektedir. Hiper-getto, anti-getto gibi kentte ileri marjinalliğin yer bulduğu alanlar açısından ise kapalılığın orada ikamet edenlerin rızası dışında, toplumsal damgalama, ötekileştirme ve ayrıştırma davranışlarından kaynaklanması ve bunun da yoksulluğun mekânsal izolasyonu altında vücut bulması hali özellikle mecazi ve soyut düzeyde bir bakıma kapılı/kapalı topluluk oluşumu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca literatürde özellikle kentte kamusal alanın çöküşü üzerinden tartışılan bir nokta biçiminde kapalı/kapalı topluluk sakinleri arasında sıklıkla gözlemlenebilen durumlardan olarak modern dünyanın kaçınılmaz unsurlarından olan yabancılaşıma, toplumsal anomi, umursamazlık, bireyselleşme ve yalnızlık gibi sonuçlar ileri marjinalleşen, yalnızlaşan, parçalanmış ve topluluk duygusunu yitiren hipergetto, anti getto gibi ileri marjinal alanlarda bulunanlarda da gözlemlenebilmektedir. Böyle bir kapalılaşma ve izolasyonla karakterize kentlileşme modu, ise kentte kamusal alanın çöküşü, yabancılaşıma ve bireyselleşmenin hızlanması gibi tartışmalar açısından A. Tourraine tarafından yapılan şu yorumla desteklenebilir: “Dünya çapındaki ağların

büyük çoğunluğunun özeği Los Angeles’da olduğundan, bu kent bölgesi artık ne bir kenttir ne de bir toplum, olsa olsa hepsinin birbirine yabancı olduğu bir gettolar ya da topluluklar bütünü, otoyollar geçididir.” (Touraine, 2000: 13). Bunun yanında toplumda ortaya çıkan tabloyu da M. Bookchin (1999: 31) tarafından söylenen “kentsiz kentleşme” teorisi içindeki bazı noktalar açısından değerlendirebilirsek; kentte kamusal yaşamın çözülmesinden, mekânsal kapatılma ve izolasyondan, ötekileştirme, kutuplaşma ve dışlama pratiklerinden, yoksulluğun ve marjinalliğin cezalandırılması, kent planlamasının betonarme şekilde kapalı/kapılı topluluk yerleşimi türünden oluşumlarca kuşatılması gibi sosyo-mekânsal sonuçlar yönünden “kentli” olmanın özünün korunmadığı, kentte yurttaş olmanın, özgürlük ve demokrasinin çözüldüğü ve tükendiği, “kent” tanımını aşan bir “kentlileşmenin” var olduğu çıkarımı yapılabilir. Tüm bunlar toplandığında ise kentsel alanda güvenlik temini açısından pek de iç açıcı sonuçların doğacağı düşünülemez.

Kapılı/kapalı topluluk olgusu açısından Foucault’nun biyosiyaset kuramı, disiplin toplumu, kontrol ve gözetim teorileri ve Bourdieu tarafından dile getirilen sembolik şiddet kuramı ilişkisi ise özellikle dezavantajlı kesimi kapatma, kontrol ve izole etme ile elit kesimin yoksulluktan kaçması, uzaklaşma gibi noktalarda ortaya çıkmaktadır. Sembolik şiddet kavramı etrafında kapalılık ve baskı mekanizmasının bir uzantısı olarak kapılı/kapalı topluluklar ve kentin bu oluşumların mantığı çerçevesinde planlanması ile kentleşme durumları; süregelen şekilde devam etmekte olan, bilinçsizce deneyimlenen, sessiz bir şiddet ve baskı unsurunun gündelik operasyonlarda, gündelik hayatta yer tutmasıyla açıklanabilir. Ayrıca yinelenmesinde fayda olarak; Özellikle soylulaştırma, kentsel dönüşüm gibi faaliyetler, gezegensel kentleşme, rekabetçi ve küresel kent olma, küresel sermayeyi çekme/tutma vb. mantığı, eşitsiz gelişim gibi zihniyetler ve olgular

çerçevesinde ortaya çıkan olumsuzluk olarak yoksul ve marjinal kesimlerin yerinden edilmesi, mülksüzleştirilmesi durumu kentte güvenlik ve kapılı/kapalı topluluklar olguları açısından suç ve şiddet unsurlarının yanında yoksulluk olgusu bakımından yürütülecek tartışma içinde değerlendirilebilir. Buna paralel olarak soylulaştırma gibi etkenlerle gelen mülksüzleştirme ve sosyal dışlama kentin bir topluluk olarak sürdürülebilirliğini riske eder ve güvenlik unsurunu olumsuz etkiler.

Kentte suç, yoksulluk, şiddet ve güvenlik tartışması kapsamında kapılı/kapalı toplulukların tartışıldığı bu bölümü özetlemek gerekirse kentte suç ve güvenlik olguları açısından kentli orta ve üst sınıfın özellikle güvenlik konusunda hissettikleri endişe ve belirsizlik hissi sonucunda şehir merkezlerinin dışına kayma eğiliminin soylulaştırma, kentsel dönüşüm gibi isimler altında gerçekleştirilen ve akademik olarak özellikle “gezegensel kentleşme” konusu altında tartışılan politik planlamalarla kırılmaya çalışıldığı, bahsedilen bu sınıfın kente dönüşünün kentsel perspektifte rövanşist bir hareket olduğu ve olumsuz sonuçları açısından da soylulaştırılan bölgelerde önceden ikamet eden sakinlerin yerinden edildiği, ötekileştirildiği ve bunun da sosyal çatışmayı beslediği, bu durumun yabancılaşma ve bireyselleşme gibi unsurlarla birlikte kentte topluluk hissiyatını zayıflattığı yine bu noktayla alakalı olarak kentte çöküntü bölgesi diye tanımlanan mahrumiyet alanlarının ve burada yaşayanların yoksulluğun bastırılması, marjinalliğin cezalandırılması, sosyal dışlanma ve etiketlenme gibi olumsuz sonuçlarla karşılaştığı, kentsel politika açısından da bu soylulaştırma türevindeki planlamaların küresel neoliberal ve kapitalist politikalarla aynı doğrultuda ilerlediği kapılı/kapalı toplulukların da bu noktalar yönünden okunabileceği ve güvenlik unsurunun da söylem ve sembol boyutunda ideolojik araç olarak kaldığı, pazarlama ve piyasa stratejilerine alet olduğu noktaları sayılabilir. Burada ifade edilenler, birlikte ilerleyen gözetim ve tüketim

ideolojisinin kentte güvenlik özeğinde kapılı/kapalı topluluk oluşumları ekseninde yansımanın bir görünümüdür. Sonuç olarak tüm bu tablonun kentsel güvenliğe anlamlı bir katkısı olmadığı ve hatta kimi hallerde güvenliği riske ettiği anlaşılmaktadır.

1.6.3.2. Kapılı/Kapalı Topluluklar, Kültür ve Sembolik Tüketimcilik Odağında Kentsel Güvenlik

Kent ortamında güvenlik olgusu ve kapılı/kapalı topluluk yerleşmeleri tartışmasının sembolik ve söylemsel boyutuna değinirken bakılabilecek bir alakalı nokta da kimlik, sembolik tüketim ve kültür endüstrisi perspektifinde yer alır. Buradaki tartışma çerçevesinde Habermas'ın (1987) bireyin yaşam dünyasına etkiyen unsurlara dair yaptığı tespitlerde belirttiği üzere modern kapitalizmin rasyonel sisteminin ve akılcılığının, tüketim, metalaşma, iktidar ilişkileri, yasal düzenlemeler (legal kodlar, kategorizasyonlar) ve günlük pratikler (sembolik, göstergesel, soyut ve somut operasyonlar vb.) çerçevesinde bireyin yaşam dünyasını sömürgeleştirmesi hususunu resmeden neoliberal çağda kapitalizm gölgesi altında yaşanan küreselleşme, post-modernite, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, metalaşma, tüketimcilik, kimlik, “gösterişçi” / “statüsel” tüketim, hedonizm, estetik, popüler kültür ve kültür endüstrisi gibi odak noktaları etrafında kentte kapılı/kapalı topluluk şeklinde ortaya çıkan ve bir hayli yayılım gösteren olgunun özellikle güvenlik boyutunda öne çıkan yönleri incelenecektir. Ayrıca buradaki tartışmada bir önceki başlıkta ele alınan kentte suç, şiddet, yoksulluk, marjinallik gibi unsurlara dair yürütülmüş tartışma açısından ilgili noktalar da yer almaktadır.

Tüketimin öncelenmesi, kültürün metalaşması ve tüketime haiz hale gelmesi, gündelik operasyonların estetizasyonu, kültür endüstrisi ve tüketim toplumu gibi unsurlar

çerçevesinde kapitalizmin tarihsel süreçte postmodern fazda geçirdiği ve geçirmekte olduğu dönüşümler bakımından kentsel mekânın tüketilmesi de güncel süreç için önemli bir konudur. Bunun için mekânsal planlama, imar ve konut projeleri, soylulaştırma, rejenerasyon ve kentsel dönüşüm gibi düzenleme odaklı yönetsel faaliyetler etrafında somutluk kazanacak ve gözetim ile tüketim ideolojisini destekleyecek araçların yaratımı bu süreçte ilk adımlardan olacaktır. İşte kapılı/kapalı topluluk biçiminde şekillenen konut projelerinin yaygınlaşması, küresel ölçekte hızla çoğalması ve adeta modern şehir fenomeninin ayrılmaz parçası haline gelmesi, konut ve çeşitli emlak tüketiminde bu tür yerleşimlerin medya, özel ve kamu sektörü gibi öznelerce teşviki bu bakımdan bir ilgiye sahiptir. Bu paralelde güvenlik fenomeninin metalaşması, özelleşmesi, estetizasyonu, tüketimin ve güvenliğin güvenlikleştirilmesi gibi işlemler de süreci destekleyici olacaktır.

Kentsel mekânda soylulaştırma etkinliği kapsamında ortaya kapılı/kapalı topluluklar bakımından kent toplumunda yer alan bir kesim olarak orta sınıfın tercihleri, tüketim stilleri, hayat tarzları, beklentileri öne çıkan bir unsur olmaktadır (Zukin, 1987). Benzer şekilde Florida (2004) tarafından değinilen nokta olarak kentsel mekânın yaratıcı sınıfın dikkatini çekecek şekilde tasarımı ve bu yolla kentsel ekonomik ivmenin yaratılması konusu da bu yönleriyle soylulaştırma konusuna eklenebilir. Yine benzer şekilde Harvey'nin (2019a) söylemiş olduğu postmodern küresel kapitalizmin likit ve dinamik sermayeyi göreceli bir oranda biriktirebilmek için mekânsal sabit oluşumu, artık değerın sisteme yeniden girebileceği bir yol yaratmak gibi unsurlar için soylulaştırma kapsamındaki tasarım faaliyetleri ve de kapılı/kapalı topluluk oluşumları yardımcı araçlar olarak görülebilir. Soylulaştırma etkinliği çerçevesinde kapılı/kapalı topluluk tarzındaki oluşumlara yönelinmesi de bu noktada tüketicinin dikkatini çekmek üzere piyasa bazlı kapitalist ekonomik bir kaygıyla örtüşmektedir. Ancak daha önceden kapılı/kapalı

topluluklar, kentsel suç, yoksulluk, şiddet ve güvenlik tartışmasına değindiğimiz başlıklarda incelendiği üzere çoğu kez soylulaştırma, soylulaştırılan bölgenin eski sahiplerinin yerinde edilmesi, mülksüzleştirilmesi, yeni düzene ayak uyduramayıp dışlanması gibi olumsuzlukları da beraberinde getirir. Yaşanılan bu olumsuzluklar ise kentsel alanda güvenli ve huzurlu bir toplumun varlığını ve sürdürülmesini suç, şiddet ve yoksulluk temelli problemlere zemin hazırladığı için riske atar. Genel kent tablosunun güvensizliğe battığı böyle bir halde ise herhangi bir kapılı/kapalı topluluk yapısının vaat ettiği güvenlik, kaliteli yaşam, topluluk hissi ve aidiyet gibi unsurlar anlamsızlaşacaktır. Ayrıca küreselleşen şehirler, gezegensel ve genişlemeci kentleşme gibi trendlerin hakimiyetinde her yanı kaplamaya başlayan ve tıpkı bir klonlama sürecini andıran kapılı/kapalı toplulukların oluşumu özellikle postmodern tüketim kültürü ve toplumu çatısı altında ölçekleri aşarak dünyada neredeyse her kentte görülür hale gelmiştir. Ve bu yayılım getirdiği bahsedilen sorunlar ve güvenlik yoksunluğu yine farklı kentlerde aşağı yukarı benzer bir tablo seyretmektedir.

Florida'nın (2004) yaratıcı sınıf ve tüketim seçimleri özünde değindiği kentsel tasarım ve ekonomik kalkınma fikrine benzer bir nokta da soylulaştırma faaliyetleri ve sanat-estetik unsurunun birbirine geçirildiği bir örnek olarak estetikleştirme, sanat ve metalaşma arasındaki bağlantının konut bölgelerine aktarılması noktasında ele alınabilir. Bu örneğe somut veri olarak; soylulaştırma faaliyetleri ve sanat-estetik unsurunun birbirine geçirildiği bir örnek ve estetikleştirme, sanat ve de metalaşma arasındaki bağlantının kent düzleminde konut bölgelerine aktarılması noktasında ilgili bir örnek olarak D. Ley (2003: 2527-2544) tarafından yazılan makalede değinilen bir saptama belirtilebilir. Bu çalışmada yapıla saptamaya göre; sanatçı sınıfı (ya da yaratıcı sınıf) orta sınıfın ilgi ve seçimlerine benzer bir yapıda tutumlar sergilemesine rağmen yerleşim

mekânı olarak kendisine daha çok mütevazî, yoksul, sterilizasyona uğramamış ve düzenlenmemiş orijinal yerleri tercih etmektedir. Çünkü aksi haldeki yerleşim yerleri bu sınıf tarafından metalaşmış, kitlesel üretim ve tüketimin mekânı olan ve kişisel zevk, ayırıcı bir unsur, güzellik gibi sıradanlıktan uzak öğeleri içermeyen yerler olarak görülmekte ve bir hayat tarzı olarak sanat ve estetik bağlamında tercih edilmemektedir. Dolayısıyla yaratıcı sınıf diye anılan bu tüketici kesime dönük kültür üreticiliği bazında gerçekleştirilecek konut sunumunda¹⁴ dikkat edilecek noktalar olarak öne çıkan tüketici tercihleri kısaca orijinallik olmaktadır. Bu noktayı kapılı/kapalı topluluk yerleşimleri ile bağdaştıracak olursak yine sembolik tüketim, kültür endüstrisi etkisinde bu yerleşimlerin ürün olarak pazarlanmasında müşteri kitlesinin özelliklerine, tercihin ve beklentilerine göre ön plana çıkan unsurların bu topluluk yerleşimlerinin mekânı tasarruf şeklinde belirleyici ana etken olduğunu anlayabiliriz. Yukarıdaki paragrafta da değinildiği üzere bu bakımdan kapılı/kapalı topluluk yerleşiminde var olan kapalılık olgusunun doğrudan güvenliği temin ile özdeşleştirilmesi mantıksız olmaktadır. Burada da görülebileceği üzere bu yerleşimler post-modern tüketim toplumuna sunulan metalaşmış ürünler olarak hitap ettiği tüketici kitlesinin tercihlerine göre şekillenip kimi zaman güvenliği, topluluğu önceleyerek kimi kez de vitrine orijinallik, sanat, estetik gibi başka unsurları koyarak piyasa stratejisi içinde oluşturulmaktadır. Bu faaliyetler ekseninde vurgulanacak önemli nokta ise söylem ve sembolün üretim-tüketim döngüsünde baş rol edindiği ve tüm diğer fenomenlerin, olguların, kavramların ulaşılmak istenen sonuç etrafında eridiği, bu süreçte göre şekillendiği noktasıdır.

¹⁴ Örneğin; kâr amacı gütmeyen eser veren bir sanatçı için hem mali olarak karşılanabilecek hem de onun hayat tarzına hitap edecek loft, stüdyo daire, vb. çeşitteki konut biçimlerinin sunumu bu konut biçimlerinin kapılı/kapalı topluluk tarzında dizayn edildiği hallerde bu bakımdan değerlendirilebilir.

Kültür endüstrisinin hazırladığı zeminde Foucauldian nosyon olarak biyopolitika, iktidarın tüketim olgusu etrafında Bourdieuan bir nosyon olan sembolik güce ulaşma, kültür üreticilerinin gündelik hayata metalaşan kültür, kültür endüstrisi ve estetik vasıtasıyla müdahalesi ile kitlelerin manipülasyonu unsurları, Veblenci gösteriş tüketimi ve tüketme vasıtasıyla prestij elde etme çabası da tüketim, kent ve kapılı/kapalı toplulukların yaygınlaşması bakımından incelenebilir. Soylulaştırma gibi faaliyetler elinde yayılım gösteren kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının bir simülasyon ve gösteri kenti olarak postmodern kentte tüketimin metası, kültür endüstrisinin bir ürünü olmak ve gündelik hayatın estetikleştirilmesinde, toplumun algısıyla oynanıp pasifize edilmesi ve manipülasyona uğramasında rol oynamak ile de ilişkisi vardır. Popüler kültür, medya, moda gibi unsurların Baudrillard anlayışı türevinden bir nevi “uzmanlaşan” odaklar olarak ön gördüklerinin bireylerin çoğunluğunca benimsenmesi hali ve Debord’un da buna benzer şekilde bahsettiği sembolik, imgesel ve göstergesel tüketim, estetik unsurunun da katkısıyla kentte kapılı/kapalı topluluk biçimindeki yerleşimlerde ikamet etmeyi istenen, tercih edilen ve makbul bir hale getirmiştir. Biçimsel yapının güzelliği, statüsel ve sembolik manası, imgelemde yarattığı yansımalar, süslü bir mimari içinde kapanmanın estetikleştirilmesiyle kapılı/kapalı topluluklara özgül çitler, duvarlar, giriş-çıkış noktaları gibi tasarımlar daha önceden de değindiğimiz üzere kentsel mekânda kamusal alanın parçalanmasına, sınırlanmasına, özerkleşmeye, suç ve şiddet ile mücadele bakımından kısıtlayıcı engeller yaratması vb. durumlara sebebiyet verdiği için kentte güvenlik temini bakımından bazı olumsuzluklara yol açabilmektedir.

E. Fromm, G. Simmel gibi isimlerce küresel postmodern şehirde bireylerin deneyimleyebilecekleri psiko-sosyal olumsuzluklara yönelik çıkarımlar açısından kentsel mekânda kapılı/kapalı toplumlar, sembolik ve hedonik tüketim ile güvenliğe dair ilişki

üzerinde durulmasında da fayda vardır. Bu bakımdan Lefebvre'in (2014) neoliberal politikalar ve kapitalizm modeli altında mekânın üretimi konusundaki fikirleri kapsamında kentsel mekânın da artık bir sermaye biçimine dönüşmesi ve de üretim-tüketim-dolaşım döngüsü ile artı değerin sisteme yeniden entegresinde bir araç ifade etmesi kuramından yola çıkarak kapılı/kapalı topluluk oluşumları, kapitalizm hegemonyası altında gelişen hâkim üretim-tüketim modu, tüketimcilik ve hedonizm bakımından suç olgusuna dair yapılan saptamalar ile de ilişkilidir tespiti yapılabilir. Kapitalist üretim altında sürekli teşvik edilen ve arttırılan tüketim davranışları, özellikle lüks tüketim ve moda unsurları, toplum ve ekonomi bazında eşitsiz dağılım gerçeğine yansıdığında ortaya bir dengesizlik çıkmaktadır (Harvey, 2019a). Bunun sonucunda ise tatminsiz kalan birey suç kapsamına giren fiilleri işlemek yoluyla mahrum kaldığı mala, statüye, hayat tarzına vb. sahip olmaya çalışabilir. Kapılı/kapalı toplum olgusu da bu kapsamda tüketimcilik ve sembolik/statüsel anlam bakımından kimi kez lüks mal, saygınlık, statü kimi kez ise bir hayat tarzı ve benzerleriyle yaşama biçimi şeklinde tezahür ederek mahrumiyet çeken bireyi suç işlemeye teşvik edebilir. Bu durum da genel tabloda çeşitli suçların cesaretlendirilmesine ve artışına sebep olacağından güvenlik ortamını riske etmektedir. Ayrıca bu nokta kriminoloji literatüründe yer alan “genel gerilim (strain) kuramı” ile de alakalıdır. Bu teoride yer alan gerilim olgusunun ve insan ilişkilerinde meydana gelen gerilimin temelinde “hoşa gitmeyen olay ve koşullar” ya da “bireye diğerleri tarafından arzu ettiği şekilde davranılmaması” yer alır (Agnew, 1985: 151-167). Yani gerilim durumu bireyin arzu ettiği şeyleri gerçekte elde edememesi, beklentileri ile gerçekleşen arasında fark olması, sahip olunan bir şeyin kaybı ve/veya istenen başarının yakalanamaması gibi durumlarda sıklıkla ortaya çıkmaya meyillidir. Gerilim içeren sosyal ilişkiler birey üzerinde olumsuz etkimekte ve stres gibi negatif

duyguları tetikleyip birey tarafından rutin aktivitelerin ve alışkanlıkların yerine getirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum da sonuç olarak suç işleme olasılığını arttırır. Burada ifade edilen fikirler, önceki satırlarda kapılı/kapalı topluluklar ve suç olgusuna dair yapılan fikir yürütmesine paralel olmaktadır. Ve kent genelinde güvenlik meselesi açısından güvenliğin temini için olumlu bir çerçeve sunamamaktadır.

B. Goold vd. (2010: 4-5) tarafından yapılan bir çalışmada güvenlik olgusunun metalaşması, güvenlik tüketimi ve ekonomik analiz ağırlığında güvenlik sektörü açısından bir tartışma yürütülmüş ve bu kapsamda güvenlik tüketimini etkileyen faktörlere, güvenlik sektöründe özel kesimin bu tüketime nasıl yanıt verdiği ve tüketimi ne şekilde etkilediğine değinilmiştir. Bu çalışmaya göre; toplumda var olan güvensizlik hissi güvenlik sektörüne olan talebi arttıran önemli bir öge olarak ortaya konmuş ve özel güvenlik sektörünün ve güvenliğe dair ürünlerin talebinin, dolayısıyla bu sektörün büyümesinde toplumda var olan bu güvensizlik korkusunun artışıyla orantılı bir seyir olduğu belirtilmiştir. Bu açıdan devletin değişen rolüne de değinilmiş ve özel kesimin yanında toplumda güvensizlik kaygısı ve korku hissinin artmasına neden olabilecek etkinliklerde bulunma biçiminde bir işlev üstlendiğinden bahsedilmiştir. Bu çalışma kapsamında ele alınan tüm bu noktalar, bu tezin konusuna aktarılacak olursa kapılı/kapalı topluluk oluşumlarını özellikle güvenlik kaygısı için seçmiş olan tüketiciler bakımından belirleyici bir saptama yapılabilir. Bu tüketiciler, güvenlik olgusunun metalaşması durumunu içeren bir örnek olarak ortaya çıkan kapılı/kapalı toplulukları, tüketici olarak kendilerine vaat edilen güvenlik temini, güvensizliğin bertarafı gibi pazarlama stratejileri ve söylemleri teşvikinde yerleşmek için seçmiş olabilirler. İşte bu noktada kültür üreticiliği, kültür endüstrisi ve metalaşma ile tüketim toplumu bakımından değindiğimiz durum ortaya çıkmakta ve tüketici davranışları belli söylemler, pazarlama strateji ve

teknikleri çerçevesinde yönlendirilebilmektedir. Burada güvenlik olgusu gerçek manasını bir nevi kaybetmiş ve ürün pazarlama politikasında araç haline gelmiştir. Kişinin sahip olabileceği güvenlik derecesi, söz verilmiş olan güvenliğin ne denli temin edilebildiği ya da gerçek manada güvenlik olgusu olarak ortaya ne konduğu ve daha geniş boyutta kentsel güvenlik meselesiyle bu konuların ilgisi ve etkileşimi piyasa önceleyen bu tüketim-satım perspektifinde ikincil planda kalmaktadır. Bu halde güvenlik unsuru söylem, sembol ve imge boyutunun ağırlıklı olduğu bir bazda kullanılmıştır.

Postmodern dönüşüm ekseninde kentsel mekânın, üretim ve tüketim ilişkilerinin, sembolik tüketimciliğin ışığında kentte güvenlik ve kapılı/kapalı toplulukların ele alındığı bu bölüm özet olarak küresel kapitalist gelişim ve birikim stratejisinin baş rolü oynadığı, bu bağlamda tüm dünyada kentsel mekânın uğradığı dönüşümlerin genel eğilimin gezegensel kentleşme teorisinde vurgulandığı üzere piyasanın ve sosyo-ekonomik olguların ana ekseninde oluştuğu, tüm dünya genelinde benzer bir tablo ortaya koyduğu, bununla beraber yaşanan kültürel değişimlerin, algılamalardaki farklılıkların da tüketim kültürü ve endüstrisi gibi kanallar aracılığıyla yansyarak kentsel mekânın üretilip tüketilmesinde rol oynadığı gibi noktalar kentsel alandaki kapılı/kapalı topluluk oluşumları bazında kentte güvenliğin temini ana teması içinde ele alınmıştır. Bu bakımdan daha önceki başlıklarla da ilintili olarak suç, şiddet, yoksulluk, dışlanma, yabancılaşıma ve psiko-sosyal sorunlar gibi kentsel güvenlik açısından sakınca arz eden noktaların güvenlik ve kapılı/kapalı topluluklar ile alakasının üzerinden tüketim olgusuna daha ziyade ağırlık veren bir bakışla yeniden geçilmiştir. Buradan sonra kapılı/kapalı topluluklar ve kentsel güvenlik tartışmasını sürdürmek ve daha geniş ölçekte kentsel mekâna olan etkilerine değinmek yönünden kamusal alanın çözölüşü bakımından

kapılı/kapalı toplulukların rolüyle ilgili konuşularak devam edilecek ve böylece tartışmanın bütünleşmesi sağlanacaktır.

1.6.3.3. Kapılı/Kapalı Topluluklar ve Kentte Kamusal Alanın Çözülüşü Kapsamında Kentsel Güvenlik

Kamusal alan ve postmodern dönemin kentsel kamusal alana yönelik etkileri izdüşümünde kapılı/kapalı topluluk oluşumları ve güvenlik ilişkisine değinilecek bu başlık aynı zamanda kapılı/kapalı topluluklar, suç, şiddet, yoksulluk ve güvenlik tartışması ve yeni askeri kentçilik (kentsel militarizasyon) konusuyla da bir bağlantı yaratmaktadır. Çünkü suç, yoksulluk, şiddet gibi olumsuzlukların tetiklediği güvenlik ihtiyacı ve buna dönük olarak yapılanlar askeri kentçilikte olduğu gibi kentte kamusal alanın çözülüşüne neden olabilmektedir. Bu bağlamda tezin bu kısmında postmodernite, neoliberal politikalar ve küresel kapitalizm süreçlerinin etkisinde kentsel kamusal alanda sosyo-mekânsal ve ekonomik bazda meydana gelen dönüşümlerin, kentlerde giderek tahribe uğrayan ve yok olan kamusal alanın kapılı/kapalı topluluk olgusunun yayılımıyla ilişkisi incelenip kamusal alanın bu çözülüşünde kapılı/kapalı toplulukların rolüne değinilerek devam edilecektir.

Kamusal alanın çözülüşü bağlamında kapılı/kapalı toplulukların ilişkisine değinirken kamusal alan kavramının içeriğinin dönüşümü, boşlaşması, yapaylaşması ve/veya yıkımı bazında değerlendirmelerde bulunulmalıdır. Habermas ve Arendt gibi isimlerce geliştirilmiş klasik teorilerde öne çıkan bir özelliği olarak kamusal alanın ideal iletişimi, fikir alışverişini, sosyal etkileşim ve deneyim gibi unsurların gerçekleşmesine bir zemin yaratması özelliklerinin bu çözülüş içinde erimesine değinilebilir. Kentte yer alan kapılı/kapalı toplum oluşumları bu bağlamda mekânsal olarak yarattıkları kapatma,

ayrıştırma ve sınırlama fonksiyonlarıyla, yabancılaşma, bireyselleşme, izolasyon, ötekileşme, ayrışma ve parçalanma gibi hallere olan katkısıyla kentte sosyal etkileşim, deneyim ve iletişim olanaklarında da bir kısıtlama yaratır. Özellikle kulüp teorisi (Sandler ve Tschirhart, 1997) perspektifinden kapılı/kapalı topluluk oluşumlarını ele alan fikirler doğrultusunda bu toplulukların sundukları mal ve hizmetlerle, sadece belirli bir “üye” kitlesine hitap etmeleri ve yine bu ilke perspektifinde ilgili mekâna, mekânsal düzenlemelere ve olanaklara erişebileceklerin sınırlılığı durumunun yaratacağı mekânsal ve sosyal ayrışma ve kategorizasyon, kentsel mekânda hızla yayılmakta olan bir olgu olarak kapılı/kapalı toplulukların kamusal alanları işgal etmesine ve tüketmesine yardımcı olacaktır. Buradaki nokta kapılı/kapalı topluluklar ile kentte kamusal alanın çözülüş bakımından kitle kültürü, tüketim, kültür endüstrisi odağında gerçekleştirilecek bir tartışmayla da paralellik gösterir. Ayrıca iletişimin kısıtlanmasına neden olan bu hallerde kamusal alanın başlıca özelliklerinden biri olan politik boyutu da yok olur ve Loukaitou-Sideris ve Banerjee’nin (1998: 291) değindiği üzere tüketime özgülenmiş kamusal mekânlarda var olması istenen “apolitik” durum yaratılmış olur. Aynı zamanda kentte güvenliği daha önceden de işaret edildiği üzere olumsuz etkiler. Bu mekânlar ürün, tüketim, müşteri şeması altında işleyen tüketmek amacından ve eyleminden başka bir şeyin yer almadığı alanlar olarak kamusal alan olma kimliklerini kaybederler. Bu bakımdan kamusal mekânın kozmopolit yapısı, hak, adalet ve hukuk mücadelelerinde ses duyurmakta etkili bir alan olması, farklı fikirlerin bir araya gelip görüşüldüğü, tartışıldığı bir platform olma özelliği, bir uzlaşma zeminini temsil etmesi gibi özellikler de sekteye uğrar ve çözülür. Burada bahsedilen noktaların kapılı/kapalı topluluklar tartışması çerçevesinde kamusal alana giderek artan özel müdahale ve özelleştirme ile de alakası vardır. Postmodernite ve küresel kapitalizmin kent altında işleyişi bazında

çözümlediğimiz mekanizmalar kentin metalaşmasını sağlarken aynı zamanda kamusal alanların da metalaşmasına yol açar. Bu bakımdan alışveriş merkezi, eğlence kompleksleri, özel işletmeye ait parklar, fuarlar, kültür-sanat ve bilim-teknoloji faaliyetlerinin yer aldığı müze, fuar, galeri vb. gibi kentsel nüfusu seçici olarak içine geçiren kamusal alanlar; yapay kamusalılık olgusu (Loukaitou-Sideris ve Banerjee: 1998) ve üretimin kamusal mekânları (Negt ve Kludge, 1993) unsuruna ve dolayısıyla kamusalılığın yıkılışına işaret eder. Ayrıca Sorkin (1992) ile Hanningan (1998) tarafından değinilmiş tüketim, hedonist kapitalizm ve endüstriyel/ticari kamusal alanlar tartışmalarında yer alan fikirler olarak kentsel mekânın metalaşması, psedö-kamusal alan (yapay kamusal alan) yaratılması vasıtasıyla mekânsal ve sosyal homojenizasyon (aynılaştırma) gerçekleştirilmesi ve bir aynılık illüzyonunun yaratımı, biyopolitik bir hamle olarak tüketicinin tüketime özgülenmiş bu psedö-kamusal alanlarda panoptikon mantığıyla izlenmesi çerçevesiyle bir benzerlik arz eder. Bu çerçevede kapılı/kapalı topluluk oluşumları özelleşmenin tesiri altında, tüketim-piyasa eksenli ve müşteri odaklı birer ürün olarak sınırlı bir kamusal alanın metalaşmış ayrı bir mekânsal görünümünü göz önüne sererler. Bu durumun somut olarak yakalanabileceği en net örnekler bakımından kentte soylulaştırma ve kentsel dönüşüm gibi projeler altında yürütülen faaliyetlerde kapılı/kapalı topluluk yerleşimlerinin ağırlık kazanması ele alınabilir. Yine Hardt ve Negri'nin (2000) bahsettiği emperyal bir ideoloji olarak postmodern küresel tüketim kapitalizmi etrafında çokluğun (kent kitlesinin) biyopolitik üretime ve dönüştürüme tabi tutulması, sembolik ve söylemsel pratikler kapsamında da kapılı/kapalı topluluklar bir role sahiptir. Kapılı/kapalı topluluklar bakımından bedenin disipline edilip, sınırları belirli ve kontrol altında olan mekânlara sokulması, gözetlenme ve denetim mekanizmalarının buralardaki varlığı neticesinde bir biyopolitik iktidar ve üretimden,

tüketim-gözetim ideolojisiinden bahsedilebilir. Bu nokta kamusal alanın özelin müdahalesi bazında kamusal alanın çözölüşüne işaret etmektedir. Ayrıca tezde önceki kısımlarda konuşulan (kapılı/kapalı topluluk örneği olarak değeriendirilebilecek) gökdelen, plaza vb. mega ölçekli planlar, bunlarla paralel seyreden sokağın çözölüşü ve işlevsizleşmesi, tampon bölge yaratımı, kolektif sosyal deneyimin sekteye uğratılması, kolektif hafızaya ve kültüre etkiyen olumsuzluklar gibi noktalar da kentte kamusalılığa yıkıcı etkiler yaratmaktadır. Ve tezde daha önceden de üzerinde durulduğu itibarıyla kamusalılığın çözölüşü kentsel güvenliği riske atmaktadır.

Kentsel alanda kapılı/kapalı toplulukların tercih edilmesi; sosyal izolasyon, bireyselleşme kamusalın yok oluşu ile alakalıdır. Yine kapılı/kapalı topluluklar yabancılaşma, bireyselleşme ve umursamazlık gibi hisleri besleyebilecek etkiler yaratmaktadır. Bu nokta açısından suç, şiddet, yoksulluk ve güvenlik tartışmalarında değinildiği üzere kapılı/kapalı toplulukların tercihi kamusalılığı çözölücü nitelikte etkiler yaratır. Zira kentte kronikleşen güvenlik korkusu, kaygı, endişe, yabancılaşma, izolasyon, bireyselleşme, umursamazlık ve akabinde gelişen topluluk hissiyatının yok oluşu gibi olumsuz unsurlar neticesinde kamusalılık zarar görür (Sennett, 2010: 183-184). Buna paralel şekilde kamusalılığın değışimi/çözölüşü, güvenlik ihtiyacı ve bireyselleşme/izolasyon tartışması bakımından Mitchell'in (2005) ele aldığı SUV tipi araç seçiminde ve balon metaforunda olduğu gibi bireylerin birbirinden ve dolayısıyla kamusalılıktan kaçınması fikri de önemlidir. Buradaki noktalar kapılı/kapalı topluluk anlayışında yer alan bireyselleşme/özerkleşme, kapalı alan, kontrol edilebilirlik, sıkı güvenlik temini gibi noktalarla paraleldir.

Kamusal alanın çözölüşü ekseninde değinilebilecek başka bir nokta olarak kamusalılığın, mekânsal sermaye ve kapılı/kapalı topluluklar ilişkisi bakımından kentin

fiziksel tasarımı ve alanın dağıtımını açısından ortaya çıkan eşitsiz ve adaletsiz durumlar belirlemektedir. Bu nokta özellikle soylulaştırma ve kentsel dönüşüm projeleri ile planlanan kapılı/kapalı topluluk oluşumları bakımından sıklıkla ortaya çıkmaktadır. Kapitalist birikim stratejisi doğrultusunda kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının planlamaları genellikle ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel birçok unsuru içerecek şekilde çok boyutlu anlamıyla Bourdieu'nun sembolik sermaye kavramsallaştırmasıyla benzer noktalar taşıyan mekânsal sermaye (Lévy, 2013; akt. R  rat, 2018: 104) bakımından zengin yerlerde gerçekleştirilmektedir. Zira mekânsal sermaye, özellikle ölçek unsuru önemli olarak coğrafi düzlemleri/öğeleri kontrol etmeye yarayacak avantajları içinde barındırır. Bu durumda bu tipteki bir kapılı/kapalı topluluk sakini olan kişi için bir hareketlilik, ulaşım ve erişebilirlik avantajı doğmakta iken kentin nispeten değersiz görülen alanlarında bulunanlar için mahrumiyet giderek vahimle  mektedir. Bu durum eşitsiz kentsel gelişim ve kamusal alanın   z  l        ısından okunacak olursa özellikle lüks yapılı ve zengin semtlerde olan, çeşitli imkanlarla donanmış kapılı/kapalı topluluklarda bulunanların mekânsal sermayeleri görece yüksek olacağından birçok farklı kamusal alana erişebilmeleri, kent mekânında kolaylıkla hareket ederek varlıklarını gerçekleştirebilmeleri dezavantajlı kesime göre daha mümkün olacaktır. Bu halde ise ortaya kamusalılı  a erişim sorunu, erişim imkanlarının eşitsiz dağılımı ve kamusalın herkes için olma özelliğinin çözünmesi durumları çıkacaktır.

Kamusal alanın   z  l      bakımından değindiğimiz   zelle  tirme ve özelin kamusala yoğun müdahalesi ve kurgusu bakımından   ne çıkan bir tartışma kamusal alanın özgürlüğünün kısıtlanması, heterojenliğinin bozulması ve kamusal alanda artan ağırlıkta seyreden teknolojik ve bilişsel taktik ve de stratejileri de bünyesinde barındıran kontrol, sınırlama, denetim, gözetim, izleme gibi militarist yöntemler   ısından

okunmaktadır. Bu bakımdan psedö-kamusal alan olarak mevcudiyet bulmuş alanlar özelin kuralları, kontrolü ve müdahalesi ekseninde sürekli bir düzenlemeye tabidir. En başta böyle alanlara giren-çıkan unsurların kontrolünün öne çıktığı bu mekânlarda, istenmeyen unsurların bertarafı, bu unsurlara izin verilmemesi ve alan içindekilere dönük kapalı devre kamera, güvenlik personeli, detektör vb. çeşitli yöntemler içeren politikaların uygulanması mekânın kamusallığını giderici etki yaratmaktadır. Alan içindeki unsurlar belirli bir seçme işlemine tabi tutulup elekten geçirildiği için kamusalın kozmopolit özelliği kaybolur ve bir homojenleşme meydana çıkar. Ayrıca güvenlikleştirme pratiği bağlamında oluşacak bir sıkı denetim-gözetim faaliyetleri uygulandığı takdirde kamusalın özelliklerinden biri olarak özgürlük imkânı da yok olur. Bu kapsamda kapılı/kapalı toplulukları birer psedö-kamusal alan olabilecek türleriyle ele alırsak (örn. eğlence parkları, AVM, fuar, sergi, plaza vb.) kamusalılık üzerinde yarattıkları yıkıcı etkiyi de tespit edebiliriz.

Kamusal alanın çözülüşünün kentsel güvenlik açısından suç, şiddet, yoksulluk gibi olumsuz unsurlar etrafında yarattığı etki ile kapılı/kapalı toplulukların kentte kamusal alanların çözülüşüne etkisi konuları bakımından değinilebilecek noktalar mevcuttur. Kapılı/kapalı topluluklar sahip oldukları özel-özerk özellikler neticesinde kentte kamusalılığı parçalayıcı ve sınırlandırıcı etkiyebilmektedir. Bu kapsamda mekâna giriş-çıkışı belirleyen, mekânı kısıtlayan, kapatan, mekân içindeki harekete yön veren çevresindeki kentsel dokudan ve mekândan bağımsız hareket edebilen kapılı/kapalı topluluklar güvenlik bakımından kolluk faaliyetlerinin etkin şekilde yürütülmesinde kimi durumlarda bir engel teşkil edebilmektedir. Ayrıca özellikle çöküntü bölgelerinde uygulanan soylulaştırma, kentsel dönüşüm gibi radikallik arz eden içerikler sunan projeler sonucu yerel halk olumsuz etkilenebilmekte ve (eğer varsa) aralarındaki topluluk

bağı da kopmaktadır. Sonuç olarak iyice sosyal dışlama, etiketleme ve ötekileştirmeye maruz kalan bu dezavantajlı kesim suç, şiddet ve yoksulluk gibi olumsuzluklara hem maruz kalma (kurbanı olma) hem de bu olumsuzlukları gerçekleştiren özneler olma açısından daha yatkın hale gelmektedir. Bu bakımdan askeri kentleşme ve yeni kentçilik mantığının kenti giderek parçalı bir görünüme sokması eyleminin görünümlerinden biri olarak kapılı/kapalı topluluklar kimi hallerde kamusalın parçalanması ve çözülüşüne yardımcı olmakta ve suç, şiddet, yoksulluk gibi olguların gelişmesine özellikle doğrudan olmasa da dolaylı şekilde etki etmektedirler.

Sonuç olarak günümüz koşullarında oldukça tartışılan bir konu olarak kamusal alanın çözülmesi, değişip dönüşmesi meselesiyle kentte ortaya çıkan ve hızlı bir yayılım gösteren kapılı/kapalı topluluk oluşumları arasında bazı noktalardan ilişkiler mevcuttur. Bu başlığı bitirirken bunları kısaca özetleyerek konuyu toparlarsak; kapılı/kapalı toplulukların özel ile olan ilişkisi ve kentte kamusal mekânın yoğunluklu olarak özelleştirilmesi neticesinde kamusallığın çözüldüğü saptaması ana fikir olmak kaydıyla, bu çözülüşte etkili olan tüketim, metalaşma, kapitalizm, postmodern dönüşüm, kentin sosyal dokusunda görülen yabancılaşma, ayrışma, bireyselleşme, güvenlik kaygısı gibi durumlar, artış gösteren militarist eğilim, biyopolitik iktidar ve üretim öğelerinin listesini sıralayabiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE (YENİ) ASKERİ KENTLEŞME, AKILLI KENT STRATEJİSİ VE KAPILI/KAPALI TOPLULUKLAR EKSENİNDE KENTSEL GÜVENLİK

Askeri kentleşme, akıllı kent stratejisi ve kapılı/kapalı topluluklar olguları eşliğinde sembolik, kültürel ve söylemsel politika ve de güvenlikleştirme pratikleri unsurları çerçevesinde kentte güvenlik temini konusunun incelendiği bu tez çalışmasının ilk kısmında ele alınan kavramsal ve teorik tartışma akabinde ikinci bölümde Türkiye özelindeki duruma eğilinecektir. Bu kapsamda Türkiye’de askeri kentleşme eğilimine (beraberinde parçalanmış kentleşme gibi diğer post-modern kentleşme eğilimlerine de), bazı yönleri/kullanımları münasebetiyle askeri kentçilik mantığıyla yakın ilişki içerisinde olan akıllı kentleşme stratejisine ve yine askeri kentçilik ve akıllı kent olgularıyla ilişkili olan yönler barındıran kapılı/kapalı topluluklar olgusuna bakılacak ve mümkün mertebe geniş bir örnek tablosu sunabilmek adına çeşitli akademik çalışmalar ve güncel haberler gibi kaynaklardan derlenen ilgili somut örnekler sunulacaktır.

2.1. POSTMODERN ETKİ VE GENEL OLARAK TÜRKİYE’DE SOSYO- POLİTİK ASKERİLEŞME İLE ASKERİ KENTLEŞME EĞİLİMİ

Tez çalışmasının ilk bölümünde değinildiği üzere günümüz kentleşme ve kent fenomenleri post-modern koşullar altında gerçekleşmekte ve bu dönemin etkileri akabinde şekillenmektedir. Bu bakımdan daha önce de bahsedildiği üzere günümüz koşullarına gözetim ile tüketim ideolojisinin egemenliği damga vurmakta ve bu ideolojilerin birlikteliğiyle şekillenen çeşitli süreçlerde parçalanmış kentleşme, küresel kentleşme ve askeri kentleşme gibi kentleşme eğilimleri gözlemlenebilmektedir. Dünya genelinde sıklıkla görülen bu durum Türkiye açısından da değerlendirilebilir. Bu

bağlamda tez konusu olarak kentsel güvenlik ile askeri kentleşme ilişkisi açısından özellikle akıllı kentleşme ve kapılı/kapalı toplulukların ilgili yönleri ele alınabilir. Bu çerçevede buradaki başlık altında geçerli/yaşanmakta olan tarihsel süreçler bazında hem dünyadaki seyir açısından hem de Türkiye özelindeki durum açısından genel olarak askerileşme eğilimi ve bunun içinde yer alan askeri kentleşme trendi üzerinde durulması yerinde olacaktır. Ardından Türkiye kapsamında askeri kentleşme konusunun biraz daha detaylandırılması ve tez konusu kapsamında yer alan akıllı kentleşme stratejisi ve kapılı/kapalı topluluklar meselelerine değinilerek devam edilmesi planlanmıştır.

Askeri kentleşmenin de bir parçası olarak içinde yer aldığı geniş manada toplumun ve politikanın askerileşmesi durumu; tarihsel süreç bazında askeri kanadın, kolluk kuvvetinin ve ordunun devlet rejiminde ve sosyal politikalarda etkili olmasından ve de iktidara sahiplik bakımından baskın halde bulunmalarından kaynaklanmıştır. Tarihsel çözümleme ekseninde yaklaşıldığında bu durumun ortaya çıkışında Bonapartizm diye anılan paternalist ve otoriter rejim anlayışının etkisi mevcuttur. İktidara, yasal düzenlemelerin de üstünde ve olağanüstülük içeren nitelikte bir erk sağlayan bu teknokratik mutlakıyetçi rejim ile askerileşme mantığında hayati unsurlardan biri olarak yer alan antagonistik/çelişkili yapının bertarafı, toplumsal homojenizasyonun ve kontrol ile disiplinin sağlanması amacı yer alırken; öte yandan da bünyesinde biyopolitik ve yönetsel vurgular barındıran bir özde toplumsal örgütlenmenin ve düzenin faydacılık ekseninde gelişmesi ve de devlet aparatının asıl/toplam kapitalist bir aktör olarak yer aldığı ve sahip olduğu genel rol olarak sistemin koruyuculuğunu üstlendiği bir düzlemde kapitalist birikimin sağlanması ve sürdürülmesi hedefleri öne çıkmaktadır (Marx, 1852; Žižek, 2006: 336-337). Bunlara paralel olarak birikim stratejisinin temelde ilişkili olduğu toplumsal sınıf olan burjuvazinin rolü ve neoliberalizm de bu rejim anlayışında etkindir.

Aynı bağlamda şiddet ve baskılama mekanizmalarının toplumun düzen ve disiplin altına alınmasında kullanılması bakımından devletin/iktidarın uygulayacağı meşru şiddet aparatı da belirli ve de yegâne bir bürokratik diktatör formunda toplanmıştır (Burası, korku politikası-disiplin mekanizması birlikteliği ve kontrol kültürü unsurlarıyla beraber biyopolitika ve yönetsellik unsurlarına doğrudan referans vermektedir). Bu nokta, tezin ilk kısmında bahsedilen ve Agamben, Mbembe gibi isimlerce dile getirilen müdahalecilik, “istisna hali” ve meşru şiddet/öldürme/yok etme ile alakalıdır. Risk/tehlike, tehdit, korku, sosyal düzensizlik (sivil itaatsizlik/ısyan) ve güvenlik unsurlarının önemli vurgular/belirleyiciler olduğu bu sistemde kontrol, disiplin, stabilizasyon, koruma ve güvenlik temini ön planda tutulan unsurlardır. Buna paralel olarak; ciddi ve geçerli bir tehditin, güvenlik meselesinin var olması biçiminde beliren “olağanüstü hâl” şeklinde karakterize edilen spesifik durumlar ve bu durumun iktidara yarattığı otoriterlik, üstünlük ve yetki genişliği halleri böyle bir rejim sisteminde geçiciliğini yitirerek, (sıklıkla açıkça gözlemlenemeyen biçimiyle) sürekli/kalıcı hale gelir. Ve sistemin özünü oluşturan niteliklerden biri olur. Bu tablonun ortaya çıkışına zemin hazırladığı (ve var olmasını gözettiği) durum ise kaçınılmaz olarak genel manada askerileşme ve apolitikleşme şeklindedir (Burası aynı zamanda genel anlamda bir güvenlikleştirme pratiğinin varlığına da işaret eder). Ayrıca burada belirtmekte faydalı olarak, önceki cümlelerde ifade edilen hususlar bu tezde sıklıkla dile getirilen post-modern bir paradigma olarak gözetim-tüketim ideolojisi konusuyla örtüşmektedir. Bu çerçevede Türkiye örneği ele alındığında tarihsel süreçte yaşanan toplumsal askerileşme süreci, mutlakıyetçi/totaliter/vesayetçi/paternalist-popülist/teknokratik-bürokratik rejimler, askeri darbeler ve Bonapartist rejim çizgisindeki politikalar, çeşitli boyutlarda ve genel manada askerileşmenin yanı sıra kentsel düzlemde de militarizasyonun yolunu

açmıştır. A. G. Yılmaz (2020: 145) tarafından yazılan makalede belirtildiği üzere Türkiye’de askeri kanadın iç işlerine ve politikaya müdahil olduğu, kolluk kuvvetinin (olağanüstü düzeyde) güçlendiği örnekler şeklinde ifade edilebilecek 1960, 1971, 1980, 1997 ve 2016 tarihli askeri müdahaleler, darbeler bu ekseninde ele alındığında önceki cümlelerde ifade edilen hususların benzer yönleri ve de toplumun/politikanın militarizasyonu bakımından somut durumlar anlaşılabilir. Yine aynı şekilde bu tarihi süreçlerin Türkiye bazında kentsel militarizasyona ne şekilde etkidiği noktasına da değinilebilir. Bu bağlamda yine aynı makalede geçtiği üzere 1997 yılında askeri yönetim altında yürürlüğe giren protokol kapsamında kent düzleminde toplu gösteriler, protestolar ve sosyal hareketler bağlamında (özellikle teröre karşı mücadele ve güvenliğin sağlanması gerekçesiyle) bir durum meydana geldiğinde polis ve ordunun iş birliğiyle hareketini (Yılmaz, 2020: 150), kolluğun olağanüstü/üstün yetki kapasitesini (Güneş, 2009: 204-207) içeren bir uygulama öngörülmüştür. Manipülasyona oldukça açık olan ve kullanım şekli itibarıyla çarpıtılabilecek bir belge olarak nitelendirilen/yorumlanan bu EMASYA protokolü kapsamında yoz uygulamalarla girişilen faaliyetler/müdahaleler; sosyal/kitlese hareketleri aşırıya kaçacak ölçüde bastırma yoluyla sivil direnişin/ifadenin engellenmesi, bu paralelde baskı mekanizması açısından düzenin, güvenliğin ve kontrol/disiplinin gerekçelendirilmesi (güvenlikleştirme pratiğine başvurulması), bu dönemde Türkiye açısından askerileşen bir kent tablosuna işaret etmektedir. Geçmişten bir örnek olarak değerlendirilebilecek bu durumun yanı sıra benzer şekilde daha yakın tarihlerden de örnekler ele alınabilir. Bu bağlamda kamusal alan, kentsel güvenliğin güvenlikleştirilmesi (kentte güvenliğin temininin askeri unsur, araç ve pratikleri gerçekleştirmekte/kullanmakta gerekçe olarak gösterilmesi/meşruiyet yaratımı) ve toplumsal hareketlerle ilgili bir örnek olan ve de askeri kentleşme ekseninde kolluk

kuvvetinin bastırma rolüyle işlevselleşmesi çerçevesinde kamusalılığın çözülüşü ve bu tip hareketlerin kısıtlanması/engellenmesi bakımından Türkiye’de yakın zamandaki bir örnek de 2013 yılı (İstanbul) Taksim Gezi Parkı olayları/protestoları olarak belirtilmiş ve de bir çok akademik çalışmada bu şekilde yer almıştır (Işık, 2013; Taşkale, 2017; Zamani ve Mehan, 2019). Bir kamusal alan olarak Gezi Parkı’nın ilgili proje kapsamında yıkılması/yeniden düzenlenmesi ve metalaştırılması, mekânın tarihsel anlamının/özelliklerinin dönüşüme uğratılması suretiyle toplumsal hafızada/kimlikte oluşacak radikal dönüşümler ve de kozmopolit bir buluşma/var olma mekânı olan parkın yok edilmesi vasıtasıyla kamusalılığın çözülmesi ve sermaye birikimi odağında dönüştürülmesi (özellikle dönüşüm projesinde yer alan alışveriş merkezi planı da bu noktayı destekler biçimdedir) hususu F. Zamani ve A. Mehan (2019: 488) tarafından yaptıkları çalışmada ele alınmış ve bu hususların açıklanmasında ilgili birçok başka akademik çalışmalar da işaret edilmiştir. Buradaki örnekte protestoların aşırı polis kuvveti ve TOMA gibi militarist araçlarla bastırılması (Işık, 2013: 25), uzun bir süre boyunca alanda hiçbir başka toplu gösteriye/kutlamaya/etkinliğe vb. faaliyete güvenlik gerekçesiyle izin verilmemesi (Zamani ve Mehan, 2019: 489-490) gibi noktalar Türkiye örneği açısından kentsel militarizasyonun özellikle toplumsal hareketler bazında öne çıkan bir yansımasıdır. Yine Gezi parkı olayları akabinde 2015 yılında İç Güvenlik Paketinin yasalaşması çerçevesinde Ankara ve İstanbul kapsamında “Takviye Hazır Kuvvet Polis Birimi” isminde bir birim oluşturulması ve bu birimin kentsel çatışmalarda etkin müdahalede bulunması amacıyla askeri ekipmanla donatılması (Taş, 2020: 6) durumu da askeri kentleşmenin yasal eksende yansımalarına örnek olarak değerlendirilebilir.

Türkiye açısından kent tabanlı toplumsal hareketlere ve sosyal olgulara dönük mikro düzeyli askeri kentleşme örnekleri, daha önceki cümlelerde de belirtildiği üzere makro düzeyde ele alınabilecek toplumun sosyo-politik olarak askerileşmesi mevzuuyla yakından alakalıdır. Bu bağlamda belirtilen yakın tarihsel süreç açısından askerileşme tablosunun daha kapsayıcı (makro) görünümü (Bonapartizm anlayışının da net olarak yakalanabileceği bir görünüm); 2017 yılı Anayasa değişimi (6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu¹⁵) ile yasal altyapısı hazırlanarak parlamenter sistemin cumhurbaşkanlığı sistemi ile değiştirilmesi suretiyle askerileşme mantığının temel özelliklerinde biri olan yürütme organının yasama ve yargı olarak diğer iki organın önüne geçmesi, onlardan daha güçlü ve üstün bir pozisyona yükselmesidir. Bu durum da Türkiye’de toplumun ve politikanın askerileşmesiyle alakalıdır. Çünkü bu durum genel olarak siyasi erkin ve karar/tasarruf yetkisinin aşırı merkezileşmesine sebebiyet veren ve apolitikliği teşvik edecek, “olağanüstülük” durumunu olağan bir olgu haline getirecek bir zemin yaratarak askerileşme mantığıyla örtüşmektedir.

Toplumun sosyo-politik olarak askerileşmesi genel tablosu altında ele aldığımız kentsel militarizasyon ve Türkiye tartışması açısından sosyal-toplumsal doku, etkileşimler, söylemsel, sembolik ve kültürel politikalar/pratikler bakımından toplumda yer alan marjinal, dezavantajlı, göçmen ve azınlık grupları gibi unsurlarla (birey ve gruplarla/topluluklarla) alakalı durumlara da değinilebilir. Bu bağlamda ele alınabilecek örneklerden biri olarak, D. Durgun (2019: 139-140, 142, 144) tarafından yazılan makalede belirtilen Türkiye’de orduda kadınların, homoseksüel, transseksüel bireylerin askerlik hizmetinden muaf tutulması ve askerliğin erkek cinsiyetine zorunlu bir görev olarak tanımlanması durumu sosyo-politik askerileşme açısından (askerleşmenin

¹⁵ <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html> (Erişim: 13.03.2022)

mantığında yer alan maskülen vurgudan dolayı) özellikle cinsiyet ve cinsel yönelim bazında ilgili gruplara dönük ayrıştırma pratiği ve de güvenlikleştirmeyi içeren bir askerileşme örneği belirtmektedir. Bu örnekte aynı zamanda Foucault tarafından ele alınan biyopolitik pratikler, “normal/istenen- anormal/istenmeyen” ayrımının yapılması noktaları da askerileşme mantığı açısından tespit edilebilir. Türkiye’de sosyo-politik askerileşme ve kentsel militarizasyon bakımından bahsedilebilecek bir durum da kültürel, dinsel ve etnik/ırksal azınlık meseleleri ve güvenlik temini hususudur. Bu bağlamda özellikle “(faaliyetleri kentsel düzleme kaymakta olan)¹⁶ terörle mücadele, ülke bütünlüğüne tehdit oluşturan, ayrılıkçı hareketlerin engellenmesi” ana teması ekseninde hem toplumsal/politik hem de kentsel militarizasyon pratikleri gözlemlenebilmektedir. Bu kapsamda 1990’lardan beri Türkiye’nin özellikle güneydoğu bölgesi bazında süregelen Kürt meselesi, terörle (özellikle PKK ile) mücadele bakımından sıklıkla askerileşme pratiklerine konu olmuştur (Akça ve Balta-Paker, 2013: 78). Özellikle popülist politikalar kapsamında otoriter bir tutumla farklılıkların tolere edilmediği hallerde (örneğin; iktidar çekişmeleri etrafında güvenlik meselelerine ilişkin var olan genel tablo akabinde herhangi bir şeye yönelik herhangi bir muhalifliğin tüm ulusun çıkarlarına aykırı olduğu, devletin güvenliğini tehdit ettiği savını öne sürerek farklı seslerin bastırılması ve/veya farklı fikirlere, farklılığa en az seviyede dahi tolerans göstermeme anlayışı) militarizasyonun yarattığı olumsuz etkiler, şiddet, etiketleme (ayrıştırma)/dışlama ve baskılama bu bakımdan değerlendirilebilir (Akça ve Balta-Paker, 2013: 79, 82-83; BBC, 2017¹⁷). Bu tür örnekler açısından iktidar odaklarınınca kullanılan

¹⁶Bknz. Başak Gemici, Human Security Approach to Emergency Rule in Turkey, In: Bonino S., Ricucci R. (eds) Islam and Security in the West. Chap. 13, Palgrave Macmillan, Cham., 2021, s.287.

¹⁷ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42501681> (Bknz. “28 Aralık 2011’de Roboski’de neler yaşandı?” başlıklı haber metni. Metin içinde yer alan ifadeler ekseninde sivil kaçakçıların terörist sanılarak vurulması durumu bu kapsamda değerlendirilebilecek bir örnektir.) (Erişim: 13.03.2022)

söylemsel, sembolik ve kültürel politikalar/pratikler ve de güvenlikleştirme pratiği ön plandadır (örn. C. Schmitt'in (2007) fikirlerinde bahsettiği “dost-düşman” arasındaki ayrımın çizilmesi, “biz vs. onlar” anlayışı). Buradaki örneğe paralel olarak, Türkiye tartışması kapsamında askerileşmenin marjinal ve azınlık grup olarak addedilen elementlere dönük baskıcı ve dışlayıcı tutumuna bir örnek de din ve kültür bakımından Alevi kesimlere karşı gerçekleştirilen güvenlikleştirme ve militarizasyon pratiğidir. Bu noktayı açıklayıcı bir örnek olarak; Alevi-Sünni ayrımı ve Alevi kesimin, devletin bir kurumu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Sünni kesime dönük pozitif ayrımcılığa yöneldiğini belirtmesi ve Alevilik kültürüne yeterince yer vermeyip Sünniliği desteklediği görüşü ele alınabilir (Burak, 2021: 113-114; Karapetyan, 2018: 33-35). Yine Türkiye’de askerileşme tartışması çerçevesinde göçmen kesimlerle alakalı örneklerle bakılabilir. Bu kapsamda 2011 yılından bu yana güncelliğini koruyan bir konu olarak güvenlik meseleleri, Suriye krizi ve oluşan mülteci dalgası etrafında seyreden Türkiye örneğinde özellikle mülteci kampları ve mültecilerin kentlerde yerleşmeleri noktalarından ilgili kısımlarına değinilebilir. A. İçduygu ve D. B. Aksel (2022: 449) tarafından yazılan makalede belirtildiği üzere güvenlik ve terör meseleleri dolayısıyla özellikle Irak üzerinden mülteci olarak gelen Kürt azınlığa yönelik kuşku akabinde, 1994 yılında mültecilere yönelik yapılan yasal düzenlemeler çerçevesinde mülteci tanımının ve kapsamının değiştirilmesi ve de daha yakın bir örnek olarak Suriye krizi ve göç akımı etrafında oluşan (mültecileri kabul eden ülke olmak noktasındaki) durumun iç ve dış politika meselelerinde pazarlık malzemesi ve siyasi araç haline getirilmesi (s. 451-453) askerileşme ve güvenlikleştirme açısından değerlendirilebilir. Aynı zamanda N. Versavel (2016: 135) tarafından belirtildiği şekilde mülteci kamplarına kimi zaman silahlı direniş güçleri (“Özgür Suriye Ordusu”) tarafından giriş-çıkışın olması, bu unsurların kampları

dinlenme, toplanma, yakınlarıyla buluşma vb. faaliyetlerde kullanması durumu da göç-mültecilik olgusu üzerinden askerileşme eğilimine işaret etmektedir. Türkiye’de askerileşme ve güvenlik tartışması bakımından yoksul ve/veya dezavantajlı (işsizler, evsizler, kadınlar, göçmenler, güvencesizler vb., genel olarak marjinalize edilmişler) kesimlerin kimi hallerde askerileşme pratiklerine hedef olduğu belirtilebilir. Bu duruma örnekler tezin kavramsal çerçeve kısmında özellikle yoksulluk, suç, şiddet ve güvencesizlik konularına değinilen kısımlarda da bahsedildiği üzere yoksulluğun ve marjinalliğin kriminalize edildiği hallerde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda daha önceden bahsedilen suç literatüründeki Kırık Camlar/Sıfır Tolerans kuramları etrafında yoksulluğun suç ve şiddetle ilişkilendirilmesi ve kentsel mekânlarda bu tür olguların yayıldığı/kümelendiği çöküntü bölgesi gibi bölgelerin, mahallelerin vb. lokasyonların kolluk kuvvetince olası suç ve şiddet vakaları için şüpheli görülmesi ve buralardaki denetim-kontrol-düzenleme etkinliklerinin daha yoğunluklu ve katı tutulmasıyla alakalı örnekler kentsel militarizasyonun bu boyutu için anlamlıdır. Bu noktayı işaret edecek somut bir örnek teşkil etmesi bakımından İstanbul Tarlabası semti ele alınabilir. B. Yılmaz (2006: 27-30) tarafından yazılan makalede bu semtin göçler şekillenen bir yapısı olduğu, zaman içinde suç ve yasadışı işlerle anılan bir tarihi/ünü geliştirdiği bu bakımdan da damgalanan ve ötekileştirilen, dışlanmaya maruz kalan bir semt olduğu ifade edilmiştir. Semtte ikamet edenlerin marjinalize edilmiş topluluklardan bireyler olmasının yanı sıra yine bu gruba dahil olarak illegal sektörlerde çalışmak zorunda kalan güvencesiz ve düşük gelirli kısımdan da söz edilmiştir (s.30). Bu semtte yaşayanlar düşük gelir ve malvarlığı sahibi, hizmetlere ve sosyal olanaklara erişmekte kısıtlı ya da yetersiz kalmaktan mustarip, güvenliksiz ortamlarda ve şartlarda yaşamakta olan, çok boyutlu bir dışlanmaya maruz kalan kimseler olduğu ve de semtin suçla özdeşleştirildiği belirtilmiştir (s. 30-34).

Bu çerçevede özellikle söylemsel, sembolik ve kültürel pratikler akabinde Tarlabası bölgesinin kentsel güvenlik açısından sorunsallaşması durumu oluşmakta ve askerileşmede dayanılacak meşru gerekçe olarak güvenlik temini bakımından bir kaynak yaratmaktadır. Benzer bir örnek de İstanbul Sulukule'deki Roman azınlıkla ilgili verilebilir. Bu azınlık gruba genellikle kolluk kuvvetlerince şüpheyile yaklaşılmış ve suç, şiddet gibi olumsuzluklarla eşleştirilmiştir; dolayısıyla, bu grup güvenlik teması altında sıklıkla katı kolluk faaliyetlerine özne olmuştur (Karaman ve İslam, 2012: 240). Yine benzer şekilde bu bölgenin “namı” ve söylemsel/sembolik/kültürel pratiklerle yerleşmiş anlamı/imajı akabinde buradaki topluluk ve mekân suç, yoksulluk, şiddet, güvencesizlik olgularıyla karakterize olmakta ve bu olguların kısır döngü içerisinde yeniden üretilmesine/sürdürülmesine konu olmakta ve de bölgesel damgalama pratiklerine, kapatma/izolasyon-cezalandırma mekanizmalarına maruz kalmaktadır (Dinçer, 2011: 49; Karaman ve İslam, 2012: 240). Bu örnekler yine tezde önceki bölümde anıldığı üzere neoliberalizm ve cezalandırıcı devlet (Bourdieu terimiyle, “devletin sağ eli”) olguları tarafından da yaratılmaktadır. Ayrıca yine tezde daha önceden işaret edildiği üzere bu tip örneklerde genellikle (kentsel) askerileşme pratikleri açısından (kapılı/kapalı topluluklar başlığı altında verilecek daha detaylı örneklerin de işaret ettiği şekilde) kentsel yenileme/dönüşüm ve soylulaştırma projeleri gibi (geniş anlamda ve çok yönlü olarak bir kentkırım faaliyeti- ve paralel olarak kamusalılığın çözülüşünü belirten) unsurlar rol oynamaktadır. Askerileşmenin sosyal boyutta ayrımcılık, dışlanma ve kutuplaşma olgularını derinleştirmesi/yaratması ekseninden değerlendirilecek bu örnekler genel olarak güvenlik temasıyla ilişkilendirilmekte ve kentsel militarizasyonun görünümelerini aydınlatmaktadır.

Ancak toplumsal ve siyasi askerileşme/militarizasyon yalnızca ordu-polis/kolluk kuvveti tarafından sebep olunan ve yön verilen bir olgu olarak dar kapsamda değerlendirilmemelidir. Genel olarak (birbiriyle iç içe geçen) tüketim-gözetim ideolojisi içinde yer alan ve bu ideoloji birlikteliğini benimseyen öznelerce işlevselleştirilen askerileşme ve güvenlikleştirme, Foucauldian yaklaşımla yalnızca tek bir iktidar odağından/çeşidinden ve seviyesinden kaynaklanmaz. Bu bağlamda Türkiye'nin geçmiş ve yakın tarihi açısından genel olarak devlet, sistem içinde yer alan hem kapitalist bir özne hem de kapitalist birikim stratejisinde birbiriyle rekabet halindeki kapitalist burjuvazi sınıfının elinde işlevsel bir araç olarak var olmuştur. Ve çok boyutlu bir anlamda askerileşme-güvenikleşme politikaları/pratikleri de bu süreçte iktidar çekişmeleri etrafında çeşitli öznelerce güçlendirilen bir unsur olagelmıştır. Genel tablosu bu şekilde olan askerileşme açısından, kentsel boyuttaki (post-modern) süreç de benzerlik göstermektedir.

Genel olarak Türkiye kapsamında sosyo-politik ağırlıklı askerileşme ve güvenlikleştirme durumuna ve de ilgili bazı örneklerle kısaca değindikten sonra, bu tezin asıl konusu çerçevesinde kentsel militarizasyon ve kentte güvenlik ile ilgili olarak Türkiye örneğinin tartışılmasına geçmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda post-modern dönemin etkileri ve hâkim paradigmalarından tüketim-gözetim ideolojisi kapsamında söylemsel, kültürel ve sembolik politikalar/pratikler ekseninde Türkiye açısından değinilebilecek bazı noktalar mevcuttur. Bu bağlamda ilk etapta söylemsel (dilsel ve yasal/normsal) bir pratik olarak ele alınabilecek bir husus Türkiye özelinde yapılan “kent”

tanımlamalarıdır. Bu tanımlardan 442 Sayılı Köy Kanunu¹⁸ (1. madde) uyarınca yapılan tanımlama açısından demografik ve niceliksel bir ölçüt ele alınmakta, kent olgusu inşa edilmekte ve bu kapsamda coğrafi düzlemde nerenin bir kent olarak tanımlanabileceği işaret edilmektedir. Burada, yasal belirleme ve tanımlama ile söylemsel bir pratik yapılmakta ve planlama faaliyeti bakımından biyopolitik ve de yönetsel bir hareket sergilenmektedir. Kent sınırlarının, nüfusun ve ilgili diğer değişkenlerin bu perspektifte belirtilmesi ve düzenlenmesi ile planlama faaliyeti gerçekleştirilmekte; biyopolitik, yönetsel ve gözetimsel eylemler icra edilmektedir.

Türkiye çerçevesinde gözetim-tüketim ideolojisi ve kentsel militarizasyon ilişkisini gösteren örnekler bakımından genel olarak öne çıkan noktalar; özelleştirme, iktisadi güvenlikleştirme, sermaye birikimi gibi noktalar olup yine bu kapsamda askerileşmenin temel nitelikleri olan kontrol-denetim-gözetim, baskılama, disiplin, homojenize ve apolitize etme, söylemsel, sembolik ve kültürel pratikler/politikalar etrafında inşa faaliyeti gibi noktalardır. Bu bağlamda değerlendirilebilecek somut örneklerden Ankara’da 2010 yılında gerçekleşen TEKEL protestoları olgusu ele alınabilir. İktidarcı (spesifik odaklar olarak AKP hükümetinin neoliberal politikası ve aynı zamanda IMF ve Dünya Bankası-WB- gibi uluslararası kuruluşlarca) benimsenen bu dönemin küresel piyasa ve rekabet koşullarına katılma vurgusu, yaygın ve ağırlıklı özelleştirme hamleleri altında TEKEL’in de özelleştirmeye tabi tutulması, işçilerin daha adaletli maaş, güvenli çalışma sahası ve geçmiş kayıpların telafi edilmesi (Özcan, 2014:

¹⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf> (Erişim: 13.03.2022).

48) gibi güvencesizlik hallerinden kurtulma imkânı sunacak isteklerine yeterli ve anlamlı cevap alalamaları gibi sebepler protestoların ortaya çıkışında ana faktörler olmuştur. Buna karşılık olarak iktidarcı; polis kuvvetlerinin yoğun ve şiddetli müdahalesi, otoriter ve baskıcı bir tavır ve ana akım medya kanallarının gösterilere ilgisiz kalması, meseleyi politik alan dışına itme (apolitikleştirme) gibi askerileşme yansımaları taşıyan reaksiyonlar gösterilmiştir (Özcan, 2014: 48). Bu örnekte tezin önceki kısımlarında bahsedilen tüketim ideolojisinin sermaye birikimi döngüsünün devamlılığı (ve hatta artırımı) adına sıklıkla başvurduğu stratejilerden biri olarak özelleştirme faaliyeti ve bunun yanı sıra katı bir disipline etme, bastırma şeklinde tezahür eden gözetim ideolojisinin birlikteliği ve birbirinin ortaya çıkışında etkisi gözlemlenebilir. Yine güvencesizlik hallerinin sürdürülmesi (emek sömürüsü) gayesini taşıyan baskılama mekanizması, bu mekanizmayı sağlayacak ve meşrulaştıracak yasal çerçevelerin kurgulanması, kısaca güvencesizliğin iktidara bir güç kaynağı oluşturması ve bunu sağlayan askerileşme mantığı da bu örnekte görülmektedir. Ayrıca (ulusal) ekonomik kazanımın söylem ve güvenlikleştirme pratiğine tabi tutulması suretiyle durumun olağanüstüleştirilmesi; askerileşme pratiğinde olduğu gibi iktidarın sergilediği baskılama, şiddet gibi eylemlerine yönelik bir meşruiyet zemini yaratmıştır.

Türkiye tartışması bakımından önceki ifadelerde bahsedilenlerin yanında yine söylemsel, kültürel ve sembolik politikalar/pratikler ekseninde kentlerin kitle kültürünün işlevselleşmesi için bir odak olması, iktidarın kitle kültürüne dönük belirleyici etkileri unsurları çerçevesinde gözetim ideolojisinin yanı sıra kitle kültürüyle yakından ilişkili olan (sembolik tüketimcilik, metalaşma, kültür endüstrisi, estetizasyon gibi unsurları kapsayan) tüketim ideolojisinin Türkiye'deki kentsel güvenlik, askeri kentleşme ve güvenlikleştirme ekseninde yansımaları üzerinde durulabilir. Bu bağlamda kentte sosyal,

ekonomik, siyasal olgularda ve kentsel planlama, tasarım ve mimaride askeri kentleşmenin etkileri gözlemlenebilir. Tez konusu açısından bu nokta; askeri kentleşme eğiliminin (özellikle güvenlik konusu bağlamında) örnekleri olarak değerlendirilebilecek akıllı kentleşme stratejisinin bazı yönleri ve kapılı/kapalı topluluk oluşumları etrafında tezin ilerleyen kısmında örneklendirilmeye çalışılacaktır.

Dünya genelinde de benzer olduğu üzere Türkiye açısından genel olarak askeri kentleşme eğiliminin seyri, aynı zamanda yine bir kentleşme eğilimi olarak parçalanmış kentleşme anlayışının seyriyle paralel ilerlemektedir. Bu bakımdan Türkiye'nin genel olarak kentleşme serüveninde etkili noktalar olan 1980'lerdeki kırsaldan kente göç dalgaları, hızla artan kent nüfusu ve çarpık kentleşme, gecekondulaşma ve kentsel çöküntü alanlarının doğuşu, kentsel hizmetlerin, teknolojilerin ve altyapı servislerinin eşitsiz dağılımı, sermaye birikim stratejileri ekseninde şekillenen kent planlamaları, neoliberal politikalar etkisiyle yaratılan ve gelişen sınıfsal ayrımlar ("orta sınıf" ve elit sınıfın doğuşu) ve de refah farklılaşmaları gibi durumlar (Öncü, 1999; Tekeli, 1998; Süer ve Sayar, 2002; Onur, 2020) hem parçalanmış kentleşme açısından hem de askeri kentleşme eğilimi ve izolasyon/ayırışma arayışları açılarından etkili süreçler olmuştur. Yine Türkiye ekonomisinin tarihsel sürecinde devlet eliyle geliştirilmiş etkili öğelerden olan ve kentleşme olgusuyla da iç içe geçen çeşitli kalkınma planları, programlar, projeler, yatırımlar ve stratejiler (Keleş, 1996) meydana getirdikleri sonuçlar itibarıyla parçalı kentleşme ve askeri kentleşme bakımından birtakım sonuçlar doğurmuştur. Bu noktayı açıklamakta faydalı olması adına "Kalkınmada Öncelikli Yöre (KÖY)" politikası bir örnek olarak ele alınabilir. Bu politika amacı bakımından "iller arasındaki dengesizliği gidermek, sosyal, ekonomik kalkınma ve kentleşme düzeyini artırmak amacıyla uygulamaya konulmuş, il düzeyinde uygulanan bir politikadır" (Çakır Sümer, 2020: 277).

Ancak G. Çakır Sümer'in (2020: 277) makalesinde ifade ettiği üzere politika kapsamındaki illerin sayısının devamlı olarak arttırılması, bu kapsama girecek illerin belirlenişinde siyasi kaygıların öne çıkması gibi etkenler neticesinde beklenen fayda sağlanamamış ve politika ancak genel düzeyde küçük değişimler yaratarak başarısız olmuştur. Bu ekseninde ilgili politika, parçalanmış kentleşme bakımından önleyicilik sağlayacak bir unsur olan eşitsizlikleri giderememiş ve bu açıdan kentleşme eğiliminde gelişmekte olan parçalanmışlığa etkili bir çözüm sunamamıştır. Hatta bazı akademik çalışmalarda ve analizlerde gösterildiği üzere bu proje istenenin tam aksi olarak bölgesel gelişmişlik dengesizliklerini daha da arttırıcı bir rol oynayabilmiştir (Sarı ve Güven, 2007: 89; Arslan ve Demirel, 2010: 55) ve bu yönüyle Türkiye genelinde parçalanmış bir kentleşme tablosuna ivme kazandırmıştır. Türkiye ekseninde teknolojik gelişmeler ve altyapısal unsurlar/hizmetler boyutundan da post-modern kentte parçalanma ve askerileşme eğilimi gözlemlenebilmektedir. Akıllı kentleşme stratejisinde kullanılan kamerayla ve/veya uyduyla izleme, elektronik takip sistemi, barikat, kapan vb. ile alan kapatma/sınırlama, giriş-çıkış kontrol rutinleri vb. uygulamaların bazı örnekleri bu bağlamda askeri kentleşmeye işaret eden örnekler sunarken; yine, kentte teknolojik imkanların/hizmetlerin eşit dağılmaması, geniş anlamıyla (yani ekonomik, fiziksel, mekânsal, kültürel, siyasal boyutuyla altyapı; örneğin, sahip olunan ulaşım olanaklarından-ya da mekânsal sermayeden-, iletişim olanakları, erişilebilen kültürel ve kamusal olanaklara vb. değin geniş bir çerçevede) kentsel altyapının parçalanması ve eşitsiz dağılımı olgularıyla paralel seyreden kimi akıllı kent uygulamaları akabinde ortaya çıkan örnekler de hem parçalanmış kentleşme bakımından hem de askeri kentleşme açısından değerlendirilebilir. Ayrıca yine benzer şekilde, kentsel mekânda hızla yayılmakta olan kapılı/kapalı topluluk oluşumları bazı özellikleri ve neden oldukları

benzer sonuçlarla (örn. alan kısıtlama, sosyo-mekânsal ayrıştırma, giriş-çıkış denetimi, gözetleme sistemleri) hem askeri kentleşme hem de askeri kentleşmeyle iç içe geçen parçalanmış kentleşme olguları açısından örnek olarak gösterilebilir. Bu kapsamda tezin ilerleyen kısmında Türkiye örneğine bakılacak ve askeri kentleşme (ve dolayısıyla parçalı kentleşme) eğilimiyle alakası babında akıllı kent stratejisinden ve kapılı/kapalı topluluk örneklerinden bir kısmı incelenecektir.

Bu kısma kadar bahsedilenler ve ilgili örnekler toparlanılıp bir değerlendirme yapılırsa; tehlike/riskin, güvenliksiz durumların, kaos ve şiddetin engellenmesi/bertarafı ana odağından gerekçelenen askerileşme mantığı tezin ilk kısmında da ifade edildiği üzere kendi içinde çelişkili olup Türkiye örneği bakımından da durum bu şekilde belirmiştir tespiti yapılabilir. Bu çelişkili görünüm bakımından yakın geçmişteki 2013 Gezi Parkı olaylarında ve alakalı kent tabanlı protestolardaki örneklerde, 2010 TEKEK protestosunda gözlemlenebilen askerileşme pratikleri olarak polis kuvvetinin olayları bastırmada ortaya çıkan şiddetinin, polarizasyonu körükleyecek ve ayrılıkları daha da içinden çıkılmaz bir hale getirerek kentin genel güvenliği bakımından olumsuz etkileyecek ve de düşmanlaşmayı/yabancılaşmayı tetikleyecek durumların, hareketlerin ve söylemlerin kentsel militarizasyonun genel boyutta savunduğu/gerekçelendiği kentsel güvenlik açısından aksi bir etki yarattığı saptanabilmektedir. Aynı şekilde sosyal boyutta yürüyen askerileşme kapsamında (örn. Kürt, Alevi ve Roman azınlığa karşı, kadınlara, homoseksüel ve transseksüel bireylere/gruplara karşı, göçmen ve mültecilere vb. karşı oluşan askerileşme ve güvenlikleştirme örnekleri) dezavantajlı ve marjinalize kesimlerin uğradıkları dışlanma/ayrıştırılma, damgalanma ve ötekileştirilme durumunun varlığı, kontrol, disiplin ve baskılama amaçlarıyla kapatma/izolasyon-cezalandırma unsurlarına maruz kalmaları suç, şiddet, yoksulluk, kutuplaşma, yabancılaşma, apolitikleşme ve

güvencesizlik gibi genel olarak güvenlik teminini riske edecek halleri besleyeceğinden ve/veya güvenliğin sağlanmasını zorlaştıracı etkiyeceğinden ötürü güvenlik temini adına ters bir etki yaratacak ve de güvensizliği körükleyecektir. Bu açıdan askeri kentleşme temel hedefi ve gerekçesi olarak işlevselleştirdiği güvenlik olgusuna ve güvenliği sağlamak adına çelişkili sonuçlara sebep olabilmektedir.

2.2. AKILLI KENT STRATEJİSİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

Akıllı kent anlayışının Türkiye'ye yansması özellikle 2000'li yıllar sonrasında hızlanan kentleşme, çoğalan ve hızlanan trafik akışı, artış gösteren altyapı ve hizmet ihtiyaçları, inşaat ve yapılaşma, çevresel sorunlar ve çevre kirlilikleri, güvenlik ihtiyacı gibi durumlar ve sorunlar akabinde gündeme gelmiştir (Çelikyay, 2008: 1321). Böylece Türkiye'de planlama ve politikalarda, eylem planlarında, stratejik düzenlemelerde ve belgelerde akıllı kent yaklaşımına dönük unsurlar yer almaya başlamıştır. Bunlardan bazıları; 2014-2018 yılları arasındaki süreci kapsayan 10. Kalkınma Planı (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013: 90-131), Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi-Vizyon 2023 (TÜBİTAK, 2004: 12-17), Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (T. C. Kalkınma Bakanlığı, 2015: 71-72) olarak sıralanabilir. İlerleyen süreçte akıllı kent yaklaşımına dair Akıllı Belediyecilik Zirveleri, Akıllı Şehirler Kurultayı, Akıllı Şehirlere Dönüşüm Hareketi Projesi, Akıllı Kent Fuarı ve Akıllı Kentler Otomasyon Sistemi (Varol, 2017: 47), 2010-2023 yılları arası süreci kapsayan Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (KENTGES), Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı, Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi, Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı, Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı, Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı Eylem Planı, 2019-2022 Ulusal Akıllı Kentler Stratejisi ve Eylem Planı, (Gürsoy, 2019: 93-98) gibi başka belgeler de

ortaya çıkmıştır. Akıllı kent kavramı ve stratejisi ifadelerinin Türkiye’de ne şekilde anlaşıldığına dönük olarak,, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı akıllı kent kavramını; “Paydaşlar arası iş birliği ile hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları değerlendiren, veri,, hesap ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendirilen ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir, kaliteli ve sürdürülebilir şehirler” olarak tanımlamıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Türkiye’de akıllı kent yaklaşımının ve politikalarının yürütülmesinde rol alacak organlar açısından akıllı kent stratejisiyle ilgili çalışmaları gerçekleştirecek ve yönlendirecek idari kurum olarak T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlı “Akıllı Şehirler ve Coğrafi Teknolojiler Dairesi Başkanlığı” kurulmuştur.¹⁹

Türkiye’nin akıllı kentleşme sürecine dair bazı önemli noktalardan ve eleştirilerden de bahsedilebilir. Bu kapsamda Türkiye’nin akıllı kent stratejisine yaklaşımı ve bu stratejiyi kullanmaktaki asıl amacı genel olarak teknolojik adaptasyon vasıtasıyla ekonomik kazanım sağlama yönündedir (Tekin Bilbil, 2017: 1038). Ayrıca Türkiye’deki akıllı kent stratejilerinde genel olarak öne çıkan sorunlar; akıllı yönetim unsurunun tam olarak işlevselleştirilmemesi, akıllı insan/toplum bileşeni bakımından ilgili taraflarca akıllı kentleşme sürecine aktif katılımın yeterli ve etkili düzeyde olmaması, insan sermayesi unsuruna dönük olarak yerine getirilmesi gereken gerekliliklerin tamamlanmaması, genel olarak akıllı kent stratejilerine ve uygulamaya dönük kapsayıcı bir yasal düzenleme zemininin belirgin şekilde yaratılmamış olması gibi noktalarda yoğunlaşmaktadır (Tekin Bilbil, 2017: 1045-1046). Ayrıca Türkiye genelinde tüm bölgeler ve şehirlerde akıllı kentleşmeye dönük olarak politikaların ve projelerin

¹⁹Bknz. <https://cbs.csb.gov.tr/birimler/akilli-sehirler-ve-cograf-teknolojiler-dairesi-baskanligi/1565> (Erişim Tarihi:2.11.2021).

henüz kurgulanmaması veya bu kapsamda düzenleme seviyesinin daha başlangıç noktalarında olması durumu da akıllı kentleşme stratejisi bakımından bir eksiklik olarak görülebilir (Adıgüzel, 2017: 106).

Akıllı kent stratejisinin Türkiye’ye yansımalarını incelemek açısından örnek olarak çeşitli kentlerde belediyelerin uygulamalarına değinilebilir. Bu kapsamda öncelikle, özellikle birçok yönden önemli büyükşehirler olarak nitelendirilmeleri itibarıyla İstanbul ve Ankara örneklerinin açıklanmasıyla başlamak yerinde olacaktır. İstanbul ilinde gerçekleştirilen çok sayıda akıllı kent faaliyeti, projesi ve uygulaması olması ve akıllı kentleşmede İstanbul’un öncü konumda görülmesi açısından İstanbul özelinde bazı örneklerle değinilebilir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Akıllı Şehir Müdürlüğü tarafından akıllı kent uygulamasına dönük olarak yapılan örnek faaliyetler bakımından “‘Akıllı Şehir İstanbul’ projesi, İBB Cep Trafik, İBB Yol Gösteren, Beyaz Masa, İstanbul Eczanesi, İstanbul Şehir Haritası, Miniatürk, İstanbul Bülteni, İstanbul’un Metrosu, Mobil İSKİ, İSEM, İBB İmar Sor, İBB Şehir Tiyatroları, İBB Karekod, Mobiett, Şehir Hatları, İstanbulkart, Sesli Kütüphane, İBB Kültür, Yürü & Keşfet, Tech İstanbul ve iTaksi gibi pek çok mobil uygulama aracılığıyla vatandaşların bilgilendirilmesi”, çeşitli sosyal medya platformlarında belediyeye ait hesapların açılması, ücretsiz internet hizmeti, Trafik Kontrol Merkezi, Çevre Kontrol Merkezi ve Elektronik Denetleme Sistem faaliyetleri ele alınabilir (Gürsoy, 2019: 159, 163, 166). Yine İstanbul’da akıllı kent stratejisine yönelik proje ve uygulamalar bazında; “Hava Kalitesi İzleme Merkezi, Trafik Ölçüm ve Gözlem Sistemleri, Trafik Denetleme Sistemleri (EDS), Trafik Bilgilendirme Sistemleri ve Karayolu Tünel İşletim Merkezi, Akıllı Televizyon Uygulamaları, Deneyap Atölyeleri, - İnternet ve Bilgi Erişim Destek Hizmetleri (BELNET), Çöp Gazından Elektrik Üretim Tesisleri, Terkos Rüzgar Enerji Santrali Mikro Konuşlandırma Projesi,

İstanbul City Lab Deneyim Merkezi (Zemin İstanbul), Akıllı Şehir Yönetim Yazılımı” gibi örnekler de sıralanabilir (Çakıcı ve Kızılböğü Özaslan, 2021: 218-221). İstanbul ili bazında akıllı kent stratejilerinin başarısı ele alınan politika başlığına göre değişkenlik göstermektedir. Ancak genel bir değerlendirme yapılacak olursa İstanbul’da uygulanmakta olan akıllı kent stratejileri bazında; katılımcılık açısından sivil toplum, halk, üniversiteler öznelerinin daha etkin olması, halkın teknolojiye ulaşımının kolaylaştırılması ve teknoloji kullanımı konusunda bilgilendirilmesi böylece bilinçli insanlar bileşeninin yaratılması, veri paylaşımının açık ve şeffaf olması, kurumlar arası koordinasyon ve işbirliğinin artırılması gerekliliği gibi noktalar üzerinde en çok durulan başlıklar olmaktadır (Alkan Meşhur, 2019: 28). Bu noktayı örnekleyecek bir çalışma olarak Seçkiner Bingöl (2021: 1254) tarafından yapılan İstanbul ilinde akıllı kent uygulamalarında katılım esasını ölçümleyen ve inceleyen çalışmada ele alınan projeler kapsamında katılım olgusunun durumu incelenmiş ve katılım düzeyleri olarak sırasıyla “katılımsızlık”, “sembolik katılım” ve “güçlü katılım” kriterleri ekseninde bir çözümleme yapılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgular neticesinde katılım faktörü açısından istenen düzeyde anlamlı ve etkili bir katılıma pek de işaret etmeyen şekilde incelenen projelerden yalnızca yedi tanesine güçlü katılım olduğu tespit edilmiştir, bununla beraber katılımın en ideal seviyesini gösterecek biçimde “vatandaşların kararlar üzerinde tam yetkin olduğu vatandaş kontrolü basamağına ise hiçbir projede rastlanmamıştır.” (Seçkiner Bingöl, 2021: 1269). Bu kapsamda akıllı kentleşmede katılım unsurunun kapladığı büyük önem, demokrasi ve işbirliği vb. ilkelerle olan yakın ilişkisi gibi faktörlerden dolayı İstanbul açısından akıllı kent stratejilerinin katılım unsuruna, akıllı insan/toplum bileşeninin oluşturulmasına yönelik olarak eksikliklerin giderilmesinin önem arz ettiği çıkarımı yapılabilir. Aksi halde akıllı kentleşme pratiği, istenen sonuçları

vermek yerine kâğıt üzerinde kalacak ve/veya amacından saparak tek taraflı, salt bir politik araç olacaktır. Teknolojiye katılımın yaygınlaşmaması, teknoloji okur-yazarlığının evrenselleşmemesi (ve bu durumda erişim/katılım/dağılım bazında eşitsizliklerin giderilip adaletin sağlanmaması), kamusallığın ideal düzeyde işletilememesi gibi yönlerden de eşitsizlik durumları oluşumuna zemin yaratacak ve genel-geniş anlamda güvenliği (örn. insani güvenlik kavramı bakımından) riske edecek halleri doğurabilmektedir. Bu durum da askerileşmenin akıllı kent stratejisi bağlamında yaratacağı güvenlik paradoksuna işaret etmektedir. Dolayısıyla buradaki örneğin de gösterdiği üzere akıllı uygulamaların yalnızca söylem boyutunda kalması (güvenlikleştirme pratiklerine konu olması) ve katılım/demokrasi, şeffaflık, güvenilirlik-hesap verilebilirlik gibi unsurların temin edilememesi hali neticede katı askerileşmeye yardımcı olacak yönde etkimekte ve iktidarın otoritesini temin etmekte/sağlamlaştırmakta (çoklukla güvenlikleştirme pratikleriyle birlikte) rol oynayan bir araç olmaktadır. Aynı zamanda güvenlik temini bakımından da bu unsurların yokluğu olumsuzluklar yaratmaktadır. Bu noktadan başka, İstanbul ili bazında içerisinde akıllı kentleşme anlayışından da yansımalar bulunabilecek olan askeri kentleşme faaliyetlerine ve aynı zamanda tüketim-gözetim ideolojisine bir örnek olarak, İstanbul’da çeşitli kentsel mekânlarda görev yapan özel güvenlik hizmeti veren bir kurum olarak İSTGÜVEN A.Ş. ele alınabilir. Bu firma tarafından İstanbul şehri bazında geniş yelpazede bir alanda güvenlik hizmetleri sunulmakta ve bu durum; “İstanbul’un tüm metrobüs, metro ve şehir hatlarında, park ve bahçelerinde, mezarlıklarında, sosyal tesislerinde, İBB’ye bağlı kurum ve kuruluşların tüm çalışma ofisleri ile müstemilatlarında bizimle güvendesiniz.” şeklinde

belirlenmektedir.²⁰ Bu kapsamda firmanın sahip olduğu imkanlar²¹, yetkileri ve sunduğu hizmetler askeri kentçilikle paralel niteliktedir. Tezde daha önceden de vurgulandığı üzere tüketim-gözetim ideolojisi ilişkisi açısından askeri kentleşme ve güvenlikleştirme pratikleri ekseninde bu örnek özellikle neoliberal yönetim ekseninde güvenlik olgusunun metalaşmasına, özel güvenlik sektörünün etkili rolüne ve özelleştirme eğilimine işaret etmekte ve de bu bakımdan bu ilişkiye somut bir örnek yaratmaktadır.

Türkiye’de akıllı kent stratejisinin yansımasına dönük örnekleri inceleme bakımından Ankara ilinin gerçekleştirdiği uygulamalar da ele alınabilir. Ankara’da büyükşehir belediyesi tarafından 2011 yılından itibaren Türkiye’de bu tür uygulamaya ilk örnek olan “EGO Cep’te” mobil uygulaması ile akıllı kentleşme adımları atılmaya başlanmıştır (EGO, 2019). Bu bağlamda Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından akıllı kent stratejisinin yürütülmesi kapsamında değerlendirilebilecek uygulamalara örnekler olarak; “ABB Mobil, EGO Cepte, ABB Trafik, ABB Mezarlık Bilgi Sistemi, ABB Hafriyat, Ankarakart, Ankara Kent Rehberi, Ankara Asist, Ankara AR, Mavi Masa, ASKİ” gibi vatandaşların bilgilendirilmesi ve katılımına dönük aplikasyonlar, çeşitli sosyal medya platformlarında belediyeye ait hesapların açılması verilebilir (Gürsoy, 2019: 163, 166). Ankara özelinde akıllı kent stratejisi ve stratejinin barındırdığı riskli durumlar ile olumsuz sonuçlara yönelik bir örnek teşkil etmesi bakımından bir haber sitesinde verilen “Ankara’da vatandaşların tapu bilgileri çalındı”²² başlıklı habere değinilebilir. Haberin içeriğine göre; Ankara ilinde tapu dairelerinin bilgilerinin

²⁰ Bknz. <https://istguven.istanbul/> (Erişim:3.11.2021).

²¹ Bknz. <https://istguven.istanbul/imkanlarimiz/> ; Sitede yer alan ve kurumun güvenlik hizmeti sağlama açısından sahip olduğu imkanlar ve araçları göstermek üzere konulmuş görseller (örn. portatif barikatlar, silahlar, telsizler, nöbetçi kabinleri, detektör vb.) genel olarak militarizasyon ve dar olarak da askeri kentçilik mantığıyla uyuşur niteliktedir. (Erişim:3.11.2021).

²² Bknz. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankarada-vatandaslarin-tapu-bilgileri-calindi-27662013> (Erişim: 4.11.2021).

saklandığı veri bankasına ulaşan sivil vatandaşların bu bilgileri istenmesi halinde sattığı belirtilmiştir. Bu haberi tartışma konumuz açısından değerlendirecek olursak mahremiyet ihlali ve güvenlik ekseninde ciddi bir ihlalin olduğunu saptayabiliriz. Hem Ankara ili hem de İstanbul ili bakımından akıllı bir kent stratejisi olarak MOBESE uygulamaları kapsamında yapılan gözetleme, kayıt ve depolama, insan hak ve özgürlükleri, mahremiyet, güvenlik konuları da bazı yönleriyle eleştirilere açıktır. Bu bakımdan Ankara ilinde akıllı kent stratejisi bağlamında değerlendirilebilecek bir uygulama olarak “<https://seyret.ankara.bel.tr/#>”²³ internet adresinden yer alan sitede Ankara’daki çeşitli noktalarda yer alan MOBESE kameralarına ait görüntüler herhangi bir cihazdan canlı olarak seyredilebilmektedir. Ankara açısından verilen bu örneğe benzer şekilde “<https://istanbuluseyret.ibb.istanbul/camera>”²³ sitesinden belli başlı turistik mekânlar olmak üzere İstanbul’un çeşitli yerleri canlı olarak seyredilebilmektedir. Bunlara paralel olarak Taşcı (2016: 183) tarafından yapılan çalışmada Türkiye genelinde MOBESE uygulamalarında dönük olarak getirilen eleştiriler ele alınmış ve çalışmada MOBESE verilerinin şeffaflığı, bu verilere erişim bakımından bazı kısıtların gözlemlendiği durumlara işaret edilmiştir. Ayrıca yine bu çalışmada Google arama motoruna “MOBESE” yazılarak yapılan aratma sonucunda istenilen bir şehirdeki istenilen bir noktanın MOBESE kayıtlarının canlı olarak izlenebileceği birçok internet sitesinin var olduğu belirtilmiş ve bu durumun “gözetlemenin kontrolsüzleştiğini” işaret ettiğine değinilmiştir (Taşcı, 2016: 161). Bu çalışmanın işaret ettiklerine göre, akıllı kent yaklaşımının hayati bir bileşeni olan şeffaflık, açıklık ve işbirliği gibi ilkelerin özellikle kurumsal ve yönetsel boyutta Türkiye’de yeterli düzeyde etkinleşmediği ve veri gizliliği, kişisel hayatın mahremiyeti gibi boyutlar bakımından da İnternet düzleminde

²³ <https://seyret.ankara.bel.tr/#> ; <https://istanbuluseyret.ibb.istanbul/camera> (Erişim Tarihi: 4.11.2021).

yer alan herkesin erişebileceği bilgilerin an be an edinilebilmesi, edinilen bilgilerin ne şekilde ve kimlerce kullanıldığına bilinmemesi, bilgilerin depolanıp depolanmadığı veya üçüncü partilere ulaştırılıp ulaştırılmadığı noktalarının karanlıkta kalması güvenlik, insan hakları ve özgürlükler bakımından sorunlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda kentsel militarizasyon bakımından biyopolitika ve panoptik-sinoptik gözetim anlamını taşıyan MOBESE gibi teknolojik vasıtalar aracılığıyla takip, izleme ve denetleme unsurları akıllı kent stratejisinin ve teknolojinin yaratabileceği güvenlik risklerine, otoriter yönüne, gözetim toplumuna ve disiplin mekanizmasına ışık tutmakta ve de kolluk (polis) kuvveti çerçevesinde güvenlik temini vurgusuyla kentsel militarizasyonun görünümünden olmaktadır. Yine bu paralelde (askerileşen) akıllı bir kent uygulaması olan MOBESE ve söylemsel politika açısından literatür çalışmaları kapsamında ele alınabilecek bir örnek M. T. Erdem (2016) tarafından yüksek lisans tez çalışması kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Türkiye çerçevesinde kentsel panoptikon, güvenlik kültürü ve disiplin mekanizması kavramları ele alınmış; ve akabinde MOBESE sistemi ile güvenlik ilişkilendirmesi bakımından suç korkusu/korkunun yaratımı (ayrıca, bu nokta güvenlikleştirme pratiği olarak da değerlendirilebilir), suç engelleme, polis (kolluk) kuvveti, güvenlik temini gibi noktalarla ilişkisi kapsamında MOBESE'nin olumlu bir portresinin çizilişinde ve bu sistemin meşruiyetinin sağlanmasında çeşitli (yazılı medya) haber kaynaklarında yer alan haber metinlerinin etkileri üzerinden söylem analizi etrafında bir inceleme gerçekleştirilmiştir (s. 5, 29). Yapılan çalışmada kameralı gözetim sistemlerinin meşruiyetini ve geçerliliğini sağlamakta haber metinlerinde yer alan “suç oranlarının azalmasını sağlama”, “güvenli trafik akışı/trafik kurallarına uyulmasını arttırma/trafikte şiddetin azalması” vurgusu minvalindeki ifadelerin etkili olduğu gösterilmiştir (s. 44-47, 98-100). Buradaki örnek; iktidarcı kurgulanan söylemin inşa

faaliyetine, iktidarın tasarruflarının (politikalarının) meşrulaştırılmasında başvurulan güvenlikleştirme gibi pratiklere ve bu bağlamda kamuyu ikna aracı olarak medyanın rolüne (s. 60) işaret ederek post-modern askeri kentleşmenin önemli bir boyutuna ışık tutmakta ve bu tezin ortaya koyduğu noktalarla örtüşmektedir. Askerileşmenin ana aksında yer alan güvenlik unsuru bu örnekte söylemsel ve politik bir araç olarak etkinleşmekte, bir “boş gösteren” haline gelmekte ve ideal formundan sapmasına sebep olabilecek anlamlarla doldurulmaktadır. Dolayısıyla bu nokta da askeri kentleşmenin güvenlik temini bakımından paradoksal bir görünümünü oluşturur. Aynı örnek içinde akıllı kentleşmenin kentsel güvenlik odağında askeri boyutuyla ve kamusallığın çözülüşü ile ilişkisiyle alakalı olarak bahsedilebilecek haber metinleri de yer almaktadır. Bu bağlamda gözetim açısından kamusal-özel ayrımının silikleştiğine, gözetimin her alana/mekâna yayıldığına ve okul, hastane, AVM vb. gibi alanlardaki gözetim pratikleri (MOBESE, güvenlik kameraları) akabinde bu durumun saptanabileceğine işaret edilmiştir (s. 86-90). Buradaki nokta da güvenlik gerekçesi çatısı altında askeri kentleşme mantığında işleyen akıllı kent uygulamaları açısından ortaya çıkan kentkırım faaliyetine ve kamusallığın çözülüşüne işaret etmektedir. Bu örnek paralelinde bahsedilebilecek bir husus olarak güvenlik temini konusuna ilişkin (akıllı kentsel) uygulamaların asıl amacı dışında, politik amaçlarla söylem inşasında kullanılması bakımından yakın tarihli bir örnek de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun resmi bir yemek toplantısına gittiği görüntülere MOBESE ile ulaşılması ve yasa dışı olarak çeşitli medya-yayın kuruluşlarınca kamuoyu ile paylaşılması²⁴ ekseninde ele alınabilir. Söz konusu örnekte İstanbul yoğun kar yağışıyla karşı karşıya kalmış ve kent halkı kar yağışına bağlı olarak çeşitli zorluklar yaşamıştır. İktidar (hükümet) yanlısı odaklar, yaşanan bu

²⁴<https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/ekrem-imamoglu-resmen-harekete-gecti-mobese-goruntuleri-hakkinda-yargiya-basvurdu-1903557> (Erişim: 23.03.2022).

zorlukları Belediye Başkanı'nın gereken ve yeterli tedbirleri almamasına bağlamış; başkanın kentsel hayatı aksatan kar yağışıyla ilgilenmeyip aksine yemeğe gitmesi ve hatta gideceği mekânın güzergahının belediyenin kar temizleme araçlarıyla “özel olarak” önceden temizlenmesi²⁵ gibi noktaları/söylemleri öne çıkararak belediyenin ve başkanın görevini aksatması şeklinde bir algı yaratmıştır. MOBESE görüntülerinin yasa dışı şekilde ele geçirilip kitlesel medya aracılığıyla söylemsel-politik olarak kullanılması durumunu yansıtan bu örnek akıllı kent stratejisi kapsamında askerileşme ve güvenlikleştirme pratikleri açısından yoz bir kullanıma ve amacından sapmaya işaret etmektedir. Bu bağlamda MOBESE, kentsel güvenlik temini hususuna dair hiçbir anlamlı referans ve katkı sağlamamakta; aksine güvenliği riske edecek şekilde gözetlemenin kontrolsüzleştiğini, verilerin paylaşımı ve veri güvenliği yönünden sıkıntıları belirtmekte, iktidar (güç) mücadeleleri ve siyasi çekişmeler etrafında bir politik araç olarak işletilmekte ve belediye başkanının yemek görüntülerini servis etmekte kullanılarak asıl işlevi saptırılmaktadır.

Ayrıca, Türkiye'ye askeri kentleşme (kentte kamusal altyapı hizmetlerinin özelleşmesi münasebetiyle de parçalanmış kentleşme) ve kentsel militarizasyon pratiğinin yansması konusunda örnek olarak alınabilecek bir durum da kentlerde özel güvenlik hizmetlerinin kentsel güvenlik bazındaki rolüdür. Bu bakımdan Ankara ilini örnek olarak incelersek kamusal ile özeline iç içe geçtiği bir askeri kentçilik uygulaması örneği olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin bir şirketi olan ANFA Güvenlik ele

²⁵<https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/03/12/son-dakika-istanbulda-kar-yagdi-ibb-yine-sinifta-kaldi-vatandas-sosyal-medyadan-tepki-gosterdi>; <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/son-dakika-ekrem-imamoglundun-gorevdeyim-algisi-coktu-istanbul-kara-imamoglu-yalana-batti/2>; <https://www.yenisafak.com/video-galeri/gundem/istanbul-felc-olurken-kar-kureme-araci-imamoglundun-balikcidaki-yemegi-icin-korteje-yol-acmis-2229588> (Erişim: 23.03.2022).

alınabilir.²⁶ ANFA Güvenlik kentte parklar, turistik mekânlar, kamu kuruluşları vb. pek çok kamusal, kamuya açık alanda görev yapmakta ve güvenliği sağlamak amacıyla militarist özde birtakım denetleme, kontrol, gözetleme faaliyetleri yerine getirmektedir. Ve post-modern askeri kentleşmenin bir örneğini sunmaktadır. Öte yandan Ankara halkı içerisinde ANFA Güvenlik hizmetlerinin sunduğu hizmet kalitesinden memnuniyetsizliği olan kişiler de vardır. Buna örnek olarak çeşitli firma ve organizasyonlara ilişkin şikayetlerin ve olumsuzlukların dile getirilmesi amacıyla internet üzerinde oluşturulmuş bir şikâyet sitesinde ANFA güvenlik görevlilerinin işlerini iyi yapmadığı²⁷, sorumsuz ve keyfi davrandığı²⁸, vatandaşlara yönelik saygısız bir üslup takındığı²⁹ gibi şikayetlerde bulunulmuştur. Bu noktanın yorumlaması olarak, kimi durumlarda özel güvenliğin işlevselliğinin sorgulanabileceği ve güvenlik personelinin yetkisini kötüye ve/veya keyfi kullanabildiği durumların kentsel hayatı olumsuz etkilediği, kent halkını memnuniyetsiz ve rahatsız ettiği söylenebilir. Ayrıca güvenlik hizmetleri içeriği itibarıyla militarist unsurlarla, araçlarla ve uygulamalarla iç içe geçen bir hizmet olduğundan ötürü bu görevi yerine getirecek personelin elindeki imkanları olumsuz şekilde kullanması kabul edilemeyecek sonuçlara (örn; vatandaşa hakaret ve küfredilmesi, keyfi uygulamalar yapılması vb. olumsuz sonuçlara, böylesi durumlarda bireyler arası çıkabilecek ve şiddet içerebilecek olası sürtüşmelere) yol açmaktadır. Dolayısıyla bu örnekteki noktalar kapsamında tezde vurgulanan askeri kentleşmenin kentsel güvenlik teminini sağlama bakımından çelişkili yönü saptanabilir.

²⁶ Bknz. <https://www.anfaguvanlik.com.tr/> (Erişim: 3.11.2021).

²⁷ Bknz. <https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-guvenlik-var-ama-yok-tedbir-yok>; <https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-guvenlik-ise-yaramaz>; <https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-harikalar-diyari> (Erişim: 3.11.2021).

²⁸ Bknz. <https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-sorumsuzlugu>; <https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-hizmet-kusuru> (Erişim: 3.11.2021).

²⁹ Bknz. <https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-vatandasa-ailesinin-yaninda-kufur> (Erişim: 3.11.2021).

Ankara ve İstanbul şeklinde spesifik örneklerin yanı sıra başka kentlerdeki örnekler ve Türkiye geneli bakımından akıllı kent stratejisinin askeri kentleşmeyle alakasına işaret eden örnekler değerlendirilebilir. Akıllı kent stratejisi etrafında kentsel güvenlik ana aksında kentte askerileşme ve güvenlikleştirme bakımından Türkiye kapsamında bahsedilebilecek ilgili bir örnek de 2007 yılında biyometrik elektronik kimlik kartı sistemine geçiş ve çeşitli kişisel bilgilerin toplanması ve entegrasyonu bakımındandır. A. Çavlin Bozbeyoğlu (2011: 64-65) tarafından yapılan çalışmada bu noktaya (akıllı bir uygulama örneği şeklinde değerlendirilebilecek) MERNİS sistemi (Merkezî Nüfus İdare Sistemi), vatandaşlık hakları, adaletli erişim-dağılım perspektifi ve kişisel mahremiyet bazında dikkat çekilmiştir. Öncelikle yenilenen bu elektronik sisteme dahil olmamanın bir nevi vatandaş olarak özellikle yasal düzlemde (ancak geniş manada kamusal ve birey/varlık/var-oluş düzeylerinde de) “yok” hükmünde olmak ve toplum bazında çeşitli idari, siyasi ve ticari (ekonomik) boyutlardan/olanaklardan yararlanamamak sonucuna bağlanması durumu bir bakıma zorunlu katılımı gerektirmekte; sisteme dahil olmayı reddedip bilgilerinin gizli kalmasını istemek gibi bir imkân (örtülü şekilde de olsa) bulunmamaktadır. Bu bakımdan teknolojik imkanlar ve eşitsiz dağılım vurgusu altında akıllı kentleşme akabinde askerileşmenin (sembolik düzlemde) baskı ve tahakküm unsuru ortaya çıkmakta ve aynı zamanda sistem dışında kalma -örn. Çavlin Bozbeyoğlu (2011: 65-66) tarafından ifade edildiği şekilde adaletli bir erişim, dağılım ve faydalanma sorunu/açığı oluşturacak biçimde teknolojiye hâkim olmama ve teknolojik unsurlardan faydalanamama halinde ya da yeni doğan bireylerin nüfus müdürlüklerine kaydedilmemesi ve kimlik sahibi olmaması durumunda (s.76)- bireyin vatandaşlık haklarına ve kamusal bedenine ilişkin mahrumiyet minvalinde olumsuz etkimektedir. Ayrıca yine bu örnekte kişisel bilgilerin paylaşımı ve entegrasyonu

bakımından mahremiyet ve bilgi güvenliği meseleleri ortaya çıkmakta, elektronik kimlik kartı içeriğinde yer alan ikametgâh adresi, aile/soy kütüğü bilgileri gibi geniş kapsamlı bilgilere yalnızca kimlik numarasının bilinmesi vasıtasıyla ulaşılabilmesi, çeşitli bilgilerin devlet kurumları yanında özel kuruluşlarca da bilinebilmesi bazı durumlarda (örn. veri madenciliğine zemin yaratma durumu vb.) endişeler yaratmaktadır (Çavlin Bozbeyoğlu, 2011: 71, 75). Yine bu örnekte sisteme geçiş akabinde vatandaşın biyometrik fotoğraf ve parmak izi alınma süreçleri (Çavlin Bozbeyoğlu, 2011: 65, 67, 72-74) ise altını çizmekte faydalı olarak net bir biçimde güvenlik referanslı kontrol-disiplin-gözetim-denetim, düzenleme ve kategorizasyon vurgulu biyopolitik ve yönetsel pratiklerdendir. Bu örnekte yer alan bazı hallerde vatandaşlık haklarına erişimin kısıtlı veya olmaması bakımından kamusallığın sekteye uğraması da teknolojiye adaptasyon ve akıllı kentleşme stratejileri açısından hem geniş olarak askerileşmenin (aynı anda parçalanmış kentleşmenin) hem de kentsel militarizasyonun yarattığı etkiler içinde değerlendirilebilir. Bu bağlamda özellikle olası güvenlik açıklarına ve kişisel bilgi-mahremiyet ihlallerine yönelik olarak güvenlik açısından sorunlar ve endişeler saptanmaktadır. Bu durum da tez geneli boyunca işaret edildiği üzere askerileşmenin güvenlik temini hususunda ortaya çıkan çelişkili yüzüyle örtüşmektedir. Yine buradaki örnek, benzer şekilde Türkiye'deki akıllı uygulamalar, akıllı kentleşme ve askeri kentleşme bakımından e-devlet sistemi üzerinden sunulan özellikle kentsel hizmetler ve bilgiler bağlamında değerlendirilebilir. E-devlet sistemi çatısı altında sunulan e-hizmetler (kentsel bazda özellikle Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü-örn. tapu sorgulama- ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu-örn. mobil hat/sabit hat sorgulama- bünyesinde sunulan hizmetler, ulaşım bakımından Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde araç plakasına yazılan ceza sorgulama, çeşitli özel işletmelerdeki köprü, otoyol, tünel gibi

yerlerden geçiş bilgileri sorgulama hizmetleri³⁰ gibi), kurumsal hizmetler³¹ (elektrik, su, doğalgaz gibi fiziksel kentsel altyapısal unsurlara/hizmetlere yönelik abonelik işlemleri vb. sorgulamalar) ve belediyeler gibi yerel yönetimlerin sunduğu hizmetler³² (mülk beyanı, sicil bilgisi sorgulama) gibi unsurlar etrafında çok çeşitli vatandaş bilgileri toplanmakta ve özel kesimin de arasında olduğu üçüncü partilerle paylaşılmaktadır. Bu bilgilere ilişkin güvenlik ihlalleri, bilgilerin başka amaçlarca ve yetkisiz kişilerce kullanımı gibi olumsuzluklar genel anlamda güvenliğe ve daha dar bir boyutta da kentsel güvenliğe dönük riskler oluşturabilmektedir. Böylece de askerileşme mantığı akabinde biyopolitik-yönetimsel pratiklerle nüfusa ve bireye ilişkin detayların, bilgilerin toplanması, gözetim-takip-disiplin mekanizması manasında işlevselleşen akıllı uygulamalar, askerileşme mantığının çelişkisini yaratmakta ve güvenlik teminine olumsuz etkimektedir. Buradaki noktayı işaret eden somut/örnek bir literatür çalışması teşkil etmesi mukabilinden S. Arslantaş-Toktaş vd. (2012: 84-85) tarafından yazılan eserde belirtilen; “Kurumun İnternet sayfası içerisinde T.C. kimlik numarası ya da bir başka şifrenin girilmesi gerektiğinde sanal klavye uygulamasının bulunmaması ve/veya HTTPS (Güvenli Soket Katmanı) özelliğinin bulunmaması güvenlik açığı oluşturmaktadır.” şeklindeki ifadeler akabinde e-devlet uygulamasına dönük spesifik olası riskler ve güvenlik açıkları anlaşılabilir.

Askeri kentleşme, güvenlikleştirme, kentsel güvenlik ve akıllı kent stratejisi ilişkisi bakımından güncel bir örnek de dünyayı etkisi altına alan COVID-19 (korona) pandemisi ile ilgili incelenebilir. Bu bağlamda Türkiye’de pandeminin daha erken

³⁰<https://www.turkiye.gov.tr/tapu-harc-sorgulama>; <https://www.turkiye.gov.tr/bilgi-teknolojileri-ve-iletisim-kurumu>; <https://www.turkiye.gov.tr/emniyet-genel-mudurlugu>; örn. <https://www.turkiye.gov.tr/anadolu-otoyolu-kmo-anadolu-otoyol-isletmesi-as> (Erişim: 23.03.2022).

³¹ <https://www.turkiye.gov.tr/kurumlar?kurumHarf=A> (Erişim: 23.03.2022).

³² <https://www.turkiye.gov.tr/belediyeler> (Erişim: 23.03.2022).

dönemlerinde hastalıkla mücadele ve güvenlik kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar olarak; akşam belli bir saatten sonra sabah belli bir saate kadar ve hafta sonları sokağa çıkma yasağının konması³³, kamuya açık ve kalabalık yerlerde maske takmanın zorunluluk olması ve aksinin cezai işleme tabi tutulması³⁴, toplu taşıma, AVM, kamu binası, hastane vb. binalara girişlerde ateş ölçümü ve HES (“Hayat Eve Sığar”) kodu sorgulaması yapılması³⁵ vb. uygulamalar askeri kentleşme tartışmaları bakımından değerlendirilebilir. Bu uygulamalara Türkiye’de olduğu gibi dünya genelinde pek çok ülke tarafından pandeminin yaygınlaşması, hızı ve tehditi karşısında zaman zaman başvurulmuş ve bunların mücadelede bazı faydalı yönleri görülmüş olsa da kimi durumlardaki örnekler akabinde; askerileşmeyle doğrudan ilişkili olan hallerin meydana geldiği, konu kapsamında işleve sokulan akıllı kentsel uygulamaların sabote edildiği bazı durumların oluştuğu ve özellikle kamu sağlığının sağlanması adına dar ve geniş anlamda güvenliğe (hem de kentsel güvenliğe) pek de katkısı olmayan görünümünün ortaya çıktığı belirtilebilir. Bu bağlamda akıllı (kentsel) bir strateji olarak değerlendirilebilecek HES kodu uygulaması ve sorgulamasına ilişkin olarak karantinede olması gereken bazı hasta (korona pozitif) bireylerin sağlıklı vatandaşların HES kodunun ekran görüntüsünü vb. elde ederek AVM gibi girmeleri yasak olan yerlere girdiği, HES kodu sahtekarlığı yaptığı ve denetimden sorumlu olan güvenlik görevlilerini kandırdığı haberlere konu olmuştur³⁶. Buradaki örnek akıllı kentleşme açısından AVM bazında İç İşleri Bakanlığı’nca ilgili düzenlemenin yapılması, girişlerde sağlık kontrolünün bulunması ve güvenlik

³³<https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisitlama-ve-tedbirler-genelgeleri> (Erişim: 23.03.2022).

³⁴<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/maske-takma-zorunluluguna-uymayanlara-900-lira-ceza-kesilecek/1882482> (Erişim: 23.03.2022).

³⁵<https://www.evrensel.net/haber/420031/avmlerde-hes-kodu-kontrolu-uygulamasina-baslandi> (Erişim: 23.03.2022).

³⁶<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/pozitif-vakalar-aramizda-geziyor-hes-kodunda-insanlik-disi-sahtekarlik-41783781> (Erişim: 23.03.2022).

personelince bireyler arasından sağlıklıların seçimi noktaları bazında Foucault'nun bahsettiği üzere yönetsel düzenlemeye, biyopolitik bir pratiğe, panoptik gözetim-disiplin perspektifine uymakta ve askerileşme ile akıllı kentleşmenin birleştiği bir örneği sergilemektedir. Aynı zamanda kamusal alanlar bazında özellikle yapay kamusal bir alan (psedö kamusal alan- ya da tüketime özgülenmiş aslında kamusal nitelikleri değişmiş ve hatta çözülmüş bir alan) olarak AVM ile ilgili düzenlemeler kısmı açısından tüketim-gözetim ideolojisinin yansıması; bu kapsamda tüketime gözetim teknikleriyle güvenlileştirilmesi (güvenikleştirilmesi) noktaları gözlemlenmekte ve post-modern askeri kentçilik açısından (akıllı kentleşme stratejisine ilişkin yönlerin de mevcut olduğu) bir örnek yaratmaktadır. Yine bu noktada, kimi hasta bireylerin uygulamayı sabote etmesi ve kamu sağlığını riske edecek şekilde toplu alanlara HES kodu sahtekarlığı gibi yöntemlerle girebilmesi, ilgili mekânlarda güvenlik görevlilerinin dikkatinden kaçabilecek durumların oluşabilmesi akabinde kamu sağlığının güvenlik altına alınması şeklinde beliren kentsel güvenliğin sağlanması adına anlamlı bir etki yaratılmamakta, hatta sistemdeki açıkları kullanabilen kimselerden ötürü güvenliği riske edebilecek durumlar oluşmaktadır. Bu halde ise askeri kentçilik çatısı altında akıllı kentleşme bakımından kentsel güvenlik temini noktasında çelişkili bir görünüm doğmaktadır. COVID-19 pandemisi ile alakalı bir örnekte restoran, kafe vb. yerlerde uygulanan gece 12.00'den sonra (canlı) müzik yasağı tedbirleri vb.³⁷ kapsamında değerlendirilebilir. HES kodu sorgusu, maske kullanımı gibi konularda pek çok yasağın gevşetilmesi ve hatta kaldırılmasına rağmen müzikle ilgili olarak bu kısıtlamanın kalkmaması³⁸ bu bağlamda önemli bir noktadır. Bu yasak nedeniyle pek çok mekân işletmecisi, organizatör ve

³⁷<https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Haberler/Covid-19/Sikc%CC%A7a-Sorulan-Sorular-04032021.pdf> (Erişim: 23.03.2022).

³⁸<https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/icisleri-bakanligi-genelgesinden-muzik-izni-cikmadi-6989412/> (Erişim: 23.03.2022).

müzişyen gibi taraflar özellikle maddi bir kayıp yaşamakta ve pandemiyle mücadelede geline süreçte bu yasağın anlamını yitirdiğini belirtmektedir³⁹. Ayrıca BBC haberin ifade ettiğine göre, konuya ilişkin konuşan Cumhurbaşkanı tarafından söylenen “Kusura bakmasınlar, gece kimsenin kimseyi rahatsız etmeye hakkı yoktur.” cümlesi müzisyenler, müzikseverler ve pek çok kişi tarafından tepki görmüştür. Ayrıca yine haber kaynakları tarafından belirtildiğine göre muhalefet kanadından da bu kısıtlamaya ilişkin “yaşam tarzı şekline müdahale” değerlendirilmesinde bulunulmuştur³⁹. Bu bakımdan müzik yasağı tedbirinin; kamusal sağlıkla doğrudan bir ilişkisi, güvenliğin teminine dönük anlamlı bir katkısı pek de ifade edilememektedir. Bu husus, dayattığı kısıtlamalar ile daha çok bir askeri kentleşme pratiğı örneğı teşkil etmekte ve siyasi bir araç olarak söylemsel, sembolik ve de kültürel politika yönünden işlevselleşmektedir.

Dünya genelinde diğerkölkelerde olduğı gibi Türkiye bazında da hem akıllı kent stratejisi hem de askeri kentleşmeye dönük olarak ele alınabilecek en yaygın örneklerden biri kentsel mekânda sayıları hızla artmakta olan kapalılık, sınırlama, denetim/gözetim ve teknoloji vurgularıyla kapılı/kapalı topluluk oluşumlarıdır. Akıllılaşma stratejisinin vurguladığı üzere özellikle sürdürülebilir ve akıllı gelişim, bu tipte bir kentleşme ve mimarileşme pratikleri kapsamında kapılı/kapalı topluluk oluşumu projeleri sıklıkla benimsenmektedir. Bu bağlamda teknolojinin sağladığı ulaşım sistemlerine yakınlık (örn. metro vb.), bina içerisinde akıllı ve elektronik sistemlerin (sinyalizasyon sistemi, geçiş kartı, akıllı ev sistemi vb.) kullanımı, güvenlik, yeşillik ve doğayla uyumlu yapılaşma söylemleri kapılı/kapalı topluluk projelerinde akıllı kentleşme (ve aynı zamanda askerileşme) paralelinde tüketim-gözetim ideolojisi etkisinde belirtilen noktalardandır.

³⁹<https://m.bianet.org/bianet/yasam/259411-muzik-yasagi-meclis-gundeminde-covid-bahane> (Erişim: 23.03.2022).

(Erişim:

Türkiye kapsamında bu noktaya ilişkin bir örnek olarak C. Korkmaz ve H. F. Alkan Meşhur (2021: 1) tarafından yazılan makalede yer alan kapılı/kapalı topluluklar piyasası etrafında yeşil alanın, doğanın ve sürdürülebilirliğin metalaştırılması konusuna değinilebilir. Konya ilindeki Doğaşehir, Floraşehir ve Naturapark Evleri projelerinin örnek alındığı bu çalışmada (s. 1, 17) yapılan değerlendirme sonucunda projelerin sürdürülebilirliği ve doğayı metalaştırdığı, bunları piyasa rekabet koşullarında sermaye birikimi açısından faydalı bir araç haline getirdiği ve gerçekte akıllı kent stratejisinde de önemli bir unsuru belirten sürdürülebilir kentleşme açısından faydalı olmadığı belirtilmiştir. Hatta ulaşım unsuru bakımından bu projeler toplu taşıma gibi daha çevre dostu olanakları teşvik etmeyen biçimde tasarlandığından dolayı karbon emisyonunu ve hava kirliliğini arttırmak, enerji tüketimini arttırmak yoluyla çevreye yük olmak ve çevre kirliliğine neden olmak gibi sürdürülebilirliğe olumsuz etkileyen durumlara sebebiyet vermektedir (s.24). Bu bakımdan ilgili örnek, reklamını yaptığı aksine sürdürülebilirliği baltalamakta; kentsel güvenlik yanında çevre güvenliğini riske eden durumları da ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Doğaşehir projesi açısından, ayrıca teknoloji vurgusunu gösteren bir nokta olması bazında projenin otomobil kullanımına yönelik geliştirildiği, bu bakımdan toplu taşımaya erişimin kısıtlı olduğu belirtilmiştir (s. 17). Bu nokta da teknoloji ve akıllı kentleşme bakımından bir örnek teşkil etmekle beraber, askerileşme çerçevesinde tezde işaret edilen teknolojinin hegemonyası, bireyselleşme, izolasyon, kamusalığın çözülüşü noktalarıyla da alakalıdır (örn. tezde kavramsal çerçeve başlığı altında değinilen SUV tipi araç kullanımı ve bu tiple örtüşen vatandaşlık modeli). Floraşehir konut projesi bakımından da aynı şekilde (bireysel/özel) otomobil orijinli tasarım mantığının varlığının yanı sıra kentsel planlama/imar akabinde askerileşme-akıllılaşma-teknoloji bakımından referans yaratacak bir unsur niteliğindeki

güvelik sistemi de belirtilmiştir (s. 19). Bu örnekte aynı zamanda tüketim-gözetim ideolojisi kapsamında kültür endüstrisi, estetizasyon ve sembolik tüketim unsurlarının etkileri de gözlemlenmektedir. Gözetim ideolojisinin somut yansımalarından biri olan kapılı/kapalı topluluk yerleşimi projeleri etrafında tüketim ideolojisinin yansımalarına işaret eden doğanın, yeşil alanın ve sürdürülebilirliğin metalaştırılması ve estetizasyonu, bir hayat tarzı şeklinde sembolik tüketime konu oluşturması ve piyasa mekanizması ile tüketici davranışlarını biçimlendirme bakımından kültür endüstrisine konu olması durumu tespit edilebilir. Burası tüketim olgusu bağlamında kentleşme literatürü açısından piyasa mekanizmasının, rekabetin ve birikimin artan önemi, kentin metalaşması akabinde dile getirilen yeni kentçilik ve küresel kentleşme anlayışlarıyla da örtüşmektedir. Doğa ve sürdürülebilirlik söylemlerinin kapılı/kapalı topluluk projeleriyle piyasa ve reklam malzemesi yapıp tüketicinin cezbedilmeye çalışılması noktasında rekabetçilik ve birikim kapasitesinin arttırılmaya çalışılması bu noktayı işaret etmektedir. Ayrıca yine bu noktada projelerin alış-veriş merkezi kompleksleri içermesi ve ikametgahın yanı sıra “kaliteli, keyifli vb.” bir alış-veriş aktivitesi sunması⁴⁰ durumu da küresel kentleşme ve tüketim ideolojisinin bir yansıması olup “sterilize”, “kontrollü” ve “korunaklı” alanlar ifade eden kapılı/kapalı topluluk tipindeki bu mekânlarda güvenlik içinde tüketim faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği iması vardır. Bu bağlam da yine tüketim ve güvenlik noktasında gözetim ideolojisi vurgusu yapmaktadır. Ayrıca bu çalışma; kapalılık, kontrol, denetim-gözetim, sosyo-mekânsal kısıtlama ve ayrıştırma, (içeriğindeki AVM referansı bakımından kamusal alanın tüketime özgülenerak indirgenmesi ve kamusal alan-kapsayıcılık-politiklik vb. niteliğini yitirmesi) yapay-kamusal alan yaratımı gibi yönlerden de kentsel militarizasyon bakımından örnek sunmaktadır. Tez kapsamında

⁴⁰<https://www.dagmuhendislik.com/s2985-flora-sehir-> (Erişim: 23.03.2022).

çeşitli yerlerde belirtildiği üzere bu durum da ötekileştirme, dışlanma, kutuplaşma, yabancılaşma, izolasyon/bireyselleşme, kamusallığın çözülüşü (ve kentkırım faaliyetleri) gibi kentsel toplumun bütünlüğünü ve güvenliği olumsuz etkileyecek sonuçlar yaratmakta; hatta kimi kez (kapılı/kapalı topluluklar örnekleri başlığında detaylandırılacak olan) suç, şiddet, yoksulluk ve güvencesizlik durumlarını oluşturmakta ya da derinleştirmektedir.

Önceki örnek paralelinde değinilen askeri kentleşme eğilimi ekseninde kapılı/kapalı topluluklar ve akıllı kent stratejisi ilişkisi yönünden belirtilebilecek bir nokta da tezde kavramsal çerçevede bahsedildiği üzere post-modern kentleşme eğilimleri akabinde teknolojinin kentsel tasarım, imar, mimari ve planlama yönlerinden oynadığı önemli roldür. Bu bağlamda bir kapılı/kapalı topluluk çeşidi olarak değerlendirilebilecek, teknolojik unsurların oldukça yoğun olarak bünyesinde barındığı bir yapay kamusal alan olan AVM olgusu açısından bir tespit yapılabilir. Özellikle kamusal alanın tüketime özgülenmesi niteliğindeki yapay kamusal alan ve teknolojik öngörülebilirlik, düzenleme, kontrol imkanları ile düzen-kontrol vurguları noktasında bir “urbanoid” alan olarak, yine bu kapsamda bünyesinde görev alan özel güvenlik personeli akabinde AVM; tüketim-gözetim ideolojisi ve askeri kentleşme-akıllı kent stratejisi bakımından önemli bir örnek olmakta ve bu durumun Türkiye’de de örnekleri görülebilmektedir. Bu noktayı işaret eden literatür çalışmaları arasından verilebilecek bir örnek olarak; S. Güdüm ve A. A. Deniz (2011: 3) tarafından yazılan makalede Türkiye’deki AVM’lerin genel yapısı incelemesi kapsamında belirtilen tüketici beklentileri ve tüketicilerin AVM’yi tercih sebepleri içinde “alışverişte güvenilirlik” unsurunun da yer aldığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede ilgili makalede örnek bir AVM olarak İstanbul’daki “Ataköy Plus Alışveriş Merkezi”nden bahsedilmiş ve “Ziyaretçilerinin güvenli bir şekilde alışveriş yapmalarını

sağlamak, hırsızlık ve yangın felaketlerinden korumak için alışveriş merkezinin mimarisine uygun son teknoloji ürünü, estetik ekipmanları kullanan AVM'de kurulan güvenlik ve seslendirme sistemleri birbiri ile haberleşmesi ve kolayca yönetilebiliyor olması” (s. 8) yönünden AVM’nin güvenlik odağında sahip olduğu teknolojik üstünlükler işaret edilmiştir. Ayrıca yine bu kapsamda güvenlik temini için AVM mekânında faydalanılan kameralar, duman vb. detektörler, yangın algılama ve acil anons sistemi, kapılarda giriş-çıkışı denetleyen ve izinsiz eylemleri engelleyen manyetik tutucular (s. 8-9) gibi teknolojik imkanlar sıralanmıştır. Tüm bu ifadeler ve veriler ışığında, Türkiye’de kentsel güvenlik vurgusu altında askeri kentleşme içinde akıllı kent stratejisinin ve kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının AVM formunda iç içe geçtiği bir örnek tespit edilebilmektedir. Kentsel güvenlik bakımından bu durum daha çok post-modern koşullar, askerileşme, neoliberalizm, sermaye birikimi, küresel kentleşme ve tüketim-gözetim ideolojisi altında yorumlanmalıdır. Bu halde ise; güvenlik tüketim ideolojisinin güvenlikleştirilmesi kapsamında belirlemekte ve “güvenli” / “güvenliği çeşitli teknolojiler ve imkanlarla sağlanmış” AVM’lerde kontrol-gözetim-denetim altında tüketme davranışlarının gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Dolayısıyla bu örnekte genel anlamda ve geniş kapsamda kentsel güvenlik açısından bir kazanım olmak yerine, askerileşmenin sermaye birikiminin güvenliğini sağlaması yönünde bir örnek gözlemlenmektedir.

Türkiye’de genel olarak kentsel militarizmin ve askeri kentçiliğin yansımalarına bakılacak olursa dünya genelinde yürütülen tartışmalarda eleştirilen benzer noktaların; yani güvensizlik/korku politikası güdülmesi, günlük hayatın işleyişinin bozulması ve kentsel toplumun yabancılaşma, bireyselleşme, kutuplaşma ve sosyal dışlama gibi faktörler dahilinde olumsuz etkilendiği, bu bağlamda kentsel kamusal mekânların,

kamusallığın çözüldüğü ve kentkırım pratiği içerisinde ele alınabilecek durumların oluştuğu, kentsel mekânın tahribinde özelleşmenin ve özel sektörün ağır basan rolünün özellikle planlama, kentsel dönüşüm, kentsel güvenlik vb. unsurlar çerçevesinde etkileri gibi noktaların eleştirildiği görülebilir (Dölek ve Rigakos, 2020: 119). Türkiye bazında akıllı kent uygulaması bakımından ise literatürde genel olarak akıllı kentleşme eğiliminin dünyanın kalanına ve özellikle gelişmiş ülkelere kıyasla Türkiye’de görece yeni bir fenomen olduğu ve bu bakımdan konu üzerinde daha fazla araştırma ve çalışmanın yapılması gerektiği, henüz giderilmesi gereken çeşitli eksikliklerin olduğu gibi noktalar belirtilmiştir (Varol, 2017: 56-57; Çakıcı ve Özaslan Kızılboğa, 2021: 224-225).

Bu bölüm bitirilirken tez kapsamında merkezi bir rol alan askeri kentleşme ve güvenlikleştirme eğiliminin yansımalarından biri olarak akıllı kent stratejisinin ve bu bağlamda kentsel güvenlik unsuruyla ilişkisinin tartışıldığı bu bölüm kısa bir özetle sonlandırılıp ilgili tartışma kapsamında Türkiye’deki kapılı/kapalı topluluk örnekleri detaylandırılacaktır. Bu çerçevede akıllı kentleşmenin askerileşmeyle ilişkisi bakımından; söylemsel, sembolik ve kültürel siyasete konu/araç olması, güvenlikleştirme pratikleriyle iç içe geçmesi, bünyesinde yer alan teknolojik imkanların/unsurların da bu yönde etkili olması, buna paralel şekilde kimi kez eşitsizlik-adaletsizliklere sebep olabilmesi, tüketim-gözetim ideolojisi bağlamında bir fonksiyon göstermesi, sosyo-politik askerileşme ve apolitikleşmeyle alakalı olabilmesi, doğurduğu olumsuz toplumsal sonuçlar bakımından da ötekileştirme, dışlama, kutuplaşma, yabancılaşma, bireyselleşme/izolasyon, kentkırım faaliyeti ve kamusalığın çözülüşü unsurlarına yol açtığı belirtilebilir. Toplam olarak ise katılan ve amacından sapan askeri kentleşme açısından işleyen bir akıllı kentleşme stratejisinin kentsel güvenlik temini açısından paradoksal sonuçları getirdiği söylenebilir.

2.3. TÜRKİYE’DE ASKERİ KENTLEŞME VE KENTSEL GÜVENLİK ODAĞINDA KAPILI/KAPALI TOPLULUK OLGUSU GELİŞİMİ VE ÖRNEKLER

Kapılı/kapalı topluluklar olgusunun içeriğine, tanımlamalarına, açıklamalarına ve özelliklerine, kentsel mekândaki yansımaları bakımından özellikle kentsel güvenlik temini konusuyla ilişkili olarak suç, şiddet, yoksulluk, kültür ve sembolik tüketimcilik, kamusal alanın ve kamusal alanın çözülüşü odaklarında tartıştığımız konulara bu tezin kavramsal çerçeve bölümünde değindikten sonra bu ekseninde kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının Türkiye’de kentsel mekâna ne türde bir şekilde yansıdığına ve güvenlik olgusuyla ilişkisine yoğunlaşarak, bu noktada alakalı örneklerle bakılmak suretiyle devam edilmesi tezin konusunun işlenişi bakımından faydalı olacaktır.

2.3.1. Türkiye’de Kentsel Mekânda Kapılı/Kapalı Toplulukların Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış

Kapılı/kapalı toplulukların Türkiye’de ortaya çıkışının ardında temelde iki etkili faktör vardır. Bu faktörler; özellikle 1980 sonrası belirgin olarak gözlemlenebilen olgular olarak nüfusun ve sermayenin kentlerde dağılımında yaşanan değişim ve bu bağlamda ortaya çıkan dönüşümler olarak ele alınabilir. Bu bakımdan 1980 öncesi dönemde kırsaldan kente göç olgusu, kentlerdeki nüfus dağılımını etkilemiş ve nüfusu arttırmış; bu tarihten sonra ise kentten kente göç süreci Türkiye’de özellikle gelişmiş bölgelerdeki kentlerde nüfus dağılımını değiştirmiş ve buralarda nüfusu arttırmıştır. Sermaye politikası bakımından ise 1980 sonrası stratejilerde iktisat politikaları ihracat üzerinde yoğunlaşmış, bu durum da Türkiye piyasasının küresel piyasaya eklenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Tekeli, 1998: 20). Ekonomideki dönüşüm ve nüfusun kentlerde dağılımı ile

özelliklerinin değişimi Türkiye’de “orta sınıf” (ve bu sınıftan daha zengin bir kesime karşılık gelecek “üst sınıf”) diye isimlendirilecek yeni bir toplumsal sınıfın ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır (Süer ve Sayar, 2002: 39-66). Yaşanan bu dönüşümler kentlerde kapılı/kapalı toplulukların ortaya çıkış sürecinde önemli rol oynamıştır. Tarihsel olarak bakıldığında kapılı/kapalı konut yerleşimlerinin Türkiye’de kentsel mekânlarda görülmeye başlaması 1970’li yılların sonunda görülen kentleşme politikaları kapsamında başlamış (Onur, 2020: 207) ve bu tip oluşumların ortaya çıkmasının hızlanmasındaki temel dinamik 1980 yılından itibaren neo-liberal politikaların yeniden yapılanma süreçlerinin getirdiği zihniyet bağlamında sermaye birikimi için en elverişli alan olarak görülen kent mekânları üzerinde izlenen stratejiler ve değişime uğrayan tüketim alışkanlıkları olmuştur. Bu dönüşüm dinamiğinde yine aynı yıllara rastlayan Batı ikameciliği eğiliminin izleri de vardır. Bu bakımdan 1980 önceleri büyük yoğunluğu kırsal nitelikli olan çeper bölgelere, bu tarihten sonra hızlı bir biçimde Batı’daki kapılı/kapalı topluluk modeli lüks tüketimi önceleyen bir çeşitte (villa model) uygulanmıştır (Akyol Altun, 2010: 226-227; Onur, 2020: 207). İlerleyen periyotta ise lüks arayışının yanında yeni bir yaşam tarzı arayışı bu yerleşimlerin kentsel elit kesimlerce seçilmesinde önemli bir motivasyon olmuştur ve bu bağlamda kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının yayılımı kent mekânı içinden kentin dış bölgelerine, banliyölere taşan bir seyir izlemiştir (Öncü, 1999: 27). Genel çerçevede Türkiye’deki kapılı/kapalı toplulukların oluşum serüveni bakımından geçen zaman periyodunun ülkede liberalleşme ve modernleşme eğiliminin hâkim olduğu süreçle paralel olduğu gözlemlenir. Bu kapsamda kapılı/kapalı topluluk konutlarının Türk orta ve üst kentli sınıfa satışında öne çıkan bir özellik basitçe bir konut satışından öte bir “hayat tarzı” satışı şeklinde vuku bulan pazarlama stratejisidir. Bu bağlamda aynı zamanda kapılı/kapalı toplulukların hitap

ettiği kentsel toplum kesimi olarak Türkiye’de de dünya genelindeki örneklerde görülebildiği üzere kentli üst sınıf ve orta sınıf öne çıkmıştır (Onur, 2020: 207). Kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının kentteki yansıması Türkiye bakımından bu şekilde başlamış olmakla beraber bu toplulukların gelişimi Batı ülkelerindeki gibi devam etmemiş Türkiye’ye has bir biçimde ilerlemiştir (Akyol Altun, 2010: 227). Bu bakımdan Türkiye’de kapalı/kapılı toplulukların gelişimi bakımından söylenebilecek çıkarımlar; “Türkiye, toplu konut siteleri konusunda, ilk kuşağın cicim aylarını mı yaşıyor sorusu hemen akla geliyor. Apartmanın standart olmaktan gelen cazibesi, buna denek düşen düzen tutkusu ve kişiliksiz, arınık mekân ve yaşan saplantısı ve yaşanan çevrede homojenlik arayışı, toplu konut sitelerini Türk orta sınıfı için hala cazip kılıyor” (İnel, 1999: 24).” (akt. Onur, 2020: 207-208) şeklinde belirtilebilir.

Türkiye’de kapılı/kapalı toplulukların oluşum süreci daha önce de belirttiğimiz üzere temel dinamikler açısından dünyanın kalanındaki süreçle bazı benzerlikler taşır. Yine bu bakımdan değinilebilecek bir nokta Türkiye’de iktisat politikası bakımından köklü değişimlerin yaşandığı 1980’li yıllardan sonra gerçekleşen gelir dağılımı keskinleşmesi ve dağılımdaki dengesizliğin öne çıkmasıdır. Bu durum kapılı/kapalı toplulukların Türk kentlerinde oluşmakta olan üst ve orta sınıf için cazipleşmesine katkı sağlayarak sosyal ve mekânsal ayrışmada da etkili olmuştur. Bu durum Türkiye genelinde başta İstanbul olmak üzere özellikle büyük şehirlerde kendini göstermiş, gelir ve statü bakımından farklılığını ve zenginliğini sembolik olarak ifade edebilmek bakımından bir yol olmuştur (Fridin Özgür, 2006: 80-81). Bu çerçevede Türkiye örneği için de geçerli olacak şekilde, “ideal ev” sloganı altında simgelenmiş kapılı/kapalı toplulukların tüketim ekseninde sembolize ettiği unsurlarla ve kültürel anlamlarla ilgili olarak yapılabilecek bir saptama şu şekildedir;

“Tarihsel bir kurgu olarak ‘ideal ev’in konfor, rahatlık, saygınlık gibi sembolik çağrışımlarıyla orta sınıf kültürünün odak noktası haline gelmesi, 19. yüzyıl sonlarıyla 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, değer ve özelemlerin tüketimle iç içe geçmeye başladığı döneme rastlıyor. Bu dönem gerek Kıta Avrupa’sındaki gerekse Kuzey Amerika’da, yeni palazlanmaya başlayan bir bürokrat ve uzman meslek sahibi kesiminin, sanayileşen kentlerin alt tabakalardan, özellikle işçi sınıfından ayırıştırma çabası içinde olduğu bir dönem. Bu bürokrat- uzman kesimin saygınlık özelemlerinin satın almaya dönüşmesi, bir yandan yeni piyasaya çıkan çeşitli ev malzemelerine (gazlı fırın, elektrikli süpürge, banyo küveti, musluktan, diş fırçasına kadar) talep yaratırken, diğer yandan tüketime sembolik anlamlar yükledi” (Öncü, 1999: 29).

Kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının Türkiye örneğinde kentlerde seyrettiği rotanın ve gösterdiği özelliklerin dünya genelinde ortaya çıkan bu topluluklarınkiyle olan diğer benzer yönlerinden güvenlik ihtiyacı, topluluk hissi, homojenlik arayışı gibi noktalar da ortaya çıkmaktadır (Perouse ve Danış, 2005: 113-115). Özellikle büyükşehirlerin süreç içinde geçirdikleri dönüşümler neticesinde tehlikeli yerler olarak algılanması, çocuklu aile yapısı için bazı riskli faktörlerin olduğuna kanaat getirilmesi ile güvenlik vaadi ön planda olan kapılı/kapalı toplulukların seçimi önem kazanmıştır (Öncü, 1999). Ayrıca kapılı/kapalı topluluk olgusunun dünya genelindeki gelişimi konusuna dönük Türkiye’deki örneğiyle yine bir benzerlik olarak kapılı/kapalı toplulukların Türkiye örneğinde de hitap ettiği kesime (müşterisine) çeşitli avantajlar, imkanlar, servis ve hizmetler sunması durumu mevcuttur. Bu bağlamda aynı zamanda kapılı/kapalı toplulukların bağımsız ve özerk niteliği de benzeşmektedir (Çınar vd., 2006: 7).

Türkiye’deki kentsel mekânda kapılı/kapalı topluluklar açısından dünyadaki örneklerin izlediği süreçle benzerlik taşıyan bir nokta da yeni kentleşme, kapitalizm ve tüketimcilik mantıkları çerçevesinde özelleştirmenin ağırlık kazanması, buna paralel olarak kamusal alanın çözülüşü ve ayrışma ile kutuplaşmaya zemin hazırlanması şeklindedir (Ayata, 2002: 25-42). Bu noktalar da askeri kentleşme, parçalanmış kentleşme ve küresel kentleşme eğilimleriyle ve tüketim-gözetim ideolojisiyle örtüşür.

Türkiye örneğinde kapalı/kapılı topluluklar oluşumlarının kentsel alanda yayılımı açısından okunabilecek bir boyut da bu durumun oluşabilmesi için gereken ilgili yönetsel ve yasal düzenlemelerin yapıldığıdır. Bu kapsamda kentsel planlamanın ahengini bozan bir unsur olarak yerel yönetim düzeyinde yapılan siyasi reformlar ile büyükşehir belediyelerinden bağımsız olarak özerk şekilde hareket edebilen ve yeni konut projelerinin inşa edilmesine izin verebilen belde belediyelerinin kurulmasına imkân sağlamıştır (Tanülkü, 2012: 129). Esen ve Rieniets’e (2015: 85) göre; Türkiye örneğinde kapılı/kapalı toplulukların yayılımını kolaylaştıran etkenlerden biri de 2005 yılında kabul edilen 5366 Sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”dur. Esen ve Rieniets tarafından ifade edildiği üzere bu kanun sayesinde İstanbul’un tarihi mekânlarında daha fazla sayıda kapalı/kapılı topluluk inşaatının ortaya çıkmasına bir zemin hazırlanacaktır. Bu bakımdan tarihi özellikleri yoğun olan büyük şehirlerin bu özelliklerinin sürdürülebilmesi çatısı altında kapılı/kapalı toplulukların kentlerde yayılımında bir artış gerçekleşebilmektedir. Burada bahsedilene benzer şekilde genel olarak sermaye birikim stratejisi ekseninde mekânın üretimi, metalaşması ve değerlendirilmesinde dar anlamda ise kentsel mekânın düzenlenmesinde kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının önünü açacak yasal düzenlemelere bir örnek olarak da 1982 tarihli “2634 Sayılı Turizmi Teşvik

Kanunu”⁴¹ ve 1989 tarihli “383 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname”⁴² düzenlemeleri akabinde Türkiye’nin kıyılarının, ormanlık arazilerinin, kırsal ve tarımsal arazilerin özel sermayenin inisiyatifine geçmesine zemin hazırlaması ve bu kapsamda buralarda inşaat faaliyetleri (özellikle lüks oteller, tatil köyleri ve kompleksleri) yapılması durumu verilebilir. Bu noktalar; tezde daha önceden kavramsal çerçevede “meşru adlandırma” faaliyeti kapsamında değinilen yasa, norm oluşumu, legal kodlama, düzenleme ve denetleme unsurlarını belirtir ve de kurgulanan/oluşturulan bu yasal çerçeve kapsamında yapılacak eylemlere (müdahalelere/baskılara) dönük meşruiyetin sağlanması hususunda da iktidar tarafından geliştirilen askeri kentçiliğin Türkiye boyutunda yasal düzenlemeler ile ilişkisine işaret eder.

Kapılı/kapalı toplulukların kentsel mekândaki yansımasının Türkiye eksenindeki genel hatları önceki paragraflarda değinilen bir çizgidedir. Bu bakımdan Türkiye’deki kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının gelişim sürecinde kendine has noktaların yanı sıra dünyadaki örneklerle benzerlik taşıyan noktalar da bulunmaktadır. Bunlar kısaca; neoliberal ve kapitalist politikaların etkisi, yeni kentleşme, güvenlik arayışı, topluluk düzeyi bakımından homojenlik ve aidiyet unsurları, tüketimcilik, tüketim kültürü, sembolik ve statüsel unsurlar, özelleştirme ve kamusal alanın çözülüşü ile parçalanması, sosyal kutuplaşma ve ayrışma şeklinde sıralanabilir. Hem dünya genelindeki örnekler hem de Türkiye açısından örnekler kapsamında kapılı/kapalı topluluklar askeri kentleşmenin ve güvenlikleştirme pratiklerinin yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu başlığın ardından Türkiye’de kapalı/kapılı topluluk olgusu tartışması bakımından tezde

⁴¹Bknz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2634.pdf> (Erişim: 22.10.2021).

⁴²Bknz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.383.pdf> (Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname) (Erişim: 22.10.2021).

yer alan noktaları içerecek çeşitli kentlerden bazı somut örneklerle devam edilmesi yerinde olacaktır.

2.3.2. Türkiye’de Kentsel Mekânda Kapılı/Kapalı Topluluk Örnekleri İncelemesi

Türkiye’de ortaya çıkmış kapılı/kapalı topluluk örnekleri incelendiğinde bunların ilk örneklerinin İstanbul’da ortaya çıktığı gözlemlenir (Firidin Özgür, 2006). İstanbul’da ortaya çıkan kapılı/kapalı toplulukların yer seçimi ile ilgili olarak; “kapalı sitelerin yer seçimine bakıldığında, bunların daha çok İstanbul’un kuzey ormanları içinde, Çekmeköy, Göktürk, Zekeriyaköy gibi beldelerinde, kıyı alanlarına yakın manzara avantajı olanların daha çok Beşiktaş, Üsküdar, Beykoz ilçelerinde Boğaz sırtlarında ya da kentin Marmara kıyılarında yoğunlaştıkları görülmektedir. Bununla birlikte kent içinde daha merkezi alanlarda da kapalı siteler yer almaktadır.” (Fridin Özgür, 2006: 83) tespiti yapılabilir. Bu örnekler; İstanbul’un Marmara denizi ve Karadeniz kıyılarında inşa edilen tatil köyleri biçiminde ortaya çıkmış, daha sonra boğaz kıyılarında 1930’larda başlayan konut yapı kooperatiflerinin ürettikleri siteler İstanbul’daki kapalı/kapalı sitelerin ilk örneklerini oluşturmuştur ve tatil amaçlı geçici kalınan bu konutlar zamanla ulaşım ağının gelişiminin erişilebilirlik üzerindeki olumlu etkisi sonucu sürekli ikamet edilen konutlara dönüşmüştür (Pérouse ve Danış, 2005: 94). İstanbul’da ilk olarak ortaya çıkmış olan kapılı/kapalı topluluk biçimindeki konut projelerinden bazılarının adları Kemer Country, Alkent 2000, Acarkent, Beykoz Konakları, Zekeriyaköy Evleri, Bahçeşehir, Ataşehir, Mashattan, Platin Sitesi, Mercan Sitesi, Uphill Court, Altunizade Konakları, Sarı Konaklar, Üstay Vilalları olarak sıralanabilir (Aydın, 2012: 103; Polat ve Kartal, 2018: 70).

İstanbul örneğine önceki paragrafta kısaca değinilmesinde bu şehrin Türkiye bakımından birçok boyuttan önem arz eden, değişimlerin ve dönüşümlerin en sıklıkla ve çoklukla yaşandığı yer olması sebeptir. Ancak Türkiye’de kentsel mekânda kapılı/kapalı topluluk oluşumları yalnızca İstanbul ile sınırlı olmayıp Ankara, İzmir gibi diğer büyükşehirler başta olmak üzere birçok kentte kentsel mekânda boy göstermeye ve kent manzarasını büyük çoğunlukta kaplamaya başlamıştır. Bu çerçevede ortaya çıkan her bir tekil kapılı/kapalı topluluk projesinin konumlandırıldığı bölge, kent, hitap ettiği ana kitle, slogan ve amaç gibi yönlerden kendine has özellikleri olmakla beraber belli özellikler bu tür projelerin hepsinde de benzer olarak görülebilmektedir. Bu bakımdan Türkiye bazında kapılı/kapalı topluluk örneklerini ele alma sürecinde incelemede başlangıç noktasını kent olarak almak yerine incelenecek örneklerin tezin kapılı/kapalı topluluk kısmında tartışılan konulara ilişkisi yönünden değerlendirilmesi hem daha tutarlı olacak hem de kapılı/kapalı topluluk örneklerinin sayıca fazlalığının yaratacağı inceleme zorluğuna girilmeden gerekli tespitler üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede özellikle büyükşehirlerde ortaya çıkmış örnekler değerlendirilecek ve inceleme sürecinde akademik literatürde bu zamana kadar yapılmış çeşitli çalışmaların bulgularından ve çıkarımlarından faydalanılacaktır. Bu kapsamda kapılı/kapalı topluluklar kısmında yer alan tez başlıklarından suç, şiddet, yoksulluk, güvencesizlik, kültür ve sembolik tüketim, kamusal alanın yok oluşu başlıkları altında değinilen noktalarla ilişkili örnekler ele alınarak devam edilecektir.

2.3.2.1. Suç, Şiddet, Yoksulluk ve Güvenlik Olguları Ağırlıklı Olan Kapılı/Kapalı Topluluk Örnekleri

Kapılı/kapalı toplulukların kentliler tarafından tercih edilmesinde kentsel mekânda var olan suç, şiddet, yoksulluk, tehlike ve karmaşa gibi unsurlardan uzak kalıp güvenli bir yerleşimde bulunma isteği ağır basan unsurlardandır. Tez kapsamında ele

aldığımız üzere bu bakımdan kapılı/kapalı topluluk konutlarının çocuklu aileler başta olmak üzere aileler tarafından güvenlik bağlamında seçilmesi durumu gözlemlenmektedir. Kapılı/kapalı topluluk oluşumunu tercihte güvenlik ihtiyacının ağır bastığı bir örnek olarak Ankara'daki Zirvekent sitesi projesi ele alınabilir. B. A. Poyrazoğlu (2009: 77) tarafından yapılan incelemede Zirvekent kapalı/kapalı konut yerleşimi ile yakınında bulunan Birlik Mahallesi karşılaştırması yapılmış ve çeşitli yönlerden çeşitli değişkenlerin incelenmesi sonucunda Zirvekent'te ikamet edenlerin çoğunluğunun burayı seçmesindeki motivasyonun güvenlik olduğu saptanmıştır. Bu yerleşim yeri, kapılı/kapalı topluluk özelliklerinin büyük çoğunluğunu taşımakta ve bu bakımdan yerleşimin etrafının çevrelenmesi, bariyer kullanımı, giriş-çıkışın sınırlandırılması, kapalı devre kamera sistemiyle izleme, güvenlik personeli bulundurma, şifreli giriş sistemleri kullanma gibi güvenlik stratejileri yürürlükte (s. 43, 77). Bu çalışmadaki bulgulara göre güvenliğin sağlanmasına yönelik bu uygulamalar Zirvekent'te ikamet edenlerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlamakta faydalı olmuştur. Dolayısıyla buradaki örnek askeri kentleşme ile kapılı/kapalı topluluk oluşumları arasındaki bağlantıyı kentsel güvenlik, güvende olma/hissetme noktalarından işaret etmektedir. Güvenlik konusunun kapılı/kapalı toplulukların seçimi yönünden oynadığı etkili rolü gösteren bir başka örnekte Ö. Güzey (2014) tarafından yapılan çalışmada değinilen örnek olan Ankara'daki ilk kapılı/kapalı topluluk oluşumlarından olan Angora Evleri projesidir. Angora Evleri de güvenlik olgusunu öne çıkaran uygulamalara yer vermiş kentsel militarizasyona da işaret eden duvarlar, çitler, girişi kontrol eden özel güvenlik birimi gibi unsurlar bu bakımdan yerleşimin içinde kullanılmıştır (s. 96). Bu örneklerde öne çıkan güvenlik vurgusuna paralel olarak ele alınabilecek diğer konular da kentsel mekânda yayılım gösteren korku, kaygı, belirsizlik duyguları ve yine bunlarla

bağlantılı olan yabancılaşma, “yabancı”ya karşı duyulan tedirginlik, bireyselleşme, izolasyon ve umursamazlık gibi hallerin ortaya çıkması, kentsel toplumda ve kentte kamusalılık üzerinde de olumsuz etkiler yaratması olarak ele alınabilir. Bu bakımdan K. Şahin (2016: 283, 316, 326) tarafından yapılan çalışmada modern kentte korku, kaygı, belirsizlik ve tehlike algılarının insan hayatına ve kent yaşamına ne şekilde etkilediği kapılı/kapalı toplulukların bu noktalarla ilişkisi bakımından birtakım görüşmeler yapılmış ve mülakata katılanların cevapları arasında artık sosyal ilişkilerin ve etkileşimlerin azaldığı, yapaylaştığı, herkesin kendi kabuğuna ve ailesine çekilmeye dönük bir eğilim gösterdiğini belirtenler olmuştur. Bu açıdan kapılı/kapalı topluluk oluşumlarını tartışırken değindiğimiz korku, kaygı, risk gibi faktörlerin etkisiyle güvenlik odağında bir kapılı/kapalı yerleşimi seçmek noktası örneklendirilmiştir. Yine ötekileşme, dışlanma, kutuplaşma, izolasyon, bireyselleşme, yabancılaşma ve umursamazlık gibi olguların ortaya çıkması ile kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının ilişkisi bakımından değindiğimiz noktalar ve kamusalılığın çözülüşü meselesi de bu mülakatlarda yer alan cevaplar içinde bulunabilir. Ayrıca Şahin (2016: 439, 489) tarafından yapılan bu çalışmada kapılı/kapalı konut tipi yerleşimleri ikametgâh olarak seçenlerin şehrin kalanından uzaklaşmak ve böylece “şehrin kiri” diye ifade ettikleri şehirle alakalı olumsuzlukları geride bırakmak arzuları da mevcuttur. Bu bakımdan kentsel mekâna yönelik “kir” algısı içinde kentin kaotik ortamı, güvensizliği, çöküntü ve yoksulluk halleri gibi unsurlar kapsanabilir. Dolayısıyla kapılı/kapalı toplulukların bu yerleşimlerde yaşayanlar tarafından yoksulluk, suç, şiddet, güvensizlik vb. kentsel sorunlardan kaçış için bir seçenek olarak ele alındığı ve avantajlı görüldüğü çıkarımına varılabilir. Bu durum da kentsel militarizasyonun kapılı/kapalı topluluk görünümündeki hali açısından kentsel güvenlik bazında söylemsel, sembolik ve kültürel politikalarla alakasına, güvenlikleştirme faaliyetine bir referans

verir. Ayrıca bu örnek akabinde tez konusu açısından belirtmekte faydalı olarak; yoksulluk, göçmen olma vb. gibi dezavantaj ve/veya farklılık yaratan durumların, marjinalize edilen özelliklerin suç, şiddet gibi olumsuzluklarla beraber anılması bağlamında kentsel güvenlik tartışması çatısı altında kentte çöküntü bölgelerinin ve yoksulluğun kriminalize edilmesi ve bu bölgelerin “temizlenmesi” için soylulaştırma, kentsel dönüşüm gibi faaliyetler kapsamında kapılı/kapalı toplulukların seçimi hususu da bu başlık altında incelenebilir. Bu bakımdan akademik bir örneği teşkil etmesi münasebetiyle değinilebilecek bir nokta olarak; Z. Gönen ve D. Yonucu (2011: 80, 94-96) tarafından belirtildiği şekilde Türkiye’de de yoksul kesimin suçla ilişkilendirilmesi algısı yaratılmış; iktidarca bu kesime karşı uygulanan baskı ve şiddet, “masum” vatandaşların korunması şeklinde gerekçelendirilmiştir. Kentte askerileşme açısından da karakteristik bir yaklaşım olan bu anlayış, söylemsel, sembolik ve kültürel politikalara zemin yaratmış; ifade ettiği küresel kentleşme ve parçalanmış kentleşme eğilimlerinin de gösterdiği üzere tüketim-gözetim ideolojisini güçlendirmiştir. Dezavantajlı kesime karşı “düşman” algısının yaratılması şeklinde de değerlendirilebilecek bu noktada sosyo-mekânsal ayrışma ve disiplin-baskı-kapatma/sürme mekanizmaları devrededir. Bu durum dezavantajlı kesimlerin güvencesizliğini derinleştirecek şekilde etkimekle birlikte genel boyutuyla da tezde daha önce de anılan ötekileşme, dışlanma, kutuplaşma, yabancılaşma vb. gibi problemlere yol açmaktadır. Bu kapsamda kentsel güvenlik, söylem boyutuyla ve politik araç olarak ortaya çıkmış; sonuçta askerileşmenin bu örneği bakımından iddia ettiği güvenlik temini savı işlevsizleşmiştir.

Kapılı/kapalı topluluk türündeki emlak ürünlerinin güvenlik olgusu ağırlık basan bir motivasyonla seçilmesine dönük olarak Türkiye kapsamında bazı şehirlerdeki örneklere kısaca önceki paragraf çerçevesinde değindikten sonra bu konunun dikkat

çekici bir sorunsalı olan gerçekte kapılı/kapalı toplulukların vaat ettikleri üzere güvenliğin temininde ne kadar etkili oldukları noktası üzerinde durulmasında fayda olacaktır. Bu bakımdan E. Bal ve D. Akyol Altun (2009: 8) tarafından yapılan çalışmada İzmir ve İstanbul'daki kapılı/kapalı topluluklar incelenmiş ve “güvenlik” ile “kapalılık” unsurlarının büyük ölçüde yatırım-kazanç perspektifinden bu topluluk yerleşim türüne müşteri çekmek için kullanılan söylemler olarak kaldığına işaret edilmiştir. Bu noktadaki tartışmaya paralel olarak H. Ö. Tümer ve N. Dostoğlu'nun (2008: 63-64) Bursa ili özelinde yaptığı çalışmada farklı kapalı topluluklar incelenmiş ve güvenlik noktası bağlamında Çağkent yerleşiminde güvenlik uygulamalarına dönük olarak mevcut olan bariyerlerin ve güvenlik biriminin faal olarak kullanılmadığı (ya da günlük hayat akışı içinde kullanılmadığı, işlevsizliği) ve bunun dikkat çekici bulunduğu belirtilmiştir. Buradaki bulgunun yorumlaması yapılacak olursa, yine benzer şekilde kapılı/kapalı toplulukların özellikle yaslandığı güvenlik olgusu bakımından gerçekte çok verimli bir durumun olmadığı, genel olarak bu tür uygulamaların göstermelik sunumlardan ibaret olup işlevsel olarak etkin kullanılmadığı çıkarımına varabiliriz. Burası ise geniş perspektifte söylemsel ve sembolik pratikleri, reklam ve pazarlama taktiklerini, tüketim-gözetim ideolojisini, metalaşmayı, sembolik tüketimi ve kültür endüstrisini işaret etmekte ve askeri kentleşmenin bu unsurlarla ilgisini örneklendirmektedir. Söylem ve pazarlama/piyasa taktiği düzleminde kalan güvenlik olgusu, kentsel güvenliğe bir katkı sağlamamakta ve askeri kentleşmenin paradoksuna ışık tutmaktadır.

Kapılı/kapalı toplulukların güvenlik temini amacıyla aldığı önlemler ve uyguladığı uygulamaların gerçekten etkili olup olmadığına dönük tartışmada gerçek hayattan olayların sunulduğu çeşitli yayın organlarında yer verilen haberlerden örneklere de göz atmak bu tezin tartışma konusu bakımından ilginç saptamalar yapmamıza olanak

sağlayabilir. Bu bakımdan bir haber sitesinin verdiği haberde kapılı/kapalı topluluk örneği olarak İstanbul Şişli’de kameralı güvenlik sistemi, güvenlik personeli gibi unsurları bulunan bir AVM’de bebek arabaları hedef alınarak yapılan ve tekrarlayan organize hırsızlık örneği ilgi çekicidir.⁴³ Haberlerde yer almış başka bir ilginç örnek olarak binanın kapalı/kapılı topluluk özelliklerine ne kadar uygun olduğu haber detaylarından net şekilde ve tam anlamıyla anlaşılmamakla birlikte haber metninde geçen güvenlik unsurunu belirten “güvenlik kamerası” ve kapalılık, sınırlı giriş özelliğini gösteren “apartmana girememe” ibaresinden yola çıkılarak kapalı topluluk bazında değerlendirilebilecek olan bir apartmanda hırsızın dairelere ulaşamayıp bizzat güvenlik önlemi belirten, güvenlik simgelerinden biri olan kameranın kendisini çalması da dikkate değerdir.⁴⁴ Bu haberin çok benzeri bir olay da Bursa’da yaşanmış ve bir sitenin deposuna defalarca giren hırsızın yakalanabilmesi için takılan kamera da hırsızlar tarafından çalınmıştır.⁴⁵ Bu örneklerin de gösterdiği üzere; askerileşme akabinde kapalı, yüksek güvenli bir sitede oturuyor olmak hali güvenliğin etkin sağlanacağı ve suçların engelleneceğine garanti veremez. Bu bakımdan bir örnekte İstanbul Ataköy’deki lüks sitede yaşanmış sitenin kendi görevlilerinin hırsızlık yaptığı bu olayda hırsızlıklar aylarca sürmüş ve ancak bir site sakininin kendisinin evine kurduğu gizli kamera sayesinde çözümlenebilmiştir.⁴⁶ Bu çerçevede bir kapılı/kapalı topluluk yerleşiminde ikamet ediyor olmanın aslında suç, şiddet, güvensizlik gibi olumsuzluklardan uzak kalınacağına garanti etmediği, her ne kadar askeri kentleşmenin yansıması olan kapılı/kapalı toplulukların

⁴³Bknz. <https://www.hurriyet.com.tr/video/sislide-avmde-bebek-arabalarindan-hirsizlik-anlari-2-supheli-yakalandi-41899469> (Erişim: 22.10.2021).

⁴⁴Bknz. <https://www.hurriyet.com.tr/video/binaya-giremeyen-hirsiz-guvenlik-kamerasini-caldi-41919563> (Erişim: 22.10.2021).

⁴⁵Bknz. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bursada-hirsizlardan-pes-dedirten-sozler-41896227> (Erişim: 22.10.2021).

⁴⁶Bknz. “Ultra lüks sitede seri hırsızlık!” <https://www.youtube.com/watch?v=H5VBP9Oi7Us> (Erişim: 22.10.2021).

oluşum ve tercih sebebi büyük oranda güvenlik olgusu ve bu konuda sağladıkları olanaklar olsa da gerçek hayatta güvenliğin temini bakımından etkinliklerinin her zaman işlevsel olamadığı çıkarımları yapılabilmektedir.

Güncel haber örneklerinin kapılı/kapalı topluluklarda hırsızlık ve suç olgularının gerçekleşebilmesi bakımından güvenliğin temininde garanti bir çözüm olmadığını işaret edenlerinin yanında kentsel mekânda güvenlik bakımından olumsuzluk yaratan şiddet unsurlarından kaçışta da etkin bir çözüm olamayacağını da işaret edenleri vardır. Bu haberlerden birine göre, İstanbul Halkalı’da bulunan bir lüks sitede peyzaj görevlisi ile site müdürü arasında tartışma çıkmış ve olay sonucunda peyzaj görevlisi; müdürün ölümüne, temizlik görevlisinin de yaralanmasına sebep olmuş ve de otoparkta intihar etmiştir.⁴⁷ Bu örneğe benzer şekilde Konya’da bir sitede site sakinleri arasında çıkan tartışma sonucu kavgaya silah karışması akabinde bir cinayet meydana gelmiştir.⁴⁸ Kapılı/kapalı topluluk yerleşimleri içinde şiddet vakasının meydana geldiği bir örnek de Antalya’da bir sitede site sakinleri arasında otoparkta yol vermeme sebebiyle çıkan kavgadır. Bu olayda birçok kişi kavgaya karışmış ve yaralananlar olmuştur.⁴⁹ Bu haberlerden de anlaşılabileceği üzere güvenlik bağlamında suç olgusunun yanında şiddet unsurundan kaçınmak için de kapılı/kapalı topluluk yerleşiminin tercihi her zaman için anlamlı bir sonuç vermemektedir. Aynı zamanda da kentte askerileşmenin uzantısı olan kapılı/kapalı toplulukların yapımı gibi uygulamaların her zaman kentsel güvenliği teminde etkili olamayacağı da bu kapsamda anlaşılabılır. Bu durumda da iktidarın

⁴⁷Bknz, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/istanbulda-luks-sitede-cinayet,G7K6Ur3RtE-2xE83rhYrZQ> (Erişim: 22.10.2021).

⁴⁸Bknz. “Konya Site’deki Cinayetle İlgili 4 Şüpheli Adliyyede” <https://www.dailymotion.com/video/x6b3m24> (Erişim: 22.10.2021).

⁴⁹Bknz, <https://www.haberler.com/site-bahcesinde-yumruklu-otopark-kavgasi-14368071-haberi/> (Erişim: 22.10.2021).

benimsediği bir araç olarak askerileşme eğiliminin kendi mantığını, hareketlerini ve tasarruflarını meşru kılmakta başvurduğu güvenlik sağlama söylemi çökmekte ve kentsel güvenlik temini ile gerekçelendirilen kentsel militarizasyon başarısızlığa uğramaktadır.

Kapılı/kapalı topluluklar, şiddet ve güvenlik bağlamında kapatılmanın soyut hali olarak çöküntü bölgelerinde yaşanan bakımsızlık, ilgisizlik ve mahremiyet süreçlerinin yarattığı sembolik şiddet ve mekâna mahkûmiyet konusuna ilişkin Türkiye’den örnekler de bu tez kapsamında saptanabilir. Bu bakımdan D. Gürbüz (2015: 5-7) tarafından Türkiye özelinde kentleşme süreci, çöküntü bölgesi ve suç ilişkisi konusunun incelendiği çalışmada bir çöküntü bölgesi olarak Ankara’daki Hacıbayram Mahallesi fiziksel bakımsızlık ve terk edilmişlik içinde oluşu, gecekondu yapılaşması benzeri yetersiz ve sağlıklı yapıların bulunması, gelir seviyesi oldukça düşük insanların yaşadığı bir yer olması, mahalle sakinleri itibarıyla heterojen bir yapı sunması gibi yönleriyle buna benzer (Wacquant’ın (2008a) anti-getto tartışmasını andıran bir tablo sergilemekte olan) bir çöküntü bölgesini andırdığı ve suç bağlamında bu mahallede işlenen suçlarla ilgili çalışmada sunulan veriler ışığında mala karşı suç unsurunun maddi kazanç elde edebilme amacı güttüğü ve tüketim özendirme unsurunun bu suçları işlemekte önemli bir motivasyon sağladığı ifade edilmiştir. Bu bakımdan tüketim olgusunun yarattığı sembolik baskı ve şiddet, çöküntü bölgesinde kapatılmış kalmanın, yoksulluğun ve imkansızlıklarla sarılı olmanın zorluğuyla birleşerek suç olgusunun oluşumuna bir zemin yaratmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de gerçekleştirilen kapılı/kapalı topluluk yapılarını içeren soylulaştırma ve kentsel dönüşüm faaliyetleri ekseninde önceden çöküntü bölgesi gibi mahrumiyet alanlarını ifade eden yerlerde gerçekleşen dönüşümler sonucunda yerel halkın marjinalleşmesine neden olabilen mülksüzleştirme, sosyal dışlanma ve ötekileştirme gibi unsurlar etrafında kentsel güvenliği riske edebilecek durumlara

sebebiyet verilebilmektedir. Ayrıca yine bu noktada tüketim-gözetim ideolojisinin askerileşme-kentsel güvenlik odağında iç içe geçtiği gözlemlenmekte ve askerileşme bakımından maddi/mali yoksunluktan ötürü tüketmeye yeterli olamayan yoksul kesimler gibi dezavantajlı grupların kentsel mekânda (çöküntü mahallelerine) kapatılması durumu ve gerekliliği şeklinde beliren gözetim ideolojisi sergilenmekte ve tüketmeye kabil olamayanların kapatılması, uzaklaştırılması gerekliliği bakımından bu ideolojiyi besleyen tüketim ideolojisi ortaya çıkmaktadır. Yani burada tüketim-gözetim ideolojisinin birbirini yaratan ve tamamlayan sürekli döngüsü; kentsel mekânda güvenlik, askerileşme ve kapatma (kapılı/kapalı topluluk oluşturma) bağlamında temsil edilmektedir. Yine buradaki noktalara paralel bir örnek olarak E. Ergönül ve D. Sadioğlu (2020: 175) tarafından yapılan çalışmada yer alan kentsel dönüşüm projesinin kapsamında olan yerlerden biri olarak Gaziantep Şehitkamil ilçesindeki çöküntü alanında hak sahiplerinin çoğunun henüz anlaşma yapmamış ve orada ikamet ediyor olmasına rağmen 6306 Sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” kapsamında kentsel dönüşüme başlanmış ve anlaşma yapılan hak sahiplerinin binaları yıkılmaya başlanmış, mahalle içinde birçok tehlikeli ve güvenliksiz yarı yıkılmış binaların veya yıkım kalıntılarını oluşturan molozların vb. oluşumuna sebep olunmuştur. Ergönül ve Sadioğlu’na (2020: 175) göre bu durum bölgenin çöküntüleşmesini daha da derinleştirmiştir ve buradaki hak sahiplerine göre oluşan bu durum bir “yıldırma” politikasını ifade etmektedir. Bu örnekte görülen durumun yorumu olarak kentsel dönüşüm faaliyeti çerçevesinde bölge halkı üzerinde uygulanan sembolik bir şiddet unsurunun varlığından bahsedilebilir. Öte yandan yine bu örnekte, küresel kentleşme ile tetiklenen kentsel dönüşüm ve soylulaştırma projelerinin kendileri aslen tüketim-gözetim ideolojisine eklenmekte ve sermaye birikimi gibi iktisadi kazanım noktalarını

önceleyen anlayışlar çerçevesinde kentsel mekânda dezavantajlı gruplar askerileşmeye maruz kalarak yerinden edilmektedir. Aynı zamanda baskı ve kapatma mekanizmalarının iktidar tarafından disiplin politikası altında etkinleştirilmesi de burada yakalanabilmektedir. Benzer şekilde E. Erbaş ve Ş. E. Kızılay (2015: 509) tarafından yapılmış olan çalışmada Sarıyer-Derbent Mahallesi örneğinde gerçekleşen ve kapalı/kapalı topluluk projesi olarak bir sitenin bölgeye yapımını öngören kentsel dönüşüm faaliyeti ve de bununla ilişkili olarak ortaya çıkan mülksüzleştirme hali incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmada mahallelilerin “haksızlığa uğratıldıklarını ve sürekli yıkım tehlikesi altında yaşadıklarını ve bunu da çok geniş bir kavramsal içeriği bulunan ‘hukuksal güvencesizlik’ üzerinden anlattıkları” belirtilmiştir. Bu bakımdan dönüşüme uğrayan mahalleli açısından mülksüzleştirme, yerinden edilme ve yeterli söz hakkı bulunmama olumsuzluklarını işaret eden çalışmanın verileri ve sonucu da fiziksel olmayan ancak çeşitli baskı mekanizmalarıyla ilerleyen bir sembolik şiddet olarak okunabilir. Kapalı/kapalı topluluk oluşumlarıyla ilgili değinilen bu gibi durumlar ise kentsel mekânda sosyal dışlanma, kutuplaşma, ötekileştirme, marjinalizasyon, suç korkusu/güvensizlik, bireyselleşme/izolasyon, çöküntü bölgeleri gibi sosyal ve fiziksel kimi olumsuzlukları derinleştirecek ve sonuç olarak kentsel güvenliği riske edebilecek unsurlar olan suç, şiddet, yoksulluk, ötekileşme gibi olumsuzluklara, çelişiklere neden olacak, var olan olumsuzlukları da derinleştirecektir. Sonuçta askeri kentleşme kendi mantığı içinde çökecek ve kentsel güvenliği temin hususunda bir paradoks yaratacaktır.

2.3.2.2. Kültür, Sembolik Tüketim ve Kentsel Güvenlik Bağlamında İlgili Örnekler

Tüketimin sembolikleştiği, metalaştığı ve bir kültür halini aldığı günümüz tüketim toplumunda kentsel mekân ve kapalı/kapalı topluluk yerleşimleri de metalaşan, tüketilmeye haiz bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan Ş. Geniş (2007: 780-

783) tarafından yapılan çalışmada İstanbul ilinde bulunan bir kapalı topluluk örneği olarak Kemer Country incelenmiş ve bu yerleşimin özelliklerinin sakinlerinin özellikleri paralelinde yüksek elit sınıfı, prestijli bir hayat tarzını, tüketim stilini, kültürel yapısını ve bunlarla ilgili diğer sembolik göstergeleri işaret eden bir nitelikte olduğu belirtilmiştir. Bu noktalar kaplı/kapalı toplulukların söylemsel, sembolik ve kültürel politikayla ilişkisine işaret etmektedir. Bu bağlamda ekonomik göstergeler (örn. gelir miktarı, meslek kolları, vb.), sosyal göstergeler (örn. eğitim düzeyi, etik, ahlak ve görgü davranışları vb.) ve hayat tarzı (örn. tüketim alışkanlıkları, hobi-spor vb. alışkanlıkları, konut seçimleri ve beklentileri) gibi yönlerden de homojenizasyonun/benzerliği ifade eden bu örnekte aynı zamanda tezde kavramsal çerçeve kısmında özellikle sembolik ve kültürel politika çatısında bahsedilen topluluk yaratımı, kimlik ve temsil ile ilişkili noktalar da mevcuttur. Kapalı/kapalı topluluk oluşumları olarak sitelerin bu noktadaki işlevi içindeki unsurların ve öznelere benzeşen/aynı yönlerini ortaya çıkararak (“affinity urbanism”) onları güdümlenmek ve bu vasıta ile bir arada bulunan bir topluluğa çevirmek biçimindedir. Aynılaştırma ve homojenizasyon vurgularının askerileşmede özellikle otorite-düzen temini, kontrol, verimlilik gibi olgular yönünden ele alınan hayati rolü akabinde bu örnekte yola çıkılarak kapalı/kapalı toplulukların askeri kentleşmeyle ilişkisine işaret edilebilir. Ortak noktalara vurgu yapılarak aynılaştırmanın sağlanması (topluluk oluşturma pratiği) biyopolitika-yönetimsellik kapsamında “daha yönetilebilir” unsurları ve topluluğu bir araya getirmekte, bunları belirleyip tespit etmekte, yerini/mekânını sabitlemekte, çokluğa ilişkin bilgi üretimi ve kategorizasyonu sağlamakta ve böylece askerileşmenin vazgeçilmezleri arasındaki düzen, otorite, öngörülebilirlik, kontrol, güvenlik temini, verimlilik gibi hususların yaratımı açısından işlevsellik oluşturmaktadır. Yine bu paralelde, Ö. H. Tümer Yıldız ve S. Polat (2011: 11) tarafından gerçekleştirilen

bir çalışmada kapılı/kapalı topluluk örneği olarak, Bursa’da bulunan Korupark Alışveriş Merkezi ve Korupark Evleri örneği incelenmiş tüketim olgusu da göz önünde tutularak mekânın fiziksel, anlamsal ve göstergebilimsel analizi yapılmıştır. İnceleme sonucunda anlamsal analizde sosyal ve ekonomik bağlam açısından tespit edilen bulgulara göre Korupark AVM bakımından “kendi kendine yeten, insanların tüm ihtiyaçlarını karşıladıkları, içe dönük bir kamusal yaşam biçimi söz konusudur.” denilmiş (bu ifade bir topluluk varlığı referansı olarak alınabilir) ve tüketim olgusu bazında ise “Ekonomik açıdan bakıldığında ise, çevresinde alt ve alt-orta gelir gruplarının yerleştiği bölgeler olmasına karşın, Korupark Alışveriş Merkezi’nde sunulan tüketim olgusu, satın alma gücü yüksek bir kullanıcı profiline hitap etmektedir. Bu farklılık konut yerleşmesinde de öne çıkmaktadır. Yüksek duvarlarla fiziksel olarak sağlanan yalıtılmışlık, konut alanının çevresiyle olan sosyal farklılığını da ortaya koymaktadır (Tümer, 2006).” değerlendirmesinde bulunulmuştur (s. 18-19). Ekonomik bağlamda yapılan bu değerlendirmede ise yapılan referans yorumu bakımından topluluğun oluşumunda etkili olan aynılaştırıcı/benzeştirici ve farklılığıyla bu topluluğu çevresindeki diğerlerinden ayıran (yani onun kimliğini ve temsilini yaratan) noktalardan bahsedilmiştir. Burada yer verilen tespitler tüketim unsurunun gözetimsel bir oluşum olarak kapılı/kapalı topluluk oluşumlarıyla bağlantısına ve bu çerçevede kapılı/kapalı topluluk yerleşiminin sembolik anlamına, sosyal ve sınıfsal ayrımı ifade etmesine de işaret etmektedir (s. 21-23). Bu örneğe benzer şekilde H. Kurtuluş (2011: 49) tarafından yapılmış çalışmada kapılı/kapalı toplulukların kentli üst sınıfları temsil ettiğini, bu yerleşim türünün kentsel mekânda sınıfsal ayrışmanın da bir yansıması olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda bu çalışma kapılı/kapalı toplulukların öne çıkan güvenlik söyleminin kentsel mekânda yoksulluktan ve “istenmeyen” diğer unsurlardan bir kaçış olanağı sunduğuna işaret etmiştir (Kurtuluş,

2011: 52). Ayrıca bu noktalar tezin kavramsal çerçeve tartışmasında yer alan “secessionism” ve askerileşme tartışmasıyla örtüşmektedir. Yine bu konuda bir çalışma olarak A. D. Öncel ve G. Özaydın (2012: 77) tarafından yapılan çalışmada İstanbul’daki Beykoz Soğuksu sitesi örneği ele alınmış ve incelemede sitenin çevre tarafından algılanması başlığı altında bu bölgenin eski mahallelileri tarafından kendileriyle Soğuksu sitesinin sakinleri arasında bir sosyal ayrışma olduğunu söyledikleri belirtilmiştir. Buradaki örneklerde görülebileceği üzere kapılı/kapalı toplulukların gösterişçi ve sembolik tüketim, tüketim kültürü gibi olgular etkisiyle tercih edilmesi ve kentsel askerileşme eğilimi bakımından kentte “istenmeyen”den kaçış için bir yol olarak görülmesi anlayışı mevcuttur. Bu anlayışa bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar ise kentsel mekânda başta fiziksel ve sosyal olmak üzere bir kopma, ayrışma ve kutuplaşmanın oluşmasıdır. Bu durum ise kentsel mekâna dönük bütünsel olarak güvenlik temini hususunda sıkıntılar yaratmakta, var olan çekişmeleri ve zıtlıkları somutlaştırıp mekânsal sembollere dökerek bu sorunları daha da derinleştirmektedir. Toplumsal çekişmelerin, zıtlıkların kapılı/kapalı toplum oluşumlarıyla somutlaştırılması ve beslenmesi durumu, sosyal antagonizmaları ve çekişmeleri daha da kötüleştirici bir yönde olumsuz etkimekte ve böylece güvenlik bakımından patlamaya hazır bir balon yaratmaktadır.

Akademik yazında kapılı/kapalı topluluklar, tüketim kültürü, sembolik tüketim, estetizasyon, kültür endüstrisi ve hedonik tüketim konularıyla ilgili incelemeler ve örnekler de bulunmaktadır. Bunlardan biri olarak E. Deniz ve B. Demir (2017: 213, 227) tarafından yapılmış çalışmada hedonik tüketim ekseninde pazarlama stratejilerine değinilerek İzmir’de bulunan Folkart Towers örneği incelenmiştir. Çalışmada hedonik tüketim olgusu çerçevesinde prestijli olmak, sosyal statü göstergesi sağlamak, ayrıcalıklı hissetmek, lüks tüketim gibi motivasyonlarla birleşen tüketim davranışlarının

gayrimenkul sektöründe bir pazarlama stratejisi olarak nasıl kullanıldığı üzerinde durulmuştur. Buradaki tartışmayla paralel olarak kapılı/kapalı toplulukların metalaşan niteliklerinin pazarlama stratejilerine konu olması bakımından medyanın ve kitlesel iletişim araçlarının vasıtasıyla reklamcılık, tanıtım gibi faaliyetler çerçevesinde kapılı/kapalı topluluklara dönük bir pazar ve müşteri kitlesi oluşturulması durumu da mevcuttur. Bu noktaya bir örnek olarak C. Becan (2017: 295) tarafından yapılmış bir çalışmada kapılı/kapalı konutların fetişist özellikte birer sembol olarak statü ve kimlik aracı ifade edecek şekilde reklamların mesaj stratejilerinde yer alması durumuna değinilmiştir. Bu kapsamda çalışmada “Konut reklamları, sosyal deneyim ve pratikleri, günlük yaşamı, mekânsal örgütlenmeleri şekillendiren bir etken olarak öne çıkarılmış, konutların reklamlar yoluyla kentsel tüketim ütopyalarından distopik (anti ütopik) mekâna nasıl dönüştüğü irdelenmiştir. Bu amaçla televizyon reklamlarına yönelik bir içerik analizi tekniği uygulanmıştır.” ve “Elde edilen verilere göre, anti ütopik işlev unsurlarının televizyonda yayınlanan konut reklamlarının görsel/dilsel iletilerinde görüldüğü ve tüketimi pekiştirmek için kullanıldığı ve nesnenin fetişleştirildiği doğrulanmıştır.” (s. 295). Bu çerçevede konut olgusuna dönük yaratılan imgeler vasıtasıyla anti ütopik düşünce tetiklenmiş ve “yaşanması arzulanan daha iyi bir hayat” tanımlaması ışığında “bireyi/tüketiciyi nasıl mutlu ve refah içinde olunabileceğini anlatmaya çalışan konut reklamları” irdelenmiş ve elde edilen bulgular kapsamında kültürel bir endüstri olarak bu reklamların “insanda kimlik karmaşası yaratarak karamsarlık içine girmesine” neden olabildiği, ve yine “Yorumlama gücünü bireyin elinden alarak her şeyi yeniden ürettiği kendi değerleriyle, diliyle aktaran ve açıklayan reklamlar, bu değerler üzerinden tüm olumsuzlukları kırarak düşünsel bir olumlama havası” yaşattığı noktalarına dikkat çekilmiştir (s. 296-297). Bu çalışma kapsamında

yorumlama yapılacak olursa; bireyler üzerinde tüketim ideolojisi bağlamında totaliter söylemlerle hakimiyet kuran bu tipteki reklamların söylemlerinin “çekirdeğini anti ütöpik korku kaynakları oluşturmaktadır.” ve “Bu korku kaynakları, günlük hayatın ve işlerin getirdiği stresten arınmak isteyen modern yaşamın insanlarını, geçici de olsa kendi özgürlüklerine ulaştırmayı vaat eden reklamların mesajlarının kölesi konuma getirmekte ve onların isteklerini gerçekleştirmesinin sonucunda ‘hapsolunmuşluk’ yaşatmaktadır.” (Becan, 2017: 316) ifadeleri doğrultusunda reklam aracının kültür endüstrisinde oynadığı manipülatif rolü, kitleleri yönlendirme işlevi, sembolik tüketim ve tüketme baskısı konusunda bir çıkarımda bulunulabilir. Reklamlar eliyle yaratılan “güç ve statüyü kaybetme korkusu ve kaygısı” bu noktada sembolik tüketim ve kültür endüstrisi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu türdeki korkuların tutsağı haline gelen bireyler reklam unsurunun onları yönlendirdiği şekilde tüketme davranışları sergilemekte, seçimler yapmakta ve özgür hareket ettikleri yanılgısı altında kalmaktadırlar. Tüketmenin özgürlüğe giden yolda bu kadar simgesel önemle atfedilmesi ve bu simülasyonun yaratılması bireyde var olabilmek için tüketmeye zorunlu olduğu algısını yaratır. Bu kapsamda toplumun her sınıfı ve kesimi üzerinde yaratılan devamlı tüketim baskısı neticesinde özellikle dezavantajlı kesimler, nitelsiz işçiler, düşük ücretle çalışan emek kesimleri, prekaryalaşmış güvencesiz sınıflar, marjinalleşen ve ötekileştirilen yeni kentsel yoksullar gibi gruplar halihazırda deneyimlemekte oldukları sosyal sorunların daha da derinleşmesine yol açacak ve ilgili yeni sorunların da ortaya çıkışına zemin hazırlayacak bir tüketme baskısı altında kalacaktır. Farklı iktidar odakları olan kitlesel medya araçları, reklam, uzman görüşü, moda akımları, vb. gibi öğeler çevresinde tüketim odağında tanımlanan ve (biyopolitik-söylemsel bir pratik olarak) “normal” kalıbını oluşturup belirleyen davranışları sergilemeyenlerin toplumsal dışlamaya maruz kalacağı bu tabloda

bahsedilen dezavantajlı kesimler deneyimlemekte oldukları sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi yapısal sorunlardan dolayı zaten güçsüz bir konumdayken sürekli artarak gelişen ve ideolojik olarak çeşitlenen tüketim baskısına uğramakta ve sembolik sermayeleri, ekonomik sermayeleri, vb. varlıkları yeterince olmadığından içinde bulundukları mahrumiyet haline mahkum edilmektedirler. Bu bağlamda kapılı/kapalı toplulukların kentsel mekândaki yayılımı açısından da bu şekilde bir tablo oluşmakta ve dezavantajlı kesimin aleyhine işleyen eşitsiz (ve parçalı) bir kentleşme modeli süregelmektedir. Aynı zamanda bu çerçevede tüketim-gözetim ideolojisinin kentsel askerileşme anlayışında iç içe geçişi ve bunun somut yansıması olarak da kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının ele alınabileceği saptanabilmektedir. Bunun toplumsal güvenlik odağına yansıması ise tüketim baskısının kimi zaman suç, şiddet gibi olumsuzluklara sebebiyet vermesi durumu ve yine sosyal ve fiziksel ayrışmanın ve kutuplaşmanın beslenmesi noktasıyla alakalı olacak ve de güvenliğin temini bakımından beraberinde problemlere yol açacaktır. Sonuçta tezde işaret edilen askeri kentleşme paradoksu oluşacaktır.

Sembolik tüketim, metalaşma, estetizasyon ve kültür endüstrisi gibi kavramlar akabinde kentsel güvenlik aksında askeri kentleşme ve kapılı/kapalı topluluklar açısından değinilebilecek bazı örneklerde post-modern kentsel planlama faaliyetleri içinde görkemli, devasa-büyük ölçekli, anıtsal, bir sembol/gösterge/anlam ile eşleşen nitelikte imar ve yapı projelerinin yer almasıdır. Bu kapsamda Türkiye bazında özellikle gökdelen, rezidans, plaza gibi kapalı/kapalı topluluk oluşumları örnekleri değerlendirilebilir. O. Esen ve T. Rieniets (2015) tarafından incelenen İstanbul'daki Kemer Country rezidansı örneğine ilişkin bu bağlamda bazı noktalar yakalanabilir. Bu projenin gerçekleştirildiği alan olan Göktürk yerleşiminin bu süreçten nasıl etkilendiği ve ne gibi dönüşümler yaşadığı konularını açıklamak adına anlatılanlar içinde buranın estetik unsurlarını

düzenlemekle ilgili bir kuruluş (“Association for the Beautification of the Göktürk Village”) yaratıldığı noktası (s. 96), önceki cümlelerde bahsedilenlerle örtüşmektedir. Ayrıca bu çalışma içinde yine tüketim ideolojisi, pazarlama, metalaşma bakımından referans veren noktalar yer almaktadır. Sonuç olarak bu çalışma askeri kentleşmenin tüketim-gözetim ideolojisi içinde çözündüğü ve hedefinden (kentsel güvenliği temin) saptığına işaret edecek şekilde yorumlanabilir. Yine bu bağlamda tezin kavramsal çerçevesinde ifade edilen Florida’nın “yaratıcı sınıf” anlayışı, estetikleştirme, hayat tarzının metalaşması ve kültür endüstrisi gibi olgular bakımından “loft tipi” yerleşim ve bina tasarımının pazarlama aracı ve tüketiciyi çekmekte reklam/taktik olarak kullanıldığı bir örneğe bakılabilir. Bu çerçevede A. D. Işıkkaya (2015) tarafından yazılan makalede Türkiye-İstanbul kapsamında bahsedilen Levent Loft projesi örneği incelenebilir. Makalede belirtildiği üzere “loft tipi” konut önceleri, yaratıcı sınıf içinde yer alan sanatçılar ve dezavantajlı kesim olarak evsizler tarafından tercih edilmekteyken (s. 205) ilerleyen süreçte soylulaştırma faaliyetleri akabinde (s.208, 222) sembolik-kültürel bir değişime uğramış ve yüksek gelir grubu, elit sınıfın da tercih ettiği bir konut tipi görünümünü almıştır. Çalışmada yapılan anket sonucu müşteriler tarafından güvenlik açısından da tercih edildiği belirtilen (s. 218, 221) Levent Loft projesi, estetizasyon olgusu açısından da noktalar taşımaktadır. Bu bağlamda aynı ankette yer alan sorular kapsamında incelenen bir husus olarak; “mobilya, renk ve doku, dekorasyon elemanları, aydınlatma elemanları, donatı elemanları, sanatsal öğeler” bazında “kullanıcıların konutlarını kişiselleştirmeleri” (s. 218, 221) durumu ifade edilmiştir. Yine buna paralel olarak makalede sonuç kısmında yapılan değerlendirmede Türkiye’de loft tipi konut anlayışının moda ile ilişkili, “bohem” hayat tarzıyla özdeşleşen bir özelliği olduğu ve “statü sembolüne dönüştüğü” belirtilmiştir (s. 222). Aynı zamanda bu konutların Türkiye

bağlamında “kapitalist düzeni, konut inşaat sektörünü ve yan sanayi alanlarını beslemeye devam eden” bir eğilimde olduğu da vurgulanmıştır (s.222). Tüm bu bilgiler ışığında buradaki loft tipi konut örneği kentsel güvenlik tartışması da içinde olmak üzere; sembolik tüketim, metalaşma, estetizasyon ve kültür endüstrisi gibi olgularla iç içe geçmektedir. Aynı zamanda kapılı/kapalı bir topluluk örneği de teşkil eden bu loft örneği, askeri kentleşme ve gözetim-tüketim ideolojisi ilişkisi bakımından da değerlendirilebilir.

Gözetim-tüketim hegemonyası ve bunun kent olgusuna yansımaları etrafında oluşan kentsel markalaşma hareketleri, küresel kentleşme eğilimleri, sermaye birikimi sağlamak, küresel piyasaya eklemlenmek ve rekabet edebilirlik kapasitesi kazanmak gibi hususlar açısından tezde daha önceden de sıklıkla dile getirildiği gibi askeri kentleşme ve güvenlikleştirme pratikleriyle bir ilişki mevcuttur. Bu bağlamı ve ilişkiyi Türkiye bazında açıklayacak bir örnek niteliğinde, E. İnce ve İ. Dinçer (2017: 635) tarafından yazılan makalede kentte markalaşma çabaları ekseninde kentsel kimliğin konut projelerinin pazarlanmasında kullanımı ve bu çerçevede İstanbul’daki projeler (özellikle bu tezin konusu bakımından kapılı/kapalı topluluklar) üzerinden yapılan incelemeden (s. 642) bahsedilebilir. Çalışma sonucunda yapılan değerlendirme akabinde İstanbul’daki bu projelerde kentsel girişimcilik ve markalaşma çabalarıyla hareket edildiği (s. 644), bu bağlamda (tüketim ideolojisi, söylemsel-sembolik-kültürel politika, kültür endüstrisi ve sembolik tüketim gibi yönlerden yorumlanabilecek bir durum olarak) projelerde kentsel kimliğin kullanımını işaret eden çeşitli noktalardan bir nokta olarak “İstanbul” ibaresinin çoğu konut projesinin ismine eklenmesinin altı çizilmiştir (s. 642, 645). Kentsel kimliğin konut projesi vasıtasıyla metalaştırılması ve tüketim ideolojisine özgülenmesi halini yansıtan bu örnekte ele alınan konut projeleri, kapılı/kapalı topluluklar niteliğinde olduğundan ötürü bu çalışma sonucu tespit edilen durumların askeri kentleşme ile de ilgisi

mevcuttur. Dolayısıyla bu örnekten yola çıkılarak askeri kentleşmenin esas aldığı ve kendi varlığını gerekçelendirdiği kentsel güvenliği sağlama iddiası her zaman ve her koşulda geçerli olmamakta; askeri kentleşmenin görünümlerinden olan kapılı/kapalı topluluklarda görülebildiği gibi kentte askerileşme sıklıkla tüketim ideolojisine eklemlenebilmekte ve de gözetim-tüketim ideolojisi hakimiyeti içinde çözünmektedir.

Önceki paragraflarda değinilen örnekler çerçevesinde kapılı/kapalı toplulukların kentsel mekânda hızla yayılması ve kentte planlama ve kentleşme modeli gibi yönlerden hâkim anlayış halini alması durumu günümüz postmodern, küresel kapitalist dünyasında var olan tüketim toplumu, tüketim kültürü, sembolik ve hedonik tüketim, fetişizm, kültür endüstrisi, kamusal alanın metalaşması, ideolojik ve manipülatif amaçlarla günlük hayatın estetikleştirilmesi gibi unsurlar kapsamında gerçekleşen değişimler nedeniyle ortaya hem fiziksel/mekânsal boyutta hem de sosyal, kültürel, ekonomik boyutlarda ayrılmış, parçalanmış ve kutuplaşmış bir kent ve toplum tablosu çıkmaktadır. Bu eksenle kentsel güvenliğin temini hususu giderek karmaşıklaşmakta ve zorlaşmaktadır.

2.3.2.3. Kamusal Alanın Çözülüşü ve Kapılı/Kapalı Topluluklar ile Alakalı Örnekler

Kentsel güvenlik ve militarizasyon bakımından kamusal alanın çözülüşü ve kaplı/kapalı topluluklar tartışmasının ele alınacağı bu bölümde verilecek örneklerin yanı sıra kapılı/kapalı topluluklara ilişkin tartışma kapsamında önceki başlıklarda verilen tüm örnekler de makro ölçekte kamusal alanın çözülüşü bazında değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra kapılı/kapalı toplulukların kentsel mekânda kamusal ile özel alan arasındaki çizgiyi iyice keskinleştirdiği ve bu alanlar arasındaki ilişkiyi kopma noktasına getirdiğine; bu bakımdan da kentte kamusal alanın zedelenmesinde ve çözülüşünde rol oynadığı hususuna yönelik bir örnek olarak S. Büyüksahin Sıramkaya (2018) tarafından yapılan

çalışmada Konya ilindeki çeşitli bölgelerde yer alan pek çok kapılı/kapalı topluluk örneği ele alınmıştır. Çalışmadaki veriler ışığında ulaşılan sonuçlardan biri olarak “tasarımcıların dışa kapalı konut yerleşimlerini planlarken konut bloklarını kamusal alandan kopma vurgusunu arttıracak şekilde duvar etkisi oluşturacak yükseklikte tasarlamayı” mümkün mertebe gözettiği maddesi öne çıkmıştır (Büyükşahin Sıramkaya, 2018: 190). Bu durumun tespiti askeri kentleşme akabinde kapılı/kapalı topluluk oluşumlarının kentsel mekânın kalanından ve kamusalıktan kopma eğilimini ve kent alanını parçalayıcı rolünü destekler niteliktedir. Bu örneğe benzer şekilde diğer bir örnek olarak N. Özdemir ve İ. Türkseven Doğrusoy (2016: 359) tarafından İzmir Mavişehir’de bulunan siteler bazında yapılan çalışmada kapalı/kapalı konutların içerisinde yer alan ve buraların oturanların kullanma özel olan site içi kamusal alanlarla sitelerin dışında yakın çevrede yer alan kamusal alanlar arasında nitelik, kalite, güvenlik, planlama gibi birçok yönden farklılık olduğu ve kamunun bütününe açık olan kamusal alanların bu gibi unsurlar yönünden zayıf veya eksik olduğu yönünde izlenimler yer almıştır. Bu durum tezin kavramsal çerçevesinde belirtilen kapılı/kapalı topluluklar ve “kulüp teorisi” fikrini desteklemekte ve de sosyo-mekânsal parçalanma ve ayrışmaya işaret etmektedir. Bu çerçevede araştırma sonucunda “kapalı konut sitelerinin insan ve çevre ilişkilerini zedelediğini, kamusal açık mekânların ve kamusal yaşamın sürdürülebilirliği açısından önemli açmazlar barındırdığı” tespiti yapılmıştır (s. 359). Buradaki noktalarda askeri kentleşme mantığının görünümü olarak kapılı/kapalı toplulukların kentkırım ve kamusalığın çözülüşü yönünden yarattığı etkiye işaret etmektedir. Yine bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda kamusalığın çözülüşü (spesifik olarak da “sokağın ölümü”) bağlamında okunabilecek bir husus olarak, “Kapalı konut sitelerinin çoğunlukla kent çeperlerine tutunması, karma işlevli alan kullanımının olmayışı ve kapalı sitelerin fiziksel

sınırlarının güçlü olması cadde, sokak, park vb. kentsel kamusal açık alanların etkin biçimde kullanılmasının önünde engel oluşturmaktadır.” (s. 370) ifadesine yer verilmiştir. Bu bakımdan kentin bütün olarak toplumsal bütünlüğünün sağlanması, sosyal etkileşim ve deneyimin yaşanabilmesi için önem arz eden sokak, park vb. gibi kamusal alanlar, kapılı/kapalı toplulukların doğurduğu sonuçlar neticesinde bu anlam ve işlevlerini yitirmiş boş ve kayıp mekânlara dönüşmüştür. Bu paralelde askerileşme mantığı da tüketim-gözetim ideolojisinin öncelikleri ekseninde işlevselleşmiş, kentsel mekânda boş ve işlevsiz alanlar yaratılmasına neden olarak bir kentkırım faaliyeti ortaya çıkarmıştır.

Kamusal alanın çözülüşü kentsel mekânda fiziksel ve somut dönüşümlere ve bazı olumsuz sonuçlara yol açmanın yanı sıra aynı zamanda sosyal ve soyut içerikli dönüşüm ve sorunlara da yol açabilmektedir. Bu noktaya bir örnek teşkil etmesi bakımından F. Özparlak ve M. Ç. Meşhur (2012: 1) tarafından yapılan çalışma sokak mekânının siteye dönüşmesi üzerine var olan komşuluk ilişkilerinin ne şekilde etkilendiği üzerinde durulmuştur. Çalışmada belirtildiği üzere “Sokağın özellikle kullanıcılar arasındaki iletişim düzeyi açısından önemsenmesi gerekmektedir. Burada sokak kavramı açısından vurgulanması gereken temel özellik, fiziksel açıdan bir bütünün parçası olarak tasarlanmasının sosyal ilişkiler üzerinde ayrıştırıcı değil, bütünleştirici bir etki yaratmasıdır. Sokağın, yapıların bir araya gelme biçimi açısından süreklilik gösteren, farklı deneyimlere ve kendiliğinden gelişen ilişkilere/olaylara fırsat veren yapısının aksine; belirli bir yapı grubunu farklı peyzaj elemanları ile diğer yapı gruplarından ayırmaya dayanan site anlayışı ise insan ilişkileri üzerinde homojenleştirici, belirli düzeyde de olsa ayrıştırıcı bir etki yaratmaktadır.” (Özparlak ve Meşhur, 2012: 5). Bu durum ise kentsel tasarımın bütün olarak ele alınmasının önemini vurgularken ayrıca tasarımın sadece fiziki boyutunun değil aynı zamanda sosyal boyutunun da dikkate

alınması gerektiğini ifade etmektedir. Zira kamusal alanın parçalanması ve çözülmesi kolektif deneyimi sekteye uğratacak, toplumsal hafıza üzerinde olumsuz etkiyecek ve sosyolojik yönden sürdürülebilirlik, bütünlük gibi hususları riske edecektir. Bu hususların dikkate alınmadığı aksi hallerde (örn. askerileşmenin yarattığı haller) toplumsal bütünleşme ve topluluğun sürdürülmesi hususları riske edilmiş olur ve bu da kentsel güvenlik temini meselesi açısından yararlı sonuçlar doğurmaz.

Bu tezde kavramsal çerçeve tartışmasının yapıldığı kısımda yer alan başlıklardan biri olan “Sembolik ve Kültürel Politika Ekseninde Kentsel Güvenlik” ve “ Post-modern Kentte Kamusal Alan ve Tüketim ile Gözetim İdeolojisi Etkisinde Kamusal Alanın Çözülüşü” başlıklarında bahsedilen hususlardan biri olarak özellikle kentleşmenin ve kentsel mekânın üretim ve de kullanım biçimlerinin giderek özelleştiği ve özel sektörce şekillendirildiği günümüzde, gerçekleştirilen soylulaştırma, kentsel dönüşüm vb. faaliyetler, projeler kapsamında kentsel mekânın bazı bölgelerinin, semtlerinin, yerlerinin ekonomik kazanç gibi çeşitli yönlerden getiri sağlamakta daha kıymetli görülmesi konusu çerçevesinde öne çıkan (sembolik) bir unsur olarak mekânsal sermaye, hareketlilik, erişimde kolaylık gibi noktalar ele alınmıştır. Bu konuyla alakalı bir örnek olarak A. Datta ve Ş. Yücel Young (2007: 42, 46-47) tarafından yapılmış çalışmada ele alınan İzmir ilinde İzmir-Çeşme otobanının yapılmasının sağladığı hareketlilik imkânı neticesinde Urla bölgesinde kapılı/kapalı toplulukların hızlı bir yayılımının görüldüğünden bahsedilmiştir. Bu bakımdan ulaşımda sağlanan bir avantaj ve kolaylık, kent elitinin konut seçiminde önemli bir etki göstermiş ve otobanın yapılmasıyla hareketin, ulaşımın kolay olduğu yerler (Urla bölgesi) yani mekânsal sermaye bakımından avantajlı olan yerler, bu toplumsal sınıfa yönelik konut sunumu projelerinin lokasyonunu da belirlemiştir. Bu durum da sembolik politika ve sermaye bakımından, tüketim-gözetim ideolojisinin

kapılı/kapalı topluluklar ve kentsel askerileşme görünümü altında mekânsal sermaye odağı yönünden işlediği iyi bir örnek teşkil etmektedir. Kapılı/kapalı toplulukların sunduğu özellikler, hizmetler ve olanaklar bazında bu oluşumların kulüp malı niteliği gösteren bir özelliği olarak; bağımsız ve özerk olmaları, kullanıcıların/üyelerinin faydalanmasına açık, özel, ortak bir hizmet, servis ve faaliyet olanakları demeti sunması durumu da kapılı/kapalı toplulukları kentsel kamusal mekândan koparan ve ayrıcalıklı kılan unsurlardandır. Bu duruma örnek olarak T. Baycan Levent ve A. A. Gülümser (2007: 7) tarafından ele alınmış çalışmada belirtildiği üzere, dikey kapılı topluluk türleri bina içinde masrafları üyelerin ödedikleri aidatlarla karşılanan ve üyelerin faydalanacağı spa, temizlik, kreş, sağlık, bahçe peyzajı, güvenlik, vb. oldukça fazla çeşitte hizmet sundukları gibi aynı zamanda spor salonu, eğitim faaliyetleri, vb. şekilde geniş bir sosyal aktivite seçeneği de sunmaktadır. Bu tablo oldukça çeşitlenmiş, nitelikli bir sunum görülmektedir. Ancak bu sunum kulüp mantığı altında işlediğinden yalnızca üyelere has ve onlar tarafından karşılanan bir içeriğe sahiptir. Tüketim ve özelleşme unsurlarıyla alakasının yanında, üyelik sıfatını/kimliğini kazananın bu ayrıcalıklara sahip olabileceği kapılı/kapalı topluluk imkanları kimi zaman en basit bir örnek olarak oturup dinlenilebilecek, içerisinde çok fazla bir aktivitenin ve özelliğin içerilmediği nitelikteki basit çaplı yeşil alanlardan, parklardan ve bunun gibi unsurlardan yaralanmakta bile kapalılığın yarattığı sınırlama yüzünden kentiler arasında bir ayrım ve eşitsizlik yaratmaktadır. Bu bakımdan kamusal alandan faydalanmak bazında da bir eşitsizlik meydana gelmektedir. Kamusallığın çözülüşü bakımından da etkiyen bu noktalar kentsel militarizasyonun neticesinde gerçekleşmekte ve askerileşme eğilimini, amaçladığı güvenlik teminini gerçekleştirme idealinden uzaklaştırmaktadır.

Günümüz dünyasında ve kentlerinde alışveriş merkezi, tematik parklar, eğlence merkezleri, zincir kafe ve restoranlar gibi alanların yaygınlaşması ve yeni kamusal bir alan türü biçiminde psedö-kamusallıkları (yapay kamusallıkları) ve alanı oluşturması durumuna bu tezde kamusal alanın çözülüşü ve güvenlik tartışması altında değinilmiştir. Türkiye özelinde bu konuya ilişkin akademik yazındaki örneklerin genellikle yoğunluklu olarak AVM olgusu ve bunun kamusal alan konusuyla ilişkisi tartışması olduğu görülebilir. Bundan yola çıkılarak verilebilecek bir örnek İ. Uzun (2008) tarafından yapılan çalışmadır. Bu çalışma kapsamında tüketim olgusu ile kamusal mekân arasındaki ilişki ele alınmış ve örnek vakalar olarak İzmir’de bulunan Forum Bornova AVM ve Kipa Çiğli AVM incelenmiştir. İnceleme sonucu varılan bulguların tartışılması kısmında ise “alışveriş merkezlerinin ülkemizde kamusal mekânlar olarak algılanıp kullanıldıkları, kamusal mekân olma ölçütlerini büyük oranda karşıladığı görülmektedir. Ancak bu mekanların kâr amaçlı kuruluşlar olduğu, kullanıcılara sağladıkları kamusal kullanımların, mekânın ticari başarısını destekleyici bir unsur olarak kurgulandıkları unutulmamalıdır. Bu mekânlarda gözlenen kamusallık, tüm yurttaşların eşit olarak yararlandıkları bir olgu değil, tüketebilme yetisine sahip, tüketim kültürünün ortak bir payda oluşturduğu tüketim toplumunun parçası olan bireyler için geçerli bir kamusallık türüdür.” (Uzun, 2008: 151) ifadesine yer verilmiştir. Burada geçen bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere postmodern tüketim toplumunun “yeni” kamusal alanları, yapay ve kurgulanmış olup bir nevi “sahte” kamusallıkları içinde barındıran, simülasyon ve fetişizm ile karakterize bu tezde “pseudö kamusal alan” kavramını tartıştığımız kısımdaki fikirlerle örtüşen yapıda ve özellikle görünmektedir. Bu bakımdan askerileşme akabinde, aslında kamusal alan ve kamusallık unsurlarının özüne aykırı olarak mekâna ve sosyal etkileşime kimlerin katılabileceği, sunulan olanaklardan kimlerin faydalanabileceğini

seçen bir nevi “seçici geçirgenlik” özelliği gösteren bu yapay kamusal alanlar tüketimi önceleyerek kamusalılığı ve sosyal etkileşimi basitçe tüketme eylemine indirgemekte böylece de kamusalığa içkin olan politik, özgür, demokratik, kozmopolit bir alan olma gibi özellikleri yok etmektedir. Bu durum tüketim-gözetim ideolojisinin hakimiyetine, kamusal alanın ve kamusalılığın çözülüşüne işaret etmekte ve kentsel güvenlik bakımından toplumsal kaynaşmayı olumsuz etkileyip ötekileştirmeyi, dışlamayı, kutuplaşmaları beslemekte, ayrıca ifade özgürlüğüne zemin yaratan bir alan olarak kamusal alanı yok ederek insanların söz hakkını kısıtlamakta (apolitikleşmeyi körüklemekte) ve özgürlük unsuru ile insani güvenliği yıpratmaktadır. Bu haliyle de yine askeri kentleşmenin kapılı/kapalı topluluklar özeğindeki örneğiyle kentsel güvenlik bazında çelişkili görünümüne işaret etmektedir.

Bu bölümde kamusal alan çözülüşü bakımından değerlendirilen örneklerin yanında bölümün girişinde de denildiği üzere; suç, şiddet, yoksulluk ve sembolik tüketim kapsamında kapılı/kapalı topluluklara ilişkin önceki kısımlarda verilen örnekler de aynı zamanda kamusalın çözülüşü örneklerine dahil edilebilir. Çünkü bu örneklerin işaret ettiği olumsuz sonuçlar da kamusalılığın çözülüşünde rol almaktadır. Kapılı/kapalı topluluk örneklerinin incelenmesiyle Türkiye’de kentleşme bakımından bu yerleşim çeşitlerinin ne türde bir etkisi olduğu sorusuna, bunun kamusalılığın çözülüşü ve kentsel güvenliğin azalması bakımından yansımalarına ilişkin çıkarımlar yapılmaya çalışılan bu kısımda şimdiye kadar bahsedilen tüm örnekler de kapılı/kapalı topluluk olgusunun özünde yer alan bir nitelik olarak sıkı güvenlik önlemleri ve/veya vurgusu, güvenliğe yönelik uygulamalar olarak duvar, çit, tel, vb. alanı kısıtlayan unsurlar, kapalı devre kamera sistemi, güvenlik personeli, kontrol noktası, nizamiye, barikat, kapan vb. uygulamalar unsurlarını içeren saptamalara yer vermiştir. Bunların ışığında kamusal

alanın özelleşen kapılı/kapalı topluluk projeleri ile parçalanması ve tüketilmesi neticesinde ortaya çıkan toplumsal ayrışmanın yaratımındaki militarist unsurlar da ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak; kapılı/kapalı toplulukların hâkim olduğu yapay kamusal alanlar, kentsel mekânda yapılaşma ve planlama ile hegemon kentleşme modeli Caldeira (1999: 95) tarafından belirtildiği şekliyle post-modern atmosfer altında “güvenliğin estetizasyonu” kavramının vücut bulduğu bir nitelikte gelişmektedir. Kamusal alanın ve kamusal alanın çözülüşü konusu ekseninde askeri kentleşme, kapılı/kapalı topluluklar ve kentsel güvenlik konularının içerildiği bu bölümde değinilen örnekler kapsamında genel bir değerlendirme yapılırsa kentsel güvenlik unsurunun basit ve tek boyutlu bir mesele olmadığı, güdülen ideoloji ve söylemler neticesinde manipülasyon ve yozlaşmaya açık ve bir o kadar da önemli olan bir mesele olduğu saptamasına varılabilir. Kapılı/kapalı topluluklara ilişkin suç, şiddet, yabancılaşma, yoksulluk, marjinalizasyon, sosyal dışlama, kutuplaşma, bireyselleşme, umursamazlık, sembolik tüketim, kültür endüstrisi, piyasa mekanizması ve tüketimin öncelenmesi, küreselleşen postmodern dünyada ortaya çıkan yeni kentleşme mantıkları kapsamında yeni kentçilik, gezegensel/küresel kentçilik gibi akımlar ve bunların kapitalizmi-neoliberalizmi başrole koyması, sermaye birikim stratejileri ışığında kentsel mekânın radikal dönüşümü içinde kamusal alanın da dönüşümü ve bozulduğu gibi hususlarda ele aldığımız tüm örnekler büyük bir başlık olarak, kamusal alanın çözülüşü örnekleri şeklinde bütün olarak ele alınabilecek niteliktedir. Bu bakımdan kamusal alan tartışması sunduğu geniş perspektif ve çeşitli unsurlar arasında kurulabilen alaka boyutuyla kapsayıcı bir üst başlık arz etmektedir. Tüm bu örneklerin işaret ettiği durumların yansımaları kentte pek çok olguyu etkilemekte ve buna paralel şekilde güvenlik olgusunda da yansımalar yaratmaktadır. Güvenlik tartışması

bakımından; toplumsal çözölüşe, mekânsal ve sosyal ayrışma ile kutuplaşmaya katkı sağlayacak olumsuz sonuçların, suç, şiddet gibi güvenliğı riske eden unsurların yaygınlaşmasını arttıracak sonuçların ve yoksulluk, ötekileştirme, damgalama, yabancılaşma, korku, kaygı, bireyselleşme, izolasyon gibi kentsel topluluğun sürdürülebilirliğini tehdit eden ve topluluk hissini erozyona uğratan unsurları getiren sonuçların toplamı kentsel mekânda güvenlik temini için iç açısı bir tablo göstermemektedir. Bu durum da askeri kentleşmenin kentsel güvenlik bazında gösterdiği paradoksa işaret etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihsel süreçte ortaya birçok birbirinden farklı nitelikler sergileyen, farklı pencerelerden durumlara yaklaşan, farklı içerikleri bünyesinde barındıran kentleşme pratiği, kentsel gelişim, dönüşüm ve değişim modelleri çıkmış, bu bağlamda kentsel mekân ve toplum unsurları da etkilenmiştir. Güvenlik olgusu açısından ise tarihin her döneminde güvenlik kavramına hatırı sayılır bir vurgu olmuş, insanın olduğu her yerde ve her şeyde hem toplumsal hem de bireysel boyutlarıyla güvenlik meselesi ve arayışları da gündemde olmuştur. Günümüz küreselleşmiş, postmodern, sanayi-sonrası bilgi ve teknoloji çağında ileri kapitalizm hegemonyası ve neoliberal politikalarla iç içe geçmiş ve bunların etkisiyle dönüşmüş kentleşme ve kentsel gelişim paradigmaları, gözetim-tüketim ideolojisi bünyesinde yine bu çağın disipline olmuş, iktidarın gözetim teknolojileri ve araçlarıyla çepeçevre sarılmış olan gösterişçi postmodern tüketim toplumu çerçevesinde kentsel mekân süregelen şekilde sosyo-ekonomik, kültürel, fiziksel/uzamsal, politik ve sembolik/söylemsel boyutlarıyla tarihsel bir değişim süreci geçirmektedir. Bu dönüşümle beraber kentsel güvenlik olgusu ve güvenliği temin yollarına dönük mantık ve içerik de dönüşmektedir. Bu bakımdan hazırlanan bu tez kapsamında değişen noktaların tespit edilmesi ve tartışılması amacı ana plana konmuş, kentsel güvenliğin söylemsel ve sembolik boyutu ön plana çıkarılarak güvenlik temini ekseninde günümüz yaygın kentleşme ve mekânsal planlama modellerinde sıklıkla yer alan kapılı/kapalı topluluklar, akıllı kentleşme stratejisi ve bu unsurların askeri kentçilik ile bağıntısı konularına değinilmeye çalışılmıştır. Kent, kentsel gelişim ve güvenlik fenomeni odağında yürütülen bu tez çalışması kapsamında kentsel güvenlik hususu adına günümüzde özellikle etkili olan ve sıklıkla benimsenen bir anlayış niteliğindeki askeri kentleşme pratiğinin boyutları ve çelişkili görünümleri bu çerçeve etrafında açıklanmaya

ve kapılı/kapalı topluluklar ile akıllı kentleşme stratejisi olguları bağlamında detaylandırılıp Türkiye bazında da örneklenmeye çalışılmıştır. Bu bakımdan ideal durumundan uzaklaşmış, otoriter, baskıcı katı askeri kentleşme pratiklerinin kendini meşrulaştırma ve kabul ettirme noktasında çoklukla etkili olan kentsel güvenliği temin etme savı akabinde ortaya çıkan çelişkili görünümünün örneklerle tespiti önemli olmuştur. Kentsel mekânda güvenliğin sağlanması adına böyle bir paradoksal durumun ortaya çıkışı ise askeri kentleşmenin hedeflediği ve kendisini gerekçelendirdiği güvenlik temini bakımından sonuç itibarıyla olumsuz etkiler yaratmaktadır.

“Kent, Kentsel Gelişim ve Güvenlik Fenomeni” adını taşıyan tez çalışması sistematik olarak; giriş, “Kentte Güvenlik ve Politika Tartışmasında Kavramsal Çerçeve” (birinci bölüm), “Türkiye’de (Yeni) Askeri Kentleşme, Akıllı Kent Stratejisi ve Kapılı/Kapalı Topluluklar Ekseninde Kentsel Güvenlik” (ikinci bölüm) ve de sonuç ve değerlendirme olmak üzere temelde dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde tez çalışması kapsamında tartışma konusunun işlenişine dönük olarak öncelikle tez içerisinde kullanılacak kavramların ve kuramların anlaşılabilmesine yarayacak genel bir kavramsal çerçeve sunmak amacıyla genel başlıklar olarak; söylem kavramı ve M. Foucault’nun söylem kuramı, sembolik ve kültürel politika, söylemsel, sembolik ve kültürel politika ile kentsel güvenlik, postmodernite ve kentsel mekân, güvenlik kavramı ve (post-modern) kentte güvenlik, güvenlik ve kent odağında yeni askeri kentçilik, akıllı kent stratejisi ve kapılı/kapalı topluluklar konuları yer almıştır. Kavramsal çerçeve etrafında tez tartışması boyunca genel olarak başvuru kavramlara ve teorilere ilişkin açıklamalar ve literatürde bulunan ilgili görüşler üzerinde durulmuştur ve akabinde tezin ikinci kısmında bu çerçeve kapsamında kentsel güvenlik tartışması bağlamında askeri kentleşme eğiliminin akıllı kent stratejisi ve kapılı/kapalı topluluklar görünümüyle alakalı olarak Türkiye’deki

durum ve ilgili örnekler incelenmiştir. Tez çalışması boyunca değinilen kavramlar, teorik tartışmalar ve ilgili örnekler sonucu ise genel bir değerlendirme olarak kentsel güvenlik temini hususunun iktidar özeğinde politik bir araç oluşturabileceği, içeriğinin ve anlamının değişebileceği ve bu yönüyle kentsel güvenliğin temini adına yapılanların güvenliğe katkısı sağlamadığı ve/veya güvensizliği körüklediği işaret edilmiştir. Bu paradoksal (çelişkili) nokta, tez tartışması kapsamında güncel kentleşme eğilimlerinden biri olan askeri kentleşme pratiği ekseninde akıllı kent stratejisi ve kapılı/kapalı topluluk oluşumları üzerinden işlenmiştir.

Tez çalışması boyunca ele alınan küresel post-modern döneme hakim paradigmalar olan söylemsel ve sembolik politika, tüketim-gözetim ideolojisi, değişen güvenlik paradigması, post-modern kentleşme eğilimleri, post-endüstriyel tüketim toplumu, kültür endüstrisi, disipline olmuş, iktidarın gözetim ve denetim araçlarıyla sarılmış gösterişçi tüketim toplumu, ileri kapitalizm ve neoliberal politikalar, esneklik, dinamizm ve güvencesizlik, bilgi, bilişim ve teknoloji çağının özellikleri, unsurları ve bunların etkileri gibi öğeler tezin işlenişinde önem taşımaktadır. Bunlara paralel olarak; biyopolitika ve yönetimsellik, güvenlikleştirme, sembolik sermaye ve şiddet, topluluk yaratımı-ayırıştırma (homojenizasyon ve farklılaşma pratikleri), rövanşizm, tüketim kültürü ve toplumu, sembolik tüketim, fetişizm ve simülasyon, kültürün metalaşması, kültür endüstrisi, hedonizm, estetizasyon (gündelik hayatın estetikleştirilmesi), güvenlik kavramı ve suç, şiddet, yoksulluk, güvencesizlik olguları, kamusal alanın çözülüşü, yapay kamusalıklar, yabancılaşma, kutuplaşma/ayırışma, dışlanma, ötekileşme, damgalanma, izolasyon/bireyselleşme gibi unsurlar da tezde yer alan tartışmanın geliştirilmesinde önemli dayanaklar olmuştur.

Tez içinde askeri kentleşme ve güvenlikleştirme faaliyetleri akabinde işaret edilen paradoks genel tartışma bakımından önemlidir. Bu paradoksun işaret ettiği üzere, güvenlik olgusu daha çok söylemsel ve sembolik düzeyde kaldığı hallerde güvenlik biyopolitik, yönetsel ve siyasi bir araca dönüşmektedir. Güvenlikleştirme akabinde apolitikleşen, üstün bir norm halini alan güvenlik meselesi, iktidar için oldukça önemli bir kamuoyu ikna, meşrulaşma, otorite temini, disiplin-gözetim ve müdahale aracıdır. Yani, post-modern neoliberal dünyanın en önemli bileşenlerinden olan gözetim-tüketim ideolojisinin varlığına, gelişimine ve devamlılığına hizmet etmektedir. Güvenliğin metalaşması noktasında sembolik tüketim ve hedonik tüketime haiz hale gelmesi, fetişleşmesi, estetikleşmesi, kimlik-statü göstergesi olması, kültür endüstrisi tarafından kullanılması, reklam ve pazarlama faaliyetlerinde araçsallaşması gibi durumlar burada tüketim ile gözetim ideolojisinin birleşimini ifade etmektedir. Bu çerçevede kentsel güvenlik fenomeni içi boşlaşan bir kavram olmakta ve de tüketim-gözetim ideolojisi etrafında güvenlikleştirme ve askeri kentleşme pratikleri içinde kaybolmakta ya da bunlar akabinde oluşan durumlar neticesinde güvenliğin sağlanmasını zorlaştıracak ve/veya engelleyecek bir duruma gelmektedir.

Sonuçta genel olarak tezin temel amacı ve konusu kapsamında global post-modern dönemde hâkim olan kentleşme, kentsel gelişim pratiği ekseninde kentte güvenlik konusunun incelenmesi ve bu kapsamda güvenliği etkileyen faktörler, güvenliğe dönük politikalar ve uygulamalar gibi unsurların analizi önemlidir. Güvenlik unsurunun kent bağlamında iktidarcı söylemsel ve sembolik pratiklerle manipülasyonu ve politik araç olarak kullanılması, kentsel güvenlik ve alakalı konuların güvenlikleştirilmesi ve bunların kente yansımaları akabinde kentte güvenliğin maruz kaldığı olumsuz etkileri saptamak tez açısından ön plandadır. Bu kapsamda tez hipotezi; genel olarak kentsel ortamda güvenlik

temini adına iktidarca uygulanan stratejilerin, politikaların ve düzenlemelerin kentsel güvenliği ne şekilde etkilediği ne ölçüde katkı sağladığı ve gerçek anlamda güvenlik adına bir verimliliği sağlayıp sağlamadığının tartışılmasıdır. Güvenlik kavramının içeriğinin boşaltılarak iktidar odaklarınca istenen mahiyette tanımlanması ve politik araç haline getirilmesi durumu bu bakımdan kentsel güvenliğe anlamlı bir katkı sağlamamakta, hatta aksine güvenliği riske edebilecek durumları körüklemektedir. Bu kapsamda küresel post-modern döneme hâkim paradigmlar olan söylemsel ve sembolik politika, değişen güvenlik paradigması, post-endüstriyel tüketim toplumu, sembolik tüketimcilik, kültür endüstrisi, disipline olmuş, iktidarın gözetim ve denetim araçlarıyla sarılmış gösterişçi tüketim toplumu, ileri kapitalizm ve neoliberal politikalar, esneklik, dinamizm ve güvencesizlik, bilgi, bilişim ve teknoloji çağının özellikleri, unsurları ve bunların etkileri, kentsel mekândaki suç, yoksulluk ve şiddet olguları gibi öğeler tezin işlenişinde önem taşımaktadır.

Sonuç ve değerlendirme açısından önceki paragraflarda yer alanlar etrafında söylenebilecek nokta; kentsel güvenlik olgusunun (söylemsel-sembolik-kültürel) politik bir araç haline geldiği, bu bağlamda tüketim-gözetim ideolojisi içinde eriyen post-modern bir eğilim olan askeri kentleşmenin (tez kapsamında özellikle akıllı kentleşme ve kapılı/kapalı topluluklar görünümüyle) güvenlikleştirme pratikleri akabinde kentsel mekânı daha da güvenliksiz kıldığı (paradoksal bir durum yarattığı), sosyo-mekânsal ayrışmalara ve parçalanmalara ve bunlarla ilişkili olarak yabancılaşma, dışlanma-ötekileşme, sembolik şiddet, damgalanma, kutuplaşma, bireyselleşme/izolasyon, güvencesizlik, kamusallığın yitimi gibi güvenlik teminini olumsuz etkileyen unsurlara yol açtığıdır. Dolayısıyla kent toplumu ve güvenlik temini, kentsel planlama ve politika açısından söylemsel, sembolik, kültürel boyut önemli bir nokta oluşturmaktadır. Bu

bakımdan kentte güvenlik ile ilişkili olarak geliştirilecek politikaların fiziksel/mekânsal, ekonomik, psikolojik, sosyal ve siyasi olgulara, bu olguların anlamlandırılma süreçlerine, sosyal etkileşimler, özneler arası ilişkiler, söylemsel, göstergesel ve sembolik öğeler gibi unsurlara gereken ağırlığı vermesi faydalı olmaktadır. Aynı zamanda bu politikaların oluşabilecek paradoksal/çelişkili hallere yönelik dikkatli kurgulanması da uygulamada oluşabilecek aksi durumların bertarafı açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aalbers, M. (2000). The Double Function of The Gate: Social Inclusion and Exclusion in Gated Communities and Security Zones, In conference Gated Communities: Building Social Division or Safer Communities, EUREX Seminar Paper, September 2001.
- Abrahamsen, R., Don Hubert and Michael C. Williams. (2009). Guest Editor's Introduction to Special Issue on Urban Insecurities, *Security Dialogue*, 40(4-5): 363-372.
- Acar, H. (2019). "Kamu Güvenliği Politikaları Yerelden Küresele", Nobel Yayınevi, Ankara.
- Ackerman, V.W. (1998). Socioeconomic Correlates of Increasing Crime Rates in Smaller Communities, *Professional Geographer*, 50 (3), ss. 372-387.
- Adaman, F., Akbulut, B. ve Kocagöz, U. (2017). "Müşterekler: Çatışkılar, Hatlar, İmkanlar", (Der.) Adaman, Fikret, Akbulut, Bengi ve Kocagöz, Umut. Herkesin Herkes İçin: Müşterekler Üzerine Eleştirel Bir Antoloji, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 13-23.
- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006). Türkiye'de büyük kentlerde gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma, Avrupa Birliği için Rapor. https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/1439211320_study_turkey_tr.pdf (Erişim Tarihi: 3.09.2021).
- Adıgüzel, M. (2017). An Evaluation Model For Turkish Cities In The Context Of Smart City, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Planlama Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Adorno, T. (1989) [1967]. The culture industry reconsidered. In: S. E. Bronner & D. M. Kellner (Eds), *Critical theory and society: A reader* (pp. 128-135). New York: Routledge.
- Adorno W. T. (2008). Kültür Endüstrisi, Kültür Yönetimi. (Çev.) N. Ülner, M. Tüzel ve E. Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Afolabi, M. B. (2015). "Concept of Security" in Ajayi k (ed) *Readings in Intelligence and Security Studies*, ss. 1-9.
- Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Translated by Daniel Heller-Roazen, Stanford University Press, Stanford, California.
- Agnew, R. (1985). A revised strain theory of delinquency, *Social Forces*, 64(1), 151-167.
- Akça, İ. & Balta Paker, E. (2013). "Beyond Military Tutelage? Turkish Military Politics and the AKP Government", *Debating Security in Turkey. Challenges and Changes in the Twenty-First Century*, Ed. Ebru Canan Sokullu, London, Lexington Books.

- Aktaş, A. (2011). Güvenlikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), Temmuz 2011, ss 7-47.
- Akyıldız, F. (2009). "Kentsel Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimler ve Sosyal Sorumluluk", *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler*, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2, TODAİE Yayınları Ankara, s.859-873.
- Akyol Altun, D. (2010). Kapalı Konut Siteleri ve 'Mahalle' Kavramı, *İdealkent*, 1(2), ss.216-244.
- Akyol Altun, D. T. (2012). İzmir'de Yeni Bir Konut Üretim Süreci Olarak Kapalı Konut Siteleri, *İdealkent*, 3(6), ss.40-61.
- Alaca, A. İ. S. (2019). "Şehir Savaşları ve Yeni Askerî Kentçilik", *Kamu Güvenliği Politikaları Yerelden Küresele*, (ed) Hasan Acar, Ankara: Nobel Yayınevi, ss. 201-221.
- Aliagaoglu, A. (2015). Balıkesir Şehrinde Güvenlikli Siteler, Çağdaş Kent Örneği, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(34), 157-170.
- Alkan, E. Ö. (2015). Sosyolojide Temel Metodolojik İkilikler ve Bunları Aşma Girişimleri, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2015, s. 1-24.
- Alkan Meşhur, H. F. (2019). "Akıllı Şehir Çözümlerinin Sunduğu Olanaklar ve İstanbul'daki Uygulamalara İlişkin Bir Değerlendirme", İstanbul'da Büyük Ölçekli Kentsel Projeler ve Planlama Süreçleri (E-Kitap) içinde, (Eds.) H. Filiz Alkan Meşhur, Kıvanç Ertuğay, Fatih Eren & Cansu Korkmaz, Ankara: Nobel, ss.1-33.
- Alladi Venkatesh, S. & Levitt, Steven D. (2000). "Are We a Family or a Business?" History and Disjuncture in the Urban American Street Gang, *Theory and Society*, Vol. 29, No. 4: 427-462.
- Amin, A. (2008). "Collective culture and urban public space", *City*, 12(1), ss.5-24.
- Anderson, B. (1989). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, 5th impression, London and New York: Verso. (İlk basım: 1983).
- Anderson, E. (1994). "The code of the streets". *Atlantic Monthly*, 273:81-94.
- Anderson, E. (1999). *Code of the Street: Decency, Violence, and the Moral Life of the Inner City*. New York: W.W. Norton.
- Aponte, R. (1990). *Definitions of the underclass: A critical analysis*. H. J. Gans (Der.), *Sociology in America* içinde (ss. 117-137). California: Sage Publications.
- Arendt, H. (1998) [1958]. *The Human Condition* (Second ed.). University of Chicago Press

- Arnason, G. (2012). Biopower (Foucault), Encyclopedia of Applied Ethics Edition: 2nd Chapter: Bioethics (Foucault), Publisher: Academic Press ,Editors: Ruth Chadwick.
- Arnould, E. J. ve Thompson, C. J. (2005). “Consumer Culture Theory (CCT): Twenty Years of Research”, *Journal of Consumer Research*, 31(4), 868-882.
- Arslan, G. E. & Demirel, B. (2010). Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi ve Bölgesel Dengeler, Ankara Sanayi Odası Yayın Organı, ss.51-64.
- Arslantaş-Toktaş, S., Binark, M., Dikmen, E. Ş., Fidaner, I. B., Küzeci, E.& Özeygen, A. (2012). Türkiye’de Dijital Gözetim T.C. Kimlik Numarasından E-Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi. ‘Türkiye’de Yurttaşların Sayısal Kayıtlanması ve Gözetlenmesi: Şecere Kayıtlarından Sayısal Bedenleniş’ (3.Bölüm). İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği.
- Artan, C. (2020). Küreselleşme ve popüler kültürün yükselişi, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 4, ss. 25-35.
- Ashworth, G. J. (1991). War and the City. New York/London: Routledge.
- Aslanoglu, R. A. (1998). Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Kitabevi, Bursa.
- Assari, S., Boyce, S., Caldwell, C. H., Bazargan, M. & Mincy, R. (2020). “Family Income and Gang Presence in the Neighborhood: Diminished Returns of Black Families”, *Urban Science*, 4(2), Article no: 29, pp. 1-11.
- Assman, J. (2001). Kültürel bellek: Eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik. (Çev.) A. Tekin. İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Atkinson, R. & Easthope, H. (2009). The Consequences of the Creative Class: The Pursuit of Creativity Strategies in Australia's Cities, *Int. Journal of Urban and Regional Research*, 33(1):64-79.
- Auvinen, J. (1997). ‘Political Conflict in Less Developed Countries 1981-89’, *Journal of Peace Research*, 34(2): 177-195.
- Ayata, S. (2002). The new middle class and the joys of suburbia. In: Kandiyoti, D., Saktanber, A. (Eds.), *Fragments of Culture: The Everyday of Modern Turkey*. I.B. Tauris & Co Publishers, London New York.
- Aydın, S. (2012). İstanbul’da Orta Sınıf ve Kapalı Siteler, *İdeal Kent*, Sayı: 6, ss. 96-123.
- Aydın, Ş. ve Şentürk, M. (2016). “Kentsel Büyüme Makinesi Kuramının Türkiye Kentleşme Deneyiminde Yerel Aktörlerin Konumunun Anlaşılmasında Uygulanabilirliği”, 4. Uluslararası Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi, 20-22 Ekim, İstanbul.

- Aydın-Düzgüt, S. (2015). "Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 12, Sayı 46, s. 153-168.
- Ayhan, İ. ve Çubukçu, K. M. (2007). Suç ve Kent İlişkisine Ampirik Bakış: Literatür Taraması, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 5, 2007, 30-55.
- Aytaç, Ö. (2013). "Yoksulluk, Kentsel Sınıf Altı ve Sosyal Dışlanma: Modern Kentlerde Sınıfsal/Mekânsal Yarıma ve Suçlaştırılma Mekanizmaları", İç. Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, Ed. Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Birleşik Yay. Ankara.
- Baharoğlu, D. & Kessides, C. (2002). "Urban Poverty" in World Bank. A Sourcebook for Poverty Reduction Strategies: 2-3, Jeni Klugman (Eds.), Chapter 16. pp.123- 159.
- Bal, E. ve Akyol Altun, D. (2009). Yatırımcı Firmaların Nitelikleri Bağlamında İstanbul ve İzmir'deki Kapalı Konut Siteleri, *DEÜ Mühendislik Fakültesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 11(32): 1-9.
- Baldwin, D. A. (1997). The Concept of Security, *Review of International Studies*, 23(1): 5-26.
- Banerjee, T. (2001). "The future of public space: beyond invented streets and re-invented places", *Journal of American Planning Association*, 67(1): 9-24.
- Baş, C. (Der.), (2017). Avrupa Kentsel Şartı, Türkiye Belediyeler Birliği: Ankara.
- Batı, U. (2015). Tüketici Davranışları "Tüketim Kültürü, Psikolojisi ve Sosyolojisi Üzerine Şeytanın Notları". İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Baudrillard, J. (1993). "Superconductive Events" The Transparency of Evil. Translated by James Benedict. London: Verso.
- Baudrillard, J. (1994). Simulacra and simulation. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Baudrillard, J. (2004). Tüketim Toplumu, (çev.) Hazal Deliçaylı ve Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Baudrillard, J. (2011). Nesneler Sistemi, (çev.) Oğuz Adanır ve Aslı Karamollaoğlu, 2. basım, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Bauman, Z. (1988). Sociology and Postmodernity. *The Sociological Review*, 36(4), s. 790-813.
- Bauman, Z. (1996). Yasa Koyucular ve Yorumcular, (Çev.) K. Atakay, İstanbul: Metis.
- Bauman, Z. (1998). Globalization: The Human Consequences. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (1999). Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar (Çev.) Ümit Ökten, İstanbul: Sarmal.
- Bauman, Z. (2001). The Individualized Society. Cambridge: Polity Press.

- Bauman, Z. (2003). Modernlik ve M p hemlik, ( ev.)  sma l Türkmen,  stanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Z. (2011). Bireyselleşmiş Toplum,  ev. Yavuz Alogan, 2. Bs.,  st., Ayrıntı Yay.
- Bauman, Z. & Lyon, D. (2016). Akışkan gözetim. (E.Yılmaz,  ev.),  stanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baycan-Levent, T. ve Gülümser, A. A. (2007). “Gated Communities in Istanbul: The New Walls of the City”, In Third Conference “Diversity in cities: Visible and invisible walls”, UCL, London, UK. EURODIV PAPER 51.2007, December 2007, ss. 1-18.
- Baylis, J. (2008), “Uluslararası  l şkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası  l şkiler*, Cilt:5, Sayı: 18 (Yaz 2008), s. 69-85.
- Bayrakdar, S. (2020). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Sembolik  iddet Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Baysal, B. ve Lüleci,  . (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi, *Güvenlik Stratejileri*, Cilt: 11, Sayı:22, ss. 61-96.
- Becan, C. (2017). Kentsel Tüketim  topyalarından Distopik (Anti  topik) Mekâna D n  m n Reklamlardaki  zd   m : Lüks Konut Reklamlarına Yönelik  zerik Analizi, *Global Media Journal TR Edition*, 7(14), Bahar/Spring 2017, ss. 295-319.
- Benjamin, W. (1973). Illuminations. London: Fontana.
- Benjamin, W. (2002). The Arcades Project, Trans. by Howard Eiland and Kevin McLaughlin, USA: Harvard University Press.
- Benjamin, W. (2006). “The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction” (Second Version) in Selected Writings. Vol.4, edited by Marcus Bullock, Howard Eiland and Gary Smith, Harvard University Press.
- Benjamin, W. (2013). “XIX. Yüzyıl’ın Başkenti Paris”, Pasajlar, ( ev.) Ahmet Cemal,  stanbul: YKY.
- Bentham, J. (2008) [1787]. Panoptikon G z n  ktidarı. (Ed.) Watkin, C. P. ve Werret, S. Üst.: Su Yay.
- Berköz, L. (2008).  stanbul’da korunaklı tek-aile konutları: Konut kalitesi ve kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesi, * T  Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 7(1), 110-124.
- Bernstein, M. (2005). Identity Politics, *Annual Review of Sociology*, 2005, 31, ss. 47-74.
- Beirne, P. ve Messerschmidt, J. (1991), Criminology, USA: Harcourt Brace Publication.
- Best, S. ve Kellner, D. (1998). Postmodern Teori, ( ev.) Mehmet Küçük,  stanbul: Ayrıntı.

- Bıçk, D. (2005). "Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi; Karşılaştırmalı Bir Analiz", *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt:7 Sayı:1, ss. 104-138.
- Biçakcı, H. (2014). "Yeni Kent Tasarımı ve Akıllı Kentler: Karşılaştırmalı Bir Analiz ve Samsun İçin Model Önerisi", Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- Bigo, D. (2002). Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease, *Alternatives*, 27, Special Issue, ss. 63-92.
- Bilgin, İ. (2006). "Metropol ve Şiddet", Terör, Şiddet ve Toplum, (haz.) F. Gümüsoğlu, İst.: Bağlam.
- Birdişli, F. (2014). Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü, *Güvenlik Stratejileri*, 10(20), ss. 229-256.
- Blakely, E. J. ve Snyder, M. G. (1997). Fortress America, gated communities in the United States. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- BM. (2017). Yeni Kentsel Gündem. Herkes İçin Sürdürülebilir Kentler ve Yerleşimlere İlişkin KİTO Bildirgesi, BM Habitat III Konferansı, 12-20 Ekim 2017. (URL: <http://uploads.habitat3.org/hb3/NUA-Turkish.pdf?v=2> Erişim: 2.11.2021).
- Bodunde, D. O., Ola, A. A. & Afolabi, M. B. (2014). "Internal Insecurity in Nigeria, The Irony of Multiplicity of Security Outfits and Security Challenges" in *IMPACT: IJRHAL*, 2(5): 213 – 220.
- Bonger, W. A. (1916). Criminality and Economic Conditions. Translated by Henry P. Horton. Boston, MA: Little, Brown.
- Bookchin, M. (1999). Kentsiz Kentleşme, Çev. Burak Özyalçın, Birinci Basım, İstanbul: Ayrıntı.
- Booth, K. (2003). Güvenlik ve Özgürleş(tir)me, (Çev.) Çiğdem Şahin, *Avrasya Dosyası*, 9(2), ss. 51-70.
- Booth, K. (2012). Dünya Güvenliği Kuramı, (Çev.) Çağdaş Üngör, Küre Yayıncılık, İstanbul.
- Bourdieu, P. (1977) [1972]. Outline of a Theory of Practice. (Eds.) E. Gellner, J. Goody, S. Cudeman, M. Herzfelt & J. Parry. Translated by Richard Nice. Cambridge, MA: Cambridge University.
- Bourdieu, P. (1984). Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste. (Trans.) Richard Nice, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

- Bourdieu, P. (1987). "The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field", *Hastings Law Journal*, 38(5), Article 3, ss. 814-853.
- Bourdieu, P. (1990) [1980]. *The Logic of Practice*, (trans. R. Nice). Stanford, CA: Stanford University.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. (Ed.) by John B. Thompson. (Trans.) by Gino Raymond & Matthew Adamson. Oxford: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1993). *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*, ed. R. Johnson, New York: Columbia University Press.
- Bourdieu P. (2001) *Acts of Resistance: Against the New Myths of Our Time*, Cambridge, Polity.
- Bourdieu, P. (2014). *Seilmiş Metinler*, (ev.) Levent nsaldı, Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2015). *Pratik Nedenler*, (ev.) Hlyla Uğur (Tufan) Tanrıöver, İstanbul: Hil.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri*, (ev.) Filiz ztrk vd., Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2018). Social space and the genesis of appropriated physical space. *International Journal of Urban & Regional Research*, 42(1), 106-114.
- Bourdieu, P. ve Wacquant L. (2016) [1992]. *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, (ev.) Nazlı ktem, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boyer, M. (1994) *The City of Collective Memory*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Bozkurt, V. (2014). *Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dnşm*, Bursa: Ekin Basım.
- Braithwaite, J. (1985). White Collar Crime, *Annual Review of Sociology*, Vol. 11: 1-25.
- Brauch, H. G. (2008). Gvenliğın Yeniden Kavramlaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve evre Kavramsal Drtls, (ev.) Zeynep Arkan, *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), ss. 1-47.
- Brauna, T., Funga, B.C.M., Iqbalb, F. ve Shahb, B. (2018). "Security and privacy challenges in smart cities.", *Sustainable Cities and Society*, 39, 499-507.
- Brenner, N. (1999). "Beyond state-centrism? Space, territoriality, and geographical scale in globalization studies", *Theory and Society*, 28, pp. 39-78.
- Brenner, N. & Schmid, C. (2013). The 'Urban Age' in Question. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(3), 731-755.
- Brill, M. (1989). 'Transformation, Nostalgia, and Illusion in Public Life and Public Place', In *Human Behavior and Environment: Advances In Theory and Research*, Vol. 10: Public Places and Spaces, (Eds.) by Irwin Altman and Ervin H. Zube, New York & London: Plenum Press.

- Britton, D. M. (2000). Feminism in Criminology: Engendering the Outlaw, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 571, pp. 57-76.
- Britzolakis, C. (1999). "Phantasmagoria: Walter Benjamin and the Poetics of Urban Modernism", *Ghosts: Deconstruction, Psychoanalysis, History*, Ed. by Peter Buse and Andrew Stott, USA: Macmillan Press.
- Buendia, H. Gomez (1989). *Urban Crime: Global Trends and Policies*, New York, United National University.
- Bugliarello G. (2005). "Urban security in the United States: an overview", *Technology in Society*, 27, pp. 287-293.
- Burak, B. (2021). Secularism and Rise of Sunni Islam in Turkey: The Otherisation of the Alevis, *Malaysian Journal of International Relations*, Vol. 9: 105-119.
- Burgel, G., Burgel, G. & Dezes, M. G. (1987). "An Interview with Henri Lefebvre", (çev.) E Kofman, *Environment and Planning D: Society and Space*, Vol. 5, ss. 27-38.
- Burkay, S. (2008). Teorik Çerçeve ve Suç, *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, Ekim 2008, Sayı: 2/4, ss. 1-15.
- Bussolini, J. (2010). "What Is A Dispositive?", *Foucault Studies*, No:10, Kasım 2010, ss.85-107.
- Buzan, B. (1983), "People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations", Brighton, Harvester Books, Chapel Hill, University of North Carolina Press.
- Buzan, B., Waever O. ve Wilde J. D. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, Lynne Rienner Pub.
- Büyüksahin Sıramkaya, S. (2018). Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinin Mekânsal Organizasyonlarındaki Değişimin İncelenmesi: Konya Örneği. Mimarlık, Planlama ve Tasarım Araştırmaları içinde, (ed.) Özlem Parlak Biçer, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Caldeira, T. P. R. (1996). Fortified Enclaves: The New Urban Segregation, *Public Culture*, 8(2), 303-328.
- Caldeira, T. P. R. (1999), Sao Paulo'da Yeni Mekânsal Ayrışma: Duvarlar İnşa Etmek, (Çev.) Asena Günel, *Birikim Dergisi*, Sayı: 123, Temmuz 1999, ss. 87-96.
- Caldeira, T. P. R. (2000). *City of Walls. Crime, Segregation and Citizenship in São Paulo*. University of California Press, Berkeley, CA.
- Calhoun, C. (1993). "Civil Society and the Public Sphere," *Public Culture*, no. 5, ss. 267-288.

- Calhoun, C. (2014). “Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları”, Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, Der: Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, ss.77-131.
- Callinicos, A. (2001). Postmodernizme Hayır, (Çev.) Şebnem Pala. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Caluya, G. (2010). The post-panoptic society? Reassessing Foucault in surveillance studies, *Social Identities*, Vol. 16, No. 5, September 2010, pp. 621-633.
- Campbell, C. (1987). The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism. Oxford: Basil Blackwell.
- Campbell, D., Graham, S. & Monk, D. B. (2007). “Introduction to urbicide: the killing of cities?”, *Theory & Event*, 10(2), (URL: <https://muse.jhu.edu/article/218080> ; Erişim: 28.10.2021).
- Cassirer, E. (2011). Sembol kavramının doğası. (Çev.) M. Köktürk. Ankara: Hece Yayınları.
- Castells, M. (1996). The Information Age: Economy, Society and Culture, vol 1: The Rise of the Network Society, London, Blackwell.
- Castells, M. (2017). Kent, Sınıf, İktidar. (Çev.) Asuman Türkün, 2.baskı, Ankara: Phoenix.
- Ceccato, V., Haining, R. ve Signoretta, P. (2002). Exploring Offence Statistics in Stockholm City Using Spatial Analysis Tools, *Annals of The Association of American Geographers*, 92(1), ss. 29-51.
- Cernea, M. M. (2006). Re-examining “Displacement”: A Redefinition of Concepts in Development and Conservation Policies. *Social Change*, 36(1), pp. 8-35.
- Chamhuri, N. H., Karim, H. A. & Hamdan, H. (2012). Conceptual Framework of Urban Poverty Reduction: A review of literature. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 68, pp.804-814.
- Chiarelli, P. & Michaelis, P. (2005) ‘Winning the Peace: The Requirement for Fullspectrum Operation’, *Military Review*, July–August, pp. 13-26.
- Cilliers, J. (2013). Power, Space, and Knowledge: Theological-Aesthetical Perspectives on Michel Foucault’s Contribution to Postcolonial Theory, *Scriptura* 112 (2013:1): 1-13.
- Clark, C. (1993). Suburban crime. *CQ Researcher*, 3(33), 770-791.
- Clarke, Ronald V. (1997). Situational Crime Prevention: Successful Case Studies, Guilderland, NY: Harrow and Heston Publishers.
- Clarke, R. Y. (2013). “Smart Cities and the Internet of Everything: The Foundation for Delivering Next-Generation Citizen Services”, IDC Government Insight, Cisco, White Paper, October

2013.(URL:https://www.cisco.com/c/dam/en_us/solutions/industries/docs/scc/ioe_citizen_svcs_white_paper_idc_2013.pdf, Erişim: 2.11.2021).

- Coaffee, J. ve Wood, D. M. (2006). Security is Coming Home: Rethinking Scale and Constructing Resilience in the Global Urban Response to Terrorist Risk, *International Relations*, 20(4), ss. 503–517.
- Cohen, A. (1976). Two-dimensional man: An essay on the anthropology of power and symbolism in complex society. Berkeley ve Los Angeles: University of California.
- Cohen, B. (2012). What exactly is a smart city?, URL: <https://www.fastcompany.com/1680538/what-exactly-is-a-smart-city>, B. Cohen’s Smart City Wheel (Erişim: 2.11.2021).
- Cohen, L. ve Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach, *American Sociological Review*, 44(4), pp.588-608.
- Cohen, S. (2002) [1972]. Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers. Londra & New York: Routledge.
- Coleman, A. (1985). Utopia on Trial: Vision and Reality in Planned Housing, London: Hilary Shipman.
- Cordella, P. ve Siegel, L. (1996). Readings in Contemporary Criminological Theory, PA: Northeastern University Press.
- Coşkun, C. (2010). Michael Foucault: Özne ve İktidar, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Coward, M. (2007). ‘Urbicide’ reconsidered. *Theory & Event*, 10(2). (URL: <https://muse.jhu.edu/article/218080> ; Erişim: 28.10.2021).
- Coward, M. (2009). Urbicide: the politics of urban destruction. Routledge, London.
- Cox, R. W. ve Sinclair, T. J. (1996). Approaches to World Order. Cambridge University Press.
- Cox, R. W. ve Schechter, M. G. (2002). The Political Economy of a Plural World: Critical Reflections on Power, Morals and Civilization, Londra, Routledge.
- Cressey, D. R. (1970). Organized Crime and Inner-City Youth, *Crime & Delinquency*, 16(2): 129-138.
- Crilley, D. (1993). ‘Megastructures and urban change: aesthetic, ideology and design’. In P. Knox (Ed.), *The restless urban landscape*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, pp. 126–164.
- Cullen, F. T. ve Agnew, R. (1999). Criminological Theory: Past to Present, Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.

- Cullen, J. B. ve Levitt, D. S. (1999). Crime, Urban Flight, and the Consequences for Cities, *Review of Economics and Statistics*, 81(2): 159-169.
- Çakıcı K. & Özaslan Kızılboğa R. (2021). “Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Akıllı Kent Uygulamalarındaki Karşılığı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği.”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(2), 209-233.
- Çakır Sümer, G. (2020). Türkiye’de Kentleşme Politikası Olarak Mülki İdarileşme, *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 92, Sayı: 490, Haziran 2020, s. 269-294.
- Çavlin Bozbeyoğlu, A. (2011). Citizenship rights in a surveillance society: The case of the electronic ID card in Turkey. *Surveillance & Society*, 9(1/2): 64-79.
- Çelikyay, H. H. (2008). “Teknoloji Girdabından Akıllı Şehre Dönüşüm: İstanbul Örneği”, II. Türkiye Lisanüstü Çalışmaları Kongresi- Bildiriler Kitabı V, ss.1315-1328.
- Çetin, İ. (2012). Kentsel Ayrışma ve Mekânsal Kümelenme Biçimleri, *İdealkent*, Sayı:7, ss. 160-166.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). <https://www.akillisehirler.gov.tr/akilli-sehir-nedir/> (Erişim Tarihi: 2.11.2021).
- Çınar, C., Çizmeçi, F. ve Köksal, A. (2006). The New Address of Social Polarization in Istanbul: Gated Communities. Paper Presented at the 42nd ISoCaRP International Planning Congress, Istanbul, Turkey. (http://www.isocarp.net/Data/case_studies/854.pdf, Erişim Tarihi: 20.10.2021).
- Çınar, R. ve Çubukçu, İ. (2009). “Tüketim Toplumunun Şekillenmesi ve Tüketici Davranışları: Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, 13 (1): 277-300.
- Çiğdem, A. (2007). “Yoksulluk ve Dinsellik”, İç. Yoksulluk Halleri, Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri, Ed. Necmi Erdoğan, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yay. s. 203-247.
- Çimen, Ü. (2020). “İktidar Teknoloji İlişkisine Distopik Bir Yaklaşım: Kent Güvenlik Yönetim Sistemi Merkezleri Eleştirisi”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:25, Bahar 2020, ss. 219-240.
- Çoban, B. (2016). Gözün iktidarı üzerine. B. Çoban & Z. Özarslan (Ed.) Panoptikon: Gözün iktidarı içinde (ss.111-138). (B. Çoban, Z. Özarslan, Çev.). İstanbul: Su Yayınları.
- Dallmayr, F. (1984). Language and politics: why does language matter to political philosophy. London: University of Notre Dame.

- Dameri, R. (2013). "Searching For Smart City Definition: A Comprehensive Proposal", *International Journal of Computers & Technology*, 11(5), ss. 2544- 2551.
- Datta, A. ve Yücel Young, Ş. (2007). "Suburban development and networks of mobility: sites in İzmir, Turkey", *Global Built Environment Review*, 6 (1), ss. 42-53.
- Davis, M. (1992). *City of Quartz. Excavating the future of Los Angeles*, New York: Vintage Books.
- Dean, M. (2001). "Michel Foucault: 'A Man in Danger'. in (ed.) G. Ritzer and B. Smart *Handbook of Social Theory*. London: Sage Publications.
- Debord, G. (1996). *Gösteri Toplumu ve Yorumlar*, (çev.) Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Deleuze, G. (1988). *Foucault. Trans. (and ed.) by Sean Hand*. London: University of Minnesota Press.
- Deleuze, G. (2001). "Denetim Toplulukları Konusunda Bir Ek", (çev.) Ulus Baker, *Birikim Dergisi*, 142-143, s. 23-26.
- Deleuze G. ve Guattari, F. (1983). *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*, (Çev.) Robert Hurley, Mark Seem ve Helen R. Lane. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Deleuze G. ve Guattari, F. (2005). *A Thousand Plateaus: Capitalism and schizophrenia*, çev. Brian Massumi, Minnesota Press, Minneapolis.
- Demirbaş, T. (2019). Suçun Önlenmesi, *Yaşar Hukuk Dergisi*, 1(1), Ocak 2019: 56-71.
- Deniz, E. ve Demir, B. (2017). "Hedonik Tüketim Kavramı Işığında Gayrimenkul Sektöründe Pazarlama Stratejilerinin İncelenmesi: İzmir Folkart Towers Örneği", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 45, Mayıs 2017, s. 213-239.
- Dhadave, M. (1989). *Sociology of Slum*. New Delhi: Archives Books.
- Dinçer, İ. (2011). The Impact of Neoliberal Policies on Historic Urban Space: Areas of Urban Renewal in Istanbul, *International Planning Studies*, 16(1), pp. 43-60.
- Doğan, H. İ. ve Sevinç, B. (2011). Suç Teorileri ve Şehir Güvenliği: Bitlis İliyle İlgili Genel Bir Değerlendirme, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt:13, Sayı:4, ss. 27-54.
- Dolu, O. (2009). Bir Fırsat Olarak Suç: Suçun Durumsal Belirleyicileri, Suç Fırsatları ve Rutin Faaliyetler Teorisi, *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(2), ss.1-29.
- Douglas, M. (2005). *Saflık ve Tehlike: Kirlilik ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi*, Metis, İst.

- Douglas, M. ve Isherwood, B. (1999). Tüketicinin Antropolojisi (Çeviri: Erden Attila Aytekin). Ankara: Dost Kitabevi.
- Dovey, K. (1999). Framing Place: Mediating Power in Built Form, Routledge, London.
- Dowler, K., Fleming, T. & Muzzatti, S. L. (2006). Constructing Crime: Media, Crime, and Popular Culture. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*; Oct 2006; 48, 6; ProQuest Central, pp. 837-865.
- Dölek, Ç. ve Rigakos, G. S. (2020). "Private Security Work in Turkey: A Case Study of Precarity, Militarism and Alienation", *Critical Sociology*, 46(1): 119–140.
- Dönmezer, S. (1994). "Kriminoloji", Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Driver, F. (1985). 'Power, Space and the Body: A Critical Assessment of Foucault's Discipline and Punish.', *Environment & Planning D: Society and Space*, 3, 425–446.
- Duman, M. Z. (2017). Zygmunt Bauman'ın Sosyolojik Tahayyülünde Özgürlüğün Modern Sürümü Olarak Akışkanlığın ve Tüketimciliğin İnşası, *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: X, No: 2, (Ekim 2017), ss. 127-147.
- Durgun, D. (2019). Beyond silence and voice: gender, sexuality and antimilitarism in Turkey and Israel, *Citizenship Studies*, 23(2): 139-155.
- Durkheim, E. (1992). İntihar, (Çev.) Özer Ozankaya, İmge Kitabevi, Ankara.
- Düzgün, Ş. (2007). Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinlerarasılık, *TMMOB Mimarlar Odası Bülteni; Kent ve Suç Dosyası*, Bülten.55, Kasım-Aralık, Ankara, s. 4-10.
- Eagleton, T. (2004). Rediscover A Common Cause or Die, *New Statesman*, 26, ss. 18-20.
- Edelman, M. J. (1985). The symbolic uses of politics: With a new Afterword. Chicago: University of Illinois. (İlk Baskı, orijinal basım: 1964).
- EGO, (2019). Ego Cep'te Uygulaması. (URL: <https://m.ego.gov.tr/sayfa/2125/ego-cepteuygulamasi>, Erişim Tarihi: 3.11.2021).
- Elmas, M. S. (2013). Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik.Cilt 61, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.
- Elmer, G. (2003). A diagram of panoptic surveillance, *New Media & Society*, 5(2), ss. 231–247.
- Engels, F. ve Marx, K. (1992). Alman İdeolojisi [Feuerbach], (çev.) Sevim Belli, Ankara: Sol.
- Epstein, B. (1995) [1991]. 'Political correctness' and collective powerlessness. In Cultural Politics and Social Movements, M. Darnovsky et al., Philadelphia, PA: Temple University Press, ss. 3-19.

- Erbaş, E. ve Kızılay, Ş. E. (2015). "Kentsel Dönüşüm, Mülksüzleştirme, Yerinden Edilme ve Mahalle Mücadelesi: Sarıyer-Derbent Örneği", I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi, 2015, ss. 496-522.
- Erdoğan, S. Y. (2017). Rezidans Kültürü Üzerine Bir İnceleme: İstanbul Örneği, *Yakın Mimarlık Dergisi*, 1(1), Ekim 2017, 68-90.
- Erdem, M. T. (2016). Construction of Security Cultures: A Content Analysis of the Representations of Video-Surveillance in Urban Space in Turkish Print Media. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ergönül, E. ve Sadioğlu, U. (2020). "Kentsel çöküntü alanları üzerine teorik bir tartışma", *KAÜİİBFD*, 11(Ek Say 1), 155-180.
- Ergüven, N. S. (2016). Uluslararası Hukuk Açısından Güvenlik Kavramının Teorik Temelleri, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (3), ss. 771-835.
- Erkek, F. (2019). Walter Benjamin'de Sanat, Estetik ve Politika İlişkisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Sistematiik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- Ertan, E. (2014). "Akıllı Şehirler ve Bir Taktik Pozisyon Olarak Ahmaklık", *Arredamento Mimarlık Dergisi*, S. 281, ss. 130-135.
- Esen, O., & Rieniets, T. (2015). Fortress Istanbul. Gated Communities and the Socio-Urban Transformation. In Public Istanbul (s. 83-112). transcript-Verlag.
- European Parliament (2014). "Mapping Smart Cities in the EU", ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL-ITRE_ET\(2014\)507480_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL-ITRE_ET(2014)507480_EN.pdf), Erişim Tarihi:2.11.2021).
- Farmer, P. (2004). "An anthropology of structural violence", *Current Anthropology*, 45(3), pp. 305-325.
- Featherstone, M. (2005). Postmodernizm ve Tüketim Toplumu, (çev.), Mehmet Küçük, 2. basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ferdinand, T. (1991). The Theft/Violence Ratio in Antebellum Boston, *Criminal Justice Review*, 16, pp. 42-58.
- Ferraz, F.S. & Guimaraes Ferraz, C.A. (2014). "Smart City Security Issues: Depicting Information Security Issues in the Role of an Urban Environment," 2014 IEEE/ACM 7th International Conference on Utility and Cloud Computing, 2014, pp. 842-847. (URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/7027604>, Erişim: 2.11.2021).

- Ferris, D. S. (2008), *The Cambridge Introduction to Walter Benjamin*, New York: Cambridge University
- Fırat, A. S. (2002). “Kentsel Mekânlarda Kamusal Alan”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, TODAİE, 11(4): 41-72.
- Finch, C. (1973). *The Art of Walt Disney: from Mickey Mouse to the Magic Kingdom*. New York: Harry N. Abrams.
- Finch, C. (1978). *Walt Disney’s America*. New York: Abbeville Press.
- Florida, R. (2004). *The Rise of the Creative Class: and it’s transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*, (Trans.) A.M. Sheridan Smith, N.York: Pantheon
- Foucault, M. (1977a). “Nietzsche, Genealogy, History”, in Donald F. Bouchard (ed.), *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, F. Bouchard and Sherry Simon (Çev.), Ithaca, NY: Cornell University Press, ss. 139–167.
- Foucault, M. (1977b). *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Edited by D.F. Bouchard. Trans. Donald F. Bouchard and Sherry Simon. Ithaca: Cornell University Press.
- Foucault, M. (1978) [1976]. *The History of Sexuality, Volume I: An Introduction*, trans. Robert Hurley, New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1980). “Questions on Geography”, (ed.) Colin Gordon, *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1982). “The Subject and Power”, In H. Dreyfus, & P. Rabinow (Eds.), *Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics*, The University of Chicago Press.
- Foucault, M. (1984). *Space, Knowledge, and Power*. In Paul Rabinow (Ed.) *The Foucault Reader*. New York: Pantheon. 239–256.
- Foucault, M. (1986), “Of Other Spaces”. Trans. by Jay Miskowiec, *Diacritics*, No. 16, s.22-27.
- Foucault, M. (1988a) [1961], *Madness and Civilization*, Trans. by Richard Howard, New York: Vintage.
- Foucault, M. (1988b). *Technologies Of The Self, A Seminar With Michel Foucault*, Edited by Luther H. Martin, Huck Gutman & Patrick H. Hutton. Great Britain: Tavistock.
- Foucault, M. (1993). *Ders Özetleri* (Çev.) Selahattin Hilav, İstanbul: Yapı Kredi.

- Foucault, M. (1994) [1966]. *Order of Things: An Archeology of Human Sciences*. Trans by. Les Mots et Les Choses, New York: Vintage Books.
- Foucault M. (1995). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, translated by A. Sheridan, New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1998), “Özne ve İktidar”, çev. Kâmil Park, *Defter*, Sayı. 34, ss. 151-167.
- Foucault, M. (2003). ‘Society Must Be Defended’, *Lectures at the College de France 1975-1976*. Trans. by David Macey, New York: Picador.
- Foucault, M. (2007) [1978]. *Michel Foucault, Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-78*. Edited by Michel Senellart. Translated by Graham Burchell. London: Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2008) [1979]. *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France 1978-1979*. Ed. Michael Sennelart. General Editors: Francois Ewald and Alessandro Fontana. Trans. Graham Burchell. Basingstoke: Palgrave.
- Foucault, M. (2011) “Özne Ve İktidar”, *Seçme Yazılar 2*, çev. Işık Ergüden & Osman Akınhay, ss. 57-82, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü*, (Çev. I. Ergüden), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus* (Çev. F. Taylan), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2016). “Başka Mekânlara Dair”, *Özne ve İktidar, Seçme Yazılar 2*, (Çev.) Işık Ergüden-Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Friedmann, J. (1986). “The World City Hypothesis”, *Development and Changes*, 17(1): 69-84.
- Fridin Özgür, E. (2006), “Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği”, *Planlama Dergisi*, 4: 79-95.
- Fromm, E. (1993). *Sahip Olmak ya da Olmak*, (Çev.) Aydın Arıtan. İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Fromm, E. (1997). *Hayatı Sevmek* (Çev.) Ali Köse. İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Garland, D. (2001) *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Gans, H. J. (1993). From ‘Underclass’ to ‘undercaste’: Some observations about the future of the postindustrial economy and its major victims’. *International Journal of Urban and Regional Research*, 17 (3), 327-335.
- Gans, H. J. (1994). Positive functions of the undeserving poor: Uses of underclass in America. *Politics and Society*, 22 (3), 269-283.

- Garreau, J. (1991). *Edge City: Life on the New Frontier*. New York: Doubleday.
- Gemici, B. (2021). Human Security Approach to Emergency Rule in Turkey, In: Bonino S., Ricucci R. (eds) *Islam and Security in the West*. Chap. 13, Palgrave Macmillan, Cham.
- Geniş, Ş. (2007). "Producing Elite Localities: The Rise of Gated Communities in İstanbul". *Urban Studies*, 44, (4), ss. 771-798.
- Gerede, E. (2006). Havacılık Emniyeti ve Havacılık Güvenliği Kavramları Arasındaki İlişki ve Farkların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Yönetim*, 17(54), ss. 26-37.
- Gezer, Ş. G. (2019). Kültürel Güvenlik, Güvenlik Yazıları Serisi, No. 50, Kasım 2019.
- Gibson, C. & Klocker, N. (2005). "The "cultural turn" in Australian regional economic development discourse: Neoliberalising creativity?", *Geographical Research*, vol. 43, no. 1, pp. 93-102.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, (Yay. Haz. Hüseyin Özel ve Cemal Güzel), Ayraç Yay. Ankara.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları* (Çev: E. Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gitlin, T. (1986). Introduction. In T. Gitlin (Ed.), *Watching Television: A Pantheon Guide to Popular Culture*, (pp. 3-8). New York, NY: Pantheon Books.
- Glasze, G. (2003). Some Reflections on the Economic and Political Organisation of Private Neighbourhoods. *International Gated Communities Conference: Building Social Division or Safer Communities?* 18-19 Eylül 2003. University of Glasgow. s.1-13.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. London: Penguin.
- Goldberger, P. (1996). The rise of the private city, in J. Vittullo-Martin (ed.), *Breaking Away: The Future of Cities: Essays in Memory of Robert F. Wagner*, New York: The Twentieth Century Fund Press.
- Goldstone, J. A. (2002). 'Population and Security: How Demographic Change Can Lead to Violent Conflict', *Journal of International Affairs*, 56(1): 3-22.
- Goodwin, J. ve Jasper, J. (2006). Emotions and Social Movements. J. E. Stets, & J. Turner içinde, *Handbook of Sociology of Emotions* (s. 611-636). U.S.A.: Springer.
- Goold, B., Loader, I & Thumala, A. (2010). "Consuming security? Tools for a sociology of security consumption", *Theoretical Criminology*, 14(1): 3-30.
- Gökulu, G. (2010). Kent Güvenliği, Kentleşme ve Suç ilişkisi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, ss. 209-226.
- Gönen, Z. & Yonucu, D. (2011). 'Legitimizing violence and segregation: Neoliberal discourses on crime and criminalization of urban poor populations in Turkey'. In A. Bourke, T.

- Dafnos & M. Kip (eds.) Lumpen-city: Discourses of marginality/marginalizing discourses, p. 75-103. Ottawa: Red Quill Books.
- Graham, S. (Ed). (2004a). Cities, War and Terrorism: Towards an Urban Geopolitics. Oxford: Blackwell.
- Graham, S. (2004b). Postmortem city: Towards an urban geopolitics, *City*, 8(2): 165-196.
- Graham, S. (2005). Software-sorted geographies, *Progress in Human Geography*, 29(5):562–580.
- Graham, S. (2009a). “Cities as Battlespace: The New Military Urbanism”, *City*, 13:4, 383-402
- Graham, S. (2009b). The Urban ‘Battlespace’, *Theory, Culture & Society*, Vol. 26(7–8): 278-288.
- Graham, S. (2011). Cities Under Siege: The New Military Urbanism, Verso:London.
- Graham, S. (2012). “When Life Itself is War: On the Urbanization of Military and Security Doctrine”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 36(1), ss. 136-155.
- Graham, S. (2013). Kuşatılan Şehirler: Yeni Askeri Kentçilik, (Çev.) L. Aydeniz, Ankara: NotaBene.
- Graham, S. ve Marvin, S. (2001). Splintering urbanism: Networked infrastructures, technological mobilities and the urban condition. New York: Routledge.
- Graham, S. & Wood, D. (2003). Digitising surveillance: Categorisation, space and inequality, *Critical Social Policy*, 23(2), 227-248.
- Grant, J. ve Mittelsteadt, L. (2004). “Types of Gated Communities”, *Environment and Planning B: Planning and Design*, Vol. 31, s. 913-930.
- Gray, Dustin W. and Wyly, Elvin K. (2020). Gentrification, *International Encyclopedia of Human Geography*, 2nd edition, Volume 5, Elsevier, pp. 335-341.
- Gruenewald, P. J., Freisthler, B., Remer, L., LaScala, E. A. & Treno, A. (2006). Ecological Models of Alcohol Outlets and Violent Assaults: Crime Potentials and Geospatial Analysis, *Addiction*, Sayı: 101, ss. 666-677.
- Guattari, F. (1995). “On Machines”, Andrew Benjamin ed., *Complexity, JPVA*, No 6, s 8-12.
- Güdüm, S. & Deniz, A. A. (2011). ‘Süper’ Avm İçin ‘Hiper’ Teknoloji Kullanımı, *Ajit-e Bilişim. Teknolojileri Akademik Dergisi*, 2(2): 1-12.
- Gül, A. ve Atak Çobanoğlu, Ş. (2017). “Avrupa’da Akıllı Kent Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Çanakkale’nin Akıllı Kente Dönüşümünün Analizi”, *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Kayfor15 Özel Sayısı, ss.1543-1565.
- Güllü, İ. (2014). Suç Olgusuna Teorik ve Eleştirel Bir Yaklaşım, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I): 104-107.

- Güllüoğlu, Ö. (2012). Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Popüler Kültür Ürünlerini Benimsetme ve Yayma İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme, *Global Media Journal: Turkish Edition*, 2(4), ss. 64-86.
- Gültekin, M. (2006). Marx'ın Meta Çözümlemesinden Tüketim Teorisine. *SBARD* (8):261-271.
- Gündüzöz, İ. (2016). "Türkiye ve Dünyada Güvenli Kent Yaklaşımı: Kentsel Güvenlik mi? Güvenli Kent mi?", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 483, ss. 335-370.
- Güneş, A. F. (2009). Askerin Kolluk Gücü Olarak Kullanılması ve EMASYA. A. Bayramoğlu & A. İnel (Ed.), *Almanak Türkiye 2006–2008: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim* (ss. 200–212) içinde. İstanbul: TESEV.
- Güneş, C. D. (2013). Michel Foucault'da Söylem ve İktidar, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı:21, Güz 2013, ss. 55-69.
- Güngen, C. (2012). Dr. Can Güngen'in felsefe ve psikanaliz arşivi, Lacancı Terimler Sözlüğü. URL:<http://www.cangungen.com/> (Erişim Tarihi:26.02.2021).
- Gümüş, E. (2004). Crime in Urban Areas: An Empirical Investigation, *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, 3(7): 98-109.
- Güran, E. (2017). Carl Schmitt: Olağanüstü Halde Hukuk, *Felsefe Arkivi*, Sayı: 46, s. 21-40.
- Gürbüz, D. (2015). "Türkiye'de Kentleşme Sürecinde Çöküntü Bölgesi ve Suç İlişkisi: Hacıbayram Mahallesi Örneği", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:47, ss. 1-15.
- Gürsoy, O. (2019). Akıllı Kent Yaklaşımı ve Türkiye'deki Büyükşehirler İçin Uygulama İmkanları, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Güzey, Ö. (2014). Neoliberal Urbanism Restructuring The City of Ankara: Gated communities as a new life style in a suburban settlement, *Cities*, 36 (2014), 93-106.
- Habermas, J. (1970). "Technology and Science as "Ideology"", in *Toward a Rational Society*, trans. J. Shapiro. Boston: Beacon Press. ss.81-122.
- Habermas, J. (1984) [1981]. *Theory of Communicative Action, Volume One: Reason and the Rationalization of Society*. Thomas A. McCarthy (Çev.). Boston, Mass.: Beacon Press.
- Habermas, J. (1987) [1981]. *The Theory of Communicative Action, Volume Two: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Thomas A. McCarthy (Çev.). Boston, Mass.: Beacon Press.

- Habermas, J. (1989) [1962]. *The Structural Transformation of The Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. T. Burger ve F. Lawrence (Çev.). Cambridge, MA: MIT Press.
- Habermas, J. (1994). *Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje*, (Çev. Gülelgül Naliş), Postmodernizm, (Haz. Necmi Zeka), İstanbul: K1Y1 Yayınları.
- Habermas, J. (2015). “Öteki” Olmak “Öteki”yle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları, (Çev.) Aka, İ., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hall, P. G. (1966). *The World Cities*. Heinemann, London.
- Hall, P. (2000). Creative cities and economic development. *Urban Studies*, 37(4), 633–649.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Londra: Sage.
- Hanningan, J. (1998). *Fantasy City: Pleasure and profit in the postmodern metropolis*, London: Routledge.
- Hansen, M. (2004). Yirmi Yılın Ardından Negt ve Kluge’nin “Kamusal Alan ve Tecrübe”si: Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar, Özbek, M. (Ed.), *Kamusal Alan içinde*, İstanbul: Hil Yayın. ss. 141-177.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2000). *Empire*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Hardt, M ve Negri, A. (2002). *İmparatorluk*, (Çev.) Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harrison, C., Eckman, B., Hamilton, R., Hartswick, P., Kalagnanam, J., Paraszczak, J. ve Williams, P. (2010). “Foundations For Smarter Cities”, *IBM Jour. of Research and Development*, S.4:1-16.
- Harvey, D. (2000). Cosmopolitanism and the Banality of Geographical Evils, *Public Culture*, 12 (2): 529–564.
- Harvey, D. (2004). *Yeni Emperyalizm*, (Çev.) Hür Güldü, İstanbul: Everest Yayınları.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2019a) [1990]. *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*. (Çev.) S. Savran, İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2019b) [2013]. “Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru”, (Çev.) Ayşe Deniz Temiz, Metis Yayınları, İstanbul.
- Heidensohn, F. (1995). *Feminist Perspectives And Their Impact On Criminology And Criminal Justice In Britain*, *International Feminist Perspectives In Criminology- Engendering A Discipline* ed. by Rafter, Nicole Hahn & Heidensohn, Frances, Open University Press.

- Hekman, S. (1999). *Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik*, çev. Hüsamettin Arslan- Bekir Balkız, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Henderson, J. (2006). "Secessionist automobility: racism, anti-urbanism, and the politics of automobility in Atlanta, Georgia". *International Journal of Urban and Regional Research*, 30, pp. 293–307.
- Henderson, R. F. (1975). *Poverty in Australia: An Outline of the First Main Report of the Commission April 1975*, Vol. 1., Australian Government Publishing Service.
- Herzberg, C. (2017). *Akıllı Şehirler Dijital Ülkeler*, (Çev.) Nadir Özata, İnfoloji-Optimist Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Hewitt, K. (1983). 'Place annihilation: area bombing and the fate of urban places', *Annals of the Association of American Geographers*, 73(2), pp. 257–284.
- Himmelfarb, G. (1985). *The Idea of Poverty: England in the Early Industrial Age*, New York: Vintage.
- Hirst, P. ve Zeitlin, J. (1991). Flexible specialization versus post-Fordism: Theory, evidence and policy implications. *Economy and Society*, 20 (1), 1-56.
- Hobsbawm, E.J. (1983). *The Invention of Tradition*, Ed. by Eric Hobsbawm and Terence Ranger, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hollands, R. G. (2008). "Will the Real Smart City Please Stand Up?", *City*, 12(3), ss. 303-320.
- Holsti, K. J. (1998). Scholarship in an Era of Anxiety: The Study of International Relations During the Cold War, *Review of International Studies*, 24 (Special Issue): 17–46.
- Horkheimer, M., ve Adorno, T. (1972) [1947]. *Dialectic of enlightenment: Philosophical Fragments*. (Ed.) G. S. Noer. (Trans.) E. Jephcott. Stanford: Stanford University Press.
- Horkheimer, M. ve T. W. Adorno (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği* (Çev.) Orhan Koçak, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Howell, A. J. (2017) Social-spatial segregation: Concepts, processes, and outcomes, ed. by Christopher D. Lloyd, Ian G. Shuttleworth, and David W. S. Wong, *Journal of Urban Affairs*, 39:4, 593-594.
- Hubert, D. (1999). "Human Security: Safety for People in a Changing World" Regional Conference on The Management of African Security in the 21st Century, NIIA, Lagos 23-24 Haziran.
- Ishida, T. (2017). *Dijital City, Smart City and Beyond*. In *Proceedings of the 26th International Conference on World Wide Web Companion*, April 2017, pp. 1151-1152.

- Işık, G. (2013). Yeni Toplumsal Hareketler ve Sanal Gerçeklik Boyutunda Gezi Parkı Eylemleri, *Selçuk İletişim*, 8 (1), ss. 19-33.
- Işıkkaya, D. (2008). Kentsel Çöküntü Bölgelerinin Örgütlenmesi ve Yeniden Kullanımı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Işıkkaya, A. D. (2015). Loft Tipi Konutların Başkalaşım Süreci Bağlamında Türkiye’de Loft Kavramının Analizi: Levent Loft Örneği, *MEGARON*, 10(2): 205-223.
- İçduygu, A. & Aksel, D. B. (2022). “Turkey’s Responses to Refugess: Past and Present, In The Routledge Handbook on Contemporary Turkey (pp. 444-455), Ed. by Joost Jongerden, Routledge: New York.
- İnce, E. & Dinçer, İ. (2017). Marka Kent Bağlamında Kent Kimliğinin Konut Projelerinin Pazarlanmasında Kullanılması: İstanbul Örneği, *MEGARON*, 12(4): 635-646.
- İspir, E. G. (1986). Şehirleşme Meseleleri, Ankara Ocak Yayınları.
- Jacobs, A. B. (1993). Great streets. Cambridge: MIT Press.
- Jacobs, J. (1961). The Death and Life of Great American Cities. New York: Vintage Books.
- Jaishankar, K. (2007). “Cyber Criminology: Evolving a novel discipline with a new journal”, *International Journal of Cyber Criminology*, 1(1): 1-6.
- Jessop, B. (2002). “Time and Space in the Globalization of Capital and Their Implications for State Power”, *Rethinking Marxism*, 14 (1), Bahar 2002, ss. 97-117.
- Jones, P., Roberts, M. & Morris, L. (2007). Rediscovering mixed-use streets.UK: Policy Press. <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/2018-mixed-use-streets.pdf> (Erişim: 18.10.2021).
- Kaika, M. ve Swyngedouw, E. (2000). Fetishizing the Modern City: The Phantasmagoria of Urban Technological Networks, *International Jour. of Urban and Regi. Res.*, Vol. 24.1, pp. 120-138.
- Kanbir, F. (2012). Zygmunt Bauman Sosyolojisinde Yabancı Kavramı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Karaarslan, F. ve Karaarslan Ö. N. (2013). Modern Kent Mekânlarında Mahallenin Konumu: Modern Kent Mekânı Olarak Güvenlikli Siteler ile Mahallenin İşlevsel Kıyası. Bursa: II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi, Bildiriler Kitabı V.
- Karadeniz, S. (2016). “Küresel Kentte Karşılaşmalar” (ya da) Yeni Bir Nomos Olarak Şiddet/Terör, *Milel ve Nihal*, 13 (2), ss. 62-80.

- Karasu, M. A. (2008). “Bir Kentin Ölümü: Kentkırım (Bosna-Hersek Örneği)”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(3), Temmuz 2008, ss. 51-64.
- Karasu M. A. (2012). “Kent ve Suç Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, ss. 175-193.
- Karaman, O. & İslam, T. (2012). On the dual nature of intra-urban borders: The case of a Romani neighborhood in Istanbul, *Cities*, 29(4), pp. 234-243.
- Karaman, Y. (2018). Benjamin, Foucault ve Heterotopya, *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 2018 Güz, Sayı: 26, ss. 267-286.
- Karapetyan, M. (2018). The Alevi/Alawite Factor in Turkey-Syria Relations in the Light of the Syrian Crisis, *Journal of Liberty and International Affairs*, 4(3): 24-40.
- Kauffman L. A. (1990). The anti-politics of identity. *Socialist Review*, 90(1):67–80.
- Kaufmann, S. J. (2001). *Modern Hatreds: The Symbolic Politics of Ethnic War*. Ithaca: Cornell.
- Kaufmann, V. (2002). *Re-thinking Mobility: Contemporary Sociology*, Aldershot: Ashgate.
- Kaygalak, S. (2001). “Yeni Kentsel Yoksulluk ve Yoksulluğun Mekânsal Yoğunlaşması: Mersin Demirtaş Mahallesi Örneği”, *Praksis*, S.2, ss. 124-172.
- Kaypak, Ş. (2016). Kentsel Bir Sorun Olarak Kentsel Güvenlik, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 33, Kasım 2016, s. 35-50.
- Keleş, R. (1996). *Kentleşme Politikası*, İmge Yayını, Ankara.
- Keleş, R. (2012). “Smart Cities In Emerging Economies: Reflections from Turkey” International Forum On The Smart Cities And Public Contracting, University of Rosario, Bogota, Colombia, 1-21.
- Kertzer, D. I. (1988). *Ritual, politics and power*. Binghamton: Vail-Ballou.
- Kes Erkul, A. (2017). “Akıllı Kentler Bilgi Notu”, E-Makale, URL: <http://www.kaytek-tr.com/documents/c35c6146b3a6ef9edfb1e5e6c5a01e3b?1516697142> (Erişim: 2.11.2021).
- Kılınç, A. (2019). “Akıllı Kent: Öğreten Kentlerden Öğrenen Kentlilere”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18 (3), 1101-1112.
- Kırılmaz, H. ve Ayparçası, F. (2016). Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları, *İnsan&İnsan*, Yıl: 3, Sayı: 8, Bahar 2016, s. 32-58.
- Kıyıcı, H. (2015). “Kuşatılan Şehirler: Yeni Askeri Kentçilik, (Çev.) Levent Aydeniz, Ankara: NotaBene Yayınları” kitap incelemesi, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 17(2): 147-152.
- Kızılcı S. ve Erjem Y. (1996) *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*, İzmir: Saray Kitabevleri.

- Kızılkaya, E. (2013). “Foucault ve Agamben’de Dispozitif Kavramı ve İktisat”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, ss. 19-44.
- Kitchin, R. (2014). “The Real-Time City? Big Data and Smart Urbanism”, *GeoJournal*, 79(1), ss. 1-14.
- Koç, A. (2018). Michel Foucault’nun “Biyopolitika” Kavramının Teorik Çerçevesi, *ANKASAM | Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2018, 2 (2), ss. 193-218.
- Koepnick, L. (1999). Walter Benjamin and the Aesthetics of Power, USA: University of Nebraska Press.
- Korkmaz, C. & Alkan Meşhur, H. F. (2021). Neo-liberal Urbanism and Sustainability in Turkey: Commodification of Nature in Gated Community Marketing, *Journal of Housing and the Built Environment*, 36(3):1-34.
- Kornhauser, R. R. (1978). Social sources of delinquency: an appraisal of analytic models, Chicago: University of Chicago Press.
- Köse, E. (2014). “Cinsiyet, teknoloji ve kent: otomobilin muğlak heteronormativizmi”, *Fe Dergi*, 6(1), ss. 32-42.
- Köse, H. (2020). “Neoliberal Estetik”ten “Habitus”a Bourdieu ve Popüler Kültür, *Habitus Toplumbilim Dergisi*, (1), 39 – 61.
- Krause, K. ve Williams, M.C. (1997). “From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies”, *Critical Security Studies*, (ed. Keith Krause and Michael Williams), Minnesota: University of Minnesota Press.
- Kurtuluş, H. (2005). İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği. 161-238; Derleyen: Kurtuluş, H. (2005). İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kurtuluş, H. (2011). Gated Communities as a Representation of New Upper and Middle Classes in İstanbul, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:44. (Mart 2011). ss.49-65.
- Küçükşahin, A. (2006). “Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(4), ss. 7-40.
- Landman, K., (2000). An international review of gated communities, CSIR Publication, Pretoria.
- Lasch, C. (2006). Narsisizm Kültürü, (Çev: S. Öztürk, Ü.H. Yolsal), Ankara: Bilim ve Sanat.
- Lawton, P. (2020). Antiurbanism, in editor(s) Kobayashi, A. (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography*, 2nd edition, Volume 1, Elsevier, pp. 165-168.

- Lees, L. ve Davidson, M. (2005). “New-Build Gentrification and London’s Riverside Renaissance”, *Environment and Planning A*, 37(7), s. 1165-1190.
- Lees, L. ve Davidson, M. (2010). “New-Built Gentrification: Its Histories, Trajectories, and Critical Geographies”, *Population, Space and Place*, 16, s. 395-411.
- Lefebvre, H. (2014). Mekânın Üretimi, (Çev.) Işık Ergüden, 1.baskı, İstanbul: Sel Yayınları.
- Lefebvre, H. (2019). Kentsel Devrim. (Çev.) Selim Sezer, 6.baskı, İstanbul: Sel Yayınları.
- Le Corbusier (1967). The Radiant city: Elements of a Doctrine of Urbanism to be Used as the Basis of Our Machine-age Civilization, Orion Press, New York.
- Le Goix, R. (2005). Gated Communities: Sprawl and Social Segregation in Southern California. *Housing Studies*, 20 (2), 323-343.
- Leones, S. V. C. (2006). “The Current Situation of Crime Associated with Urbanization: Problems Experienced and Countermeasures Initiated in the Philippines”, United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders(UNAFEI), Research Material Series; vol. 68, Tokyo Japan, pp. 133-150.
- Levitt, D. S. (1998). The Relationship between Crime Reporting and Police: Implications for the Use of Uniform Crime Reports, *Journal of Quantitative Criminology*, Vol. 14, No. 1, pp. 61-81.
- Lévy, J. (2013). ‘Capital spatial’, in Dictionnaire de la géographie et de l’espace des sociétés, Paris: Belin, 147–149.
- Ley, D. (1994) “Gentrification and the politics of the new middle class”, *Environment and Planning D: Society and Space*, 12(1), pp. 53–74.
- Ley, D. (2003). “Artists, Aestheticization and the Field of Gentrification”, *Urban Studies*, 40(12): 2527-2544.
- Loukaitou-Sideris, A. & Banerjee, T. (1998). Urban Design Downtown: Poetics and Politics of Form. Berkeley: University of California Press.
- Low, S. (2003). Behind the gates, life, security, and the pursuit of happiness in fortress America. New York: Routledge.
- Low, S. & Smith, N. (eds.) (2006). The Politics of Public Space. New York: Routledge.
- Lynch, K. (1990). City Sense and City Design: Writings and Projects of Kevin Lynch, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Lyotard, J. F. (1997). Postmodern Durum, Çev. Çiğdem, A., Ankara: Vadi Yayınları.

- Madanipour, A. (1996). "Urban Design and Dilemmas of Space", *Environment and Planning D: Society and Space*, Vol. 14, pp. 331-355.
- Marcuse, H. (1997). Tek Boyutlu İnsan (çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Marshall, S. (2005). Streets and patterns. New York: Spon Press.
- Marx, K. (1852). The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte, Chapter 2-6, prepared by F. Engels, trans. by Progress Publishers. (<https://www.marxists.org/archive/marx/works/1852/18th-brumaire/>, Erişim Tarihi: 14.03.2022).
- Marx, K. (2011). Kapital. Cilt:I. Çev. M. Selik & N. Satlıgan. İstanbul: Yordam Kitap.
- Marx, K. ve Engels, F. (1848). The Communist Manifesto, (<https://www.marxists.org/archive/marx/works/1848/communist-manifesto/index.htm> (Erişim Tarihi: 25.09.2021).
- Marx, K. ve Engels, F. (1996). Seçme Mektuplar, Evrensel Yayıncılık, İstanbul.
- Marx, L. (1994). The Idea of "Technology" and Postmodern Pessimism, Ezrahi Y., Mendelsohn E., Segal H. (eds) Technology, Pessimism, and Postmodernism. Sociology of the Sciences İçinde, vol 17. Springer, Dordrecht, s. 237-257.
- Massey, D. (2005). For Space. London: Sage Publications.
- Massey, D., & Denton, N. A. (1993). American apartheid: Segregation and the making of the underclass. Harvard University Press.
- Mathiesen, T. (1997). The Viewer Society: Michel Foucault's "Panopticon Revisited", *Theoretical Criminology*, 1(2): 215-234.
- Mbembe, A. (2003). Necropolitics. Trans. by Libby Meintjes, *Public Culture*, 15 (1): 11-40.
- McCarthy, M. & Hagan, J. (1992). "Surviving on the Street: The Experiences of Homeless Youth", *Journal of Adolescent Research*, 7(4): 412-430.
- McMullan J. L. (1986). The "Law and Order" Problem in Socialist Criminology. *Studies in Political Economy*, 21, Autumn 1986: 175-192.
- Merrifield, A. (2013). The Urban Question under Planetary Urbanization. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(3), ss. 909-922.
- Merrifield, A. (2019). Metromarksizm: Şehrin Marksist Bir Hikâyesi. (Çev.) Berkay Ersöz, 2.baskı, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Merry, S. (1993). Mending Walls and Building Fences: Constructing the Private Neighborhood. *Journal of Legal Pluralism & Unofficial Law*, 33:71-90.

- Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie, *American Sociological Review*, 3(5), ss. 672-682.
- Milovanovic, D. (1996). Postmodern criminology: Mapping the terrain. *Justice Quarterly*, 13(4), 567-610.
- Mingione, E. (2013). "İleri Endüstriyel Dünya'da Kentsel Yoksulluk: Kavramlar, Analizler ve Tartışmalar", Çev. Süleyman İlhan, İç. Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, Ed. Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Birleşik Yay. Ankara, ss. 3-62.
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City: Social Justice and the fight for Public Space*. N.York: Guilford.
- Mitchell, D. (2005). "The SUV model of citizenship: floating bubbles, buffer zones, and the rise of the "purely atomic" individual". *Political Geography*, 24: 77-100.
- Mollenkopf, J. H. ve Castells, M. (1991). *Dual City: Restructuring New York*. Russell Sage Foundation, New York.
- Monaghan, J. (2012). "Review of Graham's Cities Under Siege: Cities Under Siege: The New Military Urbanism", *Surveillance & Society*, 9(3), s. 328-330.
- Moser, C., M. Gatehouse, & H. Garcia. (1996). "Urban Poverty Research Sourcebook Module II: Indicators of Urban Poverty." Urban Management Program Working Paper series no. 5. UNDP/UNCHS(Habitat)/World Bank, Washington, D.C.
- Mumford, L. (1961). Bahçe-Şehirler ve Modern Şehir Planlaması, SBF Dergisi, Cilt: XVI, Sayı:4, (Çev.) Ruşen Keleş, ss. 175-187.
- Mumford, L. (1996). Makina Efsanesi, (çev.) Fırat Oruç, İstanbul, İnsan Yayınları.
- Mühürdaroğlu, A. (2019). Kentsel Yoksulluk Tartışmalarının Kavramsal Kalibrasyonu: Wacquant ve İleri Marjinalite, *İdealkent*, 26(10), ss. 28-59.
- Myrdal, G. (1962). *Challenge to Affluence*, New York: Pantheon Books.
- Negri, A. (1989). *The Politics of Subversion: A manifesto for the twenty-first century*, J. Newell, Trans., Oxford, Polity Press.
- Negri, A. (2017), "From the Factory to the Metropolis", Federico Tomasello (ed.) *From the Factory to the Metropolis: Essays Volume 2*, Translated by Ed Emery, Cambridge: Polity Press, 41-55.
- Negt, O. ve Kluge, A. (1993). Introduction," *Public Sphere and Experience: Toward an Analysis of the Bourgeois and Proletarian Public Sphere*, (çev.) P. Labanyi; J. O. Daniel; A. Oksiloff, Minneapolis: University of Minnesota Press, xlii-xlix.

- Neilson, B., ve Rossiter, N. (2008). Precarity as a Political Concept, or, Fordism as Exception. *Theory, Culture & Society*, 25(7-8): 51-72.
- Newman, O. (1973) *Defensible Space: People and Design in the Violent City*, London: Architectural.
- Newman, S. (2006). Bakunin'den Lacan'a: Anti-Otoriteryanizm ve İktidarın Altüst Oluşu, (Çev.) Kurşat Kızıltuğ, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- O'Brien, R. (1992). *Global Financial Integration: The End of Geography*. RIIA, New York.
- Odabaşı, Y. (2006). *Tüketim Kültürü*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- O'Farrell, C. (2006). *Michael Foucault*, Sage Publications, London.
- Okmeydan, B. S. (2017). Postmodern Kültürde Gözetim Toplumunun Dönüşümü: 'Panoptikon'dan 'Sinoptikon' ve 'Omniptikon'a, *Online Academic Journal of Information Technology (AJIT-e)*, 2017 Özel Sayı, Cilt:8, Sayı:30, ss.45-69.
- Okur, M. A. (2015). Gramsci, Cox ve Hegemonya: Yerelden Küresele, İktidarın Sosyolojisi Üzerine, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 12, Sayı 46, s. 131-151.
- Onur, D. (2020). Kentsel Güvenlik İhtiyacının Toplumsal ve Mekânsal Yansıması: Kapılı Topluluklar, *Journal of Awareness*, 5(2), ss. 201-212.
- Orçan, M. (2004). Osmanlı'dan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü, Ankara: Kadim.
- Oskay, Ü. (2014). "Walter Benjamin'in Baudelaire Üzerine Çalışmaları", *Tek Kişilik Haçlı Seferleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Öncel, A. D. ve Özyayın, G. (2012). Kapalı Site Olgusunun Değişim Sürecine Bir Bakış: Beykoz Soğuksu Örneği, *İdealkent*, Sayı 6, Mayıs 2012, ss. 62-83.
- Öncü, A. (1999). "İdeal ev' mitolojisi sınırları aşarak İstanbul'a ulaştı.", *Birikim*, 123: 26-34.
- Örselli, E. ve Akbay, C. (2019). "Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Yıl: 2019, Cilt: 2, Sayı: 1, ss.228-241.
- Özbek, M. (Ed.). (2004). *Kamusal Alan*, İstanbul: Hil Yayın.
- Özcan, G. (2014). Revisiting National Security Discourse in Turkey With a View To Pacification: From Military Power To Police Power Onto Orchestration Of Labour Power, *Moment Dergi*, 1(1): 37-55.
- Özdel, G. (2012). Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve "Panoptikon" ile "İktidarın Gözü" Göstergeleri, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC* January 2012, Volume 2, Issue 1, ss. 22-29.

- Özdemir, N. ve Türkseven Doğrusoy, İ. (2016). “Kapalı Konut Sitelerinin Kamusal Açık Alanlar Açısından Oluşturduğu Problemlerin İnsan-Çevre İlişkileri Bağlamında İrdelenmesi”, *MEGARON*, 2016, 11(3): 359-371.
- Özel, M. (2015). Kentsel Yoksulluk ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İşlevleri, *İdealkent*, Sayı: 16, Mayıs 2015, ss. 155-181.
- Özgül, C. G. (2020). Yeni Kent Paradigması. 1. Baskı, Ankara: İdealkent Yayınları,
- Özparlak, F. ve Meşhur, M. Ç. (2012). “Sokaktan Siteye Dönüşen Yarı Kamusal Mekânlar: Komşuluk İlişkileri Üzerine”, *Mimarlık Dergisi*, Sayı: 365, ss.1-5.
- Paličko, A. G. (2019). Jacques Lacan’da İktidarın Biçimsel İnşası: Sembolik Olan, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Park, R.E. (1925). The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the Urban Environment, The City The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Peck, J. (2005). Struggling with the Creative Class. *Int. Jour. of Urban and Reg. Research*, 29: 740-770.
- Peck, J. (2012). Recreative City: Amsterdam, Vehicular Ideas and the Adaptive Spaces of Creativity Policy, *International Journal of Urban and Regional Research*, 36(3): 462–485.
- Pérouse, J. ve Danış, D. (2005). Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler, *Toplum ve Bilim* 104, s. 92-123.
- Pinder, D. (2000). “Old Paris Is No More”: Geographies of Spectacle and Anti-Spectacle. *Antipode*, 32(4): 357-386.
- Poggi, G. (1990). The State: Its Nature, Developments and Prospects, Cambridge: Polity Press.
- Polanyi, K. (1944). The Great Transformation, The Political and Economic Origins of Our time, Boston: Beacon Press.
- Polat, Y. ve Kartal, M. (2018). “Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de Modernleşme Bağlamında Dışa Kapalı Konut Üretimi”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4): 63-76.
- Poyrazoğlu, B. A. (2009). A Comparative Study of Gated and Non-Gated Dwellings in Ankara: Zirvekent Settlement And Birlik Neighborhood in Çankaya, Master Thesis Submitted to The Graduate Scholl of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University, Ankara.

- Punch, K.F. (2011). Sosyal Araştırmalara Giriş Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (2. Baskı) (Çevirenler: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz) (Editör: Zeliha Etöz). Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Purvis, T. ve Hunt, A. (2014) [1993]. “Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji...”, *Moment Dergi* içinden (Çev.) Simten Coşar, 2014, 1(1): 9-36.
- Quinney, R. (1977). *Class, State and Crime*. New York: David McKay Company.
- Reed, H. C. (1981). *The Preeminence of International Financial Centers*. Praeger, New York.
- Réat, P. (2018). “Spatial capital and planetary gentrification: residential location, mobility and social inequalities”, in *Handbook of Gentrification Studies*, (Ed.) by Loretta Lees with Martin Phillips, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. s. 103-118.
- Ritzer, G. (1993). *The McDonaldization of Society: an investigation into the changing character of contemporary social life*, California: Pine Forge Press.
- Ritzer, G. (2000). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek: Tüketim Araçlarının Devrimcileştirilmesi*, (çev.) Çeviren: Şen Süer Kaya, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Roitman, S. (2010). Gated communities: definitions, causes and consequences, *Urban Design and Planning*, Vol. 163 (DP1) (March), 31-38.
- Roth, L.M. (2000) [1993]. *Mimarlığın Öyküsü*. (Çev.) Ergün Akça. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Rowntree, B. S. (1901). *Poverty: A Study of Town Life*, Macmillan, London.
- Sandberg, S. (2008). “Street capital: Ethnicity and violence on the streets of Oslo”, *Theoretical Criminology*, 12(2): 153-171.
- Sandler, T. ve Tschirhart, J. (1997). Club theory: Thirty years later, *Public Choice*, 93(3), ss. 335–355.
- Sarı, R. ve Güven, A. (2007). Kalkınmada Öncelikli Yörelere Uygulamasının İller Arası Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 34 (Haziran), 2007, 77-96.
- Sarıbay, A.Y. (2004). Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme, İstanbul: Everest Yayınları.
- Sassen, S. (2000). “The Global City: Strategic Site/New Frontier”, *American Studies*, Vol. XLI, Number: 2/3, Summer/Fall, 2000, pp.79-95.
- Schmitt, C. (2007) [1932]. *The Concept of the Political*, Chicago: University of Chicago Press.
- Scott, A. J. (1997). “The Cultural Economy of Cities”, *The International Journal of Urban and Regional Research*, 21(2), pp. 323-339.
- Scott, A. J. (2014). “Beyond The Creative City: Cognitive-Cultural Capitalism and The New Urbanism”, *Regional Studies*, 48 (4): 565-578.

- Scott, J. C. (2008). Devlet Gibi Görmek, çev. Nil Erdoğan, İstanbul: Versus.
- Scott, P. (2001). Manuel Castells and the Information Age, *International Higher Education* (25), Special Focus: Reform and Change.
- Seçkiner Bingöl, E. (2021). “Akıllı şehir projelerine vatandaş katılımı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(4), 1251-1275.
- Sennett, R. (2010). Kamusal İnsanın Çöküşü. (Çev.) Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı.
- Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram, *Planlama*, 23(2):67-76.
- Sey, Y. (1999). Önsöz. Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, Y. Sey (Editör), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Shaw, M. (2003). War and Genocide. Cambridge: Polity Press.
- Shawn, M. (2004). ‘New Wars of the City: Relationships of “Urbicide” and “Genocide”.’ In Stephen Graham (ed), Cities, War and Terrorism: towards an urban geopolitics. Malden: Blackwell Publishing, pp. 141-153.
- Sheller, M. (2003). “Automotive Emotions: Feeling the Car”, *Theory, Culture & Society*, 21, No. 4-5(2003): 221-242.
- Shelley, L. I. (1981). Crime and Modernization: The Impact of Industrialization and Urbanization on Crime, Southern Illinois University Press.
- Shields R. (1996) A Guide to Urban Representation and What to Do About It: Alternative Traditions of Urban Theory. In: King A.D. (eds) Re-Presenting the City. Palgrave, Londra, ss. 227-252.
- Sınmaz, S. (2013). “Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri”, *Megaron*, 8(2), ss. 76-84.
- Simon, J. (2007). Governing through Crime. Oxford: Oxford University Press.
- Sipahi, E.B. (2006); “Yoksulluğun Küreselleşmesi Ve Kentsel Yoksulluk: Ekono-mik Ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk”, *S.U. İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S.11, s.173-189.
- Slater, D. (1997). Consumer Culture and Modernity. Cambridge: Polity Press.
- Slater, T. (2017). “Loïc Wacquant: Karşılaştırmalı Bir Kent Sosyolojisinin Ana Hatları”, çev. Müge Güvenç Akçalıoğlu, *İdealkent*, Sayı:26, Cilt:10, Yıl:2019-1, s.20-27.

- Smart Cities Council, (2014). "Mapping Smart Cities in The EU", Directorate General For Internal Policies Policy Department A: Economic and Scientific Policy, January 2014, European Parliament.
- Smith, N. (1996). *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*. N. York: Routledge.
- Smith, N. (2002). "Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma", (Çev.) İ. Urkun-Bowe & İ. Gündoğdu, *Planlama*, 2006/2: 13-27.
- Smith, M. E. (2010). *International Security, Politics, Policy, Prospects*. Palgrave Macmillan, London.
- Soja, E. W. (2002). "Metropolis Üzerine Altı Söylem", 20. Yüzyıl Kenti, (iç), (Der. & Çev. B. Duru ve A. Alkan), s.285–306, Ankara, İmge Yayınevi.
- Solak, S. G. ve Oktay, E. (2017). "Konut"tan Öte "Konut"tan Ziyade: Yaratılan Yeni Kentsel Ütopyaların Konut Reklamları Aracılığıyla İnşası, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(40), 378-397.
- Sombart, W. (1998). *Aşk, Lüks ve Kapitalizm*, (çev.) Necati Aça, Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- Sorkin, M. (ed.) (1992). *Variations on a Theme Park: The New City and the End of Public Space*, New York: Hill and Wang.
- Spinoza, B. (2011) [1677]. *Ethica*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Srinivasan K., Kasturirangan R. ve Driessen, C. (2020). Biopolitics, *International Encyclopedia of Human Geography*, 2nd edition, Vo. 1, ss. 339-345.
- Standing, G. (2015). *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*, (çev.) Ergin Bulut, İstanbul: İletişim.
- Stephens, C., Akerman M, Avle S, Maia PB, Campanario P, Doe B, Tetteh D. (1997). "Urban Equity and Urban Health: Using Existing Data to Understand Inequalities in Health and Environment in Accra, Ghana, and São Paulo, Brazil." *Environment and Urbanization*, 9(1): 181-202. Nottingham, U.K.: Russell Press.
- Sutherland, E. H. (1947). *Principles of Criminology*. 6th Edition, Chicago: J.B. Lippincott Co.
- Suttles, G. D. (1968). *The social order of the slum. Ethnicity and territory in the inner city*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Süalp, T. A. (1999). "Kentte Yarılma: Mevzini Savun Diyor Sefil Fare", *Birikim Dergisi*, S. 123, 76-82.
- Süer, D. ve Sayar, Yılmaz Y. (2002). "Küresel Sermayenin Yeni Tüketim Mekânları Lüks Konut Siteleri", *Mimarlık ve Tüketim*, (ed.) Nuray Togay, İstanbul: Boyut Yayıncılık.

- Svensson, Å., Marshall, S., Jones, P., Hydén, C., Draskoczy, M., Papaioannou, P., Thomsen, J., Boujenko, N. (2004). Arterial streets for people. Guidance for planners and decision makers when reconstructing arterial streets. Lund: Lunds university.
- Swingewood, A. (1998). Sosyolojik Düşünceni Kısa Tarihi, (Çev.) Osman Akınhay. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şahin, K. (2016). Neoliberal Kentsel Dönüşümün Yeni Mekânsal Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: İstanbul Örneği Üzerinden Kapalı Yerleşimlerin Risk ve Güvenlik Bağlamında İncelenmesi, Adnan Menderes Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi, Aydın.
- Şahin, K. (2019). Neoliberal Bir Kent Deneyimi Olarak Kentsel Yaşamın ve Mekânın Risk, Korku ve Belirsizlikler Bağlamında İrdelenmesi: İstanbul'daki Güvenlikli Siteler Üzerinden Bir Değerlendirme, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 112-139.
- Şahin, Y. (2017). Michel Foucault'da Söylem Analizi, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 3(6), ss.119-135.
- Şentürk, L. (2000). "Seyyar Manifesto", *Cogito: Oto-Mobil: Bir Röntgen Denemesi*, S. 24, ss. 119-132.
- Tanülkü, B. (2012). Güvenlikli Siteler Arası Rekabet: "Ahlâklı Kapitalizm"ın Kimlik Üzerindeki Etkisi, *İdealkent*, Sayı 6, Mayıs 2012, ss. 124-153.
- Taş, H. (2020). The New Turkey and its Nascent Security Regime, German Institute for Global and Area Studies (GIGA Focus) Working Paper, No: 6, Nov. 2020. (<https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-70612-3>, Erişim: 18.03.2022).
- Taşcı, U. (2016). "Güvenlik Amaçlı Gözetim Aracı Olarak Türkiye'de Mobese ve Eleştiriler", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), Haziran 2016, ss. 159-189.
- Taşkale, A. R. (2017). Under Siege: Neoliberalism and The Militarisation of Public Space, In Transformation of the Public Sphere (pp. 49-62), A. Öztürk & A. Bilgin (Eds.). Berlin: Nomos Verlag.
- Taylor, F. W. (1997) [1911]. Bilimsel Yönetimin İlkeleri, (Çev.) H. Bahattin Akın, Çizgi Yay., Konya.
- Taylor, I., Walton, P. & Young, J. (1973). The New Criminology For a Social Theory of Deviance, Routledge, London.

- T. C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, URL: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf> (Erişim:2.11.2021).
- T. C. Kalkınma Bakanlığı. (2015). 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı. URL: <http://www.sp.gov.tr/tr/temelbelge/s/109/Bilgi+Toplumu+Stratejisi+ve+Eylem+Plani+ 2015-2018> (Erişim:2.11.2021).
- Tekeli, İ. (1998). “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Yıldız Set (ed.), Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Tekin Bilbil, E. (2017). “The Operationalizing Aspects of Smart Cities: the Case of Turkey’s Smart Strategies”, *Journal of the Knowledge Economy*, 8(3), September 2017: 1032–1048.
- Thrift, N. (2007). “Overcome by Space: Reworking Foucault”, Space, Knowledge and Power- Foucault and Geography içinde, Chap. 9, ed. Jeremy Crampton ve Stuart Elden, pp. 53-57, UK: Ashgate.
- Thompson, J. B. (2013) [1990]. İdeoloji ve Modern Kültür: Kitle İletişim Çağında Eleştirel Toplum Kuramı. (Çeviren: İdil Çetin). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Thompson, K. (2003). Forms of resistance: Foucault on tactical reversal and self-formation, *Continental Philosophy Review*, 36, 2003 Kluwer Academic Publishers, pp. 113–138.
- Toktaş, S. A., Binark, M., Dikmen, E. Ş., Fidaner, I. B., Kuzeci, E. ve Özyaygen, A. (2012). Türkiye’de Dijital Gözetim: T.C. Kimlik Numarasından E-Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi, Alternatif Bilişim Derneği Yayınları: Ankara.
- Topçuoğlu N. (1996). Basında Reklam ve Tüketim Olgusu, Ankara: Vadi Yayınları.
- Topper, K. (2001). Not So Trifling Nuances: Pierre Bourdieu, Symbolic Violence, and the Perversions of Democracy. *Constellations*, 8 (1): 30-56.
- Torun, Z. (2017). Doktrinde İnsan Güvenliği Kavramı: Destekleyenler ve Eleştirenler, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2017), ss. 223-241.
- Touraine, A. (1994). Modernliğin Eleştirisi (Çeviri: Hülya Tufan). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Touraine, A. (2000). Birlikte Yaşayabilecek Miyiz, Çev.Olcay Kunal, YKY, İstanbul.
- Townsend, P. (1979). Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living. Penguin Books, Harmondsworth.
- Tönnies, F. (2019) [1887]. Cemaat ve Cemiyet Nazariyesi. (çev.) Emre Güler, Vakıfbank Kültür Yayınları: İstanbul.

- Trancik, R. (1986). *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Tuna Ultav, Z., Çağlar, T. N. ve Drinkwater Durmaz, S. B. (2015). Architectural Literary Analysis: Reading “The Death of the Street” Through Ballard’s Literature and Trancik’s “Lost Space”, *METU JFA* 2015/2, 32(2): 133-150.
- Turan, E. ve Aydılek, E. (2017). “Modernite ve Postmodernite Ekseninde Kamusal Yaşamın Dönüşümü”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 6(17): 279-290.
- Tuzgöl, K. (2018). Lacanyen Psikanalitik Kuram ve Öznenin Konumu. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Ocak 2018, ss. 41-53.
- TÜBİTAK. (2004). Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları: 2003-2023 Strateji Belgesi. URL: https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/Vizyon2023_Strateji_Belgesi.pdf (Erişim: 2.11.2021).
- Tümer, H. Ö. ve Dostoğlu, N. (2008). Bursa’da Kapalı Konut Yerleşmelerinin Oluşum Süreci ve Sınıflandırması, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Dergisi*, 13(2): 53-68.
- Tümer Yıldız, Ö. H. ve Polat, S. (2011). Bursa-Korupark Alışveriş Merkezi ve Korupark Evleri’nin Mekânsal, Anlamsal ve Göstergebilimsel Analizi, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, ss.11-24.
- Tüylüoğlu, B. T. ve Şentürk, M. (2020). “Sermaye Biçimi Olarak Mekânsal Sermaye ve Yükseköğretim Mezunu Gençlerin Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma: İstanbul/Gazi Mahallesi Örneği”, T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Ağustos 2020, 8(21): 47-69.
- Uçar, A., Şemşit, S. ve Negiz, N. (2017). “Avrupa Birliği Akıllı Kent Uygulamaları ve Türkiye’deki Yansımaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Kayfor15 Özel Sayısı, ss. 1785-1798.
- Ullman, R. H. (1983). Redefining Security, *International Security*, Cilt 8, Sayı 1, ss. 129-153.
- United Nations Development Programme (1994) Human Development Report 1994, UNDP, New York.
- UN-Habitat. (2013). Streets as Public Spaces and Drivers of Urban Prosperity. <https://unhabitat.org/streets-as-public-spaces-and-drivers-of-urban-prosperity> (Erişim: 18.10.2021).
- Urhal, Ö. (2009). *Küreselleşen Dünyada Güvenlik, Adalet* Yayınevi, Ankara.
- Uz Baki, M. P. ve Ateş, B. (2020). Yıkarak Kentleşme: Yıkma Odaklı Kentsel Müdahaleler Üzerine Yeniden Düşünmek, *Mimarlık*, Yıl:57, Sayı: 415, s. 49-53.

- Uzun, İ. (2008). Kamusal mekân – Tüketim Olgusu Etkileşiminin İzmir’deki Alışveriş Merkezleri Bağlamında Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir.
- Van Dijk, T., Wilson, J., Fairclough, N., Graham, P., Çoban, B., Ataman, B., Springer, S., Nail, T. ve Köse, D. (2015). Söylem ve İdeoloji, İkinci Baskı, Su Yayınları, İstanbul.
- Vanolo, A. (2014). “Smartmentality: The Smart City as Disciplinary Strategy”, *Urban Studies*, 51(5), ss.883-898.
- Varol, Ç. (2017). “Sürdürülebilir Gelişme de Akıllı Kent Yaklaşımı: Ankara’daki Belediyelerin Uygulamaları”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 26(1), ss.43-58.
- Veblen, T. (1899). *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. New York: MacMillian.
- Versavel, N. (2016). Reducing the Risk of Militarization in Turkey’s Refugee Camps, *Turkish Policy Quarterly*, 15(3): 131-138.
- Wacquant L. (2001) ‘The penalisation of poverty and the rise of neo-liberalism’, *European Journal on Criminal Policy and Research*, 9, pp. 401–12.
- Wacquant, L. (2002). The rise of advanced marginality: Notes on its nature and implications. P. Marcuse ve R.v. Kempen (Der.), *Of states and cities: The partitioning of urban space* içinde (ss. 221-239). New York: Oxford University Press.
- Wacquant, L. (2008a). “Relocating gentrification: the working class, science and the state in recent urban research”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 32, s.198-205.
- Wacquant, L. (2008b). Ghettos and anti-ghettos: An anatomy of the new urban poverty. *Thesis Eleven*, 94, ss. 113-118.
- Wacquant L. (2009) *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*, Durham and London, Duke University.
- Wacquant, L. (2010), “Crafting the Neoliberal State: Workfare, Prisonfare and Social Insecurity”, *Sociological Forum*, 25(2), Haziran 2010, s.97-220.
- Wacquant, L. (2011). Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi. (Çev.) Doğan, M., Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Wacquant, L. (2013). “İleri Marjinallik Çağında Bölgesel Damgalama”, (Çev. Celalettin Yanık), *İç Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek*, Ed. Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Birleşik Yay. Ankara, ss: 125-142.

- Wacquant, L. (2014). Marginality, ethnicity and penalty in the neoliberal city: An analytic cartography, *Ethnic and Racial Studies*, 37(10): 1687–1711.
- Wacquant, L. Ve Akçaoğlu A., (2019), “Kentsel Marjinallik ve Devletin Sağ Eli”, *İdealkent*, Sayı:26, Cilt:10, Yıl:2019-1, s.11-19.
- Wagner, P. (1996). Modernliğin Sosyolojisi, (Çev.) Mehmet Küçük, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Walzer, M. (1967). On the role of symbolism in political thought. *Political Science Quarterly*, 82(2), ss. 191-204.
- Wendt, A. E. (2013). Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 39, Güz 2013, s. 3-43.
- West, D. (1998). Kıta Avrupası Felsefesine Giriş, (Çev.) Ahmet Cevizci. İstanbul: Paradigma.
- White, R. (2005). Environmental crime in global context: Exploring the theoretical and empirical complexities. *Current Issues in Criminal Justice*, 16: 271-285.
- Wiener, N. (1948). *Cybernetics: Or Control and Communication in the Animal and the Machine*. New York: Technology Press.
- Wiig, A., Karvonen, A., McFarlane, C. & Rutherford, J. (2022). From the Guest Editors SplinteringUrbanism at 20: Mapping Trajectories of Research on Urban Infrastructures, *Journal of Urban Technology*, ss. 1-11. (<https://doi.org/10.1080/10630732.2021.2005930> Erişim:27.01.2022).
- Williams, M. C. (2003). Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics, *International Studies Quarterly*, Cilt: 47, Sayı: 4, ss. 511-531.
- Williams, P. D. (2013). Security Studies: An Introduction, In Security Studies An Introduction, (Ed., Paul D. Williams), 2nd Edition, Routledge, London-New York.
- Wilson-Doenges, G. (2000). An Exploration of Sense of Community and Fear of Crime In Gated Communities, *Environment and Behavior*, Vol. 32, No. 5: 597-611.
- Wilson, J. ve Kelling, George L. (1982). Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety, *Atlantic Monthly*, pp.29-38.
- Wirth, L. (2002) “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, 20. Yüzyıl Kenti, İstanbul: İmge Yayınevi.
- Wolfers, A. (1952). National Security as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, Cilt. 67, Sayı 4, s. 481-502.
- Woodworth, M. D. (2015). “From the shadows of the spectacular city: Zhang Dali’s Dialogue and counter-spectacle in globalizing Beijing, 1995–2005”, *Geoforum*, 65: 413-420.

- World Bank (1990). World Development Report 1990, Washington DC: World Bank.
- Wynne, D. ve O'Connor, J. (1998). "Consumption and the Postmodern City", *Urban Studies*, 35 (5-6), ss. 841-864.
- Yanıklar C. (2006). Tüketim Sosyolojisi, İstanbul: Birey Yayınları.
- Yıldız, M., Şahin, S.Z., Kes Erkul, A., Babaoğlu, C., Özacit, İ. (2015). The Real Smart City Please Stand Up: The Case Of Turkey [Bildiri], Avrupa Kamu Yönetimi Grubu Konferansı, Ağustos 2015, Toulouse.
- Yılmaz, A. G. (2020). Competing Roles of the Police and the Army? A Historical Analysis of the Turkish Case. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 3(1), pp. 144–156.
- Yılmaz, B. (2006). "Yakındaki Uzak: İstanbul'un Bir Kentiçi Mahallesinde Sosyal Dışlanma ve Mekânsal Sürgün", Türkiye'de Büyük Kentlerde Gecekondulu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma içinde (ss.27-39), (Eds) Adaman, F. & Keyder, Ç., Avrupa Birliği için Rapor. https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/1439211320_study_turkey_tr.pdf (Erişim Tarihi: 3.09.2021).
- Yılmaz, S. (2017). "“İstisna Hali” Üzerinden Bir Egemenlik Kavramı Tartışması, Schmitt ve Agamben'in Teorileri Hakkında Bir Çalışma", *TBB Dergisi* 2017 (132), ss. 383-410.
- Young, A. (1996). Imagining Crime: Textual Outlaws and Criminal Conversations. Thousand Oaks. CA: Sage Publications.
- Yörük, T. (2006). Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri, Ankara: Nobel.
- Yücedağ, İ. (2017). Modern Toplumda Denetim Asemblajı, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ağustos 2017, Sayı: 41, ss. 161-175.
- Zamani, F. & Mehan, A. (2019). The Abstract Space and the Alienation of Political Public Space In the Middle East, *Journal of Architectural Research*, 13(3), pp. 483-497.
- Zengin, H. S. (2014). "Kentsel Siyasetin Öteki Yüzü: Kentsel Yoksulluk", *İdealkent*, Sayı: 12, Nisan 2014, ss. 88-102.
- Zhang, K., Ni, J., Yang, K., Liang, X., Ren, J. & Shen, X. (2017). "Security and Privacy in Smart City Applications: Challenges and Solutions", *IEEE Communications Magazine*, pp.122-129.
- Žižek, S. (2006). The Parallax View. London: The MIT Press.
- Zukin, S. (1987). Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core. *Annual Review of Sociology*, Vol. 13, pp. 129-147.

Zukin, S. (1995). The Cultures of Cities. Oxford: Blackwell.

İnternet Kaynakları

<https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital>; <https://www.oecd.org/insights/37967294.pdf> (Erişim: 20.09.2021).

<https://www.cpp.edu/~ddwills/courses/ant352/readings352/McDonaldization.htm> (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

TDK, 2021. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:22.10.2021).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2634.pdf> (2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu) (Erişim Tarihi: 22.10.2021).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.383.pdf> (Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname) (Erişim Tarihi: 22.10.2021).

<https://www.hurriyet.com.tr/video/sislide-avmde-bebek-arabalarindan-hirsizlik-anlari-2-supheli-yakalandi-41899469> (Erişim: 22.10.2021).

<https://www.hurriyet.com.tr/video/binaya-giremeyen-hirsiz-guvenlik-kamerasini-caldi-41919563> (Erişim: 22.10.2021).

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bursada-hirsizlardan-pes-dedirten-sozler-41896227> (Erişim: 22.10.2021).

Ultra lüks sitede seri hırsızlık!" <https://www.youtube.com/watch?v=H5VBP9Oi7Us> (Erişim: 22.10.2021).

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/istanbulda-luks-sitede-cinayet,G7K6Ur3RtE-2xE83rhYrZQ> (Erişim: 22.10.2021).

"Konya Site'deki Cinayetle İlgili 4 Şüpheli Adliyede" <https://www.dailymotion.com/video/x6b3m24> (Erişim: 22.10.2021).

<https://www.haberler.com/site-bahcesinde-yumruklu-otopark-kavgasi-14368071-haberi/> (Erişim: 22.10.2021).

https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives/smart-cities_en (Erişim Tarihi: 2.11.2021).

<https://cbs.csb.gov.tr/birimler/akilli-sehirler-ve-cografi-teknolojiler-dairesi-baskanligi/1565> (Erişim Tarihi:2.11.2021).

<https://istguven.istanbul/> (Erişim:3.11.2021).

<https://www.anfaguvencilik.com.tr/> (Erişim: 3.11.2021).

<https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-guvenlik-var-ama-yok-tedbir-yok>; <https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-guvenlik-ise-yaramaz>;

<https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-harikalar-diyari> (Erişim: 3.11.2021).

<https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-sorumsuzlugu>; <https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-hizmet-kusuru> (Erişim: 3.11.2021).

<https://www.sikayetvar.com/anfa-guvenlik/anfa-guvenlik-vatandasa-ailesinin-yaninda-kufur> (Erişim: 3.11.2021).

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankarada-vatandaslarin-tapu-bilgileri-calindi-27662013> (Erişim: 4.11.2021).

<https://seyret.ankara.bel.tr/#> ; <https://istanbuluseyret.ibb.istanbul/camera> (Erişim Tarihi: 4.11.2021).

<https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html> (Erişim: 13.03.2022).

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42501681> (Erişim: 13.03.2022).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf> (Erişim: 13.03.2022).

<https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/ekrem-imamoglu-resmen-harekete-gecti-mobese-goruntuleri-hakkinda-yargiya-basvurdu-1903557> (Erişim: 23.03.2022).

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/03/12/son-dakika-istanbulda-kar-yagdi-ibb-yine-sinifta-kaldi-vatandas-sosyal-medyadan-tepki-gosterdi>; <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/son-dakika-ekrem-imamoglunun-gorevdeyim-algisi-coktu-istanbul-kara-imamoglu-yalana-batti/2>; <https://www.yenisafak.com/video-galeri/gundem/istanbul-felc-olurken-kar-kureme-araci-imamoglunun-balikcidaki-yemegi-icin-korteje-yol-acmis-2229588> (Erişim: 23.03.2022).

<https://www.turkiye.gov.tr/tapu-harc-sorgulama>; <https://www.turkiye.gov.tr/bilgi-teknolojileri-ve-iletisim-kurumu>; <https://www.turkiye.gov.tr/emniyet-genel-mudurlugu>; <https://www.turkiye.gov.tr/anadolu-otoyolu-kmo-anadolu-otoyol-isletmesi-as> (Erişim: 23.03.2022).
<https://www.turkiye.gov.tr/kurumlar?kurumHarf=A> (Erişim: 23.03.2022).
<https://www.turkiye.gov.tr/belediyeler> (Erişim: 23.03.2022).
<https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisitlama-ve-tedbirler-genelgeleri> (Erişim: 23.03.2022).
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/maske-takma-zorunluluguna-uymayanlara-900-lira-ceza-kesilecek/1882482> (Erişim: 23.03.2022).
<https://www.evrensel.net/haber/420031/avmlerde-hes-kodu-kontrolu-uygulamasina-baslandi> (Erişim: 23.03.2022).
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/pozitif-vakalar-aramizda-geziyor-hes-kodunda-insanlik-disi-sahtekarlik-41783781> (Erişim: 23.03.2022).
<https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Haberler/Covid-19/Sikc%CC%A7a-Sorulan-Sorular-04032021.pdf> (Erişim: 23.03.2022).
<https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/icisleri-bakanligi-genelgesinden-muzik-izni-cikmadi-6989412/> (Erişim: 23.03.2022).
<https://m.bianet.org/bianet/yasam/259411-muzik-yasagi-meclis-gundeminde-covid-bahane> (Erişim: 23.03.2022).
<https://www.dagmuhendislik.com/s2985-flora-sehir-> (Erişim: 23.03.2022).

ÖZET

Postmodern çağın küreselleşen kentleşme pratiği ve mekânsal tasarruf biçimleri günümüz dünyasında oldukça akışkan ve dinamik bir yapıyı ve de dönüşümü sergilemektedir. Bu bağlamda kent olgusu ve gelişim, güvenlik gibi kent ile ilgili başka birçok olgu, özne ve unsur da döngüsel bir dönüşüm sürecine tabi tutulmaktadır. Yaşanan bu dinamik süreçte paradigmaların dönüşümünün etkilerine ilişkin çıkarımlar yapabilmek, devasa bir manzarayı anımsatan ve hareketliliği belirten bu süreçten anlık bir kareyi yakalayabilmek; kent, kentleşme, kentsel gelişim ve güvenlik olguları bakımından ilerleyen zamanlarda gerçekleştirilecek çalışmalara ve bu kapsamda gelişime katkı sağlayabilir. Bu çerçevede yürütülen bu tezde postmodernite, post-endüstri çağı, tüketim toplumu çağı, bilgi, teknoloji ve bilişim çağı, disiplin, gözetim ve kontrol çağı gibi nitelermelerle anılabilecek günümüz tarihsel şartlarında var olan durumlara ilişkin olarak bir tablonun sunulması amaçlanmıştır.

Kentleşme, kentsel gelişim ve kentte güvenlik temini ana hattında gerçekleştirilen bu tez çalışmasında amaç; güvenlik teminine dönük olarak uygulamaya konan politikaların ve pratiklerin güvenliğin sağlanmasında ne denli etkili olabildiğini, bu bağlamda kentsel güvenlik çözümlemesi ekseninde halihazırda oldukça popüler olan kapılı/kapalı topluluklar, akıllı kentleşme stratejisi ve askeri kentçilik uygulamalarından doğan yansımaların tespit edilmeye çalışılmasıdır. Burada ortaya çıkan asıl nokta kentsel güvenliğin temini adına yapılan bu gibi uygulamaların pratikte ve gerçek hayatta ne şekilde bir etkiye sebep olduğunu anlamaya yönelik bir çalışma sürdürmektir. Bu kapsamda ele alınan kapılı/kapalı topluluklar, akıllı kent stratejisi ve askeri kentçilik yaklaşımı açısından ideal durumu bozulmuş, uygulanma dozunda aşırıya kaçılmış ve amacından sapmış bir politika yönetiminin, iktidarın kentsel güvenliği temin için yapmakta olduğu şeylerin toplamının aslında güvenliği; suç, şiddet, korku ve güvensizlik, yoksulluk, güvencesizlik, damgalama, dışlanma, ötekileşme, kutuplaşma/ayrışma,

yabancılaşma, bireyselleşme, kamusal alanın çözülüşü gibi unsurlar etrafında olumsuz etkilediği kanaatine varılmıştır. Ayrıca, iktidar ve kentte güvenlik ilişkisi çözümlemesi bakımından öne çıkan bir tespit olarak; güvenlik olgusunun söylemsel ve sembolik boyutunun işlenmesini sağlayan birtakım pratikler yoluyla araçsallaştırılması, fetişleştirilmesi bu bağlamda içeriğinin iktidarcı politik hedef doğrultusunda tanımlanıp doldurularak bir ideoloji aracı haline getirilmesi, kitle manipülasyonunda ve meşruiyet dayanağı oluşturulmasında kullanılması durumu belirtilmiştir. Bu noktalar güvenlik olgusunun güvenlikleştirilmesi, güvenlik söyleminin metalaşması, basitçe bir tüketim aktivitelerini yönetme, piyasa ve reklam aracı haline getirilmesi şeklinde ironik bir tablo sunmakta ve güvenlik adına iktidarcı yapılanları, alınan inisiyatifleri politik alanın dışına itmekte ve tartışma konusu olmaktan çıkarmaktadır. Bu durum aynı zamanda iktidara bir meşruiyet ve egemenlik kaynağı da yaratmaktadır. Güvenlik olgusuna dönük böyle bir tablo, kentsel güvenliğin sağlanabilmesinde bazı problem ve engellere sebep olabilmektedir. Bu bakımdan tezin sonucu kısmında belirtildiği üzere kavramların, anlayışların, uygulama ve politikaların ne şekilde işlevselleştirildiği, içeriğinin nasıl belirlendiği ve bunların etkilerinin muhataplarınca nasıl algılandığına yönelik olarak bir çalışma metodu geliştirilmesi, mekân ile özne arasındaki ilişkinin, özneler arası etkileşimlerin, bireysel ve toplumsal algılamaların, duyguların, psiko-analitik ve sosyolojik öğelerin vb. unsurların planlama ve politika uygulamalarında göz önünde tutulmasının faydalı olabileceği öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kent, kentleşme, güvenlik, sembolik ve söylemsel politika, P. Bourdieu, M. Foucault, S. Graham, L. Wacquant, askeri kentçilik, akıllı kentleşme, kapılı/kapalı topluluklar.

ABSTRACT

In today postmodern world, global/ planetary urbanization and modes of spatial arrangements exhibit a very dynamic and liquid structure and a similar transformation. In this context, urban phenomenon and other related issues, subjects and elements like phenomena of urban development and security are subjected to a cyclical transformation process. Making inferences about the effects related to transformations of paradigms in this dynamic process, being able to capture a snapshot of this process, which is both reminiscent of a gigantic landscape and specifying mobility, can contribute to future studies and developments in terms of urbanization, urban development and security. Therefore, the aim of this thesis is presenting a picture about the situation in contemporary era, which is called such as era of postmodernity, post-industry, information, technology and informatics, society of consumerism, or era of discipline, monitoring and control.

The aim of the study laid down in this thesis with lines of urbanisation, urban development and security is to detect the degree of efficiency in terms of politics, implementations and practices of security in ensuring security in urban areas. Also in this context of urban security analysis, effects brought by gated communities, smart urbanization strategy and military urbanism practices, which are already very popular in today, are tried to be understood. The main issue in here is that to capture how the reflections of such practices made in the name of ensuring urban security appears in level of practicality and reality. Therefore in this context, because of the decomposed political implementation which is corrupted in the ways of not being in its ideal form, implementing at an excessive intensity and losing its genuine goal with respect to gated communities, smart urbanisation strategy and urban militarism, the sum of what the government is doing to ensure urban security actually serves as negatively for securing the urban because these are giving rise to negative effects related to

crime, violence, fear and unsafety, poverty, precarity, stigmatization, social exclusion, marginalization, polarisation/separation, alienation, individualisation and dissolution of public space. Moreover, instrumentalisation and fetishizing of discursive and symbolic dimensions of security phenomenon by some practices and turning its content into an ideological tool by being defined and filled in line with the political goal belonging to the government in addition to functionalizing security phenomenon for mass manipulation and creating a source of legitimacy for power are indicated as arising outcomes from the relationship between power and urban security. All these points present an ironic picture drawn as follows; securitization of security phenomenon, leaving security implementations out of political sphere and out of question, commodification of security, reducing the discourse on security into as a simple tool for managing consumerism, market and advertisement activities. It also reveals and creates a legitimacy and sovereignty source for power. Such a situation respect to security can bring some problems and obstacles about ensuring urban security. Hence at the end of the thesis study, it is significant to improve a working method including how concepts, understandings, practices and policies are operationalized, how the content is determined and how their effects are perceived by their interlocutors. In this respect as in stated at the conclusion section, giving space to the issues such as relationship between space/spatiality and subject, interactions between social subjects, perceptions by the levels of both individual and society, emotions, psychoanalytic and sociological elements in the planning and political implementation can be beneficial.

Keywords: Urban, urbanisation, security, symbolic and discursive politics, P. Bourdieu, M.Foucault, S.Graham, L.Wacquant urban militarization, smart urbanism, gated communities.